TECHE
UDINE

MANOSCRITTI

FONDO PRINCIPALE

Manoscritto n. **P_MSS_1377_III**

Nel Fondo Principale sono confluiti la maggior parte dei lasciti manoscritti pervenuti alla Biblioteca Civica «Vincenzo Joppi» nel corso del tempo: si tratta perciò di un fondo composito nel quale è possibile trovare manoscritti di argomento liturgico, scientifico, giuridico, botanico e altro.

Collocazione:

Biblioteca Civica "Vincenzo Joppi", Udine
https://www.techeudine.it/fondo-principale
https://www.sbhu.it/

Braida Seb.

Studi per le Lezioni Scritturali

III

III

1377

Et fluvius egrediebatur ec. Gen. 2. v. x. ad XV.

Ms. 1377(III)/1

Mons. Braida Sebastiano

Studi per le mie Lezioni Scritturali

sulla Genesi

Et fluvius egrediebatur ex Gen. 2. v. x. ad xv.

Et fluvius egrediebatur &c. Gen. 2. v. x. ad XV.

Gen. c. IV.

Calmet. Comment.

v. 1. Adam vero cognovit eam.

1. Doctores Judæi asserunt primos Parentes simul ac viridarium eden ingressi s., paruisse mandatis dei, qui illis præceperant, ut crescerent, et multiplicarent —

2. Sed Patres universi atq. Interpretes aiunt ipsos e Paradiso virgines egressos esse —

3. Nonnulli etiam opinantur, diu permansisse, quin filios haberent —

4. Auctor Historiæ scholasticæ, ait, S. Martyrem Methodium, ad in carcere fidei cà iaceret, visionem habuisse, ex qua didicit, primos Patres quindecim annos, postq. egressi s. e Paradiso, in lacrimis, et squallore versatos esse, quin ulla ipsos filiorum incesserit cupido; quo tempore exacto Cain, et Chalmenam sororem ipsius edidere, atq. post temporis tantundem genuisse Abel et Delboram sororem ipsius —

Al. in hac opinione Rabbinus accenset etiam Helvetios nostrorum temporum

Hinc illud Hieron. l. 1. cõa jovin. = Nuptiæ terram replent, virginitas Paradisum. //

Salian. pro hac ipsa opinione, seu fabula, stare, dicit, Hebræos etiam.

seu Chalmanam

5.

5. Verum miserabilis adeo historia non meretur ut illi recensendae immoremur diutius —

Ab. Torniel. Salian.

6. Credibile videtur admodum, eva anno post exitum de Paradiso peperisse filium, et subinde alios frequentius edidisse, et aliquando etiam fortasse geminos fuisse enixa —

7. Sed Moises de illis satis locutus est, qui in illius historiae partem erant vocandi.

v. 1. = Peperit Cain dicens: possedi hominem per deum. //

8. Velut si notare vellet, se deo acceptum referre munus, quod qui fuerat elargitus, illius ipsum offerre.

Cain interpretatur possessio seu possessus. Sa. Per deum. Vox est gratulantis, et deum auctorem generationis agnoscentis. Men.

9. Nomen Cain fluens ex Hebraeo קנה Kanah possidere significat possessionem; deriviens e קין Kain lamentari significat quaestum —

10. Cum legendi possedi, verti posset = genui //. Septuaginta Kanah saepe vertunt gignere Gen. 4. / creare, formare Gen. 14. Prov. 8. 11.

(Et fluvius egrediebatur ex Gen. 2 v. x. ad xv

11. Hebraicus textus transscribi etiam posset: possedi virum dominum, Heva n. credidisse dicitur, edidere liberatorem suum in gratia Cain filij sui ...

12. Jonathan filius Uziel vertit: genui hominem, qui est Angelus Domini, Messias, quem nominare Angeli Judei nuncupabant Isa. 63, Malach. 3. —

13. Onkelos, possedi hominem, qui Dno serviet, atque nobis in eo cultu, quem illi praestamus, succedet.

14. Eva hic filio suo nomen imponit. Videntur deinde plures matres, quae filijs suis nomina dicant, verum hoc non est universale —

15. Saepius Pater filijs nomen tribuit, atque de ipsius facultate tantum praetermittis nomen dat —

16. Apud Graecos veteres plerumque matres filijs nomina imponebant, (cit. hunc n. 5.); sed exempla extant nominum a Patre, et avo impositorum.

Isidorus Clarius apud ... quasi Eva sic dixerit in spiritu praevidens Xtum, et se nasciturum.

[illegible]

17. Saidas Patriarcha Alexandr. ait, Evam peperisse Cain, et filiam nomine Azron; illa vocat Azura a S. Epiphanio, et Machuvelieth a Muhametanis, qui aiunt Evam binos semper marem, et feminam peperisse —

18. Author Op. imp. in S. Matth. hom. 1. duas filias Adam, quae nupserunt Abel, et Cain, apellat Rifam, et Edolam.

v. 2. = Rursumque peperit Abel,,

et ex Rabbinis etiam celeriores (?) ...

19. Rabbini credebant, Abel, et Cain gemellos fuisse: sed locutio, qua hic utitur Spiritus, huic sententiae adversatur; ait n. = Rursumque etc.,,

20. Abel, sive potius Habel הבל significat vanitatem. ~~[illegible]~~ —

21. Cum ex moribus Cain Eva animadvertisset ipsum non regnaturum esse liberatorem ~~[illegible]~~ illum, quem ipsa speraverat, filio, qui 2dus natus est, nomen imposuit quod primae spei ipsius ostenderet vanitatem —

22 ... lius f... rstam... vecer... chus...
23 ... cave... runt... הבל...
24 ... buxq... sibi... ciaria... mare... versa... s, ut... inde... Hoc... mulie...
25 ... e in... dum...
26

(1 fluvius egrediebatur ex Gen 2 v. x ad XV

22. Quo innuere volebat, quod filius sui nascebatur verus mundi inconstantie subditus, et vanitati, cuius decentes in dies illa exprimebat effectus.

23. Plures dixere Abel significare luctum. Illi proposito legerunt אבל Abel luctum, pro הבל Habel vanitatem.

Quia Abel primus mortalium sua morte ingentem luctum attulit Parentibus, inquit Euseb. l. 11. de Praepar. c. 4. Ah.

24. Moises non loquitur de filiabus quas genuit Adam. Satis enim sibi videtur, si genealogiam compendiariam filiorum ipsius instituat. Mares tantum recensuit, neque eos universos, sed illos tantum qui necessarii sunt, ut ad Noe deducatur narratio, atque inde ad Abraham, atque ad Messiam. Hoc enim in more positum erat, ut de mulieribus sermo institueretur.

v. 3. "factum est autem post multos dies"

25. Hebraice ad litt. "factum est in finem dierum", quod varie admodum explicant —

26. Alii annum unum, vel plures, intelli

intelligunt, alij menses aliquot: a=
lij aliquot dies: alij tempus aliqd ad
ani exitus revolutum, mensis, vel etiã
hebdomade —

27. At præstare videtur de anni
fine explicare, et post messem —

28. Tunc Cain, et Abel. deo gra=
tiarum actiones agebant, et sacrifi=
cia offerebant —

29. Vel hæc loquendi rõ signifi=
care potuit, qd cum hi duo fratres
ad provectiorem pervenissent æta=
tem, nomine suo offerre deo sacrifi=
cia inceperunt, et laborum suo=
rum fructus.

30. Qui lex iugeret terræ fru=
ctus deo offerebant ineunte anno,
atq. exeunte: ineunte primitias,
exeunte vero, et post messem sacri=
ficia —

31. Sed antequam lex scriberetur, quæ=
nam obtinuisset consuetudo, latet, in eo
statu qui naturæ appellatur.

v. 3. — Ut offerret Cain de fructibus
terræ munera domino.//

57.

habe
dom
qd il
ipsu
mid
la d
tion
3
Cain
vu s
gra
3
meli
3
Rabb
dition
= ob
nitor

Et fluvius egrediebatur ... Gen 2 v. x ad XV

32. Hebraicus textus ad litteram habet = ut Cain adduceret munera domino ;/; quare arguerunt nonulli, quod ille munera ferret ad Adam, ut ipse ipsum dno offerrent —

33. Ro edocebat Cain, deum esse omnium bonorum authorem, atque ab Adam, l a deo ipso didicerat, velle dnum oblationibus coli —

34. Quandoquidem autem agrorum culture Cain navabat operam, e fructibus laborum suorum partim offerebat, velut granum, fructus, mel, uvam —

35. Ille profecto haec omnia absumebat igne.

36. De Cain sacrificio multa Rabbini, d non est, quod inanibus eorum traditionibus imoveremur.

v. 4. = Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum. //.

37. Syriaca versio transfert = obtulit arietum suorum primogenitos, eorumque maxime pinguibus //

38. Talmudisti asserunt, ipsum obtu:

obtulisse holocausta, atq. igne vero victimarum suarum carnem absumpsisse, quoniam nefas erat illi ex ijs vesci —

39. Grotius vero credit, Abel cruenta sacrificia obtulisse, verum, ait, obtulisse tantum vellerum, atq. adipum primitias, s. lac, et lactium cremorem armentorum suorum —

40. Josephus l. 1. Ant. c. 2. testatur illum obtulisse lac, et gregum primogenitos —

41. Hebraicus textus verti posset = primitias et lac „. Hebraica vox Cheleb, quae hic adeps transfertur, saepius a 70. vertitur lac Gen. 18., et 49., Exod. 3. et 23. —

42. Consuetudo offerendi terrae fructus, lac, vellus, herbas, flores, farinam, mel, omnium e vetustissima et quae diutius in orbe permansit. Plinius praef. in histor. natur. notat temporibus quoq. ipsius, hactenus hoc in plurium Populorum more positum fuisse = Verum et dijs lacte Rustici, multaeq. gentes supplicant, et mola tantum salsa litant „. Vi:
dere

[illegible]

deri ait Plato l. 6. de Leg. Pausanias, Porphirius apud Euseb. Prep. l. 4. Arnobius l. 7. et Ovidius, qui [illegible] l. 4. Fast. hec habet = Lacte, mero veteres usi narrantur, et herbis, sponte sua si quas Terra ferebat; ait. //

v. 4. eiд. = Respexit Dñus ad Abel,
et ad munera eius //.
v. 5. = Ad Cain, et ad munera illius,
non respexit. //.

43. Ipsa distinctionis huius causam silet, nec ait cur Abel prelatus fuerit Caino —

44. Qui illam assequere opinantur ex natura, et pretio oblationis illorum, inanib. propemodum innituntur argumentis, nec. n. quantitatem, aut qualitatem sacrificiorum materialium deus respicit, sed cordis integritatem, et offerentis pietatem. Oblationes et sacrificia magnos sumptus, et magni:

= Ig. nō sacrificia sanctificant hoim., nec. n. indiget sacrificio deus, sed Vsciā eius, qui offert, sanctificat sacrificium pura existens; et praestat acceptare deum, quasi ab amico. Iren. l. 4. c. 34. et paulo ante = Ab initio n. respexit deus ad munera Abel quoniam cum simplicitate et iustitia offerebat. Sup sacrificio au. Cain nō respexit quoniam cum zelo et malitia, quae (ei) erat adversus fratrem. //.

magnificas oblationes significare
quidem possunt, quae maximas de-
cebat divinitatis honorem, verum certa
nequeunt argumenta. —

45. S. Paulus Hebr. 11. 4. verax
aperuit ea, ubi ait: fide plurimam
hostiam Abel, quam Cain, obtulit deo",
vel si Graecae vocis vim spectes: co-
piosiorem hostiam ". —

46. Fidei lumina, quibus Abel affla-
tus erat, illi prodiderunt non modo
obligationem offerendi deo sacrifi-
cia; verum etiam illi sacrificandi in iu-
stitia, puritate, et innocentia, illique ex-
hibendi quae excellentius esset, et me-
lius, iisdemque oblationibus supremum cre-
atoris dominium, absolutam crea-
turae servitutem, criminumque confes-
sionem testandi, et gratiarum actio-
nes pro collatis beneficiis deo agen-
di. Haec omnia complectitur elogium
quod Apostolus Abel sacrificium prose-
quitur —

47. Horum defectu deus ad Cain
munera non respexit —

48. Patres asserunt, duorum
fratrum

(?) fluvius ... ex Gen 2 v. x ad xv

trarum munera diversimode accepta fuisse, quod in ipsorum cordibus diversas admodum dispositiones deus inspexerat. Siquidem in Abel firmam, perfectamque fidem, in Cain vero invidiam, iniustitiam, mortuam fidem, ac pravis charitatem intuebatur.

49. Saides Patriarcha Alex. qui ante septingentissimum circiter annum vixerat, refert rixarum originem inter Cain, et Abel vehementis fuisse amorem, quo Cain Azron sororem geminam suam prosequebatur, quam Adam in uxorem Abel tradere videbat. Eam sibi Cain uxorem dari voluisset, quia forma praestabat Awinem geminam sororem Abel, quam Adam ipsi Cain in coniugem tradere meditabatur. Verum haec, et quae in hac historia subdit Auctor iste cum soli Judaeorum, et Orientalium traditioni nitantur minimam fidem merentur, eaque missa faciamus.

50. Septuaginta, quos maxima Scriptorum sequitur copia, crediderunt, Cain displicuisse deo, non quod

male

male offerret, et quod opera sua munera divideret. Deo n. minore vi: liorem que tribuebat partem, meliorem sibi asservabat. Vide hic infra c. 7. —

§1. Bonorum suorum partem offerebat, et item cor suum = Cain hoc ipso male dividebat, inquit Aug. de Civ. 15. c. 27., dans Deo aliquid suum, sibi au. seipsum. —

= dubitandum non est potius, se cognosci signo aliquo attestanti visibili Deum amborum sacrificia discrevisse Aug. de civ 15 c 7 //.

§2. Unde au. ostendit deus, se Cain sacrificia respuere, Abel au. accepta habere? — et interpretes

§3. Plerique Patres (Cyrillus, Hieron., Procop., Ephrem, Chrisost., Haymon., Halberstad. ...) credunt, Deum igne de Celo misso Abel sacrificia absumpsisse, secus vero hostijs Cain stigisse —

Rident hoc Lutherus et Calvinus verum id quod asserunt - - - Theophil. Oecumen in c. 11. v. 4. Hebreor, et Cyprianus orat. de Nativit. Dni etc.

§4. Apparet ex Historia sancta Lev. 9.24., Judic. 6.21. et 13 20; 1. Paral. 21.26 3 Reg 18/38., 2. Macc. 1.32, et semel Deum approbationis sue has notas dedisse erga sacrificia, que illi offerebant —

Aaronis, Gedeonis, Manue, Davidis, Elie, Salomonis 2. Paral. 7., Nehemie. al.

55!

Et flumen egrediebatur de Gen 2 v. X ad XV

§5. Ethnici quoque narrant, antiquitus nequaquam igne supposito lignis, quae erant super aras, sed precibus de Caelo deduci suevisse. Servius in l. 12. Æneid. ait = apud Maiores aras non incendebant, sed ignem divinum precibus eliciebant, qui incendebat Altaria. Solinus Polyhistor. c. 11. loquens de colle Vulcani in Sicilia, refert eos, qui ibi sacrificabant, lignis ignem nunquam apposuisse, sed ea ex seipsis flammas recepisse, si hostia Deo placuisset. Vide Sauian. 1. eliae. —

§6. Theodotion Hebraicum textum vertebat = "incendit, combussit" sacrificium, pro = respexit etc. et S. Hieronymus Versionem suam inde hausit.

§7. S. Paulus Heb. inuit Deum testimonium dedisse iustitiae Abel ex muneribus illius, quod intelligi potest de gratijs et extraordinarijs benedictionibus, quibus Deus illum cumulavit, aut de verbis ad illius preces ab eo prolatis coram Cain; vel demum de igne sacrificijs immisso, ut dictum est.

Alij alio signo putant igne discreta fuisse sacrificia horum fratrum putant, nempe fecunditate terrae et pecorum aut alia de caelesti benedictione: nos in ignem illud signum cum Authorum numero et authoritate merito recepimus. Salian

v. 7. = Dixitq. Dñus ad eum: Quare iratus es? et cur cecidit facies tua? //.

58. Deus hîc reprehendit Cain per invidiam in fratre receptam —

59. = cur cecidit facies tua? // Haec locutio ostendit hominis characterem, qui nefaria init consilia, et qui atra bile tumet, odio flagrat, et invidiâ —

60. Ita quoq. Maro iratam Junonem describit 1 Æneid. = illa solo fixos oculos aversa tenebat //. —

61. Deus ait ad Cain, ne pravam inivet in fratrem suam voluntatem, se illius recte facta esse remuneraturum: si autem egisset perperam, se in peccatum illius citius esse animadversurum.

62. = Statim in foribus peccatum aderit //: Hîc peccatum peccati penas significat, interpretes inquiunt cum Ie: cast. Serar. alij, et complectitur non supplicia solum, quibus deus impios prosequitur, verum etiam privationem iuris primogeniti, ceterarumq. praerogativarum, quibus pollebat. Hoc vero praecipue verebatur Cain —

Arabicus vertit = tristatus est vultus eius // etc.

Hîc Cain irascitur vehementer et in culpa sua ad obtinendam veniam, et in deum, a quo despiceretur prae minore natu fratre: simulq. fratri, quem sibi praeferri vidit, divinos favores, et gratias invidit. Unde demisso capite, quasi sibi adversatus sibi adversarius, e sacrificij loco cogitabundus abscessit, machinans ac versans animo, et vehementer amplificans malum, quod pridem mente repebat. Salian.

= Hoc ipsum quod Deus ad Cain locutus est, inquit Aug. 15 de Civ. Dei, eo modo, quo primis hominibus per creaturam subiectam, velut eorum socius forma congrua loquebatur, quid ei profuit? Nonne receptum scelus in nefando fratre etiam post verba divinae admonitionis implevit? etc. Vi. quia in electis spiritus sanctus operatur intrin.

13. Vide ps. 48. locutio sive similis "quia timebo in die mala: iniquitas calcanei mei circundabit me". Videlicet, ne pena que subsequitur, atq. insistit calcaneo iniquitatis mei, decidat super me.

intrinsecus, sit valeat aliqua medicina, que adhibetur extrinsecus.

v. 7. "Nonne si bene egeris, recipies sin autem male, etc."

13. Deus reprimat Cain dicens, quod edixerit notas, quibus prefulgerat Abel ad cuius sacrificia respiciens, nihilominus ipse primogeniti privilegia obtinere, et Abel illi subditum fore "sub te erit appetitus eius, et tu dominaberis illius". Relatiuo eius ad Abel referri potest, quod illius nomen minime exprimitur in propositione; vero seu negotio ripere possumus, ea hec via de Abel dicta sint, de eodem hec que Cain intellexisse.

14. Superius cap. 3. v. 16. dominus locutionem hanc "ad te erit appetitus eius, et tu dominaberis illius", significare uxoris obedientiam Viro suo, et Viri dominium in uxorem suam. S. Thomas sensum hunc quem modo

do exposuimus, quod affirmat hom. in Gen. 18. Et ipsum apprime congruit Versioni 70, et Theodotioni, qui pronomen ejus non ad peccatum, sed ad Abel retulerunt. S. Cyrillus in Glaphyris ita intelligit. Videsis recentiorem Hexaplorum editionem in hunc locum —

Et SS. Ambros. et Aug. sic exponunt: Quia in recta, inquiunt, divisione, prima Deo, secunda creaturis reservanda sunt; Cain autem primas sibi, secundas dabat Deo, ideoque non recte cum Deo divisit. etc.

65. Septuaginta vertunt: Si recte obtulisti, nec recte divisisti, peccasti; quiesce: ille ad te conversio ejus, et tu dominaberis illius. Revocavi paulo post hanc Versionem ad sensum, quem paullo superius Vulgatae tradidimus —

66. Sed plerique Patres, Aug. l. 15 de Civ. c. 7, Ambros. de Cain l. 2. c. 6 et 7. Bernard. serm. 5 de Quadrag. Hieronym. qq. Hebr., alii passim. Syr. Arab. Targ. Hieros. alii interpretes plerique omnes, ita intelligunt: Peccatum ad te conversio ejus; praesto erit semper, ut te aggrediatur; et si volueris obsistere poteris. Vel, ipsum tibi se offeret, ad invitum te accedet, funestos cupiditatum motus experieris, tuum erit vel admittere, vel reicere: tibi erit integrum regere, vel adversari propen-

sioni

spiritus ... intuen.

sionis tuae motibus, qui te in crimen al-
liciant —

62. Onkelos hanc paraphrasin inter-
pretatur: ~~[illegible]~~ si opus tuum (l. cultu-
tuum) bene feceris operatus, veniam
recipies; sin autem impie agere perstiteris,
peccatum tuum in iudicii diem asserva-
bitur, quo dignus plectere suppliciis nisi e-
geris poenitentiam; quod si reversus fue-
ris, veniam acquires. —

63. Targum Hierosol. = si in hac
vita te poenituerit, in saeculo futuro ve-
niam merebeberis: sin autem sceleris tui
non egeris poenitentiam in magni iu-
dicii diem servabitur, atque in foribus tui
foris residebit; verum tibi praedictum
concupiscentiae tuae moderationi [illegible]
sum, in bonum et malum dominaberis
illi.

64. Hieronymus sensum Hebraico
textui tribuit ut si bene egeris, re-
cte remunerationem accipies; sin
autem male, peccatum (l. poena peccati)
erit in foribus tuis; quum requiret
te, et tu dominus eris illius. Si tu
mihi sacrificia pura, et legitima ob-
tuleris, et quae [illegible] commutes, et
pietas

pietas, aliaeq. circumstantiae, quae illa mi:
hi reddant aucta; si hos invidiae sen
sus deposueris, atq. odij in fratre tuu
remunerationem expectare debes:
Verum si de operibus tuis pravis, in quibus
versaris, gradum non retraxeris; si o:
blationes tuae fide fuerint & nefa
rias illas circumstantias, quae illi adhae
rent, tu nisi peccati supplicia te debet
expectare. Sed iustitia velox erit ad
te mulctandum, ac poena, ut ita di
cam erit prae foribus tuis. Te in intè
gra libertate positum memineris.
Peccatum te requiret, concupiscentia
ad malum te allicidt, o opus è, ut
illi obsistas —

10. Alij in hunc quoq. sensu
intelligunt = si bene egeris, tunc
criminis tui veniam recipies? si ve
ro male, tunc peccatum tuum velut
in foribus delitescet? ii, velut cu:
ris aut hostis, qui ianuas tuas ob:
sidet, & observabit, quaerat ut de:
prehendat, s. ut te praeveniat, & su:
peret —

11. Alij hunc sensum [illegible]t.
= Si bene egeris, tunc [illegible]
[illegible]

(et fluvius exprimitur ex Gen 2 v. x ad xv)

inedes", velut qui nihil vereh. Vel: vrne te recto ~~ocul~~ oculo aspiciam, vrne tibi fautor ero" in spe, sensu = eleva re faciem alicuius, c illi favere, et quibus qd petit clargiri. vide Gen 19.21. —

72. demum ita explicat = si bene egeris vrne elevaberis", vrne illud ius obtinebis, qd supra fratrem tuum tua tibi nativitas imposuit" = sed si ini: que agere constitueris, statim peccati pe na lues. Illa in foribus tuis adest, ut cito ingrediatur". Vide Matth 24. 33 = prope e in ianuis".

v. 8. = dixitque Cain ad fratrem suum: egrediamur foras."

73 Hebraicus Textus, qualis hodie extat, simpliciter ait = Cain dixit fratri suo Abel, et cum in agro fuerunt ed" Septuaginta, et Vulgata simul addi: derunt = egrediamur foras." —

74. Vulgata vetus ante S. Hiero: nymum, et Samaritana legebant = e: grediamur in agros". Samaritana ad hunc usque diem ita legit —

[illegible] dunt aliqui, hebraicum Tex: tum, qui extat, hic deficere. Majo: rethe

Haec verba = egre: diamur foras" exciderunt ex Textu Hebr., unde ea nec legerunt, nec verterunt Aquila, Simmachus, et Theodotion olim tamen ea fuisse in He: breo patet, quia ea le: gerunt LXX. et Targum Hierosol. eadem se re: perisse in Samaritano ver. Penthat. fatetur S. Hieroni. denique nisi ea legas, mutilus erit hic locus. AL.

verba hic pausam extraordinariam in-
terposuere, ut aliqui deesse significarent —

76. Targum Hierosol., et Jonathan filii Uzielis, Patres omnes Graeci et Latini habent = egrediamur foras, l. egrediamur in agros // Syriaca = fugiamus in desertum // —

77. Alii tuentur Hebr. Textum hic minime deficere, et additiones, quae leguntur apud 70. et in Vulgata, non esse necessarias. Origenes, et S. Hieron. eas reprobasse videntur ut superfluas, atque a libris quibusdam apocryphis accersitas; illas tamen non [illegible] sunt expungere ex Versionibus, quas l. fecerunt, l. castigarunt. Onkelos, et Arabica Versio nihil addiderunt, atque ac ceteri Graeci Interpretes excepti 70, et Aquila, si Origeni fides est qui ait, haec verba = egrediamur in agros // in libro apocrypho apud Hebraeos reperiri. Videsis novam editionem Hexaplorum D. Bernardi de Montfaucon —

78. Alii ita supplent Textum: Cain dixit ad Abel (verba subdola), et reconciliatione amicitiaque praetexens, in agrum deduxit, et interfecit.

79 Alii

Et fluvius separabatur ex Gen 2 v. x ad xv

79. Alij expositi ita supplent: ad illud locutus e cum despectu, et contumeliâ, ut ex illius responsione occasione arriperet occidendi eum. Vatabl. Lay. —

80. Targum Hierosol. dialogum refert int Cain et Abel: Cain blasphemias tribuit, quas nisi horrore fratris Abel pt audire, unde occasione eliciunt Cain quaerebat illius perimendi —

81. Alij Hebr. (Abenezra, Hieron. qq. Hebr.) ita explicant: Cain fratri suo narravit, quod dixerat illi Deus, et simul ipsius intervenit.

82. S. Hieron. docet ee Hebraeorum traditionem, qd Cain et Abel prope damascum morarentur, atq. damasci urbem nomen sumpsisse a dam sac saxo sanguinis, quoniam sanguinem Abel biberat.

83. Quaerit, quaenam fuerit Cain instrumento ad perimendum Abel. Certum e illum effudisse sanguinem, illiq. vulnera inflixisse atq. instrumento ad fodiendum apto terram fuisse — d. v.

84. Pictores plerumq. illud pictur- extri:

Cain qd se a fratre e impietati arguisset, illud occidit = Abel iustus initiavit martyria, dum pro iustitia primus occidum. Cyprian. l. 4. ep. 6. - Ah.

Damascum hic intellige in Syrie, ut videtur velle Hieron., o damascenum agrum iuxta Hebron rubrâ terrâ spectatum (quem Hebraice hic vocat Adamas) ubi creatus, et vixisse putat Adam. ita [illegible] Burchardo Adricom. et alij. Ah

= A primordio iustitia vir patitur. Statim ut coli deus coepit, invidia religio sortita e. Qui deo placuerat occidit, et quidem a fratre. Tertullian. in Scorpiaco c. 8. 11.

Xtomus h. 14. fla-
dij meminit, Irenew
l. 4 c. 62. falcis, Pru-
dentius in Hamartig.
sarculi curui, Isidorus
l. de vita et obitu SS.rum
c. 2. ferri in genere.
dicat etiamsi placet, ad
manus habuisse rusticad
aliq ex agricultura furi-
cad, sive ea lignea, sive
ferrea fuerit. Tostat.
in c. 4. Gen. q. 6. mavult
lapidibus oppressum a Cai-
no Abelem. Salian

exhibent formatu, l maxillâ sei intr-
gra ... fuit Victoria atq. Poetis
quolibet comminisci —

85. Targum Jonathan ait, lapis
ictu in fronte percussum —

86. Rabbini inquiunt, in frusta
discerpsisse et dentibus dilaniasse —

87. Alij crediunt messoria, aut
quolibet cultro ad terram excolendam
usus est instrumento. In hoc au.
simplices ad ... merito.

88. Abel innocens a Cain fratre
occisus miro in modo signat violen
tam Xti mortem, q a Iudeis germani,
q̄ cognatisq. invidis subiturus erat.

v. 10. = Vox sanguinis fratris tui
clamat ad me de Terrâ. 11.

89. Hic loquendi modus aca
musum ... in criminis ex-
primit actionem poscentis —

90. Josephus Antiq. l. 1. c. 3. pu
tat Cain, cu fratre interemisset,
occuluisse illud, ratum futurum,
ut facinus lateret. = Hic locutio

= san: 91.

~~sanguis illius fratris~~ sanguis illius clamat ad me de terra, illud prosp. ito impulit ut crederet, corpus Abel humatum fuisse —

92. Onkelus ita explicat = vox sanguinis posterorum, qui e fratre tuo erant nascituri, clamat ad me ,, ex quo arguit, nullum fuisse Abel filium, qui e vivis excessit, quia de illius posteritate ne verbum quidem facit. verum infervi nequaquam pt nullam ipsius sobolem fuisse. ipsius ministerium impellit, ut credas, ipsi familiam fuisse, quam aleret. ipsius quoque sacrificia probant, ipsum patrem familias fuisse, neque amplius domi Adae commoratum fuisse: denique ipsius oblatione parem fuisse statum Cain, qui seorsim familiam habebat suam, greges, pecudes et domum —

93. Nomine sanguinis Abel actionem de illius nece poscentis, intelligi possunt tenerae viduae genitrix filiorumque. vox, qui illius sanguinis erant —

94. Probabile ne videri pt Abel

(At fluvius experientia ex Gen 2 v. x ad xv)

= sanguis: ... antichità q. 96.

vel virginitatem servasse, qui centum et triginta annos natus eet, eo presertim tempore, quo multiplicandi preceptum vigebat?

v. 11. = Nunc ig. maledictus eris super Terram. &c.

q. Hebr. = maledictus es in terrâ, vel, in parte terre. q. Terra aliquomodo in te maledictione enunciat, tanto horrore sitta e. ob sanguinem, quo illam [illegible] sitasti.

q. Vel, tu maledictione adeo dignior es, q terrâ, que os suum aperuit, ut sanguinem fratris tui biberet, et que, ideo sitissima effecta e.

v. 12. = Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos. &c.

q. Terra iam maledicta fuerat post peccatum Ade. Deus hoc nomine intendit Cain, futurum ut pro illo magis sterilis existat, q fuerat prius, et se benedictiones suas laboris.

Hec q prima pena, q tibi agricola, vel amenti, [illegible] ut fructus laboris eius par[illegible] ea maligne [illegible] nonne[illegible] Salian.

lab
vrs

vars
imp
tam

q
Imp
just
cant
tie v
iniq
redd
= ma
vide
[illegible]
que
mi.

laboribus illius minime impervitu
vus.

= Vagus, et profugus eris sup terra. ,,

98. Septuaginta vertunt = Plo
rans eris et tremens ,, Alij Greci
interpretes = Probilis eris, et incons:
tans ,,.

v. 13. = Maior e iniquitas mea,
quam ut veniam merear ,,.

99. Hec verba iuxta Vet, Recent.
interpretes desperatione significant.
iuxta vero Judeis doctores signifi:
cant gressum in nimium dñe senten
tie vigorem. Vertunt n. = mea ig.
iniquitas maior e, quam ut veniā me
rear ,,.

Antiqui vel Greci Latiniq Patres hec verba hois de misericordia dei desperantis ee profiteretur. Salian.

100. Alij (cit. hic) ita intelligunt.
= maior e pena mea quam ut ferā ,,.
101. S. Xtomus h. 19. verba hec
videtur excusare; ait n. ipsa confitat
confessione criminis Cain complecti,
que inutilis ipsi fuit, quia sera ni:
mis. Hec vero sententia nullos
habet
= sequi:

Pagninus, Vatabl. Clerus cu Aknezva ..., id e iniquitas pro peccatu sumunt pro pena peccati, itaq. vertunt = maior e punitio mea q ut ferā ,, et vere ponitur ,, ita et Athan. sive alius qui sit Author questionum ad Antiochū q. 96.

habet asseclas.

v. 14. = Ecce eiicis me hodie a facie
Terre. //

Hic et sequentia verba S. Hieronym. ep. 125. sic explicat. juxta Versionem 70., inquit, eiicior a conspectu tuo, et conscientia scelerum tremebundus lucem ipsam ferre non sustinens, abscondar ut latitem, et erit omnis qui invenerit me, occidet me, dum ex tremore corporis et furiali mentis agitatione, eum esse intelliget, qui meretur occidi. // Sic ipse ~~[illegible]~~ se —

Fortè placeat hec alia paraphrasis ex multorum conflata sententijs, proprior q. textui Hebraico, quem refert Vulgata. Ecce eiecisti me hodie a patrio solo, in quo natus et educatus sum, nec audebo sistere me, ut solebam conspectui tuo, ut sacrificia offeram; de cetero ero, nec fixa eris sedes loci alicujus incola, quo me feret impetus, ad notos ignotosque ... unde et continget, ut quilibet me ... ex conscientia sceleris ... interficiat. Salian.

102. Me in exilium ablegas ab ea Regione, ubi Parentes mei degunt, ubi vixi, ubi educatus sum. //

103. Vel pro Terrâ Ecclesiam explicando, tu me a fratrum meorum societate in exilium agis, a justorum communione separas, a populo tuo secludis.

= A facie tua abscondar. //

104. Non audebo amplius te coram accedere. ex hoc loco apparet Deum primis hominibus se prodere et illos familiariter alloqui consuevisse. //

= Ois qui invenerit me, occidet me. //

105. Nonnulli (Cajetan.) in hunc sensum explicant. Vereor ne qui primo mihi obvius occurrerit, me possit inspicere, = ois qui invenerit me, occidat me. //

v. 15.

Et fluvius egrediebatur ex Gen 2 v. x ad xv

v. 15. = Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.

106. Cain fratrum timebat ultionem, seu filiorum Abel, seu belluarum occursum, quae aliquando veluti instrumenta divinae inserviunt iustitiae. Deus quodammodo Cain sibi defendendum suscipit, atque illum ab illis protegit, qui sanguinem Abel ulcisci velint, illis septuplo maius supplicium indicens —

107. Quicunque primis illis temporibus sibi ius facere potuerit, antequam hominibus principes, seu magistratus imperitarent, quibus debebat deus ius iniuriarum ulciscendarum impertiri.

108. = Septuplum punietur. Numerum septem pro indeterminato numero usurpat, verum magno et insigni. Vide ps. 11. 6., et 78. 13, Prov. 6. 31, Eccli 7. 3., 40. 8. et Ierem. 15. 9. etc —

109. S. Hieron. ep. ad Dam. varios affert sensus, qui loco huic tribui possunt —

110. Alii dicunt Cain a Lamech interfectum fuisse septima post Adam generatione (legebat tyrannus, = septi:

Ex hoc loco facile intelligitur vehementer iam amplificatum fuisse genus humanum, ut quamquam propagaret Cain inveniret qui illum occidere posset. Nec mirum intra 130 annos adeo multiplicatum fuisse hominem, cum filii Israel intra 215 annos in Egypto ita multiplicati fuerint. Salian.

= Septuplum etc., id est gravissimas poenas luet, qui scilicet sine authoritate publica, contra factum meum, et vim tanti criminis occiderit. Salian.

Hebr. est שִׁבְעָתַיִם, quod Aquila vertit septemplicia, Septuaginta et Theodot. septem vindictas, quasi dicat, multiplici et gravissime punietur, qui Cain occiderit, quia iudicavit homicidam, qui primus malum Caini exemplum secutus est, nec eius punitione tam gravi a caede abstinuit, et qui occidit primum homicidam Cainum cui deus vitae fidem dedit —

Hippo apud Burgensis censet plus poena

hic intentari cupere
Caini, id ipsi Caino, ob
causas iam dictas. Ne-
gant hoc quidem, Abu
lens. Chartus; Sever.
adeoque negant eos hic
inter se comparari. Un-
de ipsi haec ita dispun-
gunt, et distinguunt.
= Omnis qui occiderit Cain,
subaudi gravissime pu-
nietur, punietur. deinde
subdunt = septuplum pu-
nietur, i. Cain, vel ut Sym-
mach. vertit = septimus
punietur, Cain s. quia
in septima generatione
s. a Lamech, creditur, oc-
cisus esse Cain, eousque vi-
xit, dereliktus in poenam
et exemplum. Verum haec
dispunctio inconcinna est,
et hiulca, prior quoque sensus
quem dedi[illegible] germanus est.
Adde Hebreum שִׁבְעָתַיִם
id septimum ut vertit Sym
machus, o septuplum signi
ficare. [illegible]
ep. 125. ad Damasum Hieronymus, ita
hunc locum exponit, ut
verba Domini in ea sententia
[illegible] rat, quasi nollet Deus
[illegible] compendio mortis
[illegible] uitatus, neque tra-

= septimus punietur, vel septima gene-
ratione, iuxta multos a Procopio
in hunc locum allatos. Ita quoque expli-
cuerunt Josephus, Chal. Versio, On-
kelos, alijque plures.) in sententiae
executionem quam hic in ipsum Deus e-
nuntiat. Quam sententiam mordicus tenuit
Antiquitas; et hinc praesertim eorum
incaluit opinio, qui asserunt Cain
a Lamech interfectum fuisse, qui ab
Adam septimus extitit, 1. n. Adam,
2. Cain, 3. Henoch, 4. Irad, 5. Maviael,
6. Mathusael, 7. Lamech. —
III. Alij crediderunt animadverti
posse in Scripturis septem peccata Cain,
totidem supplicijs mulctata. Illius
crimen est primum, id bene divisisse,
alterum invidia in fratrem, tertium sub-
dole illi dixisse egrediamur foras.,
4tum ipsum necasse, quintum, se ignorare dixisse, ubi est Abel, sextum
in desperatione incidisse dicendo = ma-
ior est, et. septimum denique poeniten-
tiam agere noluisse, postquam de pecca-
to suo admonitus fuit. Deus mise-
ricors usque ad septimam generatio-
nem inter vivos illum degere passus
est

est, u[illegible]
Kntia[illegible]
dam[illegible]
ritu[illegible]
comp[illegible]
extat[illegible]
Kvum[illegible]
Stiev[illegible]
qui[illegible]
qz [illegible]
bvai[illegible]
bet [illegible]
qui [illegible]
= Ei[illegible]
me in[illegible]
respa[illegible]
Sat, [illegible]
diam[illegible]
septi[illegible]
voier[illegible]
profe[illegible]
illi [illegible]
ovide[illegible]

(t fluvius ... ex Gen 2 v x ai xv

est, ut illi superesset tempus quo peni-
tentiâ agens scelera delere posset —

112. Aliqui apud S. Hieron. ep. ad Dam. ad fin. q. 1. credidisse videntur penituisse Cain, atque aeternam salutem sibi comparasse.

113. Hebraicus Textus, qui hodie extat, palam differt ab eo, quo 70. veterumque Graecorum interpretes, ac divi Hieronymi prae manibus versabantur, qui legerunt: nequaquam ita fiet sed quo ~~lo Ken~~ lo Ken, dum Textus Hebraicus in nostris Bibliis editus habet לכן laKen ideo. En ig. sensus qui huic textui tribui pt; Cain ait, = Ejicis me a facie tua, et quicumque me invenerit occidet me //. deus illi respondet, ideo, ne malum hoc accidat, et quominus eneceris, impediam, edico: ois qui occiderit Cain, septuplum punietur //—

114. Nulli (cit. hic) ebraicam vocem laKen vertunt imo, certe, profecto, utique. Cain ait, ois &c. deus illi respondet: profecto ois qui occiderit eum //.

= Porro

dere pene, qua se ipse damnaverat, idest ad septimam generationem vivere et esse sine igne torquenti, [illegible] gravius puniturum iri, quis eum occisurus, quod vitiis fuerat derelictus ad penam. Verum Hebrei, ac Latini Libri immo et Graeci satis ostendunt Cainum a morte abhorruisse, et ideo a Deo ad eam vitandam signum accepisse. et D. Ambros. hic, id beneficii loco numeravit, ut pene = In hoc, inquit, reflectere voluit errantem, et beneficio suo invitare ad correctionem // Salian.

= posuity. Dnus Cain signu̅,,

Qd fuerit hoc signu̅ vei pene eryuivtint, et ut in re admodu̅ incerta nihil statuunt.

115. Qdnā erat hoc signu̅, quo Cain dignosceretr? Quisq. pro libitu vaticinatr. Rabbini tribuunt Cain cane, qui illum semp precederet. Alij cornu in fronte (ut hic) . Alij vero stendunt in ipsius fronte litteram inustam fuisse, quę ipsius, l dei, l abel nomen prescriberet —

116. Credibile ē, deu̅ illi notam aliqā inscripsisse illi similē, q eoru̅ frontib, qui gemebant, signandā precepit Ezech. 9.4.6.; aut Dei characteri, pari Sanctoru̅ frontib impresso Apoc. 9.4., aut. deniq. veluti characteres, qui in Oriente Cyptiorū frontib inurebant —

= ipsa membrorum iussio notā, manifestaq eu̅ reddebat,, inquit Theoderet. Cporteret erte hoc signu̅ e ... ii e aspectabile, quod tot protegeret Cain, q infamis, et execrabilis ob parricidiū fieret. At si ja tremore afficiebat, qndo posuit nunc Dnus hoc signu in Caino? An tremor iam structus ...

117. Pleriq. Patres, Atomus in hunc l., Theodoret q. 42 in Gen. Aug. in Faustu̅ l. 12. c. 12., Hieron. ep. ad Dam, credunt signu̅ hoc fuisse oīu̅ artuu̅ illius tremorem, faudi abominationē, horrorē, squalorē, quo pravę oscię morsus proderentur. Sententię huic ansā fortasse prębuere 70. interpretes = Gemens eris et tremens,, pro = vagus et profugus ...

qui

vagus eris super terram".

118. Abenezra, Vatablus, Pfeiffe-
rus, et alij quidam crediderunt, deum,
ut Cain in maximo terrore, in quo e-
rat, confirmaret, miraculum patrasse, ut
illi probaret, nemini illi manus fore
illaturum.

v. 16. = Egressus Cain a facie
domini".

119. Reliquit locum, ubi illi appa
ruerat deus, vel secessit a loco, ubi
sedes eius morabatur, qui erat velut cen
trum unioris fidelium. Vide quae su-
perius dicta sunt ad v. 14.

= Habitavit profugus in Terra
ad Orientalem plagam Eden".

120. Hebr. Textus = Habitabit in
Terra Nod ad orientalem plagam Eden"
vel = habitavit vagus in Terra ad
orientem Eden"

121. Septuaginta pro Nod lege-
runt Naid, illudque, e.g. ac Josephus
pro loci nomine intellexerunt.
Chaldaica Versio, et Auctor Vulga-

ex culpa sua qui ex poena sua
erigui temporis fuit,
deinque istans et in si-
gnis fuit. Salian.

Quod Septuaginta, inquit
Hieron. in trad. Hebr.
in Gen., Naid trans
tulerunt, in Hebraeo
נוד nod dicitur,
et interpretatur fluc-
tuans

tuam, et instabilis, ac sedis incertæ. Non est sig. terra naid, ut vulgus noster putat. ? explet sententia dei, qd huc atq. illuc vagus et profugus oberravit. Hic Hieronymus vo: lens נוד est nomen appellativum non proprium, ut videntur 70. seniores, et cum iis de more Joseph l.1. ant. c.3. Et fieri sane pt ut ille locus postea a Caini profugio ita dictus fuerit. Calian.

[illegible] vocem hanc in sua significatione litterali: ~~vulgari~~ acceperunt, quæ vagum, profugum, exsulem significat. Verum consentaneum magis e, ut intelligatur nomen, qd ei loco inditum e, quo Cain confugit —

122. E in orientali plaga Eden, atq. Assyriæ Regio vasta, quæ Nysa l Nysæa vocabatur. Historici (Strabo, Herodot., Diodor.) passim de Nysæis campis loquuntur, et de Regione illius equis, quæ non nimis a Terra eden aberat. Hebraicæ voces נוס Nos unde Nysa, et נוד Nod idem significant, fugere, recedere, errare, vagari.

v. 17. Ædificavit Civitatem, vocavitq. nomen eius ex nomine filii sui Henoch.

123. Hæc Urbs Henoch, quæ auctor fuit Cain, et illius familiæ, vetustissima certe e, qs noverimus. Hæc fortasse eadem e ac Urbs Heniochia, de qua Ptolomeus l. 6.

quæ

l. 6.
ana
be
Liban
tuit
gula
pret
suam
millie
[illegible]
quo
jova
oit,
sus d
nis q
do [illegible]
vat,
dem
flore
in co
ac m
quis
[illegible]
[illegible]
[illegible]

et fluvius tigris ... ex Gen 2 v. x. ad XV

l. 6. c. c. 3., et Tabul. 5. Asie, q in Susiana statuit. Non loquor vero de urbe Henochia falsi Berosi, q ille ad Libani orientem damascum versus statuit.

124. Josephus l. 1. Antiq. c. 3. singularia quædam refert de Cain, quæ preterivit Sptà. Ait n. ipsum, ubi domum suam Naid statuisset, ibiq. sibi et familie sue urbem ædificasset, dum ad frugem reverti oportebat per exilium, quo mulctatus fuerat, in dies in majora prolapsum vitia corruisse, et oib. sceleribus deditum, fas, nefasq. oia sus deque misisse, latronum agminis quos collegerat undequaq., et quo do alienis sumptib. ditaverat, educebat, principem effectum. Veterem fidem, ac simplicitatem, quæ in terris florebant, fregit, fraudes et dolos in commercia invehens, et pondera, ac mensuras inveniens. Prior ille agris limites statuit, urbem condidit, et propugnaculis firmavit. Quoniam autem seculo oia erat cõia iuxta [illegible]; hinc illud Virg. Georg. 1.

= nec

= nec signare quidem, aut partiri li:
mite campum, fas erat - in medium quæ:
rebant // Urbes et domus patebant,
nec aliquis de proximo suo diffidebat.
= non domus ulla fores habuit; non
fixus in agris, qui regeret certis fini:
bus, arva lapis //.

v. 19. - Lamech accepit duas uxores. //

125. Juxta Joseph. Antiq. l. 1. c. 3. Ada
et Sella genuerunt Lamecho septem et
septuaginta filios, q. circumstantia Spiritus
præterivit. S. Hieron. ad Dam. q. 1. bis,
vel ter, et Origenes in fragmentis ali:
quot quæ nobis tradita fuerunt in He:
xaplis ad Gen. 4. 8., de quibusdam apocry:
phis Hebræorum libris loquuntur, qui
singularia quædam in Genesim com:
plectebantur. Inde profecto hausit Jo:
sephus quæ de Cain loquitur, et Abel
quæque in Mose non extant; et ex eodem
fonte emanarunt fortasse pleræque He:
braicæ traditiones S. Hieronymi in
Genesim —.

126. Rabbini (ait hic) tradunt
ante diluvium singulis viris binas u:
xores

uxoris adhesisse, alteram voluptatis cã generationis alteram: hec aũ. matẽ habebat, illa vero semp̃ muneribus excipiebat: Ada filios Lamech pariebat, sella vero voluptati inserviebat. Verũ hec s̃ Rabbinorũ comenta, et sella quoq. filios habuit, Gen 4. 22.

127. Polygamiã Lamechi velut maximũ crimen reprehendere Patres. Tertull.s l. de exhort. ad cast. c. 5. et de monog. c. 5. acriter suos promit sensus = Numerus matrimonij a maledicto viro cepit. Primus Lamech duabus maritatus tres in unã carnẽ efecit. Atq. alibi ait gravem Lamech exemplum sectatores habuisse ad finem usq. nationis Judaice. Sed ante diluvium qui illud fuerit imitatus, repertus ẽ nemo —

128. S. Hieron.s l. 1. cõa Jovin. nihilo setius ac Tertul.s Lamech opus condemnat = Primus Lamech sanguinarius, et homicida unã carnẽ in duas divisit uxores: fratricidiũ, et bigamiam eadẽ cataclysmi delevit pena. Vide ep. 9. ad Salvian. et ep 11. ad Ageruchiam —

129.

129: Papa Nicolaus I. epist. ad Lotha
rium Regem, adulterum Lamech
appellat ppt bigamiam illius. et Jn:
noc. III. c. Gaudemus Extra. de divort.
nō verē asserit neminē posse ppt plu:
res simul habere mulieres sine par:
ticulari facultate, et votne dña:
= Nulli unq licuit insimul plures ha
bere uxores, nisi cui fuit dña votne
concessum, qui mos quandoq., inhonestum ppt
censetur. ,, Posterma vero hac votne Pa:
triarchas excusat, qui plures dure:
runt uxores —

[redacted]

130. S. Aug. l. 22. c.ra Faustum
c. 47., et Confess. 3. c. 7. et 8., et de
Bono coniug. c. 17. eos excusat ppt
eorū temporū consuetudinem, quae
polygamiam patiebat = Quō mos erat
peccatum nō erat; et nunc ppterea peccā
tum ē, quia mos nō ē est ,, Verū nihil
ex his Lamech excusat —

131. Videsis Ambros. l. 1 de. Abra
ham c. 4., X tom. p. 36. in Gen.

Et fluvius egrediebatur ex Gen 2 v x ac xv

v. 20. = Jabel, qui fuit Pater habi-
tantium in Tentoriis, atq. Pastorum.

132. Hoc loco, et seqq. Pater autho-
rem significat, institutorem, invento-
rem —

133. Asserere haud integrum e', Jabel
primum egisse pecora, legimus n. qd
Abel suos greges pascebat. Verum Ja-
bel hoc ex peculiari instituto cum fami-
lia sua et Pastoris profitebatur —

= Habitantium in Tentoriis.

134. Agrestis ille citur durit velut
Scythæ, qui Nomades appellabant, et
Arabes Scenitæ, dum Abel stabi[l]es
sedes, q[ua]s fuerat Pastor.

v. 21. = Iubal, ipse fuit Pater
canentium cithara, et Organo.

135. Hebraica vox כנור Kinnor
passim Cithara transfert; verum credis
hic posita fuisse pro oib[us] instrumentis
musicis, et qui l digitis lavu pulsant.

136 Ita pariter עוגב Hugab, quæ
timpanum, l organum, aut sibiam si-
gnificat, ponitur pro instrumentis
musicis.

musicis pneumaticis, velut fistulā

[illegible]

c. 22. = Tubalcain, qui fuit mallea
tor, et faber. "

137. Hebr. Textus a pluribus (cit. hic) vertitur = Qui exacuebat", aut polie bat, qui proprie elaborabat i.e. = qd ad opera ferri spectat", aeris, argenti, et alii —

138. Fabulator Vulcanus palam a Tubalcain deductus e. ipsum nomen, et ars sequunt ad unguem.

139. de artibus primo inventis, et earum inventoribus profanorum, maxime Poetarum placita paucis hic complectit, Calmetus.

c. 23. = Occidi Virum in vulnus meum".

n. 134 Neq. parum quare hunc sermonem iniise cogatur Lamech cum duabus uxoribus suis. Nihil dixit antea Moyses, cui hoc referri possit —

140. Hebraeorum traditio ap. S. Hieron. sequitur ep. ad Damas., aliiq. plures (Raban. Strab. Anselm.

Lyran.

Lyram. Jost. Cajet. Delrio, Sever.) re-
fert, Lamech, qd interfecisset Cain, uxo-
ribus suis declarasse infortunium, qd illi
contigerat, et dixit illis, futurum ut, si deus
poenas de Cain interfectore septuplum su-
meret, in Lamech interfectore usque
ad septuagies septies ulcisceretur —

141. Ut huic historiae maior veri-
tas accedat, hebraicae traditionis inni-
xi fidei enarrant Lamech, cum vena-
tui plexisset, et iam longaevus et admo-
dum oculorum acie polleret, a quodam
in nemora deductum fuisse, quem Iudei Tu-
balcain filium ipsius fuisse commiscun-
tur. Cum adolescens hic inter densa ne-
moris, velut deambulantis ferae stre-
pitum percepisset, illud prodidit Lamech,
qui absque eo qd ulterius aliqd quaere-
ret, emisso iaculo infelici eventu
Cain enecavit, qui tunc aderat for-
tuito —

142. Agnovit illico errorem suum
Lamech, et furens ira adolescentem
quoque interfecit, cuius monitu arcum
tetenderat —

143. domum reversus qd evenerat
uxoribus narrat, illisque ait, si deus pol-
licitus

licitus fuerit, se Cain morte septuplo ulturum fore, sibi locum relictum esse gravandi futurum ut, si quis in ipsum simile aliquid patrare velit, de illo septuagies septies Deus sumeret ultionem; quod quidem crimen Cain ex illius libera voluntate manaverat, ipse vero penitus inconsulto illud peregerat. "Occidi virum," h. e. Cain, "et adolescentulum," filium suum Tubalcain, qui ipsum, ut iacularetur, adegerat —

144. Haec historia apud nullum e Veteribus reperitur, et reor, Scholasticae Authorem historiae primum hoc retulisse. Sitque satis esset, ut iure reiceremus, quod ad haec id minime accederet, quod statim fabulas sapere sese prodit —

145. Neque Philo, neque Josephus crediderunt unquam a Lamech interfectum Cain, neque Paraphrastes Onkelos, neque Hebraeorum plurimi, neque S. Hieron. in Gen., neque Theodoret. in Gen. q. 44. nec denique frequens Eruditorum interpretum (Cathar. Oleast. Burgens.) numerus —

146. Philo in l.: quod deterior potiori

Et fluvius egrediebatur ... Gen 2 v. x ad xv

v. 9. = Et ait Dñus ad Cain: ubi est Abel frater tuus?

Ambros. [illegible] 62. 149. 153. et 54. ad.

101. [illegible] Cain in scelere suo [illegible] [illegible] tristitia [illegible] affecit, [illegible] quippe illa [illegible] [illegible] esse [illegible]. Sed mox [illegible] affecit [illegible] [illegible] [illegible] et alter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] generis, eum volens ad culpae agnitionem [illegible] [illegible] Ubi est, inquit Abel frater tuus? In [illegible] [illegible], et in [illegible] [illegible] [illegible] verborum contumeliis abstinebat. [illegible] Quam verborum humanitatem [illegible] [illegible] 19., eamq. [illegible] Dñus, ait [illegible], aut [illegible], et Salvet. Salian. 72.

102. = Ubi est Abel frater tuus? [illegible] ignoraret, aut [illegible] fratris suum indueret, e [illegible] più [illegible] avvedere dell'eccesso da lui comesso. Sed [illegible] negat, [illegible] [illegible] ad desperationem adigit. Synop. 10.

v. 9. = Qui respondit, nescio: Num custos fratris mei sum ego? 4.

Ambros. 63. 64.

103. In luogo di [illegible] a [illegible] [illegible] e d'implorarne il [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] che di [illegible] [illegible] cui parla Qui respondit nescio ec. [illegible] con [illegible] senza

Extendit et multiplicavit malum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est occidere fratrem, [illegible] [illegible] [illegible], et [illegible] respondere omnia scienti Deo, quasi pos:

lentras brevit de Cain ...

et luctu in eum, pp hoc et ipse maledictum portavit Iren. l. 3 c. 33 n. Salvian. 72.

senza risponder a Dio, et quasi ubranans eum. Ci era come l'irreligione aveva gli uomini, sino a tanto di persuader loro, che Dio ignori le loro azioni, e che egli non se ne prenda cura, e che si possa lui en impo; ser per la memoria. Vide Salvian. de gubern. dei l. 1. Angl. 37.

... dixit ad eum: Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra ...

Ambros. 23. 24. 25. 65. 66. 67.

104. Infelice! che hai tu fatto, e qual eccesso hai tu commesso? E qual sie mai la tua follia di darti a credere di poter tu m'en celare la conoscenza? La voce del sangue stesso di tuo fratello clamat a me de terra. Il di lui sangue sparso violentemente dalle tue mani, par che prenda una voce per invitarmi a punirti, e a vindicare un'innocente oppresso. Angl. 38.

105. Caedes iniusta clamorem et a. borem in conspectu Dei vindictam po: stulat. Men

106 — Vox sanguinis etc. // Hic locus ... di modus adamussim advertati ... exprimit ultione poscentis. ... putat, Cain cum fratre interemisset, ... illum, vatem, futurum ut facinus lateret. Hic lectio — sanguinis illius clamat ad me de terra // illum profecto impulit, ut crederet corpus Abel humatum a Cain fuisse Calmet 90.91.

107. = Vox sanguinis // In Hebreo est pluralis numerus = vox sanguinum, // quae ex propria linguae dialecto ut ps. 50. — libera me de sanguinibus //, sive ad innuendum, ut Caietano et aliis quibusdam placet, pluribus vulneribus ex pluribus locis effusum sanguinem, sive ut Onkelos Paraphrastes Chaldeus interpretatus, ad significanda plurima posteritatis, quae exoritura erat ab Abel diu vivente, quae tota in illo occisa extincta e. — vox sanguinis posterorum qui e fratre tuo evant nascituri clamat ad me // Jatian. 74. Calm. 92

108 Nomine sanguinis Abel ultione de illius nece poscentis intelligi possunt brevis ... gemitus, filiorumque vox, qui illius sanguinis ... Calm. 93.

Hic ... patus parricidii, quo terra imbuta est vindicta ... vehementer expostulat Eucherius // Jatian. 70.

I Rabbini —vox sanguinum— l'interpretano come Onkelos dei figli, e dei posteri che avean a nascere da Abele. Essi fondano tra le altre cose il loro commento sopra l'espressione, che fece ... al 4. de Re c. 9. 26 si io ne vu hier au soir le sang de Naboth, et le sang de ses fils, quantunque Naboth solo fosse stato massacre. Ampl. 29.

— Questa espressione les sangs nella lingua santa d'ordinario significa un meurtre, et ce qu'il y a d'affreux dans ce crime Vide ps. 5. 9. 5. et alibi. Ampl. 34.

— Sunt 9. haec aporia peccata ... clamantia, ... Cain, Sodomorum ... 4. ... 3.

Vox sanguinis. vide Hab 2.12., et Ezech. 24.9. Consolvh hoc pios, qui pro iustitia occidun h se tamen vivere apud deu. illig. manme, sacre, ev. synop. 32

109. Quod cum diceret ille sanguis, ex Ioan. Apoc. 6. 11. discendum e qui refert se audivisse eas clamantes voce magna et dicentes = usque quo Dne (sanctus, et verus) non iudicas, et non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra = 11. At sanguis celerem habuit Auditorem et Vindicem; sequens enim. Salian. 76.

Sunt q. hec atrocia peccata phrasi Spi. S. clamantia 1m parricidii quale fuit Caini. 2m sodomia Gen. 19. 3m merces operariorum defraudata iac. 5. 4m oppressio viduarum et pupillorum pauperum. Exod. 2. 23. .. [illegible]

v. 11. - Nunc igitur maledictus eris super terram,

Ambros. [illegible] 130. 131. 139.

quae aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua 11.

[illegible] la terre [illegible] il [illegible] [illegible] ella in [illegible] vicenda di sostenere, e di alimentare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Adamo [illegible] [illegible] [illegible] sua [illegible] Chaisse [illegible] vidut to [illegible] tri, e di sangui [illegible] [illegible] strade fontani [illegible] nelle sì in vicinanze Adamo [illegible] levare [illegible] ordinariamente fa [illegible] Ili chè dio benedice [illegible] qui il fait come [illegible] [illegible] [illegible] come [illegible] [illegible] lontana dalla sua presenza Ab. [illegible] 40.

110. Stomachus terreno, cuius commeti terra probat, et accuset, quae inanissima vide nunc primum violata e, et imbuta impia effusione innocentissimi sanguinis, poena e terra ipsa assumit, assumit, q ille magis nunc horreat q spiritualem, et eterna. Salian. 77.

111. Et primum pronuntiat poena universe q futurus sit maledictus super terram, sive de terra ut Hebr. et 70,

q d

q. d. terra imbuit sanguine, terra ultio-nem de te repetit, et se tibi maledictam, sterilem, et infecundam prebebit. Salian 16.

Hebr. — maledictus tu de humo, id e, execratus sis a terra, quia et vindictam cum te clamat de effuso in se fraterno sanguine, execrata tantum parricidium, et tibi ejus fructus profert, et te natanti, et tremebundus vix sustinebit. Malv., et Calm. 95.

v. 12 Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos ". Ambros. 64. 175.

112 Haec q. prima pena e, ut ho agricola vehementer sentiat, ut fructus labori eius pereat, ac maligne respondeat.

113. Terra jam maledicta fuerat post peccatum Ade. Deus hic minas intendit Cain, futurum ut pro illo magis sterilis existat quam fuerat prius, et se benedictiones suas laboris illius minime impertiturum. Calm. 97

v. 12 Vagus et profugus eris super terram ". Ambros. 74. 136.

114. Septuaginta vertunt = plorans (seu gemens) eris, et tremens ": Alii Sci, ci interpretes — mobilis eris et inconstans " Calm. 98.

115. Sequitur alia pena [illegible] futuris magis alia [illegible] ex aliis crebro loca mutare, sive ex promtitate animi, [illegible] taedium loci cuiusq, [illegible] unius loci sterilitate [illegible], alium atq alium feraciorem, et labore feliciorem responsurum quaerat. Item ut sit pro fugus fugiens [illegible] [illegible]. [illegible] posita [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible].

[illegible] enim fallax imaginatio amplifi cet, timore ingl [illegible] in corporis [illegible] gemitus excutiat, et tremores. Nam [illegible] vertunt plorans [illegible], et [illegible] [illegible]. Sa lian 19 80.

116 [illegible] in hunc locum Quidam, inquit, narrant, [illegible] corporis tre more fuisse excruciatum membra siqui dem eius [illegible] [illegible]: compugisse ob parricidium comissum, [illegible] corporis [illegible] [illegible] [illegible] corporis [illegible] [illegible], adeo ut [illegible] [illegible], et ti mere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nec potuit admovere ori post ingruillus [illegible] [illegible]. Nec enim [illegible] [illegible] [illegible] manus [illegible] inservire potuerant. Et quam [illegible] affectus, tu ineffabilis [illegible] ne cessitas ei incumbebat colendi ter. [illegible] Salian. 61.

> [illegible] et [illegible] alibi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia n. [illegible] corporis [illegible] [illegible], [illegible] in para lysim incidit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] poris incomoda a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Esa. c. 3 n. 52, item n. 1 [illegible]

111. Il fine di Caino, in dove la morte di Abele era stato di rendersi grande, e potente, l'essere solo in grà appresso Dio, e in credito inanzi agli huomini, senza rivale senza competente; ma per aver voluto compiere i suoi disegni d'una maniera si criminosa, il echova in tutto ciò ch'erasi proposto. 1°. Dio gli dichiarava che in qualunque luogo ch'egli metteva piede, la terra ingrata a ses soins ne corrisponderà punto a ses travails con una proporzionata abbondanza. 2° Vagus et profugus eris, Dio aggiunge qui il Moit des ... mais ... seu bandito dalla sua presenza. che ben lungi di menar sua vita ? onore, ... tra suoi parenti, il rimorso del suo delitto devoit si fortemente turbarlo, che l'obligarebbe a fuggirsi nelle strade del mondo le più scartei come uno selvaggio indegno di vivere, e di essere tolerato in società. La parola ebrea significa, l'inquietezza e l'agitazione dello spirito, e di la venne che le 70 ... sero gemens, et tremens il detto Enrico de Valois Anot in l. ; hist ... ombra di ... , ... l'ombra, che l'anima di Abele poursuivoit da frutto il micidiale Caino, ... rarsi

Num. ... et signo ... ut ... tum et aa ... um morte et aa ...

... Apud ... investigare ... habuerunt ... generali ...

6. = Ne occidas eos ... obliviscantur populi mei ... et depone eos ...

117.

vengh son crime. e di fatto c'etoit une notion assai comune fra i Giudei, e i Pagani, che le anime di quei che erano stati assasinati poursuivoient da p tutto i loro omicida senza mai cessare d'implorar dal cielo vendetta contro di loro. Angl. 41.

Ambros. 76. 71. 72.
71 33. add.

[illegible] pro [illegible] ingrat [illegible] magni hic [illegible] peti [illegible], d inu tile, quia [illegible] intempestiva. Observa quando Cain, id promissiones et minas dei, ri[illegible], minas et terror fuerat, [illegible] dei [illegible], [illegible] negat; [illegible] vero ubi [illegible] manifestat, [illegible] indi: cia [illegible], [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible] 13.

mereav pro possim impe: [illegible]. Sa.

Quatuor [illegible] [illegible] (cap. [illegible]) quae aggravant petum, s. peti qualitas, frequentia, diuturnitas, impoenitentia, et hujus oib. infinitum maior e' Dei clementia. Vide [illegible] 31, [illegible] [illegible]. Salian. 43.

dixity Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, q ut veniam merear.

118. Audita sententia damnationis suae Cain, eam iam ex parte sentiens, "maior, inquit, e' &c."

119. His verba iuxta Veteres, Recentioresq. interpretes desperationem significant. Calm. 99. Antiqui vero Graeci, Latinique Patres hic verba hois de dei misericordia desperantis esse profiten tur. Salian. Iuxta vero Judaeos doctores significant questus in nimium Dni sententiae rigorem; vertunt n. "nunquid iniquitas maior e', q ut veniam merear?" Calm. 99.

120. Alii (et hi) ita intelligunt "maior e' poena, quam ut feram." Calm. 100. Pagninus, Vatabl., Ole aster

ostro col Aben-Ezra עוני id è iniquitas peccatum sumunt pro pœna peccati, ut vertunt = maior è punitio mea quam ferri, l ferre possim ". Ita et Athan.^s sive quis alius sit Auctor qq.^m ad Antioch q 96. [illegible]

121 [illegible] maior è iniquitas mea, quam venia me e " , cioè a dire sec. la comune degl' interpreti = un gastigo così severo eccede le mie forze, e io nol posso, nè soccombere "; Ma la parola ebrea עון ghaven significa anzi il peccato, che la pena del peccato, e il verbo נשא nasa tradotto levari potrebbe anche tradursi perdonarsi come [illegible] sam. 10. 4. Job 11 [illegible], allora si avrebbe qui tradurre = il mio peccato egli è troppo grande per essere perdonato " Ovvero [illegible] [illegible] ebrei. il mio peccato è egli ancor grande per essere perdonato?" Quest' ultima [illegible] [illegible] è il migliore. —

122. Qui dunque si compiono nella storia di Caino, e in [illegible] di lui infelice sorte tutti [illegible] [illegible] [illegible] che vengono [illegible] nunziati a coloro qui hait son frere [illegible] 26. 23 1.º ei [illegible] [illegible] [illegible]. 2.º il se [illegible] [illegible] dio non lo favorise de sa bienveillance. 3.º ei s'[illegible] [illegible] devint 4.º egli [illegible] [illegible] [illegible] en [illegible] [illegible]. 5.º il le [illegible]. 6.º ei dice in seguito di [illegible] sapere

עון ghaven palam culpa passim, et pœnæ interdum, ut 1. Samuel. 28. 10. Thren. 4. 6 et alibi. Sic plerique Hebræorum, et [illegible] pro pœna sumunt, o vetust alij pro culpa. [illegible]

Venia merear מנשוא mineso [illegible] reddunt 1.º quam ut ferre, et sustinere possim ". 2.º q levatio " id est, quam ut levari, remitti, donari possit, l quam ut remittat, [illegible], seu, parcat, et ignoscat [illegible]. In eiusmodi locis, ubi verbum נשא nasa construitur cum peccato, idem Hebræis valere dicunt quod Latinis tollere, auferre [illegible], seu pondus peccati remittere, donare, levare peccati, dare veniam. 3.º [illegible] grandis iniquitas mea de [illegible] levare, vel, magna è iniquitas mea [illegible] [illegible], ut nulla sit comparatio; q d., magnum peccatum meum: [illegible], magna indiget venia, ut [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] semper [illegible] dubio è pre[illegible] [illegible]. [illegible].

J. Xtum. [illegible] verba [illegible] maiore [illegible] " [illegible] [illegible] ut n. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quæ in [illegible] qui fuit, quia sera [illegible] [illegible] nulla habet [illegible] Calm. 101

oue ecli sia; 1º ei si dispera dans la piu a:
sioni che il suo peto sia più grande della mi:
sericordia di dio. Angl. 42.

v. 14. · Ecce eiicis me hodie a facie terrae, et a
facie tua abscondar, et ero vagus, et
profugus in terra: omnis igitur, qui invenerit
me occidet me.

Ambros. 2t/. 23.
140.

Q d, ut pulchre no
tat Lippoman. Ecce dne
abstulisti a me fructus
terrae, abstulisti gratiam, et tu
telam tuam, dimittis me mi
hi, pro venia te venire
n' audeo, abscondar a te,
subterfugiam, ut potero, incer:
tis sedibus vagus et instabi
lis ero ubiq, et si tu me re
quisieris, quisquis alioru
invenerit me, occidet
me. Salian. 66.

Q d. Merito despero, nam
video te meî curam abjecisse,
et privare solita providentia
tua, qua m nullibi tuto pa:
terit sistere. Menoch.

123. Haec verba Hieron. ep. 125. sic expli:
cat. Juxta versionem [illegible], inquit, eiicior a con:
spectu tuo, et conscia scelerum tremebundus luce
ipsam ferre [illegible] [illegible] abscondar, ut latitem,
et [illegible]. ois, qui invenerit me occidet me, dum
ex tremore corporis, et furiati mentis agi:
tatione eum esse intelligit, qui mereatur occidi,,
Sic ipse. Totus placeat hic alia paraphrasis
ex multorum [illegible] sententiis, propiorq. tex
tui Hebraico, quae representat editio Lat:
gata: Ecce eiecisti me hodie a patrio solo,
in quo natus, et educatus sum; nec aude
bo sistere me, ut solebam, conspectui tuo,
ut sacrificia offeram; d exul ero, nec tn vaga
[illegible] locis alicuius incola, d quo me ferret im:
petus ad notos, ignotosq. ibo, unde et contin:
get, ut quilibet me quasi errorem, et ex
[illegible] alterum [illegible] interficiat. Salia

174 = Ecce me hodie a facie terrae // me in exilium ablegas ab ea regione a Patria mea iucundissima, et fertilissima, inquit Oleast. et Pever., ubi Parentes mei degunt, ubi vixi, ubi educatus sum. Vel per terra homines explicando: tu me a fratrum meorum societate in exilium agis, a justorum comunione separas, a populo tuo secludis. Salian. 84 Calm. 102 103.

125 = A facie terrae // q. d. a tota terra dum nusquam me sistere permittis, d[um] continuo ab una Regione in aliam expellis, facis exulem, et profugum tum a terra, tum sequenti, a hominibus; q. d. facis me odium omnium hominum, ut nec ego illos aspicere audeam, nec illi me aspicere dignentur. Salian. 84.

126. A facie tua abscondar //. Quasi reus praesentiam judicis fugiam, latibula quaeram, ita S. Ambros. Oleast. Cura, favore, et tutela tua destituar, ita Ktonius, et Cajet. Salian. 85.

127 Non audebo amplius te coram accedere. Ex hoc loco apparet deum primis hominibus saepius se prodere, et illos familiariter alloqui consuevisse. Calm 104.

De a loco, ubi Deus gratiam, et potentiam suam exercebat, ... amplius ... ... Dei, ...

128 A facie tua abscondar // Lightfo. ot,

et, Heidegger, et le Clerc semblent croire, qu'il faut entendre par la la strada, o sia il luogo particolare, ove Adamo abitava, dapoi: che fu scacciato dal Paradiso. Qsta congettura si afferma, verità ~~da ciò, che si legge~~ in Strabone l. 16 si truova che un sito vicino al Paradiso, edo il sistema di Mr. le Clerc vien chiamato la face de Dieu. En general c'est come se Caino dicesse a Dio, io sarò da qui in poi allontanato dal luogo, ove tu compartisci i segni più maestosi di tua adorabile presenza. E in qsto senso si può dire, che Caino medesimo si riguardasse, come uno scomunicato. Angl. 43.

Ambros. 14. 14. Qui, qui invenerit me, occidet me.

Ex omen conspiravit malo, [illegible] inquit Ambros. e ver[illegible] justus [illegible], et dicit: si [illegible] in medio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

129. Nonnulli (Syrani) in hunc sensum explicant: Vereor, ne quis primus mihi obvius occurrerit, me possit interficere. Calm. 10c. Quia ex tremore corporis, et furiatae mentis agitatu, quisquis eum viderit intelliget, qui me [illegible] interficiet. Hieron. [illegible] Julian. [illegible] sentit omnem creaturam sibi adversam esse. Loquitur ex [illegible] dictatu, aequum est, ut patiatur quicquid [illegible] Syn[illegible] Nequeo effugere, quin ab aliquo mox interimar, omni creatura in me insurgente. Theon.

[illegible]

130 = Qui qui invenerit me &c. ". Bochart, Hieroz. l. 2. p. 1. c. 21. osserva, che questa maniera di parlare - trovare quel qu. un, nella lingua significa attaccarlo, assalirlo all'improviso senza aver avuta precedentemente alcuna rissa, e querela con lui come 1. Sam. c. 24. 14. . Caino dunque aveva voluto dir qui = io mi trovo errante e fuggitivo, e in qualunque luogo io mi ritiri, tutto il mondo riguardandomi, come un obbietto di esecrazione piomberà su mei per farmi perire ". C'est ainsi que dans les Gaules, ceux, a qui les Druydes avoient interdit l'entrée des assemblées religieuses, erano in orrore a tutti i loro cittadini, ed esposti ai più indegni trattamenti, siccome ci narra Cesare de Bello Gall. l. 6 c. 13. . Angl. 44

131. = Cain &c. ". Si può anche tradurre = je souhaite que le premier qui me trouvera abrege le cours de ma malheureuse vie ". Ma egli è più probabile, che Caino touché d'un vif regret pensa ad esprimere l'afflizione, e il timore di cui l'anima sua n'era penetrata, come se egli dicesse = Non posso io dunque trovar più misericordia? mi sarà egli vivere errante in un periglio continuo, esposto ad essere ucciso dal primo che m'incontrerà? ". Angl. 45

Ex hoc loco intelligit[ur], certe
mentis iam amplificatum fuisse ge-
nus humanum, ut quocumque
profugeret Cain, inveniret qui
illum occidere posset. Nec mi-
rum intra 130 annos multum
multiplicatum fuisse iam hoc,
cum filii Israel intra 215.
annos in Egypto ita multi-
plicati fuerint. Salian.

[illegible] ... no della sua storia [illegible] ... una Città. Angl. 49

132. Mais qui est ce que Caino temeva? La
terra era ella dunque allora tanto popolata?
C'est ce dont on ne sauroit douter, perche si
dimostra con assai buone osservazioni, che gli
uomini s'augmentent du double nelle
spazio di trecento sessant anni, o trecento
e settanta, ~~e il numero~~ et si le nombre delle pubbli-
che disgrazie ~~fu~~ a été assai considerabile in quat-
trocent'anni. Ora secondo questa regola
di progressione, Abele essendo stato uciso
l'an. del mondo ~~130~~ 128. o 129., il devoit
allors y avoir più di quattro milla ani-
me. C'est le calcul de Mr ~~Wist~~ Whiston
dans sa théorie de la terre. Altri poi pous-
sent le calcul beaucoup plus loin. Compa-
rant la multiplication connue della Fa-
miglia di Giacobbe in Egitto ~~nel giro~~ dans le temps di cento
e dieci anni colla multiplicazione possibile
dei discendenti di Caino, di Abele, e di altri
figliuoli di Adamo dans l'intervalle di 130.
anni, stimarono, che già potessero stavsi
~~cento milla anime~~ du moins cento milla anime nel mondo, allorche
Caino diede la morte ad Abele. Angl. 16

v. 15 dixitque ei Dnus nequaquam ita fiet, sed omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur. //

133. Louis de Dieu nel suo Comment. osserva che la particola ebraica (nella Vulgata nequaq.) che [illegible] detta pourtant, ou, c'est pourquoi [illegible] pourtant quiconque tuera Cain //, [illegible] scheretta in un [illegible] affirmative [illegible] Gen. 25. 32. [illegible] 2; Osea 2. 16, Zachar. 11. 7. [illegible] da questa osservazione sembra doversi tradurre il principio di questo v. così: [illegible] disse a Caino; certamente chiunque ucciderà Caino ec. //. Angl. 47.

134. Deus per paralepsim annuit hic Caino postulatum suum et [illegible] gravissime poene denunciatione cavet, ne quis temere in eum [illegible] sit prorumpere. [illegible]

135. Cum fratrum timebat ultionem, [illegible] Abel, [illegible] quae aliquando [illegible] instrumenta divinae [illegible] justitiae. Deus quodammodo Cain sibi defendendum suscepit, atque illum ab illis protegit, qui sanguine Abel ulcisci vellent, illis septuplo maius supplicium indixit. Calm. 10.

136. Quicunque primus illis temporibus sibi ius facere potuerit, antiquae hominibus Principes, et magistratus institueret, quibus debebat Deus [illegible] vindicandum [illegible] Calm. 11.

Humbert. 74. 75.
65. 66. 137. 147.

Hebraicus textus qui hodie extat, palam differt ab eo, qui 70, [illegible] [illegible] Interpretes et S. Hieronymi prae manibus erat [illegible] qui [illegible] [illegible] nequaquam ita fiet [illegible] [illegible] לכן lakhen [illegible] textu [illegible] in nostris [illegible] habet לכן lakhen [illegible] [illegible] qui hunc textum [illegible] Cain ait, quicunque [illegible] illi respondit, ideo ne metuas hoc accidat [illegible] omnis qui occiderit Cain septuplum punietur //. [illegible] (ut hic) Hebraica voce [illegible] et [illegible] [illegible] utique. Cain ait, [illegible] // Deus illi respondit, [illegible] omnis, qui occiderit Cain ec. //. Calm. 113. 114. [illegible] [illegible] quasi [illegible] hoc, si [illegible] occiderit Cain [illegible] Synop. 29.

c. 13. septuplum punietur.

Sic a dire differenze dell' espressione con. Vede Gen. 26.28, Ps. 12. 1, et 79.12, e a sara punito all' ultimo sive ita Angl 46 [illegible] e gravissime sa.

Hieroni[illegible] varios offert causas, quibus loci huic [illegible] possunt.

Alij [illegible] Cain [illegible] punitum [illegible] septima post [illegible] generatione ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ita quoque explicant Onkelos [illegible] plures) in certitudinem executionem quam hic in [illegible] Deus enunciat. Quare [illegible] [illegible] [illegible] et huic [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Lamech in [illegible] [illegible] Lamech [illegible] [illegible] [illegible]

Alij [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] posse in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dixiss

137. Numerus septem pro indeterminato numero usus ab, veru magno, et insigni Vide [illegible] et 15. 13, Prov. [illegible], Eccli [illegible], 40 [illegible], Jerem [illegible] [illegible] calm. 10[illegible]

138. Septuplum [illegible] vindictas vel est [illegible] gravissime punietur. Mal. Numerus finitus pro infinito ut Job 5. 19, Prov. 9. 1, et 24. 16. Gravius [illegible], quia tuo enim plus [illegible] fuit, quam [illegible] occiderit, qui in [illegible] [illegible] et aliorum admonitione, ut abstinerent ab effundendo humano sanguine, super [illegible], ut et vitam pro supplicio, et mortem pro solatio haberet. [illegible]

139. Hebr. est [illegible], quod Aquila vertit septemplicitus, et Theodotion septimum vindictas, quia multiplices, et gravissime punietur, qui Cain occiderit, quia [illegible] homicida qui primus malo Cain exemplo secutus est, nec ejus punitione tam gravi a [illegible] abstinuerit. Hinc apud Burgensis constat plus poenas [illegible] Occisori Cain, q. qui Cain [illegible] dutas. [illegible] van Abelens [illegible]. [illegible], adeo [illegible] [illegible] comparavit, [illegible] ita [illegible] et distinguunt. Qui qui occiderit Cain [illegible] gravissime punietur, [illegible] septuplum punietur, [illegible] [illegible] septimus punietur,

tur,, Cain s., quia in septima generatione s. a Lamech credit occisum ex Cain, eousq. vitij derelictus ad penam, et exemplum. Verum hec si [illegible] incognita e, et hiulca; [illegible] sui, quem dedi germinus e. Adde Hebream vocem [illegible] non septimus. et vertit Symachus, d septuplus significare. Al.

[illegible] Ego: S. Hieron. ep. 125 ad Damas. ita hunc locum exponit, ut verba Dni in ea [illegible] trahat [illegible] noluit deus Cainum compendio mortis [illegible] suum tradere pene, qua se ipse damnarat, [illegible] ad 7m generationem vivere, et [illegible] igne torqueri, [illegible] qui eum eet occisurus, qui vitij fuerat derelictus ad penam. Verum Hebrei, et Latini [illegible], imo et Greci [illegible] Cainum a morte ab [illegible] à deo ad eas vitandam signum accepisse; et d Ambros. hunc id [illegible] loco numerat, ut pene [illegible] hoc, inquit, reflectere voluit errantem, et beneficio suo mortem [illegible] correctionem,, [illegible]

[illegible] Aliqui apud S Hieron. ep ad Damas. [illegible] dixisse credunt, peritum si Cain atq. [illegible] salutem sibi comparasse. Calm. 11

dixisse, ubi eet Abel, 6. in desperationem incidisse, dicendo [illegible] denique penitentiam [illegible] deum [illegible] generationem. Illud vivere [illegible] è ut ille [illegible] tempore quo penitentiam agens scelera [illegible] delere posset. Calm. 109. [illegible]

Il Cal[illegible] traduce [illegible] sarà punito [illegible] fino alla settima generazione,, [illegible] di là alcuni inferiscono, aver dio [illegible] a Caino, [illegible] tempo, affine [illegible] distornare [illegible] la [illegible]

Ambros. [illegible] 136. 145. 146. 147.

[illegible] posuitque Dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnis, qui invenisset eum ".

[illegible] in questo [illegible] di [illegible] tutte [illegible] Chi disse, che questo segno fosse [illegible]. Chi che il Cane [illegible] lo seguiva [illegible] tutto. Chi che avesse la fronte marcata con una +, e chi [illegible] la terra [illegible] costruiva Ambr. [illegible]

142. Quale erat hoc signum, quo Cain [illegible] [illegible] experimunt et [illegible] in [illegible] [illegible] commenta, [illegible] [illegible], quique pro libito vaticinati. Rabbini tribuunt Cain [illegible] ne quem illi [illegible] [illegible]. Alii cornu in fronte [illegible] [illegible]. Alii [illegible] [illegible] fronte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Abel [illegible] [illegible]. Credibile est, [illegible] illi [illegible] [illegible] impressisse illi simile [illegible] [illegible] frontibus, quod [illegible] [illegible] signanda [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sancto [illegible] frontibus impressum [illegible] 9. 4. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui in Oriente [illegible] fronti [illegible], Calm. [illegible]

[illegible] [illegible]

143. [illegible] [illegible] [illegible], Theodoret., [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] hoc fuisse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sententia, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et tremens " pro vagus et profugus ". Calmet.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

144. Alii [illegible], Vatablus, [illegible], et alii [illegible] [illegible], [illegible], ut Cain [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]

... patram et illi ... nullam illi pe
re manus illaturum. (magis) Calm. ... ex
ponunt; aliquo signo visibili, et externo (certo) Deus illi
ostendisse, neminem eum impune interfecturum: si
quo ostitaliter illi securitatem, et incolumitatem;
sicut Moisi signo visibili exhibuit ... nem ex ... Malo.

... mirabile! Si può dunque tradurre che Dio fece un miracolo, o diede un segno a Caino per assicurarlo, quello si suonne nelle lettere e si trova un'espressione del tutto simile a questa al ... dell ... Dio fece un segno davanti Caino per assicurarlo, che gli ... avessero ucciso. Ang...

v. 16 Egressus Cain a facie Dni habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden "

14. egressus a facie Dni; Reliquit locum ubi apparuerat illi deus; discessit ab eo, ubi Pater eius morabatur, qui erat veluti centrum universi ... Calm. ... Vide quae dicta sunt ad v. 14

Ambros. 76. 71. 18.

146. "A facie Dni " Hebr. ... faciem ... " Observant facies Dni hic et supra v. 14. dici locum illum ... verum, ubi verbum Dei et promissio de semine benedicto venturo sonabat, ubi erat vera Dei cultus sacramenta, sacrificia, verus Dei cultus, religio, pietas et alia caeremoniae, ... sanctis religiones ... visibiles Dei facies, in quibus Deus se exhibebat, et praesens est, et (vult) ... se aspici ubi favore suum,

suum benevolentiam erga nos ostendit ... allegantur, praedicta edit. Sic postea in ... ye columna ignis, et nubes, area propitiatorium, tabernacula ... sunt sacris domus ...

Habitavitque profugus in terra ad orientalem plagam Eden

147 Gen. ... habitavit in terra Nod ad orientalem plagam Eden ... habitavit vagus in terra ad orientem Eden. Septuaginta pro Nod legerunt Naid, illudque, ut quae ac Josephus pro loci nomine intellexerunt. Chaldaica Versio, et Vulgata, vocem hanc in sua significatione litterali acceperunt, quae vagum, profugum, extorrem significat. Verum verisimilius magis est, ut intelligatur nomen, quod ei loco inditum est quo Cain profugit. Calm. 120.121.

148 Quidam Nod pro appellativo nomine sumunt in terra commotionis, vagationis, fugae ... Alii = in terra divagationis et exilii ... Nonnulli = in terra profugii, id est in qua erat profugus qui profugit. Verisimile nomen proprium esse volunt terrae, illius, quam Cain, pulsus a conspectu Domini, habitavit, atque a fuga, seu divagatione, et exilio, et migratione Cain hoc illi nomen inditum existimant e ... 12 supra. Aliqui reddunt, = et con:

J. Hieron. in suo ad Hebr. in Gen. = quod vos, inquit, Naid transtulerunt in Hebraeo נוד Nod dicitur, et interpretatur fluctuans, et instabilis, ac sedis incertae. Non est ergo Terra Naid ut Vulgus nostrum putat, sed exprimit sententia dei, quod huc, atque illuc vagus, et profugus oberravit ... Hieronymus videns נוד esse nomen appellativum non proprium, ut videtur, ... sensisse, et aliis de more locus pluris ... Antiq. 3 ... Et sicuti sane ... ille locus postea a Caini refugio ita dictus fuerit. Calmet

La parola Nod può significare vagabondo, ma può anche essere un nome proprio. Prendendola nel primo senso bisognerebbe tradurre et habita au pais de son exil, ou bien = il fut vagabond et habita

tati ...
= et con[illegible]
vexati[illegible]
valia [illegible]
Regio [illegible]
ente [illegible]
14[illegible]
ov. nul[illegible]
viori [illegible]
nulli = [illegible]
in qua [illegible]
septua[illegible]
15 [illegible]
tavit [illegible]
vin; [illegible]
Arabic[illegible]
se, pisse[illegible]

et consedit in Terra Nodi „ idè agitationis, et vexationis. Hanc Nomadum eē putant in Arabia deserta Babyloniæ, stirmina, quæ Regio respectu Chenahaneæ sita è ab Oriente Edenem versus [illegible]. [illegible]

149. = Ad Orientalē plagā Eden „. Hebr nulla è præpo: Quidā = in anteriori parte eden „, Alij . ante eden „, Nonnulli = ad Orientem, edene versus. Inde. in quo plantaverat deus Prdsū. sa. est. .. Septuaginta = vis a vis d'eden „ Angl :).

150. = Habitavit „, factu hoc postq mutavit deus poenā fugæ in exilium sedentarium; d adierpsi illā locis diversis, qualis Arabia deserta, ubi latrocinari primus ovū cœpisse dicit Josepho. Synop 42.

habita au Pais qui est vers l'Orient d'eden „. Se si prende nel ydò senso, si può dedire, che alla fine Caino si stabilì in un Paese qu'il prit le nom de Nod datto stato vagabondo ed errante dans lequel il y vécut sin a tanto, ch'ei si propose di fabbricare una Città. Ma dove era egli ysto Paese? Junius crede che ysto Paese sia ytto che les Scythes Nomades habiterent depuis, e che è sulle frontiere della Suziana. Ysto sentimento egli è ben più probabile di ytto dell' autore du corvi, il quale mette il Paese di Nod nelle vicinanze della Terra di Canaan, ipotesi incompatibile coll' opinione, che noi abbiamo adottata intorno al la situazione del Prdso. Mr. Huet ha giudicato, che Nod sia la Suziana ou le Khuzestan. Grozio l'Arabia e che si deva tradurre – il abita au Pais de Nod vers l'orient „ e ci

già = al Orient d'eden, o ben coi 70. = vis a vis d'eden Angl :)

Et in orientali plaga eden, atq Assiriæ Regio orsta quæ, Nysa, ! Nysa vocabat. Historici (Strab. Herodot. Diodor.) passim de Nysiis campis loquuntur, et de Regionis illius equis, quæ vicinis a Terra eden aberat. Hebraice, voces נוס Nos unde Nysa, et נוד Nod idest significant, fugere, recedere, errare, vagari. Calm. 172.

Ambros. [illegible] c. 11 - Cognovit au Cain uxorem suam 11.

Sub hoc quod tempus, erit annus s. 30, minime du[illegible] [illegible] Cain [illegible] duxisse / Salian. 21

151. Egli è molto verisimile che Caino fosse già maritato allorchè assassinò Abele divenu to egli dopo quel fatto un ogetto di pubblica esecrazione, è difficile di comprendere, che a vesse potuto ritrovare una femina, la qu ale vi si sposasse con lui. Angl. c. 2.

Hanc [illegible] eius germanam fuisse et sororem appel lata refert S. Epiphanius [illegible] Sethianorum haeret. initio p. mundi necesse fuit sorores fratribus nubere, quod alias iure ne vetitum est. Salian. 40.

152. Ciò che comunemente dicesi, si è, che p. avanti egli avesse sposata una sua sorel la; ma si dice senza alcuna pruova. La fa miglia di Adamo essendosi in poco tempo si devabilmente multiplicata, ei potè facilmen te maritarsi con una delle sue nieces. Si ha veduto a sortire in ottant anni di tempo dal matrimonio di due persone trecento sessan ta sette enfans, ou petits enfans Of dung. il doveva essere il numero dei discendenti di Adamo l'an. 130. del mondo. Checchè provvi sioni, bisognò certamente che al più alcu no de' figliuoli di Adamo sposasse la propria sorella. La cosa era allora di necessità asso luta, ma cessato il caso, ella è stata proibi ta da Dio. Ciò che è di diritto nat. in uno stato, lascia d'esserlo in un'altra. Angl. 54.

Uxorem Cain Cedrenus aliique Asuam appellant. [illegible] fuisse [illegible] Abel [illegible] illa vocat que eodem quo ipse Cain par tu edita fuerit, qui in [illegible] [illegible] eodem modo [illegible] [illegible] ut dubium [illegible] illa fuerit edita, [illegible] [illegible] primus [illegible] soror ipsius fuerit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

153. Cognovit Cain uxorem suam 11. More spe primum impios dein electos prosequi. Et declarantibus hic moses perstringit studia fiend. prudenda:

tati, nullo modo ...

mundanorum in libris, artibus, urbibus, armis, voluptatibus. Recensetur autem hic Genealogia, usque ad septimam generationem, in qua punitus est Cain, ut Hebrei edisserunt, et ut videamus, quomodo filij huius seculi primum emineant, et ut specimen ... ac Lamechus Synop. 43.

v. 17. Qui concepit et peperit filium Henoch: et edificavit Civitatem, vocavitque nomen eius ex nomine Filij sui Henoch. //

153. = Edificavit // Hebr. - et fuit, l, erat edificans urbem // fundavit quidem studebat edificare civitatem // h. e. cepit quidem summo studio et intentione edificare civitatem, sed ob maledictionis Dei ... ad errandum impulsus, opus intermittere cogebatur. Vide simile locutionum Num. 14. 27. Malv.

154. V'è luogo di credere, che Caino non cominciasse a fabbricare questa Città, che dopo aver egli per tempo soggiornato nel Paese Nod, ed aver veduta la sua Famiglia assai multiplicata. Il timore lo fece senza dubbio risolvere a questa impresa. Angl. ss. Men.

155. Hec urbs Henoch que asylum fuit Cain, et illius familie, prima, et antiquissima certe est, quam novimus. Calm. 123. Quo autem anno hec prima Mundi Civitas a Caino edita fuerit, nemo certo

Ambros. 160. 145. 121. 122. 123. 143.

Hoc modo difficultatem significari volunt Hebrei. Synop. 44

Hoc fecit ex metu servavit ad sui defensionem, quia semper erat in timore, et tremore positus. Sic prodidit nunc ... alij quam Abraham Hebr. 11. 10. Synop. 44.

... ville, ou plutot le villags, qu'il fabbriqua devoit estre ... que ce fut ... opinion ... ... il ... Angl. ...

Hec prima in Orbe fuit urbs in qua ... habitavit Cain, ac ... iam ... profugum, et ...

Hec forsitan eadem est ac Urbs Henochia, de qua Ptolemeus l. ... 3, et Tab. 5 Asie, quam in Syriana statuit. Non loquor vero de urbe Henochia Tulsi ..., que ... ad Libani Orientem

Urbem Damascum [illegible] constituit Calm. 173. Quo loco condita fuerit Henochia, id non constat nisi a parte orientali Edenis Paradisi, quandoquidem eo secessisse Cainum meminit Moses. Ideo prout quisque Paradisi locum statuit, ita et Henochiae urbis regionem designat Calmet 103. [illegible] [illegible] nell'Oriente sono tutti confusi con des nomi, e gli si accostano a quello di Henoch. Plinio parla des Heniochiens, Mela des Eniochiens, Lucain des Henochiens, on conjecture, ch'eux pouvaient être du nombre des descendants de Caino Angl. 56. O che essi credessero essere tali, o che abitassero quei luoghi ove era stata la Città di Caino, perché dopo il diluvio non vi furono più discendenti di Caino.

mo certo definire pt, sed id Moses tacuerit, nec ulla extent prophanis antiquioris monumenta. Abulens. q. 19 in 4. Gen. negat eam a Caino editam immediate eo tempore, quo recessit a parentibus suis, ut placuit aliquibus quibus visum est, genito Henoch, cui Civitatem extruxit, ut ea occasione ab illo nomen acciperet, sed potius circa 3.ª generationem, cum iam admodum succrevisset hominum multitudo. Alibi autem idem Tostatus, q. 12, negat eam ad finem vitae suae Civitatem hanc condidisse, sed circa vitae suae annum 300, vel 400. ——

150. Priorem sententiam plane improbat S. Aug. 15. de Civ. c. 8, quia id putat Henochum fuisse Caini primogenitum. "Quod si tamen crederetur, inquit, non absurde putaremus est, tunc a patre conditae Civitati nomen eius impositum, quando natus est, quia nec constitui tunc ab uno civitas poterat, quae nihil est aliud quam hominum multitudo aliquo societatis vinculo colligata. Sed cum illius hominis familia tanta numerositate cresceret, ut haberet iam populi quantitatem, tunc potuit utique fieri, ut et constitueret, et nomen primogeniti sui constitutae imponeret Civitati".

151. Verum quoniam credibile est Cainum multorum iam et solum filiorum, de quibus Nepotum ante Henoch parentem factum fuisse centum et triginta annorum spatio, aut certe centum, et viginti, si placet 20 annos tribuere pubertati,

tati, nullo modo existimo usq. ad finem, l quo
nda quantuncunque tum expectandum est ad imi
tium Civitatis huius, malleq. ad aliud potius
extremum declinare. Ut tamen medium quandam viam
sequamur, in tertio munia subsequentia illas di
stulimus quo Henoch pueritiam egressus
Patrem comitari studiosius, eiq ita placere cae
perit, ut illius nomine recens aedificatam Civita
tem insigniret

Hanc etiam dilatationem suadet quod
... ut illa Dei prophetia per alios multa tempora
... vera comprobaretur: vagus, et profugus
eris super terram n. Certe Josephus l. Antiq. c 2
ait eum multas Regiones cum Uxore, et reli
qua ... familia emensum esse n. saepe loca ob
sterilitatem, aut propter varios incursus, aut animi
inconstantiam, aliaque ob causas commutando.
del Rio putat Civitatem aedificatam multis post He
nochi natum annis cum iam quingentorum
l amplius annorum esset Cain, quod et Pererius
habet l. 7. in Gen n 10. Salian quod et s. ...

v. 17. Vocavitq. nomen eius, ex nomine
filij sui Henoch.

... Nec illud, subdit Aug. l. 15 de Civ
c 8 necesse arguento est, ut primogenitum
fuisse existimemus Henoch, quod eius nomi
ne illa Civitas nuncupata est. Non n. abs
re est

Ambros. 148.
149. 150. 151. 152.

... 2

re è, ut propterea ea civitas alios haberet, diligere et ceteris complures 19. Salian y.

160. Vocavitque nomen eius ex 11. Non asse, inquit del Rio, civitati appellationem, quia nomen ipsius erat invisum, sed a filio, in quo cupiebat nomen suum servari. Ac et (f. Sp. Xtorum l. 10 in Gen.) hominibus factis mortalibus studium fuit, ut immortalem sua memoriam facerent, partim ex filiis, quos generabant, partim ex locis, quibus silvorum nomina imponebant. 11. Salian. 97.

Ce fut moins par politique, e diede il suo proprio nome fosse odioso, que pour signaler la sua tenerezza verso questo suo figliuolo, que Cain diede il nome di Henoch alla Città, ch'ei fabbricò. Et dans la suite Nimrod fè portar a Ninive il nome di suo figlio Ninus. La vanità di spesso ha parte in sì fatte azioni. ps. 49. 12. Aposl. 56

161 Causas istius civitatis referre possumus duas: alteram ut indicta a Deo metu post admissum scelus: omnis qui invenerit me occidet me 11; ne timeret, ac fugeret perennem sequentem, [illegible] custodiam sibi, ac suis struxit. Fortasse etiam tutum se a feris praestare voluit, quae Dei instinctu homicidam persequebantur. Altera fuit, ut eo [illegible] vet, quae, vim ac latrocinium [illegible], [illegible] gererent. Hic videtur Josephus meus 1 Antiq. c. 2, ubi de Caini moribus post Abelis caedem, et poena ipsi a Deo inflicta loquitur. Caeterum, inquit, tantum abfuit, ut hac castigatione in melius vitam mutaverit, ut prior etiam sit factus, cum voluptatibus ac aliorum iniuria indulgens, et facultates domesticas per vim et rapinas augeret; accitis undecumque latrociniorum, et nequitiae sociis magister illis ad facinorosam vitam esse: [illegible]

cum domum suam Nod statuisset, ibique sibi, et familiae suae urbem aedificasset, ad quam reverti oportebat post exilium quo mulctatus fuerat, in dies in maiora prolapsus vitia crevit, et omnibus sceleribus deditus, fas, nefasque omnia susdeque miscuit; latronum agminis, quos congregaverat undequaque, et quando aliorum sumptibus ditare eos docuerat, princeps effectus. Veterem fidem, ac simplicitatem, quae in terris florebant, sustulit, fraudem, et dolum in commercia invexit,

162.

162. Josephus hic reprehendit Abulensis q. 12. ficta non putat ista Caini latrocinia duplici ex causa; tum quia in ʒerva, quam inhabitabat, non nemo manebat, nisi de semine ipsius; nec sit adeo probabile ipsum in filios suos tyrannidem exercuisse; tum quia licet praedari voluisset, nihil erat tunc, quod praedari posset, cum rapinae fiant de bonis mobilibus, pecunia sigillata, quae tunc nulla aut paene nulla erant. Verum pro Josepho dicere possumus Cainum non in filios suos, sed fratres Adamo genitos eorumque filios, ac Nepotes, a quibus per tantam habitationem secretus erat et quasi dira excommunicatione separatus, ob dissimilem conversationem, victum, amicitiam, mores, latrocinijs vexare potuisse, nocturnis diurnisque excursionibus in eos irruendo, et quae sibi grata erant, vi aut fraude auferendo: Nec deerat rapinis materia, terrae fruges, arborum fructus, armenta, et greges pecorum, eorumque pelles, ac lanae, rustica instrumenta, ac domestica supellex, cuius efficiendae ciertissimum fuisse Adamum, nemo recte dubitavit. Salian: qq 100, et 101

heri, et pondera, et mensuras invenisse. Primus ille agris limites statuit, urbem condidit, et propugnaculis firmavit. Quoniam antea seculo omnia erant communia iuxta Poetas, tunc illud Virgilij georg. 1. Nec signare quidem, aut partiri limite campum fas erat, in medium quaerebant, urbes et domus patebant, nec aliquis de proximo suo diffidebat. Nec domus ulla fores habuit, nec fixus in agris, qui regeret certis finibus arva lapis. Ex Josepho Calmet 1824.

v. 18. Porro Henoch genuit Irad, et Irad genuit Maviael, et Maviael genuit Mathusael, et Mathusael genuit Lamech.

163. Au lieu que Moisè traccia per la santa una genealogia esatta della Sostenza di Seth sino al diluvio e dopo il diluvio sino ai tempi in cui egli viveva, senza lasciar di dirci anche l'età a cui giunsero i predetti discendenti di Seth, egli si fa che una leggiera menzione della discendenza di Caino, ciò che a noi ci lascia saper [illegible] qualmente Caino viveva e gli altri discendenti da lui. E donde mai procede questa differenza? Sarebbe ella forse, perchè Mosè riguardando la famiglia di Caino come una famiglia riprovata, ne giudicò sconveniente il darle un luogo distinto nel libro dei viventi? Questo almeno si è il pensiero di S. Cirillo. Angl. c. 1.

v. 19. Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada, et nomen alteri Sella.

164. Questo si è il primo uomo che abbia avute due mogli insieme, e quest'uomo è un discendente di Caino, il che par che sia stato così espressamente come il suo Avo era stato crudele [illegible] l'altro viziarono il primo l'impurità addure il [illegible], e divenendo [illegible] [illegible] chiaramente la legge originale del matrimonio che [illegible] [illegible]

se non che una sola moglie in una volta, sic come pure una femina un marito solo Gen. 2. 24, Mal. 2. 15. Matt. 19. 4.

165. Non per tanto non sono mancati a mezzo i suoi Apologisti. Mr le Clerc presume che essendo allora le femine multiplicate assai più degli uomini fu necessario per la propagazione del genere umano di ridursi alla poligamia. E soggiunge di non sapere vedere che Mosè abbia voluto farci ravvisare con orrore in Lamecco un uso che i più santi Patriarchi si fecero lecito dopo il diluvio. Petrik va più avanti, e congiettura, che Lamecco si sposasse due mogli che nella speranza che la promessa promessa venisse da lui, il quale era della linea primogenita di Adamo. Seldeno, e Grozio vogliono che prima della Legge scritta la poligamia fosse permessa, ma Heidegger ha sanamente refutato l'uno e l'altro. Anch. ...

166. Poligamia Lamechi valut communem generis patres. Tertul. (ut hic) a. ... suoi promit sensus. Numerus matrimonij a maledicto vivo cepit. Primus Lamech duabus maritatus tres in una carne effecit. Alij alibi ait, propter Lamech exemplum sectatores habuisse ad finem usq. nationis Judaicae. Sed ante diluvium, qui illud fuerit imit atus reperitur nemo.

nemo. S. Hieronymus l. 1. ctra Jovin. nihil
minus ac Tertullianus Lamech opus condemnat.
Primus Lamech [illegible], et homicida
unam carnem in duas divisit uxores: fratricidium, et bigamiam eadem cataclysmi diluit poena // Vide ep. [illegible] Saluina [illegible], et ep. 11 ad Ageruchiam. [illegible], I. Gust. ad Jothanum Regem adulterum Lamech appellat propter bigamiam illius; et Innocent. III. c. Gaudemus extra de divort., ubi verba [illegible] nunquam fuisse fas, plures simul habere uxores sine particulari [illegible] [illegible] [illegible]. Nulli [illegible] simul plures habere uxores, nisi cui fuit divina revelatione [illegible] postrema quodq., imo etiam fas censetur // Et hac ratione veteres Patriarchas excusat qui plures simul duxerunt uxores. S. vero Aug. l. 22 ctra Faustum c. 47, et Confess. l. 3 c. 7 et 8, et de bono conjug. c. 1. Patriarchas illos excusat propter eorum temporum consuetudinem, quae polygamiam patiebatur, [illegible] [illegible] [illegible], et nunc [illegible] [illegible] // [illegible] nihil [illegible] Lamech excusat Calm. [illegible] ad [illegible].

Videsis [illegible] Abraham [illegible] [illegible]

v. 20. – Genuitq Ada Jabel, qui fuit Pater
habitantium in tentorijs atq Pastoru //

16c. Hoc loco, et segq. Pater Authorē significat, institutorem, inventorem. Calm 132. Hebrei hoc nomine Patris solent significare quemvis artium inventores, l excellentes magistros. Men

166 – Pater habitantium ec. // Nō ē in tegrū asserere, Jabel primū fuisse qui pecora egerit. Legimus n. qd Abel suos greges pasce bat. Dicendū ergo, qd Jabel ex peculiari in stituto ad Familia sua et Posteris hoc profite bat, vel, qd Jabel primus fuit agrestē vitam duxerit in tentorijs, ad Abel, qui et is fuerit Pastor, erant sue edes. Calm 133. 134. Apparement Jabel, perfectiona quello che Abele n'avoit fait qu'ebaucher, p la pastura, e si curezza della gregia, ou peut etre simplement il primo della famiglia di Caino, che si scieglesse di professione la vita pastorecia Ang. 54.

169 – Pat. habitantiū in tentorijs, atque Pastoru // Hebr. pecoris, seu, pecuarię; id ē, domit Pastores universe artēm pecuariā, id ē, pecora alere, in greges distribuere et. Male in luogo di tradurre atq Pastoru // il faut tradurre Padre di quelli, che abitano dans des tentes avec leurs troupeaux // La particola copulativa

... mostrarmi gia presto ... Hieronymus ep ... in moise n'estant; ... aude fonte ema: ... forsan præregne ... ure traditione ... mymi in Gene ... Calm. 135.

copulativa significa di spesso avec Crè, e.
1 Sam 14.15 e altrove spo le osservazioni di
Bochart. In questo v. Jabel, Moise vorrebbe dire,
che Jabel non stette di procurare alla Greggia
i pascoli migliori e ciò che più se le conviene, in
custodia di quelles partes mobiles per mettersi a co-
sto dell'ingiuria dell'aria, e de' varj accidenti cur.
et ceux qui la gardoient. Questo si è il senso, che
Salomon Jarchi dà a questo passo. Angl. co.

11. - Et nomen fratris eius Jubal: ipse fuit pater
canentium cithara et organo.

... Jubal ... a quo jubilandi vocem manas-
se, sunt qui credunt. Mar.

... Pater cioè il primo inventore degli istru-
menti di musica ... Angl. ...

... Cithara Hebr. כנור Kinnor, quod passim
Cithara transfertur, ... creditur hic posita
... pro omni instrumento musico et quae ...
... tutti gli istru-
menti musici a corda. Angl. ... Mal.

... Organo Hebr. עוגב ghugab, quae ...
timpanum, organum, aut tibiam significat, ...
et ... hic ... pro ...
... pneumaticis ... Cithara ...
tutti gli istrumenti a fiato, e a vento. Angl. ... Mal.

114 Grecia ebbe la carità di attribuire a Apollon, ou a Mercur, ou a Orfeo la prima invenzione de la Lyra, perché essi furono i primi a far loro conoscere l'uso di questo istrumento. Ari... 1.

v. 22. Sella quoq. genuit Tubalcain, qui fuit malleator et faber in cuncta opera aeris, et ferri "

115. Malleator et faber Hebr. unica vox לוטש lotesh, et aiunt significare acuna, polire, ferramenta, seu quævis alia instrumenta sive aerea, sive ferrea distinguere, promovere, quod fit cudendo, acuendo limando, expoliendo. Quidam hic reddunt inventorem, alij expolientem, plures acuentem, quod strictè metaphoricè capiunt, id est autorem evidentem unde venerunt. Qui erudivit oē fabros æraria et ferraria, id est artem iam inventam ad commoditatem cædendi ligna, sacrificia ec. excoluit, ornavitq. Nam neq. agricultura, cui dedit iam pridem operam navabat Cain, sine ferramentis exerceri potuit saltem ex quo terra maledicta fuit Malu.

Hebr. Textus a pleriq. ... Qui ... gabat, aut ... qui ... oē qui ad opa ferri ... evis ... et auri. Calm. 137.

... ... istrumenti ... Ari ...

116. Si crea di Tubalcain hanno certamente formato il loro favoloso Vulcano, Voss de orig. idol. l. 1. c. 16. Ari. 102. ... artis primo inventis, et earum inventoribus. Profanorum, maxime Poetarum plurima paucis ~~hic oia complectitur~~ hic oia complectitur Calmetus

I nomi ... significat ... Calm. 1...

117 Tubalcain Hebr. ~~Tubal~~ Tubal Kain, et notant significare Orbis possessorem, Possessionis

.. comparatorem quâ in Mundo fuerâ suâ arte invexit Itale.

v. 22. Soror Tubalcain Noema //

Ambros. 81. 118 Noema Hebr. Naghamah, id e', amena, iucunda, speciosa, pulchra. Hiciaf, inquiunt, intolerabat insana ambitio formae. Malv. I Rabbini dicono, ch'ella era così bella, che tutto il Mondo le correva dietro. Angl. 63.

119 Noema, dice Vossio, è la Minerva, o la Venere dei Greci. Gli Arabi dicono, che ella inventò la pittura, e i colori. Angl. 63.

v. 23. dixitq Lamech Uxoribus suis Adae, et Sellae: Audite vocem meam Uxores Lamech, auscultate sermonem meum; quoniam occidi Virum in vulnus meum, et Adolescentulum in livorem meum //.

120 Textus iste multis negotij facessit Interpretibus. Nec n apparet quare hunc sermonem nisi cogat Lamech cum duabus Uxoribus suis. Simul dixit contra Inons, cum hoc refervi potest Calm. 129.

181 Hebræorum traditio, q. S. Hieron. ep. ad Damas. exponit, aliiq plures (Rabanus trad. Anselm. ... et ... Seven) refert, Lamech, cum interfecisset Cain, Uxoribus suis declarasse infortunium, quod illi ... contigerat, et dixit illis, futurum ut si Deus pœnas de Cain interfectore septuplum sumeret, in Lamech interfectorem usq ad septuagies septies ulcisceretur.

182. Ut huic historiæ maior venustas accedat, Hebrææ traditioni minori fidei enarrant, Lamech cum venatum exiret, et iam longævus et admodum oculorum acie pollleret, a quodam iuvene, quem Iudæi Tubalcain filium ipsius fuisse comminiscuntur, deductum fuisse. Cum vero Adolescens hic inter densa nemora velut deambulantis fere strepitum percepisset, illud prodidit Lamech, qui ab eo ... eo quo alterius aliquod putaverit, emisso iaculo infelici eventu Cain enecavit, qui tunc ibi fortuito aderat. Agnovit illico errorem suum Lamech, et furens ira Adolescentem quoque, cuius monitu arcum tetenderat, interfecit. Domum postea reversus, quo sibi evenerat Uxoribus narrat, illisq ait, si Deus sollicitus fuerit, ut Cain mortem septuplum ulturum fore, sibi locum relictum esse sperandi, futurum ut, si quis in ipsum simile aliquid patrare velit, de illo

Q. S. Hieron. ep. ad Damas. ... , nec Lippoman. Genebrar. aliiq. citati hic a Calm., et qui citant et ... ... Sever. et ... apud Men., et Tirin.

Poiche la Vulgata la Siriaca, e i 70. han tradotto in tempo ... ... [illegible] ti ... questo ... fondo ... ad una tradizione degli Orientali, ricevuta già da molti Padri sin dai tempi di S. Ieronimo ep. ad Damas. ... questo ... una freccia che andò a passar il ... all'infelice Caino, che per accidente stava nascosto in quel luogo. qui ensuite au desespoir di questo colpo funesto Lamech assomma Tubal-Cain dans sa colere; mais que ces deux crimes, essendo stati involontarj, il cherca a s'en relever avec ses femmes par ces reflexions ... de Lamech ... septuagies ... Ma questa tradizione è tutta una favola che non merita d'essere reputata Angl.

illo septuagies septies deus sumeret ultionem; unde
inde crimen Cain ex illius libera voluntate manavit
ut quae [illegible] permitur inconsulto illud; ge. [illegible]
Cain vivit, h. e. Cain, ut [illegible] filii
et sui [illegible] qui [illegible] ut [illegible], ad
gerat [illegible]

143. Haec historia a quo nullo e scriptoribus
regiis, et vere scholasticae, Authore [illegible] vir, pri-
mus hoc retulit. Istud satis est, ut iure reicere-
mus cum ad haec id minime accederet, quod statim
fabulam aperte se prodit (Calm. 140 ad 145.

144. Neque Philo, neque Josephus unquam credide-
runt a Lamech interfectum Cain, neque Paraphras-
tes Onkelos, neque Hebraeorum plurimi, neque S. Hie-
ronymus in Gen., neque Theodoretus in Gen. q. 44., nec
denique frequens eruditorum interpretum (Chatan
Obesit Rivegers) manus.

145. Philo (ut. hic) explicite asserit, Moisen
nihil de Cain morte innuere, inde ac innuere vel-
let, crimen, atque illius, qui fratrem suum occiderit
amentiam aeternam esse, atque immortalem.

146. Joseph. 1 Antiq. 3 ait, Lamech, ut divi-
nis imbutus erat apprime, cum dixisse ultionem suam
insignem futuram, neque eas subiturum poenas illius
criminis quod frater suus in Abel patraverat.
Hic Author cum aliis quibusdam [illegible]
pala crediderit ultionem sanguinis Abel in septi-
ma ab ipso generatione servandam esse.

187 Onkelos vertit: "neutiquam ego hoc occidi ut penam subirem, neque Adolescentulum, ut in posteros meos hanc calamitatem dimitterem".

188 Arabica Versio, et Rabbini quidam in eundem sensum intelligunt cum interrogatione "occidi hoc illi lethale vulnus infligens, Adolescentulum lethiferis ictibus inspicere". Deinde atque literas suas firmare vellet, quas ferebant, inquiunt Hebraei, ne Deus illos una cum viro puniret, qui efficientoris armorum artem invenerat, eamque Tubalcain filio suo tradiderat.

189. Alij (Vatabl. Munst. Fag.) dicunt, Lamech ad fatorum suas, si necasse hoc, d minas intentasse, se enecaturum, si quis ipsum laederet vel aggrederetur. "Ego occiderem Virum pro vul: nus meum" (Calm. in ea re).

190. Suidas voce Lamech ait, Lamech duos homines interfecisse; hos vero neque Cain fuisse, neque Tubalcain, sed duos fratres Henoch, quem Deus extra hunc Orbem transtulit (Calm. ibi).

191 Alij credunt, Lamech, cum a conjugibus suis argueretur, quod Cain fecisset, respondisse, hoc in sui unius pernicie factum fuisse, si illud sustulisset = "in vulnus meum"; unus ergo supplicium ferat. Verum si de Cain loquebatur, quando Adolescentulum vocare potuerat eum, qui septingentis circiter annis ante natus (Calm. ibi).

192. Nec desunt, qui opinentur, Lamech, cum se

i pati ... mi ... crat.
... patrem ... in ...
... modi

mih ci sembra [illegible] de [illegible] il [illegible] mutazione del Parafraste Onkelos tradusse il Testo senza interrogazione = [illegible] un homo ec. [illegible] davasi che le mogli di Lamech [illegible] invenzione delle armi e timore che alcuno non si servisse di esse contro di lui [illegible] di Poligamia, e [illegible] Lamech stesso [illegible] calmarle e toglier da loro ogni timore, e paura, facesse a loro in presenza di tutta la famiglia un discorso press' a poco quale glielo mette in bocca Onkelo [illegible] r. [illegible] un homme qui le crime m'en soit imputé ni un jeune homme qui ma postérité en [illegible] pour cela [illegible] perchè [illegible] seguente si accomodano assai bene [illegible] : Si Caïn sera vengé sept fois

cum se optime cuique incensum [illegible] propter polygamiam, quae velut fundamentalia connubii legis violatio habebatur, cum quas uxores suas spernare vellet [illegible], ab eo recedere cupiebant ut consulis, quo pessimo [illegible] exemplo, probrum celaverat et ne a Deo punirentur, velut criminis participes, [illegible] :

Occidi ne [illegible] in vulnus meum [illegible]. Quod tantae patrare velut si Cain qui fratrem suum occidit, servatus est, et si quis illum necaverit, septuplex plectetur quod ille meruerit qui me [illegible] aggressus, cum error meus illius scelere longe sit minor [illegible] Lamech, huic dici modo validum argumentum. sed non est quod validiora [illegible] in re [illegible] argumenta, quidem quidem [illegible] Lamech [illegible]. Calm [illegible].

est vengé sept fois Lamech meurt le sera a plus forte raison soixante et dix sept fois. Anyf.

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

[illegible]

[illegible]

192 [illegible] aliis interpretationem, [illegible] cà hic hanc [illegible] loci [illegible] [illegible] duas lito ves dixerat; [illegible] vivo [illegible], [illegible], appel- lant [illegible] 6, et [illegible] [illegible] Gen. [illegible] et [illegible] quib alterā [illegible] alterā et utrāq. [illegible] prout [illegible] [illegible] in [illegible] et grav [illegible] in [illegible]; [illegible] natis [illegible] Uriq. [illegible] et [illegible] inventis, et cultis, [illegible] [illegible] effecti, adeo ut [illegible] sua æmulatione, et [illegible] oppleverint, ani [illegible] his [illegible] o [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui nobis has [illegible] [illegible] [illegible]

193 [illegible], nec [illegible] hanc [illegible] simi loci interpretationes [illegible] I. ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] interpreves

[illegible] [illegible] gloria [illegible] [illegible] dicevo [illegible] [illegible] ha [illegible] [illegible] = io vedevo un uo- mo, se egli [illegible] me [illegible].

[illegible] ... sto. Anal

sembravelbe [illegible]

[illegible]

intspicere [illegible] in culture [illegible] ... [illegible]
meas sanguinariis [illegible] terrori, ita [illegible] sunt
[illegible] ... [illegible] mariti [illegible]
[illegible]
[illegible] et de hac re admonuerunt
maritus: qui tantum abfuit, ut blanditijs uxoris miti:
garet saevitiam, ac ferox ut, potius se magis ad crudeli:
tatem acueret [illegible] firmaret. adeout [illegible]
cunt crudelitatem sua, iactantes, ubi satis anima [illegible]
[illegible] robori ac [illegible] fortissimi [illegible]
[illegible]
[illegible] adeo [illegible]
[illegible] livo
[illegible]
[illegible] aut [illegible] vestris timeatis o vos uxore
[illegible] II [illegible]
dunt = [illegible] inspicere ac vultum meum, [illegible]
[illegible] ac [illegible] meum [illegible]
[illegible] simulatione, regina et alba:
[illegible]
[illegible] minat. Si quis [illegible]
[illegible] quicquid tandem ille [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ai tumice meum [illegible], si me [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] III [illegible]
[illegible]
[illegible] in caput [illegible]
[illegible] si [illegible] in caput meum vertat.
si [illegible]

[illegible]

si quis senior stringat, ~~in caput meum~~ [meo capite] accidat, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] IV. Quia cain [illegible] vir [illegible] meo [illegible] [illegible] a me [illegible] et [illegible] livore meo [illegible] a me [illegible] [illegible] ordine glorietur [illegible] vivum [illegible] ac [illegible] inflicto [illegible] lethali [illegible] [illegible] [illegible] Quia [illegible] hi fue vint, hactenus ne habit. [illegible] fabulas Hebraeorum et Nostrorum explanationes [illegible] scribere. V. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], timerent ne [illegible] [illegible] ea [illegible] dixit interrogative: Nunquid hominem aliquem vulnere occidi, aut puerum ullum studi, ut [illegible] mee timere debeatis? Si Kain impij patricida interfector gravius puniendus fuerit [illegible] punire debebit qui me nocentem et [illegible] interfectum oraverit. Vale.

[illegible] Non praesumerem particula [illegible] quoniam interdum in Spū usurpavi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] queat [illegible] nequaquam virum interfeci vulnere meo [illegible] Nec virum vulnere, nec infantem, aut puerum [illegible] [illegible] occidi. Notant [illegible] particula [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dixit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dout [illegible] [illegible] [illegible] possit [illegible] [illegible] occidi virum in vulnere [illegible] penitus abnuat [illegible] in [illegible]

sensum = si vivus occidi est, id est, non - suspicio [illegible] emenda [illegible] ill[illegible] [illegible] polygamia ab eo primo introducta [illegible] [illegible] [illegible] ea bene [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] concederent, [illegible] [illegible] [illegible] fecit cum nemine [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] interpretationes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Male.

19. Amicum meum [illegible] [illegible] ex ponentem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pugno aut lapide, aut baculo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] civili statu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] thraciam [illegible] [illegible] crudelitate ab incunabulis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sane gravissime Male

[illegible] afflicta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

... Oculi ... et adolescentulus,

197. Dubium incertum ... et ... et adolescentulus qui occisus est a Lamech. Probabile quidem est ... hunc ... et ... eundem esse virum et adolescentulum ...

... in vulnere meo ... in livore meo ...

198. ... pro vulnere a me in flicto et ... livore ... in ... lato ... unde ... in livorem ... vulnus meum, et in livorem meum bifariam capi potest: active id est in vulnus a me inflictum, in livorem ... a me excitatum; et passive ... quae mihi inflicta fuerint. Syntaxis Hebraica est ... notae dative ... Vulneri meo et tumori meo, id est in, ad, ob vulnus meum et in, ad, ob tumorem meum. Male.

199. ... livor ... plaga, in ... sanguis ex plaga ... tumor ex plaga ... extremam cutis diffunduntur. Male

[illegible] septuplum ultio dabitur de Cain
[illegible] Lamech vero septuagies septies.

[illegible] hic in duas diversas potest explicari sententias. Quicunque occiderit Cain, [illegible] pro sanguinem Cain septuplum sumet ultio [illegible] et [illegible] qui occiderit Lamech sine ulla comparatione [illegible] et [illegible]. Quae explicatio ad litteram magis videtur accedere.

[illegible] Secundo intelligi potest, [illegible] Cain quod Abel fratrem suum occidit septuplo multatur [illegible]. Ego vero septuagies [illegible] quod occiderim Cain [illegible] quoniam ut [illegible] sub iudice est. [illegible] Hebraica [illegible] et Syriaca [illegible] alijs plures [illegible] Hebraica et Vulgata [illegible] Cain [illegible].

[illegible] subiiciunt [illegible] quam [illegible] septuplo [illegible] Cain [illegible] horribile alijs [illegible] homicidij [illegible] in hunc finem [illegible] Lamech [illegible]

[illegible] Cain [illegible] et [illegible] Lamech [illegible] [illegible] fratri [illegible] gravius [illegible] expressa prohibitione [illegible] Cain [illegible] intuitione auctor, nec [illegible] ab eodem [illegible] [illegible] graviores [illegible] et [illegible]

niendus eum dixerat quisquis eum occideret. Hanc dei sententiam impie servitus Lamech illius severitati illudit. nam inde arripit majorem peccandi licentiam: ac si deus homicidio ... [illegible] privilegio ornarit. R. ... ita ... qua vacuus ... pietatis sensu ... [illegible] ... occultat ac interna ... Ostendit ... nomen, et sententia —

20. Quia occiderit. ... septuplo ut vindicandus Cain, utique Lamech septuagies septies. ... ut ut grave supplicium occisori Kaini intentaverit deus ego longe gravissimo afficiam eum, qui me offenderit

204. Alii exponunt: Scitote quod gravissime punietur qui Kain interfecerit, multo autem gravius, qui me occiderit: quia si deus affirmavit se gravissime puniturum eum, qui occiderit Kaiin, multo magis eum puniturus est, qui me interficerit quippe qui nullum interfecerim aut vulneraverim quidem. Aut si occiderim ... fratrem, ut Kaiin —

... Septuplum ... numerus ... in Spiritu multitudinem designat ita septuplicatio ... septuagies ... in ... incremento et immani numero ... Nec e dubium quin hanc ... Christus Matth ... qui ... [illegible] ... in eum Matt. loan notavit. Irate

Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam, quae concepit, et peperit filium, vocavitque nomen eius Seth dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel quem occidit Cain.

Ambros. 62. ~~65~~.

o. i Rabbini portano opinione che Seth nascesse l'anno [illegible] di Adamo. [illegible] Certe Seth natum ex an. 130 ut legitur ex c. 5. [illegible] Cognovit [illegible] Abel necatum fuisse an. ab orbe nato 129. 130. Calm.

o. vocavitque [illegible] Hebr. קרא [illegible] ri[illegible] [illegible] unde [illegible] referendum [illegible] Pag. Malv. Quia [illegible] et ipsa [illegible] hoc nomen filio suo imposuerit ut [illegible] in nominando Caino. Malv. Cum [illegible] Satan, qui et ipse [illegible] vocasse [illegible] Gen. [illegible] Synops.

Seth [illegible] positio[illegible] [illegible] fundamentum significat. Nomen hoc [illegible] [illegible] [illegible] qua [illegible] futurus erat pro Abel [illegible] fundamentum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui fundamentum [illegible] tuli.

207. Seth significat illum posuit, vel qui positus est. Calm. [illegible] fundamentum, Re-positum, ut exponunt sequentia: dicens Posuit mihi Deus [illegible] Malv.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] il nome di Seth c'est a dire donné, per esprimere la [illegible] in cui era Eva che Dio le lui avoit accordé pour etre ce qu'elle avoit eu,

... che come dovesse essere, prima che il cielo avesse segnato il di lui sacrificio, e per frutto quello di Abele cioè la semenza benedetta. Angl

... Non è dubbio che Adamo e Eva non avessero allora più altri figliuoli, e questi però ne davan forse loro troppo buone speranze. Angl.

210. Li Autori Arabi, e tra gli altri Elmacin, attribuiscono a Seth l'invenzione della sua invenzione ... tante ... altre precedenti che gli homini secondo le ... doverono diedere per riconoscenza al di lei Autore il nome augusto di Dio cioè a dire di ... benefattore delle ... umane par excellence. Questa tradizione ... pare che la sua origine ... Gen. 4. 26 ... de Dieu o piuttosto alla versione di Simmaco il quale ... selon Suida tradusse così il fine dell'ultimo ... di questo ... alors Seth commença d'etre appellé du nom de Dieu //. Jamais le nom de Dieu non vien dato alle creature in un senso assoluto. Se Mosè viene chiamato Dio c'est quand il est dit ch'egli sarà il Dio di Faraone. Se i Giudici sono chiamati Dei in plurale, niuno viene qualificato questo nome in singolare.

... vocati sint. ... 1. Cor. 3. 11. Menoch. ... Abelis. Nomina imponebant quibus ... nebant beneficiorum dei et fidem exerce. ... Synop.

6 ... et Seth natus est filius quem
vocavit Enos. iste cepit invocare
... nomen domini.

Ambros. 126

... Seth in età di 105 anni ebbe un figlio che ei nominò Enos cioè a dire uomo fragile, e misero, ... [illegible] ... mano ... peggiorare ... Argl.

11. Enos אנוש ... mortale, ... [illegible]

[illegible]

cuspicionum

crificiorum, quae deo possunt offerri, quantitas, et ria, et extra religionis cultu, ab hoib. regi potest, et ordinari. Calm. 158. 159.

214 Egyptij apud Herod. l. 2 c 4 Lucian de dea Syria, recitabant, se primitus Herculeam invenisse, et Deorum, edificandorum altarium, sacrarumque imaginum invenisse, et Dijs nomina imposuisse. Verum iure potius accusandi sunt, qui veram religionem corruperunt et superstitiones et deorum pluralitatem in orbem introduxerunt. Calm. 160.

215. = Iste cepit invocare nomen Dni. //. Hebraeus loci huius textus diversas pati pt sententias. Aliqui vertunt. Tunc inceptum e invocare nomen Dni // tunc temporis exterior Dei cultus institutus e. Hactenus quisque studium suum sequebatur in [illegible] in Religione. sed tunc temporis a Seth publica, atque externa deum honorandi ratio instituta e. Alexandrina chronica asserunt, filios Seth, dum Cain progenies in oia ruebat scelera, incepisse invocare nomen Dni, s. Angelorum hymnu recitare, qui e : Sanctus, Sanctus Sanctus //. Calm. 161. 162.

[illegible] Alij vertunt = Tunc profanari cepit nomen Dni //, illud idolis tribuendo. Haec pluvium e Iudaeorum traditio (Hieron quest. Hebr. in Gen.), idololatriae [illegible] Enos in mundum obrepsisse [illegible] Zoroastris Chaldaei locum hunc in eam

Tunc ceperunt orare in nomine Dni // Cultus Dei publicus praestari [illegible] e, cum antea tantummodo in unaquaque familia hoc praestaretur. Vocabulum invocandi cultum totum dei cultum complectitur. Tunc vitae cultui colendi Deo instituti e. significat, cultum [illegible] [illegible] tunc conceptus fuis [illegible] 49. invoca[illegible] illum colere [illegible]

= Tunc cepit cultus dei prostitui ac profanari // sic Par. Chald. Tunc inceperunt vocare idola nomine dei. Ita Hebraei, quod et hinc constat, quod in antiquis Hebraeorum commen:

commentarij Sequitur C. nich passim ut insignum commemorat, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] etiam ita sentit [illegible] [illegible]

[illegible] hec [illegible] [illegible] nomine [illegible] Jehovah, id est [illegible]

eam explicant sententias. Vide Sup. c. 14. 13. = Initium fornicationis est exquisitio idolorum //. Cum omnis caro corrumpere cepit viam suam, idololatria in orbe cepit latius grassari. Calm. 163.

211 Verb. quoq. pt. = tunc vocari cepit in de nomine Jehovah // Qui in servitute Dei et in pietate permanserunt sectatores Seth, se filios dei appellarunt, ut ab impijs secernerentur, qui vocati sunt hominu[m] filij. Vide c. 6. v. 2. . Hic sensus ad rem maxime videtur. S. Chrysost. in ps. 49. v. 1, et h. 20 in Gen., S. Cyrill. l. 2 in Gen., Euseb. Emiss., et Theodoret q. 47. in Gen. explicant in hunc modum: Enos et posteri ejus deorum qualitatem usurparunt //. Quemadmodum nomen hoc Angelis tribuitur, quia sunt ministri, et Nuntij dei, atq. illius personam representant: ita Enos de nomine domini fuit appellatus, ppter suum characterem servi, et ministri dei. [illegible] ita quoq. in hunc sensum videtur intellexisse [illegible] = tunc vocari cepit de nomine domini //. Calm. 169. 15. . Suidas ait primos hos detulisse Seth nomen dei quoniam ipse hebraicas invenit litteras et Astrorum nomina. Calm. 107

[illegible] Hic cepit invocare [illegible] // Hebr. tunc cepit [illegible] [illegible] Quidam tunc post [illegible] [illegible] ab Enos [illegible] [illegible] contra [illegible] [illegible] [illegible] Hic [illegible] cant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

pore) cœpit invocari nomen Dñi „ passive, et inde factum ee, in pronomen Hic et postea ish, simul substitutum verbum activum. Et

XIV. Ish cœpit ee [illegible] variè hunc locu, et Hebræi, et Nostri vertunt et explanant. —

I. Tunc violatum, profanatum fuit ad vocare in nomine Iehovah „, h. e. in dieb. Enos erraverunt hoës post idola, et invocatio nominis Iehovah tunc fuit pollluta, et profanata, cum passim nomen istud idolis tribuer. et: tunc cœperunt hoës vocare [illegible] suos et idola de nomine Iehovah. Hæc interpretatio è quorundã Hebræorum. I. Hieron. Tunc initium fuit invocandi nomen Dñi. Sed plerique Hebræorum aliud arbitrantur: q. tunc primum in nomine Dñi et in similitudinem eius fabricata sunt idola „

II. Tunc cœptum è profanari in invocando nomine Jehovæ „ id è sub Enos tempora alij posteri Sethi apud quos mansura erat Ecclesia, a Kainitis corrupti cœperunt profanare se in invocando nomen Dñi id è in vero Dei cultu profanaverunt et corruperunt Dei cultum. ~~[illegible]~~ Ita [illegible] et [illegible] mius in priori, edit. commentariis una versione duas verbi חלל chalal significationes inijne, et profanare. Sed y mutaverunt ut statim videbimus

III. Tunc cœptum fuit prædicare in nomine domini „ id è tunc cœperunt pij publice prædicare doctrinam de vero deo, et refutare idolo-

lumina

La più parte de' Rabbini [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] latria [illegible] va comincio' [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cominciarono [illegible] les homes se rendirent coupables de profanation en [illegible] appellant du nom de l'Eternel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] del culto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] che qui [illegible] tradotte per celui de commencer significa ancora profanare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] l'osservazione de Hackspan quand le mot en question hochal est suivi dalla parte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] la corrutt. [illegible] ch'io [illegible] altamente ora dei [illegible] discendenti di Seth, e [illegible] [illegible] [illegible] punto credibile ch'il [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de dieu [illegible] la loro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

laphiam —

IV. : Tunc initio, primum publicatum fuit, exorsum fuit, comune fieri cepit, invocare in nomine IHVH „ h. e', tunc primum publice, passim, comuniterq. institutus est verus, legitimus, et solemnis dei cultus externus et certi, sacriq ritus, et ceremoniae, celebriori cum [illegible] tam [illegible], ac propositi, plures et solemniores q. antea, quas observaverant filij dei, et fratres Sethi, in quib. erat vera [illegible] dei. Notant, hanc phrasim vocare, l invocare in nomine IHVH, significare celebrare, implorare nomen Jehovae, in quib. [illegible] rebus [illegible] dei cultus externus [illegible], [illegible] in [illegible], gratiarum actione, predicatione verbi dei, professione glorificatione, celebratione, sacramentis sacrificijs et alijs [illegible] ritibus, et ceremonijs —

V. Nonnulli, qui videant iam sub Adamo, Abele, Setho fuisse institutum externum cultum dni, arbitrantur Enosum peculiarem quam, et singularem, sublimior: vero. verae colendi deum instituisse, q. est [illegible] religio, nempe arctiore, et diviniore cultu, qualis e' vita, monastica, et religiosa, : monasticum et [illegible] vitae, genus [illegible] contemplationib., meditationib. et alijs piis, et religiosis, exercitationib. ex evitationib. deditum: unde [illegible] dubito dimanasse posteriorib. temporib. collegia, seu monasteria filiorum prophetarum. [illegible] merito vespeti: mus initia vitae monasticae —

VI. Tremellius et Iunius in poster. edit. ita tunc

[Margin:] [illegible] Enos [illegible] [illegible] nanze del [illegible] publico culto della [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — 10 fin dal tempo di Abele dev[illegible] religiose nella famiglia di Adamo, et un lieu approprié a ces assemblées, sec [illegible] [illegible]. mais il se peut, [illegible] l'osservazione di Giacomo Capello, che lo zelo long-tems [illegible] perdi [illegible] cet egard [illegible] [illegible] du vivant d'enos, il se peut que les hommes comensant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] distinti i veri devoti di Seth [illegible] segnalare la loro pietà radunandosi in un medesimo luogo, en corps de peuple [illegible] des temps marqués, rendere omaggio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ses bienfaits. [illegible]

[Right edge, cut off:] e' in / tus e / prof / stingu / man / qui / anim / vent / secte / carv / impri / carv / comp / hic / Nat / vel / los v / Stan / dam / dicen / fuiss / brea / an. / addu / tota / vit, e / e' cu

… invocare … nomine Jehovæ. (Alij) Cap: tur, ē vocare de nomine Jehovæ, id ē predicare, et profiteri nomen eius, et pios in Eccla ex nomine dei di: stinguere. Sensus ē. Adā, et Seth (in cuius posteris mansura erat Eccla) ubi corruptos a Kainitis veli quis mundi mores et versutione imbibi a suis posse animadverterunt, et labefactari dei cultu, cuius præ: erant administri: inde ab eo tempore suos in corpus Eccle, traxerunt, eodē alios prædicatione verbi provo carunt, sanctis precib, et exercitamentis pietatis ab impietate et iniustitia palam grassante eos vindi: carunt, religiosaq. hac observatione nomen sibi compararerunt, et appellatione filiorum dei. ē ay hic locutio (utrovis modo accipias) synecdochica. Nā prius quidē invocavit Adam, ꝫ in familia, tunc vero invocaverunt multi ꝫ in Eccla, veluti in caua: lo receptis a mundi peccantis, et vindicandis sortis. Hanc interpretatione et Aben Ezra verissimo fun damento defendit adversus oēs Judæorū explicatione, dicens, si eēt ex profanandi significatione, futurū fuisset ut nomen, vel aut verbū aut particula He: bræa cohæreret // (subtilis et ridicula ratio). De hac au. corruptione mōlica, cuius exemplu in Lemecho adduxit Moses, vide infra c. 6. v. 11. et c. 7. v. 1.; na lata recensio capitis quinti a More hystoriam inse: rit, et finis huius capitis ad continuationē historiæ, ē cu initio sexti c. coniungendus //. Hactenus illi.

VII.

VII. Tunc ceptum fuit vocari de nomine, l, in nomine IHVH „ id è, tunc ceperunt homines de dei nomine appellari, ita nimirum ut pij, fideles Sethi propago, ad cultū ... ... filij dei vocarentur, quasi plane et istud Moses notavit, ut solum ad indicandū ceptum cultū, notum ac terram, õne omnium novi hospitis accederemus ad contemplandam eā historiā, q. sexto postea capite inde, ne, re a filijs dei exorsurus erat. sed huic expositioni obstare videtur qd illi ut filij IHVH ō filij elohim vocentur. sed utrumque unius dei nomen è. Malv.

220. Antea iā colebant deū, alijs quidē nominibus forsan nomine Elohim eū invocare. at tunc sub Enos ceptum è invocare, et colere deū sub arcano nomine IHVH, quasi in veri et ... dei invocatione et cultu, tunc usurpare ceperunt divinissimum illud nomen. Nam Hebrei id adeo sacrum, et religiosum habuerunt eiusq. invocationi mirabiles virtutes tribuerint cura fuit Mosi ut prætermittere eius invocationis et cultus primam in dei Populo originem. Neque obstare locum ex 3. 6, ib. de videbimus. Malv. Tirin.

1. ... caput c. 11 ... ... sperabant invocare ... è speravit ... invocatione a malis oib. liberari ... ... caput ... appellari nomine dei ... ... ad hoc Legatus ut Angeli ...

lent

sent Faved hunc sensui Ireneus l. 4 c. 30. Syngr.

22 Oes hoes tunc (quo Cain condidit civita- tem) bifariā divisi erant: Alij ad Adamo vivebant oes dei iustitiæ cultores, et ppa filij dei a pa ap- pellati. Alij a Caino genus ad ipso movabunt, nec ulla erat int. eos communicatio usq ad diluvij orii- natem. quo tempore quando coepe[r]unt tradere illis mulieres filij, eadē cū illis damnationē (?) fuerunt.

Theodoretus in. q. 47 in Gen. de Setho et filijs eius q 41 in Gen. illi, inquit, tanquam pij et boni, cognominati s[un]t fi- lij dei. Separati n. erat genus Sethi, et n[on] p[er]mixe- batur ad cognationem Cain p[ro]p[ter] illata a[b] eo diu dec- rata dictiones. Et Iosephus c. 4. Gen. et sentio ... ut, id piety accepta matrimonia int. Sethi, et Cain ... alia e Syngphany ... al. 102

Et fluvius egrediebatur ex Gen 2 v. X ad XV

Istmmt
Sauluc
ravnt
rsideri
pren
et pay
mamtu
lud ca
Moses
heved
bvati
sione
paulu
paidi
et em
scalit

Gen. [illegible]

Sac. [illegible] I [illegible]

mente [illegible] [illegible], quae [illegible] et
Testamentu promissae significat, [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] divi Numinis afflatu. Unde [illegible]
[illegible] permissionem Dei de [illegible] [illegible]
[illegible] per mortem Xti adumbratae promissionis
et [illegible] terra Canaan [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], vocabulum il-
lud insinuat. [illegible]

De eade re loquuntur [illegible] et [illegible]
Moses [illegible] vocat [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] terra Canaan [illegible]
[illegible] [illegible] mortem [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] vocat
[illegible] [illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Dei [illegible] promissa et fidelia
de [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] morte [illegible]

[illegible] Testamenti [illegible] novis figuris,
et enigmatibus demonstrare: [illegible] [illegible],
[illegible] quam mentis humanae [illegible]

danem
a urbe
et [illegible]
ericon

[illegible]
[illegible]
[illegible] Jordanis

4. Novum est, Filium dei hominem fieri, novum cum
corpore in Caelos ascendere; novum remissionem
peccatorum hominibus dari; novum, sancto Spiritu signa-
ri homines; novum sacerdotium accipere sacra, obs-
ervationis et Regni expectare immensa, repromissionis.

5. Calix novi Testamenti Matth. 26. 11. Conju-
lium a Prophetis vocatum καινὴ Διαθήκη, quod A-
ptus Hebr. 8. et Jerem. 31. probat. Foedus
quippe unicum semper erat in Xto pinnatum. duo
au. in [illegible] vocant, habita diversi dispen-
sationis ratione.

Ma perche essi, i quali giamai prima si
ebbero l'occasione di apprendere a fondo
ciò che sia e contenga dive[illegible] libro degli Evangeli,
quale è gli Evangelisti, e il [illegible] loro
numero, quanta l'eccellenza, ed il pregio,
e gli finalmente le disponi a ben intenderli,
e a profittarne; [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] mostri ciò, che come prima disponé e
attemente il libro che [illegible]
[illegible] Evangeli tutti [illegible] vedi si
[illegible]
ed il pregio di [illegible] santo [illegible]

[illegible] i [illegible] si cerva [illegible],
[illegible] quinci [illegible], che [illegible] [illegible]
[illegible] le Terre [illegible] gli [illegible]
[illegible] più [illegible] e più [illegible]
[illegible] fiume [illegible]
[illegible] la prima già,
[illegible] alla [illegible] terghe.

[illegible] Philippus [illegible] ex [illegible]
diaconis [illegible] [illegible] Paulus [illegible]
[illegible] inter Apostolos, et Prophetas enumerat;
Qui nullis ecclesijs [illegible] Spiritu [illegible]
[illegible] sua praedicatione [illegible]
[illegible]

[illegible] instrumenta [illegible] terg.
[illegible] instrumentu [illegible]
[illegible] sua [illegible] instrumentu [illegible],
[illegible]

9. [illegible]
[illegible] oraculo Prophetarum [illegible]
[illegible] et figuras, his [illegible]
[illegible] terghe.

10. [illegible]
[illegible]
[illegible]

pure la dignità delle Persone di S.C. uguale
quella di tutti i Popoli, e di tutti i Monarchi.
Delle prime Benedizioni sotto i nomi degli An-
geli [illegible] Angelorum [illegible]
e conviene agli huomini [illegible] [illegible]
ca che [illegible] [illegible]
[illegible] della [illegible]
[illegible], quod fuit et sequela

[illegible] Loquutus est [illegible] Patres in [illegible]
[illegible], locutus est nobis et in novo. [illegible]
tutti [illegible], [illegible] ministri [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible] Ni:
[illegible] advenit [illegible]
ventive, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] umbre,
[illegible]
[illegible]
[illegible]

14 [illegible]
revelan. 512.

[illegible]
[illegible]
[illegible] expectans [illegible]
[illegible]
[illegible] quae vos videtis et audire,
quae vos auditis n. 524.

[illegible]

Et fluvius exprimebat ... ex Gen 2 c x. in xv

et d
cred
quy
nan
duo
inun
si in
solu
San
min
erat
amp
jord
vari
Saus
sub
put

pro
amn
num
n. pl
cuiss

Gen. c. 2. v. 10.

De Fluvio Paradysi.

1. Multa de hoc fluvio expositores et divinare quis sit ille fluvius, difficile est. Ego credam fuisse Jordanem ex nominis coniectura; quippe Hebreis dicitur Jarden quasi fluvius Eden, nam jeor fluvius Hebreis est, in qua Moyses duo admiranda plane videbat: alterum quod in estate inundabat = Jordanis aut ripas alveum tempore messis impleverat Josue 3. 16. II quod illi comune est non solum cum Nilo, sed etiam cum Tigri, et Euphrate et Gange ex Plinio, et etiam cum plerisque Indie fluminibus ex Arriano l. 5. de rebus Alexandri; alterum erat quod in mare mortuum absorbetur, ut ne vestigium amplius extet. Volunt ergo per meatus sub terra a Jordane Paradysi fluviis alios eiusdem nature derivari, ac presertim quatuor fama maiores. Et sane Pausanias in Corinthiacis, non deesse, ait, qui Euphraten sub terra conditum erumpere, et Nilum efficere putent. Mariana

2. Et fluvius וְנָהָר fluvius, hic ponitur pro magna aquarum copia: sunt enim aliquorum amnes quatuor. Quidam etiam volunt enallagem numeri esse et fluvius pro fluviis positum; neque enim fluviis tam insignis si unius esset, nomen tacuisset Moyses aut certe articulum ה ei preposuisset

Alij tamen volunt Jordanem dictum יַרְדֵּן quia turbe Dan attulit ex יאר et דן quasi rivum Dan. Lexicon Hebr.

Hinc quidam coniecturam fecit varios a Jordane fluvios derivari sub terra. Jordan

suisset qui nec apud Syros e. Non solum au. hic enallage valebit, sed et in verbis sequentibus dividebatur, erat. Ita in Regionem Edenicam, et in diversos eius tractus et varijs rivis comeabant suis originibus distantis seorsum fluentis fluvij qui hac illac hortum permeabant et civium fluebant, non in unum quidem locum, seu alveum collapsi, sed in varios horti tractus, et fines illi prelapsi hortum fluvij se versum alio versum sejungebant, qui quatuor illorum erant precipui Regionum. Synopsis

3. Egrediebatur de loco מֵעֵדֶן יֹצֵא egrediens ex Eden Intellige vel de prima origine q. d. oriebatur ex Paradyso, sive (ut alij volunt) ex Eden Regione in qua erat Paradysus: vel intellige de progressu procedit ex Edene qui inde non orit, sed delapsus Edenem usque inde procedit quatuor alveis. Hoc tn alijs non placet, nam יֹצֵא proprie significat exire tamquam liberos ex matrice et illud מִן motum a loco, non dein sum per vel in locum denotat. Synopsis

4. Qui inde dividitur &c. inde id e' cum incipiebat influere in hortum. Synopsis

5. In quatuor capita Id capita significat et principia ex quibus nascuntur fluvij, et ostia in mare. Synopsis

de Fluvijs et gemmis praemia inter Authores discrepantia.

6. In Paradyso vere extitit fluvius quatuor horum maximorum amnium origo, licet hu-nunc in longe dissitis Regionibus diversis cernantur locis scaturire. Id n. stigisse potuit, quia post multos annorum, terrarum tractus se alicubi sub terra abdiderint, et postea ijs locis emerserint ubi nunc fontes habere credunt. Menochius.

7. Se al tempo di Mose vi fosse ancora questo fiume che diramasse visibilmente nei quattro ivi descritti, non si può conchiudere dal sacro Testo; ciò ben è certo che i quattro fiumi da Mose descritti, tutti una volta traevano la loro origine da quel grande del Paradiso; e pare ancora assai verisimile che quei quattro fiumi fossero conosciuti, o almen potessero conoscersi dagli Ebrei ai quali Mose scriveva la Genesi. Si aggiunge, che se al tempo in cui scriveva Mose esisteva ancora quel tal fiume del Paradiso, facile cosa sarebbe stata agli Ebrei l'appurare il vero sito del Paradiso medesimo, ne di lui si sarebbono dopo scordati, ma l'avrebbono conservato con una perpetua tradizione. il qual riflesso non cade poi egualmente sulla conservata memoria d'essi quattro fiumi.

8. Origo quatuor fluviorum quos Moses hic dicit

dicit ex uno illo Paradysi prodire, nullo uno terrarum loco reperiri. Tirinus.

9. Sed n'è impossibile neque improbabile, q^d S. Aug^s. atq. alij Patres dicunt (ea è pure omnium antiquorum communis sententia) hos fluvios vere ex uno eodemq. Paradysi fonte scaturire primum; d'inde subterraneis cuniculis, et meandris etiam longissimus abscondi atq. ijs demum locis quibus nunc se produnt rursus emergere (qd de multis fluminibus etiam historicos constat) sed ut occultam ... scaturiginem ... locus Paradysi hac etia mortalibus incognitus. Tirinus.

10. Egrediebatur de loco voluptatis: pro loco voluptatis Hebr. et di Eden. ...

11. Et fluvius ec. Ces paroles doivent nous servir de clef pour parvenir à la decouverte de l'endroit dove era situato il Paradiso. Il ne semble pa en effet que sur ~~cette~~ cet article personne puisse se ... s'y meprendre, quantunq. ... non abbi già precisamente indicata la situazione del delizioso soggiorno di cui si tratta. D'abord egli è chiaro che il Paradiso era nel paese d'Eden. Ensuite si vede que c'etoit dans l'endroit del paese di Eden d'où il sortoit un fiume, non già che questo fiume y eût sa source mais parce qu'il couloit dans cet endroit là. La question est donc de savoir ...

... significa e egrediebat. ... la nostra Volgata ... ... nos, formare questo schema.

quel etoit ce fleuve. Rauwer dise sur le Paradis. ch. c. 7.
pretende che l'Eufrate, e il Tigre ce deux grands
fleuves abbino l'un e l'altro la loro sorgente comu
ne nelle montagne della grand' Armenie [illegible].
ils coulent pendant quelque temps sous le nom de
Tigre dans un seul et même lit sin la dove divisi
in due rami, ils soient ausi distinti con due differenti
nomi. Or secondo questo autore c'est au-dessus [illegible]
de l'endroit de cette division que le Paradis etoit
placé. Il di lui sistema viene confermato con due let
tere che alcuni [illegible] scrissero a Roma
nel 1552 e che furono tradotte in Latino da [illegible].
In queste Lettere il Tigri vien detto la riviere [illegible]
Heden. et pour remonter a des Auteurs ancora
più antichi, Lucain et Boece l'un, e l'altro attesta
no che i due fiumi non hanno che una sola e
la stessa commune sorgente, come lo dice Rauwer.
Nulladimeno non v'è dubbio [illegible] Autori non
siansi ingannati; e ciò che loro ha fatto prender
sbaglio, c'est que les source del Tigri, e dell'Eu
frate si trovano nel rapporto di Strabone in una
stessa montagna sortant tous deux du Niphates,
qui [illegible] des chaines du mont Taurus, en
sortant divisé, l'un qui est l'Euphrate du coté
du Nord, et l'autre le Tigre du coté du Sud, com
me Saumaise remarque sur Solin p. [illegible] l'a observé.
suivant

suivant les relations più accertate così antiche, come moderne, l'Eufrate e il Tigri differens a leur origine, forment dès le comencement del lovo corso due fiumi distinti; car au lieu que l'Euphrate coule dans les contrées du couchant, il Tigri porta le sue acque all' Oriente e dopo aver bagnati diversi Paesi si riunissono à Apamée secondo la Geografia di Ptolomée, d'où ensuite ils coulent assez long-temps dans un meme lit. C'est, a notre avis, de ce fleuve, formé du Tigre et de l'Euphrate reunis, que Moise parle. C'est ce fleuve qui arrosoit, et peut etre qui partageoit le Pais d'Heden e probabilmente il Paradiso qui y etoit placé du coté du Levant, s'etendoit jusqu'à l'endroit où il se separoit de nouveau. C'est ce que Moise va nous apprendre. Patrick.

12. Et de là il se divisoit. C'est à dire au sortir du jardin ce fleuve etoit de nouveau partagé en deux branches. Così noi presso a poco sappiamo al meno dove il Paradiso finiva. Ma come Mose non ci disegna ne l'endroit où il comensoit, ni l'etendue ch'egli aveva al Levante del fiume où il le place; noi non sappiamo [illegible] consistere combien il renfermoit de terrein dans son enceinte. Ciò che vi è di certo, si è, che si sa che anticamente vi era un Paese che si chiamava Eden: qu'elle faisoit partie du Roiaume d'Assyrie 2. Reg. 19.12., que ce

que ce Roiaume comprenoit avec le pais d'As:
sur la Mesopotamie la Babylonie &c. et c'est dans
cette derniere Province que nous croions qu'etoit
situé le Paradis Terrestre. Patrick.

13. Ad irrigandum Paradysum vel per varios
fluxus et sinus se intorquens, ut Meander: l. per mea-
tus occultos Paradysum humectans. a Lapide

14. Egrediebatur de loco יצא מעדן Egre-
diens ex Eden. Arias Montanus. intelligunt vel de
prima origine q.d. oriebatur ex Paradiso, vel (ut
alii) ex Eden regione in qua erat Paradysus:
vel de progressu &c. vide hic ante n° 3.

15. Qui inde dividitur. in Hebreo e': et inde
dividebatur, et erat in quatuor Synopsis

Gen. c. 2. v. 11. et 12.

De Phisone.

1. Nomen uni Phison: prior e quatuor fluviis qui e fonte Eden emanant e Phison, quod nomen intactum Expositores reliquerunt.

2. Ces quatre fleuves qui sortent de cette fontaine sont Phison, Geon, le Tigre et l'Euphrate. il n'y a point de difficulté pour les deux derniers; mais on est en peine de ssavoir quels fleuves ce sont que Phison, et Geon. Sacy.

3. Les interpretes avouent ont de sentimens differens touchant les fleuves Phison et Geon. ils expliquent aussi differemment ce que l'on doit entendre par la terre de Hevilath et par le Bdellion, qui se trouvoit en cette terre. S. Augustin, et les anciens Peres croyent que Phison est le Gange, qui est appellé Phison d'un verbe Hebreu qui signifie croitre parce qu'il est grossi par vingt rivieres, qui se y dechargent. Ces interpretes entendent par la terre de Hevilath, ou de Havilath, les Indes, ou il y a beaucoup d'or, et ou se trouve le Bdellion c'est a dire, des perles selon quelques-uns, ou une gomme pretieuse, qui coule d'un arbre selon d'autres. Sacy.

4. Phison scilicet Ganges, Sa, Mariana, Malvenda, Menoch., Tirin.

5. Phison, Hieronimus in tradit. Gangem credit, seculus

secutus Josephum, quae sententia passim sequitur Terra quomodo circuit omnem terram Hevilath; quae provincia prope Mesopotamiam videtur fuisse quando Ismaelitae Gen. c. 25. v. 18 extendebant ab Evilath usque Sur quae respicit Aegyptios. Sed et inter filios Chus fuit Evilath c. 10 v. Evilath est etiam ibidem filius Ophir ex progenie Heber, qui suum nomen fortassis aliis remotioribus Gentibus reliquerunt. Peritiores quoque Ophir in sinu Bengale, prope Gangem ponunt. Mariana

6. Pison dictus a prolixitate piscium vel terrae, significat n. abundantiam a פּוּשׁ crescere, diffundi, ab aquarum incremento et multitudine. Synopsis.

7. Phison aliis Nilus e, aliis Ganges aliis e alveus Euphratis qui Basilius dicitur, vel Naharmalca, quod non placet Casaubono, quia hic alveus longe infra aetatem Mosis subindit arte et opere Regum ductus, et quidem Gobare praefecto (sc. Persarum Regis) teste Plinio hist. 6. 26 cui fidem adhibet Scaliger. Aliis e Pasitigris Plinio dictus pro Phisotigris, quia Tigridi iungitur; accolae vocant Phasin, eius meminit Curtius l. 5; vide Plinium l. 6, et Strab. l. 15. Xenophonti Phiscus dicitur facili lapsu. Eius meminit Eccles. c. 24 35. Ex eo dictus ager illi adiacens Phison Procop. l. 1 de Edific. Iust. = Martyropoli (non procul a fonte Tygridis) ad occidentem locus adiacet Phison dictus

dictus n. Synop. i

8. Le nom du premier est Pison. C'est la branche occidentale des deux en quoi se devisent le Tigre, et l'Euphrate joints ensemble, et par consequent la plus voisine de l'endroit ou etoit Moise lorsqu'il ecrivoit. Il y a long temps que le Pison aussi bien que le Gehon ont perdu leurs noms. Les Auteurs Grecs, et Romains leur ont conservé le nom de Tigre, et d'Euphrate. On retrouve pourtant quelques traces du nom du Pison dans celui de la riviere Pasitigre, qui selon Saumaise est la meme que l'Eulæus, ou selon M[r] [illegible] que le Physcus de Xenophon. On voit par Quinte Curce que dans le tems d'Alexandre le grand le Tigre portoit communement le nom de Phase et que les habitans des contrees que ce fleuve arrosoit l'appelloient ainsi. Ce n'etoit la selon toute apparence, que une alteration du nom du Pison, du de l'Euphrate lequel se jettoit dans le Tigre et avoit eté peu a peu oblié a cause des changemens considerables que la revolution des tems et des lieux y avoit faits. Pline en effet nous apprend, que les Orchenien et d'autres nations voisines avoient considerablement saigné l'Euphrate que par divers canaux ils l'avoient repandu dans leurs terres pour les fertiliser et que de la changeant sa course il alloit tomber dans le Tigre, et se precipiter, par un lit commun dans la mer. Strabon atteste de meme que l'Euphrate attiré par quantité de soupiraux, ou tranchees dans le Tigre

faisoit

faisoit prendre a ce dernier fleuve l: nom de Pasitigre, nom connou come on le voit de ceux de Pison, et de Tigre. Enfin si l'on consulte Saumaise on y apprendra que l'Euphrate dont le Pison etoit en quel que sorte la continuation ne rentra dans son ancien lit qu'au temps d'Alexandre. Carrick.

9. Qui circuit vel 1.° longo cursu fluens per totam Regionis longitudinem delabitur: vel 2.° alluit. Circuit. hic non significat ambire / circulare, d per: labi perlambi et peragrare. ita Jos. 15. 3., et 16. 6., et Matt. 23. 15., et Hebr. 11. 7. synopsis. a Lapide

10. Hevilath, ubi nascitur aurum. Si nous pouvons determiner la position du Pais de Havila, nous saurons par cela meme surement en quel endroit etoit le Pison. Or dans le c. x. de ce livre Moise en decrivant les fondateurs des Nations, parle de deux Havila, l'un fils de Cus v. 7. et l'autre fils de Joktan v. 29. Ce dernier s'etablit dans une contree qui ne peut etre celle que nous cherchons, savoir sur la cote Orientale du golphe Arabique a l'occident de l'Arabie heureuse. Mais le premier s'etablit a l'autre cote de l'Arabie heureux vers l'extremite du golphe Persique qui la borde a l'orient et c'est effectivement dans cette contree que le Pison coule. Moise lui-meme indique tres clairement la situation du pais d'Havila Gen 25. 18. ou il dit

ou il dit que les ismaelites habitoient depuis Havi:
la jusqu'a Sur, qui est vis a vis de l'egypte quand
on vient vers l'Assirie ". On voit par la que les Ismaelites
étoient habitans de l'arabie deserte, ayant pour termes
nes à l'Occident ... du coté de l'Egypte et a l'orient
Havila du coté de l'Assirie. Samuel assigne les mê:
mes limites a cette region 1. Sam 15. 7., et long temps
apres Strabon place entre les peuples de l'arabie le
~~[illegible]~~ Chaulotheens, ou Chaulasiens, noms ~~manifestement~~
manifestement derivés de celui de Chavilah ou Havi:
la. On trouvera la-dessus tous les eclaircissemens que
l'on peut souhaiter dans l'incomparable ouvrage
de Bochart, qui a pour titre Phaleg l. 4 c. 11. Seurich
Synopsis

11. " Celui n'a rien aurum ". Rien de plus fame:
ux que l'or de l'Arabie. Diodore l. 2. ecrit qu'on
y trouvoit de l'or naturel en quantité, et qu'on y en
detrouvoit des morceaux de la grosseur d'un marron.
Smith...

12. " Et aurum terre, illius optimum est ". C'est
a dire, il est excellent. La chose est si vraie qu'au rapport
encore de Diodore de Sicile, on y en trouvoit d'une cou:
leur si vive, qu'elle resembloit a l'eclat du feu, et ter:
nissoit en quelque sorte le brillant des pierres pretieu:
ses quand elles y etoient encassées. Smith.

13.

13. : Ibi invenitur bdellium // Le mot Hébreu bedolah est traduit diversement par les Interprètes Israélites. Plusieurs entendent [illegible] qui est une gomme odoriférante, d'autres le cristal, d'autres l'ambre &c ; mais Bochart a fait voir Hierozoic. p. 2. l. 5. c. 25. qu'il faut entendre par là des perles. Non seulement il est connu qu'il n'y a point de lieu au monde où l'on en pêche de si grandes, et de si belles que dans le golphe Persique vers l'Arabie ou le pays d'Hevila est borné [illegible] et [illegible] tout que celles qu'on trouve [illegible] Catif ; mais voici qui est encore plus décisif. Moïse Num 11. 7. décrivant la manne dit, qu'elle étoit comme le grain de coriandre, et sa couleur, comme la couleur du Bdellion // Or par la description qu'il en avoit fait Exod. 16 14 il paroit qu'elle étoit blanche, ce qui convient aux perles, aussi bien que la rondeur de la manne, et nullement au bdellion. voy Saumaise Exercit. in Solin. Patrick.

14. Et lapis onychinus // Que l'Arabie ait été autrefois très fertile en pierreries, c'est encore ce que toute l'antiquité atteste. Artemidore qui étoit ami [illegible] et qui avoit navigé dans le golphe Persique, a écrit comme le rapporte Strabon l. 16 qu'il y avoit plusieurs isles de ce golphe où l'on trouvoit des pierres

pierres precieuse, d'un fort grand eclat. Le mot Hebreu schaham que nous rendons par celui d'onyx a reçu diverses autres explications. Braunius de vest. sacerd. Hebr. l. 2. c. 1. voudroit qu'on traduisit la pierre de sardonyx. Cela est fort indifferent; parce que, comme saumaise exercit. in Solin. l'a fait voir on trouvoit egalement des onyx, et des sardonyx en Arabie. Carrick.

Gen. 2. v. 13

De Gehone

1. Et nomen fluvij secundi Gehon". On ne trouve pas le moindre vestige du nom de ce fleuve dans les auteurs; mais ce que Moyse dit du pais ou il couloit, ne permet pas de douter que le Gehon ne fut le canal le plus occidental des deux que font le Tigre et l'Euphrate, lors qu'ils se separent pour entrer dans la mer. Patrick.

2 = ipse e qui circuit omnem terram Ethiopie." le pais de Cus. Cus s'etablit plus vers l'orient, que ses fils Havila, Seba &c. Gen 10 6. et 7, et ce fut sans doute sur les bords du Gehon. Car les peuples autant qu'il leur fut possible, fonderent leurs premiers etablissemens aupres des rivieres pour la facilité du commerce, et pour etre plus a portée de se secourir mutuellement dans le besoin. Vraisemblablement Cus donna son nom a la Susiane, que les Grecs appellerent Kissia, et que les Persses noment aujourd'hui le Chuzestan c'est a dire la province de Chuz. Quand la famille de Cus commença a se multiplier elle s'etendit a l'ouest vers le golfe arabique, et ce fut de la que Mesraim frere de Cus passa en Egypte. Patrick

3 = terra Ethiopie". au lieu de traduire le pais

Le pais de Cus les 70. et quelques modernes apres eux traduisent le pais d'Ethiopie; mais c'est une erreur, puisque l'Ethiopie est en Afrique, et non en Asie. Cependant on peut excuser les 70. par l'observation qu'a fait entre autres Mr. Ludolf, que les Anciens distinguoient deux Ethiopies. Patrick.

Gen c. 2 14.

Et fluvius egrediebatur ex. Gen 2 v.x. ad XV

Sa.

1 Phison s. Ganges

2. Hevilath sic dicta ab Hevila filio Iectan, filii Heber

3. Boellius lapis est: vide Num. 11.

4. Gehon: s. Nilus

5. Contra Assyrios, id est ad orientalem Assyrie plagam.

6. Paradisum locum certum corporalem intelligunt oes Patres praeter Origenem, uti alibi sit et hic allegorizantis. Atq. id circumstantiae, fluminum etc. descriptio aliaq. plura prorsus requirunt

Etius v 8

11. Varie disputatum fuit, ubi sit, l fuerit Paradysus. Verisimillima opinio videtur à junioribus aliquibus tradita, quam et sequuntur Hesselius in 11 sent. distinc. 16, et Ste. Versus hic; Paradysum fuisse in finibus Mesopotamiae, ubi Tigris et Euphrates in unum alveum confluunt, et iterum facto aliqua... (sit non longe a Babylone) abeunt in alveos peculiares, a quibus deinde alia duo flumina Phison, et Gehon derivantur, al. terum in Armenia permeans Phison vocatur, cuius et meminit Ecclesiasticus c XXIV, qui nomen etsi apud prophanos scriptores ita expressum n reperiatur, extare tamen apud illos videtur nonnihil imitatum. Nam Q. Curtius l. 5. testatur Euphratis et Tigris quodam loco ab Incolis vocari Pasitigrim, et Plinius l 6 c. 31. tradit Tigrim findi in duos alveos, atq. ubi remeavere, Pasitigrim appellari.

8 Hevilath, quae sit terra Hevilath quam circuire dicitur Phison colligi potest ex Gen XXV, et 1. Reg XV., certe Strabo eam Regionem collocat in finibus Arabiae, et Mesopotamiae. Alterum alibi fluvius Arabiam desertam petit, et Gehon vocatur cuius itidem meminit Eccl. c. XXIV. Dicitur au. is circuire oem terram Ethiopiae, n illius Africanae quam longissimus partibus pfluit Nilus, d Asiaticae, quae vicina è Arabiae et Mesopotamiae. Eam n Ethiopiam quam Palestinae vicinam, facile est ex sacris lit

vis litteris ostendere. Madianitæ n. vocantur Æthiopes Num. 12, unde
et illud in cantico Habacuc: vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur
pelles terræ Madian. Quibus adde loca ii Isaiæ XIV. et XXI, et
Ps. 71. et 86.

Mariana

9 De loco voluptatis. Hebr., et Gr. Eden

10 Multa de hoc fluvio expositores, et divinare quis sit il-
le fluvius difficile e. Ego credo fuisse Jordanem ~~quem fluvium~~
~~dea~~ ex nominis conjectura, quippe Hebr. dicitur Jarden, quasi
fluvius Eden, nam Jeor fluvius Hebr. e., in quo Moises du[illegible]
admiranda plane videbat. Alterum quod in æstate inundavit. Jos-
ue 3.16 = Jordanis autem ripas alvei sui tempore messis imple-
vat, quod illi commune e. n. solum cum Nilo, o etiam cum Tigri et Euphra-
te, et Gange ex Plinio, etiam cum plerisque Indiæ fluminibus ex
Arriano l. 5 de reb. Alexandri. Alterum erat quod in mare mortuum
absorbetur, ut ne vestigium amplius extet. Voluit g. per meatus sub
terra a Jordane Paradysi fluvios alios eiusdem nominis derivari, au[illegible]
verti quatuor ~~fama~~ maiores. Et sane Pausanias in Corinthia-
cis n. deere ait, qui Euphratem sub terra rursus erupere, et [illegible]
lum efficere putant.

11 Phison: Nomen Phison intactum expositores relinqu[illegible]
Hieron in Gradit. Gangem credit, secutus Josephum, quem sententia [illegible]
si suscepit. Verum quomodo circuit om. terram Hevilath, quæ [illegible]
cia prope Mesopotamiam videtur fuisse, quod Ismaelitæ c. 25 [illegible]
inferius, extendebantur ab Evilath usque ad Sur, quæ respicit [illegible]
tos: Sunt et int. filios Chus fuit Evilath c. x., et Evilath e[illegible]
dico filius Ophir ex progenie Heber, qui suum nomen fort[illegible]
sui aliis remotiores Gentibus reliquerunt. Peritiores quoque Oph[illegible]
in sinu Bengale, prope Gangem ponunt.

12 Bdellium Vocem בְּדֹלַח bedolah Hieron reliquit in[illegible]
etat. Plerique gemmam putant. [illegible] carbunculum, Hebræi unionem

fa

favet illis locus Num. 11.7. ubi manna dicitur coloris fuisse bdellij. Ego inter arbores Bdellium invenio inter gemmas non invenio. Plinius l. 12. c. 9. ad Sinum Persicum nasci bdellium ait coloris nigri, oliuae simi: lem, folijs roboris. quod si placet, manna erit simile colore non arbori, sed gummi quod ex se profert ea arbor.

13. Onychinus: nostris Cornelina.

14. Ethiopie: ~~ex sacris lit~~ Pererius Gehonem Nilum puta: vunt propter subiuncta verba: ipse ... circuit omnem terram Ethiopie. Sed tamen etsi ex sacris litteris, et profanis non in Africa tantum est Ethiopia, sed etiam altera in Asia: unde uxor Mosis natione Ma: dianitis Ethiopissa dicitur.

15. Phison. Ganges nomen habet ab expatiatione, diffu: sione, et incrementis aquarum; qui sit maximus veteris orbis. malvenda

16. Hevilath. Indie Regio Gen. 10.29.

17. Optimum. Notant aliqui indicari aurum esse purissimum, et mundissimum: scribere enim historicos quod in Indie partes auri obrizi effossum sit, quod pondo quadraginta duo cum dodrante equaverit: fre: quens esse quod gravior pondo habeat, et quod deinde ad septem etiam ac: cedere.

18. Bdellium. Bdellium arborem, et gummi ex eo nascens satis describit Plinius l. 12. c. 9. Galenus 11. vii. x. de Antidotis; et l. vi. simplicium, et Dioscorus l. 1. c. 69. Arborem hic potius quam gem mam quidam inde intelligi volunt, quod ei non proponatur nomen lapis, ut onyche; Serranus tamen l. 1. Bdellium inquit genus esse lapidis. Recte quidam suspicantur, Nostrum non intellexisse de bdellio arbore, seu gummi, sed reliquisse nomen hebreum בדלח, bedolach interpreta: tum, emollitum tamen ad grecum, seu Latinum sonum. Hunc non esse morem Vulgati, ut in vocabulis difficilis significationis relinquat ipsam Hebrai: cam pronuntiationem, texatam tantisper ad grecum, vel latinum usum, seu non in greco, aut latino significatam, idque eius plurimis ostendit

19 Onychinus שהם schoam sive vel onychem interpretantur Nostri Job XXVIII. 16. Sardonyches dixit ubi Job affirmat esse pretiosum: alii beryllum, nonnulli crystallum intellexere. Ctesias Gnidius in excerptis indicis apud Photium - de magnis montibus Indiae, ex quibus sardonyches, et aliae gemmae effodiuntur. //.

20. Gehon Nilus ab aquarum eruptionibus ita dictus, quas cataractas auctores vocant, seu catadupas: ubi inter occursantes scopulos non fluere immenso fragore creditur, sed ruere // inquit Plinius l. 5. c. 9. Alii emissarium exponunt. Qui Phison, et Gehon Seon non Gangem et Nilum maxima flumina, sed duo ingentia fluenta, [illegible], seu eruptiones aut divergia Eufratis, et Tigridis, quae in Mesopotamia postquam Paradysum novo alveo influxere, accipiunt, interpretati sunt; cum Josephus et veterum Patrum plerique, rotunde dicant, videntur mihi sensu comuni caruisse. Emanuel Tremellius, Franciscus Iunius maiori adhuc vanitate quatuor hic Paradisi flumina quatuor unius ipsius Euphratis alveos, seu divergia astruere conati sunt longa dissertatione, quae unica Patrum auctoritas evertit.

21 Ethiopiae כוש chusch quae imperio coheret magni Abyssinorum Monarcha, vulgo male Prete - Ioanne appellato, in qua veri Nili fontes antiquis ignoti, sed nostris notissimi.

22. Euphrates הוא פרת hu perat. Non est dubium quin ex creatis nationibus Hebreis הוא quae, et פרת perat Graeci, et Latini [illegible] unum Euphrates. Notissimus amnis [illegible] de Nat. deor. Mesopotamiam fertilem efficit Euphrates in quam quotannis quasi novos agros invehit. //.

Menochius

23 Huiusmodi eruebat in Paradyso vere exstitit fluvius quatuor horum maximorum omnium origo, licet hi nunc longe dissitis regionibus diversis ceu [illegible] locis scaturire. Id n. [illegible] esse potuit, quia post multos et longos annorum [illegible]

se alicubi sub terra absconderint, et postea ijs locis emerserint, ubi nunc fontes habere credunt. Absorbuerit q illos hanc eorum origine, et postea divisim effuderit.

24. Phison: est Ganges

25. Hevilath: multi volunt ee Indiam, sed Hevila potius hic e regio vicina Susianae, Bactrianae, et Persidi, iacens int Assyriam, et Palestina opposita suv sic n accipit Hevila 1 Reg XV 7, et Gen. 25 18, et ita dicta e ab Hevila filio Iectan, de quo Gen. X. 26

26. Bdellium Vatabl, et Cugubinus vertunt unionem

27. Lapis onychinus שהם soham, quod qd sit vix sciri pt. Alij dicunt ee viridis coloris, alij candidi, alij mixtum candori ruborem habere. Vide Pined Iob XXVIII 16

28. Geon Nilus, quem etiamnu Abyssini vocant Guyon: videt dici ab Hebr גחון gohn id e ventris, vel potius pectus, qa sit quasi venter sordidus, lutoque plenus, l qd quasi ventre et pectore incubet Aegypto, eamq fecundet.

29. Aethiopiae, Assyriae dubij quae vocat occidentalis, ad distinctionem Madianitidis, quae Chananee vicina

30. Circuit per meridionem Arabiae, id e recto prorsus cursu. פרת Euphrates a radice פרה parah id e fructificavit, quia instar Nili exundans terras rigat et foecundat.

32. Origo quatuor fluviorum Phison id e Gangis, Geon id e Nili, Tigris et Euphrates, quos Moses hic dicit e Paradyso scaturire, nullo uno terrarum loco reperitur. Nam Ganges orit ex Caucaso monte Indiae: Tigris et Euphrates ex montib Armeniae: Nilus ex montib Lunae, versus promontoriu bonae spei, vel si magis ex lacu quodam Regni Congi, ut notant qui ea loca lustrarunt (vide do. Iarric. L. 3 Hist. Ind. c. 1). Sed n e impossibile neq improbabile, qd S. Aug. et alij Patres dicunt (nam e fere veterum antiquorum communis sententia) hos fluvios vere ex uno eodem. Tirinus v. 8.

eodemque paradysi fonte scaturire primum, et mox subterraneis cuniculis, et meandris, etiam longissimis, abscondi, atque ijs demum locis quibus nunc se produnt, rursus emergere, (ut de Alpheo, Arethusa, Hispanis Ana, et alijs quibusdam fluminibus constat.) deo sic disponente, ut occultata prima eorum scaturigine locus paradysi hac via mortalibus non innotescat.

Sardonyx. 33. Et fluvius egrediebatur etc. Sed quis quatuor haec flumina post tantam rerum mutationem procerto nunc definiet?[2] Nec proinde est qui locum Paradysi clare ostendat. ~~[illegible]~~ Fluvium qui egrediebatur de Paradyso Jordanem putant aliqui ex notatione nominis Hebr. jarden quasi fluvius eden. Sane[3] יאר jeor rivus est, seu fluvius. Nos aliam etymologiam dedimus, Numer. xxxiv. Absorbetur Jarden in mare mortuum, nec ultra apparet: unde coniecturam est a Jordane varios fluvios derivari sub terra.

34. Nomen uni Phison etc. Qui sint quatuor isti fluvij, inquirunt, quibus obvium est. Tertium, et quartum dat Moyses. Hieronymus in tradi. et Josephus Phison putant esse Gangem, incertum est. Nec magis certum quod aliqui dicunt, fluvium Gehon esse Nilum. Ait quidem Moses, eo hoc flumine ambiri omnem terram Ethiopie, quod non stat in tantum in Africa, verum etiam in Asia fuisse Ethiopiam. Sic sane uxor Moysis Ethiopissa dicta est, quae tamen erat natione Madianitis. Et huius Orientalis Ethiopie passim fit mentio in libris Prophetarum, et bellis Israeliticis.

35 Bdellium. Bdellium universe est quodlibet agreum viscosum quod velut in lapidem durescit hinc tam variae eius nominis versiones.

35 Onychinus. Hebr. שהם non est improbabile esse eundem lapidem cum sardonycho, quo fit ut Vulgatus Job 28.16. ubi est שהם vertat sardonycham. Varie tamen id in varijs locis vertitur, ut hic lapis varijs in nationibus potuit varia habere nomina. De his

his lapidib. Ezech. XXVIII. 13.

37. Nullā fortasse in Scripturā quaestionem invenieris, quae Scripto: Calmet. 8.
rum magis in diversa iactavit sententias, quam haec de situ Paradysi ter:
restris, neque aliud magis impeditissimam huius materiae difficul:
tatem ostendit, quam haec sententiarum varietas [illegible] varias sententias
ponit. Veteres se ab hac quaestione abstinuerunt, et Jansenius putat
ante septimum seculum neminem curam fuisse Terrestris Paradysi
situm signare, statuere. Hac autem in re praestaret forte veterum
Patrum silentia imitari.

38. Nemo hactenus diligentius vetus Abrincensi Episcopo Huetio
quaestionem hanc pertractavit in dissert. de situ Parad. Terr.; in qua ipse col:
locat a situ in quem Tigris, et Euphrates pariter confluunt, quem hodie
Arabes fluvium appellant, ad [illegible] locum, ubi flumen ipsum di:
[illegible] in sinum Persicum [illegible]. Eo porro in Orientali
huius fluminis ora constituit, quod, si alvei sui, id est [illegible]
[illegible] habeat, [illegible] ostia si:
[illegible] sinum [illegible] effici:
cunt fluvios, duos quidem superiores Euphratem, et Tigrim, infe:
riores duos s. Phison, et Gehon. Phison occiduus est, Gehon
vero eous Tigris alveus, in sinum Persicum defluentis. Haud
[illegible] ab Huetii sententia Bochartus [illegible] quod
videre est ex pluribus operum illius locis, Phaleg l. 1. c. 4., et de Ani:
mal. sacris parte 2. l. 5. c. 5.

39. Maxime licet nobis sint in honore hi summi viri, minime
tamen praetermittendum arbitramur, quin aliqu. in difficili adeo quaestione
operosius ac diligentius investigemus. Ostendere autem admittimur,
Terrestrem Paradisum in Armenia situm fuisse inter Tigris, Euphratis,
Phasis, et Araxis origines, quia in re supponimus Mosem in
Arabia petrea Genesim scripsisse, et locorum de quibus verba facit,
situm constituere habita ratione huius Regionis. Credimus quoque
illum

illud Israelitis terrestris Paradysi situm describere ex vestigijs illis quae aeva sua adhuc superfuerant, et ex quib, saltem pre[illegible] propriis noscere poterant ubi locorum hic Paradysus fuisset. Cui[us] ig. Mosis verba: et fluvius egrediebat p. ea, qui inde dividit in quatuor capita, & in natis qui primum sese offert sensu intelligimus de fonti, & lacu ex quo quatuor flumina origine ducant. deinde duo nob. certa suppe: ditant vestigia in Eden, Paradysi situm cognoscendum hoc e. Ti: gris, et Euphratis qui illic fluere incipiebant.

40. Nunc au ordo atq. vo postulat ut aliorum duorum fluminum ex quib Moses loquit, investigemus origene in eo loco eodem atq viridario Eden. constituamus int fontes fluviorum, qui nob Euphrati, ac Tigri propiores occurrent: dum vero ibi alios quorum Moses meminit, quatuor inveniamus, neq. ex vivi dario ullam Provinciae efficiamus. Oia ig. singillatim textus verba iuxta hypothes. nostram, ague, [illegible]

41. [illegible] de tempore [illegible] Paradysi condit. [illegible] Eden ee nomen loci appellativum, eoq. peculia: ris Regio designari. et de situ eius, qd fuerit in Armenia ad Euphratis; et Tigris origenes.

43. Diodorus Siculus l. [illegible] de Agris [illegible], unde Tigris manat, loquutus miram loci fertilitatem describit, ait n. pluvij irriga: ri fontib, ac magna adeo dulcissimorum cuiuslibet generis fructuum copia gignere, ut lintrib secundo flumine p Tigrid, qua longe de: fluit Babylonem usq. deferant. Q. Curtius l. 5. initio testatur regio: nem, quae proxima e Euphratis, ac Tigris fontib miram ee fertili: tatis, itaut a pascuis abducenda sint pecora, ne nimia pinguen: dine obesa disrumpant. Hanc au ubertatem duorum fluviorum aquis censet referendam quae solum permeant atq irradiunt. Hec adhuc reliqua s. e felicissimi illius Viridarij delitijs, in quo Deus Parentes nostros primitus collocarat

44

44 Et fluvius egrediebatur ec Hæc si pressius ad litteram verba intelligere velis, videres ex Provincia Eden magnus efluxisse fluvius, qui cum in Paradysum illapsus eum circumundique irrigasset, in quatuor capita dividebatur, quorum unumquodlibet ad instar maximi fluminis erat, quæ Euphrates, Tigris, Phison, et Gehon nuncupabantur. At cum res secus interpretes docuerint Paradysum in Terra Eden fuisse et amnem qui illum irrigabat, et deinde[?] qui in quatuor flumina dividebatur fuisse in Paradyso eodem, nos huic hypothesi [illegible] nostra argumenta proferimus. Neque expectes a nobis in Orbe fluvium inveniri, vel fontem qui immediate ac palam quatuor flumina [illegible] Euphratem scilicet, Tigrim, aliosque duos fluvios, quod neque [illegible] tempore extitisse probari potest neque eos de quos Moyses diserebat, hoc pacto isthæc intellexisse satis est ut [illegible] diluvium [illegible] Paradyso [illegible] est hæc flumina, ut Moyses ait, immediate ex illo prodirent; aeque satis esse debet si in Provincia Eden ostenderimus fontes Euphratis, aut Tigris, aliorumque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] egregie venerint quæ de Phison, et Gehon Moses loquutus est. Fluvius fontes hos loco movere potuit, atque post tot annorum millia, tot terræ motus, tot rerum perturbationes, mirum videri potest, si fluviorum origines rarum ab eo loco recesserint, ubi olim scaturiebant.

45. Sententia quæ, Tigris et Euphratis unam fuisse originem, neque recens est, nec Moses prioribus a pluribus veteribus communis Lucan Pharsal. l. 3 Boet. l. 2 de consol. Hug. carm. l. vi. de et Salustii fragmenta quos tamen amnes diversis nunc erumpere fontibus certum est, atque aliis in Armeniæ locis manare. Verum licet ab altero distet, hac de re minime dubium suboriri potest, quandoquidem Moyses ait, unam eandemque originem olim illis fuisse, atque de terrestri Paradyso emanasse. Ab hanc quoque dies ex iisdem Armeniæ montibus, licet in satis modico intervallo quatuor maxima flumina de-

fluunt

fluunt: Euphrates quidem ad occasum, Araxes ad ortum, Phasis ad Boream, et Tigris magis procul ab Euphrate ad meridiem.

46 Ostendit Euphratem et Tigrim ex eodem Armeniae montis ~~non longe~~ (Carduchi montes appellantur) non longe ab invicem dimanare . . . .

. . . At vero narratione quadam Missionis Curdistanensis an. 1681. legimus, esse in Regione Yeidez eos, qui a Jesu Christo nomen ~~[illegible]~~ deriment, et Xanam Religionem profitentur. Hi Populi e Curdis sunt, qui tentoriis sese tegunt, illuc immigrantes, nec ulla statas obtinentes sedes vivunt; et qui dum in estate calor maxime saevit, in incundissimas stationes secedunt loca amoena, qui Ben-gueil, h. e. mille fontes vocant. Adest ibi collis speciosissimis arboribus consitus ac uberrime floribus exornatus, ubi e mille desiliunt scatebris, ac fontes, qui in subiecta valle dilapsi in quatuor alveos effluunt; et quatuor maiora flumina efficiunt, h. e. Tigrim, Euphratem, Araxem, et Chabur, quorum aquae pluviae subterraneis acceptae latebris, subinde post plures ambages prodeunt. Ubi hic Populorum traditio, quasi situm ibi Terrestre Paradisum fuisse, incole credant . . . .

48. Conspiciuntur in ~~[illegible]~~ Armeniae tractibus pulcherrima loca, eximiis pascuis, divitibus aquis, pomiferisque arboribus uberrima in ~~[illegible]~~ Cyprus l. 3.; neque plurimi defuere Auctores, qui Terrestrem Paradisum in Armenia positum fuisse crediderint, atque eo in tractu ubi sese offert tetrorum regionis illius montium maxime sublimis mons Ararat, ubi Armenii constanti traditione edocti, arcam Noe post diluvium resedisse, constantissime affirmant.

49 Nomen vero Phison, primo e quatuor fluviis, qui e fonte Eden emanant e' Phison, Phasis celeberrimus Colchidis fluvius. Nominis similitudo Phisonis et Phasis satis e' perspicua; et vox Phison, quae significat crescere diffundi, apprime Phasi convenit

convenit. Hoc flumen in Armeniae montibus exoritur, Plin. l. 6 c. 4. 5, Strabo l. 11., atque in Euxinum se exonerat, ostium circa Colchidem fluviorum maxime insignis. Hic aliis fluviis auctus, qui sese illius alveo subinde immiscent, gravissimis navibus fluvius est circa 38 ac septingentorum passuum tractus: at minoribus actuae triremibus illinc aditus patet.

§ 10. Ipse est qui circuit omnem terram Hevilath. hoc fluvium Phison a [illegible] tribus distinguit. Duo autem in Scriptura occurrunt viri hoc nomine Hevilah; alius quidem filius Chus Gen. 10. 7., alius filius Jectan Gen. 10. 29. Horum alterutrius regionem quandam in Arabia deserta coluit ad extremum Euphratis, qui ad finitimos ad occidentem Ismaelitas et Amalecitas haberet, latus usque ad desertum Sur, Egyptum versus terminabatur, ut liquet ex Gen. 25. 16, et 1. Reg. 15. 7.

§ 11. Sed uter ex ambobus Hevilah, filiusne Chus, an Jectan regionem Phison incoluerit, istic nostra parum refert. Verum ad rem nostram satis est eorum alterutrius [illegible]: hunc [illegible] filium Jectan fuisse libentius crediderim, [illegible] posteros Jectan in Armeniam, ac Mesopotamiam, atque finitima effusos fuisse. Hoc sane dicit: Arfaxad filius Sem, satis partes Mesopotamiae, et Armeniae obtinuisse. Haud itaque a fide abhorret Nepotes Arphaxad in [illegible] illis terrarum eque ac patrem suum, esse immoratos, quorum hereditatem hoc pacto Moyses describit Gen. 10. 29. 30 = Ophir, et Hevila, et Iobab. omnes isti filii Jectan; et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem. Nomine Messa, l. Masa Masium montis in Mesopotamia intelligimus; nomine vero Sephar, l. Saphar, regionem Sarapararum, l. Sapirorum in Armenia quidem [illegible] scripserunt. Siquidem vere s ad orientem, usque ad Sephar montem orientalem. [illegible]

§ 12. Circuit vox ista qua Moises utitur ut cursum Phison describat, Phasi apprime respondet, nam recipta in Maeandri morem allabitur

allabit, neq. praestare aliud in orbe fluvium invenies, qui maiores ambitus habeat; quapp plurimi instruendi fuere pontes de quib. Plinius l.6. c.4. = Pontib. centum viginti pervius.

53. Ubi nascit aurum, et aurum terrae illius optimum e.. sequentes in omne terrarum Orbe regiones s, quae ac Cholchis auro suo insignes, seu magna, quae inde advenerunt, auri vi pspexeris; seu ad metalli huius puritate ac pfectione animum intenderis. Nemo enim vellerii aurei fabulam nescit, quae, quidem ab historia originem duxit. Strabo n. l.2. pag. 479. fluvios ac torrentes regionis Cholchidi proximae, undis suis aurea fragmenta devehere refert, quae regionis incolae ex aquis in pelles velleribus suis vestitas, vel in pforatos alveos colligunt. Plinius l.33. c.3. loquit de aureis cubiculis, laquearib, columnis, argenteisq. fulcris, quae oia in Cholchide fuisse testat; atq. veteres Scriptores maximas Regionis huius opes extollunt. Apud Veteres maiori in pretio habebat aurum in fluminum arenis contractum quod e fodinis educebat: neq. n. ullum absolutius aurum e, cursu ipso tritum, pfectumq; id ac confirmat qd Moises inquit. et aurum terrae illius optimum e ||. Sin au. Mingrellia quae, vetus e Cholchis, hodie nequaq divitiarum suarum copia celebrat, eu mirum cuiquam sit? Sine plurimas novimus Regiones olim opib. suis, fodinis, emporiis, virtute militari, sciis, et cultu celeberrimas, ubi nihil modo reliquum e, qd veteri locorum existimationi respondeat? Ferunt tn au hanc usq. diem divitias auri fodinas in Mingrellia reperiri, quas quidem indigenae celant, ne ad Turcas, l. Persas alliciant

54. Ibi invenit Boellium, et lapis Onychinus: Hebr. ibi invenit Bedolah, et lapis Schoham ||. Quae, nequaq n. sunt nobis pspecta. s. Bedolah istic a 70. vertit ανθραξ carbunculus, in Num. vero c.11.7. crystallum, quorum priorem explicationem plerique.

plerique Graecorum, Latinorumq Patrum sequuntur, uti Huet in ?sert de Parad. S. Hieronymus Aquila, Symachum, et Theodotione secutus Bdel-lium vertit; at alij Genus esse putant seu Pyreris arbore, seu Le. cuius interpres Persa tamen Bdellium esse putat, Arabi vero, et com-plures alij Viri sapientis, uniones esse statuunt. Ex Rabbinis an. alij crystallum esse censent, adamante alij, alij iaspide, alij smaragdum, seu aliu quemda ex lapidibus pretiosis.

At ut adducar, ut censeam hunc pretiosum lapidem esse. Moi-ses collocat voce eben lapidem ante Schoen, ut an. ante Bedolah. Sen-tentia quae istud de Bdellio interpretatur, innititur primo nominum similitudi-ni, quae sane vel Josephum, ac S. Hieronymum impulit, ac recentiores in-terpretes plerosq, ut de Bdellio explicarent. secundo probatur, ex quo Man-na Num. 11. 7. colore cum Bedolah comparatur, at Manna eque ac Bdellium croceum colore referunt, uti a Salmasio ostenditur de Homonymis Hyles iatricae, c. 104. Bdellij quoqa species ex Media, l. ~~Scythia~~ Scythia adve-hitur, et Scythica appellatur Scythia Cholchidi erat proxima. ~~Seta~~ Scy-thae, na q. ad Phasim usq. late pertinebant, ut infra ostendemus.

Porro Bdellium est gummi arboris cuiusdam in Arabia, ac ali-bi passim in Oriente. Plinius l. 12. c. 9. ut, optimum Bdellium a Bactrianis irrigentur advehit, et arbore ex qua gignitur nigra esse, ac oleae magni-tudine pare, quercui foliis similem, fructu vero a Caprifico ab-horrentem. Bdellium pellucidum esse debet, et cerae instar croceum, gustu amarum, pingue, et unguositati in comburitur, odorem referens. provenit etiam in Arabia, in Indis, in Media, in Babylonicis agris. Hec an apud Plinium habemus de Bdellio.

Qui Bdellium de unionibus interpretantur, cum inde posse Ma-na affirmant. Bochartus de animal. sacr. p. II. l. 5. c. 5. pro hac sen-tentia propugnatores adfert Arabicas, Syriacasq. Versiones, et Thal-mudistas. Saadiam, Olugim, Strabum, Mercerum, aliosq. Satin in quidem est, hodie nullum esse in flumine Phison piscatum. verum in-

pristinis

finitimis explicant marib, et vel deee, I negligi fortasse potuerunt, ut se-
cus ac Regionis eiusdem fodine.

58 Lapis onychinus. Quo ac lapidem schoem non secus ac
Bdolah nos fugit. Septuaginta hanc alibi vocem reddentes ut sibi constant
isic lapidem prasinum vertunt, alibi vero onychem, smaragdum, beryllum,
sapphirum sardonychem reddunt. Tres Græci interpretes onyces esse putant,
smaragdum Philo, Josephus Sardonychem. S. Hieronymus hic onycem
transfert, at in Iob Sardonychem. Omnia vero Hebræorum Lexica firme onychi
ci suffragantur. Paraphrastes Onkelos, et Jonathan, Moyses Bar-Cepha,
interpres Arabs, et Syrus schohem de Beryllo explicant. Vetus Ita-
lica Versio, Eusebius, Severianus, S. Ambrosius, S. Aug., ac plures
alij Sancti a Septuaginta minime recedunt.

59. Calmet de smaragdo intelligit; ostendit pretiosiores sma-
ragdos esse scythicos, qui inveniuntur in Scythia Asiatica, quæ ad
Phasim usque protenditur.

60. Nomen fluvij secundi Gehon. Nullum in orbe fluvium no-
vimus, qui Gehon vocetur, ni forte hic sit Oxus quem Arabes Ge-
hon appellant, et qui in Caspium mare prope Orientales oras de-
urit. Abyssini quoque Nilum Guyon appellant; at si animum ad ea
quæ Moyses de Gehon loquitur advertamus, et fluvium inquira-
mus qui non procul a Tigris, et Euphratis fontibus origine ducat
nullum præter Araxem inveniemus, cui hæ notæ conveniunt. Celebrem
enim quidem flumen quod ex monte Ararat sex passuum millibus
ab Euphrate procul erumpit et qui in mare Caspium se exonerat
ut a apud Plinium l. 6. c. 9. Strabo l. 11. vocat Abos montem unde
Euphrates atque Araxes sortiunt origine.

61. Hebræum nomen Gehon quod a radice prodit, quæ cum
impetu defluere significat, belle quidem Araxis naturam designat
qui ingens fluvius est, et rapidissimus, subinde pluviarum ac
torrentium aquis, quæ in ipsum defluunt tumescit, et qui ea

tis nivibus turget, nullis aggeribus, ac munimentis cohercetur; imo aggera:
rum suarum rumore, et celeritate eos, qui illum intuentur absterret: na
ves autem impossibilitas tanta deceptur ferocitate, ut uno, breve temporis mo:
mento quingentorum passuum iter absolvant, Chardin voyage de Pers
incolae, hunc fluvium ex traditione putant ex terrestri Paradyso pro:
dire, Paulus Lucas voyage du Levant t.1 c.27. Summa sit ea quae de so:
li illius, quod fluvius alluit, tradit Strabo l. 11., terra hanc quodlibet segetum
ferre genus ait, quum exedunt. vites tot racemis ingraves esse, ut nunquam
omnes colligantur, multis praeterea in locis, cui semel satum fuerit, bis, terque
messis pariter, et primum quinquagies semen multiplicatum colligit, quum
tamen tellus instaurata fuerit, non ferreo aratro, uti mos est, sed ligneo tantum
proscissa caelum nunc in morum lene est vitis cultore non indigent, et post
quintum durarat annum putantur tonsile, arbores 2do statim anno fructus
emittunt. En autem quae sit Regionum terrestri Paradyso finitimarum ubertas.
Quid tamen sit ante praeceptum? Nos tamen nihil invidendum, moralia de verbo dei, quod prae
tamen aspicit contemnendum, de eleemosyna ejus, de illo leve hoc, et momentaneae
nostrae tribulationis, aeternum gloriae pondus operatur in caelo etc.

62. Ipse est qui circuit omnem terram Ethyopiae. Moyses ait Gehon
universam terram Chus irrigare „ maximi momenti est hanc regionem
Chus invenire, sed cum hac de re in diversa Auctores abeant, res est maxi:
mis difficultatibus praepedita. Septuaginta nomen Chus passim Ethyopiam
reddidere, quibus subscribit S. Hieronymus, qui in quaestionibus suis in Gen. c. 10 ne
ait, a Judaeis Ethyopiam vulgato nomine terram Chus appellari. Josephus
quoque l. 1. c. 7. Antiq. refert, Ethyopes semet Chus vocare, atque hoc no:
mine ab Asia universa distingui. Videntur etiam versus de Ethyopia esse
explicanda, quae de Regione Chus in Isaia 11. 12 dicuntur: adjiciet
dominus 2do manum suam ad possidendum reliquum populi sui, qui relin:
quetur ab Assyriis, et ab Egypto, et a Phetros et ab Chus „ seu Ethyo:
pia, et Ezech 29. 10 - daboque terram Egypti in solitudines, gladio dissi:
patam a turre Syenes, usque ad terminos Chus „. seu Ethiopiae Itaque
terram

Regio Egypto e proxima, et simul cum Egypto fuit in captivitate redacta. Jeremias 13. 23. eo prorsus modo non posse Judeos vivendi rationem immutare, ac, quo neque Chusei pelle colorem immutant.

63. Adversus hoc auctoritatem haud sane spernendam, robur Bochartus Geograph. sacræ l. 4. c. 2. ostendit, veram Regionem Chus partim fuisse Arabiæ petreæ, partim vero Arabiæ felicis, ac presertim late patuisse ad ima usque Euphratis [illegible] partim, ac secus Rubrum littus. Huius vero sententiæ hec ferme sunt argumenta. Primo Regio Chus eadem est ac Madian, iuxta ea Habacuc verba 3. 7. „vidi tentoria Ethiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.„ At Madian procul dubio ad Rubrum mare erat posita, atque in Arabia ex unanimi Ptolomei, Josephi, et S. Hieronymi sententia. Chus vero in eadem erat regione. Secundo Paraphrastes Jonathan pro Chus Gen. 10. 6. Arabiam vertit. Tertio Job 28. 19. loquitur de Topazio Chus; Topazius vero nisi in insula rubri maris inveniri poterat (ex Plin. l. 37. c. 8. Strabone l. 11. p. 769) ei regioni de qua loquimur finitima. Quarto Ezechielis locum 29. 10. quem protulimus ad eorum sententiam firmandam qui Chus nomine Ethiopiam intelligunt, in sententiæ suæ argumentum vertit: „daboque terram Egypti in solitudines gladio dissipatam a turre Syenes usque ad terminos Chus„. Credit n. hoc in loco Propheta duos Egypti terminos innuere, meridionalem alterum prope Syenem civitatem in Ethiopiæ finibus positam Strabo l. 17, Plin. l. 5 c. 9, Solin. c. 35; alterum borealem, vel potius orientalem in Regione Chus, et in extrema rubri maris ora. Quinto observat Tharaca Rege Chus venisse, ut cum Sennacherib iuxta Lobnam 4 Reg. 19. 9. ad meridiem Tribus Juda sita [illegible] pugnam aggrederetur, et Zaram eiusdem Regionis Regem contra Asam Regem Juda venisse cum decies centenis millibus militum venisse 2 Paral. 14. 9. [illegible] ea fuisse in valle Sephata iuxta Maresam ad Tribus Juda [illegible] meridiem. At quomodonam Ethiopiæ Reges ab iis terris quæ ultra [illegible] fontes iacent, in regiones illa bella intulissent, quin prius Egypti [illegible]

superavissent? Quenam eā in bello coegisset principes adeo remotas inco:
lentes terras, et qui se mutuo minime nossent? Sexto Isaias 20.4 s. præ:
nuntiata Ægyptiorum, et Chusæorum captivitate, ait, Azotios, Philistæos,
destitutos iri subsidijs, quæ ab Chus, et Ægypto præstolabantur — con:
fundentur ab Æthiopia (a Chus) spe sua, et ab Ægypto gloria sua 11.
ne equidem ab Æthiopia quæ longissime aberat, auxilia præstolabantur,
sed a regione Chus, quæ ad Philistinorum usque fines patebat. Septimo
Isaias denique 18.1., et Sophonias 3.10. nobis Ægyptum exhibent veluti
trans fluvios regionis Chus positam; at si de Æthiopia quæ est ad Ægypti
meridiem loqui voluissent e contra dicere debuissent, Æthiopia trans
Ægypti fluvios patere. De alia igitur regione Chus loqui voluerunt,
quæ alia sane esse nequit ab ea, quam in Ægypti finibus fuisse diximus,
quæ ab Ægypti torrente Besor, et Rhinocorure, ac Troiano flu:
mine, quod in rubrum mare dilabitur, et denique alveo Nili maximo Orien:
tali, qui regionem Chus ab Ægypto segregabat, dividebatur.

69. Bochartus ostendit hos Chusæos de quibus sæpius Scriptura lo:
quitur, eosdem esse ac Arabes Scenitas admodum veteribus notos, et eosdem ac
Saracenos recentioribus celeberrimos, et eorum Regionem hodie nuncu:
pari ~~Hegiaz~~ Hegiaz, et Medinam, et Meccam urbes eorum esse princi:
pes; et ad Ieremiæ locum 13.23. ubi ait — Chus poterit ne pellis suæ co:
lorem mutare? — respondet hos populos longe nigriores fuisse quam Iudæos.
Hi quippe buxei coloris erant, Chusæi vero penitus nigri.

70. Hæc habes quæ de his ille ingenij vir Bochartus ait, cui li:
benter subscribimus in eo quod asserit de Regione Chus Ægypto proxima,
ac in Erithræi maris litore collocata. Verum credimus in Scriptura agnoscendas
esse plures regiones Chus, quæ multo potuerunt a minoribus Chus plagis
Cham, atque alijs temporibus, ac diverso illuc Colonias deductæ. Cum n. Chus
ex Ægypto originem duxerit, quandoquidem Cham illius pater ibi locorum immo:
ratus est, minime difficile est ipsum sui nominis vestigia reliquisse in Ara:
bia, et in oris rubri maris, quæ penitus cum Ægypto cohærent. Num.
12.1 et 2 Paralip. 14.9. et 21.16, quod ipsa ex pluribus Scripturæ locis evincit,
ubi

ubi Chusij orientis in Arabia, et in finib. Egypti. Non q credimus quorumq.
veterum aut Interpretum auctoritati nob. esse obsistendum, qui Chusios in Ethio:
pia statuunt. Verum statuere n audi, an Ethiopes qui sunt et ad me
ridiem Egypti immorantur, illuc ante an post Moisen accesserint. Eusebius
quorum in hanc regione adventu (que ante Etheria, l. Eria nunc
nuncupabatur ut aiunt Strabo l. 2, Plin l. 5. c. 30, Hesychius) statuit sub
Rege Amenophi, l. potius Thatmosi, triginta annos prime ante q.
Moises nasceretur. Homerus, et post ipsum Strabo l. 1 p. 29., docet E:
thiopes fuisse in Oriente, et Occidente, citra et trans mare rubrum
in Africa, et in Asia. Ethiopes itq., qui ad meridiem Egypti incolunt
advene s, atq. illuc aliunde appulerunt, et Chusij Arabie, qui
ad maris Orienti habitant, palam ab aliquo filiorum Cham patre
Mizraim origine deducti sunt, qui Mizraim pater fuit Egyptio:
rum. Ipsi qui nos docent Ethiopum adventu in meridionalem par
tem Egypti, aiunt, illos ascendisse ex inferiorib. fluminis Indi pla
gis, eorq. assentiunt ipsos Indos fuisse ab Origine. Verum quemad:
modum Indorum nomen latius patuit, et olim tributum fuit (ut obser:
vat Plin l. 6 c. 20) Iberiis, que s citra flumen Indum, et quidem
etiam Libie, Egypti, Ethiopie, Arabie, atq Palestine, nihil à veri
tate alienum erit, si dixerimus Ethiopes, qui ad Egypti meridiem in:
colebant, esse longinquiores accolas terre, que ex orientali rubri ma
ris plaga. .

1° Sed hoc agit, ut Regio Chus ad Araxe inventa sit ex 1°
supponit ~~Chuth~~ Cuth, et Chus in Spà esse nomen. 2° ex no
minum similitudine supponit ~~Chus~~ Cuth, vel Cutha esse Schytas, l.
Scythas, tum probat Scythas incoluisse Araxis littora

61.) Nomen vero fluminis Tigris, ipse vadit contra
Assyrios. Sed fatentur totum hunc fluvium, quem Hebr. Chidkel
nuncupant, esse Tigrim Latinos Diglito appellabant, et hodie quoque
legitur l. Tigil vocatur. Diglat vero dicitur in Iosepho, in Paraphrasti

Chaldeo,

Chaldæo, in Versionib. Arabicis, et Persicis. Pernicissimus huius fluminis
lapsus Tigris nomen illi indidit, qd sagittam apud Medos significat ut do:
cet Plinius l. 2. c. 27. Sed melius nomen hoc deduci pt ex Hebraicao:
ce Chidkel, aut Diglit, l. Tiglit D in T littera mutata, et L in R. Jo:
sephus Antiq l. 1. c. 1. ait, nomen hoc significare clavum, et pungentem

68. Moyses de Tigri flumine disserens ait, illum ~~eo Assyriorum~~
ante Assyriam קדמת אשור Kidemath Assur labi, vel in conspectu
Assyriæ. Qui Assyriam trans statuunt, atq ad Orientem Tigris, posterio:
rem hanc versionem amplecti possunt, quoniam revera Tigris fluit
ante hanc provinciam, eamq: a Mesopotamia sejungit. Sed qui arbitrantur
Assyriam veterem in Mesopotamia patuisse, atq citra Tigrim, nati:
prorsus rone Moysem explicant dicentes, Tigrim fluere ad Assyriæ
Orientem, quoniam revera huius provinciæ Orientalem partem alluit.
Arrianus l. 7. exped Alex, et Amianus Marcel. l. 33. c. 20 historiæ
suæ, Assyriam inter Tigrim et Euphratem constituunt; o Scriptores plerique
trans Tigrim statuunt; atq. hic verus e veteris regionis Assur situs:

69. Plinius l 6 c. 27 diligentius originem et lapsum Tigris descri:
bit. Tigris fluminis origo e a detecto fonte in Armeniæ maioris a:
gro. Locus hic vocatur Elongosine. Fluvius statim Diglito appellatus, o si:
multum vehementius fluere incipit, Tigris nomen illi tribuit, - - - In
lacum Arethusam incidit - - -, atq. oblique p ipsum labitur, quin aquas
suas aquis lacus immisceat. Inde egressus Taurum montem offendit, quem
p specum quendam penetrat, unde post aliqd intervallum ex altero montis
latere elabitur. Iterum quoq obtegitur postq Thospitem lacum e pretr:
gressus. Tandem, ubi iterum fluit et cingit multis parvum flat, atq.
inde iterum prodit prope Nymphæum.

70. Vidimus iam de Araxis origine, atq istic quoq. videmus
horum fluminum fontes exacte statui n posse, atq potuisse quidem locum imitare
post Moysis tempora, atq hodie longinquos nimis videri: qq tunc tem:
pori prope invicem fuerunt

11 Fluvius aut

71. Fluvius autem quartus ipse est Euphrates. Hic e maximus celeberrimusq. terrarum est fluvius. Strabo l. 11 et Plin. l. 5 c. 24 illius originem in monte Abo aut Aba statuunt in Armenia, et in reliquis fere hi duo auctores conveniunt. Strabo ait Euphratem elabi ex septentrionali Tauri montis latere, et illico occidentem versus fluere, ac deinceps meridiem versus delabi; Plinius vero asserit virorum qui ea loca scrutati fuerant testimonio innixus, Euphratem a septentrione in meridiem ferri, ac deinde in Occasum reverti. Animadvertit flumen hoc vocatum fuisse Pyxuratem in ipsa origine, Omiram vero cum fines Tauri montis ingreditur, nec Euphratem appellatum, nisi ex horum montium gurgitibus egressum. Hec nominum varietas quae Regionum incolae Euphrati tribuunt, et Tigri, pro aliis locis qua fluunt, non parum afferre potuerunt, ut in sententias alias, atq. alias hoc irent, quae de ipsorum origine quam veteres invenimus.

72. Regio quae est circum Euphratis origines, ad hanc usque diem veteris felicitatis vestigia tenet. Dicunt prope Erzerum hordeum 40, triticum vero dies 60. crescere. Calmet.

73. S. Aug. de Gen. ad lit. l. 8 c. 1, et de Civit. l. 13 c. 21 quaestionem instituit, ut Paradisus a Mose descriptus spiritualis sit, an materialis, an utrumq. simul. Credibile autem est difficultatibus, quas sanctus Doctor ad litteram explicatur: quae ergo Moises ait, invenit, adactum fuisse, ut hanc quaestionem iniret; et verum est non posse nisi maxima cum difficultate ad literam explicari, ergo sacer author ingenti atq. longius minoris esse negotii in allegoriam, ut spiritualem sensum intelligere, de statu felicitatis, et innocentiae, in quo versabatur Adam, quam ad litteram explicare. Verum Moisis textus innuit, materialem esse intelligendum, et spiritualis status Adami in Paradyso non nisi indirecte cum expressionibus in textu. atq. ideo Sanctus ille doctor qui monuit Paradysum simul materialem esse, et spiritualem diversorum habita ratione (nam ubi situs erat, materialis est; eorum Beatorum status, cuius symbolum erat spiritualis.
Calmet

74

74. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis Hebr. ex Eden. In Eden erat Paradysus, ita 70. Nostri Eden ut proprium, ut appellativum acceperunt, nunc significat voluptatem. Stugas auctor alias ingeniosus, qui Eden, et consequenter Paradysum fuisse in Hedin, sive Hedinis, quae urbs e Assyriae, tum ex aliis tum ex affinitate nominum probare studuit. a Lapide

75. Ad irrigandum Paradisum, vel per varios fluctus, et sinus se intorquens, ut Meander, vel per meatus occultos Paradisum permeabat.

76. Hevilath multi volunt esse Indiam, verum ut dixi u s, Hevila potius hic e regio vicina Susianae, Bactrianae, et Persidi, iacens inter Assyria et Palestinam, opposita Sur. Sic n accipit Hevila 1. Reg 15.7., et Gen 25.18. ita dicta e ab Hevila filio Jectan de quo Gen. 10 29.

77. Circuit id e ambiendo, vel circulando, d perlambendo, et peragrando. sic sumitur circuire pro peragrare Hebr 11.7, Mat 23.15.

78. Gehon dicitur diu ab Hebr. גחון goach, id e venter, vel pectus, quod sit quasi venter, scaturiens sordibus, lutoque plenus; unde putant multi Gehon esse Nilum, qui regio quasi pectore, incubat Egypto eamque foecundat.

79. Multorum Patrum, et Doctorum sententia e, Geon esse Nilum, Phison esse Gangem. ita S. Epiphan., August., Ambros., Hieron., Theodoret, Josephus, Damasc., Isidor, Eucher, Raban, Rupert, et alii quos citant et sequuntur Conimbricenses in meteora tr. 4 c. 10, et Ribera in Amos 6 n. 49., et Bellarm. de gratia primi Hom c. 12. a Lapide u s
Et pr 1° quia 70 Jerem 2.18. pro Nilo vertunt Geon, unde etiamnum hodie Abyssini Nilum vocant Guijon teste Francisco Alvarez Hist. Ethiopiae c 122. Sed respondeo pr Geon esse nomen plurium fluviorum, nam et iuxta Jerusalem erat rivulus Geon, sive Gion (nec n duo idem s) Ubique n in Hebreo s
caeem

eadē vox ~~Gyon~~ (גיחון gichon) ubi unctus ē Salomon in Regem 3 Reg 1.33.38.48., et 2. Paral. 32.30. Secundo, quia Ganges proprie circuit terrā Hevilath, id ē Indiā (ut Gen 10 2 docet S. Hieron., et alij passim) quę ē intra Gangē, ubi aurū ē optimū; imò ipse Ganges, teste Plinio, ē aurifer, et gemifer. Porro Ganges vocat. Phison, id ē multitudo, a radice פוש pu id ē luxuriare, multiplicari, quia decē magna flumina in Gangem se exonerant, ita Josephus l. 1. Antiq. 2. Isidorus l. 13 Etymolog. 21. Pari modo Geon, id ē Nilus, circuit Ęthiopiā, sive Abyssiam ubi regnat Preto Ioannes. Nili etiā inundatio ē celeberrima, hanc au. ipsi Geon tribuit Ecclesiasticus c. 24 v. 35. 37.

Sed dices: quomodo Ganges et Nilus, qui remotissimi s. a Tigri, et Euphrate, ex eodē cū ijs fonte, et fluvio Paradisi nasci possunt? Ita Ganges orit in Caucaso monte Indię, Euphrates, et Tigris in montib Armenię, Nilus ex montib Lunę versus promontoriū Bonę spei, l. potius ex lacu quodā Regni Congi, uti notarunt qui hoc seculo illa loca lustrarunt: hę au origines a se invicē, et consequent a flumine Paradisi remotissimę sunt. Hęc sane ingens ē difficultas, ad q. R.t S. Aug.s 8. de Gen ad lit c. 7, Theodoret, Rupert, et alij, Ganges et Nilū e terrestri Paradiso oriri, & subterraneis cuniculis, et meatib abscondi, donec locis iā dictis erumpant, idq. dei consilio ad occultandū Paradisū. Imo Pausan in Corinthiacis, et ~~Philostr~~ Philostrat l. de vita Apollonij c. 14 aiunt, credi esse qui putant ex Euphrate terra condito, ac postea supra Ęthiopiā prodeunti, Nilū effici, qd apte respondet sacrę Scrip hic c. 2. quę hęc quatuor flumina ex una fonte profluere insinuat. Nec mirū ē Ganges et Nilū ita condi, et tā remote erumpere, nā et mare Caspiū ab Oceano Artico remotissimo p meatus subterraneos prodire docet S. Basilius, Strabo, Plinius, et Dio.

nysius

rysius l de situ Orbis. jmo multi censent, oia etiam remotissima flu:
mina, fontes et aquas oriri ex mari et abysso illo subterranea p
venas subterraneas uti dixi c. 1. v. 9. Ex hac q. abysso primo
ingens fluvius oriebatur in Paradiso; deus n. cu Paradisi decore vo:
luit, ut ex eo oriens, quasi matrix reliquorum in hec quatuor
flumina se dispertiret, post peccatu vero Ade, deus hunc Pa:
radisi fluviu l totu terra obruit, l latere voluit, ut magis late:
ret Paradisus.

61. Verum incredibile videtur tanto et tam vasto spatio hoc Pa:
radisi flumen, l potius quatuor flumina sub terra se abdere, et
postea tam dissitis locis erumpere. Nam ut docet Ptolomeus, inter Euphra
tem et Gangem intercedit spatium 70. graduum, i.e. plus 4300. mil
liarium. Idem de Nilo dici potest. Secundo hec quatuor flumina
locis paulo ante dictis, et satis cognitis ita modice oriuntur, ut sta:
tim appareat, ea ibi primum nasci, ac deinde confluentibus hinc inde
rivulis paulatim adolescere; q. n. nascuntur ex uno illo flumine
magno Paradisi. Tertio Viegas in Apoc. c. 11. sect. 5. aliiq. viri
doctissimi adnotarunt, nec Indiam, nec Gangem, nec alias Re:
giones aut fluvios que s. ultra sinum Persicum, vocari in Scriptura
Orientales, l Orientem, sed tantum illas que s. citra sinum Persicum,
velut Armeniam, Arabiam, Mesopotamiam. Harum q. incolas, pu
ta Arabes, Idumeos, Madianitas, Armenos vocant Orientales,
l filii Orientis respectu Judeorum; atqui Paradisus fuit in Oriente,
ut habent septuaginta. Quarto si Geon e Nilus, et Phison
Ganges q. Paradisus complexus e oes Regiones intercedentes
inter Nilum Euphratem, Tigrim, et Gangem, puta Babyloniam, Ar:
meniam, Mesopotamiam Syriam, Medium, Persiam, multasq. alias.
Admittunt hoc nonnulli, s. parum probabiliter, ut videtur; nam
Paradisus vocatur hic hortus voluptatis, quis vero unq. tantum
vidit hortum? Hinc sequitur Phison n. ee Gangem, nec Geon ee
Nilum?

Nilum ...

82. Dico ig., Paradisum videtur fuisse circa Mesopotamiam et Armeniam. Pr. 1° quia hae regiones in Spa vocantur orientales. 2° quia hoies eiecti e Paradiso primum has regiones incolere coeperunt, tum ante diluvium ut patet de Cain, qui habitavit in Eden Gen. 4.16, tum post diluvium, quam sitas prope Paradisum, deoque ceteris fertiliores ut patet Gen. 6 et 11. Tertio quia Paradisus fuit Eden, ut vertunt 70, Eden au. fuit iuxta Haran, ut patet Ezechielis 27.23. Isaie 37.12. Haran au. e circa Mesopotamiam. Haran n. sive Carrhe, urbs est Parthorum, ubi caesus e Crassus. Quarto quia ibi e Paradisus, ubi s Euphrates et Tigris ut patet hic c. ... atque hi s in Mesopotamia, et Armenia. Euphrates n. e fluvius Babyloniae, inter quem et Tigrim intercepta Regio Mesopotamia (quasi dicas in medio duorum fluviorum sita) vocatur. Quinto quia hae regiones s amenissime, et fertilissime. Sexto quia Paradisus ... adeo longe dissitus fuisse videtur a Iudea, unde ac Mesopotamia et ~~adeo~~ ~~longe~~ ~~distans~~ e a Iudea nec adeo dissita e; nam tradunt Patres Adamum Paradiso eiectum, peractis aliquot annis venisse in Iudeam ibique mortuum ac sepultum ee in monte, qui a posteris, qd ibi caput primi hois invenerit, Calvarie mons fuerit appellatus, in quo Xtus ... ipsius Ade peccata luit, et expiavit. Ita tradunt Origen. Cyprian. Athanas. Basil. et alij passim, uno excepto et repugnante S. Hieronimo. ut dixi Matt 27.33

83. ... constat quinam fluvij sint Phison, et Gehon eos tn adhuc extare satis liquet ex Eccles. 24.35. Rursus n constat an quatuor hec flumina oriantur ex flumine Paradisi, an vero flumen Paradisi in hec quatuor tantu influat l in ea se dividat Moses n. tantu dicit qd hic fluvius dividatur in quatuor capita. quatuor au. capita vocat ipsos quatuor fluvios qui unum, hoc flumen Paradisi in quatuor quasi ramos, l capita dividunt ...

sive ex eo oriant et profluant, sive n: ita n. ipse Moses se mox
explicare videt. Probabilis tn. è sententia Pererij, Oleastri, Eugu-
bini, Vatabli hic, et Tireni in c. 143. Chronici Tirini, Phison
Gehon, ee flumina quae ex Euphrate, et Tigri coeuntibus ena-
scunt. Pro quo nota, Tigrim et Euphraten supra sinum Persicum
in unum tandem coire, ac rursum dividi, utrumq. nomen mutare. Ille
n. qui in sinum Persicum delabens dicit Pasitigris, sive Phasitigris,
(qui videt ee Phison) celebris apud Curtium, Plinium, et alios: hic
circuit terram Hevilath, idest Chavila, q. puta Chaulatheos,
quos Strabo l. 16. in Arabia ponit prope Mesopotamiam. Alter
Arabiam desertam et loca vicina praeteriens videt ee is qui hic Ge-
hon dicit: hic circuit Ethiopiam, n. illam Abyssinorum, quae est infra Ae-
gyptum, sed illam quae circa Arabiam, in Scriptura: nam Madianitae, aliiq. iuxta
sinum Persicum, et Arabiam habitantes vocant Ethiopes. Paradisus q.
videt fuisse eo loco quo confluunt Euphrates, et Tigris, ab illo n. confluxu
dividunt, et discriminant, in quatuor haec flumina superius n. s. Euphra-
tes et Tigris; deorsum vero sunt Gehon, et Phasitigris, sive Phison. Q.
n. hi fluvij iuxta concurrant rursum dividant, clare patet ex exacto-
ribus tabulis Cosmographicis Gerardi Mercatoris, Ortelij, et aliorum. Mer-
cator n. in Asiae tabula 4. manifeste ostendit, Tigrim et Euphraten con-
venire iuxta Apamiam, et rursum dividi iuxta urbe, quae dicit Alva,
atq. efficere insulam Seleucia magnam satis, ac denique utrumq. in sinum
Persicum influere, itq. deinde. Adde verisimile ee hos fluvios tem-
pore Mosis magis fuisse divisos, eo qd postea mutaverint alveos ma-
gisq. confluxerint, uti a tempore Mosis multa alia flumina et maria
mutaverint locum et alveum, ut notavit. Pererius. Hoc sub tempora
Mosis haec quatuor flumina Paradisi fuisse plane divisa, patet
ex eo, qd ipse illa quasi separata, et vulgo nota describit, eaq.
Iudaeis proponit, ut ipsi ex illis quo loco fuerit Paradisus co-
gnoscerent.

... fluminum quatuor inter Euphrates. Hic a maximis ...

84. Q. in Paradiso fuerint animalia tum volatilia, tum quadrupedia, et pisces. pag. 66. a.

85. Et paradisus adhuc supersit pag. [illegible] 6

86. Paradoxum est quod asserit Rupertus 2. de Spiritu c. 24 et 29 aquas natura sua esse salsas, et sicut iecur fons est sanguinis, ita fontem hunc Paradisi fontem esse omnium aquarum dulcium, quae sunt per totum orbem, et consequenter eundem fontem parentem esse, et auctorem omnium germinum, arborum, gemmarum, et aromatum.

87. Paradisus allegorice est Ecclesia ex S. Augustino 13. de Civ. c. 21, et Ambros. l. de Parad.; quatuor flumina sunt quatuor Evangelia, ligna fructifera sunt Sancti, fructus sunt opera Sanctorum, lignum vitae est Christus Sanctus Sanctorum, Lignum bonorum omnium mater Sapientia Eccles. 24. 41. Prov. 3. 18, lignum scientiae boni et mali est liberum arbitrium, l transgressio mandati experimentum.

88. Euphrates ex Hebr. [illegible] hyperat ait Genebrardus, conflata est vox Euphrates, unde etiam nunc Phrat dicitur a radice פרה para id est fructificavit, quia irrigat Nili exemplum: dum terras rigat et fecundat; unde quidam aliqui apud Ambros. Euphraten derivant a verbo εὐφραίνειν, id est a lætando.

89. Anastasius Sinaita Patriarcha Antioch. Anagogic. contemplat. in opus Hexam. t. 1. Bibl. PP. hom. 6. quatuor flumina Paradisi, ait, ee quatuor Evangelistas, s. Euphratem, id est fertile, esse S. Ioannem; Tigrim, id est velox, S. Lucam; Phison, id est oris transmutationem, esse S. Matthaeum qui Hebraice scripsit; Geon, id est conductibilem, esse S. Marcum.

Anglois 90. Et un fleuve sortoit d'Heden. Queste parole debbono servirci di chiave per giugnere a discoprire il vero sito della radice. E pare che dietro questi indicij persona non dovesse ingannarsi giammai. Mose in ebbra precisamente indicata la situazione del delizioso soggiorno di cui si tratta. D'abord egli è chiaro

che il Paradiso era nel Paese di Eden Ormuti si vede che dalle con:
trade di Eden sortiva un fiume, non que ce fleuve y eut sa source.
mais parce qu'il couloit dans cet endroit-là. La questione dunque
in cercare ql fosse questo fiume. Un abile home. (Carver Disc sur le
Paradis terrest. c. 7.) pretende che l'Eufrate, e il Tigri, questi due gran
fiumi abbino l'un, e l'altro la loro source comune nelle monta:
gne della grande Armenia d'où ils coulent pendant quelque temps
sotto il nome di Tigri in un solo, e medmo Letto, finche divisi poi
in due rami essi vengono poi distinti con due differenti nomi. Ora
sec. questo Autore c'est au-dessus de l'endroit de cette division, dove
il Paradis terrestre era situato. un tal sistema converrebbe con due
Lettere, scritte a Roma da alcuni Nestoriani nel 1552, e tra:
dotte in Latino da Masio. In queste lettere il Tigri è chiamato la rivie
re: Heden. et pour remonter ai autori più antichi, Lucain, et
Boece attestano che i due fiumi non hanno che una sola sorgen:
te comune come appunto vuole il Carvero. Pure, non v'è dubbio,
che tutti questi autori siano ingannati, et ce que leur a fait prendre
le change, c'est che le sorgenti del Tigri, e dell'Eufrate trovansi,
per rapporto di Strabone in una stessa montagna sortendo ambidue
du Niphates qui fait partie des chaines du mont Taurus, sortin:
do, come dissi, uno cioè l'Eufrate du coté du Nord, e l'altro, il Tigri,
du coté du sud come Saumaise Remarques sur Solin p. 621 l'a observé.
Seguendo le relazioni più accertate degli antichi, e de' moderni, l'
Eufrate e il Tigri differenti di loro origine formano sin dal princi:
pio del loro corso due fiumi distinti poiche l'Eufrate coule dans
les contrées du couchant e il Tigri porta le sue acque all'Oriente,
e dopo aver bagnati diversi paesi, essi si riuniscono à Apamée se:
condo la Geografia di Ptolomée, donde poi scorrono assai lun:
go tempo in un medesimo Letto. C'est, a notre avis, de ce fleuve
formé du Tigre, et de l'Euphrate reunis, que Moise parle. C'
est ce

C'est ce fleuve qui arrosoit et peut-etre qui partageoit le pais
d'Heden, et probablement le Paradis qui y etoit placé du coté ou
... s'etendoit jusqu'a l'endroit ou il se separoit de nouveau
c'est ce que Moyse va nous apprendre servitù.

91 Et de là il se divisoit c'est à dire, au sortir du jardin questo fiume era di nuovo diviso in due rami. Ainsi nous savons au peu pres au moins, ou le Paradis finissoit, ma come Mosè ci insegna ne il luogo dove egli cominciava ne l'estesa ch'egli aveva al levante del fiume, ou il le place, noi non sapressimo congetturare, ne quanto tratto di terra egli si estendesse col suo recinto. Cio che v'è di certo eccolo. Si sa che anticamente eravi un paese chiamato Eden è ch'è era parte del Reame d'Assiria 2. Reg. 19. 12; che questo Reame comprendeva col paese d'Assur la Mesopotamia, la Babilonia ec, et c'est dans cette derniere Province dove noi crediamo che fosse situato il Paradiso. Voir Mr. Patrick...

92 Il se divisoit en quatre chefs. Il formoit quatre tetes, ou quatre rivieres, dont les deux premieres erano il Tigri, e l'Eufrate, qui etoient separes beaucoup au dessus de l'endroit dove era il Paradiso: e le due altre le Phison et le Gihon qui couloient au dessous. Ces quatres rivieres Mosè le chiama elegantemente des chefs ou des tetes, per significare secondo les remarques de Daniel Huetius des fleuves, qui par leur grandeur erano in qualche maniera les chefs, et les principaux degli altri fiumi del paese. Dassi molto convenientemente il nome de tete a l'entree du lit o del canale d'una certa estesa d'acqua come le Chevalier W. Raleigh lo dimostra con le autorità prese da Ulpiano. Che le acque sortiscano d'une source ou d'un lac, ou d'un fleuve, egli è sempre lo stesso; l'endroit ou elles sortent, ou comence la separation, ou se forme une nouvelle riviere potrà sempre in uno senso molto proprio le nom de tete de cette riviere là. Questo nome

nome d...
Seone ...
ovvero ...
diversi ...
93 ...
des deux ...
in seguenza ...
to tempo ...
Autori ...
Tuttavia ...
selon sa ...
Carver ...
il Grand ...
contorni ...
che une ...
dans le ...
la rivi ...
Archeni ...
que pa ...
que se ...
lit com ...
tti le ...
Tigri, n ...
consulte ...
en que ...
xandre ...
noi pot ...
ti in co ...
verdi ...
altro ...

nome dunq, sfittamente viene all'Eufrate, ed al Sigri, al Fisone, ed al Seone considerati come sortant tutti quatro, et come formant quei ... branches d'un meme canal. Ecco siche i 70 tradussero. et de la divisoit en quatre comencemens, ou, quatre entrees // Patrick

93. Le nom du primier est Pison c'est la branche occidentale des deux in cui dividevano il Sigri, e l'Eufrate congionti insieme e p. sequenza la più vicina al luogo ove era allora mosè. Egli ha mut... tempo che così il Pisone, come il Seone havio, ... i loro nomi. Gli Autori Greci, e Romani leur ont continue le nom de Sigre, et d'Euphrate. Tuttavia riscontrasi qualche traccia del nome Pisone dans celui de la riviere Pasitigre, qui selon Saumaise exercit. Plin. in Solin p. 701., è lo stesso que l'Oroatis, ou selon Mr Carver, que le Physcus de Xenophon. Si vede in Q. Curtio, che al tempo d'Alessandro il Grande, il Sigri portava comunemente le nom de Phase e che gli abitanti ... contorni di questo fiume, lo chiamavano così. Questa poi, secondo l'apparenza, n'era che una alterazione del nome du Pison, ou de l'Euphrate. ~~....~~ Le quel se jettoit dans le Sigre, et avoit etè peu a peu oblie a causa dei cangiamenti considerabili, che la rivoluzione de tempi, e de luoghi vi avean fatti. Plinio in fatti ci avisa che les Archeniens, ed altre vicine nazioni aveano considerabilmente ~~saigne~~ saigné l'Euphrate que par divers canaux ils l'avoient repandu dans leurs terres p. renderle fertili, et que de la, changeant sa course, andava a scaricarsi nel Sigri, et se precipiter par un lit comun dans le mer. Strabone istessamente attesta, che l'Eufrate, arrive par quantité de conduites, ou branches, dans le Sigre pareva prender a questo il nome di Pasi-tigri, nome, come si crede composto de ceux de Pison, et de Sigre. Finalmente se si consulta Saumaise exercit p. 703. si conoscerà che l'Eufrate, di cui il Pisone etoit en quelque sorte la continuation, ne rentra dans son ancien lit qu'au tems d'Alexandre. Patrick.

94. C'est le fleuve qui coule en tournoiant par ~~tout~~ tout le pais d'Havila. Se noi così vedemmo sicuramen... la posizione del paese d'Havila noi così vedemmo sicuramen... il Pisone. Ou dans le c. x. di questo libro mosè descri... correva il Pisone. ... due Havila, uno figlio di Chus v. 7, e l'altro figlio di Iectan v. 29. Questo ultimo si stabilì in una contrada, che si puo ...

essere quella, che noi cerchiamo, cioè alla costa orientale del Golfo Arabico all'occidente dell'Arabia felice ma il primo si stabili sull'altra costa dell'Arabia felice, verso l'estremità [illegible] sico qui la borde a l'orient, et c'est effectivement dans cette contree que le [illegible] de. Mose medesimo indica chiarissimamente la situazione del Paese di Havila Gen. [illegible] ove egli dice, che gl'Ismaeliti „habitèrent depuis Havila jusq. a Sur, qui est vis-a-vis de l'Egypte quand on vient vers l'Assyrie „. Qui si vede che gl'Ismaeliti abitanti dell'Arabia deserta avevano per confini, all'occid. Sur dalla parte dell'Egitto, e all'orien. Havila dalla parte dell'Assiria. parimente assegna a questa Regione i limiti stessi 1 Reg. 15. 7., e molto tempo dopo Strabone place parmi i peuples de l'Arabia les Chaulotheens, ou Chaulasiens, nomi manifestamente derivati da quello de Chavilah ou Havila. On trouvera la-dessus tous les eclaircissemens che posson desiderarsi nell'incomparabile opera di Bochart intitolata Phaleg l. 4 c. 11. Patrick.

95. Où il se trouve de l'or. Nien più famoso dell'oro dell'Arabia. Diodoro l. 2. scrive, ivi trovarsi dell'oro nato in quantità, et qu'on y en deterroit des morceaux de la grosseur d'un marron. Patrick

96. Et l'or de ce pais-la est bon. cioè egli è eccellente. La cosa è sì vera, che per rapporto dello stesso Diodoro de Sicile, ve ne s'è trovato di un colore sì vivo, che rassomigliavasi a l'eclat du feu, et ternissoit en quelque sorte le brillant delle pietre preziose quand elles y etoient enchassees. Patrick.

97. C'est la aussi que se trouve le bdellion. Il motto ebreo bedolah viene dagli interpreti tradotto diversamente. Molti intendono il bdellion, che è una gomma odorifera; ed altri il cristallo, altri l'ambra ec., ma Bochart Hieroz. p. 2. l. 5 c. 5. ha fatto vedere qu'il faut entendre par-la des perles. Et solamente il est connu qu'il n'y a point de lieu au monde ou l'on en pêche di sì grandi, e sì belle come nel golfo Persico da cui l'Arabia, o sia il Paese d'Havila est borné au Levant, e sopra tutto come quelle che si pescano vicino a Catifa. Ma eccovi ciò che è ancora più decisivo. Mosè Num. 11. 7 descrivendo la manna dice ch'ella era „come le grain de coriandre, et sa couleur comme la couleur du bdellion „ or par la description ch'egli aveva fatta Ex. 16. 14. se ora ch'essa fosse bianca ciò che riviensi alle perle aussi bien que la rondeur de la manne, e nullamente au bdellium. Patrick.
voy. Saumaise exercit. in Solin. p. 1150

98.

98 Et la pierre d'onix. Che l'Arabia sia stata autrefois ricchissima in pierreries tutta l'antichità ne fa fede. Nearco ch'era Amiral [illegible] ne avea [illegible]
nel golfo persico, assicurava, come lo rapporta Strabone l. 16 che [illegible] di quest golf.
ove trovavansi pietre preziose d'un fort grand eclat. La voce ebrea [illegible] detta da noi onyx
ha avuto diverse altre spiegazioni. Isvaunio de vest sacerd. Hebr. l. 2 [illegible] vuole che si traduca
se la pierre de sardonyx. Cela est fort indifferent, poiche come nota Saumaise exercit. p. 56. in
Arabia egualmente si trovano des onyx, et des sardonyx. Patrick

99 Et le nom du second fleuve est Guihon. Non si trova presso gli Autori nessun ur
vestigio del nome di questo fiume; ma quello che dice Mose del paese ou il couloit n' lascia, sembra
dubitare que le Guihon n' fosse il canale più occidentale des deux que font le Tigre, et l'Eu-
phrate lorsqu'ils se separent pour entrer dans la mer. Patrick.

100 C'est celui qui coule en tournoiant par tout le pais de Chus. Chus s'etablit più verso
l'oriente que ses fils Havila, Seba ec. Gen. X., et ce fut sans doute sur les bords du Guihon, anzi
i popoli per quanto fu loro possibile, fondarono i primi loro stabilimenti auprès des rivieres per la faci-
lità del commercio, e per essere più a portata di soccorrersi vicendevolmente nei bisogni. [illegible] verisimilmente
Chus diede il suo nome alla Susiana, che i Greci chiamarono Kissia e che i Persiani al presente
chiamano Chuzestan, cioè a dire la Provincia di Chus. Quando la famiglia di Chus cominciò a multi-
plicarsi, ella s'etendit a l'Ouest verso il golfo arabico, et ce fu de [illegible] que Nazraim frere
de Cus passò in Egitto. In vece di tradurre le pais de Cus, i 70. e qualch' altro moderno dietro di loro
tradussero le pais d'Ethiopie; mais c'est un erreur, mentre l'Ethiopia è in Africa, e non in Asia, pure
possonsi scusar i 70. coll' osservazione che ha fatta Mr Ludolf comm. in Hist Ethiop l. 2. c. 3., che
gli antichi distinguevano due Etiopie. Patrick

101. Et le nom du troisieme fleuve est Hiddekel. Questo fiume che Dan. 10. 4. è chiamato il Le
grand fleuve, ne sauroit etre come alcuni pretendono le Nahamalca l'un des canaux
par ou l'Euphrate se joint au Tigre, car ce canal fut creusé plusieurs siecles après Moise, d'ordine di
Trajano che voleva far passare più comodamente la sua armata du premier de ces fleuves
dans le second. Amien Marcellin y est exprés. Secondo noi le Hiddekel è il Tigri medesimo, che per rap-
porto di Plinio s'appellait Diglito dans le commencement de sa course, là ou elle etoit encore lente, et
Tigre là ou elle comencoit a etre rapide. Egli è certo che gli Arabi hiedero il nome di Deglat et Degela
a cette riviere, e questo nome è un'abbreviazione sensibile di quello di Hiddekel composta da due diporri
ebree una delle quali significa etre aigu, e l'altra etre vite, ou leger. In fatti il Tigri roule
ses eaux con grande rapidezza e i Greci medesimi l'hanno caratterizzato ainsi cet endroit Salmas,
exercit. p. 694. Un Voyageur qui fut, il y a environ cent ans, sur les lieux jusqu'à Curuch, aux con-
fins de la Medie, ci assicura che gli abitanti chiamano ancora il Tigri col nome di Hiddekel. Voyez
Rauwolf. Trav. parte 2. c. 9. Patrick

102 Qui coule vers l'Assyrie. Il ne faut pas traduire, come l'on fait, après les Sarafrath
Caldei, plusieurs interpretes antichi, e moderni, qui coule a l'orient de l'Assyrie. Le mot Hebreu, come
les 70. l'ont fort bien compris, è una semplice preposizione, che significa vers, ou du coté.
Egli è vero che Plinio fait couler le Tigre dans un long circuit par de la le Nord d'Apamee
e in seguenza per qualche tempo a l'Est de l'Assyrie; ma questo è un fatto grossolano. E il Tigri
traversoit sicuramente l'Assiria, mentre l'antica Ninive Capitale di questo Regno era situata
sur le bord oriental de ce fleuve, come Bochart il dimostra dans son Phaleg. Patrick.

103. Et le quatrieme fleuve est l'Euphrate. Le cours etoit trop bien connu, pour qu'il fut
necessaire d'en donner ici une description. Non è chi dubiti que le Perath de Moise
non sia l'Eufrate, fleuve trop celebre, et dont le cours etoit trop bien connu, pour qu'il fut
necessaire d'en donner ici une description. Patrick.

104.

104. Voila, selon le savant [illegible] l'explication la plus juste, et la mieux
trouvee, que l'on puisse [illegible] de la [illegible] description que Moïse nous a laissée du Paradis
[illegible] melr aucunes remarques etrangeres a celles de cet habile
[illegible] devoir avertir que celles qu'il fait [illegible]
tient d'etre veu [illegible] les anciennes observations qui ont empruntées de Mr Huet sur la
la situation du Parad[illegible], Mr. Wells dans le tom. I de sa Geographie Historique, Mr Hack=
house et les [illegible] compilateurs de l'Histoire Universelle. [illegible]

105. Sei principali sistemi son' quindi piu' en vogue sopra la situazione del Paradiso
i Eden. Il primo, ~~qui place~~ Le premier qui place le Paradis pres de Damas en Syrie
vers les sources du Jourdain, sostenuto da Heidegger Mr. Le Clerc, le Pere Abram, et le
Pere Hardouin paroit le plus mauvais de tous, n'ajant aucun des caracteres men
tionnes dans la description de Moïse. La seconda ipotesi mette Eden en Armenia entre les
sources del Tigri, dell'Eufrate, dell'Araxe, et du Phase, et est adoptée par deux grands
[illegible] Jansen, et Reland, sans compter le P. Calmet. Ma questa opinione n'est que
[illegible] meglio fondata della precedente, poiche secondo qualche scoperta moderna le Phase
ne tire point son origine des montagnes d'Armenie, pres des sources de l'Euphrate
de l'Araxe et du Tigre come Strabon, Ptolomee, Delisle, et le reste des anciens l'ont
[illegible] avancé, mais du mont Caucase come si puo vedere nelle carte de
[illegible] de [illegible], et dans les voyages de J. Chardin ec. Suivant la troisieme opinion
l'Eden est placé sur le confluent du Tigre, ou Hiddekel et de l'Euphrate. Ella fu prima
[illegible] proposta par Calvin et adoptée, a quelques legeres differences pres, par E
tienne Morin, Bochart, et Huet Eveque d'Avranches, e si dice che tutti i passi del
la scrittura, dove si fa mensione di Eden concorrono à le placer aux environs de l
endroit dont on vient de parler ec. Questa opinione non va pero esente da alcune
difficolta, car les deux branches du [illegible], qui dans la supposition dont il s'agit, re
presentent le Pison, et le Guihon, ne paroissent pas assez considerables pour meriter
le nom de rivieres ec. En faisant quelque petit changement dans cette hypothese
et en plaçant l'Heden au-dessus de l'endroit ou le Tigre, et l'Euphrate se joignent,
[illegible] uno o due grands bras, qui entourent le pais situé entre l'une,
et l'autre riviere: bras qu'on pourroit prendre pour le Pison, et le Guihon, pourvu
que ce changement s'accordat avec le reste [illegible] en general, une des
plus importantes remarques [illegible] et que comme
une idee pure touchant la source, et le cours des ~~[illegible]~~ rivieres dont Moïse parle
ha data occasione agli errori in cui tanti autori sono caduti a riguardo della situazione
del Paradiso ~~terrestre~~, bisogna, per non [illegible] punto, aver ricorso alle osservazioni
[illegible] di qualche Geografo, e di qualche Navigatore [illegible], sans oublier toutefois,
que Moïse a decrit les choses comme elles etoient de son temps. Histoire universelle
tom. I. pag. 88 [illegible]

106. Del Paradiso e della di lui situazione vedi Natal Alex. [illegible] 2 de Para
diso p. 46 Storia universale inglese cap. 2 sez. I, et Poli Synopsim [illegible]
[illegible]
[illegible]

mevi:
veuté de
ttaek=

raviène
en fyre
m, et la
es men
entre les
ux grandi
c'est que.
ua le fra
unhiverte
s l'ont
ute de
e opinion
primue.
nar l.
ngui del.
y de l
quels ne
ayit, ve
mevihi
ethese,
s [illegible]
ve l'une,
, pouvu,
ine ser
comme
e jeule
ilusjienne
uvrajie
tifuis,
[illegible]

de savi

104 Voila selon le savant [illegible] l'explication la plus juste, et la mieux trouvée que l'on puisse [illegible] la [illegible] description que Moïse nous a laissée du [illegible] [illegible] [illegible] aux remarques étrangères [illegible] de cet auteur [illegible] devoir montrer que celles qu'il faut [illegible] tient d'être [illegible] curieuses observations qu'ont empruntées de Mr Huet [illegible] de la situation du [illegible]

tu

de
ver
j'e
tion
sou
[illegible]
de
[illegible]
mi
ste
car
tie
la
en
[illegible]
pr
[illegible]
et
io
et
qu
alu
un
ha
del
[illegible]
que
tom

dise

Mons. Sebastiano Braida.

Studi e Spogli di Autori Ecclesiastici

per le sue Lezioni Scritturali.

(autografo).

oc
La
he
ipr
en
na
leu
lu
vu
pr
pe
ru
ru
vig
ria
do
cin

A Lapide Proem in Evang.

Tanta e S Spe dignitas, utilitas, maiestas, ut oes Philoru, et Theolorum, tam Hebreorum, q Grecoru, et Latinorum libros tantu sup[er]et, q[ua]ntu Dia Sapia oe humanam transcendit. S. Spa n e ipsu Verbu Dei, e ipsa Dei loquela, et vox, qua s. Deus sua sapia nob enuntiat, viamq ad virtute, salute, et felicitatem et. nam demonstrat. Quocirca S. Aug. ep. 3. ad Volus: "Que, mens, inquit, avida et.nitatis, vitaeq. presentis brevitate promota cora huius dne, auctatis culmen, lumenq sciendat? Que disputationes, que litterae, quorumlibet Philoru, que leges quarumlibet civitatu duob preceptis, ex quib Xtus dicit, totam legem, Prophetasq pendere, ullo modo sint comparande? diliges Dnu Deu tuu ex toto corde tuo, et ex tota aa tua, et Proximum tuu tanq teipsu - - - . Hic salubriter et prava corriguntur, et parva nutriuntur, et magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrine inimicus e animus, qui l errando eam nescit ee saluberrimam, l odit egrotando medicinam."

S Spe dignitas

2. Sacra Spã y è ars artiũ, sciã scientiarum, et encyclopedia sapiẽ. Ipsa è apotheca velɥ vitɥ instru-chissima, quę singulis temporibɥ, locis, psonis, difficultatibɥ periculis, morbɥ malis pellendis, bonis accesendis, erro-ribus iugulandis, orthodoxis dogmatibɥ statuendis, vir-tutibɥ inserendis, vitijs propulsandis, pharmaca, ar-ma, instrumenta suppeditat. Ita m. Eccta a S. Spã, dũ agones erant martiruũ, hausit cstantiã et fortitudinẽ, dũ secula doctorũ, ac facultas docendi, discendiq, sa-piẽ lumina, eloquentię flumina; dũ tempora Hęre-ticorũ fidei firmamenta, quibɥ errores cvelleret. in prosperis ex ea didicit humilitatẽ, et modestiã, in ad-versis magnanimitatẽ, in tpore diligentiã, et prov-vem. deniq si qndo tot labentibɥ annis senio, maculis, nevis deformes, ex ea morũ, Ritorũ restitutionẽ, re-ditũq. ad pristinã virtutis dignitatẽ et statũ sibi adsciscit.

3. S Basilius h. in ps. 1. = Sacra Spã è coĩs curandarũ animarũ officina e qua medelã quisq. suo morbo sa-lutarem et accomodã queat seligere //. Et S There-
sia

sia Vi
culor
vẽ na
nave
ratior

4.
stinen
excell
hoc v
et Ba
spirit
prof

3.
yeliu
mine
de cõ
mos
Vigil

ua Virgo spiritu prophetie, eq: ac sanctimonie et mira
colorum gta illustris, a Deo didicit, Ribera in eius vita,
oēs novum tuti, oia Mundi damna ex hoc fonte ma:
nare, qd mortales clarâ, solidây. cogne, et seriâ side
ratione n̄ penetrent veritates S. Spē.

2. Evangelii precellentia

2. Porro int oēs Divas auctates, quae sacris Litteris stinent, ut Aug. l.1 de cons. Evang. c.1. Evangelium merito excellit. Qd n. Lex et Prophetæ futurum pronuntiaverunt, hoc redditum et completum in Evangelio demonstrat,, et Basil. h.16. = ois Evangeliorum vox religuis oib Sancti Spiritus preceptis eminentior eē dignoscit,, et Orig. pref. in Joan - totius Spē primitie ē Evangelium,,

3. Cur ad Evangelii Lectionem lumina accendunt

3. Clamat Xtus. ego sum lux Mundi, utiq. p Evangelium, qd quasi lumen diffundo, ut p illud totum orbem illuminem Evangelium q ē lumen Mundi, et Sol Leore, qua de cā dum illud legit, cerei accendunt. Vetus fuit ille mos ante tempora S. Hieronymi; ita n. ipse scribit cōa Vigilantium = Per totas Orientis Ecclas, quando legendum est Evangelium

Evangelia accendunt luminaria, iam sole rutilante, et u-
tique ad fugandas tenebras, sed ad signum laetitiae demon-
strandum, . . . ut sub typo illo luminis corporalis illa lux ostenda-
tur, de qua in psalterio legimus: lucerna pedibus meis verbum
tuum Domine, et lumen semitis meis. // ps. 118

Evangelii dignitas.

Omnes Theologi et veteres et moderni uno ore toti S. Scripturae
tribuunt, ut illa sit omnium librorum disciplinarum, scientiarum
certissima, augustissima, efficacissima, sapientissima, uti-
lissima, et maxime necessaria, hoc proprie, et primo sibi vendi-
cant Evangelia sive materiam, sive auctorem, sive dicendi rationem
et modum spectes.

Materia Evangeliorum

1. Materia est Deus ipse tum qua Deus, tum qua homo: Evangelia
describunt acta, et dicta Christi Domini, quibus tum nos redemit,
tum docuit, quae credenda sunt, quae agenda, quibus itine-
ribus ad vitam beatam tendamus. Itaque [illegible] de praeceptis
divinis, de consiliis, de perfectione vitae Christianae, de virtutibus, de vi-
tiis, de sacramentis, de fide spe charitate, de Christo, Deo, de
omni materia Theologica ut recte Evangelia definire possis
cum

cum S. Hieronymo, breviarium compendium totius Sthie,
et doctrinae, vitaeque Xanae.

6. Auctor ipse Evangeliorum est Xtus Dominus, sapientia aeterna: Auctor Evangeliorum.
= Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus
in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quem
constituit heredem universorum, per quem fecit et secula Hebr. 1.
Ergo non Moses, non Prophetae, non Reges, sed Unigenitus, qui
e mente Patris arcana sapientiae divinae, ipsamque increatam sapientiam
totam, quanta quanta est, cum divinitate hausit, eandem hic in Evan-
geliis nobis communicat; ipsumque Verbum omnium
intus Domini ore proprio hic sonat, hic loquitur, hic eructat
mysteria aeternis temporibus tacita, et tot figuris Legis, et Pro-
phetarum adumbrata.

7. Evangelicae sapientiae methodus ita est a Spiritu sancto ordinata methodus Evangel.
ut et rudes, et simplices fructu lectionis eius non destituan-
tur, et magna, et excelsa ingenia difficilia multa, obscu-
raque, in quibus exerceri, et desudare valeant, inveniant
quia neque sensus capta est, nec sensus obscura - dicit enim
suumo,

sermo ait S. Greg. praef. in Job c. 4., sicut mysteriis pru-
dentes exercet, sic plerumque superficie simplices refovet. Ha-
bet in publico, unde parvulos nutriat, servat in secreto,
unde mentes sublimium in admiratione suspendat. Qua-
si quippe quidam est fluvius, ut ita dixerim, planus, et
altus, in quo et agnus ambulet, et elephas natet.//
Ni. Xti doctrina facilis, et pervia est parvulis, et studiosis,
difficilis, et impervia mentibus superbis, otiosis, sibique praesiden-
tibus. - Confiteor, ait ipse Xtus, tibi Pater, Domine caeli, et terrae,
quia abscondisti haec a sapientibus, et prudentibus, et
revelasti ea parvulis.//

5
Prima antithesis
Legis et Evangelii

50. Prima antithesis Legis et Evangelii est in auctore,
quod Legis auctor sit Moses merus homo, Evangelii vero auctor
sit Xtus verus Deus, et homo, ita Illud Trident. sess. 4. = E-
vangelium Dominus N. J. Xtus Dei filius proprio ore primum
promulgavit // = Lex, ait Apostolus Galat. 3.19., ordinata
est per Angelos in manu mediatoris //, s. Mosis, qui me-
dius, et mediator fuit inter Deum, et Populum. Quare quantum
Xtus Mose, et Angelis, quantum creator creaturis antecellit

tantum

tantum Evangelium praecellit Legi. Xtus n. ut ait Aptus
Hebr. c. 1. = cum sit splendor gloriae, et figura substantiae eius,
.... sedens ad dexteram maiestatis in excelsis, tanto me-
lior praestantior) Angelis effectus, quanto differentius prae
illis nomen haereditavit. cui n. dixit aliquando Angelorum,
Filius meus es tu, ego hodie genui te? ,, et c. 3. = Am-
plioris n. gloriae iste (Xtus) prae Moyse dignus e habitus,
quanto ampliorem honorem habet domo, qui fabricavit illam.
.... et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tam
quam famulus, in testimonium eorum, quae dicenda erant; Xtus
vero tamquam Filius in domo sua ,,.

= Idcirco Dei filius deitatem suam nostra carne vesti-
vit, ut per illud ore suo Evangelium dictaret. Nam, ut ait S.
Joannes c. 1. v. 17. = Lex per Moisen data e; gratia et veritas per
Jesum Christum facta e ,, Lex y e Evangelium e liber Xti, doctrina
Xti, Doctrina Xti, e laetissimum Xti nuntium de Redemptio-
ne, gratia et aeterna salute generis humani e caelo per ipsum
allatam, ipsique credentibus collatam. Longe n. sublimiora, et
digniora Xtus ore suo locutus e, quam per Mosen et Pro-
phetas locutus sit.

12. Quare Eūngliū legere, l audire ē ipsissimā vocem Filij Dei legere, l audire = Nos itaq. sic audiamus Eūngliū quasi præsentē Dnū, ait Aug. tract. 30. in Joan. 11..

9. Ad Eūnglij lectionē assurgant oēs

13 Quocirca dū Eūngliū in templo legit, oēs ei assurgant, quasi Xtū in eo venerantes, simulq. ad Cœlū, qd in eo promittit, anhelantes, ex S. Clemen. l. 2. Constit. Apost. c. 61., et Isidoro l. 1. ep. 136.

10. 2da Antithesis Legis et Eūnglij

14 Secunda antithesis sequens ex prima petit a doctrinæ præcellentia; Eūnglij n. doctrina longe excellit eā, quæ in Mose, et Lege reperit. Lex Deū unū credendū, colendūq. proponit. Eūngliū Deū unū in essentia, ē trinū in Personis amandū, adorandūq. prædicat. : Euntes docete oēs Gentes, baptizantes eos in noē P, et F et SS. Matth. 28 11. Fateor in Lege et Prophetis extare cum brā mysterij SSmæ Stis, ē mistrij veritas aptē ñ declarat, Xti ortū, vitā, passionē, crucē, ascensionē, missionē Spūsci, vocationē Gentiū venuit, et obscure vati-

cinant,

cinant Prophetæ; at Evangliū solide et clare hæc ipsa anuntiat. Dei prescia, providentia, predestinatione oi: potentia, charitatis imensa distincte et aptè pandit, Lex, Evangliū. Deū nemo vidit unq: Unigenitus filius, qui è in sinu Patris, ipse enarravit. Joan 1.18 //. Ideo n Xtus e sinu Patris in sinū matris descendit, ut factus hō arcana Patris qui soli cognita nob manifestaret

II.
Sextia Antithesis.

VI. Lex è velut umbra, Evangliū vero è ipsa veritas p Legis typū adumbrata. Quantū y umbræ, præstat veritas, verūq corpus, tantū Legi Evangliū = Umbrā n. habens Lex futurorū bonorū n ipsā imaginē rerū Hebr 10 // Et 1. Cor 10 = Patres nostri oēs sub nube fuerunt, et oēs in Moyse baptizati s in nube &c. Hæc au oiā in figura contingebant illis //. Ni. tot Patriarcharū gesta, tot Prophetarū oracula, tot visionū simbola, tot hostiarū sacrificia, tot baptismatū, et cęremoniarū sacrimenta, tot Legū decreta sanguine ctiū sancita, erant umbræ, figuræ, et typi, quæ Xtū preluderent, eūq quasi in enigmate, et sub velamine rudi populo representarent Evangliū au. manifeste

manifestat nobis Xtum, eiusq. mysteria, et sacramenta exhi-
bet. Unde 2. Cor. 3. = Nos vero oẽs revelata facie gloriam
Dñi speculantes in eadem imaginem transformamur, tanquam
a Dñi spiritu. //.

12. Quarta antithesis

16. Lex erat nuntia timoris, Evangelium amoris. Quare
Lex erat servorum, Evangelium è liberorum, ac filiorum.

13. Quinta antithesis

17. Lex bona terrena, et caduca promittebat: Evangelium
celestia, et eterna. In Lege non audis nisi pollicitationes abun-
dantie, olei, vini, frumenti, pecorum, et huiusmodi. In Evan-
gelio visionis, et possessionis Dei, gaudiorum, et bonorum
sempiternorum.

14. Sexta antithesis

18. Lex erat onus grave, Evangelium vero leve: Venite
ad me oẽs qui laboratis etc. Matt. 11. //. Lex n. plurimas
sanxit leges morales, ceremoniales, iudiciales, quarum de
reg. transgressoribus mortem decernunt. At Evangelium pauca
decalogo addidit precepta, eaque ac sacramenta paucis eis
inseruit copiam gratie, spiritus, et solationum celestium

19. Lex erat via ad Xtu, et Evangeliu: hoc vero Legis e meta, et 3nus: nt. = finis Legis Xtus, Rom. 10. In Xtu g. ut scopu collimant Moses, et Prophetae; quare Evanglia pariter eorudé e finis, et scopus, vey. illi ad Evangeliu manu ducunt, Evangelijs continent, et explicant. 15. Septima Antithesis.

20. Lex data fuit solis Judeis: Evangeliu oibus Gentibus. Rursu Lex fuit temporaria, duravit n. duratarat usq. ad Evangeliu; hoc vero perpetuu permanebit, extq. eternu. = Reprobatio quide fit precedentis mandati pp infirmitatem eius, et inutilitatem; nihil n. ad perfectu adduxit Lex. Introductio vero melioris spei, p q proximamus ad Deu ec. Per eu, qui dixit: iuravit Dnus et n penitebit eu: tu es sacerdos in eternu Hebr. 7. 18. 19. Porro ita miro modo a Xto compositu e Evangeliu, ut cuiq. hoiu etati, sexui, gradui veniat. Evangeliu n. normas viti, iusti, et sancti, i. mo perfecti, prescribit Viris, feminis, coniugib, viduis, virginib, monachis, Pastorib, Doctorib, Epis 16. 8va Antithesis.

21 Lex fuit imperfecta, Evangeliu vero quaquaversum sive perm 17. Nona Antithesis

sive fide, sive mores spectes, integrum est, et perfectum. = Cum essemus parvuli sub elementis mundi eramus servientes. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum - - - , ut adoptionem filiorum reciperemus. Gal. 4. 11. Judei q. sub Lege fuerunt quasi alphabetarij: Xtiani vero sub Evangelio perfecti evadunt Theologi. Quo circa S. Cyrillus l. 9. in Joan. = oportebat, inquit, per Mosem tanquam puerum erudiri Israelem, qui puerilis adhuc, et rudioris mentis erat; at per Xtum, in quo omnes sunt thesauri sapientiae, et scientiae reconditi, descriptam veram, et consumatissimam nobis afferri scientiam. Quinimo Xtus Matth. 5. multa legis decreta reformavit, et ad meliorem virtutis, pietatisq. formam, normamq. revocavit. - Audistis quia dictum est antiquis etc.

22 Hac de causa S. Hieron. (vel potius S. Paulinus ut stilus indicat) Celantiae pernobili matronae, piae vitae regulam flagitanti, ep. 14. eidem respondens, Evangelij tramitem ut legat assignat, eiusq. qui dicit - ego sum via, veritas et vita. Idem S. Hieron. ep. ad Gaudentium, eum, qua ratione Pacatulam filiolam educaret, instruens - cum Virgunculam, ait

cit, septimus annus excepevit, discat memoriter psalterium, et Evangelium sui cordis thesaurum faciat //.

23. = Ego sum via, veritas et vita // sum via incipientium, veritas proficientium, vita perfectorum. sum via sanctae conversationis, veritas doctrinae divinae, vita beatitudinis sempiternae.

24. Docet Xtus, se a Patre missum in terras triplici de causa, ut ni. hominibus esset redemptor, doctor, et vitae exemplar. Haec e summa Evangelij. Evangelia, inquit S. Basilius in princ. S. Joannis, Xtum ipsum nobis repraesentant, quasi spirantem, docentem, mira patrantem, diva patientem. Evangelium, inquit Bernard. serm. 1. de 7. panib, speculum veritatis, nemini blanditur, nullum seducit; talem in eo se quisque reperiet, qualis fuerit, ut nec ibi timore trepidet, ubi non e timor; nec laetetur cum male fecerit //. Et S. Greg. 2. Mor. 1. = Spa sacrmnts oculis quasi quoddam speculum opponitur, ut interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi n. foeda, ibi pulchra nostra cognoscimus: ibi sentimus quantum proficimus, ibi, a profectu quam longe distamus //

v. 18.
Evangelium schola ois virtutis, oisq. scientiae

Et S. Ambros. serm. 20. in ps. 118. = Evangelium non solum fidei doctrina, sed etiam morum est magisterium, et speculum conversationis.

19. Xma Antithesis Leg. et Evang.

25. Lex nudum preceptum intellectui proponit, Evangelium cum precepto voluntati gratiam ad illud implendum aspirat. Xtus enim, qui in Evangelio loquitur, non tantum exterius sonat auribus, sed et interius menti illabitur, illiusque soni externi sensum, gustumque insinuat, ut quod vox suadet, hoc spiritus persuadeat. = Verba mea, ait Jesus Jo. 6., spiritus, et vita sunt,, et Jerem. 31, quae citat Paulus ad Hebr. 10: hoc testamentum quod testabor ad illos, dicit dominus; dabo leges meas in cordibus eorum, et in mentibus eorum superscribam eas,,.

26. Potuit una vox Evangelii = si vis perfectus esse ec.,, magnum illum Antonium, iam tum iuvenem nobilitate, et opibus inclitum tanto Evangelicae paupertatis amore incendere, ut e vestigio bonis omnibus vilibus, quibus ita impense caeci mortales inhiant, sese erueret, et caelestem in terris vitam institueret.

insonat

26. Virtus Evangelij

27. Insonat Xtus Matth. 19 = si vis perfectus ẽe ec.//
Hec ẽ verba, inquit Bernard. ser. in illud ecce nos
reliquimus oĩa, que contemptu mundi in universo
mundo, et voluntaria persuasere paupertati; hec ẽ,
que monachis claustra replent, deserta Anachoretis//
Hoc classicũ in Bethlem, et mandras ad vexillũ cru-
cis exciuit Hieronimos, Antonios, Arsenios, Innumeri-
mas et nobilissimas Principes, Paulas, Melanias, Va-
lerias et mille agmina corporearũ Angelorũ.

28. S. Cecilia semp Evangeliũ Xti gerebat in pecto-
re, qd nec ignes, nec gladij, nec aculei ei extorque-
re potuerunt.

29. S. Hilarionis hereditas erat Evangeliũ ppria
manu descriptũ, qd proinde moriens legavit Hesi-
chio discipulo, ut narrat S. Hieron.

30. Ita Cenobitę, Anachoretę, sancti viri ab Evan-
gelio suã vitę formã hauserunt: multis nõ alius
erat codex. S. Joanes Calybita librũ unũ Evangelij
pro suo censu habuit, nec aliũ vitę ducẽ, nõ alium
doctorẽ. S. Benedictus, S. Franciscus, S. Aug. S. Basilius
regulas

regulas suas, et institutiones monasticas ab Evangelio mutuati

31. S. Bernard. serm 43. in Cant. Evangelio acceptum refert omnem suum profectum a conversione sua.

32 S. Hieron. S. Eustochio Virgini religiosae, praecipit diurnas et nocturnas hanc lectionem; adeo ut tenenti codicem somnus obrepat, et cadenti faciem pagina sancta suscipiat.

33 S. Barnabas primus cum S. Paulo Gentium Apostolus, ac eas iturus Evangelium S. Matthei propria manu descriptum quaquaversum circumtulit, ac tandem pro eo Martyr in Cypro occumbens, cum eodem, quasi cum pignore celestis resurrectionis sepeliri voluit. Item S. Bartholomeus, teste Eusebio l. 5 hist. c. 10 S. Matthei Evangelium hebraice scriptum secum ad Indos detulit.

21.
Evangelizare

34. - Ut sim minister Xti in Gentibus, sanctificans (ἱερουργοῦντα, id est consecrans, sacrificans) Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, et sanctificata in Spiritu sancto 11. Evangelium y. et Evangelii predicatio,

ac

ac in
nimo
viles
sacri
speci
na
35
dogm
facie
omne
liger
oper
mih
= de
fuo
Grea
vati
de v
se,

ac interpretatio è sacrificium. = Mihi omnium sanctorum mi:
nimo data è grã hęc, in gentib evangelizare investiga:
biles divitias Xti, et illuminare oès, quę sit dispensatio
sacramenti absconditi a seculis in deo Ephes. 3. // = Quam
speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bo:
na! Rom. 10. ex Isa. 52: //.

22. Evangelium opere complendum.

35. Superest ut in mores nostros et alienos hęc Evangelij
dogmata spargamus. Evangelium n. è speculum, in quo quisq
faciem suam eque ac alienam intueatur, detergat, poliat, et
ornet = Non sit mora in faciendo, qd intus sapitis intel:
ligendo. Et ille beatissimus è, qui dnas sacras vertit in
opera. Aug. serm 112 de Temp. //. - Vita Xti vivendi
mihi regula extitit. Bernard. ad Milit Templi c. 11 //.
= Deus inter nos hò factus è, ut n solum nos sanguine
suo redimeret, ſ etiam ostenso exemplo commutaret.
Greg. 30. moral. 30 //. = Ois actio, ois intus sermo Sal:
vatoris nostri, Xti excolendę pietatis, virtutisq. obeun
dę regula è. Sp hoc n humanam nam suscepit, ut in
se, velut in tabula quadam veram nob pietati, ac virtu:
tum

tem depingeret, eamq. ante oculos om̃ium nobis statutam, uni cuiq. pro viribus imitandam seu archetypum proponeret. S. Basil. in Const. Monast. c. 2. 11.

23. Precatio.

36. Quare a Jesu qui æterna est sapientia Patris, assidue lumen postulandum, spiritus, et gr̃a, ut ipse, qui olim in medio Doctorum sacras Sp̃as exposuit Evangelium inchoaturus, etiam nunc idem docentibus æque ac discentibus pandat, ut illud intelligamus, et intellectum actionibus Xp̃ianis compleamus. Dicamus q. et identidem dicamus, si non pari, certe simili devotionis affectu, cum S. Aug.[no] l. 4. de Trĩ c. 1. = In hoc genere hominum (qui dolorem habent peregrinationis suæ, et desiderio Patriæ, et conditoris eius beati dei) in familia Xp̃i tui dñe deus meus, inter pauperes tuos gemo; da mihi de pane tuo respondere hoĩbus, qui non esuriunt, et sitiunt iustitiam, o satiati sunt, et abundant. Satiavit autem illos phantasma eorum, non veritas tua, quam repellendo resiliunt, et in suam vanitatem cadunt. Ego certe sentio quam multa figmenta pariat cor humanum. Et quid quid

e cor

cor ... dis ... rua ... me ... ocul... q stu... ra ... 37. ... Jiav... nem... scam... exer... vita ... 38 ... uno ... fictu... latev...

cor meum, nisi cor humanum? sed hoc oro, deus cor:
dis mei, ut nihil ex eis figmentis pro solido vero e:
ructem in has litteras, o inde veniat in eas, quod per
me venire potuerit, unde mihi quis proiecto a facie
oculorum suorum, et de longinquo redire conanti viam
qstravit humanitati, divinitas Unigeniti sui, auro:
ra veritatis eius asspiris

37. Aperi nobis Dne jesu arcana veritatis, vereq;
charitatis tuae, qui habes clavem David, qui aperis, et
nemo claudit, claudis, et nemo aperit, ut illa clave cogno:
scamus, cognitam colamus, et diligamus, dilectam opere
exerceamus, quia tu e amor noster, desiderium nostrum,
vita et beatitudo nostra. Amen.

38 In assidua Euangliorum lectione etiam Herelici s. de
uno Philippo Melanchthone celebre e, numq eum pro:
fectum ee, numq sedisse, vel cenasse, vel prandisse, nisi a
latere ei adeet codex Euanglij. 24. Quo spiritu Euanglium legendum

Calmet . t . 1 dissert in Evangelia apocrypha.

25'.

Ad Luce, præfat. 34 In ipso Evangly sui exordio narrat S. Lucas plures Scriptores verû ab origine Xanæ Religionis gestarû memoriaĩ litteris comendasse, ac hi eorû plerig., sive q̃ par è fusius, sive q̃ fieri posset brevius, l minus ex-acti comentarios suos digesserint, ops pretiu se factu-rû censuit Evangelista, si limatius aliqd tradet tradere quo ceteris oĩt, q̃fecht, spĩs p̃des detraheret.

26.

Evangelia numero quatuor 40. Quatuor genuina Evangelia nempe S. Matt. S. Mar, S. Luc. S. Joan., sola ab Aptis probata et ab insignib Ecclesiis recepta s, cetera oblivioni tradita, et neglectui. Nec minor è ambigendi locus, nu aliqd ex Evangelijs ante S. Lucã scriptis nostrâ ætati super-sit

27.

Cã Evangliorû apocryphorû 41 Mendacij Pater, qui plures pseudo-Xtos, et pseu-do-Prophetas falsis prestigijs imponentes suscitaverat, quo veris Xti prodigijs fidẽ detraheret, eodẽ astu impostores

impr
corru
eet a
præm
pori
piut,
mo p
quor
piã l
parti
illos e
S. Jau
mina
signi
temp

42.
Xane
verita
nis o

impostores parvis supposuit, quorum fraude genuine spe. corrumperent, commentitie plures procuderent, ut minor eet auctor opus S. Spiritus, ri nisi verba viti; epne, et su: preme, veritatis oracula continentium. Qd au in ea re stu: pori ee debet et admirationi, illud e, ni. Viros aliomi. piot, et bone, fei plenos, c instructos parum id sibi pessi: mo plane exemplo suscepisse, ut libros procuderent, quos religioni utiles autumabant, id reputantes, ut pia hac fraude judeos, et paganos incredulos in suas partis strahevent. Quare nomine celebrium apud illos auctorum libellos quosdam obtruserunt, veluti tbre, S. Jacobi, S. Petri. Eodemq. consilio ingesserunt paganis car: mina Sybillarum, Oracula rei Xanae adeo faventia, ut, siquidem cum veritate constarent, nullius cum fide credulita: tem extorquerent.

'Plures n

28.

43 Plus tamen ab illis, quam ut persuaderi potuerint, rei Xanae commodis derogatum e. Ita n infecta mendacijs veritas, certaq. dubijs corrupta, ansa prebent Religio: nis osoribus ad in veras, genuinasq. spes invidia cre andi

damna ex Ps. apocriphis.

ardi, ac etiam plura pro suo arbitrio ~~cadere~~ cudendi,
quibus sub amplissimorum nominum obtentu verae Fidei, et
nostrae Religionis sanctissima dogmata subverterent. Hac sibi
oblatâ detrectandi opportunitate usos in nos constat
Celsum, Porphirium, et Julianum Apostatam; nec ab his ar-
mis desistunt increduli nostrae aetatis, qui religioni, ve-
ritati, et librorum sacrorum auctoritati bellum indixerunt.

29. 43. Incommodum ejus rei intelligentes SS. Patres id sibi
committendum censuerunt, ut sacros libros religiose ser-
varent; caute vero libros intra Canonicae auctoritatis
arcem, paucosque reciperent. Factum inde ut tute, ij illu-
res diu ancipites deliberarint, nec quosdam penitus
libros, quibus nullae singulares tute adversabantur
reciperent. Factum pariter ut Ecclesia et SS. PP. non ~~saepius~~
frequentes sacrorum librorum catalogos instruerent,
tum ea scripta abjicerent, damnarent, supprimerent
sive quae haereticorum fraus, dolusque procuderat, sive
quae praepostera Christianorum quorundam pietas pariter,
et inscitia sub amplissimorum nominum, Apostolorum nempe,

/ Discipu-

l discipulorũ obtentu supposuerat.

44. Nostræ ætatis fideles in iis, quæ ad libros apocryphos spectant, satis, superq. instruuntur. Quotusquisq. n. illorum defendenda eius generis scripta suscepit? Contempta iã illa, et oblivioni tradita s. adeo, ut qui nomine libros illos norint, rari occurrant. Absit hoc autem a nobis ut auctoritatem illorum relevandam suscipiamus; sed cum nullius discriminis res sit, scripta illa nosse, ut argumentum illud fusius tractemus, quis prohibet? Cum maxime plurimum sperare credendum sit, ut de illis serio agatur, quo vana lucubrationum illarum, ex varitate captata apud quosdam æstimatio tollatur; æstimatio, inquam, quorumdam suspicantium, ideo potissimum in latebris illa occultari, quod solidis argumentis refutari non valeant. Porro fabellæ, et suppositionis adeo refertum exhibent scripta illa documenta, ut parum legisse, refutasse sit. 30.

45. En catalogus Pseudo-Evangeliorum, quorum ad nos scripta nomina in Operibus Patrum pervenerunt. Extant 31. Catalogus Evangel. Apocryph.

nulla

nulla nostrâ etiam etati; alia vero penitus interciderunt.

46. Calmetus hic refert et nominat haec Pseudo-evangelia usque ad trigintanovem, et pleraque inscribuntur nominibus Apostolorum; addit postea

47. Plura ex his unum idemque habenda sunt, variis licet praeferant inscriptiones, ut proinde multo breviorem eorum catalogum conficiendum crediderim. Sed eorum Scriptorum numerum sane amplum ea, quae inferius dicenda sunt, demonstrant.

48. Praeter Pseudo-evangelia impostorum fraudibus procurata, sunt etiam Acta quaedam Apostolorum, et aliquot Epistolae, Christi, SS. Virginis, Apostolorum, ac tandem Apocalypses multae, de quibus in prolegomenis ad Acta, ad Apocalypsim, ceterasque Apostolorum epistolas.

49. Prosequitur hic Calmetus historiam singulorum horum Pseudo evangeliorum, tandem concludit

50. Haec habuimus, quae de apocryphis Evangeliis, apud veteres occurrentibus, disseremus. Odium, quo scripta illa cuncta semper prosecuta est, et stringitur, quo semper

veixit

veicit, id tandem effecerunt, ut eis nos tradita oblivioni interirent.

Calmet. t. 7. Praefat. in Evang.

Sancti Matthaei

§I. S. Matthaeus Alphaeum habuit Parentem, Patriam Galilaeam. Religione fuit Judaeus et professione Publicanus. Publicanum egisse ceteri Evangelistae, id satis exprimentes, Levi tantummodo appellant, quod s. invisum erat apud Judaeos Publicanorum nomen, et munus. Sibi tamen Vir sanctus ea cautione utendum non censuit, quod nomen suum, et munus palam annuntiat, quo beneficii a J. C. accepti, Apostolatus nempe, magis, magisque commendaret, suosque monstraret exemplo de miseratione dei neminem desperandum. Urbis Capharnaum incola telonium habebat extra urbem positum in littore maris Tiberiadis, unde transiens Jesus Virum ad sui sequelam evocavit.

Citationes omitto, videbis ubi opus fuerit.

§II. Cognomen illud Alphaei, sive filii Alphaei, quod apud S. Marcum obtinet, suspicionem movit Veteribus nonnullis, cui

32.
Genus, Patria etc. Matthaei Evang.

cui fidem addunt Graeci recentiores, Fratrem habuisse Sanctum Jacobum Filium Alphei, sive minorem; cuius tamen opinionis nulla species est veritatis.

§3. Coniecturas quasdam Grotius congessit adversus receptam illam opinionem, qua S. Mattheus cum Levi Filio Alphei, de quo S. Marcus et Lucas, confundit. Observat ille ex. ~~[illegible]~~. Addit Grotius, Levi praefecturam facile gessisse telonij; Mattheum vero ministrum eius fuisse; et convivium, de quo S. Mattheus, est in Matthei domo, a Levi instructum. Grotij tamen coniecturae minus habent ponderis, ut contra Veterem 17. seculorum opinionem assertam adeo, et communem, utique historiae circumstantijs congruentem, quemadmodum ipse etiam Grotius fatetur, valeant.

33. Ubi et quando S. Matt. scripserit Evangelium

§4 Antequam e Judea digrediens in remotas Provincias Evangelij anuntiandi gratia proficisceretur, quo fidelium Palestinae votis annueret, ea quae viva voce praedicaverat, litteris mandare aggressus est. Scripsit ergo Evangelium. Apostolorum precibus et iussionibus cum eam rem

Virum

Virum sanctum impulsum Patres nonnulli (Euseb. Iren.) asseruerunt. Scripsit Jerosolymae, usus sermone Hebreo, sive Syriaco, Palestinis Judaeis tunc temporis vernaculo. Ea res tamquam certa a priscis omnibus scriptoribus traditur.

§5. Opus hoc scribere cepisse putatur Matthaeus anno octavo post Resurrectionem Xti, et 41 Erae vulgaris. E. ad temporis adscriptionem servant in calce operis vetera omnia Graeca manuscripta.

§6. Omnium primus scripsit Evangelium Matthaeus, quod tradunt SS. Patres, et confirmat ordo, quem in omnibus exemplaribus N. T. tenet; est n. omnium Evangelistarum primus. S. Irenaeus scripsisse perhibet circa an. Xti 61., cum, ait ille, eo tempore se ad opus accingeret, quo SS. Petrus et Paulus Romae, Evangelium annuntiantes Ecclesiae, et fundamenta locabant. Verum eo semel admisso, nimirum S. Matthaeum omnium primum Evangelium scripsisse, et S. Marcum suum adornasse circa an 43., Epocham S. Irenaei deserere cogemur. Cornelius a Lapide, Baronius post Auctorem imperfecti in S. Matth. autumant scribendi occasionem dedisse

nem dedisse primam Aptorum dispersionem circa 3. vel 4. annum a J. C. ascensione. sed eius dispersionis anno incerto nihil exinde certi deduceret.

[illegible]

34. S. Matthei Evangelium scriptum Hebraice

§ 1. Summo Veterum assensu traditum est, hoc S. Matthei Evangelium hebraico sermone, vel Syro, tunc temporis Palestinis vernaculo, scriptum fuisse. "Chaldaico, Syroque sermone, sed hebraicis litteris scriptum", ait S. Hieronimus.

Multa hic Calm. de interpollatione Evangelij S. Matthei, et de Evangelio Nazareorum, et Ebionitarum &c. &c.

§ 2. Nihilominus a nonnullis nostre etatis criticis in dubium vocatur an S. Mattheus Hebraice sive Syriace sive Chaldaice scripserit suum Evangelium, qui videntur Grece potius illud fuisse scriptum, 1° quia cum Greca lingua vulgaris in Palestinâ eâ etate haberetur, et re maxime fuerat si S. Mattheus Grecis litteris quas suum traderet, quippe quod populis e vulgo potius, quam sapientioribus scriberet. 2° quia vix fieri potuit, ut opus a S. Mattheo hebraice scriptum, Grecas interpretationes nominum hebreorum preseferret, que tamen in Evangelio

gelio S. Matthæi spectant; numquam etiam eiusdem auctor te-
stimonia Spiritus e Versione 70. laudasset. Porro hoc tempo-
ris vulgaris erat per universum imperium Græca lingua u-
sus in familiaribus consuetudinibus, ut S. Paulus Græce ad Ro-
manos scriberet, et SS. Petrus et Jacobus epistolas da-
rent Græcas ad Judæos dispersos, quemadmodum S. Paulus ad
Judæos Palestinæ. Ut quid igitur unus S. Matthæus inter cæ-
teros Testamenti Authores Græce scribentes, Hebræum af-
fectasset. Hæc momenta huius sententiæ. Adde his pri-
mum, quod præmissum est, scilicet quod antiqui Patres Hebraicum S. Matt.
Evangelium non semel reperiunt, eique præferunt Græcum.
etiam (quia de Hebræo Matt. evangelio mox)
§9. Isaacus Vossius, defendit Græcum sermonem ver-
naculum fuisse Palestinorum Christi ætate, ut Chaldaicum, vel
Syriacum unis tantum viris doctis reservaret, Christum, Apostolos,
et Judæos omnes Jerosolimæ versantes Græce tantum locutos.
Sed enim, ~~[illegible]~~ unde quæso evangelistæ hebraicas
Matt 27.46, Marc 14.36, et 5.41.
quasdam voces, tanquam a Christo prolatas non semel referunt.
Unde S. Paulus ad Judæos in templo pro concione loquens
Act 21.40, et 22.2, et 26.14. Hebraice, vel Syriace loquitur.
Unde Paraphrases chaldeæ paulo post Christi ætatem in
favorem

favorem Populi Græco elogio rudis adornat?

60. Quo tamen vero negantius scriptum Hebraice a S. Mattheo Evangelium directe petamus, respondendum est primo, SS. Patres qui Hebraicum textum S. Matthei gradatim improbant, de interpolato hebraico illo Evangelio locutos esse, quod cum primo esset integrum, purum, sacrum, et assertis fidei, exeunte priori seculo corruptum est mala fide ab Ebionitis; atque in Hereticorum manibus spectatum opus, velut hereticum, apocryphum, et nullius auctoritatis rejectum est ab Catholicis. Quae vero de Græco sermone tamquam in Palestina eodem tempore vernaculo ferunt, veritati prorsus non coherent, cum Christum Hebraice locutum ex ipso Evangelii textu intelligamus. Græca autem Hebræorum nominum expositio scriptum Græce Evangelium, tam demonstrant, quam nomina Hebræa Græce sive Latine in Genesi reddita scriptum Græce, vel Latine Librum Genesis persuadent. Quin et evariata omnia hoc argumento probant; non Hebraicorum nominum in alteram linguam interpretatio alio consilio adjicitur, quam quod Græci Interpretes vim nominum, de quibus in Originali, totam volunt Lectoribus pandere

bus pandere

rus pandere.

61. Magis quidem ad intentum in specie serviunt ea, quae de laudatis textibus Vet. Testamenti iuxta Version. 70. animadvertimus; quo unico argumento, si veritati consta:ret, aliquid sane, et quidem omnia convincerent, uti fieri opti:me potuisset, Interpretes Textu 70. velut omnium probatis:simo utendum sibi censuisse pro eo, quod S. Matthaeus He:braeum laudaret. Sed haec veritati non constant. S. Matthaeus et verba plerumque et prophetarum sensum usurpat, et ex decem textibus Vet. Testamenti ab eo relatis septem ad Hebrae:um magis quam ad 70. accedunt. Tres tantummodo 70. re:spondent, sed illi vicissim cum Hebraeo conveniunt, ut pro:inde cum 70. et cum Hebraeo convenisse pariter habe:antur. Certe S. Hieronymus luculenter observat, S. Mat:thaeum et 70. et Hebraico codice uti.

62. Cum itaque de Hebraico Evangelio S. Matthaei agitur, quo aequivocatio omnis tollatur, tempora, et Versiones sedu:lo distinguenda sunt. Nunc namque prius ex Evangelistae manibus exiit, et ex puro paritur, probatur quod in ~~auctore~~ Authographo iam inde ab initio Graecae, Latinaeque Ver:siones

(Nazareni)
siones derivati, s. dein Xani hebraizantes, sive præ-
postero zelo, sive initiati inscitia, sive præsumptione adji-
cienda sibi quædam censuerunt: postremo priori sæculo
exeunte, et ineunte 2do ingens hæreticorum turba, Divi-
nitatem Xti, et Mariæ Virginitatem negantium, erroribus
suis fulciendis, inserendum sibi, detrahendumq. in Evangelio
S. Matthæi surrexerunt. Itaq. idem prorsus Evangelium he-
braica lingua scriptum, ut erat levibus a Nazarenis inter-
polatum, a Patribus tollerabatur, imo etiam quandoq. lauda-
batur; ab Ebionitis vero corruptum Patres illud rejece-
runt.

35. Hebraicum S. Matth Evangelium intercidit

63. Non est ig. cum admiratione aliqua teneamur, si
Hebraicum Evangelii hujus exemplar nostrâ ætate penitus
intercideret, cum interpolari illud dilucido adeo contigerit. Se-
mel vero Ebionitarum fraude corruptum, cum nullis pro-
desset Xanorum usibus, negligi ab Ecclesia jure, meritoq.
par fuit. Plus aliqua cautionis in servando Evangelio
Nazareorum adhibitum est, quum turba horum esset infre-
quens, ut tandem veluti Hæretici ipsi partes haberent,
quod

quod legalib ceremonijs plus nimio inhererent, tamen factum e, ut qui pauci cum Concilio suo evanescerent. Ra:
ri erant Catholici, qui Hebreum istud exemplar intelligerent,
sive qui uti illo possent; l si maxime possent, voluissent.
Greco potius inherendum sibi censuerunt, cuius asserta e
rat authoritas; seu Versionib e Greco adornatis, id n. ob:
ibilius visum e, q ut ad Hebraicos Codices corruptos plane,
l saltem maxime suspectos confugerent. .. .)

54 Tandem, cum de facto aliquo, ut impresentia agit,
unanimis Veterum vivum assensus, qui tm vidisse, legisse
vertendum suscepisse, revocasse in examen Vetus illud
Originale asseverant, maioris ponderis habendum e,
q deducti ex verum convenientiâ Scripturum nostre, et alijs
ratiocinationes. Neq. intentum convincit, si quis dicat, ve:
rum illud Hebreum Textum Origeni, S. Hieronymo, a:
lijsq visum, e Greco Originali expressum fuisse; neq.
n. hoc asserenda tantum, sed etiam solidis adductis rationib.
fuerant demonstranda.

55 Versio Greca S. Matthei, que sola nostrâ e:
tate Versio Gr. S. Matth. 36

~~tate suae, et post Hebraici Originalis amissionem ori-
ginalis habetur, ad ipsa Apostolorum tempora spectat. Temere
prorsus, et non nisi divinando quidam [illegible]
[illegible] illam tribuunt S. Jacobo Epô Jerusalem,
S. Joanni Evangelistae [illegible] S. Paulo [illegible]
illam tribuunt S. Jacobo Epô Jerusalem,
S. Joanni Evangelistae [illegible],
S. Paulo, [illegible] S. Barnabae, et S. Lucae; atque
ipsi tandem~~

tate suae, et post Hebraici Originalis amissionem ori-
ginalis habetur, ad ipsa Apostolorum tempora spectat. Temere
prorsus et non nisi divinando quidam illam tribuunt S.
Jacobo Epô Jerusalem, S. Joanni Evangelistae, S. Paulo,
S. Barnabae, S. Lucae, atque ipsi tandem S. Mattheo, qui
opus suum hebraicis, Graecisque litteris consignavit. Inter
tot ambigua id unum constat, Versionis huius sive versio-
nis vetustissimae, Authorem ignorari. Papias apud Euseb.
tradit, plures fuisse, qui pro modulo suo vertendum sibi
Graece opus susceperint. Incertior adhuc reputandus
e Author Latinae Versionis, et Graeco ab ipso Eccle.
exordio

exordio adornat;

Ob. illud maxime scribendi finem spectasse S. Matthew S. Aug. observat, ut regale genus Xti, et humanā eius int. hoēs conversationem describeret. Jo n suavid ē partium potissime duxit, si gesta oiā et institutiones Xti referret, in quib. sapiā ~~ipsa~~ ipse suā cū maiestate adeo temperasset, ut exemplū præberet imbecillitati hoīū accomodū. Nemine ex Evnglis præ illo singillatī singula prescrivisse S. Ambrosius animadvertit; addens simul, nemine vitæ norma et morales ~~[illegible]~~ institutiones, maxime rē humane Xti informes præ isto Evnglistā expressisse. Eudē locum int. Evnglistas tenere, ait S. Petrus Damiani, q. Moises int. scriptores V. T., utriq. n primas deferi, illi int. Veteres, huic int. novi F. devii scriptores.

Quis finis scribendi Evngl. S. Matth.

Calmet t. 7. praef. in Evangelium
S. Marci. omissis citat.

38. Quis S. Marcus

1. Quid de S. Marco statuat, dissidium est inter Authores. Eundem esse virum, quem S. Petrus in prima Epistola sua spiritualem filium appellat (facile quod ad fidem conversum baptismate initiavit) Veterum plures (Hieronymus, Theophilactus, Origenes) autumaverunt. Papias apud Eusebium, et S. Ireneus discipulum, et Interpretem eiusdem Apostoli appellant, quod suffragio deinde suo probaverunt Veteres plures (Tertul., Xtomus, Hieron, Teophilact), et recentiores Authores. Porro Interpretem in eo agebat Vir Sanctus, Graece, sive Latine explicans, quae alterutro sermone idem Apostolus loquebatur, Psalterium dictantis Petri Epistolas cultiori phrasi, styloque excipiebat.

c. 5. 13.

2. Sancti Epiphan, et Hippolitus, Nicephorus, aliique in censum 70. discipulorum eundem Evangelistam referunt, quin in re consensisse Veteres constat. Addunt tamen illi S. Marcum scandalo una cum Capharnaitis omnibus affectum minus fervente illa Christi verba Jo 6 - nisi manducaveritis carnem filij hominis etc. 11. subductum propterea a consortio Jesu una cum alijs, exemplum

exēplū illorū secutus, S. Petrus deinde in fi[de] venit, euq. comite fidissimo in itinere suo Romam usus ē, ubi et scriptū ab illo Evāgeliū. Hæc de S. Marco verissimi liora fer[u]nt.

Sunt qui Marcū Evāglistā eūdē eē dicant cū Joanne Marco, qui filius in actis scribitur Mariæ, fœminæ Hierosolymitanæ, act. 12. 12., quiq. consobrinus erat S. Barnabæ, et S. Paulū una cū S. Barnaba Antiochiā primū, deinde Cypriū secutus ē. Verū hæc quorūdā opinio minus cæteris oīb. probat. Nec magis certa altera illa sententia in numero 70 discipulorū S. Marcū accensens.

70. S. Petro Romā eunti circa an. 44. comes Marcus adhæsit, ibiq. scriptū ab illo Evāgeliū rogantib. fratrib., ut ea, quæ ab Aplo prædicante audierat, scriptis ab ipso tradita sibi, et Posteritati servarent; pleriq. et Patres asseruerunt, Clem. Alex.; Epiphan.; Nazianz., Hieron., Theophilact., aliiq. Id factū a discipulo S. Petrus Dnā revelatione intelligens, iuxta aliquos Authores, Clem. Alex., Theophilact., Hieron., Euseb., et opus probavit, et Legendū

34. Ubi scriptū Evāgeliū S. Marci

et legendu Ecct̃a oib. Ecclesijs oib. tradidit.

11. Ide opus in Egypto adornatu aliqui apud. Xto: mu asseruerunt. Elucubratu au ferunt in gra Ju: deorum Alexandrinoru.

22 Sunt qui ide Eunglm S. Petro tribuerint, cuius interpres Marcus. Tertulianus dictante Petro a Mar: co exceptu affirmat. Cui tn repugnans S. Ireneus elucubratu ab Eunglsta opus post obitum S. Petri testat. Tanta hic opinionu discrepantia vix, ac ne vix quide reciliaret.

40.
de tempore scripti Eunglij S. Marci.

23. In assignando scripti a Marco Eunglij tempore, minus etia ex rei difficultate venit. Cu an. 5. Clau: dij componit Eusebius; alij ad quartu revocant. Ms. Greca Eunglij S. Marci, quib. ad calcem adscripti, Le: gunt temporis adornati Eunglij illius notæ, int se n co: herent. Alia n scriptu ferunt 12. annis post Ascensio: nem; d maiori numero alia, eades lectiones sequen: tib. Euthymio, et Theophilacto, habent decem. Pleriq. ex Patrib. tradunt, scriptis mandatu presente Apto S. Petro

S. Pet... quo E... S. Ire... SS. Ap... mire... pulsu... post ... ad sc... Lectio... post ... d nih...

24 ... S. Ma... stimo... tn ex... natu... voni... Syrio... tran...

S. Petro; quare eius epocha componi pt cu an. 43. J.C.,
quo Evnglsta una cu Apto Romae versabat. Contra
S. Irenei opinio autumantis scriptu opus post obitu
SS. Aplorum Petri, et Pauli, cetroru oiu testio adversa,
mire torquet Chronologos. Itaq. difficultate hanc re-
pulsuri nonnulli textu eiusde Patris reddunt, ut innuat, nō
post obitu Aplorum, ꝰ post eoru ex urbe Roma discessu,
ad scribendu se S. Marcu statuisse. Confugiunt alij ad
Lectiones quorundam Mss.; quae vulgatu Evnglium post
post Evnglium S. Matthei. Ita plane negotiu oē tollit,
ꝰ nihil certi ea de re docemur.

14. Quo vero sermone Evnglium suum scripserit — 41. Qua lingua scriptu Evnglium Marci.
S. Marcus, nunc disquirendu. Graeco fuit cois sntia, te-
stimonio, (salte tacito assensu) Veteru suffulta. Nonnulla
tn extant Graeca Mss. Evnglij S. Marci, quae Latine ador-
natu illud testant; eadeq. sntia tanq sibi validis aptisq.
ronib spectata Baronius, et Seldenus secuti s. Favent
Syriacus, et Arabicus. Quin et maxime urgere arbi-
trant eius sntie assertores, ut scriptu Rome opus Latine
cuderetur

scriberet. Verum et eadem plane ratione, siquidem aliqui evince-
ret, autumandum esset, S. Paulum ad Romanos epistu-
lam dantem latine scripsisse, et Hebraice SS. Petrum et
Jacobum, eo quod ad Hebreos scriberent. Satis est autem, omnes
illos Graecum sermonem adhibuisse. Est etiam omnibus exploratum,
Romanos S. Marci aetate Graeco, perinde ac Latino fami-
liariter uti assuevisse, ne feminis quidem exceptis.

75. Nullus restaret ambigendi ea de re locus, siquidem
nostra aetate authographum Evangelii superesse compertum fuis-
set; sed hoc perinde ambigua inter eruditos. Baronius ad
an. 45 J.C., tradit descriptum latine a S. Marco Evangelium in Ur-
be Roma, deinde cum Aquilejam ab Apostolo missus veniret
Evangelista, Graecis litteris ab ipso traditum fuisse, quod Graecum
Authographum longa aetate Aquilejae servatum, Venetias
tandem delatum, religiosissime nostra adhuc aetate custoditur.
Hec omnia autem tenere se, ait, idem Scriptor, traditione potius,
et sparso longe lateque rumore, quam certis aliquibus vetu-
statis monumentis. Narrant insuper Carolum IV Imperato-
rem deprehendisse Aquilejae a. 1355. Authographum
septem ~~[illegible]~~ scapis compactum, quorum duos ipse, nec
sine

sine preciis a Nicolao Sacha Aquilejensi fratre suo impe:
travit. Servant hec Scriptorum frustula Pragae, et ex epi:
stola Decani eiusdem eccl., descripta illa Latino sermone
tradunt.

76. Sumunt etiam sibi Venetiarum cives Ms. originale
S. Marci autographum, quod Venetias Aquileiâ delatum sec.
XV. affirmant. Canonicus ille, cui pretiosi depositi cura
demandata fuerat, suis ad Cornelium a Lapide epistolis,
ab eo multis respondit, Graecum esse codicem; quidam, ait idem
Cornelius, alii, quos antea ea de re interrogavi, suis ad
me litteris certiorem fecerunt, Codicis vetustate caracteres
ita adeo obliteratos fuisse, ut ne litteram quidem exprime
rent. Ciaconius in vita S. Petri Latinum esse exhibet.

Venetum codicem inspicere datum fuit P. D. Bernar:
do Montfaucon, et plura ad nostram rem pertinentia is
observavit: haec maioris momenti ex illo repetimus.
Codex est Ms. ex papyro Aegyptiaca; membranaceum alii
censuerunt (de bombicinum esse, nemo ultra ambigit post
sedulas illius inspectiones factas a D. Scipione Maffeio viro
earum rerum maxime idoneo). Vetustate et loci ubi servatur humiditate valde corruptus
est

est. Rara quaedam litteralia hic illic integra, quae latini omnes exhibent.

77. Sunt tamen qui et Apostolatum S. Marci Aquileiae negant, et Evangelium, quod Venetiis est, codicem quidem antiquissimum agnoscunt, quod originale esse S. Marci non consentiunt.

42.

Textura Evangelii S. Marci.

78. Quod ex collatione utriusque Evangelii SS. Matthei, et Marci intelligimus, postremum hoc summam esse illius suspicamur. Saepe enim easdem voces retinet, easdem refert historias iisdem fere coloribus expressas, addit etiam non nulla quibus suis aliquid textui S. Matthei afferat. Refert tandem S. Marcus duo (vel tria) prodigia in S. Mattheo omissa (vide Marc 23. et capp. 1. et 2., et 3. et 16.). Quod autem animadvertendum in eius opere maxime illud est, nempe quod in reliquis omnibus S. Mattheum secutus, in ordine tamen narrationis a cap. 4.12. usque ad 14.13. illum deserit, ut S. Lucae et S. Joanni adhaereat. Nec de generatione Christi saeculari, neque de eius ore punctis quae attingit, opus suum exorsus a praedicatione S. Joannis Baptistae. Parabolas etiam plures omittit

velatas

velatas a S. Mattheo c. 20. 22. et 25., sicut et sermo:
nes Insultos ad Discipulos, et Pharisaeos Legis legendos
in capp. 3. 6. 7. 16. et 23. S. Matthei.

35. Unum hoc Evangelium recipere Haereticos Insultos, 43.
testatur S. Irenaeus. Ferunt Viro huic Sancto demandatum Auctoritas
fuisse munus Evangelii praedicandi in Egypto, The: Evangelii S. Marci.
baide, et Lybia Cyrenaica, quo scriptum a se in Italia
Evangelium detulerit. Therapeutas illos, de quibus Philo
de vita contempl., primos fuisse S. Marci discipulos,
plurium sententia tenuit (Euseb. Hieron. Epiphan.)

36. Suspicatur Grotius, S. Marcum Hebraeo S. Matthaei 44.
codice in Versione suâ adornandâ usum; faute eg. is
quandam habuit, Evangelium Hebraeum S. Matth. vero Grae:
cis litteris editum fuisse, cum S. Marcus ad scribendum
se conferret.

Calmet. t. 7 prefat. in Evang.
S. Lucae, omissis citat.

45.

Quis S. Lucas.

§1. S. Lucas, sive Lucanus, ut in nonnullis Mss., vel Lucius ut in Ep. ad Rom. 16.21., oriundus erat Antiochiâ urbe Syriae metropoli, et medicinam non sine egregia laudis fama, addit S. Hieronymus, professus est. Caelibem vitam agens neque conjugem ullam duxit, neque liberos genuit. Sunt qui Paganum Religione crediderint, cui tandem S. Paulus tunc temporis Antiochiae annuntians fidem persuaserit. Judaeum tamen alii, et e numero 70. discipulorum arbitrantur. Narrant S. Hippolitus, et S. Epiphanius, virum illum, cum audissent Jesum dicentem = Qui non manducat meam carnem etc. =, abalienatum recessisse; iterum deinde Pauli sermonibus ad pristinam fidem revocatum. ~~[illegible]~~ Una cum Cleopha iter egisse ad Emaus, cum Jesum habuerunt in comitatu, alii ex Patribus testantur, Greg. Magnus, quod apud Theophilact.

§2. Alii tandem memoriâ prodiderunt pingendi artis non imperitum (Niceph. Theodoret.), tabulas plures, quas monstrant

monstrant Posteritati tradidisse.

§3. Censent patres spondendum cum tum Lucio (qui apud Orig.), de quo S. Paulus Rom 16.21. meminit, vel porro Lucae, itinerum suorum comitis idem Apostolus in suis Epistolis ut semel 2. Tim. 4, Philem., Coloss 4; autumantque nulli Apostolum illum familiari ea phrasi Rom. 2.16: "secundum Evangelium meum" scriptum a Luca Evangelium designare, de quo patres interpretantur illud eiusdem Apostoli 2. Cor. 8.: "Misimus etiam cum illo fratrem, cuius laus est in Evangelio per omnes ecclesias"

§4. Dicta tamen huiusque ut aeque certa sunt omnia; nec meliori fide assertum a nullis Veterum credimus, Virum illum inter 70 discipulos Christi adlectum fuisse. Scribit enim de se hic Evangelista c. 1 v. 1. non nisi oculatorum testium fide, et veluti opus suum scripsisse. Tertullianus pariter velut exploratissimum constituit, numquam illum inter Christi discipulos cooptatum, Evangelium non nisi S. Pauli veluti didicisse. Huic pariter sententiae multo magis repugnant, quicumque ex Syriano Proselyto ad fidem traductum arbitrantur.

§5. Pingendi artis peritum Lucam nemo Veterum ante Nicephorum

cephorū agnovit. Qd au. eā opinionē de eo inducere potuit; illud facile reputandū ē, qd plura de infantia Xti, et rerū gestarū B. Virginis, frustra alibi quaerenda, exhibuerit.

§6 Apli Pauli discipulū, et itinerū sociū fuisse, nemo quidē negavit, quo tñ potissimū tempore in eius se clientelā asservaverit disquirit. Quicumq. ab Aplo Antiochiae conversum ad fidē Lucam arbitrant, ab eo tempore Magistro fidū, et individuū comitē adhesisse, arbitrantur. Malunt alij accesisse S. Paulo comitē Troade.

§7. Post Pauli excessū diutius vitā produxisse ex eo credimus, qd plurimū sntia 80., l. 84. annorū grandaevus vita excesserit. S. Epiphanius testat, annuntiatū ab illo Evangeliū in Dalmatia, Gallijs, Italia, Macedonia. Ex Urbe Roma in Graeciā rediisse in modico aevū compendio, testatur Nicephorus. Venisse in Egyptū, Lybiā, et Thebaidē, autor ē Metaphrastes. Diē clausisse in Achaja credit (Hieron. Gaudent. Brix.) Aly alibi eū mortuū, et sepultū faciunt.

nere 88 Ex optis S. Luce inotuit Evangelium, et Acta Apostolorum. Ei- | 46
ntia dem etiam a quibusdam tribuitur versio Greca Epistole ad Hebr. | Scripta S. Luce.
queren Sunt etiam qui eandem Epistolam exarasse Lucam ex verbis, et
conceptis eiusdem Apostoli asseruerint.

nemo

e clien 89. Quo tempore S. Lucas Evangelium scripserit, non satis | 47. De tempore scripti
hic: convenit. Eius Epocham constituunt Greca pleraque Mss. an. | a S. Luca Evangelii
bra. J. C. 51, nempe 48 Ere Xiane, triennio antequam comes S.
stur. Paulo accessisse legatur; quod satis argumento est ad Epocham illam
prorsus abjiciendam. Si Patrum (Orig. Ambros. Hieron. Xtomi)
x eo fides teneatur, autumantium de Evangelio S. Luce sermonem esse
deque illis Apostoli 2. Cor. 8. verbis = cuius laus est in Evangelio per omnes
ubillo Ecclesias =, scriptum opus censendum est ante an. 57. J. C. ~~adeo~~
Ex ~~Paulus Petrum digressus~~ quo scilicet ea ad Corinthios epistola
nen: data, et facile etiam certa eius Epocha constituenda circa
d, et an. 53, cum Paulus Corinthi in Achaia versaretur; ibi enim
in litteris mandatum opus S. Greg. Naz. et S. Hieron. autuma
i eum verunt.

90 Estius, et Grotius suspicantur annum scripti Evangelii, et
Auctorem ipsum, eundemque reputandum esse, in quem convidit
Actuum

Actuum historia claudit, circa an. nempe 63 J C, ad S. Paulus Româ digressus in Hispaniam iter suscepit. Suspica[tur] Grotius, sacrum Scriptorem ex Urbe in Achajam rediisse, ibiq. litteris tradidisse Evangelium. In plurib. inscriptionibus Syriaci, Persici, et Graeci adornatum fertur Alexandriae; qd satis consonat ad recepta apud Authores mediae aetatis traditione. In alijs nonnullis MSS. Latinis Romae scriptum a S. Luca Evangelium narratur. Recepta tamen, et melior sntia. tenet; Graecis litteris, et in Achaia digestum fuisse opus circa an. 53. J C.

48.

41. Non desunt inter Veteres qui ab Aplo Paulo dictatum, excipiente Luca, Evangelium illud autumaverint, Athan. in synopsi, aliiq. ~~[illegible]~~ quos refert tacito nomine Tertul.s. Asseruerant alij (Euseb., Hieron. ex Orig.), Aplum illis verbis: „secundum Evangelium meum„ Lucae Evangelium designare. „S. Pauli ope ap. sui ad scribendum Evangelium si studuisse Lucam„, ait S. Greg. Naz. „Scriptis mandasse, quae Paulus verbis Gentibus annuntiaret„, ait S. Irenaeus. Dorotheus in Synopsi tradit, scriptum ab illo Evangelium dirigente S. Petro, sicut et Acta sub Paulo magistro.

mag
nuat
sive
qq id
42.
Matt
conat
43.
neva
ver a
Alij
Viru
Brevi
Aug.
scripu
44.
eiusdem
tatione
insinu
plura

magistro. Verum nullibi sive in Actis, sive in Evanglio insinuat Lucas scribenti sibi historiam adfuisse Apostolum Paulum, sive Evanglium sub Petro ab ore dictantis Petri excepisse, quod id menologium Basilij asseruerit.

92. Porro ad scribendum se contulit tum post vulgata SS. Matthei et Marci Evanglia, cum etiam postea alij plures conati fuerant tale opus. Luc. 1. 1.

93. Utrumque opus inscribit Theophilo, quo nomine generatim Deum amantes omnes designari, plures inter Veteres autumarunt Orig. Ambros. Salvian. Epiphan. 49.

Alij vero, quorum hodie opinio invaluit, certum aliquem Virum insinuari credunt, Virum, inquam, amplissimum, sive Provinciae Presidem, qui nomen dedisset inter Xanos Aug., Xtom, Theophyl. Pro gentilibus ad fidem Xti ductis scripsisse Lucam, sentit Origenes.

50.

94. Quae de gestis B. M. Virginis, de infantia J. C., de Cantico eiusdem V. colloquio cum Angelo, profectione ad Elisabeth, praesentatione in templo satis insinuant, illum familiari Mariae consuetudine usum, unde plura tum de rebus ipsius, tum de J. C. didicerit.

Collect. 1 r. Prof in
Evangel. Joannis.

51.

Quis Joannes

95. S. Joannes Ev., e Bethsaida Galilee oriundus, pa-
rentes habuit Zebedeum, et Salome. Piscatoriam exercebat,
nec desunt (Xtom. Epiphan.), quorum tamen sit incerta est,
qui S. Jo. Bapt. adhesisse Discipulum, antequam a J.C. vocaretur,
autumaverint.

96. Ipse cum fratre Jacobo maiori a J.C. cognomento
appellati s. Boanerges (filii tonitrui Marc. 3.),
tum quod facile ardentiori essent zelo, cum etiam, quod Jesum
semel rogarunt, ut sibi descendi e Celo ignis in Ur-
bes quasdam Samarie, unde exclusi fuerant, potestatem
concederet Luc. 9.

97. Junior omnium accessisse creditur ad Apostolos, cum s. etate
ageret 25. (20 an. circiter), Hieron. Paulin. Celibem
duxisse vitam Patrum traditione certum est: Tertullian, Epi-
phan. Xtom Ambros. Paulin. cum quo in illum singu-
laris amoris Jesus tenebatur, et levia dedit specimina,
in eo maxime quod e Cruce pendens, Custodiem Virginem
Matrem commendatam reliquit Jo. 19. Unicus inter Aptos
divinam

divinū dnū Preceptorē in passione pavit, et morti dese:
rendū n̄ sustinuit.

98. Ferunt Euangeliū annunciasse Parthis, Aug., atq. maiorē Asię minoris [ecclesiarum] parti fundasse pavit, et rexisse, Hieron.; Ephesi diutius mansit, quo illū secutas dicunt Mariā Virginē, et Mariā Magdalenā. Sub Domitiano Romā deductus ferventis olei doliū intactus subivit, [Hieron.] Tertul.; Exul deinde relegatus ē in insulā Patmos, ubi et Apocalypsim, [Apoc. 1. Hieron. Tertul.] et iuxta aliquos Euangeliū suū scripsit. Ephesū postliminio regressus ibi diē clausit extremū, Euseb.,

99. Affecta iā etate Euangeliū scripsisse satis cōvenit; de anno tn̄, et loco n̄ cstat. Sunt qui Ephesi post solu-tū exiliū scriptū autumaverint, Iren, Epiphan. Theophilact. aliiq. Sunt qui maluerint in insula Patmos, Athan in synopsi aliiq; ē au. Patmos una ex Sporadib. in mari Egeo. MS Greca sane multa ferunt scriptū opus 32. anno post Ascensionē Xti, alia legunt post 30, alia post 31. Eius Epochā cstituunt alii sub

52. (Tempus [et locus] scripti a Ioan. Euangelij

sub imperio Domitiani, quidam sub Trajano. Ea in re non satis quidem inter nostros Chronologos convenit; plerique tamen consentiunt ad scribendum Evangelium se dedisse Apostolum Joannem post solutum exilium circa an. 98. Christi, Trajani primum, ab Ascensione 65, et etatis S. Joannis. 95.

53.
Causa scribendi Evangelij Joan.

100. In eum potissimum finem Apostolum laborem hunc suscepisse, tradunt Veteres, Clem. Alex., Hieron., quo scilicet hereses subortientes Cerinthi, Ebionisque Verbi divinitatem negantes revinceret. Nec abs re credimus voluisse pariter Apostolum Judeos incredulitatis arguere, sicut et obstruere ora Ethnicorum, qua Platonicorum, qua Stoicorum. Etenim illorum dogmata, et errores nunquam non sternit in Evangelio, ac potissimum in priori Operis illius capite, quo subtilissimorum Ecclesiae catholicae dogmatum summam complectitur.

101. Nec tamen prius tantum opus oppressum est, quam post lecta, discussa, laudata, et probata trium precedentium Evangelistarum scripta, Euseb. Hieron., Clem Alex., Epiphan, aliique.

Susceptumque

susceptuq. opus rsiliu supplendi, qd ab illis prę;missu de:
prehenderat, ea potissimu, quę ad doctrina magistri, ad mi
steria incarnationis, et divinitatis eius sptinerent. Novat n.
alios historia potius dedisse prodigioru Xti, q secreta eius
arcana revelasse: eo facile rsilio, qd rdu capere fideles tam
tas res posse, intelligerent.

102. Testat; s. greg. Turonen. ętate suâ adhuc spectari
in ipso montis, rd longe ab ephesio, cacumine locu, ubi scrip:
tu a s. Joanê Euglium traditione receptu tenebat. Locus
erat sub dio, parietu septo clausus, quę impluviu toto
eo tempore manisse ferunt, quo Aptus scribendo Evg
liu substitit; et tunc etiâ eade ipsu locu imbre, reverteri,
apud incolas ferebat.

103. Autumarunt e Veteriby rmulti, Athan in synopsi, 54
dorotheus aliiq, Caio, olim discipulo s. Pauli, amanuen
se s. Joanis usu; nec facile alter erat Caius iste ab illo,
ad quę tertia s. Joanis epistola data ė.

55.

104. Simplici licet stylo (sine stylo Rhetoru, oratorumq. Laus Euglij Joan.
Sentiliu

Gentilium sparsa) scriptum Evangelium Joanis, Virorum insignium et sapientissimorum elogia promeruit. Si Evangelia veluti primitiae, et selecta sacrarum Scripturarum portio censenda sunt, ait Origenes, profecto S. Joanis Evangelium quae est Evangeliorum, et totius N.T. selectissima portio. Nemo sane potuit profunditatem eius scripti attingere, nisi qui super ipsum J. C. ssimum pectus, velut S. hic Evangelista, quiescat. Sigillum est, ait idem Pater, quo ceterorum Evangelia obsignantur; columna, quam fulciendae, regendaeque Ecclesiae suae Deus constituit. Iure proinde meritoque apud Patres Joanes Evangelista Aquilae comparatus est, Paulin. Aug., quippe qui ad thronum usque Dei volando pervenit. Tot claudit mysteria, quot sententias, Ambros.

305. Platonicum quemdam dicere solitum fuisse referunt, ea, quae de Maiestate Verbi in eodem Evangelio narrantur, aureis litteris exaranda fuisse in superliminaribus Templorum, quae ab omnibus legerentur, Aug. - Plures alii Philosophorum celestem Joanis sapientiam admirati sunt, nec sibi duxerunt probro, si ex eius ope plura in sua derivarent scripta.

108. R. prius ad scribendum se stulit Aplus, q post dnam opem ieiunijs, publicisq. precib institutis implorata. Post alta di:vinaru rerum contemplationem, in ipso adhuc colloquij cu Dno calore prima Eunglij sui verba pronuntiauit, Hieron. Xtom. ; nec desunt, qui int fulgura, et toni:trua emissa verba illa asseverent, quos Baronius ~~Paulin. Epiphan.~~; cuius rei asserende facile in ea fuisse potuerant Pa:tru quorunda phrases, Paulin. Epiphan. August, qui ad nomina Boanerges seu filiorum tonitru, Ioani, e:iusq. fratri tributa spectantes, nominis illius veritate tu maxime impletam fuisse dicunt, qndo Eunglij sui exordiu effudit; qd pinde habendu e, quasi ex alta quada nube reboans tonitru, et fulgore quoda se:venitatis plenum, cuius luminis beneficio S. Ioani secre:ta in ipso Salvris sinu patuerint.

109. mansisse adhuc Eunglij huius Authographum in eccla Ephesina Sec. VII., et saltem IV., docet nos ambigue textus S. Petri Alexandrini in Chronico Alexandrino le:gendus

5-8.
Authoritas Evang. S. Joan.

108 Quicunque ex Haereticis authoritatem huius Evangelii elevarunt, eos S. Epiphanius Alogous ~~[illegible]~~ id est adversariorum Verbi nomine traducit.

109. Post Evangelium Joannes scripsit tres Epistolas, et Apocalypsim

110. Obtinet non infrequenter apud Veteres Patres, concil. ephes. Cyril. Severian. Ephrem, Nyssen, aliique, ~~vide Tillemont~~, elogium Theologi, quod illi promeruit scriptum a se Evangelium, ac maxime primum eius sacri caput.

111 Polycrates Episcopus Ephesinus, ~~Augustinus~~ apud Euseb. et Hieron., totam joannem alligatam fronti gestasse laminam auream, veluti sacerdotio Christi fungentem, quod pariter honoris insigne pretulisse priores Episcopi ferunt. Sed huius rei certiora adhuc monumenta expectantur.

Ad Proem in Evang. c 2

5-9.
de Evangeliorum numero.

112 Permulti olim scripsere Evangelia, praesertim haeretici, illaque Apostolis supposuerunt, et eorum nomine insignierunt, ut illis, indeque suae haeresi auctoritatem conciliarent

Origenes

113. Origenes et S. Hieronymus citant subinde Evange-
lium ad Hebreos, quasi S. Matthaei; quare illud idem
esse videtur cum Evangelio S. Matthaei, et additionibus va-
riis, seu ipsis incertis inde depravatum; unde
auctoritas eius est dubia, et incerta. Transtulit tamen illud
ex Hebreo in Graecum, et Latinum S. Hieron. S. Ignatius, in
epist. ad Smyrnaeos, de hoc Evangelio ad Hebreos po-
suit testimonium super persona Christi. Hieron. de Viris
illustr. in Jacobo fratre Domini, et in Ignatio. Origenes
2. in Joan. Beda quoque hoc Evangelium laudat, et a
Veteribus probatum asserit. Sed ut est, certum est non esse illud
canonicum, nec habere auctoritatem propriam.

114. Porro Evangelium hoc ad Hebreos vocatur quoque
Evangelium Nazarenorum, quia eo Nazareni utebantur. Audi
S. Hieronymum in c. 12. Matt.: In Evangelio, quo utuntur Na-
zareni, et Ebionitae (quod nuper in Graecum de Hebreo ser-
mone transtulimus, et quod vocatur a plerisque Matthaei
authenticum) homo iste qui aridam habebat manum ca-
Nazareni autem erant Judaei ad Christum conversi, qui cum Evange-
lio servantes legem Moisis ab Ecclesia ejecti sunt, et Evangelium
hebraicum S. Matt., quod primo purum, intactumque servavant,

vant, additionib. quibusdam ~~et~~ vitiasse videntur; cujus acc-
cere ~~Ebioniti, et~~ Ebionei, et Carpocratiani.

60. Cur Quatuor Concilia

115. Quatuor s, inquit S. Greg. l. 1. ep. 24., ~~aut~~ velut
= quatuor columnae sunt, in quib. velut in quadrato
lapide iuncti, fidei structura assurgit //. Edificia n.
quadratâ formâ fiunt ut sint firma; unde et ~~Ezekie~~
Celestis Ierusalem in quadro posita dicit Apoc. 21, 16.

116 Item quaternarius e numerus solidus et qua-
dratus. Hic q. significat. Conciliorum soliditatem et per-
fectionem. Unde Philo l. de Mundi Opif. ait, quaterna-
rium numerum primum solidi naturam ostendere; nam in uni-
tate censetur punctum, in binario linea; ubi accessit la-
titudo fit superficies ad ternarium pertinens. haec quo mi-
nus sit corpus naturâ solidum, unâ destituitur altitu-
dine, quâ iunctâ ad ternarium fit quaternarius //.
Sic itid. Aug. l. 83. qq. q. 57. Progressio, inquit, a pun-
cto ad longitudinem, a longitudine ad latitudinem ~~altitudinem~~, a
latitudine ad altitudinem, soliditatem corporis facit, quae
versus quaternario numero continetur //.

117. Alii huius numeri Conciliorum aliam assignant causam
s. quod totidem quatuor literae sint in nomine dei te-

tragram.

tragrammate יהוה quatuor primaria Dei attributa,
quae Evangelijs explicantur, repraesentaptis: Verum haec omnia
mistica, et symbolica sunt: unde hisce similes causas
potius analogias symbolicas ad utrinque ve:
conjiciet noster Joannes de la Haye in apparatu e:
angelico.

21.16. Ergo ad litteram proprie, et genuina causa est, quia
sicut in aula caelesti sunt quatuor Cherubim, quasi Prin
cipes, et Sapientes Dei: sic in Ecclesia terrestri debuit esse 4.
Evangelistas, quasi principes, et cherubinos Christi. Id ita esse
patet Ezech. 1, ubi ipse quatuor hosce Cherubinos cum
quatuor schematibus quatuor Dei attributa repraesen
tantibus depingit. Adde duos Evangelistas initio sui Evangelij
duas describere Christi naturas, scilicet Matthaeus humanam, Joannes
divinam: duo vero reliqui duplicem Christi dignitatem, scilicet
Marcus Regiam, Lucas Sacerdotalem, ita Rupertus in c. 1.
Ezech. Christus nempe homo nascendo, vitulus moriendo,
Leo resurgendo, Aquila ascendendo, ait Hieronymus praef.
in Marc. (quisquis est Auctor, stylus non indicat esse Hie
ronymi.

Hic ergo currus Cherubicus est quadriga Evangelij
a quatuor

quatuor regni, ribe ora. Evangelii agitata, et toto orbe circundata. Quadriga 4. Cherubinos quas vidit Ezechiel c. 1. et Joanes c. 4. Apoc., quatuor Evangelistas significare docent SS. Hieron., Aug., Athan., Iren., Greg., Ambros., Beda, ceteriq. Patres et interpretes unanimi consensu.

120. = Matt. Marc. Luc. et Jo. quadriga Dni et verum Cherubim, qd interpretat. scie. multitudo: per totum orbem corpus oculati s., scintille emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, et in sublime tendentia, terga pennata, et ubiq. volitantia. Tenent se mutuo sibi perplexi s., et quasi rota in rota volvunt, et pergunt, quocunq. eos flatus S. Spiritus perduxerit. S. Hieron. ep. 103. ad Paulinum.

121 Leo denotat S. Marcum, cuius facies, id e, initium Evangelii e clamor et rugitus S. Jo. Btae in deserto, penitentiam agite; appropinquavit n. Regnu celorum. Vitulus denotat S. Lucam, qui Evangelium suum orditur a sacerdotio veteri (cuius victima erat Vitulus) Zacharie, qui Pater fuit Jo. Btae. Homo denotat S. Mattheum, qui incipit ab humana Xti Genealogia. Aquila denotat

la denotat S. Joannem, altissimè è terrâ in Cælum instar A:
quilæ se librantem, et illud divinitatis exordium intonantem,
= In principio erat Verbum etc. //.

122. Porro quatuor hæc animalia significant primaria qua:
tuor Xti attributa, et quasi stemmata, ni. Leo fortitudinem
regiam, quam maximè in Resurrectione ex mortuis et sepulcro
ostendit: = O mors ero mors tua etc. //. Sicut n. Leo Rex è
Animalium, sic Xtus Rex è fidelium, imò omnium hominum, et Angelo:
rum. Vitulus notat eiusdem sacerdotium, quod ipse in Cruce
seipsum in holocaustum et victimam pro peccato Deo Patri
offerens fregit, et consumavit. Homo eiusdem humanitatem
ex Virgine assumptam, eiusque dicta, factaque. Aquila di:
vinitatem et ascensum in Cælum.

123. Singula hæc animalia quaternas habebant facies eo quod
initia aliorum trium Evangelistarum, adeoque totam narrationis E:
vangelicæ seriem quartus quisque complectatur, ut notarit
Primasius. Vide dicta Ezech. 1. v. 28 et Apoc. 4 . .

124. Paulo aliter hæc quatuor assignavit S. Aug. l. 1.
de consensu Ev. c. 3., et l. 4. c. 10 ~~Matthæum inquiunt~~
ac S. Hieron. l. 1. contra Jovin., et Rupertus: Matthæus,
inquiunt, præcipue commendat regiam in Xto huma:
nitatem

bitatem, Interias Propheticas, Summas sacerdotales, Joannes divinas.

61. de Euangelistarum consensu.

125. Insuper tam appositè hi quatuor scripserunt dicta, gesta Xti, ut musicam diatessaron harmoniam efficere videantur; sic n. quisq. scribit, ut ab alijs stylo dissonet, & sensu et reipsa consonet. Qd n. unus tacet, alter supplet: qd hic scise constringit, alius enucleate exponit: qd ille obscure indicat, iste clare enuntiat. Plura hac de re dicam in Canonib., quos mox subiungam, ubi, quam dispar sit eorum paritas, concors discordia, ostendam; ac simul quam suavem hæc discors eorum concordia efficiat historiæ melodiam, et centum demonstrabo.

62. Euangeliorum Interpretes.

126. Plurimi prisci temporis, æque ac posterioris et modernis Comentarios scripsere in Euangelia: Nonnulli in oia, plures, plures in unum aliqd. Ni. S. Hieron., Aug., Ambros., Cyrillus, Xtomus, Greg., Beda, Theophilactus, Euthymius: Audi S. Hieronymum proem. in Matt.: Legisse me fateor ante annos plurimos in Matthæum Origenis vigintiquinq. volumina, et totidem eius homilias, comaticumq. interpretationis genus, et Theophili Antiochenæ Urbis Epi comentarios: Hypoliti quoq. Martyris, et Theodori

Theodori Heracleotæ, Apollinarij Laodiceni, ac Didimi Alexandrini: et Latinorum Hilarij, Victorini, Fortunatiani opuscula; e quibus etiam parva carpere, dignum aliquid memoriâ scriberet.

127. Recentiorum verò infinitus est numerus. Hic quidem interpretum copia parit eligendi inopiam, ut Lector dicat cum prisca Niobe: inopem me copia fecit. Ovid. 11. Inter tot varios n. in sensu evariantes nescis quem præferas, et sequaris. Eminent Alphon. Tost. Episc. Abulen. qui 4. ingentes tomos in unum se tractatum elucubravit: Cornel. Jansen. Episc. Gand.: Franciscus Lucas Decanus Audomarensis: Alphonsus Salm., Jo. Maldon., Franciscus Tolet., Sebastianus Barradius: Jansenius interpretandi soliditate excellit: Lucas in Linguis Græc. Hebr. Chald. Syr.; Salmeron in adaptandis Parabolis: Toletus maturitate iudicij. Barradius in moralibus, quæ meditationi, et quæ concioni subserviunt.

128. Novatores quoque ac sectarij plurimi commentarios in Evanglia ediderunt. Sancta n. Evangeliorum apud omnes semper fuit veneratio, ut nostro ævo Lutheri asseclæ, nunc vocari voluerint Evangelici cum reverâ sint cacangelici. Nemo enim Evangeliorum auctoritatem in dubium revocare ausus est

aut prop. Marcionas, Manichaeos, Ebiones, Cherinthos, Carpocratianos, Marchionitas, et nostros Enthusiastas, Anabaptistas, et Servetanos. Haeretici insuper innumeri Evangelia suis commentariis inquinaverunt, aut potius contaminarunt, et vitiarunt, ut Lutherus, Calvinus, Zuinglius, Beza, Pelicanus; adeout Aug. Marloratus eorum Symysta, ex eorum viginti facile celebrioribus, catenam struxerit.

63. de duplici Evang. explic. modo.

129. Bipartitus fuit et est Evangelia explicandi modus, et ratio. Prior multorum olim, et etiamnum, ut 4. SS. Evangelia sibi invicem apte intexentes, ex iis unum Monotessaron pulchra harmonia struerent. Fecit id primus Theophilus, septimus a S. Petro Antiochiae Episcopus, inquit S. Hieron. ad Algasiam: deinde Tatianus Encratitarum parens: tertio Ammonius, quem, ut ait S. Hieron., secutus est Eusebius Caesariensis. Recentiores multi id imitati sunt, magna prae ceteris laude Cornelius Jansenius. Posterior est eorum, qui Evangelia sigillatim ex ordine sunt prosecuti, et etiamnum prosequuntur. Posteriorem hosce ego sequar, tum quia haec methodus magis plana, obvia et ordinata est, facile non est locum, quem quis in Evangelio quolibet

quodlibet seorsum invenire, difficile in Monotessaro, id est in concordia e 4 in unum conflata, adeoque confusa; sed quia mei muneris est S. Scripturam, ut est, explicare, non aut novum Evangelium, aut novam Evangelistarum harmoniam cudere. Ideo tria hic exequar, ut uni Evangelistae illa, quae alii commemorant, inseram, ac eaque in aliis Lectorem remittam, ne idem bis, ter, et quater repetere oporteat. Chronotaxim vero, ordinem, et seriem omnium quatuor, eamque ad singulorum nunc pauca subiun:go, et commentario velut capitis Synopsim propono.

130. Monotessaron sive Chronotaxis annorum, et historiae Xti; in qua quatuor Evangelia recto ordine temporis digeruntur, et inter se ordinantur, ut unam Vitae Xti historiam efficiant. 64.

131. Primus Evangelistarum scopus, et propositum fuit, non omnia dicta, factaque Xti enarrare (hoc n. prolixum fuisset, et pene impossibile); sed pauca e multis, praecipua e communibus seligere, ut per ea doctrinae, et Vitae Xti imaginem, et quasi ideam nobis proponerent, ut diserte asserit S. Jo. in fine sui Evangelii; ii. ut ostenderent Jesum B. Mariae Filium esse Xtum sive Messiam in Lege olim promissum et prophetis, et nunc ad homines a peccato, morte, et inferno redimendos missum. 65.

Canones, qui sunt Evangeliis, et Evangelistis praefixi sunt

primumque

ipsumque non esse merum hominem, sed verum Deum, verumque hominem in una Persona Filii Dei subsistentis, ac consequenter in Xto attributa Dei attribuenda partim esse homini, et quae hominis sunt danda esse Deo per communicationem idiomatum, ut Deus dicatur natus, Xfixus, mortuus, quia hic homo, puta Jesus, qui simul erat Deus, natus, Xfixus, et mortuus est pro salute hominum.

132. Evangelistae saepe non servant ordinem temporis in recensendis Xti dictis, et factis. Multa etiam silet unus, quae alii exprimunt, et tamen sic suam continuat, et prosequitur narrationem, quasi nihil sit omissum, ut patet in apparitione facta Mulieribus post Resurrectionem quam valde diversimode narrant. Quocirca disparatas non raro iungunt sententias, parabolas, sermones, quae nullum inter se habent nexum, seu ordinem, sed alio tempore, alia occasione, et de alia materia dicti sunt a Xto.

133. Deitas una praedicatur in Lege a Mose, Dualitas Personarum a Prophetis: Trinitas a Xto in Evangelio. Moses enim dicit: Audi Israel: Dominus Deus noster, Dominus unus est Deus: Deut. 6. 4. Prophetae praedicunt, et praedicant Patrem missurum Filium in mundum pro salute hominum. Xtus vero ait:

ait. = Do:

cit = docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filij, et Spiritus S. Matth. 28. 19. Id qd in Lege, et Prophetis S. Trinitas vel nunquam, aut nullo modo proponatur, aut qd raro, tenuiter, et obscure predicetur: in Evangelio vero crebro, diserte, et clare. = deitas una, inquit S. Epiphan. haer. 74., in Moyse maxime denuntiatur: dualitas in Prophetis vehementer predicatur: Trinitas autem in Evangelijs manifestatur; amplius iuxta temporum occasiones, ac generationes conveniens justo in cognitionem, et fidem; semid n. in mundo, deo plura revelante Prophetis, et Aptis crevit fides, et cognitio dei, et S. Trinitatis, sicut Sol crescit ab Aurore caligine usq. in claram lucem meridiei 2. Pet. 1. 19.

134. S. Matthaeus maxime doctrinae, et verbis Xti, ad mores hominum recte formandos idoneis, fuse, ordinateq. recensendis insistit: Lucas vero magis factis, gestisq. Xti inhaeret: Marcus Matthei e abbreviator, et subinde interpres: Ioannes maxime divinitatem Xti adstruit, ut qui eius cum Scribis, et Phariseis disputationes, et miracula ostendat Xtum verum ee deum, deiq. filium

135. Cavenda in S. Spae explanatione nimia subtilitas, et argutia, e quae ac plana, nimiaq. crassities, et ruditas. Unde

S. Hiero:

S. Hieron. in c. 25. Matt. = Prudentes, inquit, sess admoneo lectores, ut ne superstitiosis acquiescat interpretationibus, et quae commatice pro fingentium dicunt arbitrio; consideret priora, media, et sequentia, et nectat sibi universa, quae scripta sunt. S. Scriptura y. inter se collata, et composita optima sui in terpres e...

Al. Argumentum in S. Matt.

66. = Sanctum Xti Evangelium secundum Matthaeum:

176. Inscribitur hic Liber tam in Latinis, quam in Graecis, et Syris exemplaribus = Sanctum Xti Evangelium secundum Matthaeum, u. q. d. Hic est liber continens optimum, et laetissimum Nuntium adventus Xti sive Messiae, Patriarchis promissi, puta Incarnationis, Nativitatis, Vitae, Praedicationis, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis Xti, ac redemptionis, salutis, et gratiae, et gloriae, ab eo partae, et toti orbi allatae.

131. Sanctum. Evangelium est et dicitur Sanctum, quia omnia, quae continet sancta sunt per eminentiam: s. sancta est Xti nativitas ex Spiritu, sancta doctrina, sancta opera, sancta miracula, sancta passio, sancta Resurrectio, ascensio, missio Spiritus. Alludit ad illud Dan. 9. 24., ubi dicitur consumandas esse 70. annorum hebdomades usque ad Xtum, ut ungatur Sanctus Sanctorum.

Sanctu... nunc ... eius e... et int... gnta, ... lege ... quae s... ... Apostu... Religi... pravit... Pontif... 138. ... a ... carni... Omnis... Evang... nunti... 137. ... prim... (und...

...nes Sanctorum, ... Deoq. sicut olim Jacobo Patriarchae, sic et
...gne, nunc asseclis suis Xatus dabit scientiam Sanctorum, finis n.
...ra eius e' sanctificatio nostra = ut serviamus illi in sanctitate,
...vij: et iustitia coram ipso oib. dieb. vitae nostrae. Luc. 1. 75. Porro
...i in quanta, et q admirabilis sit sanctitas et perfectio Evangelij prae
lege nae, et Mosaica, liquet ex celestib. praeceptis, et consilijs
quae sanxit Xtus in Evanglio; atq. ex vitis Sanctorum novi
... Testamenti; in ijs n. videre e', quantus fuerit zelus S. Pauli, et
ex. Apostolorum, q celestis vita, et contemplatio Anachoretarum, et
d. Religiosorum, q insuperabilis fortitudo Martyrum, q Angelica
...entu, puritas Virginum, q heroici labores SSrm Confessorum, Epiorum,
...ati: Pontificum ...
...ioni, 138. Evangelium. Evangelium hebr. dicitur בְּשׂוֹרָה besora
...t, et a בָּשַׂר basar id e' carne, quasi besora sit letissimum in-
carnati Verbi nuntium de salute et felicitate aeterna quod Xtus
...ne, Dnus quasi magni consilij Angelus hoib. attulit. Hic vero
...itas Evanglium metonymice sumitur pro libro, l scriptura, quae haec
...aula nuntium historice enarrat.
...ct. 139. Secundum Matthaeum: Vox secundum notat primo,
...e 70. primum et primarium Evangelij autorem ee Spiritum, se-
...utu ...w,. cundarium vero Sanctum Matthaeum: fuit n. ipse quasi
obgarum,

organum, instrumentum, et calamus Spiritus, scribens ea quae Spiritus dictabat, iuxta illud ps. 44. = lingua mea calamus scribae velociter scribentis //. - Secundo notat unum idemque esse Evangelium, diversimode, et quadruplicis a 4. Evangelistis conscriptum. sq. to secundum indicat Evangelium S. Matthaei non esse aliud ab Evangelio S. Lucae, Marci, Joannis; nec aliam afferre historiam vel doctrinam, sed tantum alium fuisse Scriptorem, aliumque scribendi modum. Unum n. est Evangelium, sed a 4. Evangelistis quadruplici modo, ordine, et stylo scriptum. : Tertio notat Spiritum se nec et ingenio S. Matthaei attemperasse. Illuminabat n., excitabat, et dirigebat eum Spiritus, ut ea, quae partim viderat, vel ab Apostolis audierat, partim quae Deus ei revelabat, scriberet illâ methodo, ordine, sententiâ, conceptu, et phrasi, quae S. Matthaei genio et ingenio congruebat. Non n. opus erat nova revelatione Dei in his, quae S. Matthaeus iam sciebat, quia ea viderat, vel audierat, sed tantum assistentiâ, excitatione, et directione Spiritus, ne ex oblivione, aut lapsu mentis, sive alia fragilitate humanâ, vel in puncto a veritate aberraret, neve aliâ, vel aliis scriberet, quam Spiritus volebat. Hinc S. Lucas initio sui Evangelii ait, se scribere ea, quae ab

Apostolis

...a que Aptis audierat: Hinc rursus alius e stylus, alia phrasis,
...lamus alia methodus S. Luce, alia S. Matt., alia S. Mar.,
...d ide alia deniq. S. Jo., sicut cuique suus e dicendi, scriben:
...Euang. diq. genius.
...thei 140. Putarunt multi hunc titulum suo Evanglio ee pre:
...diam fixum a S. Mattheo, eiusque de suo a S. Mar. Luc. et Jo.
...rem, sic n. Prophete suis prophetijs nomen suum prefixerunt,
...Evang. ut = Visio Isaie, Visio Abdie, Verba Jeremie, ec.,,. Ve:
...Jesu. ru longe verius e titulum cuiq. Evanglio ee prefixum,
...mpe. n ab ipsis Evanglistis, d ab Eccl̃ia, d n. indicat similitudo in:
...ndus scriptionis: eadem n. e inscriptio, sive titulus cuiusq. Evang
...orum tij, mutato duntaxat nomine Evanglisti. Id clarius indi:
...dine, cat inscriptio tituli Syriaca, que sic habet = In virtute
...ario, dni dei nostri Jeschua Xti incipimus scribere librum
...stre sacrosancti Evanglij, primumq. evangliu, Matthei preco:
...derat, niu,,. Sic et Arabica = Evangliu Jxti sicut scripsit Mar
...ctione (i.e. Onus) Mattheus unus ex duodecim discipulis eius,,.
...e fra: .. Hinc colligo irrefragabile argumentum pro auctate
...et, ne: traditionum, s. n sufficere S. Spam ad vera fide, moverq ad:
...e S. struendos, d insuper opus ee traditionibus Aptcis, quare eas
...ab pperam negari ab Hereticis. Dic n. sodes, unde scis Evangliu
...dis hoc ee

hoc ee Matthei, eeq. canonicum Spiri potiusq Euangeliu Thomae, Barnabae etc.; quae olim circumferebant, nisi ex traditione, sensu, et sensu Eccliae? multi n libri falsos hab. bent titulos, falsoq. alijs autorib inscribunt. Sic etm non nulla Euangelia ab Hereticis sficta inscribebant nomine S. Bartholomei, S. Thome, duodecim Aplorum, S. Barnabe, etc. qui potuere eade arti, et fraude falsa adscribere S. Mattheo, ut fecerunt Gnostici, qui illius Euangeliu suis additionib imitarunt, et vitiarunt. Ut q. sciamus librum vere adscribi S. Mattheo, ac magis ut sciamus illud totum ee Euangeliu a Spiritu dictatu, accedat oportet declaratio, et definitio Eccliae, qua hunc librum a Pseudepigraphis secernat, et canonicum ee declaret. Unde sapienter S. Aug. l. cra Ep. Manichei, q vocat fundamenti c. 4. Euangelio, ait, n crederem, nisi me Eccliae catholicae commoveret auctoritas. Nec q dignior, aut maior sit Eccliae auctas, q S. Spiri, cu hec sit Verbu, et oraculu dei ipsius; s, q Ecclia sit verum S. Spiri a falsa et suppositia segregare, et indicare, eiusq. genuinam mente, et sensu declarare. Cu q. dicimus, ait quidam gravis Autor, Euangelistas, et ceteros Scriptores sacros eo modo, quo dictu e, ab Ecclia catholica

Catholicâ auctatis habere, nullus offendi merito debet, qui si deo Ecclam antiponamus. sic n. dicimus, Ecclam Spus aucta: tis dare, qd eas a Deo datas ee declaret, et ab ipso dictatas ee confirmet. An Dno servum preponunt, qui vulgo dicunt, litteras Regias a Nomophylace, qui sigillum cohibuit aucta: tis habere? Eccla profecto dei sigillum habet illud ipsum Spiritum, qui Eccle promissus, et datus e; ut cum illâ maneret in eter: num, quiq. sua manu, Sporq. recognoscit. Hic e, qui 4. Eva: Evanglia primum dictavit; deinde nobis eadem a se dictata pus se p Ecclam declaravit ".

141. S. Bartholomeus ad indos, perfectorum Evanglium S. Matthei descriptum secum detulit, teste Eusebio l. 5. Hist. c. 10., et S. Hie: ronymo l. de Scrip. Eccl. in Panteno. S. item Barnaba illud idem sua manu exaratum asportavit in Cyprum

142 — Scripsit S. Matthaeus Evanglium precipientibus Aptis, cit S. Epiphan. her. 51.

143. Evanglium a S. Mattheo Hebraice scriptum illico versum e in linguam Graecam, utpote tunc apud gentes quas Apti adi: turi erant celeberrima, et latissime patentem. S. Athan. in Synop. " Matthei Evanglium, inquit, hebraica dialecto scrip. tum e a Mattheo, editum Hierosolymis, et interpretante Ja

cobo

cubo Iratre Dñi expositũ„ Theophilactus vero pref in Matt. „Joanes, inquit, hoc ex hebraica lingua in Græcã, ut ferunt, interpretatus è„. Sunt qui opinantr Barnabam Aplũ Evangliũ Matthæi ex Hebr. in Græc. transtulisse, inter quos è Sixtus Senensis. Anastasius vero ~~Sinay~~ Sinaita Antioch. l. 8. Hexam. dicit, seuã, et Paulũ reddidisse ide.. Evangliũ Græcè. Textus Syriacus Evanglij S. Matthæi ñ ex hebræo, d ex Græco traductus è, ut patet utrũq. cfr. venti. S. Hieronymus iussu Damasi corrigens 4. Evanglia, ac inter illa Evangliũ Matthæi, illa correxit iuxta Textũ Græcũ, ñ Hebreũ, atq. illa Græcæ fidei reddidit, ut ipse ait pref in Evang. ad Damasũ.

144 S. Mattheus ceteris Evanglstis in hisce precellit. 1.º quia oiũ primus Evangliũ edidit; hinc plene cuncta, et instanti exequit, ait Xromus h. 4. in Matt. Unde Tertul l. de carne Xi c. 22. eũ nuncupat fidelissimũ Evanglij commentatorẽ.

145 „(Illud (evangliũ) scribere, tantus Dñe, inflammationis ardor feruerabat meũ, qd si tacere voluissem, nullatenus pre ardore intimo potuissẽ„. S. Mattheus S. Birgittæ, ovanti ad sepulcrũ eius in urbe Malphi l. 1 Revel

l. 1. Revel. c. 129.

Ad Argumentum in Marcum 67.

146. = Marcus, inquit Hieron. de script. Eccl., discipulus, et interpres S. Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romae a fratribus breve scripsit Evangelium, quod cum Petrus audisset, probavit, et Ecclesiae legendum sua auctoritate dedit ". Idem testantur Clemens Alex. l. 6 Strom., et Papias Epus Hierapoleos, et ex iis Euseb. l. 2. hist. c. 15; ~~quibus~~ addit item Athan. in Synopsi sub fine, Epiphan. haer. 51., et Euthymius hic. Quocirca Tertull. l. 4. contra Marc. Evangelium S. Marci S. Petro attribuit, quia ut ait S. Hieron. epist. ad Hedibiam q. 11. "Petro narrante, et Marco scribente compositum est ".

147. Quaeres cuias, quis, et qualis fuerit S. Marcus. R. primo, eum natione fuisse Hebraeum ex tribu Levi. Addit Beda, et Auctor comentar. in Marc. apud S. Hieronimum, eum fuisse sacerdotem Leviticum. 2do Theophilactus, Victor Antiochen., et Euthymius hic, atque ex iis Sixtus Senen. in Bibl. sacra in Marco, putant Marcum hunc eundem esse cum Ioanne Marco, qui fuit consobrinus Barnabae, cum quo et Paulo profectus est ad praedicandum Gentibus

tis Act 12. et 13, quē proinde Marcū intelligit Paulus ad Philem., et Coloss. 4 et 2. Tim. 4.. Verū dico, Marcū hunc aliū eē a Joanē Marco; nā eodē tempore quo Jo Marcus adhesit Paulo et Barnabæ in Syria, noster hic Marcus adhesit Petro, et ab eo missus ē prædicatū, primo Aquileja, deinde Alexandria, ut ex Eusebio, alijsq. ostendit Baronius.

148. Origenes l. de Recta in Deū fide, Epiph. h. 51., et Dorotheus in Synopsi censent Marcū fuisse unū ex 72. discipulis Xti; alij vero ē contrario, s. eū post mortē Xti ad S. Petro reversū, et baptizatū fuisse. Nā ipse eū vocat filiū suū ep. 1. c. 5. 13. dicens: salutat vos Ecclesia, quæ ē in Babylone (Romæ) coelecta, et Marcus filius meus ... Ita S. Hieron, Euseb. l. 2. hist. c. 14., S. Epiph. hær. 51., Theodor. præf. in Hist. SS Patrū, Iren. l. 3. c. 1., Baronius, et alij passim qui tradunt S. Marcū discipulum et comitem fuisse S. Petri. [illegible]

149 S. Aug. l. 1. de Cons. Evang. c. 2 Marcū vocat Breviatorem Matthæi, id ē qui eū in compendiū redegerit, ut volunt nonnulli; ō qd brevius, 2dū quæ audiebat a S. Petro, narrat ea, quæ Matthæus sæpius fusius prosequitur. Dixi sæpius, nā subinde Marcus uberius q Matthæus histo-

riam

viā rei alterius gestæ enarrat, ut liquet in narratione ne-
gationis Petri; quod tamen etiam clarius quam Matthæus explicat.
Quare in historijs Xti enarrandis Marcus fusior est quam Mat-
thæus, et in doctrinis parcior.

Ad. Argumentum in Lucam.

150. = Sanctum J.C. Evangelium secundum Lucam. Hic titulus, sive 64.
hæc inscriptio huic Evangelio præfixa est vel a Luca, vel ab Ec-
clesia, quæ ita pariter inscripsit aliud Evangelium secundum Matt., aliud
secundum Mar., aliud secundum Jo. Imo quoad fidem frustra addita
fuisset ab ipso Luca, nisi Ecclesia illam illius esse genuinam, vel
suppositiciam declarasset, quod nota pro traditionibus contra Nova-
tores. Cur enim Evangelium Lucæ inscriptum habendum sit verum
ipsius Lucæ, Evangelium autem Matthiæ, et Thomæ inscriptum non
sit habendum ipsius Matthiæ et Thomæ; rursum cur Evangelium
Lucæ potius sit canonicum, quam Apellis, aut Basilidis Evangelium a-
lia ratio reddi non potest quam probatio, declaratio, et traditio Ecclesiæ.
Non enim hoc ideo quod in sacris litteris scriptum sit, vel quia ab Ecclesia
ita traditum est, credimus: v.g. non credimus hoc esse Evangelium
Lucæ, eiusque canonicum, quia id ipsum scripsit Lucas, vel quia, vel
quia id tradit, et docet Ecclesia. Licet enim isti Evangelio, uti et alijs,
sua constet auctor, tamen illa nobis non liquet nisi ex declaratione
Ecclesiæ.

Ecctē, [illegible]

151. Lucas scripsit Evangelium contra quosdam oscitantes, impostores, forte etiam falsos Evangelistas, qui in Syria, et Graecia Evangelium inspexerant, forte etiam mendacia scripserant, ut ipse Lucas initio proemii sui insinuat. Ita Orig., S. Ambr., Theophilac. hic, S. Epiph. haer. 51., qui tamen cum addit, Lucam scripsisse contra Cherintum, et Merinthum, ut vides, dicere verum; nam hi duo aeque ac Basilides, posteriores, et iuniores fuere Luca, ut satis colligitur ex Euseb. l. 3. hist. c. 32. Verosimilius Theophylact. et Beda censent, Lucam scripsisse suum Evangelium contra apocrypha aliorum Evangelia, qualia fuere, quae nomine Thomae, Matthiae, et 12. Apostolorum circumferebantur.

152. Lucas non fuit ex 72. discipulis Christi, uti ex Origene opinantur Euthymius, et S. Greg. praef. in Job. c. 1. Nec enim Lucas vidit Christum in carne, sed quae a Paulo, et Apostolis audivit de Christo conscripsit, ut ipse ait c. 1. Unde passim Patres Lucam vocant discipulum Apostolorum, ac nominatim Pauli comes assiduus Lucas fuit. Ita S. Hieron. in c. 65. Isa., et praef. in Matt. idem tradit S. Iren. l. 1. c. 20. et Theodor. in praef. Vit. SS. Patrum. Imo Tertul. l. 4. contra Mar. c. 5. Evangelium hoc ut tale Lucae quod Pauli esse censet, quod ex Pauli ore illud scripserit Lucas.

licet

:licet. et Marcus qd edidit, Petri affirmet, cuius interpres Mar:
cus. Nā et Luce digestū (evangelium) Paulo adscribere solent.
cepit magistrorū videri, que discipuli promulgarunt. //.

154. — Lucas medicus Evangelium et Actus Aptrū Ecclesiis de:
relinquens, qmdo Apti de piscatoribus piscium, piscatores hoīū
facti s, ita de medico corporū in medicū e versus aiarū.
cuius liber quotiescunq. legitur in Ecclesiis, toties eius medi:
cina n cessat. Hieron. in Ep. ad Philem. //.

154. Causa cur post Matt. et Mar. Lucas scripserit Evangelium
fuit duplex: prior ut oppugnaret Pseudoevangelistas in Syria et
Grecia id subortientes: posterior, qd ipse destinavit prosequi
et scribere dicta, et facta Xti ab aliis Evangelistis pretermissa,
ac presertī eius infantiam, et pueritiam, eiusq. precursoris
Jo. Bsti annuntiationem, conceptionem nativitatem, presepe, fascias,
pastores, circumcisionem presentationem in templo, inventio:
nem int. Doctores, S. Magdalene, Zachei, et unius e duob.
in Cruce latronis conversionem, apparitionem Xti in Emaus,
parabolas Pharisei, et Publicani, Samaritani, Ovis er:
rantis, drachme, Villici, Filii prodigi, Lazari, et divitis Epu:
lonis, et similium, que Xti misericordiam, et pietatis in pecca:
tores, et miseros comendant. Vide S. Iren. l.3.c.14. sin:

gula

cula recensentes. Ad hec Lucas plenius ceteri enarrat
passionem resurrectionem et ascensionem Xti.

155. S. Anselmus in c. 4. ad Coloss. = Lucas primo fuit Me=
dicus corporum, deinde versus ad Xti fidem est Medicus animarum.
Inde est quod plura alijs Evangelistis loquitur de misericordijs Redem=
toris, per quas languores peccatorum de animis tollunt .//.

Ad. Argumentum in Joannem.

64. 156. Sicut Isaias ceteros Prophetas ita Joannes ceteros Evangelistas
sublimitate superat; quamvis licet ceterorum tempore sit postremus,
dignitate tamen et prestantia est primus. unde et Aquile, ceteris avibus
supervolitanti comparatur.

157. Unigenitus, qui est in sinu Patris S. Joanni velut castissimo,
sibique amicissimo in sinu suo recumbenti enarravit secreta, et sa=
cramenta divinitatis abscondita a constitutione Mundi. Joannes
et vero eadem hec nobis enarravit, ac quasi filius tonitrui ce=
raunius, et fulmineus totum Orbem Verbi divinitate, velut
coruscante fulmine ~~[illegible]~~, collustravit, eiusdemque ignea
charitate inflammavit. Testis sit / unicus ille longissimus, et
ultimus Xti in Cena c. 13 et seq. qui id nisi amoris [illegible]
res spirat, et gustat. = Joanes, ait S. Epiphan. h. 13., vere
tonitrui filius per propriam suam grandiloquentiam velut ex quibus
dam nubibus

dei nubib a sapientie, enigmatib, prā nob de Filio intelligentiā psuasit ". et S. Hieron. ep. 83. ad Evagriū - clangit tuba Filius tonitrui, quē Jesus amavit plurimū, qui de pectore Salvatoris doctrinarū fluenta potavit. ".

Ad In Caput I. Luc.

155. - Quoniā quidē multi ". Maldonatus censet hic denotari Mattheū, et Marcū Evnglstas. Verū hi ē pauci, n multi, tantūq. duo. Quare Lucas videt hic sugillare Evnglia apocrypha Mattie, Thome, et aliorū Aptorū, itē Nicodemi, Nazareorū, Egyptiorū Hebreorū. 70.

156. = Sicut tradiderunt nob, qui ab initio ee " Grece elegant et nervose = qui fuerunt oculares spectatores, et ministri Verbi ", vel Sermonis; qd primū de Xto accipias, ipse n. ē Verbū Patris eterni: q. d., sicut tradiderunt nob Apti, qui Xtū ipsū viderunt, illiq. ministraverunt. Secundo de eiꝰ sermone, et predicatione, q. d., sicut tradiderunt, qui viderunt gesta Xti et ab eo missi ministraverunt ipsi in sermone et predicatione Evnglij. Hoc ē qd ait Joanes ep. 1. c. 1. v. 1. = qd fuit ab initio, qd audivimus, qd vidimus oculis nostris, qd pspeximus, et manus nostre, attrectaverunt de Verbo Vite ". Priorē sensū affert S. Hieron. pref. in Matt., posteriorē cetiri, qui et planior,

{ nior, ac simplicior e priore, etsi eodē usq. tande redeat. . recen

160. =Theophile,,. Theophilus hic, ad quē scribit Lucas Evang:

lium, fuit Vir nobilis, et primarius Anthiochiæ. 164.

161. =Optime,,. Theophilus vocatꝰ optimus Gr. κρατιστε lu

id e prestantissimus, excellentissimus qd erat ~~epithetum~~ ita a

epithetū Presidū, et magistratuū. Theophilus y. hic videtꝰ Proph

fuisse Senator l Preses Anthiochiæ. xta

Calm. in Matth. c. 1. v. 1. . ratio

71 162. =Liber Generationis Xti,,. Hic e tanq titulus to: gener

tius Evangly a S. Mattheo scripti. Textus vertī pt = Liber li: plica

ri, Xti,,. Hebrei scripta quevis libros appellant. Generatio: scrip

nis nomen sepius pro hoīs historiā usurpatꝰ. ex. g. Gen. 5. 1. = fu

=Hic e liber Generationis Adā,, hęc e historia vitę Adā. et cratio

Gen. 37. =Hę s Generationes Joseph,, hęc narratio Vitę Joseph; vati

et Num. 3. =Hę s Generationes Aaron, et Moisi in die, qua

locutus e Dnū eis,,. hęc e Moisis et Aaronis historia, et quo 165.

Dnū priore illud in Sina e allocutus. et de Cęli ac Terre crea initio

tione verba faciens Gen. 2. . Ist, s generationes Cęli, et Terrę storia

quādo creata s,, id. hęc e eorū creationis historia. suo

163. Alij prima hęc verba in hoc explicant sensu =Hęc et a

e Genealogia maiorū Xti, nomenclatura,, vel hęc est inne

recensio

veienio Avorum eius.

Calm. in Marc. c.1. v.1.

164. = Initium Evangelij J.C. Filij dei //. Haec verba s[unt] simpliciter titu- 72
lus Evangelij S. Marci et initium narrationis eiusdem sequentibus
ita connectendum = Initium Evangelij J.C., sicut scriptum est in Isaia
Propheta //. Evangelij exordium desumit ex 30 J. Xti anno, iu-
xta eram vulgarem, cum S. Joannes ordiatur ex aeterna Verbi gene-
ratione, ante omnia tempora, S Matthaeus ex temporali eiusdem
generatione et S Lucas ex S. Jo Baptistae conceptione. Qui hoc ex-
plicant tanquam simplicem Evangelij titulum ea quae sequuntur = sicut
scriptum est in Isaia Propheta // cum illis v.4. verbis coniungunt
= fuit Joannes in deserto etc. //. Sanctus hic Praecursor Isaiae
vaticinium adimplevit dicentis = Vox clamantis in deserto: pa-
rate viam Dni //.

Calm. in Luc. c.1. v.1.2.3.4.

165. = Quoniam quidem multi conati s[unt] //. Sane Religionis 72
initio plurimi fideles aggressi s[unt] vitam et miraculorum Dni hi-
storia scribere, qua in re quilibet pro ingenio zelo et captu
suo se gessit; verum in magna scriptorum messe pauca fidelis
et accurate inventa s[unt], seu quod aliorum nimia simplicitas aliorum
immensa credulitas causa fuerint ut ea quae impleta dictarat

noverant

noverant enarrarent, seu quod Judæorum atq. hostium Evang. Religionis negotiis illorum scriptis plurima labem offu- derit stati ac in lucem prodierunt. Orig. h. 1. in Luc. Ambros. et Beda in Luc., Theophilact. hic inde et Aug.n l. 4. de Consens. c. 8., Erasm. hic.

166. Hinc oborta e S. Lucæ cupiditas quolibet diligentius inquirendi cognoscendiq. ex iis, qui Dnum viderant et cum eo conversati fuerant, Aptis vid., atq. Discipulis, quos ille Ministros Sermonis et Evangelii præcones appellat, atq. inde com- nendi, fidelem authenticamq. historiam lucubrandi.

167. Antiqui Patres meminerunt plurimorum librorum, atq. Pseudo-Evangeliorum, quæ primo Eccle. seculo passim obrepserant. Horum a fide abhorret S. Luca istic innuere vel- le opera illa, dicens, q plures conisos ea gesta Salvatoris con- scriptis mandare quæ, in sententia et Evangelistæ verbis neces- sario minime hauriendia e'. Scriptores illos, nequaq. vitupe- rat, ait solum, opus eorum non ita ipsis e sententia cessisse eosq. n explesse consilium quod sibi operis initio proposuerant. De Scriptis his nequam satis prolixe verba fecimus in generali præfatione in Evangelia

168. Fortasse quoq., quia eos, qui ante se scripserant vel negligen-

negligentie, (alterius deffectus insimulet, in vere simplici studet, se illorum exempla subsequuturi prius, opus Evangelij scribendi suscipiens. Maldon. (vet. Jultes, Casaubon

169. Hic invaluit vulgo in Ecclia sntia, ut S. Lucas Evan glio suo manu admoverit post Sanctos Matt. et Mar. ex quib nullus prorsus dubitandi superest locus quin hauserit multa, imo et nonnunque pluribus in locis eadem exscripserit ver. ba. Sin au novi aliqd afferre, atq. supplere ij quae apud alios deerant, nostro excogitavit Evnglsta, hoc aut Evnglsta alios minime spectat: verum maiori usui e delectu, dili gentia, et ordine q Scriptores ceteri quorum opera (aliqd specimen duntaxat erant, (partes Vitae Salvatoris. in alij de eiusd Nativitat (pueritia, alij vero de ipsius mor. te tantum scripserint.

170. Conati s. Origenes et S. Ambros. in hec verba ani madvertunt opus hoc nequaq effectu ee ingenij hum i gratia, et Spiritus dei = sine conatu s conationes, et gratia dei ". Evnglsti adlaboraverunt quidem et scripserunt, verum = sine ullo molimine cepta compleverunt "

171. - Quae in nobis completae s verum ". Id verum quae in Sanctâ Religione ab ipsis eius primordijs transacta s. Auto- grapha

graphi verba Περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων complures in sensus explicant, qui tñ a nobis [?] sunt ab eo quem statim attulimus; significant n. compleri exegui, accidere vel persuaderi Orig in Luc. hom, Ambros, Theophilact. Euthym, Maldon, Erasm. Ea scripsimus, quae nobis certissima fuerunt atq explorata. Nequaq operam transmisimus, ut alij n̄ multi, incertis colligendis rumoribus, ambiguisq narrationibus. ô eos secuimus, qui prae caeteris nos admonere poterant de his quae, stingerunt, utpote Ver. bi ministros atq. sectis Xti Salvatoris.

172. = Qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis „. Non desunt (Budeus, Hamm, Capell, Vatt., Larab, Piscat., Semav., et ex antiquis Origen. in Luc. h. 1, Ambros. et Euthym hic, Hieron praef in Matt) qui Graecu ita vertunt — qui ab initio fuerunt ministri Verbi „ h. e. Xti. designat Aptos. discipulos, ac servos Xti. Sed plerig. crediunt, iiq maiori cu veritatis specie, S. Lucam verbis illis designare Aptos. atq. discipulos Xti, ministros et Praedicatores sermonis eiusde. qui illu ab initio fuerunt subsecuti, et eade in terra viderunt, et cognoverunt

173. = Visu e et mihi „. S. Lucas hoc in loco minime
comendat

commendat Spiritu afflatum; a loquitur ut alius quilibet e grege scriptor, qui humanas rationes affert, quibus ad scribendum compulsus fuerit, et qui suam fidem, diligentiam, et peritiam earum rerum, quas narrat, cognitione maxime profitetur. Verum hoc fuit causa, quod pro Ethnicis praesertim scribebat, quorum benevolentiam, ac fidem primum sibi demereri debebat, antequam flagitaret, ut eas crederent veritates, quarum insueti ii erant. Ceterum Spiritus afflatus, Scriptoris scientiam, probitatem, diligentiam et fidem non excludit; quo major est illius dignitas, et ea, quae ab ipso referuntur, magis divina sunt, atque supra naturae ordinem posita, eo majorem impendat opus est sedulitatem, et curam, ut omnia intelligat, omnia cognoscat. Cum ait = visum est et mihi „ Spiritus operationem non negat. Ambros. Beda, Maldon., Brug. Grot., alii

174. – Optime Theophile „. Quaerit, quisnam fuerit hic Theophilus. Quidam (ita videntur Orig. h. 1, Ambros. in Luc., Epiph. haer. 51., Beda hic) in dubium revocarunt an haec vera fuerit persona; credentes S. Lucam dicare Evangelium suum omnibus fidelibus, quos Theophili nomine h. e. Amatoris Dei designavit. Verum longe probabilius est (Maldon, Grot, Brug, Lips, Estium alii) Theophilum quemdam Christianum fuisse virum genere et honore insignem, cui S. Lucas suum Evangelium

scriptum,

) solū, verū Acta etiā Aptorū inscribit Act 1.1. Epithetum qd illi confert Optime ostendit illū virū fuisse n vulgaris cōditionis et dignitatis. Oecumenius in Act. coniectando asserit, hunc Provinciæ præsidē fuisse, eo qd additū Optimi vulgo Præsidib, l Provinciarū Præfectis deferebat Act. 23. 26. 24. 3., 26. 25. Putant alij Theophilū hunc fuisse Antiochenū Epū. Sextus quidē Ecclæ Antiochenæ Epus Theophilus dicebat. Verū hic multo post S. Lucā floruit. Autumat Grotius, hunc fortasse fuisse Magistratū alicuius urbis in Achaja, quem S. Lucas sacro Baptismati abluerit, at Lightfoot censet, hunc potius fuisse quempiam aliquē Antiochiæ Civē S. Lucæ amicū, et concivem et ab eodē ad Xanā Religionem conversū. Meræ coniecturæ.

Calm in Joan c. 1. 1.

74. 175. S. Joanes Evangeliū suū, ut Genesū suā Moises, orditur = In pþio; verū cū hoc tñ discrimine qd Moises temporis designat initiū, Evangelista vero æternitatem.

176 S. hic Evangelista suū scripsit Evangeliū, ut illud Cerinthi, et Ebionis hæresib opponeret, (Hieron. de Script. Eccl., et proœm. in Matt. Iren l. 3. c. 11., et l. 1 c. 25; Epiph. hær. 30.) qui

[illegible] etc.) qui tunc filij divinitatem negantes, Ecclesiam miris modis vexabant.

(Calm. Pref. in Libros N. Testamenti

171. = Multifariam, multisque modis — de quo fecit et secula. Hebr. 1. 1: Locutus est ad Patres nostros in Veteri Testamento, locutus est et in Novo. Moises veteris foederis Mediator est, Prophetae ministri: ille legem tulit hi Messiae adventum praenuntiaverunt. Lex et Prophetae alio plane spectabant, nec illud, cuius priores tantum, rudioresque lineas duxerunt, perficere usque promissi sunt: (= nihil ad perfectum adduxit Lex. Hebr. 7. 19.). Non datum ipsis consentire quod tantum promittebant neque omnibus numeris absolvere, quod veluti delineatum repraesentabant. Horum vota promovebant tantum non implebant. : Sed Christo in mundum tandem veniente et novo foedere in veteris locum succedente, statim umbrae, depulsae, et figurae, et Prophetarum oracula impleta. Lex perfecta, novus Populus pro veteri, novumque tempus successit, quo iuxta Jeremiae vaticinium 31. 31. = feriam, dicit Dominus, domui Israel et domui Juda foedus novum. Non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut ~~adducerem eos~~ educerem eos de terra Egypti. pactum 75

quod

qd irritū fecerunt, et ego dominatus sū eorū dicit Dñus. Sed hoc erit pactū quod feriā cū domo Israel post dies illos: dabo Legem meā in visceribus eorū, et in corde eorū scribam eam et ero eis in Deū et ipsi erunt mihi in Populū.

178. Fœdus in monte Sinai initū uni tantū Domui Israel favebat: novū æque oēs Filios hoīs complectitur. Primū obsignatū ē cruore arietū, et taurorū: novū Filij Dei sanguine. Spiritus timoris et servitutis veterē Legem tenebat: amoris novæ ē decus et privilegiū: illa statuto tempore duratura, hæc æterna, ut oīa æquaret secula, et p oēs Gentes diffunderetur, præmia pollicetur æterna paria et infinita, cū peritura tantū lex illa vetus spondet.

Ecclia Xanā promissorū oiū, quibus Deus fidē suā obstrinxerat Synagogæ hæres, pretiosū sibi comissū sacrariū Veteris Testamenti depositū sancte custodit, veluti instrumentū possessionis suæ, et electionis, sicut æmulæ suæ, reprobationis. Sed maiori quadā curā et veneratione servat Libros novi Testamenti, quibus veluti fides extat adoptionis suæ, et tanq pignus felicitatis, veluti publicas aliquas tabulas late demonstrantes Domini, et Parentis sui voluntatē, tanq codices vitæ, prodigiorū, et doctrinæ Dei sui.

...rius. sui et tandē tanqꝫ vegetas rebus moritꝫ. ... dixe:
dabo ... ctrilem. ...
ibam 1779. ... Xtus nihil ipse p se posteritati scripsit, & vide
...us. Aug.m l. 1. de Cons. Evang. c. 7. et 9., et l. 28. c.tra Faustum
Israel c. 4.; et Ep. 237. novæ edit.: sermo ibi de Hymno Xto ad:
...rimus scripto, ex quo nonnulla referunt. Meminit etiā alterius
Filij dei opꝭ eiusdē Xti nomine inscripti ad S. Petrum et Paulum.
...rem, Liber erat magicus. Scitū ē qd de epistola Xti ad Abga:
...ruto rum fertur. Sed hæc omnia ab eruditis reiecta. Neq. vitā suā,
...ula, et et doctrinā, ut litteris mandarent, Aplis unqꝫ præcepit. Con
...pavit, tentus tantū voce Populos, sive pro concione, sive privatis,
...t, colloquijs instruxisse, cetera neglexit. Antēqꝫ tn̄ hoēs præ:
...d suā sentia Fua desereret, missurū se Invisibilem quedā
...raclit. præceptorē spopondit Jo. 14. 26., et 16. 13., qui instrueret do:
...rumen. cente et veritatē discerent oēs, tū et quæ maxime quisq.
...e, res. et præstare, et dicere tenerent, pro nata quacunq. occasio:
...ne scr. ne illos instrueret." Huius promissionis fide impleturus S. Spi:
...optio: ritū quinquagesimo ~~die~~ post suam Resurne die ad Aplos
...aliquas misit cœlicus Apostos subito lumine irradiatos, novoq. ardore
...i cro: incalentes, et sancta Evangelia, et ceteros Novi Testamenti
...dei. libros scribere aggressi s. Quos sane Libros nō immerito
...rus nos

:nos tanquam Xti opera, digito Dei scripta, suscipimus..

180. Nec maior Aptis scribendi sollicitudo. Primus p. illi Praeceptoris sui exemplum sequuti, docendos sibi, instituendosq. viva voce populos susceperunt. Aliis p. menti impressas habentes, quas ore loquentis Praeceptoris veritates audierant, futurum ut aliquando illorum obliviscerentur, nunquam timebant; quos insuper tutos in eo reddebant eiusdem magistri promissiones, de asserendo semper illis Spiritu suo, a quo nunquam desererentur..

181. Successu vero temporis pia fidelium studia ab illis tandem extorserunt, ut quaecumq. ab illis voce auscultaverant, haec litteris mandata de scripto legerent. Huius rei gratia S. Mattheus scribere aggressus est; nec fauste alio consilio S. Marcus id sibi suscepit, ut synopsi operis eiusdem S. Matthaei daret, nonnullis adiectis, quae ipse aliorum relatione haberet explorata; S. vero Lucas, quae sibi sui Evangelii scribendi causa fuerit, in proemio indicat. Dicent tandem Patres, Iren. l. 3. c. 11, Hieron. de Vir. Illust. c. 9., Victorin. Pictav. in Apoc., S. Joannem ad Evangelium suum scribendum exortas haereses Cerinthi, et Nicolaitarum Xti Divinitatem negantium impulisse.

Ad Acta

182. Ad Acta Apostolorum quod spectat, continuatio est Evangelii S.
Lucae, et historia rerum gestarum ab exordio Ecclesiae Jerosoly:
mis adusque S. Pauli conversionem; cui deinde accedit hi:
storia rerum ab eodem Apostolo gestarum usque ad primum eius
iter Romanum.

183. Pro variis rerum opportunitatibus, et cum maxime e
re Ecclesiae censeret, S. Paulus Epistolas suas scripsit, id qui:
dem eo consilio, ut veritates omnes, quas ipse praedicatione docue:
rat, uno veluti scripto ad posteritatis memoriam complecte:
retur; quamquam Divina providentia disponente factum sit, ut quae ipse
fortuito casu scriberet, haec posteritati tamquam supplementum
quoddam Evangeliorum instruendis populis maxime utile, comen.
darent. Eadem ceteris Apostolis, quorum manent Epistolae,
fuit scribendi ratio, quo nempe utilitati Ecclesiarum ad quas episto:
las dabant, servirent; quamquam id certo noscent futurum, ut
tandem ceteris Ecclesiis communicarentur.

Calm. Canon Novi Testamenti 76.

184. Nihil in praesentia moramur, tum SS. librorum No:
vi Testamenti auctoritate, tum eorum librorum sive Authore, sive
scribendi fine, tempore, et occasione, quae omnia singularibus
ad singula illa scripta prolegomenis prius prosequemur.

Cum ab

185. Cum ab Asiaticis Epis tria Evangelia scripta iam, et divulgata S. Joanni Evangelistae exhiberentur, recepisse illa, et probasse narrat Eusebius l. 3. Hist. c. 24., supplendi autem, quae illis deesse videbantur, alterum ipse scribere aggressus est, ut addit ipse Euseb., quo gesta omnia in exordio praedicationis Xti, ab aliis omissa, expressa sunt. Ita cum non 4. Evangeliorum constitit. Tria illa priora Evangelia laudantur in ep. S. Clementis ad Corinthios, quae Evangelio S. Joannis vetustior est.

186. Habebat Eccla iam inde ante Marcionem (Euseb. hist. Eccl. l. 5. c. 10.) in unum corpus collecta Evangelia, et Epistolas, cuius exemplo Haereticus ille procudit codicem suum Evangeliorum, et Apostolorum, nempe Apostolicarum Epistolarum.

187. = Confugiens ad Evangelium, tamquam ad carnem Xti, et ad Aptos velut ad Ecclae Presbyterium. S. Ignat. ep. ad Philadelphienses. //

Calm. Textus Originalis N. T.

77. 188 Textus originalis librorum N. T. Sacrum est. S. Matthaei Evangelium Hebraice primum, sive potius, vernaculo tum temporis apud Hebraeos sermone, syriaco descriptum est: citissime

di: e: citissime in Syriis litteris traditus extat. servabatur etiam
lla, et Hebraicus iste originalis Textus SS. Scriph., et Hieron.
au. etate, dein prorsus intercidit. Corruptus n. Ebionitarum,
es: aliorumq. Hæreticorum fraude, contemptus primum, deinde
odie prorsus ~~interciditus~~ oblivioni traditus e. Syra versio, qua:
ca: lis hodie extat, atq. Originalis locum usurpat, vetustissima
lan. e; et S. Jacobo a nonnullis (Synops. S. Scrip., seu Author
S. addition. in fine Synop., cuius tn verba designare etiam pos:
: sunt, S. jacobum Evangelium illud Fidelis explicasse), ab aliis
eb, vero Joanni tribuitur; nec minoris e sive fidei, sive exa:
Gri: ctitudinis, sive vetustatis Latina Versio Authoris incogniti.
um 189. Quo humilior e stylus Evangelistarum, eo magis pro:
sito: digium Evangeliœ Predicationis spectandum e, ut n. sit = non
in doctis humanæ sapiæ verbis, sed in doctrina Spiritus. ,,

Ati, 190 Calm. Versione N.T. 78.
ad 191. Calm. Harmon. 4. Evangeliorum, 79.
sive synopsis Vitæ, Xti a Conceptione Joseph usq. ad Xti
Ascensionem, Chronologico ordine deducta.

nat:
culo
ptus
ime

192 Veteris magna parte explicitis gravissimi laboris longarumq vigiliarum, nova quia aggredimur. Supra vires quidem, nedum nostras, sed et maiorum opus e, ad quod charitas incitat, difficultas dissuadet. Fuerat au. inconcussa nobis ista sententia, nunq nisi a sumo vertice usq ad calce expleti veteribus nova delibare, tande quotidianis amicoru flagitationibus inclinati; imo ipsa vere victi, omissis ad tempus veteribus nova tentare deffinivimus. Et quonia ipsa noverum sacra seriem intuentibus Evangelii codicis dignitas prima se obtulit; ei (indignissima licet) styli nostri opera primo comodavimus. Ad horum au. quoa generale prelibationem de quoda dubitandu occurrit — Tostati in matth Prefat.

193 Verba, que loquor vobis, spiritus et vita sunt — Dne, ad quem ibimus, verba vitæ eterne habes Jo. 6. 11 — Hæc via liber vitæ Eccl. 34 11.

194 idem deus e, qui dedit utrumq testamentum, ideo n e distinctio auctoritatis novi, et veteris testamenti p auctore, sive p conditorem. Nec pt ee differentia auctoritatis ex lumine, p quod utrumq traditur et cognoscitur, quia utrumq lumine signati p revelationem dnam habitum e, sicut dixit Apostolus Hebr.

Hebr 1. qd loquebatr olim Deus Patrib p Prophetas, nunc
aut. id e in novo, loquitr nob Deus p Filium. Nec pt assi
gnari differentia qntu ad certitudine; na tanta e certitudo
veteris, qnta novi tstmnti. Qntu igr ad ista n pt ee diffe
rentia auctatis int novu et vetus tstmntu, o equalis auc
toritatis et dignitatis utruq. e. Alia tn multa s, in quib
differunt, et excellit novu tstmntu vetus in auctate, et
dignitate. Primu e ex parte Auctoris imediati novi et
vet. tstmnti. Na licet auctor mediatus sit Deus, qui utro
biq loquebatr, et in hoc n differunt; fuerunt tn aucto
res imediati in tstmnto vet. Prophetae, p quos Deus lo:
quebatr; in novo aut. fuit Xtus. Et ad significandam
dignitate novi tstmnti Aplus Hebr. 1. tetigit ista differen
tia dicens: multifaria etc. Et ad magis significandam
ista differentia dignitatis Aplus ait, n solu Xtu ee ex:
cellentiorem oib hoib, d etia majorem oib Angelis eod.
c. 1. Itm probat hoc Aplus comparando Xtu ad Moi:
sem ibid c. 3. Est g. major dignitas novi tstmnti q ve:
teris qntu ad imediatu conditorem, s. Xtu veru Filiu
dei. Na Xtus in qntu Deus, n solu e conditor n. tstmnti,
d etia vet. Secundo excellit n. tstmntu ad vetus, quia
in

in novo è liber Evangeliorum. inter vet. au. auctoritatis, inquit
Aug. de consens. Evang., quae sanctis litteris continentur, Evan-
gelium merito excellit. Tertio excellunt libri n. testamenti
libros vet., sicut finis excellit ea, quae sunt ad finem. Nam ea
quae sunt ad finem non habent bonitatem aliquam nisi inquantum attin-
gunt ipsum finem: Vet. autem testamentum est propter n. Nam cum
n. testamentum sit aliquid perfectum, ad quod homines imperfecti non poterant
immediate pertingere, oportuit dari aliquid minus perfectum, in quo
excitarentur homines, et assuescerent ad posse recipere legem
perfectam, quando daretur. Sic Apostolus Gal. 3. et 4. dicit, quod Lex
Moisi fuit pedagogus noster in timore, s. quod quamdiu fuimus
sub vet. testamento; fuimus sicut pueri imperfecti sub pedago-
go: in novo au. dicit non esse perfectos sine pedagogo. Scripta
g. in n. testamento, per quae liberamur a servitute veterum, sunt
perfectiora scriptis vet. testamenti. Quarto excellunt libri n.
testamenti libros vet. sicut sol excellit umbram, et veritas fi-
guram. In vet. n. testamento solum erat figura rerum, et um-
bra, et non ipsae res, quae sperabantur Hebr. 10.; in n. au. po-
nuntur clare ipsae res speratae, s. Xtus salvator etc.
Quinto excellit n. testamenta scriptura illam vet., quia illa cessavit
ista au. in aeternum manebit, et propter hoc Apostolus Hebr. 8.

vult

vult illud vocari vetus, et istud novum; quia illud cessa:
vit, et periit; istud au. n peribit : dicendo au. novum, ve
teravit primum, qd au. antiquat, et senescit prope interi:
tu e'. // Sexto excellit quia ut ait idē Aptus Hebr 8,
: nunc melius sortitus e ministerium, quanto melioris testamti
mediator e', qd in melioribus repromissionib sancitum est. //

195. Evangelium excedit ces. libros n testamti in duob.
Primo quia specialiter continet dicta, et facta Xti, nam licet in aliis
libris interdum reperiantur aliqua dicta, et facta Xti, tn n specialiter,
l totaliter, sicut in Evangeliis, in quib nihil continetur nisi dictum, aut
factum a Xto, l ad eum spectans. Secundo excedit Evangelium alios
libros, quia ibi continentur gesta, et dicta Xti, in quantum ab eo dicta
l facta s, cum Evangelisti solum fuerint Historiographi Salvato:
ris

196. Evangelium e nomen Graecum et significat bonam annun:
tiationem: aliquando tn accipitur pro simpliciter annuntiare l pre:
dicare. Evangelizo vobis gaudium magnum. Luc. 2. // Si n Evan:
gelizavero, id e praedicavero, vae mihi 1. Cor 9 // Qm
speciosi pedes Evangelizantium pacem, Evangelizantium bona Rom. 10,
: si quis vobis Evangelizaverit praeterquam id, qd accepistis, anathema
sit ad Gal. 1. // Et sic solet large accipi Evangelium pro quacumque an:
nuntia

essa: nuntiatione, seu praedicatione. Ad significandum autem specialiter
um, ve istud Evangelium Xti ponuntur aliquae adiunctiones, nam inde dicitur
intri: vocatur Evangelium pacis Eph 6, et vocatur similiter Regni dei
& Matt 4 et 9., et Mar 1. Vocatur autem Evangelium pacis, quia ad
stmenti pacem maxime monet, quia Xtus saepe dicebat: pacem meam
est. 11. do vobis, pacem relinquo vobis Joa 14 11. Et si ibi fuerit
duob. filius pacis Lc. 11. Multa alia nomina habet Evangelium secundum
in alijs multas conditiones eius.
nalis, 147. 5. Istud autem nomen Evangelium convenit per excellentiam
um, aut istis quatuor libris qui toti de Xto sunt, quia in eis annuntiatur Xtus
alios qui est totum bonum, et solum nostrum, et universaliter est bonum, cum sit
dicta deus. secundo annuntiatur bonum, quia in eis annuntiatur Xtus ut
lvato. salvator noster, qui nos liberavit a morte, a peccato, a diabolo.
Tertio annuntiantur bona in eo, quia verba eius sunt vita, et ho-
mun. mines vivificant Jo 6. Quarto annuntiatur in eis vita aeterna,
pre: et Regnum dei: Et multis alijs modis in Evangelijs annuntiatur bo-
eum. num specialius quam in alijs libris, et ideo vocantur proprie Evangelia.
148 7. Paulus aliquando dicit Evangelium suum, non quod ipse illud
Rom.16. edidit, sed quod praedicavit, praedicabat enim gesta, et facta Xti
athema quae vocantur Evangelium.
y. an:
ntia 149. 8 Evangelista dupliciter accipitur, et pro scriptore Evangelij,
et pro

et pro predicatore Evangelij de quo illud Pauli ad Timoth 2.4. = opus fac Evangelistæ, id est opus fac predicatoris.

200. 7. Si unus Evangelista tantum fuisset, is esset Matthæus, aut Joannes. Isti n[am] scripserunt multum diverse, s. Matthæus quasi totaliter de his, quæ pertinebant ad humanitatem Xti, Joannes vero de his, quæ ad divinitatem. Si ergo haberemus solum Joannem, deficerent nobis quæ sunt de humanitate Xti, ea vero quæ de divinitate, si solum Matthæum. Erant ergo nobis necessarij ambo Evangelistæ. Marcus quoque et Lucas non erant repellendi, quia isti quoque aliquid addiderunt super Joannem, et Matthæum. Item dato quod unus Evangelista complete scripsisset omnia, quæ pertinebant ad Xtum, adhuc utile erat, esse alios Evangelistas, ut esset maior fides Evangelio ex concordia multorum.

201. Evangelistarum quidam viderunt ea, quæ scripserunt, s. Matthæus, et Joannes, et alij non viderunt s. Marcus, et Lucas. De Matthæo patet quod vidit, quia ipse fuit Apostolus Domini ab eo vocatus, cum sederet in telonio Matt 9 et Marc 2; et deinceps mansit semper cum eo, quia Apostoli semper manserunt cum Xto usque ad mortem; dixit enim de ijs: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis Lucæ 22.

De Joan:

de Joane id patet, imo et planius, quia ipse fuit vocatus
prius ad Apostolatum quam Mattheus, et sic Joannes vidit aliqua
priora gesta Xti, quae Mattheus non viderat – et qui vidit
testimonium perhibuit, et testimonium eius verum est Jo 19 // Et ipse Joannes
in Passione Dni plus caeteris interfuit. Aliqua tamen fuerunt
quae non viderunt neque Mattheus, neque Joannes, ut quae de
nativitate Xti, et de principio conversationis eius, et predi-
cationis, antequam aliquis eorum vocatus esset. Item postquam vo-
cati sunt, multa fecit Xtus, quae ipsi vel aliqui eorum non viderunt,
et tamen scripserunt ea, sicut patet de Transfiguratione Dni
quam refert Mattheus c.17, etsi illam non vidit. De istis tamen quae isti
non viderunt, potuerunt ea cognoscere, inquit Aug. quaerendo
illa a Parentibus Xti, vel ab ipso Xto, aut ab aliis, qui
conversabantur cum eo a principio. ~~unde ait~~ l.1 de Concord. Evang.
De B. Marco dicendum, quod ipse nihil vidit de gestis Salva-
toris, sed post mortem Xti a B. Petro baptizatus discipulus
eius factus est, et tunc Evangelium sicut ex ore Petri audierat,
scripsit, ut ait Hieron. De B. Luca dicendum etiam quod ipse
non vidit aliqua de gestis Salvatoris, licet aliqui velint eum
esse unum de Discipulis Xti, scilicet quod fuerit unus ex illis duobus,

qui

qui ibant in Castellum Emaus, ipsa die Resurrectionis Luc. 24 et tunc dixerunt quod ipse vidisset gesta Salvatoris et scripsisset de visu sicut Mattheus, et Joannes. Sed falsum est, quia ipse initio sui Evangelii ait: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis.

202. Spiritus autem sanctus fuit, qui impulit Evangelistas ad scribendum, et in scribendo direxit, ut non possent errare. Deus non est qui dedit in Ecclesia quosdam quidem Apostolos, alios autem Prophetas, alios vero Evangelistas Eph. 4., nec ipsi sibi hoc officium usurpaverunt.

203. S. Lucas eruditus fuit a B. Paulo, et scripsit Evangelium sicut audivit ab ore eius. Paulus autem audivit Evangelium a Deo: Notum facio vobis Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem; neque ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. ad Gal. 1. 11

204. Evangelia ordinata sunt non secundum dignitatem Evangelistarum, quia Joannes qui dignior omnibus erat ultimo loco ponitur, neque secundum dignitatem materiae seu argumenti, quia idem in omnibus est Christus; sed secundum ordinem temporis scriptionis eorum, ideo primo loco Mattheus ponitur quia prior scripsit; secundo loco

Marcus

marcus est

295. et Mattheus et joannes sunt Apli et Evnglstæ: eẽ n. Aptus, vel Evnglsta ē donum dei sicut dicit, Eph 4, et 1 Cor. 12; sicut q. donavit deus marco et Luce qd essent solum Evnglstæ, ita donavit joanni, et Mattheo ut simul essent et Apli, et Evnglstæ, quia oẽs istas grãs deus donat, dividens unicuiq. sicut vult, sive multum, sive parum

296 R. Cia Evnglia eiusdẽ dignitatis s̃ ex parte obiecti; nam uniũ Evnglstarum obiectum ē Xtus, quantum ad facta sua, et dicta; ideo n̄ differunt. Sacri tñ doctores solent in verbis suis significare quandam excellentiam Evngly Joanis sup alia, vocando illud dñũ, et altissimum; et qd joanes excesserit ceteros Evnglstas, sicut Aquila ceteras aves.

297. R. qd audientes Evnglium stent, et n sedeant, significat, qd hõ debet eẽ promptus ad implenda ea quæ dicunt in Evnglio, sicut dicit, Eph 6 estote q. succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica iustitiæ, et calciati pedes in præparatione Evngly pacis // S qd significat promptitudo obediendi, et exequendi verba Evnglia

Tostati in I Prolog B. Hieronymi in matthew.

2.8 Necessu fuit scribi Evangeliu, ut sciremus quod credendu esset, et ne elaberent de memoria nostra ea, quae predicata fuerant, et ut heretici non haberent locu calumniandi nos.

209. Evangeliu predicandu erat per 4. mundi partes, ideo quatuor Evangelia esse debuerunt, ut innuit Hieron in Prol. Quod tamen non est ita intelligendu, quod pro qualibet parte mundi esset unu Evangeliu, quia omnia quatuor Evangelia recipiunt in quacunq. parte mundi, ubi est Ecclesia

210. Quatuor Evangelia sunt quasi quatuor Rotae, in quadriga Domini Hieron. in prol. Ita est sed ea figuralis, ut intelligamus, Xtum per predicationem portari per totum orbem in una Quadriga quatuor Rotarum, quae sunt 4. Evangelistae; quia per predicationem 4. Evangeliorum Xtus per totum orbem vehitur ad hoc, quod eius fidem ab omnibus Gentibus suscipiat... In tantum Xtus cognoscitur, in quantum Evangeliu annuntiatur

ve
a, que
cum:

ideo
ol.
i. eet
qua

uadri
ntelli
una
a f
ij ad
ntev

211.
21
213.
legger
essa
one
i nu
in si
214.
lue
knoil
mai
ne
Divin
i ikr
le
215
p sia
cung
ita
bbia
ma
di
di un
le

211 [illegible] cordis [illegible] ult

212. 2 Verba vitæ æternæ habes //.

213. S. Ireneo l. 2 c. 47 assign a questa regola per ben leggere la S. Scrà, cioè di profittare di quelle cose che in essa s'intendono, e di rimettere a Dio quelle, che vi s'intendono e nel c. 20 del l. 5 dice essere proprie d'ogni Xano di nutrirsi delle sante Scre nel sen della Chiesa: in ejus sinu educari, et Spis Dominicis enutriri //

214. S. Clem. Aless. Pedag. c. 11. La parola di Dio è la salute della nostra età. Antiamente essa par Moise nous tenoit lieu de Pedagogue et depuis par les Prophetes; mais enfin le Verbe nous a donné son plus bien aimé que nous devons ecouter ; e nel l. 3 c. 5 dice che questo Divin Pedagogo ci propone nella Scrà ogni maniera d'istruzioni di esempj, di parabole, per ritirarci dal male e per portarci al bene.

215. S. Clem. Aless. l. 3 Pedag. c. 11 ma voi direte: noi non siamo tutti capaci di questa dottrina Filia. Ed io rispondo: dunque dite, noi non siamo tutti capaci d'arrivare alla vera vita. Che mi dite voi dunque? come può darsi che voi tutti abbiate conseguito il dono della fede, di credere in Dio, di amar Dio e il Prossimo se tutti non siete capaci della Filia di cui vi parlo? e nel l. 7 Strom. dice che il sacrifizio di un Xano sono le preghiere, le lodi di Dio, e la lettura de' libri santi

Du Pin dissert. prelimin. sur la Bible l. 1 c. 10. §. III. dell'utilità della lettura delle SS. Scritture.

21.6 Celso Phō pagano dispregiava i santi libri. perche lui sembravano essere (di uno stile) troppo semplici e da ni paragonarsi alla bellezza dello stile dei Phī gentili. ma Origene (1.4.) cō. Cels. da questo appunto prende argomento di preferire la Scrittura a tutte le più eloquenti opere de' Greci. e che perciò son esse più stimabili perche si accomodano alla portata de' più semplici del popolo, ciò che i han potuto fare, dic' egli, ces contours de paroles dont les Grecs font tant d'estime. e stendendosi poi più a lungo sopra questo soggetto: se un Greco dic' egli volesse istruire gli Egiziani, e i Siriaci d'una dottrina che capace fosse di guarire le malattie delle lor ãe il auroit soin d'apprendre leur langue, amando meglio parlar barbaramente ~~che~~ di quantunque ciò potesse sembrar vergognoso a' Greci che parlando la sua natural lingua riuscir inutile a que' popoli così la Sapia Dña volendo rendersi profittevole in solo ai sapienti Greci, come on les estime, ma a tutti gli uomini, ella si è abbassata insin a la portée de' più semplici della moltitudine infinita di persone ch'essa ha avuto disegno d'istruire: ella ha voluto attirer par là gl'ignoranti medmi e farsi da loro ascoltare, servendosi della lor lingua ~~mérd~~ ordinaria ed essa ha avuto ...ie più maggior motivo di ~~parlo~~ usar questa sottà. su ... aves cet... ... introduction dans les Ecritures Saintes, dont tout le mond est capable on y peut rechercher des sens

des sens plus sublimes. Poiche tutti quelli, che le leggono, riconoscono, che esaminandole con attenzione, si scuoprono in esse molte verità, e assai più rilevanti di quelle che si scorgevan dapprima e tanto più se ne scuoprono quanto più vi si applica a ricercarle. Egli dunque certo aver Xto assai più giovato al Genere umano con quello stile che Celso chiama rustico, che ei giovò Platone con tutta l'eloquenza de' suoi discorsi. Ella dunque sarebbe un'in: gratitudine verso Dio, come avvera questo salve, e un mal riconoscer la grazia ch' egli ci ha fatta abbassandosi jusques à begayer avec nous per insegnar a tutti le verità di eterna salute con una maniera proporzionata alla capacità de' più sem. plici

217. Applichiamoci alla lettura de' SS. Libri per appren: der quello che Dio ci ordina, e quello ch'egli desidera che noi facciamo per darsli gusto. - - La che questa a dover della lezione de' SS. Libri, ha in se stessa una nutritura quella lui è une semenze di vita eterna - - La lezione della S. Scrità è una sorgente di vita, bisogna leggerla e meditarla per vivere. Applichiamoci dunque alla lettura dell' Vangelio: occupiamoci a conoscere ciò, che Dio dimanda da noi, e pratichiamo col regolamento della nostra vita, ciò che la di lui legge ci prescrive
S. Hilar. in ps. 118

218. L'Ambros. in Luc. dice che l'Vangelo di S. Luca est adressé a Theophile, c'est a dire, à celuy qui aime Dieu

Dieu: se voi amate Dio, esso è scritto p voi. Ricevete il presente d'un Evangelista, e ciò ch'egli vi dono come vostro amico pour gage di sua amicizia //. il faut donc que l'on dispense d'aimer Dieu ceux que l'on pretend ne devoir pas lire l'Evangile

319 Come la dottrina dell'Evangelio è dettata a pro di tutto il mondo, così la di lei maniera d'istruire è proporzionata ad ogni sorte di persone, ai fanciulli, agl'idioti, al volgo, ai Scrittori, alle serve.

320 L'autorità della S. Scrà mi sembra altrettanto più degna di fede, più santa, e più venerabile, quanto che d'una parte ella è semplice p il suo stile, e proporzionata all'intelligenza de' lettori i più semplici, e meno abili, e dall'altra e la riserva ne' sensi nascosti sotto la scorza della lettera la sublime dignità de' suoi misteri secreti esponendosi in tal guisa agli occhi, e alla lettura di tutti gli homini, con assai chiari, e con espressioni assai basse, ed ordinarie, e nel tempo stesso esercitando tout l'esprit, et toute la suffisance de ceux qui ont une plus haute lumière et une vüe plus ~~pre~~ persante. Aug. l. 6. Conf. c. 5.

321 La ~~sua~~ maniera di dire della S. Scrà è così ammirabile, che in un tempo stesso in cui elle est accessible a tout le monde, il n'y en a presque point, qui la puisse penetrer. Quand elle dit les choses claires, elle dit, è come un amico famigliare che parla sans fard, et sans artifice al cuore de' saputi, e degli ignoranti, et que quand elle

elle cache les verités sotto espressioni misteriose, ei lo fa già con un parlar sublo, capace di ributtar les petits esprits, e levar loro il coraggio di appressarsi, come li poveri temo: no o accostarsi a ricchi; ma essa invita il mondo tutto con un parlar semplice a venir a cercare di che nutrirsi des verités manifestes, et de quoi s'exercer a decouvrir celles, qui sont cachées, ri avendovi intanto nell'une, e nell'altre che un medesimo fondo di sapia, e di lume. C'est par là che si correggono gli spiriti sregolati, si nutriscono gli spiriti sem: plici, e si trattengono i più grandi spiriti dans des douceurs ineffables. Aug. Ep. ad Volus.

222. Car si on a l'Evangile ~~dans~~ dans une maison, satan n'osera y entrer. Et combien a plus forte raison les demons, et le peché seront ils eloignez d'un ame, che siasi resa familiare la s. Scrà? Santificate dunq. le vostre ae. santificate i vostri corpi. Ciò bene vi averrà, se voi avrete sempre il Vangelo nel cuore, e nella bocca . La s. Scra è come una voce, che ci vien dal Cielo. Prepariamo dunq. le nostr'ae a ricever da essa i rimedj, di cui abbisogna p. guarire dalle sue passioni. Xtom hom 31. in Joan.

223. Ma, dirà taluno, come potrem noi cavar dalla Scrà l'utilità, che voi ci promettete, se noi n l'intendiamo? Jo vi rispondo, che ~~questo~~ on ne laisse pas d'en tirer du fruit quoi qu'on n'en entende pas le sens cachez, et que la seule letture, qu'on en fait, può stribuir molto alla nostra santi: ficazione. D'ailleurs il n'est pas possible qu'on ignore egale: ment tout ce qu'on y lit. Car le S esprit qui l'a fait ecrire a eu soin, ch'ella il fosse d'una maniera, che i Publicani, i Pescatori, les faiseurs de tentes, les bergers, les autres gens rustiques, senza stud., e senza lettre, pussent etre sauvez

par

par ces livres. Afin donc que les plus simples ne puissent prendre la difficulté d'interpréter p[er] scusa di ri leggerle, le cose che ivi son dette sono accomodate alla portata di tutto il mondo, di modo che un'artigiano, un valet, una povera donnicciola, e i più ignoranti tra tutti gli huomini possono profittar di questa lettura. Perciochè coloro, cui Dio si è degnato d'ispirar di compor questi libri par la grace du S. esprit, non gli anno già fatti, come i Pagani, pour en tirer de la gloire, ma p[er] la salute di quelli, che gli avriano letti, o sentiti leggere. E questa è la ragione p[er] cui, dove i Phi[losophi], gli Oratori, e gli altri Compositori di libri, i quali punto non conobbero G[esù] C[rist]o, avendo meno consideratione a ciò che potesse esser utile agli altri, che a ciò, onde si potessero essi acquistar l'ammirazione, ont laissé in una certa oscurità a riguardo dei semplici ce qu'ils ont pû dire de bon, les Apotres ont tenu una strada tutto opposta a questi. Dio avendoli stabiliti i dottori di tutte le Nazioni, ils ont eu dessein d'espor chiaramente a tutti gli huomini ciò che loro avevano ad insegnare, affinchè ognuno potesse apprendere leur doctrine par la seule lecture. Xtom. serm. 3 de Laz.

224. De modo proficiendi in S. Sp[irit]e, Lectione Cassian. collat. 14 c. 10. et 11.

225 Dio dice p[er] bocca di Davidde, e di Salomone, che la sua legge è fatta per donar la sapienza ai piccoli, ai semplici, e agli ignoranti. G[esù] C[rist]o dice: que le saint Esprit l'a envoié precher l'Evangile ai poveri, e che e' rendeva grazie al Padre perchè avesse nascoste le verità ch'e' predicava, ai savii, ed ai prudenti, e le avesse rivelate ai semplici ed ai pargoletti.

226. La S. Scrà, siccome osservano i Padri, contiene
un'infinità di cose chiare, e queste, che son le più chia-
re son quelle, che riguardano i precetti morali, e i do-
veri più essenziali della Religione; essa è scritta di una ma-
niera semplice, e adattata alla capacità di tutto il mondo.
Le di lei verità chiare son proprie a nutrire, e ad istrui-
re i semplici, e i men saputi; comme ses profondeurs sont
capables d'exercer les esprits le plus ~~[illegible]~~ eclaires. [illegible]
~~essa [illegible]~~ difficili

227. Il Vangelo è il rimedio sovrano per la guari-
gione de' peccatori, dicendo G.C. "ce ne sont pas
les sains, mais les malades qui ont besoin de medicin".
~~Or le secret de l'evangile~~ ecrit, et preché,
~~là peut [illegible]~~ c. 10.

228. L'evangile ecrit, et preché, lû, et intendu
il a eté, come dit l'Apôtre 2. Cor. 2., et il sera jusque
a la fin du monde un odeur de mort pour le mort, et
aux autres odeur de vie pour la vie: "La parole de la
Croix est une folie pour ceux qui se perdent, un scandale
aux Juifs, et une folie aux Gentils".

229. Vobis datum est nosse misterium dei; ceteris au-
in parabolis etc." "Confiteor tibi Pater, quia etc."

230. Ad coercenda petulantia ingenia, decrevit, ut l. X
nemo suae prudentiae innixus in rebus fidei, et morum ad aedifi- c. V
cationem doctrinae pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contor-
quens, contra eum sensum quem tenuit, et tenet sancta mater ecclesia, cuius
est judicare de vero sensu, et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut
etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam sacram
interpretari audeat". Trident. sess. 4.

Du-Pin
dissert. prelim. sur la Bible l. 2 c. 1.
§ 1
des Noms de Nouveau testament.
... evangile

231. La Revelation que dieu a faite aux hommes par J.C. son fils è altrettanto superiore a quelle ch'esso avea fatte col mezzo de' Profeti, quanto la dignità della persona di Cristo sorpassa quella de' Profeti e de' Patriarchi. Nelle prime Rivelazioni Dio si servì degli Angeli, o degli uomini per far intendere, e conoscere agli uomini le verità, ch'egli voleva, ch'essi apprendessero. In questa egli si è servito del suo proprio figliuolo, qu'il a, selon les termes de S. Paul, etabli l'héritier de toutes choses, et par le quel il a fait le monde —

232. Mais ce n'est pas seulement la dignité de celui dont dieu s'est servi per questa seconda Rivelazione, che la renda più considerabile della prima; essa ha in oltre molti altri vantaggi sopra di lei. 1° perchè queste antiche Rivelazioni erano oscure, e velate sotto figure e parabole, che nascondevano i misteri e le verità. Questa si è evidente, e scuopre chiaramente le più sublimi verità, e i più profondi misteri. 2° Le prime erano imperfette: il y manquoit bien des choses: esse non erano che d'un petit nombre de verités, e ve n'erano in quantità riservate al tempo del Messia. Celle-ci è compiuta, e perfetta, ne altro vi resta più che sperare di vantaggio in questo mondo. essa è la perfezione, e il fine di tutte le Rivelazioni. Comme il n'y en a point eu de semblable jusque là, il n'y en aura plus en la suite, et elle subsistera sino alla fine de' secoli. 3° Le prime non erano che per il Popolo ebreo: esse non furono conosciute che da questa sola Nazione; esse sono sempre state renfermées dans la Judée, e il rimanente della Terra non ne avuta alcuna conoscenza

scenza

scienza sino alla venuta di G. Xto: Celle-ci è stata fatta p tutto il mondo, e p tutte le Nazioni: ella si è sparsa p tutta la terra; et cette lumiere a lui et luit encore pour tous le hommes.

233 Il Figlio di Dio essendo dunq. venuto sopra la terra p annunziare agli homini le verità, che il divin suo Padre voleva loro rivelare, egli impiegò gli ultimi anni della sua vita a predicarle nella Giudea, donde la luce di Cristo dovea esser portata a tutte le Nazioni. Finche egli si trattenne qui in terra, ei era già difficile d'apprender qual si fosse la di lui dottrina, bastava s'adresser à lui, ascoltarlo, e comprender il senso delle di lui parole. Egli egualmente istruiva tutto il mondo: bastava interrogarlo, e rispondeva con dolcezza a tutti quelli che a lui venivano con intenzione di restar istruiti: al contrario confondeva tutti quelli che ei l'interrogavano, cio p sorprenderlo. Ma sciossiache ei ei dovesse fermarsi che poco tempo sopra la terra, ebbe egli cura d'istruire più particolarmente i suoi Apti, e i suoi discepoli di tutte quelle verità, ch'ei voleva ch'essi annunziassero dopo la sua morte a tutto il mondo. Esso non tenne loro celata alcuna di quelle cose, che il Div Padre voleva fossero rivelate agli homini = Jam ei dicam vos servos ex Jo. 15. 15. 11. E poco dopo, Jo. 17. 8, parlando al Padre. Je leur ai donné, dit il, les paroles que vous m'avez donné es 11. Gli Apostoli, e i discepoli p tal guisa istruiti dalla stessa bocca di GXto pouvoient aussi rendre ~~temoignage~~ temoignage de sa doctrine. Mais a fin qu'ils la scussent pienamente, e ne mai potessero se tromper, dopo d'esser asceso al Cielo i les confirma, et leur donna de nouvelles lumieres inviando a loro il suo Sto Spirito, che fini di ammaestrarli tutte le verità della Religione, che essi sap dovevano. Cette oeconomie

est

est representée nelle ultime parole di G.C. a suoi Ap.li. Loro ordina di andar p tutto il mondo a predicar il Vang.lo, ed istruir i Popoli, e di battizarli nel nome q Loro promette di mandar ad essi lo Spirito; e gli assicura che giamai gli abbandonarebbe

234 = quod in aure auditis praedicate sup. tecta // Matt. 10.

235 = Praedicate Evangelium omni creaturae Matt 16. // così ai grandi, come ai pargoli, agli ignoranti ed a' sapienti, ai semplici, e agli illuminati.

C. I § II 236 G.Xto si è contentato d'insegnar la sua dottrina di viva voce, senza scrivere cosa alcuna. Egli ha lasciata questa cura a suoi Ap.li, ed a suoi Discepoli, e con una providenza particolare ha disposto che alcuni di essi dopo di aver colla voce annunziata la dottrina, che avean appresa da lui, dopo di averla confermata coi miracoli, e sparso p tutta la terra, scrivessero fedelmente l'istoria della sua vita, perchè servisse di modello a Xani, e di monumento pretioso della dottrina che p parte di lui essi avevano insegnata; e che scrivessero anche alcune epistole nelle occasioni, che loro si presentavono, p servir d'istruzione alle chiese —

237. S. Matteo, e S. Gio. Ap.li e testij oculari delle azioni di G.Xto hanno scritto, quello che avevan veduto, e inteso: S. Marco, e S. Luca quello, che appreso avevano dagli Ap.li S. Luca fece anche la storia de' primi Xani, e di alcune circostanze della predicazione, e della vita degli Ap.li particolarmente di S. Pietro, e di S. Paolo. S. Paolo istruito non già da gli huomini, ma da G.Xto medesimo, chargé du soin di tutte le chiese de' Gentili, di cui egli era Ap.lo. scrisse più lettere tutte piene dello Spirito di Dio, ch'era in lui. S. Pietro, S. Gio, S. Giacopo, S. Giuda ne scrissero altresì in varie occasioni. Queste sono le

sono le

sono le ope, che compongono ciò, che si chiama nuovo Istmnto, e che stngono i nostri mati della dottrina di GXto.

238. des Noms de nouveau Testament, et d'Evangile, et des Titres des Evangiles — c. 2. §. I

239. Noi già spiegammo in qual senso il nome διαθήκη que les Latins ont rendu par celui de testament, è preso qualora viene usato a significare i sacri libri (vedi Dissert. prélim. l. 1 c. 1. §. 1. vide hic infra n. 282.) e abbiamo mostrato, che qsta parola si de' intendere d'une Promesse, et d'une Alliance solemnelle, par laquelle Dio fa conoscere agli homini la sua volontà. ma qui bisogna aggiungere, qsto nome convenirsi d'una maniera più particolare, e più propria al Nuovo, che all'antico Istmnto. poichè se si prende pour marquer une Alliance, qlla, che Dio ha fatta cogli homini par J. Christ son Fils, su tutte le condizioni ricevrate p una pfetta alleanza: e sotmnte qsto è un patto solenne, ch'egli ha contrattato cogli homini, ma qui est encore sfirmé col sangue di GC. mediatore di questa nuova Alleanza. elle peut etre aussi appellee Istmnt d'un modo più speciale che l'antica Alleanza, car dans celle-ci la mort de celui qui a ordiné cette Alliance est intervenue, e p qsta ragione, come si dice Hebr. 9. essa è ppriamente parlando un testmnto, p che qsta si è l'ultima volontà di GC. confermata colla sua morte. —

240. L'epithete de Nouvelle Alliance, ou de nouveau Testmnt, lui est donné nel Vnglo, e nelle Pistole degli Apli, par opposition a l'Alliance, che Dio aveva fatta cogli homini par Moise, qui avoi precedé de long temps celle ci. Celle là è chiamata prima alleanza, antica alle

alleanza, antico Tstmnto, et celle-ci Nuova alleanza, nuo
vo Tstmnto. Egli è nuovo e p rapporto ~~alleanza~~ au temps,
e per rapporto aux choses; perouche la legge di qsta alle
anza, le ordinazioni di qsto Tstmnto, come ancora le ricom
pense promesse a qlli, che le osservavano, sono nuove e
assai più grandi, e più pfette. Le differenze dell'una, e dll'
altra sont marquees nettement nell'ep. agli Ebrei —

241. Il nome d'Evangelio que l'on donne generale
ment a tutta la legge nuova, e particolarmente all'isto
ria della vita, e della Predicazione di Xto significa a la let
tre une heureuse nouvelle. C'est un mot grec derivato
dalla particella εὐ che significa bene, e dal verbo ἀγ
γέλλειν, che significa annunziare, d'où l'on a formé εὐαγ
γέλιον. Gli Apli e i Discepoli di Xto si sono serviti di qsto
nome a significare la predicazione di Xto, la qual'era una
nuova felice p tutta la Terra. Ils l'ont appellé l'Evange
lio della pace, l'Evnglio del Regno di Dio espressioni usi
tate presso gl'Ebrei pour marquer la prosperité, et le
bonheur. S. Marco comincia il suo racconto con qste pa
role: initium Evnglij Xti filij dei,, cioè a dire: Historia
della heureuse predicazione di Xto, perouche qsta predica
zione è qlla, che fa la principal parte della di lui istoria.
C'est pourquoi i primi Xani hanno preso il nome di Evan
gelio p significare in particolare l'istoria della vita di Xto,
ou ses predications sont rapportees; e il nome di Evangelista
che dapprima si dava a tutti qlli, che annunziavano la pa
rola di Dio, ne s'est plus donné che ai 4. Historici della Vita
di Xto, le istorie de' qli sono state da primi Xani riconosciute
p autentiche, e appellate sin da primi secoli les quattre E
vangiles. C'est ce que S. Justin remarque dans son Apolo
gie a

gie à l'Empereur Antonin : Les Apotres, dit il, nous l'ont ain
si appris (que l'Eucharistie est le corps, et le sang de J.C.)
dans leurs ecrits, qu'l'on appelle Evangiles. —

242. Qsti libri portano ne' loro titoli i nomi de' loro Au
tori, ma vi è già cosa certa che qsti Titoli siano degli Autori
mdmi; ev è più probabile, che vi lo siano. Perciocche quato
ra gli Autori mettevano il loro nome alla testa delle lor'
Opere, lo inserivano nel testo mdmo, come i Profeti, e S. Pao
lo hanno fatto ne' loro scritti: il n'est pas de meme des noms
des Evnglstes qui n'ont aucune liaison col resto del discorso.
Il paroît aussi par le comencement del Vnglo di S. Marco, qu'
il n'avoit pas appelle son Evnglo de son nom, mais de celui
de J.C. Qsto titolo mdmo si trova in qualche antica inscrizione
dell'Evnglio di S. Matt. Il Xtomo hom. 1 in ep. ad Rom.
rimarca che Mose n'avoit point mis son nom ai cinq. libri
da lui scritti, nè plus que ceux qui avoient ecrit l'Histoire
apres lui Que S. Matt., S. Jean, S. Marc, S. Luc n'avoient
point non plus mis leurs noms au comencement de leurs
Evangiles; ma che S. Paolo aveva messo il suo alla testa
di tutte le sue Epistole, eccettuata qlla scritta agli Ebrei, o.
ve egli nè posse il suo nome a dessein, perche egli era odioso
agli Ebrei; e la ragione che qsto S. Padre ne da di qsta dif.
ferenza si è, che i primi scrivevamo p. le persone, ch'eramo
presenti, dove S. Paolo scriveva le sue lettere agli assenti.
Quantunq. però qsti titoli, che portano il nome degli Evnglsti
non siano degli Evnglsti mdmi, nulladimeno sono quasi così an.
tichi che gli Evnglsti stessi. et quand cela ne seroit pas, il testi.
monio degli Antichi nous assureroit, d'une maniere con.
vaincante, de leurs Autheurs, comme nous l'avons fait
voir. —

243 Quoiq. l'on eut pu appeller simplement ~~les Evangiles~~ Evangiles

les Evangiles du nom de leur Auteurs, e intitolarli Evnglio di S. Matt. di S. Mar. di S. Luc. di S. Gio, l'on a iuge neanmois più a proposito il servirsi di un'altra espressione intitolandoli l'Evangile selon S. Matt., selon e pour ne pas allontanarsi della maniera di parlare degli Apti, e specialmente di S. Marco, che chiama il suo Vangelo l'Evangile de J.C. e qsta è la ragione piche l'on a rendu religiosement questa proposizione greca xatà nella Versione Latina par secundu' selon. e qualche antico Padre, come Tertulliano, ont conserve le mot Grec. Egli è vero, che secondo il senso della frase greca, l'Evnglio sec. S. Matt. significa semplicemente l'Evnglio di S. Matt., ma vi si può anche dar qsto senso. l'Evnglio di GC secondo ch'egli è stato scritto da S. Matteo, da S. Marco, da S. Luca, da S. Giovanni ——

· II
des anciens E
vangiles.
simboles attribuez
aux 4. Evngstes

274. Egli era così nesso a tutti i Xani il saper la storia della vita di GC, e della dilui predicazione, che non è da stupirsi, che ne' primi secoli della Chiesa molti abbiano intrapreso di scriverla. C'est ce que S. Luc nous apprend nel prio di suo Vangelo Quoniam quidem multi etc. Plusieurs Interpretes intendono ciò che dice S. Luca in qsto luogo, des Evangiles supposez dagli Eretici. Altri applicano qste parole unicamente agli Evngli di S. Matt, e di S. Mar, che già erano stati scritti, allorche S. Luca scriveva il suo. A me sembra potersi tener una strada di mezzo tra qste opinioni, dicendo che S. Luca par le generalmente di tutti quelli, che avevano prima di lui intrapreso a scrivere la storia della vita, e delle predicazioni di GC, piche pare assai verisimile, che molti Xani avaient ecrit du vivant des Apotres memes, et aussi tot apres leur mort, ce qu'ils avoient appris de la Vie, e della Dottrina di GC dagli Apti, e dai Discepoli, i quali lo avevano veduto, e sentito. On peut donc supposer qu'il y a eu nel prio della Chiesa plusieurs

neurs Evangiles. Ma quantunque gli antichi abbiano conosciuto, et citi qualche volta questi antichi Evangelj, giammai però la Chiesa non ne ha riconosciuti per ~~autentici~~ canonici, e divinamente inspirati che i 4. Evangelj di S. Mat. di S. M., di S. L., e di S. Giov.. Questo è un fatto di cui noi abbiamo per testimonj i più antichi autori Xani. Il ne peut, dice S. Ireneo l. 3. c. 11., y avoir nè più nè meno Evangelj di questi quattro, che sono come le 4. colonne della Chiesa, l'autorità de' quali è sì costante, che gli eretici stessi se ne servono di essi per confermare la loro dottrina. S. Clemente Ales. l. 3. Strom. rispondendo all'eretico Cassiano, che lui opponeva un passo cavato dal Vangelo selon les Egiptiens, declare d'abord, di non esser egli obbligato a prestar fede a ce qu'on allegue: parce que cela ne se trouve point dans les quatre Evangiles que nous avons reçus par tradition". Origene hom. 1. in Luc., S. Augustin, S. Jerome, Tito de Bostre, S. Ambroise su allo stesso passo di S. Luca rimarcano che la Chiesa antica non ha ricevuto che i 4. Vangeli, perchè questi sono que' soli ch'essa ha riputati degni di fede, e scritti per ispirazione dello Spirito, ed ha rigettati gli altri, come scritti da' Autori, i quali non erano d'infallibile autorità, ou dont les ecrits erano pieni di falsità e di errori. La differenza che Tito de Bostre mette tra questi scrittori, e i nostri 4. Evangelisti si è, che quelli non furono in alcun modo nè menomamente assistiti dalla grazia dello Spirito a scrivere le loro istorie, dove questi lo furono. Così la ragion precisa, perchè nella Chiesa non sono stati ricevuti che i nostri 4. Evangelj, si è, perchè questi 4. soli furono scritti per ispirazione dello Spirito.

24. Gli antichi Padri sono andati cercando diversi misterj in questo numero di quattro. S. Ireneo dice che siccome vi sono 4 parti di mondo, e 4. principali venti, egli era altresì conveniente che 4. fossero i Vangeli nella Chiesa, come 4.

colonne

colonne, che la sostenessero, e 4 souffles de Vie qui la rendent immortelle. S. Ag.no usa la medesima allegoria delle 4 parti del mondo, per le quali è sparsa la Chiesa. S. Girolamo li paragona con più verisimiglianza ai 4 fiumi, che uscivano dal Paradiso terrestre, e ai 4. angles, ou aux 4. anneaux dell'Arca, ma queste allegorie non hanno altro fondamento que l'imagination; e la vera ragione per che la Chiesa non ha più che quattro Vangeli, si è, perchè questi 4. soli sono in tutti i tempi stati riconosciuti per divinamente inspirati. Ma perchè mai non ve ne sono più che 4. di tal natura? Dio ha voluto così, ed è superfluo il voler ricercare altra ragione oltre la Divina di lui volontà. Tutto quello che on peut remarquer col Xtomo, si è, ch'egli era a proposito che vi fosse più d'uno Evangelista per autorizzare d'avantage l'istoria di G.C. - sarebbe certamente stato un solo, ~~ma~~ dic'egli; ma 4. persone differenti avendo scritte le stesse cose in differenti tempi, e in differenti luoghi senza parlar uno coll'altro, s'accordano perfettamente, sono senza dubbio una pruova assai più grande della verità —

296 Gli Antichi hanno creduto di ravvisar una figura dei 4. Evangelisti nel principio della Profezia di Ezechiele, e nel c. 4 dell'Apoc., dove si parla di 4 ali il primo de' quali avea la faccia d'uomo, il secondo di Leone, il terzo di bue, e il quarto di Aquila. Questi sono i simboli che ordinariamente si danno ai 4 Evangelisti. Ma i Padri non van già tra loro d'accordo nell'assegnar a ciascuno il suo simbolo, nè sopra le ragioni per cui a ciascuno tal simbolo piuttosto che un altro, si convenga, di maniera che non si può non si può far gran fondamento sulle loro congetture puramente arbitrarie,

travie, ne dezniav necessariamente ai 4 Evangli. il senso delle Visioni di Ezech. e di S. Gio., le qli sono tanto oscure.—

247. La Dnà Provvidenza ha ordinato che di qsti 4. Evangsti due siano del numero degli Apli S. Matt. e S. Gio. testij oculari dlla Vita, e dlle azioni di G.C., e due altri discepoli degli Apli S. Mar. e S. Luc., i qli hanno scritto il loro Vnglo sulla relazione altrui; affinche s'intenda qu'il n'y avoit point di differenza tra qllo che avevano scritto gli Apli, e qllo che avevan predicato di viva voce.—

248. Le diversità, et meme les contrarietà che s'incontrano tra loro, ben lungi di diminuire la loro autorità, servono anzi a stabilirla, e fanno vedere, ch'eglino hanno fedelmente scritta la verità. Perche, come rimarca il Xtomo, se si fossero accordati in tutto avec une trop grande exactitude, sino alle più minute circostanze, et aux moindres termes, i nostri Avversarj direbbono, che essi si fossero accordati insieme, e avessero scritto di concerto p ingannare. Non si crederebbe giamai, che una si grande conformità potesse trovarsi dans des gens qui avoient [illegible] avec simplicité. Laddove la contradizione apparente che si trova tra loro in certe cose minute toglie il sospetto che si potria aver cio di essi, ed è una pruova della lor buona fede. Se v'ha tra loro qualche contrarietà intorno ai tempi, ed ai luoghi, ciò n pregiudica punto alla verità. Consideriamo ch'essi n so: no punto tra se diversi sui pncali punti della nostra fede: come sarebbe a dire sopra qsti, che Dio si è fatto uomo, ch'egli è stato crocifisso, e sepelito, che resuscito, e ascese al cielo, ch'ei tornerà a giudicar gli uomini

mini ch'egli ha dati salutari precetti, che vi ha formata una Legge contraria alla prima, ch'egli è figliuol unico di Dio, consustanziale al Padre, et sur les autres Points de cette nature. Nous les trouvons tous parfaitement d'accord sur ces articles. Mai si dans ce che riguarda i miracoli, ils ne les ont pas tous rapportez; que l'un en ait rapporté quelques uns, et un autre d'autres, vi dobbiamo stupire. Però che se un solo avesse scritto tutto, gli altri sarebbono stati inutili: e se tutti avessero scritte cose differenti, e nuove, on n'auroit point de preuve de leur accord.
Questa si è la ragione che ils ont ecrit des choses, qui leur sont comunes, et chacun a raporté des choses particulieres. —

289. Noi non siam gia per intraprender a far qui vedere, ne avervi alcuna vera contradizione nei racconti degli Evangelisti; ne ad accordar le varietà che possono riscontrarsi, ne a far un'istoria compiuta de 4. Evangeli. Molti autori antichi, e moderni l'ont tenté, et executé avec succes ——

290. L'ordre suivant le quel les 4. ~~Evangiles~~ Evangi: les ont eté composez, est, selon le temoignage de ~~tous~~ tous les Anciens, celui dans le quel ils sont encore placez. Nous tacherons d'en marquer plus precisement l'ordre et l'occasion ~~en~~ traittant de chaque Evangile en particulier. — Di qua sotto n. 286.

§. III
de S. Matthieu et de son Evangile

291. S. Matteo medesimo nel suo Vangelo c. 9. ci fa sapere, (vide infra 288) ch'esso era Pubblicano, et qu'etant ~~assis~~ proche de la Ville de Capharnaum, assis dans le Bureau des Imposts, G. C. (vide infra 290) lui disse, suivez-moi; qu'il se leva aussi tôt, e gli tenne dietro, e lo ricevette in sua casa, dove il N. Signore, e i suoi

discepoli

discepoli si assisero a mensa con altri Publicani, e pubblici peccatori, ciò che diede a farisei occasione di mormorare cio di lui. S. Marco c. 2., e S. Luca c. 5 riferiscono la stessa istoria, e colle medme circostanze; ma il nome ch'essi danno a questo Pubblicano, n'è Matteo, ma Levi, ciò che ha fatto credere a qualche interprete, che il Pubblicano, di cui si parla in qsti due Vangelisti, sia diverso dall' Apto S. Matteo. Ma le circostanze, il tempo, e il luogo dell'istoria essendo i medmi, il y a vien de l'apparence que c'est le meme homme, che si chiamava Levis, o Levi prima che fosse discepolo di GC., il qual fu dopo chiamato Matteo. S. Marco chiamandolo Levis d'Alfeo ci fa sapere, ch'egli era figlio di Alfeo. Egli fu messo da GXto poco tempo dopo nel numero degli Apti; e dopo essere stato testimonio della di lui predicazione, azioni, e ascensione, il demeura in Gerusalemme e ricevette cogli altri Apti il S. Spirito p predicar l'Evnglio di GXtò. Qsto si è tutto qllo, che la S. Scrà ci dice dell'istoria della vita di S. Matteo, e tutto qllo che intorno ad essa noi abbiam di certo.—

292 Rufino, Socrate, e la più parte degli Autori dicono, ch'egli abbia annunziato il Vnglo nell'Etiopia. S. Ambrogio lo fa l'Apto della Persia. S. Paolino dice, ch'egli sia morto dans la Parthe, dont les menees des Grecs le font Apotre. Le faux Abdias lui fait souffrir il martirio nella Citta de Naddaver nell' Etiopia, ou Fortunat de Poitiers dit, que son corps repose il Martirologio attribuito a S. Girolamo, e gli altri Martirologi portano ch'egli sia morto dans la Perse, ou dans la Parthe. Metafraste dice ch'abbia predicato nella Siria. Isidoro de Seville dans son Livre de la vie, et de la mort de quelques Saints donne a S. Mattieu la Judee, et la Macedoine en partage. S. Clemente Ales. l. 2. Pedag. c. 1. dice che qsto Apto pratico un'astinenza continua in tutta la sua vita, vivendo

vivendo di sole racines, de laitues, et d'autres legumes, sans iamais manger de viande—

233. Quto alla maniera della sua morte: Heracleone discepolo di Valentino, citato da S. Clemente l. 4. Strom., dice, ch'egli fu un di quegli Apli, a cui si tocco di soffrir il mar: tirio. I Menologi Greci par che siano di questo sentimen: to. Al contrario Niceforo, Abdias, e i Martirologi tutti lo mettono nel numero de' Martiri, e descrivono ancora il genere, e le circostanze del di lui martirio. Mais quelle foi peut on ajouter a ces monumens?—

234. Il faut donc tenersi unicamente a ciò, che i più an: tichi Autori Xani ci hanno rapportata come cosa certa. cioè, che S. Matteo avendo p qualche anno predicato il Vangelo nella Giudea, compose il suo Vnglo in Ebreo, cioè a dire in qlla lingua, che i Giudei dimoranti in Gerusaleme e nella Giudea parlavano a quel tempo, ed era la lingua Siriaca. C'est ce que le dessein de cet Ouvrage demande que nous traitions avec plus d'etendue—

235. La plus grande question, che si trovi sopra qsto suietto, si è intorno la lingua nella qle qsto Vnglo fu com posto da S. Matteo medmo. Tutti gli antichi ci assicurano d'accordo, ch'egli lo scrisse in Ebreo. Papia, S. Ireneo, Orige ne, Eusebio, S. Cirillo Gierosol., S. Girolamo, S. Epifanio, S. Xtomo, S. Agno, l'Autor del comentario latino sopra S. Matteo, attribuito al Xtomo, e l'Autore della Sinopsi della Scrà, che porta il nome di S. Atanasio, sont une nuee de temoins, qui deposent que S. Matthieu ha scritt. il suo Vnglo in Ebreo. Nonostante alcuni autori mo: derni en ont doute, et ont meme osé soutenir, che lo avesse composto in Greco.— vide infra 284. et 304

256. Prima di esaminar le congietture di qsti Moderni ci sembra dichiarire un altra quistione: cioè, se la lingua ebraica, in cui gli Antichi dicono, aver S. Matteo scritto il suo Vang., sia l'antica lingua Ebraica dei Libri dell'antico Testamento, oppure la siriaca, che parlavasi in Gerusaleme, e che è comunemente detta Ebraica nel N. Testamento. A noi sembra essere evidente, che gli antichi abbiano inteso dire di qsta siriaca, qndo ci assicurano che S. Matt. abbia scritto il suo Vang. in Ebreo. 1° pche quasi tutti gli Antichi dicono, che S. Matt. lo scrivesse pegli Ebrei, o Giudei convertiti, i qli abitavano in Giudea; ori qsti Giudei a quel tempo comunemente non parlavano l'antica lingua Ebraica, ma la siriaca. 2° S. Girolamo, ed Eusebio dicono positivamente, ch'egli scrisse nella lingua che era del Paese: „en la propre langue des Juifs demeurans en Judée„, e qsta certamente è la siriaca. 3° Le ragioni p le qli essi dicono, aver S. Matt. composto il suo Vang. fan vedere, ch'ei lo fece nella lingua comune de' Giudei della Palestina. Poiche tutti dicono che qsto Vang. fu scritto p uso di qsti Ebrei, affinche nella lontananza di S. Matt. essi potessero tenere il Vangelo, che avea loro predicato. Dunq. lo avea scritto in qlla lingua che era comune appresso loro, e nella lingua medesima, in cui avea loro predicato. ecc. p 24. 25. 26. 27.

257. Se l'Evangelo de Nazareni sia differente dall' originale di S. Matteo p 21. 28 29. 30 31.

258 La lingua comune de Giudei abitanti in Gerusaleme, e nella Giudea al tempo di G. Cto era la lingua siriaca, cioè a dire une dialecte de la langue chaldaique, comme elle se parloit en Syrie, melee de quelques termes Hebreux, parce que c'est un fait qui est prouvé clairement

ment par plusieurs endroits du nouveau Testment? p. 24.

259. Se è vero, come ci assicurano tutti gli Antichi, che S. Matt. abbia scritto il suo Vang. per i Giudei di Gerosolima, e della Giudea, e nella lor lingua, c'est constamment en Syriaque, ou Syrocaldaique, qui etoit l'Hebreu comun, qu'il l'a composé. Questo è il sentimento più comune tra gl'Interpreti della S. Scrit. Cependant Erasme, Cajetan, et plusieurs Commentateurs Protestans s'en sont ecartez, et on crû di aver ragioni sufficienti pour rejetter sur cela le temoignage de tous les ~~Anciens~~ Anciens, e di assicurarci che l'Evangelo di S. Matteo n'a jamais eté ecrit qu'en Grec.

260. Della Versione Greca dell'Evangelio di S. Matteo. p. 30

261. Tutti gli Antichi convengono, che il Vang. di S. Matt. sia il primo de' 4. selon l'ordre des temps; ma egli è difficile a dire precisamente, in qual anno egli sia stato composto. Gli Antichi ont bien marqué, ch'egli lo scrisse mentre era ancora nella Giudea, ma poi non han detto in qual anno. L'Autor dell'Opera imperfetta sopra S. Matt., il qual porta falsamente il nome di S. Xtomo dice, ch'egli fu composto circa che gli Apti si partissero di Gerosolima. Il tempo di questa divisione non è punto certo, ed è ancora assai poco verisimile che ella succedesse tutta in una volta et de dessein premedité. S. Ireneo mette bensì il Vang di S. Matt. il primo, et cependant il dit, ch'esso l'abbia composto, che in tempo, che S. Pietro, e S. Paolo predicavano a Roma, e vi stabilivano il Vangelo. Se queste parole s'intendano a rigore, il Vang di S. Matt non dovria esser stato composto che verso l'anno 63. o 64. Il est remarqué in alcuni Manoscritti Greci del N. Testamento che l'Evangelo di S. Matt. fu pubblicato in Geru

salemme

salemme otto anni dopo l'ascensione di G.C.; ma poiche n'è alcuna certezza de l'antiquité de ces sortes de remarques, on ne doit pas s'y arreter, ni plus qu'au temoignage de Niceforo, e de l'Auteur de la Cronique d'Alexandrie, qui disent, che qsto Vangelo fu composto 15. anni dopo la Passione di G.C.. e cosi n' si può dir cosa alcuna di preciso sopra l'anno de la com: position, et de la publication de cet Evangile.

§. IV.
Vie de S. Marc. de S. Evangile.

262. Gli Antichi ci rapportano che S. Marco era discepolo, e interprete di S. Pietro: ainsi l'on ne peut douter que ce ne soit lui, qu'il appelle son fils dans sa premiere lettre ecrite de Babylone [1. Petr. 5. 2]. Mais il a bien de l'apparence qu'il est different de Jean sopranominato Marco figlio di Maria, compagno di S. Paolo, e di S. Barnaba, di cui souvent si parla negli Atti, qui est peut etre ~~ainsi~~ aussi ce Marc cousin de Barnabe, di cui si fa menzione nelle epistole di S. Paolo. L'Evangelista n'est appellé nulle part du nom de Jean, che era il nome proprio de celui-ci. Egli era discepolo di S. Pietro et attaché à lui, nel tempo che l'altro era con S. Paolo, e S. Barnaba. Alcuni Autori hanno pensato, che l'Evangelista sia stato uno de 12. discepoli di G.C. [vide infra n. 290.] Il y a plus d'apparence qu'il n'a pas receu l'Evangile de J.C. meme, mais ses Apotres, e particolarmente da S. Pietro, che lo chiama suo figlio, probabilmente perche il l'avoit engendré en G.C.. Lo stile del suo Vangelo ci fa conoscere, ch'egli era Giudeo, e piut tosto Hebreu naturel, qu'Hellenist. Veramente il nome di Marco n'è un nome ebreo; mais c'etoit apparement un nom qui repondoit al nome ebreo, ch'egli portava, ou un surnom de Romain, ch'egli avea preso suivant un uso assai comune in que' tempi. Ella è una tradizione antica, e costante, che l'Evangelista S. Marco sia stato il fondatore della chiesa d'Alessandria. Le altre circostanze della sua vita, e

della sua

della sua morte rapportées dans ses Actes, et par de nouveaux Auteurs sono incerti, o favolose vide n. 263.

263. Gli Antichi non convengono ne circa il luogo ne circa il tempo, in cui S. Marco compose il suo Vang. S. Ireneo dice che questo fu dopo la morte di S. Pietro, e di S. Paolo. Se è così, bisognerà mettere la morte di S. Marco o coll'Autore della Cronaca Orientale nell'an. 67., ou en 68. suivant ses Actes; nel qual caso egli avrebbe sopravvissuto due o tre anni a questi due Apli, nel qual tempo dovrebbe dirsi aver egli composto il suo Vang. Ma se si mette la di lui morte con Eusebio nell'an. 62., prima della morte di S. Pietro, on ne peut defendre ce systeme. S. Clemente Aless. dans ses Hypotiposes suppone che S. Marco abbia scritto il Vang. vivente S. Pietro: e così dice anche Papia. Eusebio poi e S. Girolamo aggiungono, che S. Pietro approvò il Vang. di S. Marco, affinche esso fosse predicato nelle Chiese. Tertuliano est temoin que l'on asseuroit, che il Vang. pubblicato da S. Marco, etoit de S. Pierre: licet et Marcus quod edidit, Petri affirmetur, l. 4. cuà Marc. c. 5.

264. S. Greg.o Naz. dans ses Sermes 34. et 44. dice, che S. Mar. compose il suo V. in l'Italia sur la Relation de S. Pierre. L'Autore della Syn. Singuli attribuita a S. Atanasio dice istessamente, che S. Pietro dettò il Vang. a S. Mar., ma ciò si accorda con quel che dicono Papia, e S. Clemente. Tutti questi Autori convengono que ce fut a Rome, ed a la priere dei Xani di questa Città, que S. Marc composa son Evang. Al contrario S. Xtomo h. 1. in Matt. crede, que ce fut in Egitto, e p uso di que' Xani. Par che si potrebbe accordare questa tradizione con dire, che S. Mar. fece il suo V. a Roma poco prima della morte di S. Pietro, che questo Aplo lo approvò, e che

dopo

dopo la di lui morte, essendo partito di Roma lo portò, e lo publicò in Egitto. In questa maniera si accordano tutti gli Autori supponendo che S. Marco si sia venuto in Alessan: dria che dopo la morte di S. Pietro cioè l'an 66, et qu'il n'est mort qu'en 67., ou 68. Ce que S. Irenee dit, qu'il n'a publie son ev, che dopo la morte di S. Pietro, se trouvera aussi veritable, poiche quantunque egli lo avesse composto poco prima della morte di questo Apto, il ne fut neanmoins ren du public che qualche tempo dopo. Il est remarqué dans Euthymius e in qualche nota de' Ms. del nuovo Testamento, che l'Evang. di S. Mar. sia stato composto dieci anni dopo la morte di G.C., cioè l'an. 44. de notre Ere. Ma ciò si può esse re, supposto ch'egli sia stato composto a Roma, e in tempo che ivi trovavassi S. Pietro, poiche S. Pietro si venne a Roma che molto tempo dopo

265 Par che si sia luogo di dubitare che S. Mar. si ab: bia scritto il suo V in Greco, e che il Greco che noi abbiamo si sia il suo originale. Tutti gli Antichi, qui ont remarqué come una cosa particolare, che l'Evang. di S. Matt. sia stato scritto in Ebreo, o in Siriaco, n'ont rien dit de semblable de celui de S. Marc. Ils ont donc supposé ch'esso fosse scritto in Greco come gli altri libri del N Testamento. S. Girolamo ep. 123, S. Ag.no l. 1. de cons. Evang. ist. altresì assicurano che tutti i libri del N. Testamento, eccettuato il Vang. di S. Matt. e l'ep. ad Hebr. avoient etè ecrits originalment in Greco. Oltre queste autorità ci s'incontra ancora nel Vang. di S. Mar. plu: sieurs Grecismes, qui font voir, ch'egli fu scritto in Greco, e (vide infra n. 291.) si in Latino, come sostiene il Card Baronio con ragioni si poco solide, che si meritano che ci fermiamo a rilevarle.

26. S. Mar. ha seguito il Vang. di S. Matt., e più volte [illegible] fatto altro que l'abreger voit en reduisant sa narra: tion

tion, soit en omettant diverses choses, e principalmente
quello, che riguarda la dottrina. Questa è la causa che S. Ag.no
lo chiama l'abbreviatore di S. Matt.. Vi è però qualche
punto d'istoria che S. Marc. descrive più diffusamente, e
di più vi aggiunge in certi luoghi alcune circostanze
omesse da S. Matt.. Egli rapporta ~~[illegible]~~ alcune cose le quali
non sono che nel Vang. di S. Gio., ed altre che non sono che
in quello di S. Luca; quasi tutto è tirato dall Vang. di S. Matt.
di cui ordinariamente ei segue l'ordine, e ~~molto~~ spesso
si serve des mêmes termes; ciò che mi fa credere, che
S. Marc. abbia ~~[illegible]~~ scritto piuttosto sulla Versione Greca
del Vang. di S. Matt., che sull'Originale Siriaco.
vide infra n. 242.

S.V. della Vita di S. Luca e del suo Vangelo

266 Saint Luc etoit d'Antioche Ville Metropole de
Syrie, medico di professione. Il n'a point été discepolo di
G.C., et l'un de 72, come ha pensato qualche Autore.
vide infra n. 243
~~[illegible]~~ Istessamente non v'è apparenza ch'egli sia
stato Giudeo; piuttosto è da credersi ch'ei fosse Gentile, ed
incirconciso. Egli fu discepolo di S. Paolo, e gli fu compa
vide infra n. 244 / vide infra n. 245.
gno quasi in tutti i suoi viaggi, e gli assistette distinta:
mente nel ministero della Predicazione, siccome si rac
coglie dall'istoria degli Atti, e dai testimonj avantaggiosi
che S. Paolo lui fa nelle sue Epistole. Si crede qu'c'est aus
vide infra n. 246
si de lui, ~~dont~~ que parle cet Apotre, senza nominarlo, quand
il mande aux Corinthiens, 2 Cor 8.18, qu'il leur a en
voyé un frere, qui s'est acquis de la reputation in tutte
le Chiese par son Evangile: cujus laus est in Evangelio per
omnes Ecclesias". Non vi è alcuna ragione di confonderlo
vide infra n. 247.
avec Lucius, di cui S. Paolo fa menzione nella Epistola
a Romani. On trouve nel l. degli Uom. Ill. di S. Girola
vide n. 248
mo, qu'il a toujours gardé le celibat, vivendo sino all'
età di 84 anni, e ch'egli morì in Acaja, donde le sue Re
liquie

ligiie furono trasportate a Istnnopoli, ma qsto passo è as-
sai dubbioso. S. Grisost. dice, ch'ei predicò il Vng. nella Dal-
mazia, dans les Gaules, in Italia, e nella Macedonia. Altri
autori le font prechér in altri Paesi. Sopra di ciò nō abbiam
alcuna certizza, nè sopra il tempo, e luogo della di lui morte vide
infra 249.

267 S. Luca mdmo sul prio dl suo Vng. porta la causa
e il motivo, f cui intraprese il disegno di scriverlo. Perche,
dic'egli, molti avendo intrapreso avanti di lui di scrivere l'
istoria di G. C., e della di lui predicazione, egli pensava, che
dopo d'essere stato esatamente informato depuis le commen
cement par ceux, che erano stati testij, e ministri eux.
memes della parola, il devoit aussi les mettre par ecrit,
affinche Teofilo, a qui il adresse cet Ouvrage, reconut la
verité de ce, que lui avoit ete ~~aussi~~ annoncé. Siccome egli
era discepolo, e compagno quasi indivisibile di S. Paolo, egli è
indubitabile, che seguito avea i di lui lumi, e le istruzioni, f
compose il suo Vng, e che dovette scrivere ciò, che aveva ap-
preso da lui. Qsto è ciò, che tutti gli Antichi rimarcarono, e
alcuni hanno anche pretendu, que c'est de l'Evangile de S. Luc
dont parle cet Apotre, quand il se sert de ces termes selon mon
Evangile. S. Girolamo dice, che lo compose nell'Acaia, ou dans
la Beotie, in Achaia, Beotiaque partib. S. Greg Naz. dice
altresi, que ce fut dans i Paesi dell'Achaia qu'il le composa.
Si c'est dans le temps che S. Paolo era a Corinto verso l'
an 53. egli è certo, che l'Evangelio è stato fatto prima del libro
degli Atti, et que celui-ci è stato scritto due anni dopo l'ar-
rivo di S. Paolo a Roma c'est a dire en 63. poiche l'istoria
degli atti finisce precisamente ce tempo-la. Peut etre, ch'egli
abbia pubblicato l'un, e l'altro in Achaja, ove era ritornato
sul fine de due anni que S. Paul fut retenu a Rome dopo
averli composti dans cette Ville. Eutimio, e qlche Nota de MS.
Greci

Greci portano, che qsto Vng sia stato composto 15. anni dopo la Resurrez. di GC., e qlche iscrizione di qsto Vng. in Siriaco, e in Persiano en Persan, ayjungono que ce fut a Alexandrie. L' Autor delle Costituzioni Aptiche suppone, che S. Luca abbia fatto un viaggio in Egitto, ce que Metafraste e gli altri Autori Greci ont suivi. Tutti qsti monumenti non meritano alcuna credenza; bisogna attenersi a ciò, che dice S. Girolamo, comme a ce qu' il y a de plus raisonable.

268. L' Evng. di S. Luca è scritto in Greco meglio degli altri, come rimarca S. Girolamo, perchè qsto Evnglsta era un abile Medico, ed egli lo scrisse pe' Greci ep. 141. ad Dam. Egli era altresì pratico più del Greco che dell' Ebreo, stando l'osservazione di qsto medmo Padre in Isa. c. 6.. Egli però ha qualche Ebraismo, o Siriacismo nel suo discorso, ma niun dubita ch' egli l' abbia scritto in Greco.

§. VI
Della Vita di S Gio. e del suo Vngelo

269. S. Gio. Evnglsta della Città di Betsaida in Galilea Figlio di Zebedeo, che era un Pescatore, e di Salome, fu chiamato da GC. col suo Flo Giacomo (vid. supra 314) nel tempo che stavano racconciando le loro reti sulle rive del Mare di Galilea. Essi tosto abbandonavono il loro Padre, e la professione pour s'attacher a GVo, il qle avendoli messi nel numero de' suoi Apti, lor diede il nome di Boanerges cioè Figliuoli du Tonnerre peut etre a cause del loro zelo pieno di vehemenza, e di calore, di cui diedero una prova certa allorche demanderent a faire descendre il fuoco dal Cielo sopra i Samaritani, che li avevano voluto ricevere. S. Gio. allora era ancora assai Giovine. Egli fu il discepolo bien aimé di GC, et se designe lui meme con qsto nome nel suo Vngelo c. 13 . c. 19., c. 20., e c. 21.. Il voulut dar al suo Maestro una pruova del suo zelo en empechant una persona, che scacciava del numero de disceppoli, de

li, de chasser les Demons au nom de J. C. Il assista avec son frere alla Trasfiguratione, Luc c. 9. Egli fu mandato da S. Pietro a preparare l'ultima Pasqua di G. C. Pendant le repas il reposa sur son sein, et prit la libertà di dimandargli, chi fosse quelli che avea a tradirlo, ciò che S. Pietro n'avea avuto coraggio di fare. Egli accompagnò con S. Pietro, e S. Sciacomo Xto all'orto degli Olivi; egli solo lo seguì sino alla Croce, ove G. C. lui raccomandò la sua Madre, e lui alla Madre "ecce Mater tua. ecce filius tuus". depuis ce temps là S. Jean la prit chez lui, et eut soin d'elle sino alla morte. Essendo ~~da~~ stato avertito da S. M. Madal., qu'on avoit elevé le corps de J. C. il courut con S. Pietro, e arrivò il primo al Sepolcro. Egli fu il primo a riconoscerlo, qdo apparve agli Apti sulle spiaggie del mar di Galilea. Qualche giorno dopo aven do S. Pietro dimandato a Xto ce, que deviendroit son Disciple bien aimé, ~~[illegible]~~ reçut cette reponse sur son sujet "Si je veux qu'il demeure ec. ~~[illegible]~~ que vous importe?". Dopo che G. C. fu asceso al Cielo, il demeurà cogli altri Apti in ~~Gerosolima~~ Gerusaleme. Dopo la discesa dello Spirito, egli predicò ~~[illegible]~~ G. C. con S. Pietro, e fu messo deux fois en prison. Fu inviato con S. Pietro in Samaria pour donner le S. Esprit a quelli, che il Diacono Philippo avea convertiti. Il precha ~~en~~ dans ce Pais-là. In fine egli assistette all'assemblee degli Apti in Gerusaleme sur l'observation de la Loi. Ecco ciò che l'isto ria degli Evangeli, e degli Atti ci fan sapere della vita, e delle azioni di S. Giovanni —

~~2~~do (ciò che segue non è appoggiato sulla stessa autorità, ma è sol raccontato da Antichi Autori. Il passa dans l'Asie mineure (non si sa precisamente qndo. può darsi verso l'an 70.) Il y fonda più chiese, e le governò assai lungo tempo in pace, sino che sotto l'impero di Domiziano egli fu menato a Roma pendant

pendant la persecution l'an 95. de J.C. il fut (se si crede a Tertuliano) plongé dans un tonneau d'huile bouillante, senza che ne risentisse alcun male, e uscì fuori più sano, e più vegeto di prima. In seguito ei fu relegato nell'isola di Patmos per travagliar nelle miniere, se si crede a qualche Antico. Egli ritornò a Efeso dopo la morte di Domiziano l'an. 97. e seguitò ad ~~governar~~ aver cura alle Chiese d'Asia, e visse sino al regno di Trajano, sotto di cui morì l'ultimo degli Apostoli l'an. 101. dell'Era volgare, in età certamente di più di quattre vingt-dix ans, e secondo alcuni, de près de cent ans. vide n. 305. Gli Antichi ci assicurano qu'il a gardé le celibat pendant toute sa vie. vide infra ~~[illegible]~~. 306.

~~[illegible]~~ S. Gio. fu l'ultimo a scrivere il Vang., e lo scrisse in Efeso, vide n. 307. apparemment dopo il suo ritorno dall'isola di Patmos, alle istanze de' Xani, e de' Vescovi d'Asia. vide n. 308. Gli Antichi han ne assegnate due ragioni perchè lo scrivesse; la prima, allegata da Eusebio l. 3. c. 24. e da S. Girolamo de Viris ill. si è, che avendo egli letto gli altri tre Evangeli, il trouva qu'il n'y avoit rien que de tres-veritable, et les approuva mais qu'il y manquoit l'istoria del prin° della predicazione di G.C. sino all'imprigionamento di S. G.Bta, e che per supplire a ciò che era stato omesso, ei compose il suo Vang., in cui particularmente il s'est attaché a rapporter questa storia. La 2da si è, ch'egli volle confonder l'errore di Cerinto, degli Ebioniti, dei Nicolaiti, e dei Gnostici, che cominciavano ad aver corso tra il Popolo, en etablissant la Divinità di G.C., e dal prin° del suo Vang. dichiarando che G.C. etoit le Verbe, qui etoit Dieu. Questa ragione è autorizzata da S. Ireneo l. 3. c. 11, da S. Clem. Aless. dans Eusebe l. 6. c. 14. da Vittorino sur l'Apoc. da S. Girolamo Prefat. in Matt., et l. de Viris ill., da S. Epifan. her. 51., e da più altri. C'est ce qui a fait appeller son Evangile par S. Clement d'Alex.

d'Alex. l'evangile spirituel. et c'est pour ce suiet, che S. Girolamo dice di questo Evangelista, ch'egli ha scritto della divinità del Salvatore d'una maniera tres-sublime, e che s'est eleve pour ainsi dire, par une temerité plus heureuse que hardie iusque au Verbe de Dieu meme.

2712. Eusebio nel c. treiziéme del l. 1. della sua istoria racconta che un Re d'Edessa ~~nominato Agbaro~~ (questa è una citta celebre situata au de-la dell'Eufrate tra la Siria, e la mesopotamia) nominato Agbaro (alcuni Leggono Algaro) avendo sentito parlare dei miracoli di Xto, lui scrisse pour le prier di guarirlo d'una malattia da cui era travagliato: Que G.C. ne fit pas pour lors ce, qu'il demandoit de lui; ma che gli rescrisse una lettera, in cui promettevagli di mandargli un de' suoi discepoli p guarirlo, et enfin che l'Apto S Tomaso lui envoia aussi-tot apres la Resurrection de G.C. Thadee l'un des soixante et douze disciples qui accomplit la promessa di G.C, e che lo guari, e lo converti alla fide con tutta la famiglia. Eusebio stabilisce questo racconto sur les lettres de G.C. et de Agbare, cavate dagli Archivj della Chiesa d'Edessa, qu'il rapporte tradotte dal Siriaco in Greco. Cependant il y a apparenza che Eusebio a ajouté foi trop Legerement aux memoires qu'on lui avoit donnez, ed è probabile che queste lettere siano supposte e che tutta questa storia sia composta a plaisir —

2713. e senza voler dire della lettera di Agbaro, n'est pas difficile a scoprire la supposition della lettera attribuita a G.C. Essa comincia con queste parole - Voi siete felice, o Agbaro, p aver creduto in me senza avermi veduto, car il est ecrit de moi, que ceux, qui me verront, ne croiront point en moi, afin que ceux qui croient en moi sans me voir, recoivent la vie eternelle // Ou ces paroles sont-elles ecrites? ~~Ne voit~~ Ne voit on pas que celui qui a fait cette lettre, fait allusion

l. 2. c. 6 ss. 1

della Lettera di G.C. al Re Agbaro.

sion alle parole dette da S.C. a S. Tomaso - Beati, qui non viderunt, et crediderunt,,- Parole che da S.C. vi furono dette se vi dopo la sua Risurzne, e che assai più dopo fu-vono scritte, ciò che mostra assai chiaramente la sup-position de cette Lettre.

274. Il du-Pin porta altri argomenti per dimostrar la falsità di qste lettere; e infine dice. L'autorité d'Eusebe n'est pas a siderer en ce point, car il est visible, qu'il a ajouté foi con troppa leggerezza alle memorie, che gli erano state mandate, cavate dagli Archivj della Chiesa di Edessa. Et qui ne sçait combien ces sortes de monumens sont suiettes a caution dans des Histoires de cette nature?

§. III
des Evangiles selon les Hebreux et selon les Egyptiens

275. Les Anciens fanno menzione di due Evngli, che vi sono già di qll'autorità, di cui sono gli altri 4. Canonici, mais que l'on ne peut pas rejetter come des monumens fabriquez dagli Eretici p autorizare i loro errori. Il primo, e il più antico è l'Evnglio des Nazareens di cui vi resta a dire cosa alcuna oltre a ciò che abbiam detto parlando dl. Vng. di S. Matt. Il 2do è l'Evnglio selon les Egyptiens citato da S. Clem. Alesse nel 3. l. de Strom. Origene e S. Girolamo fanno altresì menzione di qsto Vng. selon les Egyptiens: nous l'avons perdu aussi-bien que celui des Nazareens.

§. IV
du Proto-Evangile de S. Jacques et de l'Evangile de Nicodeme.

276. Oltre i due Vngli degli Ebrei e degli Egizj, di cui o:ra abbiam parlato, celebres parmi les Anciens, nous avons au present un livre intitulé: Le Proto-Evangile sur la Generation de J.C. et de sa Mere Marie toujours Vierge, de S. Jacques le Mineur //. Ce livre fut apporté du Levant par Guillaume Postel, qui le traduisit en latin. Qsto è un'opera piena de contes, de fables, et d'histoires badines touchant la Nativité, la vie, et l'accouchement de la Vierge. Eustathe dans un Coment. sur l'Ouvrage des six jours

rapporte

rapporte un passage tiré de ce livre; e conosce però, che il libro n'è veramente dell'Apto di cui porta il nome. S. Greg° Niss ha altresì copiata qualche historia da questo libro dans son discours della Natività di Maria. L'Evangelio di Nicodemo, qui suit celui de S. Jacques dans les Orthodoxographes, n'est pas moins plein de fables touchant la Passione, e la Risurrezione di G.C., que le premier touchant la Vie di Maria V.

§ V. Des faux Evangiles supposez par les Heretiques.

277. Rien ne fait voir davantage la verita de cette maxime de l'Ecriture = Que le pere de mensonge se transforme en Ange de lumiere //, che il gran numero di libri, che in altri tempi sono stati supposez dagli Eretici per libri degli Apti, e canonici. Le S. Esprit aiant fait e-crire des Evangiles, des Actes, des Lettres, et un Apocalypse à ceux, qu'il a inspirez; le demon pour contrefaire la verità a fait faire par ses ministres des Evangiles, des actes, des lettres, et des Apocalypses, qu'ils ont attribuez aux Apotres, ou des homes Apostoliques. Il numero è stato grande ne' primi secoli. Ma ciò che mostra quanto la menzogna è debole a paragone della verità, c'est que la falsità de ces monumenti è stata conosciuta tout d'abord. I cattolici n'y ont point eté trompez; tutte le Chiese gli hanno rigettati: on en a connu, et découvert les Auteurs. Ils n'ont point eté citez avec honeur dalli Autori Ecclesiastici. Il loro stile affatto differente dalla simplicità Apca e la dottrina opposta a quella degli Apti han chiaramente dimostrata la lor falsità. Ils n'ont pas eu cours long-temps; e finalmente sono periti colle sette ch'essi autorizzavano; di maniera che di loro non vi resta più altro che il nome. En voici le catalogue, et ce qu'on en scait.

L'Evangile de S. Pierre ec.

Du-Pin t. I. dissert. Prelimin. sur les Autheurs des Livres de la Bible

S. V. des Auteurs des Livres du nouveau Testament

276. Evangelio in lingua Gr. significa heureuse nouvelle; mais maintenant nell'uso ordinario della Chiesa si prende pour l'histoire della Vita di G. C.; e il nome di Evangelista che in altri tempi si dava a tutti quelli che annunziavano la parola di Dio, non si dà plus maintenant, che a que' 4. santi che hanno composto i 4. Evangeli, che la Chiesa ha sempre riconosciuti per canonici. Di questi 4. due sono Apostoli testimoni oculari della vita e delle azioni di G. C. e due Discepoli degli Apostoli, che hanno scritto il loro Vang. sulle altrui relazioni. Il primo de' 4. Evangelisti è S. Matt., di questo di Pubblicano divenuto Apostolo di G. C.; egli scrisse il suo Vang. in Ebreo assai poco tempo dopo la morte di G. C. en faveur des Juifs, questi avevano abbracciata la fede di Cristo come S. Girolamo il rimarque. E questa fu la ragione per che egli lo scrisse in Ebreo ou plutôt in siriaco suivant il testimonio di Papia di S. Ireneo di Eusebio di S. Girolamo, di S. Xtomo, di S. Epifanio, e di tutti quasi gli Antichi, dont on ne doit pas rejetter le temoignage, senza aver in contrario pruove convincenti ——

277. Ainsi l'opinione del Caietano e di alcuni altri, che pretendono, che l'Originale dell'Evang. di S. Matt estoit Grec non essendo stabilita che sopra congietture tres-peu solides, è di ragione rigettata da tutti les savans critiques. S. Girolamo ci assicura che a suo tempo avevasi un Exemplare Ebreo di questo Vang. nella Biblioteca di Cesarea, e che li Nazareni ne avevano un altro esemplare nella città di Berée, dont ils lui aveano permesso di cavarne una copia. egli il estoit rimarcabile, che tutti i passi dell'ant. testamento rapportati dans cet Evangile estoient suivant la verité Hebraique

Graique, et ne pas suivant la Version de' 10. Eusebio dice
ancora, che Santeno ne aveva trovato un' esemplare pres
so gl' Indiani; mais il n'est pas certain, si tous ces Exemplaires
n'estoient pas l'Evangile des Nazareens different de celui de
S. Matt. Quoi qu'il en soit, è certo che l'Originale Ebreo
di S. Matt. è perduto presentement; ed egli è indubitato che les
textes Hebraiques, qui ont été donez en notre temps, ne sont
point l'originale di S. Matt. ni plus que la Version Syriaque
donée au public par Widmestadius. vide n. 310. La Versione Greca, che
noi abbiamo è antichissima, e del tempo medemo degli Apti, co:
me S. Girol. e S. Agost. il rimarcano. Non si sà punto, chi ne
sia l'Autore; alcuni, come S. Atanas. in Synop. l'attribuiscono
a S. Giacomo Vescovo di Gerusaleme, ed altri a S. Giovanni.
Papia dice, qu'on l'avoit traduit en Grec, comme on avoit pû,
senza nominare alcun autore di questa Versione.

280. L'Evangelista S. Marco Discepolo, e Interprete di S. Pie:
tro, e fondatore della Chiesa d'Alessandria, pare che sia di:
vide n. 311. un' altro de ce Marc, di cui souvent si parla negli atti
degli Apti e nelle Epistole di S. Paolo. Egli compose il suo Evag.
vide n. 312 à Roma, avec S. Pierre, sulle istanze de' Xiani di Roma,
scrivendo le cose, che egli avea apprese da S. Pietro, il quale
approvò il di lui Evag. apres qu'il fut composé. Alcuni Autori
moderni sonosi imaginati, ch'egli lo abbia scritto in Latino.
ma questa opinione contraria al sentimento di S. Girol. e di S.to
Agost. ne ha alcuna verisimiglianza, ne si de' porr in dub.
bio che S. Marco ne abbia scritto in Greco, come S. Luc. e S.
Gio. Egli ha seguitato S. Matt. in molte cose, e ne ha fatto
altro che l'abreger: nonostante il y a des histoires qu'il rap.
porte più a lungo et dont il marque quelques circonstances
comunemente si crede che questo Evag. sia stato scritto l'an 43.
de la

de la naissance de J.C. suivant la maniere ordinaire de conter, dieci anni dopo la di lui morte; mais cela n'est pas certain.

281. S. Luca era di Antiochia città Metropoli della Siria di professione Medico, e perito nella lingua Greca. Egli non è stato del numero nè degli Apti, nè de discepoli di G.C., ma discepolo, e seguace di S. Paolo qu'il accompagna dans ses voiages. Egli stesso al prin. del suo Vng. espone le suiets ch'egli ebbe di scriverlo, dicendo, che più altri aiant entrepris temerariament di scriver la storia evangelica, il avoit cru le devoir faire dopo essere stato informato assai esattamente da quelli, che erano stati les dispensateurs c'est a dire, par les Apotres, e particolarmente par S. Paul. Si crede, essere qsto il Vangelo di cui parla S. Paolo, allorche dice selon mon Evangile, e che più padri di S. Luca, quando scrive ... [illegible] ... S. Girolamo nota, ch'egli abbia scritto il suo Vng. viaggiando con S. Paolo, estant dans l'Achaie, et dans la Beotie, vers la seconde annee de Neron et la cinquante sixieme de J.C. egli è anche autore del libro degli Atti, in cui si contiene l'istoria della Chiesa dall'Ascensione di Xto sino al 4to anno di Nerone pendant vingt-neuf, ou trente-ans.

282. S. Gio Evangelista della Città di Betsaida in Galilea era figlio di Zebedeo e fu chiamato all'Apostolato in età assai giovine. E fu il discepolo diletto di G.C., on croit que c'est de soi dont il parle, quand il dit le disciple que Jesus aimoit. Et quand cela ne seroit pas, la tendresse, che G.C. avea p lui si dimostrò assai nella cena in cui il reposoit sur son sein, e nelle ultime parole di G.C. a Maria: Mulier ecce filius tuus. Dopo la discesa dello

Spirito

Spirito e gli predicò il Vangelo nell' Asia, dont il fonda, et gouverna long tems les Églises, essendo Vescovo d' Efeso Metropoli di questa Provincia. In Roma fù condannato dall' imperatore Domiziano a essere gittato ~~in una~~ nell' oglio bollente, da dove essendo sortito, dice Tertul., più sano, e più vigoroso di prima, fu relegato nell' isola di Patmos, ove si crede, ch' egli abbia scritto l' Apoc. . Dopo la morte di Domiziano fece ritorno a Efeso, ove scrisse il suo Vang., presso cent ans depuis la Nativité di C. . S. Girol. rapporta qu' il fut engagé par les Evesques et par les Chretiens d' Asie che l' obbligavono a scrivere il suo Vang., p. confondere gli errori di Cerinto et d' Ebion, i gli dicevano, che G.C. era un puro huomo, il quale n' avoit point esté avant sa naissance de la Vierge Marie. Questo stesso Padre aggiunge, aver esso avuto anche un' altro motivo di scrivere il suo Vang. dopo quello degli altri; poiche avendo letti gli Evangeli di S. Matt. di S. Marc. e di S. Luc, il remarqua, qu' ils ne s' estoient attachez, che a scrivere l' istoria d' un' anno della Vita di C. dopo l' imprigionamento di S. G. Bista sino alla morte del Salvatore; e che questo fù quello, che le fè risolvere di scrivere ce qui s' estoit passè negli anni precedenti. Egli ha di più scritte tre lettere. Le stile di S. Gio. è semplice, e poco eloquente, mais ses pensees sont elevees. Egli visse sino ai tempi di Trajano, et essendo morto que la ~~sa~~ soixante huitième annee depuis la Passione di G. Xto.

Addenda ad precedentis Numeros. ad n. 29

282 La propre signification du nom de Testament en tant qu' on l' applique aux Livres sacres, n' est pas si facile a decouvrir; c' est ainsi que les Latins ont traduit le mot Grec Διαθηκη et celui-ci repond au mot Hebreu
Berith

בָּרָה da בְּרִית
eligere seligere
Nidus, inventio, pa
cho pactus ab ele
ctione Personarum
et conditionum &c.
dein sic dictus;
item testamentum

Dec-tance Not Berith qui se trouve souvent dans ~~la~~ l'Ecriture, et si:gnifie alliance. S. Girolamo l'ha tradotto en ce sens in più luoghi, ed egli osserva, che Aquila, ~~che in~~ il qle in questo è stato seguito da Simaco, e da Teodozione, l'ha tradotto in Greco par le mot Συνθήκη, che propriamente significa alliance. I 70. essendosi serviti della parola Δια:θήκη, la qle ordinariamente si prende p Testamentum. Mais il ne faut pas prendre ce terme, come osserva S. Girolamo, sdo il significato che lui si dà ordinariamente qui ont la quelle il ne designe, que l'ultima volontà d'un huomo, qu'il veut etre executé apres sa mort; mais generalement pour le Pacte, l'Alliance, la Promesse, che dio fa coll'huo:me, et pour le temoignage di sua dña volontà porté par un Acte solemnel. (Ce terme testamentum se prend quelquefois meme par les autheurs profanes pour toute sorte de pacte, et de dispo:sition, come osserva S Girolamo in c 2. Malach. Testamentum n. voluntatem defunctorum sonat, d pactum viventium.)

Les 70. se sont peut etre servis du mot de Διαθήκη au lieu de celui de Συνθήκη parce que ce dernier significa l'alleanza, la qle si contratta volontariamente tra due Per:sone uguali; laddove il primo si può prendere più ge:neralmente p la disposizione, la volontà, et l'ordonan:ce d'un superieur envers son inferieur. C'est en ce sens que se doit prendre aussi le nom di testamento p una di:chiarazione solenne della volontà di dio verso gli huo:mini, che tiene ses loix, ses comandemens, ses promes:ses et l'alliance qu'il contracte avec eux. I libri che contengono ciò, che dio ha manifestato agli Ebrei si chia:ma l'Antico testamento; e qlli, che contengono ciò che egli ha rivelato par J.C., et aux ses Apotres, si chiama il nuovo testamento. Du Pin Dis prel sur la Bibl l.1 c.1. §1.

283 Evangelio è una parola greca derivata dalla particella εὐ, che significa bene e dal verbo αγγελλω, che significa annunciare d'ou l'on a formé ευαγγελιον. Questo nome presso Omero si prende ed altri Antichi Scrittori Greci si prende pour la recompense, que l'on donne a celui che apporta una buona nuova. Il est aussi pris en ce sens nelli Vers ... 10. 2 Reg 4.10., et Ciceron s'en sert dans la 3 lettre du second livre a Atticus, ove egli scrive: o suaves tuas Epistolas, quis evangelia deberi fateor„ Xenofonte in un luogo si serve p. significare il sacrificio offerto per una buona nuova. I Scrittori Greci de' libri sacri del vecchio Testamento si sono serviti per spiegare la parola ebrea Besora, la quale ordinariamente significa una buona nuova. Isaia c 52 v. 7. parlando profeticamente del Regno di JC, se sert de ce terme: Que les pieds de ceux, qui evangelisent ec. „ parole citate da S Paolo ad Rom. c. 10 v. 15, comme une prophetie de la predication de JC. Rien n'est plus commun nel nuovo Testamento que le mot d'Evangile p. significare la Predicazione de la dottrina di JC, sia p la bocca di S. Giovanni sia quella di JC medesimo, sia p quella de' di lui Apostoli, e Discepoli. Negli Atti c 18. v. 18 S. Filippo diacono è chiamato Evangelista, e S. Paolo ad Thim. c. 4. v. 5. prie cet Eveque di far l'uffizio di Evangelista opus fac Evangelistae, cioè a dire di predicare la Parola di Dio. Mais l'usage a depuis restreint ce nom aux quatre Evangelistes, qui ont ecrit l'histoire de JC. Du Pin ibid l. 2. c. 2. § 2 ad n. 31

284 Origene nom ... dice, che siccome furono molti falsi Profeti nel vecchio Testamento, il y a eu de meme de faux Evangelisti nel nuovo. che la Chiesa n'ha altri che questi quattro Evangelisti p Veraci, e che di Eretici en ont plusieurs autres, comme l'evangelo selon les Egyptiens, celui des douze Apotres, ad n. 31

celui

celui, che compose Basilide, qllo di S. Tomaso, qllo di S. Mattia, e più altri, dans lesquels on n'approuve que ce qui est dans le quatre Evangiles, que l'Eglise reçoit. Il remarque ensuite, che S. Luca si è servito di qsta frase: Plusieurs ont entrepris ,, p dimostrar, che gli altri ~~n~~ n'avoient fait, que tenter l'ouvrage, qu'il avoit mis dans sa perfection. S. Girolamo pref. in Matt. siegue Origene. S. Luca, dit egli, nel prin° del suo Vangelo ne fa fede qu'il y a eu plusieurs Evangiles, quelques uns de ses ecrits, qui sont demeurez jusqu'à present, le prouvent. Qsti Vangeli essendo stati composti da diversi autori ont donné il prin° a varie Eresie. Tali sono gli Evangelj sdu Egyptos Thomas Matthia, duodecim Aptos Basilidis, et Apelle. Basta dir in presente qu'il y a eu des gens, che senza avere lo spirito, e la gra di Dio, ont plutot essaié de faire une Narration que d'ecrire la verité de l'histoire, auxquels ~~ont~~ p on peut appliquer, a bon droit ces paroles du Prophete Malheur a ceux qui prophetisent de leur ~~x~~ coeur ,,. Ma la Chiesa si riconosce se ñ 4. Evangli. S. Epifanio her. ci dice, che S. Luca designe quelques Personnes qui avoient tâché d'ecrire l'Evangile, savoir Cerinthe et Merinthe. S. Ambrogio ha copiato quasi ad verbu la prefazione di Origene. Tito de Bostre oserva, che S. Luca parla de ceux i gli hanno scritta l'istoria dell'Evangelio senza aver lo spirito di Dio. et il dit que c'est pour cela ch'egli si è servito della parola d'entreprendre ou de tenter ciò che pun to si conviene al Vangelo di S. Matt di S. Mar di S. Gio che sono stati scritti p divina ispirazione. Egli aggiunge che l'Evangelio ~~sdu Egyptios~~ selon les Egyptiens, et celui des douze Apotres est de ce nombre qu'il y en a encore più altri, ma che la Chiesa ñ ne riceve che quattro. S. Ag. lib. 4 de Cons. Evang. c. 8. dice che S. Luca servendosi del inc cominciò ont

fait

puit entendre, ch'esse parla di alcuni i gli ri avevano potuto
achever l'opera da essi intrapresa, e che ciò si dè intendere
di gli, i gli ri hanno alcuna autorità nella Chiesa. Tredo
nito al contrario crede che S. Luca parli degli Evangeli di S.
Matt e di S Marc qui etoient deja composez. On dit contre
ce sentiment che S. Luca parla d'opere imperfette, poiche egli
i serve del ~~ect~~ verbo ἐπεχείρησαν che significa essayer
tenter commencer; ma questa obiezione n'è pas bien forte:
parce que ce terme est general, e può ugualmente usarsi
di un opera achevée che di una imperfetta que l'on a en-
trepris de faire, e seguendo la frase greca, commencer
ou entreprendre de faire est faire une chose. Così Act. 1.
- que cepit Jesus facere et docere, c'est-à-dire qu'il a par-
fait et enseignez. On objecte encore, che sembra che S Luca
parli con disprezzo di quelli che avevano scritto tali historie
di J.C. Ma questo n'è assai chiaro. anzi tutto al contrario pare
ch'egli si metta al rango medesimo dove aggiunge. visum
e et mihi. In terzo luogo si dice n'aver egli potuto par-
lare del Vang. di S. Matt. il quale n'era ancora scritto che in
ebreo, nè di quello di S. Marco, qui n'est qu'un abregé d'
histoire: cela est encore foible. Tutto ciò che si può dire
di più forte, si è, che S Luca parla indeterminatamente di più
personne, che avevano intrapreso di scrivere ce qu'ils avo-
ient appris de la Vie, et des Productions de J.C de ceux qui
l'avoient vû. Or il n'~~avoit~~ avroit pas parlé in tal qu-
a del Testo di S Matth il quale aveva in persona veduto, e
[illegible] s'il avait ~~[illegible]~~ voulu parler unicamente del Vang. di S.
Matt egli l'avrebbe nominato, ne si sarebbe servito della
parola plusieurs ~~[illegible]~~ qui ne conviendroit pas meme a deux
Evangelisti. Egli dunque ha voluto certamente parlare de
plusieurs. On ne peut [illegible] non plus, que S Luc ne parle
que de,

que des evangiles heretiques pieni di falsità, e d'errori: 1° S. che il les eût taxez più fortemente, e avrebbe avvertito que ces narrations erano false, e piene d'errori, e che loro si dovesse prestar alcuna fede. Il ne les blame point et suppose qu'elles auroient eté faites par des gens de bonne foi. 2° presque tous les Evangiles degli Eretici sono posteriori al Vang. di S. Luca. 3° il Vang selon les Egyptiens et les Hebreux et quelques autres anciens n'etoient point heretiques, poiche gli antichi Padri se ne sono serviti di essi. e quoique ils ne passent pas d'une autorité infaillible, ils pouvoient contenir des verités. finalmente egli è assai verisimile, che oltre gli Vangeli de gli gli Antichi fanno menzione plusieurs d'entre les premiers Chretiens avoient ecrit des memoires de ce qu'ils avoient appris de la vie et des predications de J.C. qui ont eté perdus dans la suite des temps, mais qui se trouvoient encore du temps de S. Luc. Du Pin ibid.

24 x 6 ; 25 S Ireneo l 3 c 11 donne a S Matt. l'home, poiche esso descrive l'umana generazione di G.C. e per tutto parla di lui come d'un homme: a S. Mar. l'aquila poiche egli comincia il suo Vangelo par l'Esprit prophetic, qui vient d'en haut: A S. Luca il Bue poiche egli descrive la Race sacerdotale de J.C.: e a S. Gio. il Lione, poiche egli indica G.C come Dio e come Re, et qu'il faut remarquer sin dal principio del suo Vangelo la grandezza di G.C. S. Girolamo prof. in Matt. attribuisce l'homo a S Matt poiche egli ha cominciato il suo Vangelo colla humana Genealogia di G.C. il Lione a S. Mar. poiche l'ha cominciato con la profezia di S Giovanni, qui rugissoit come un Lion dans le desert. Il Bue a S. Luca, poiche l'ha cominciato coll'istoria del sacerdote Zacharia e l'aquila a S Gio, parce qu'il s'eleve a la Divinité.
S Ag no

S. Ag... il Lio... la a... me... par... et qu... la R... huma... divi... Din... c 24... her... part... sur... il est... S M... il di... che... dom... long... mar... S. C... nei... Il... se... h... hu...

S. Ag.no l. 1. de cons. evang. c. 6 dice, che quelli, che attribuiscono il Lione a S. Matt., l'homo a S. Mar., il Bue a S. Luc., e l'Aquila a S. Gio., ont mieux rencontré, que ceux qui donent l'homme a S. Matt., et le Lion a S. ~~[illegible]~~ Jean, sebbene non bisogna pas s'arreter al proprio de' loro Simboli, ma a ciò ch'essi significano, et que S. Matthieu s'~~attaque~~ attache più a ciò che riguarda la Roiauté de J. C. S. Luca al di lui sacerdozio, S. Marco all' umanità et que S. Jean s'eleve come un Aigle jusqu'a sa divinité. Beda ha seguito il sentimento di S. Ag.no. Du Pin ibid.

286 S. Ireneo l. 3. haeret. fab. c. 3., Eusel. l. 3 hist. c. 24., S. Girol. praef. in Matt., et l. de Vir. illust., Epiphan. haer. 51. Aug. de cons. evang. l. 1. c. 2. etc. Du Pin ibid. ad n. 346

287 Il y a de l'apparence que le Bureau des impots et la maison du Receveur, etoient hors de la Ville sur le bord de la mer. Du Pin ibid. §. III ad n. 35[illegible]

288 Grotius est dans cette pensée, que le Publicain dont il est parlé dans ce deux Evangelistes, etoit different de l'Apotre S. Matthieu. Pour lui donner quelque ~~[illegible]~~ vraisemblance, il dit 1.° che S. Matteo ne se donne jamais il nome di Levi: che gli altri due Evangelisti qui rapportent cette histoire ne donnent point a ce Levi il nome di Matteo; e che nel catalogo degli Ap.li egli è semplicemente chiamato Matteo, tutto che i nomi degli altri Ap.li qui en avoient deux, y soient marquez 2.° che ~~[illegible]~~ Eracleon antico Autore citato da S. Clem. Aless. distingue S. Matteo da Levi e che Origene nei libri contra Cels. ci assicura che Levi non era del numero degli Ap.li. C'est sur cette raison, et sur ces autoritez qu'il fonde la conjecture que peut etre Levi etoit celui, qui tenoit le Bureau des impots et que S. Matthieu etoit sous lui. Ma le ragioni ch'egli allega è assai debole, essendo molto naturale

intervalli, che S. Matteo s'appellant Levi quand il a ecrit; i due Evangelisti ne lui aient point donné d'autre nom quand ils parlent de sa conversion, et que peut etre par quelque deference pour lui, ils n'aient pas voulu marquer ch'egli era stato Publicano dove esso p umiltà abbia voluto sco-prirlo comunq. sia avendo avuti questi due nomi la veri-tenza de l'un ne peut pas faire conclure, che gli due no-mi siano nomi di due Persone distinte. L'autorità d'Hera-cleon suivi da S. Clem Alex. e qlla di Origene sarebbe-ro più siderabili, s'il paroissoit ch essi avessero esaminato q.sto fatto o che avessero avuta qlche pruova, que Levi etoit different de matthieu ma sembra, d'essere stato al-tre che la differenza de nomi quella che li ha fatto dubi-tare, si c'etoit le meme home. Origene stesso pref. in ep. ad Rom rimarca che il Publicano chiamato Levi da S. marco e da S. Luca est S. matthieu meme. Tutti gli altri Padri ont aussi assure, che Matteo e Levi etoient deux noms d'un meme homme. Du Pin ibid.

ad n. 45. · 289 Papias apud Euseb l. 3. hist c. 39, Iren l. 3 adv Hær. c. 1 et c. 11. Origenes apud Euseb l. 6 c. 25, Euseb. l. 3. hist. c. 24, Cyril Hieros. catech. 14, Hieron. pref. in 4. Evang; et pref. in Matt, et de Vir illust, Epiph. hær 29 de Nazareis, et hær 51 Chrysost h. 1 in Matt, Aug. de cons. Evang l. 1. c. 2. Auctor synopsis apud Athan. Du Pin ibid

ad n. 51 290 S. Epifanio crede che l'Evangelista S. Marco sia stato uno de 12 discepoli di G. C., egli lo dice Hær 51 ou il rapporte qu'aiant quitté J. C. apres le discours, qu'il fit sur l'Eucharistie, S. Pierre le fit revenir. L'Autore del dialogo d'Adamanzio contro les Marcionites le met aussi in q.sto nu-mero de' discepoli di G. C. Procopio, e qlche altro Proverno sone dello stesso parere. ma Papia dice seccamente che

l'Evangelista

l'Evangelista S. Marco non ha nè veduto, nè seguito G. Xto, e ch'egli scrisse ciò, che aveva appreso da S. Pietro apud Euseb. l. 3. hist. c. ult.. S. iren. ne dit point qu'il eut vu J.C. Tertul. le met au rang des hommes Apostoliques. S. Girolamo si contenta di dargli la qualità di discepolo ed interprete di S. Pietro: S. Xtomo hom. 1. sur les Actes, S. Ag.no de consen Evang. l. 1. c. 1, et l. 17. cra Faustum c. 3., Theodoret. in praef. sur l'histoire des solitaires, et Beda in Marcum, dicono qu'il n'a pas vu le cose, che egli ha scritte; ma che le ha apprese da quelli, che avevano assistito, e versato con G.C. Du Pin ibidem §. IV.

24. Il Baronio dice, di essere punto credibile, che S. Marco scrivendo il suo Vangelo per i Romani, lo abbia scritto in una lingua diversa da quella che era in uso in Roma. Egli è vero che la latina era la lingua nat.e de' Romani; ma anche la Greca era comune tra essi. Ainsi quand on supposeroit che S. Marco avesse scritto precisamente per i Romani, ciò non ostante egli avria potuto scrivere in Greco, come anche S. Paolo scrisse loro la sua lettera in Greco. Ma non è già certo che S. Marco abbia scritto il Vangelo in Roma, e per i Romani, e quando ciò pur sia vero, non è però vero che il di lui Vangelo fosse per i soli Romani. In Roma v'erano de Giudei convertiti, a cui S. Pietro avea predicato, e per cui S. Marco écrivoit aussi. Questi Giudei, come osserva Grozio, sapevano poco di latino, ma il Greco lo sapevano, e lo parlavano. Tutte le autorità che porta il Baronio per mostrare che la lingua Greca si fosse comune in Roma, si provano niente. Egli è certo che i Romani studiavano il Greco: che le persone civili l'intendevano, e lo parlavano. Gli Autori di cui egli si allega per appoggiare il suo sentimento sono l'Autore del Pontificale di Damaso, Eutichio, et des

~~ad n. 55.~~

Syriens

Syriens. Questi sono testimonj di poca autorità in una cosa così antica, et d'ailleurs ils ne parlent pas clairement. S. Greg.o Nazian., qu'il cite encore, ne dit point, che l'Evangelo di S. Marco fosse scritto in Latino; egli dice solamente ch'esso era scritto p. i Popoli d'Italia. Il Baronio pretende che vi abbiano dei Latinismi nel Greco di S. Marco; questo potrebbe darsi senza che egli lo avesse ~~fosse stato~~ scritto in Latino. Il suffit qu'il eut demeuré avec les Latins et qu'il parlât latin, pour leur meler des mots latins grecisez dans son Grec. Vi son degl'Interpreti, che pretendono che S. Marco abbia scritto il suo Evangelo in Latino, e in Greco; ma questo si dice senza alcuna pruova. Egli è certo che il Evangelo latino, che noi abbiamo, n'est point de Saint Marc, e che egli è stato tradotto sur le Grec. Si dice che l'Imperator Carlo IV trovò in Aquileja l'Evangelio scritto di pugno di S. Marco en sept cahiers. I Veneziani pretendono di avere nel loro tesoro questo Originale portato da Aquileja. Du Pin ibid.

ad n. 56. 242. Che S. Luca sia stato di Antiochia lo assicura Eusebio l. 3 hist. c. 4 „Lucas vero domo Antiochenus„, e S. Girolamo l. de Viris illustr. „Lucas Medicus Antiochensis„. Ch'egli poi fosse Medico, noi lo sappiamo da S. Paolo ad Coloss. 4 „salutat vos Lucas Medicus„ e niun degli Antichi ha mai dubitato che ~~questo~~ ce ne fut l'Evangéliste. Niceforo, e i Greci Moderni lo fanno anche Pittore e in più luoghi si conservano Imagini di Maria, che diconsi dipinte da S. Luca. Ce sont des fictions qui n'ont ne verité, ne apparence. Du Pin ibid. S V

ad n. 56 243. Che S. Luca non sia stato del numero de' 72 discepoli di G. C., cela paroit visiblement par le commencement de son Evangile, ove egli stesso dice già di avere scritto ciò, che avéva veduto, ma sì ciò che appreso aveva da

vera dagli altri Eusebio l.3. hist c 4, e S. Girolamo de Viri
Illustr, et pref. in Matt, S. Ambrog. init sui Coment. in Lucam,
S. Agost. de cons. evang. l.1. c.1., Leodoveto dans la preface des
Vies des Sevres, dicono che S. Luca ha scritto il suo Vangelo sur
la Relation des autres, et les Actes sur ce, qu'il avoit vû lui-
meme. Ces temoignages debbon'essere preferiti a ceux de l'Au-
teur del Dialogo contra Marcion attribuito ad Origene, et a
ceux di qualche Autore moderno che hanno scritto che S. Luca sia
stato uno de' 72. Discepoli di G. C. - Du Pin ibid.

~~24~~4. Che S. Luca vi fosse altramenti Giudeo di nascita, ~~ad n. 56.~~
par che si raccolga da S. Paolo ep. ad Coloss., dove dopo di a
ver nominato Aristarco, Marco, et Jesus appellé le juste, dit qu'
ils etoient du nombre des circoncis = Qui ex circumcisione s[unt].
Qu'ils etoient les seuls, qui fussent alors avec lui. Cepe:
dant immediatament après il parle d'Epaphras, de Demas, et
de Luc il semble par la les distinguer de ceux qui etoient
circoncis. S. Jerome a suivi ce sens. S. Girol. nelle q[uesti]oni sopra
la Gen. appelle S. Luc Proselyte, il n'etoit donc pas Juif
de naissance. Du Pin ibid.

~~24~~5. S. Ireneo l.3 contra Haer. c. 14. dit qu'il fut le com ~~ad n. 56.~~
pagnon inseparable de S. Paul et son Coadiuteur dans l'e-
vangile. S. Paolo altresi lo mette tra' suoi Coadiutori ep.
ad Philem. Marcus, Aristarchus, Demas, et Lucas Adiutores
mei, et ep. ai Coloss. c 4 lo chiama son tres cher sa-
lutat vos Lucas medicus charissimus. et 2 ad Tim. c.4.
dice ch'esso era l'unico, che si fosse trattenuto con lui Lucas
est mecum solus. L'istoria degli Atti ci fa conoscere, qu'il se
mit a suivre S. Paolo, allorche questo Apto passa de Troade en
Macedoine; car c'est la premiere fois, qu'il parle come etant
con S. Paolo Act 16 11. Aussi S. Irenée faisant le denombre-
ment des voiages que S. Luc fit con S. Paolo, met celui-la
le premier

le premier. Du-Pin ibid.

v. n. 16 — 296 Gli autori sono divisi sur l'Anonyme, a cui S. Paolo da questo l'elogio: trovar' ciui laus e in Evangelio per tutte le chiese. Origene, Eusebio, S. Girolamo, e S. Ambrosio attribuent ceci a S. Luc. S. Xtomo dit que les uns croient, che questo sia S. Luca, e gli altri S. Barnaba. Egli lascia la cosa nella sua incertezza, et tantôt est pour l'un, tantôt pour l'autre. d'autres entendent ceci de S. Silas, a cause de ces paroles, qui suivent - qui a été ordonné pour être compagnon de notre voyage ", ce que revient a Silas. Sembra che la ragione qu'il l'a fait attribuer a S. Luc, est le terme d'Evangile qui se trouve en cet endroit, que l'on a pris pour un Evangile ecrit. Ma questa è una debole congetture; perche l'Evangelio di S. Luca n'era ancor scritto. e queste parole s'intendono piuttosto dell Evangelio predicato, c'est a dire ce Frere qui s'est acquis de la reputation dans toutes les églises par la predication de l'Evangile. Du-Pin ibid.

v. n. 18 — 297. Origene ha creduto que c'étoit le meme (Lucius), et l'a ecrit dans ses notes sur l'Epitre aux Rom. il n'en a pû avoir d'autre raison, que la resemblance de nom. mais elle prouve le contraire; car si l'on avoit Greci sé, ou latinise le nom Lucas, on l'auroit augmenté plutôt que de l'abreger, come de Demas, on a fait Demetrius. Epaphras Epaphroditus ec. Du Pin ibid

v. n. 18 — 298 Ciò che riguarda il celibato, e l'età di S. Luca, il passo di S. Girolamo ne se trouve point dans le Grec, ni dans les meilleurs manuscrits latins. I Greci, e i Latini vengono che S. Luca sia morto in età assai avanzata, ma Isidoro, Beda, et quelques autres, ne lui donnent que soixante et quatorze ans de vie. Du Pin ibid

299. Philostorge et l'addition aux Livres des Hommes illustres de S. Hierome portent che le Reliquie di S. Luca furono trasportate d'Achaie, dove egli era stato sepolto; S. Gau: denzio dice, ch'egli mori a Patras ville d'Achaie. Niceforo a Thebes dans la Grece: Isidoro, Beda Usuardo Adone e il Martirologio Romano, in Bitinia. S. Greg.° Naz. mette S. Luca nel Ruolo de' Martiri orat. 3; mais Elie de Crete comentando questo passo sostiene che S. Greg.°, donne le nom de Victimes generalmente a tous quelli qui ont souffert, et travaille pour J. C. che S. Luca sia morto in pace aussi bien che l' Apostolo S. Giovanni. On dit, che S. Martino lui donne la qualité de martyr ep. 3. et Nat. 4; mais ce terme puot esser preso più generalmente, et il n'est pas clair que ce soit a S. Luc qu'il le donne dans le premier passage. du Pin ibid

300. Origene, S. Ambrogio, Severiano, S. Epifan[io] hanno pensato che il nome di Teofilo sia un nome generale. Ma S. Hierome, S. Agost.no e la più parte dei moderni Interpreti credono con più ragione, che questo sia un nome proprio, come l'epitheta de κράτιστε, qui est joint lo mostra assai chiaro. L'Autore delle Ricognizioni parla d'un Teofilo ricco, e potente a Antiochie. Les Grecs lui donnent la qualité de Gouverneur. Origene e S. Girolamo dicono, che S. Luca abbia composto il suo Vangelo particolarmente per i Greci ou pour les Gentils convertis. du Pin ibid.

301. S. Ireneo [illegible] dice ch'egli ha scritto il Vangelo che S. Paolo predicava. Tertulien l. 4. contra Marc. c. 5 osserva che alcuni assai ragionevolmente fanno S. Paolo autore di questo Vangelo, essendo cosa ragionevole di attribuire al maestro le opere date in luce par le disciple. S. Greg.° Naz. dice ch'egli lo scrisse sur la confiance qu'il avoit à son maitre S. Paolo. L'autore della Sinopsi crede che S. Paul [illegible]

le luia

le lui a dité. du-Pin ibid.

302. Selon mon Cungh, ce paroles de S. Paul vont Rom. 2 v. 16. Eusebe explique ceci de l'Evangile de S. Luc et S. Jerome le suit. Ma basta leggere ciò che precede, e ciò che segue, per chiarirsi che l'Apto in questo luogo si parla di un Vangelo scritto ma del Vangelo, o etiam della dottrina qu'il prechoit. du-Pin ibid.

303. Bollandus nous a donné des Actes di S. Marco in greco, e in latino. C'est l'ouvrage de quelque Chretien d'Egypte del settimo, o ottavo secolo qui a eté suivi dall' Autore della Cronica Orientale da Beda, e dai Martirologisti. Questi Atti sono visibilmente pieni di favole e tutti questi Autori recenti sono di poca autorità. Pallade dans l'Histoire Lausiaque, et Eutychius le font Martyr. Ma ne Eusebio, ne S. Girolamo ne dicon parola. du-Pin ibid. c. 2. § IV

304. Si crede, che S. Giovanni prima di questa chiamata di Xto etoit venu a trovarlo et qu'il est ce Disciple di S. Bta qui vint avec S. André Jo. 1. 40. S. Xtomo h. 17. in Joan. e S. Epifan. her. 51. c. 14. sono di questo parere. ma cela ne se prouve pas. du-Pin ibid. § VI

305. Soliversus Ireneo Tertulien, Eusebe S. Jerome S. Ambroise S. Xtome il Concilio di Efeso, et tous les Anciens asseurent qu'il e mort et a eté enterré a Ephese. Sa mort est placée par Eusebe a la troisieme année de l'Empire de Trajan qui est la 101. de J. C. 68. anni circa dopo la di lui Resurrezione. Egli allora si poteva aver meno di 94., o 95. anni, en supposant che Xto lo abbia chiamato nell età di 24., o 25 anni. Questa e l'età che lui donne S. Epifane. d'autres, come Beda, lui donnent 98. ou 99. ans. La Cronica d'Alessandria lo canta morto l'an 104 agé de 101 ans. d'autres lui

lui donnent 100. et quelques-uns meme jusque a 120 ans. Alcuni X.ini hanno pensato creduto ch' egli sia stato messo nel sepolcro, mais qu' il n'etoit point mort, come S.to Ag.no le remarque tract 124 in Jo. - d'autres ont avancé qu'il etoit mort et ressuscité, c'est le sentiment du faux Hippolite e della piu parte dei nouveaux Grecs, et anche di qualche latino. Questa opinione ha altro fondamento che il passo dell'ultimo capo del di lui Vangelo ch' egli stesso risolve con dire che X.to n'a pas dit : ce disciple ne mourt pas, mais si je veux qu'il demeure que vous importe ? . Car il faut lire suivant le Grec ei si et non ainsi come si legge in qualche esemplare latino. Du-Pin ibid.

306 De S. Joannis perpetuo coelibatu on cite Tertullien per testimonio di questo fatto, e S. Girolamo lo sostiene nel suo trattato con Gioviniano. S. Epifan. S. X.tomo S. Ambrosio, S. Paolino, e Cassiano l'assurent. S. Augustin regarde ce fait comme un probleme. Du-Pin ibid. ad n. 60

307 S. Ireneo l. 3 c. 1. dice bene che S. Gio. publicò il suo Vangelo in Epheso ma poi si dice, se questo fosse avanti, o dopo il di lui esilio; ma S. Epiphan. le dit nettement apres. L'Autor della Sinopsi attribuita a S. Atanasio e l'Autor Op. imp. in Matt. attribuito a S. X.tomo credono ch' egli lo abbia composto nel suo esilio, e pubblicato dopo il suo ritorno. Du-Pin ibid. ad n. ..

308 S. Girolamo dans la preface de ses coment. in Matt. dice che S. Gio. fu obbligato a scrivere il suo Vangelo dalle istanze di tutti i Vescovi d'Asia et par les deputations de plusieurs eglises. Eusebio l. 3 hist. c. 24 dice solamente ch' esso fu pregato a farlo da suoi Amici. S. Girolamo aggiunge ch' egli vi intraprese di farlo che a condizione qu' on feroit un jeune public, d'implorare il soccorso di Dio, et quelle jeune etant ad n. 61

etant acheve rempli du s. esprit il profera ces paroles in principio erat Verbum etc. " du yir. ibid

.w. tr. 45

304. Papia citato da Eusebio l. 3. hist. c. ult., S. Ireneo l. 3. c. 1 S. Girolamo pref. in Evangelia et l. de script. eccl., Eusebio l. 3 c. 18, Auctor op. imp. in Matt., Auctor Synopsis S. Athanasy, Epiphan. haer. 29, et 51, Cyrill. catech. 14, Aug. l. 1. de cons. Evang. c. 2. fanno fede che il Vangelo di S. Matt. sia stato da lui scritto in ebreo, cioè a dire in siriaco. S. Ireneo e S. Girolamo dicono che fu scritto nella lingua volgare del paese ch'era la lingua caldaica, o siriaca mescolata di parole, e di frasi ebree che comunemente si chiama nel nuovo testamento lingua ebrea. S. Girolamo dice chiaramente que c'etoit en cette langue qu'etoit ecrit l'Evangile de S. Matt. perche in c. 12. Matt. dice che alcuni credevano, che l'Evangelo de' Nazareni fosse l'originale di S. Matt. et dial. [illegible] Pelagianos dice che l'Evangelo de Nazareni era scritto in caldaico o siriaco avec des caracteres hebreux. Quelli che contro il sentimento di questi Autori sostengono che S. Matthio abbia scritto in greco rigettano senza ragione come nota [illegible] il senso unanime degli antichi. Ecco le congietture dell'Autore qui est de cet avis. Il dit que les mots Emmanuel et [illegible] Haceldama ed altri termini siriaci sont expliques; ma questo non prova punto che questo Vangelo [illegible] potuto essere scritto in siriaco altrimenti bisognerebbe dire che molti libri dell'antico testamento non fossero mai stati scritti in ebreo perche in questi libri vi sono parole, e frasi ebree expliqués de la meme maniere. ex. g. Gen. 11. Galaad [illegible] tumulus testis c. [illegible] Benoni, id est filius doloris, Ex. 12 Phase id est transitus Dni. [illegible] Mamtua [illegible] Queste spiegazioni non si trovan già nell'ebreo et ont eté ajoutées par [illegible] l'interprete conviene dire lo stesso de ces endroits de S.
Matthieu

Matthieu ~~Ea~~ On ajoute que les Peres n'ont point vû l'Ori:
ginale di S. Matt., et qu'ils n'ont assuré qu'il etoit Hebreu, que
parce qu'il y avoit un Vangelo de Nazareni ch'era Ebraico, Le
quel etoit different de celui di S. Matt. Ma si risponde 1° ciò non
potersi dire ~~della~~ ~~[illegible]~~ parte de' Padri piu antichi, come Papia e
S. Ireneo. 2°. Que quoi que l'Evangile des Nazareens fut diffe:
rente da quello di S. Matt., il se pouvoit faire qu'il eut été pris
sur l'Original di S. Matt. dans le quel les Heretiques avoient
ajouté, et changé beaucoup de choses. Du-Pin t. 1. Dissert.
Prelim. sur les Auteurs des Livres de la Bible c. 1. §. V

310. Che il Vangelo siriaco di S. Matt. publicato da Wel: ~~ad n. 61~~
mestadio non sia l'Originale, è facile dimostrarlo, poiche les mots
Hebreux ou Syriaques rapportez dans le Grec de l'Evangile de
S. Matthieu, sont differens de ceux du Syriaque c. 2 i. au lieu
d'Haceldama il y a Aguevasadema au lieu de Cephas il y a
Cephe pour Eli il pour Golgotha Golgoutha &c. On y trouve
aussi quantité d'autres mots Grecs ~~[illegible]~~ Syriacisez ciò che mostra
que c'est un Grec, il quale ha tradotto il Greco di S. Matt. in siriaco
et non pas l'Original meme di S. Matt. Du-Pin ibid.

311. L'Autore che l'Evangelista S. Marco n'est point surnomé ~~ad n. 10.~~
Marco egli era discepolo di S. Pietro et attaccato a lui nel tempo
stesso che Giovan-Marco era con S. Paolo. ed esso era in Ales:
sandria quando l'altro era in Roma con S. Paolo. Du-Pin ibid

312. È sentimento comune degli Antichi che S. Marco ab: ~~ad n. 20.~~
bia composto il suo Vangelo in Roma. Papia appresso Euseb.
l. 2. c. 15. S. Ireneo l. 3. c. 1. S. Clemente citato da S. Girolamo,
Tertulliano l. 4. contra Marc., Eusebio S. Girolamo &c. S. Ireneo
dice qu'il a eté ecrit apres la mort de S. Pierre, gli altri d'ac:
cordo dicono, qu'il a eté ecrit de son vivant, et qu'il l'approva,
e per questo alcuni lo han chiamato il Vangelo di San
Pietro. Du-Pin ibid

313.

313. Se i Sacerdoti debbono continuamente leggere la S. scr.a, se questi santi libri non debbon giammai sortir de leurs mains, come S. Girolamo raccomandava al suo caro Nepoziano, essi hanno certamente una più stretta obbligazione e più particolare di leggere, e di studiare i Vangeli, e tutti i Libri del N. T.. C'est là fin, et la portion la plus sacrée e più preziosa di tutte le Scr.e, perchè in essi contiensi ciò che a Dio è piaciuto di conservare agli uomini des paroles, et des actions du Verbe incarnée et des instructions que ses Apôtres formés par lui même, et remplis de son divin esprit ont laissées a l'Eglise. I Pastori che sono succeduti nel loro officio et qui sont établis comme eux pour gouverner &c. dans les âmes, debbono continuare dal Cristo vivere ne loro cuori. Ma come il faranno essi, se non si nutriscono continuamente delle parole di grà, che sono sortite dalla di lui bocca se vi meditano attentamente i grandi misteri, ch'egli ha operati per la nostra Religione e le divine virtù ch'egli ha praticati per la nostra edificazione e se per seguenza essi non hanno sempre sotto gli occhi questi libri sacri qui nous apprennent les merveilles. Perciò noi vi abbiam sempre esortati d'en faire votre principale lecture et ces chastes delices sull'esempio di S. Ag.no

314. Il a riunito ciò che i SS. Padri hanno scritto di più vero, e di più toccante sul N. T. e ne ha fatto un estratto pieno di unzione e di lume. Le difficoltà vi sono spiegate con nettezza, e le sublimi verità della Religione sono trattate con cette force et cette douceur du S. Esprit che li fa gustare ai cuori più duri. Voi vi troverete di che istruirvi e di che edificarvi. Il pane della parola di Dio talmente proporzionato a leurs dispositions qu'il ne sera ni moins il latte delle anime deboli che un alimento sodo per le più forti.

Il cons.

il vous remplira della sua cognizione di G.C. di cui S. Paolo considerava tutto come une [illegible] – –, purchè voi portiez a cette sainte etude un'umiltà sincera – un cuor puro una scienza dritta, e una fede non finta ,, come parla lo stesso S. Paolo.

315. S'è vero a detta di S. Ag.no che il Vangelo nous est a l'egard de J.C. ciò che la di lui Umanità SS.ma era rispetto al Verbo e che ci è autant impossible de le connoitre sans le secours de ce precieux depost qu'il l'eust esté aux homes conoscere l'etno Verbo dopo il peccato s'e' si fosse degnato di farsi uomo comme eux : ne segue certamente che una delle grandi obbligazioni della vita Xña consiste nell'aver incessantemente davanti agli occhi questo santo libro pour y prendre la nutritura di sua nostre aè e le massime della nostra condotta.

316. Mais il faut pour y trouver tutti gli vantaggi que vous apportiez a cette Lecture una grande purità interna senza di cui dice un Padre, l'uomo ne recontre que des tenebres et des precipices dans cette source de lumiere et de vie. et que vous entriez nel conoscimento delle dne verità con una fede semplice, e viva un'umile pietà e sopra tutto un desiderio sincero d'imparar a conoscere, e ad amar G.C, e a rendere la vostra condotta e le vostre azioni conformi alle sue tutte dne.

317. Quelli che forse non han mai avuta l'occasione di instruirsi dell'eccellenza di gsto s. libro avrebbono giusto diritto di dolersi si on ne leur disoit quelque chose de ce, che può par loro apprendere la natura e il pregio affinchè il rispetto e la stima qu'ils en concevront par ce moyen lor possi inspirare il desiderio de s'en instruire par eux-meme, et de faire de la lecture de l'Evangile una delle loro più ordinarie

ordinarie occupazioni. C'est donc a ces hommes, que je vais par-ler dans la suite.

318. Non si può se nō formare un idea grandissima di q͠sto libro quand'anche nō si dicesse altro se nō che c'est l'histoire della Vita delle azioni e delle soffrenze del Salvator del mondo e il fondamento della Religione Xana, ch'ei vennero a stabilir sulla terra. Ma puossi aggiugnere che il Libro de Vangeli si è propriamente il libro de' Xani, il libro de' figliuoli di Dio. Que c'est, par ou ils connoscono la loro dignazione et leur nouvelle naissance in Dio. Que c'est ou ils decouvrent i diritti, e le prerogative de ce naissance celeste et ou ils en apprendono la santità, e i doveri et ou ils debbono studiare le sante e le massime sulle quali sono obbligati a formare i loro costumi e regolar la lor vita pour n'etre pas indegni di q͠sta augusta qualità qui n'a rien de comparable sur la terre. Si può altresì dire q͠sto essere le titre original qui renferme la promesse e il dono dell eredità del cielo il contratto della nuova alleanza tra dio e l'uomo le code divin per così dire, ou sont consignées le Leggi fondamentali del regime de figli di Dio. ou bien que c'est, comme parle S. Paul Eph. 1. l'Evangile du salut qui nous apprend come dio ci ha predestinati in G. C. ad una vita imortale comment egli ci ha donato il suo figlio par l'incarnation comment ce fils ha operata la nostra salute in medio terrae par les mysteres della sua vita e della sua morte, et comment enfin il nous a oints, marqués et scellés du sceau de son Esprit S., le mettant ne' nostri cuori pour y graver la sua legge en nous la faisant aimer et accomplir et pour y etre les arrhes et le gage sacré della gloria che ci è riserbata in cielo.

319. Il est aisé de juger par là che una delle più auguste e più legittime inclinazioni di un xano, figliuol di dio e membro di G. C. est celle qui le porte alla lettura del Vangelo si può dire que

que c'est un instinct che lo spirito di dio gli da nel suo Battesimo et
qui lui pevoit faire de ce Livre l'un ses plus cheres delices se l'a:
ma di mor delle cose del mondo, e la violenza delle passioni ne l'etouffo:
est l'istoient dans son coeur en l'attachant ai beni sensibili qui lui
donnent du degout pour ceux que lui anonce l'Evangile. Così
veggiamo che a misura che l'amore di questi ultimi si va
rinovellando in un cuore si vede anche rinascere a proporzione
il gusto della parola eterna e qu'on le perd aussi a mesure che
un si allontana dalla santità del Xsmo e che più si vive senza lo
spirito della divina sua adozione. Di modo che si può assai giustamente
applicare a questi figli del secolo quello che G. C. Jo. 8 41. disse a Giudei
che si vantavano d'essere figli di dio = qui ex deo è verba
dei audit. propterea vos non auditis, quia ex deo non estis ". E questa è
solamente ~~una diritta~~ l'inclination des enfans di voler ascoltare
il loro Padre ed essere istruiti de sa bonté. ma questo è un diritto
che dio si ha riservato envers ses enfans e di cui egli si è mo.
strato geloso in tutte le età e in tutti gli stati della Religione.
diritto qui est devolu per così dire a G. C. come figlio di dio per l'in.
carnazione e come fondatore e sacerdote universale della chi.
esa Xana. - multifariam dice l'Apostolo nel principio ep ad Hebr. ...
per quel ch'è et seguita ".

920. G. Xpto volendo rilevare la grandezza, e l'eccellenza
della Religione Xana con un elogio magnifico, n'a par crû le
pouvoir comencer par rien di più grande que cette parole
= Que dieu nous a parlé par son Fils. et que c'est par le Seigneur
meme que le salut nous a eté anoncé ". Cioè a dire, que ce n'
est ni par un Prophete ni par Moise ni par aucun Homme que
dieu a ora trattato con noi e fatto intendere le sue volontà mais
par son ~~pr~~ propre Fils. C'est lui qui est le grand Prophete de
l'eglise Xna il ~~fonda~~ legislatore della nuova, anzi l'Angelo
dell'eterna alleanza il dottore della giustizia qui est venu lui
meme

meme en enseignes alla Chiesa les voies non en lui parlant par des inspirations secrets, ou par des voix confuses, ou par des signes obscurs ou par des figures enigmatiques, ou par des songes mysterieux. mais en lui parlant ... meme di sua propria bocca come un amico all amico, un Pto al Pto un Padre a suoi figli un maestro a suoi discepoli.

321. Affinche pero questo vantagio e ce bienfait ne fut pas seulement pour ceux qui l'ont vu de leurs yeux et l'ont entendu de leurs oreilles, durant les jours de sa vie, dio ha trovato il modo di rendervi sempre presente la persona incarnata del suo figliuolo con tutti i misteri della di lui vita, e morte et ses instructions divines. sa personne et son corps adorable nel sacramento dell Eucha. sa vie et ses paroles nel sacramento de SS. Vangeli se mi è permesso di cosi dire. Ma perche no lo potro io dire en prenant le mot de sacrament en general pour le signe et le canal d'une chose sacree giacche niente v'è di piu sacro e di piu salutare che cio che dio a renfermé et ... sotto il segno visibile della parola ... et que les SS. peres n'ont pas fait difficulté de comparer l'un avec l'autre questi due doni celesti che dio ha fatti alla sua Chiesa. ... ... autore ... ... si illuminato ... ... non puo trattenersi dal dichiarare apertamente la santa passione del suo cuore pour ces deux objets, l. 4. c. 11. dont le titre est: Che niente è piu necessario all'anima fedele che il corpo di G.C. e la di lui parola. Je sens, dit ce saint homme, qu'il y a deux choses che mi sono cosi assolutamente necessarie que je ne m'en saurois passer ... sans me rendre la vie affatto insopportabile. Rinchiuso nella prigione di questo corpo io ho bisogno di lume e di nutrimento. Voi mi date la vostra santa carne per nutrimento della mia ... et ... del mio corpo. e voi mi donate la vostra parola pour

estre la

vent ces in se // l'intelligenza delle verità celesti è il frutto della purità
[illegible]

estre la lampe qui eclaire mes pas. Je ne aurei vivere se mi mancassero queste due cose perche la vostra parola è la luce della mia anima, e il vostro sacramento è il pane di cui essa vive. – On n'aura pas de peine a entrare nei sentimenti di esto excellente maestro se si considera che il Christo stesso è sia il Salvatore e della salute. Ma siccome non si saprebbe ben conoscere ni l'un ni l'autre se non si conoscesse l'uomo corrotto et sa corruption par le peché on peut dire che l'Verbo è una viva imagine di esti due uomini, dans lesquels tutto il genere umano est renfermé, secondo la dottrina di s.to Agno. – et totum genus humanum quodamodo sint hoes duo, primus et 2dus. – contra Julian l. 2. c. 153. Tutto il genere umano est reduit a deux homes, au premier, et au second. Tutti quelli che son nati dal primo, sont partie du premier. e tutti quelli che sono rigenerati dans le second, appartengono al 2do. – C'est proprement dans la cause de ce deux homes, qui est renfermee tutta la legge d'ella due altrove il meme santo / de gra. Christi c. 24 per un de qli noi siamo stati venduti per essere schiavi del peccato et dont l'autre nous a rachetez de la servitude de nos pechez. par l'un precipitati e morti. par l'autre delivrez pour jouir de la vie: il primo nous ayant perdu en luy meme en faisant sa propre volonté, in luogo di par la volonta del suo creatore: il secondo nous ayant salvez en luy meme facendo non la sua volonta propria, ma la volontà de celui qui l'avoit envoyé.
Ce sont ces deux hommes que nous avons a etudier nel Vangelo. L'uomo di dio annientito per noi a grand obiet

della

meme en enseigner alla Chiesa les veres non en lui parlant par
des inspirations secretes ni par des voix interieures ni par des ...

della nostra fede della nostra speranza, del nostro amore.
l uomo peccatore, che noi portiamo in noi stessi, e che de' essere il suggetto della nostra passione del nostro timore, e del nostro odio, come l heritier dell' iniquità, e dell' orgoglio di Adamo

322 Nous ne scaurions ouvrir l Evangile sans y trouver sous nos yeux le portrait de cet home de peche che il giuo di tutte le disobbedienze che noi comettiamo contro la legge di dio. Noi ne abbian due sorti de peintures ben vive, e ben sensibili una enigmatica, e sotto figure. l'altra semplice, e naturale. Come un figlio di Adamo, il qual vuol convertirsi a dio de' cominciare dal conoscimento di se, en cette qualité, e dalla seria riflessione di tutti i vizi e di tutte le inclinazioni peccaminose qui ont defigure l'imaga de dieu en luy, il ne peut meglio acquistare questa conoscenza, qu'en se etudiant luy-meme dans ces deux differens portraits. Il primo il qual e enimatico noi lo abbiamo in quelle diverse malattie e infirmità diverse, sulle quali G. C. s'e degnato di esercitare la sua misericordia, e la sua potenza, en guerissant ceux qui en etoient attaints. Car les SS. Peres c'insegnano che G. C. a dispensati di tal guisa i suoi benefizj sopra gli ammalati, che egli ha guariti, sui morti ch egli have suscitati e sugli ossessi ch egli ha liberati dal demonio, che nel tempo stesso che con gli effetti maravigliosi di suo sovrano potere egli dava prove evidenti di sua divinità, egli faceva vedere ai peccatori le differenti piaghe, dont leurs ames ont ete frapees par le peche d Adam: la morte del corpo e dell' anima qui en est la peine, e la servitù deplorabile in cui nasciamo sotto il potere di Satanasso (e

pouvoir

tout les in Je.// [illegible] intelligenza delle verità cristiane e il frutto della purità
[illegible] uno stromento del [illegible] e noi crediamo avvi

pouvoir che G.C esercitava sopra i corpi, vi era chi una fi
gura, e un preludio di quello ch'egli era venuto a esercitare
sopra le aê, con liberarle dalla morte del peto e dalla tiran
nia del demonio. Quegli dunq. che leggendo il Vangelo vorrà
etudier, e conoscere che cosa sia quello che si chiama l'uomo
vecchio, l'uomo corrotto, un figlio di Adamo un peccator
decaduto dallo stato felice in cui era stato creato; in una
parola, che vorrà conoscer se stesso, il se vedrà in queste varie
malattie del Vangelo il vedrà nel cieco nato, e in tutti gli al:
tri l'acciecamento, e l'ignoranza in cui tutti nasciamo [illegible]
[illegible] a l'egard de Dieu, et de nos devoirs: nel paralitico
l'impotenza a tout le bien, in cui ci ha messi il peto: nella fe
bre ardente de la belle-mere di S. Pietro, l'ardor della con
cupiscenza, che ci brucia il cuore. nell'Emorroissa l'habi:
tude de' vizi carnali: nel sordo, e muto la sordità del cuore
a l'egard de dieu, et son impuissance a confessare le sue
miserie, e a lodare il suo creatore: nell idropico l'avari:
zia, e la cupidigia de' falsi beni dont l'abbondance ne fa al:
tro che accroitre la soif, et causer cette enflure di cuore
che è il vizio de' ricchi. Ainsi des autres. Ma il vero ri:
tratto dell uomo vecchio, cioè a dire de' vizi, e delle incli
nazioni corrotte, che mai non lasciano di regnare nel nostro
cuore, se la grâ di G.C non ci previene potentemente c'est ce
che noi scorgiamo nella condotta de' Scribi, e de' Farisei,
in cui la corruzione del cuor umano paroit dans son natu:
rel et dans toute son violence. Noi non possiamo a meno di
non inorridire dello [illegible] di loro, allorchè noi vediamo
il loro orgoglio, l'invidia, la gelosia, l'avarizia l'ipocrisia
la vanità

meme en enseigner alla Chiesa les vores non en lui parlant par
les inspirations secrètes ... ...

desta nostra fede della nostra speranza, il nostro amore:
l'uomo peccatore, che noi portiamo in noi stessi, e che de'...
serve il suggetto della nostra passione, il nostro timore, e del
nostro odio, come l'heritier dell'iniquità, e dell'orgoglio di
Adamo ...

22 Nous ne sçaurions ouvrir l'Evangile sans y trouver
sous nos yeux le portrait de cet home de peché che'è il fino
di tutte le disobbedienze che noi comettiamo contro la legge
di Dio. Noi ne abbian due sorti de peintures ben vive, e
ben sensibili una enigmatica, e sotto figure. l'altra sem
plice e naturale. Come un figlio di Adamo, il q.le vuol
darsi a Dio de' cominciare dal conoscimento di se, en cette
qualité, e dalla seria riflessione di tutti i vizi e di tutte le
inclinazioni, peccaminose qui ont defigure l'image de Dieu
en luy, il ne peut mieulx acquistare q.sta conoscenza, qu'en
s'etudiant luy meme dans ces deux differens portraits
Il primo il q.l è enimatico noi lo abbiamo in quelle diverse
malattie e infirmità diverse, sulle quali G. C. si è degnato di
esercitare la sua misericordia, e la sua potenza en gue
risant ceux qui en estoient atteints. Car les SS. Peres c'inse
gnano che G. C. a dispensati p tal causa i suoi benefici so
pra gli ammalati, che egli ha guariti, sui morti ch'egli have
suscitati e sugli ossessi ch'egli ha liberati dal demonio,
che nel tempo stesso che con q.sti effetti maravigliosi di suo
sovrano potere egli dava prove evidenti di sua divinità,
egli faceva vedere ai peccatori le differenti piaghe, dont
leurs ames ont été frappées par le peché d'Adam: la mor
te del corpo e dell'anima qui en est la peine, e la servitù de
plorabile in cui nasciamo sotto il potere di Satanasso. Ce

pouvoir

tout est en Jo // l'intelligenza delle verità terrestri è il frutto della purità

pouvoir che G. C. esercitava sopra i corpi, ei era chi una fi:
gura, e un preludio di quello ch'egli era venuto a esercitare
sopra le aĕ, con liberarle dalla morte del peccato, e dalla tiran
nia del demonio. Quegli dunq. che leggendo il Vangelo vorrà
etudier, e conoscere che cosa sia quello che si chiama l'uomo
vecchio, l'uomo corrotto, un figlio di Adamo un peccator
caduto dallo stato felice in cui era stato creato; in una
parola, che vorrà conoscer se stesso, il se vedrà in queste varie
malattie del Vangelo il vedrà nel cieco nato, e in tutti gli al:
tri l'acciecamento e l'ignoranza in cui tutti nasciamo
à l'égard de Dieu, et on ne, decrire: nel Paralitico
l'impotenza a tout le bien, in cui ci ha messi il peccato: nella fi:
èvre ardente de la belle-mère di S. Pietro, l'ardor della con
cupiscenza, che ci brucia il cuore. nell' Emorroissa l'habi:
tude de' vizj carnali: nel sordo, e muto la sordità del cuore
a l'égard de dieu, et son impuissance a confessare le sue
miserie, e a lodare il suo creatore: nell' idropico l'avari:
zia, e la cupidigia de' falsi beni dont l'abbondance ne fa al:
tro che accrescer la sete, et causer cem enflure di cuore
che è il vizio de' ricchi. Ainsi des autres. Ma il vero ri:
tratto dell' uomo vecchio cioè a dire de' vizj, e delle incli:
nazioni corrotte, che mai ci lasciano di regnare nel nostro
cuore, se la grazia di G. C. non ci previene potentemente. c'est ce
che noi scopriamo nella condotta de' Scribi, e de' Farisei
in cui la corruzione del cuor umano paroit dans son natu:
rel, et dans toute son violence. Noi non possiamo a meno di
non inorridire dello sdegno di loro, allorchè noi vediamo
il loro orgoglio, l'invidia, la gelosia, l'avarizia l'ipocrisia,
la vanità

meme en enseigner alla Chiesa les voies, non en lui parlant par
les inspirations secrete ou nous des croix continues ou nous les ..

la vanità l'odio implacabile ciò quegli, che metteva in chia
ra vista i loro vizj; l'acciecamento, e la durezza de' loro cu
ri, e la vue dei miracoli di S.C., il loro attaccamento alla
superstizione, gli attentati ciò la Legge di Dio, l'inumanità, e la ba
rbaria ciò tutti que' che si opponevano a loro disegni; in si dive
una anche tutti gli altri vizj, e tutte le corruzioni, che gli spiriti in
graziati nascondevano sotto un esterior religioso e sotto un'appa
rente esattezza nell'osservanza di certe pratiche legali, e di tutte le
false tradizioni, qu'ils y avoient ajoutés. Ora in conseguenza ci
rese di i costumi de' Farisei, guardiamci di non lusingarci ma
lamente, di rassomigliarli almeno in qualche cosa. Tutti quanti
abbiam in noi stessi il germe di tutti gli vizj. Se essi si dimo stra
vi con esteriori effetti, c'est peut être par d'autres vices, che i
Farisei si avevano. Enfin se noi abbiamo le loro inclinazioni
nel grado medesimo di malizia, e di corruzione; noi ne abbiamo
almeno assai per mettere a pericolo la nostra salute, e forse
vi è ha persona, che vi sia Farisea per quelque endroit, e che
ne debba apprendere qu'il n'y ait nel suo cuore qualche porzione
di gran superbia
lievito farisaico. Guai a noi, diceva S. Girol. qui avons hérité
des vices des Pharisiens, e ciascuno di prendere per l'avvertimento
mente il Salvatore attendite a fermento Pharisaeorum. —

523 Egli è poi che siasi il ritratto del vero uomo S.C., il
Salvator del mondo, il capo, e il modello de' Santi c'est ce, che
tutti quelli, che sono onorati di questo nome glorioso debbono studiare
avec soin et une application degna di Celui, dont ils portent
le nom, et dont ils doivent porter l'image, et la ressemblance.
e in qual luogo il Vangelo ritroveranno essi dipinto? giacchè il
Vangelo altro non è che S.C. medesimo ancor vivente e spirante dans sa
parole

tout ce
de e
parola
tutto
sulla
Ch
si dive
sentim
veduta
fatto
Il sen
gran
mava
mondo
e che
gl occ
in una
a cui s
veri p
toutes
quent
du san
sion q
Esprit
per la
types,
tà di
della
che lo
che di

t par: tract. 13 in Jo. " q intelligenza dlle verità rivelate è il frutto della purità
oi." ...

n chia. parole, ancor operante le ope di sua onipotenza divina, e soffrente
loro con tutto ciò, che può soffrire l'umana infirmità, encore enseignant
to alla sulla Terra le verità dl Cielo, et formant pour le ciel l'Eglise
ità; cla des Elus etrangere sur la terre. Però S. Ag.no vi ha difficoltà
i; ... ci dice, in Jo. tract. 30. "dove noi ascoltar il Vnglo tanquam pre:
sentem Dnum; e ro dir già o que' felici che coi propri occhi l'han
... veduto in terra? Perche molti di glli, che l'han veduto, l'hanno
... fatto morire, e molti di glli che nol videro, ont crû en luy."
... Il semble meme que nous avons sur les premiers un'assai
... gran vantaggio. essi vedevan G. C. è vero; essi eran testij delle
... maraviglie che opara p tutto, e dl ben che faceva a tutto il
... mondo: essi ascoltavan le verità che uscivan di sua bocca dnà,
... che p. operava con una forza qui n appartient che a Dio. Ma
... gl creperò ne trouvoient ils pas nell'infermità di sua carne,
... in una vita comune, e ordinaria, negli opprobrj, e umiliazioni,
... a cui s'assogittava, et dont le scandale suivi de la Croix n a
... point encore été levé par la gloire de sa Rsrtn, ni par
... toutes les merveilles, che confermarono la verità ne' secoli se.
... guenti? ma noi qui recevons maintenant il Vnglo di G. C. suellè
... du sang de J. C. meme, confirmé par sa Rsrtn, et son Ascen:
... sion gloriosa, par la mission, et les operations visibles de son
... S. Esprit, par l'accomplissement des prophéties, et des promesses,
... par la foi de tous les peuples, et par le sang de tous les mar:
... tyrs, che p tutto il mondo han con gioja data la vita p la veri
... tà di qsto libro dno: Nous encore, che riceviam il Vnglo di G. C.
... dalla mano della sua Sposa, l'eglise catholique, e una chiesa,
... che l'ha ricevuto da G. C., da di lui Apli, e da loro successori,
... che di mano in mano, et par une tradition continua l'ont
transmis

mema en enseigner alla Chiesa les vores non en lui parlant par
les inspirations [illegible] [illegible] des voix [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] jusqu'a nous, d'una Chiesa dilatata per tutte le regioni e per tutti i secoli, stabilita par les miracles, et fondee ma tô par la predication de cette parole, che il mondo intiero ha vincerla dalla bocca di poveri discepoli, senza scienza, senza [illegible] ce qui est il piu grande di tutti i miracoli. Nous donc a qui l'evangile a eté donné dans toutes ces circostanze, et avec tous ces secours, au lieu de regretter ingiustamente, e inutilmente de ne l'avoir pas entendu dalla bocca del Salvatore, lo[dons] d'averci fatti nascere in un secolo, ou c'est une [grace] si grande, et aussi [quelle] folie de ne le pas recevoir come la parole di Dio, que c'en etoit une aux [yeux] de' Gentili, e degl' infedeli de le recevoir come quelque chose de divin, e come l'istrumento du salut.——

324. Riceviamolo dunque con rispetto, e riconoscenza: leggiamolo con amore, e con religione faisons-en nos delices et tous les saints [usages] che debbon farsi d'un libro d'un libro scritto per G. C.. Car c'est luy, non écrivain pas, che è il vero Autore, e lungi de donner dans les visions dangereuses di certi scrittori, qui ont osé avancer, di esser punto necessario, che un libro istorico, come è il Vangelo, sia stato ispirato dallo Spirito per essere un libro divino, e canonico diciamo piuttosto con S. Agostino l. 1. de consen. Evang. c. 35. que quand les Apostres, et les disciples del Salvatore ont écrit ciò, ch' egli ha fatto ed insegnato, il ne faut bien garder de dire que ce n'est pas luy qui l'a écrit, puisque ce sont ses membres qui l'ont composé, sans y rien écrire, che ciò che il loro Capo ha fatto loro conoscere, et leur a dicté lui meme. Car tutto ciò ch' egli ha voluto che noi leggiamo de ses actions, et de ses paroles il le leur a fait écrire come par ses propres mains.——

325.

tract 15 in Jo // l'intelligenza delle verità teologiche e il frutto della purità

325. Gl consolazione alla nostra fede di aver un fondamen to aussi inebranlable que celuy là: Gl gioia per la nostra speranza di non esser punto meno assicurati della verità, e della certezza delle promesse che ci fa il Vangelo, che se la Verità stessa incarnata nous les faisoit maintenant di sua propria bocca: Gl secours per la nostra carità essere assicurati di trovar in questo libro adorabile il Mediatore senza di cui, noi non potremmo essere riconciliati a Dio: la croce sans ~~strada~~ ~~fuori~~ di cui noi non potremmo portarsi a lui: la guida che sola ci può condurre. la vittima nel sangue di cui nous devons estre lavez. le Prestre toujours vivant, toujours present, toujours agissant per noi devant la face di Dio. le maestro, che dobbiamo ascoltare il modello sul quale abbiam a formare la nostra vita: l'esempio di tutte le virtù in natura rendeva simili al nostro capo; en un mot, ce chef adorable come le principe de la vie, de la foy, et de l'esprit de la grace ~~de~~ dans ses membres, et come il Giudice sovrano dei vivi, e dei morti. ~~Que se vogliamo bien etudier la~~ ~~iustice de~~ et la ~~vie de la foi qui est la vie de Xani, il fau~~ —

326. Che se vogliamo bien etudier la iustice, et la vie de la foi, qui est la vie de Xani, il faut que ce soit col rispetto, la docilità, la retenue, l'umiltà, la sommissione, e la simplicité de la foy, loin d'y apporter la presunzione, l'orgoglio, l'arditezza, et cet esprit de suffisance, e d'independenza, che l'eresia donne ... a tutti quelli qui l'ont suivis, et il ne faut pas s'etoner qu'ils inspirent cet esprit, eux qui ne sont tombez dans l'erreur, et dans l'eresia, que parceque voulant interpretar da se stessi, e indipendentemente dalla tradizione, e dal giudizio della Chiesa, le SS. Scritture, essi le hanno spiegate in un senso falso, e contrario a quello dello Spirito santo. ~~Ne essendo~~ rien car rien n'est plus vero di ciò che dice S.to Ag.no tract 18 in Jo, ... insegna al suo

meme en enseigner alla Chiesa les vores non en lui parlant par

...

ricevuto il modo di ascoltare, e di leggere il Vangelo. — « Les hérésies, dic'egli, e i dogmi perniciosi, qui servent de pièges aux âmes, e le precipitan negli abissi, ne sont nées, que de ce, que le Sante Scritture in se stesse vengono interpretate in un malvaggio senso, et de ce qu'en suite on soutient avec temerità e ardire il cattivo senso qu'on y a donné ». Ma perchè i fedeli siano sicuri ex malheur i fedeli più semplici, che leggono il Vangelo di S. Gio. il più sublime de tous, questo S. dottore loro da una regola, qu'il appelle regola propria a serbarli in una sana fede — Regulam sanitatis — a la faveur di cui essi possino senza pericolo nutrirsi del pane della parola di Dio. — Bisogna, miei cari Fratelli, dic'egli, leggere, e ascoltare con molta precauzione le cose, che son superiori alla nostra capacità, con un cuor pieno di religione, e, siccome sta scritto, avec tremblement: en gardant cette regle d'une foy pure, et sainte que nous ci nutriamo di quelle delle verità, che giungiamo a capire, riscontrandole conformi alla fede, in cui siamo stati educati. Quanto a quelle, che sorpassano la nostra intelligenza, e potendole noi arrivare colla regola invariabile della fede, differiamone l'intelligenza ad un'altro tempo; ma differiamo un momento di crederle sans le moindre doute; cioè a dire, che ancorchè si trovi qualche cosa, qui nous passe, noi restiamo nullameno persuasi, ri avervi niente, che vi sia buono, e vero. »
Rien n'est si sage, et si juste que cet avis, mais rien n'est plus humble, ni plus capable di sponder l'orgoglio de ces esprits vains, e presuntuosi, i quali credon di poter tutto intendere da loro stessi, ou qui se flattent d'avoir toujours l'

tout ces in fo. // intelligenza delle verità rivelate è il frutto della purità

toujours l'esprit d'intelligenza p. penetrare il vero senso de luoghi più difficili; niente, diss'io, è più capace di convincerli di sposizione, che ciò che questo gran Santo non apprendo ensuite de sa propre disposizion. Car cet Esprit così sublime, e si penetrante si mette al rango des Enfans, et des simples, ne rougit point d'avouer son ignorance, et le besoin qu'il a de recourir a lume di Dio, e all'autorità della chiesa p. ottener la vera intelligenza delle scre.
— Vengate un poco, o figli, dic'egli al suo Popolo, che io son per intrattenervi e trattenervi intorno al Vangelo, et quelles verités je me suis chargé de vous expliquer: des verités toutes divines, n'etant qu'un home: des mistères tout spirituels, etant tout charnel. i secreti dell'eternità vivant in un corpo mortale. Lungi da me, miei cari figli, lungi da me questa vana presunzione, se io voglio servar la santé de mon ame dans la maison de Dieu ch'è la chiesa di Dio vivente, la colonna, e la base della verità. je reçois moi-meme selon ma petite capacité ce que je vous presente: quand la verité s'ouvre a moy, je mi ... divisio > voi; quand elle se ferme a mon Esprit, je frappe avec vous a sa porte // Il frappoit a la porte, quand la lumiere luy manquoit, ma egli ri credeva, che il lume potesse mancarvi ..., quand il avoit celle de l'eglise, ch'egli riguardava come la colomne, et la base de la verité, come le juge et l'interprete della divina ... di Dio, et dont egli n'aveva difficoltà a dire = io ni crederei al Vangelo, se l'autorità della chiesa cattolica ni mi obligasse. In fatti donde viene che ò un si gran numero di Vangeli scritti da tutte le sorte di persone, noi ne riconoscano

... ve

même en enseigner alla Chiesa les veres non en lui parlant par

conosciamo, e ne viveriamo più di 4 veri, se il fine
la Chiesa, e la Tradizione non ne hanno giammai riconosciu-
ti, e ricevuti ~~fuor~~ più di questi? Essa è la Chiesa come Giudice
della Tradizione che fa questo discernimento, e il di lei giudi-
zio ha ad essere la nostra regola. Car serait-ce riconoscere
la Chiesa per sua madre, e poi volersi ricevere da lei il nu-
trimento? Se l'Ant. e il N. Testamento sono, a dir così, le
due mammelle che noi dobbiam succhiare per esser nutriti del
latte dei Enfans, n'est-ce pas au sein de l'eglise que ces deux
mamelles sont attachées? N'est-ce pas a cette mere de les pré-
senter a ses Enfans et non pas aux Enfans ce s'en voulant
rendre les juges independemment de leur mere? —

21. Un'altra disposizione, le voci ~~la foi~~ ... pur
ce que nous trouvons encore tiré des paroles de S. Paul, c'est
una grande stima, e un gran rispetto per quelle stesse cose, le quali
sembrano basse o piccole agli occhi della carne, quelli, che le ri-
mirano con li occhi della fede, quand ils y trouvent la justice
et la vie de la foy, dicono con S. Paolo, qu'ils n'ont garde de
rougir de l'Evangile — parce que c'est la vertu de dieu
pour la salut de tous ceux, qui croyent. S. Paolo dice
que = c'est la vertu de dieu, viene a dire in questa sola parola
tutto ciò, che si può dire di più grande, e di più magnifico a
l'avantage de ce livre divin. Car il veut dire, che se si ri-
levano le verità eterne, che vi son annunziate, tale è dio che
parla et qui y parle de dieu, et qui y parle en dieu, per-
che in uno stesso tempo ei parla d'una maniera degna di
dio sua grandezza e di sua infinita maestà, et de la presen-
deur de nostri che annunzia e d'una maniera proporzio-
nata alla piccolezza di quelli, che istruisce e alla diffe-
rente capacità

tvent ses en Je // — intelligenza dlle verità celesti è il frutto della purità
de costumi. Bisogna che la vita sia conforme al credo se noi vogliamo avvi

sufficiente capacità di que', che leggono gli celesti oracoli. Se si ri-
conoscon devanc i fatti già passati, la memoria de gli è servata, chi
studia può trovar in tutte le storie, qui auparavant de celle cy.
un Dio che nasce dans une creche, è che muore sopra una
croce, e in un tempo stesso un Dio-uomo, di cui tutta la
sua vita n'è che una sequenza di miracoli, i gli ne puono ves-
si, la ... che l effetto è una potenza ... le di cui umiliazioni,
... souffrances, e la morti ont encore paru plus puissantes, e più
miraculose que ses miracles memes. ceux cy n'ayant pas que
fait qu'en couvrir les homes, qui paroissoient les plus sages, et
les plus saints de son peuple, et celles-la ayant meme converti
ses enemis, et ses bourreaux. Quanto poi alle cose future,
che son predette da questo uomo Dio; vien nè mai stato in
un tempo stesso così credibile, nè così incredibile. La destru-
zioni de ce temple, de cette Ville, de ce peuple, che Dio aveva
stabilito con tanti prodigi e col disfacimento di tante altre Na-
zioni: l'etablissement di un'altro Popolo, che aveva a diffon-
dersi per tutta la terra, dopo essere stato formato da 12. pesca-
tori in mezzo delle persecuzioni, e di un diluvio di sangue, e
malgrado di tutte le potenze della terra (questi prodigi di già
compiuti essendo si visibili che essi servono de garant di quelli,
che ancora restano a compiersi). il giudizio finale di tutti
gli uomini, che ha a farsi da un Dio crocifisso al fine de' secoli
in vista del cielo e della terra; et la consommation de l'union
des saints nella eterna gloria, où achèveront de s'accomplir
ces promesses magnifiques faites aux elus dans toutes le Scri-
Finalmente i mezzi che noi veggiamo aver G.C. scelti pour
la formation de ces grands desseins: la forma di vita, e le
leggi ch'e' prescrive a quelli, che hanno a formare questo nuovo

Popolo

meme en enseignes alla Chiesa les vores non en lui parlant par

Popolo e le regole della morale Xna che egli insegna sono così ammirabili, che in un tempo stesso che la sapienza umana è presa, e l'orgoglio umiliato, on ne peut s'empecher d'adorare i tesori della sapienza e della scienza di Dio, qui y sont cachez, ni s'empescher de se recrier, que le doigt de Dieu est la: che il Vangelo si è veramente la virtù di Dio, per la salute de' Fedeli —

325. Mais il n'est la vertu de Dieu pour la salut que quand le doigt de Dieu, cioè il suo Spirito, daigne eccitare ne' cuori e la fede delle verità eterne, e de' misteri di G.C., e la speranza dell'accomplimento delle promesse, e de' futuri beni, e l'amor della sua legge, delle sue regole, e delle sue massime conoscitive. Perchè senza questo Spirito vivificante la lettera medesima del Vangelo, e una lettera que tue, e un odore di vita che si cangia in odore di morte, per l'abuso che se ne fa. Donde è facile il giudicare, che a leggerlo, profitto bisogna aggiungervi une prière capable d'attirer in noi il suo Spirito e la sua benedizione. Nostre sanctification propre, autant che la santità di questa parola, demande que notre lecture tienne plus de l'adoration, que de l'etude. E poiche lo stesso corporal nutrimento si de' prendere avec prière, et action de grace, quanto più questa spiritual nutritura qui ne profite à l'ame que autant che il cuore è esatto e che la verità eterna lui parla. Ma la preparazione migliore per leggere il Vangelo si è l'amarlo, ne si può amarlo, e prenderne gusto, se l'amor de' beni eterni ci domini ne' nostri cuori ou aumoins s'il n'y est commencé par un desir d'estre a Dieu, et par une volonté di cercare il suo regno e la sua giustizia. Inoltre pourtant ac intelligentia, Aug. trait 18 in

tout ce in so // l'intelligenza delle verità eterne è il frutto della purità de costumi. Bisogna che la vita sia sforme al credo se noi vogliamo avvi pu[illegible] al conoscimento de' secreti, de' misteri, e della santità della Sp[illegible]ione Evanglia Bisogna esser severi dell'amore de' beni carnali, e caduchi, e amar le cose del Cielo, e i veri spiriti a ben gustare un libro, che ci tende che a distoug[illegible] que à p[illegible] amour e à stabilir le regno sur ses ruines. car J. C. l'a [illegible] Evangile, ou l'Evangle du Royaume selo S. Matt., ou l'Evangle de la grace de dieu, come lo chiama l'Apto, ou l'Evangle de la gloire de dieu et l'Evangle de la paix, come il le qualifie ait: [illegible]: il n'a, ce-je, esté appellé ainsi que parce che egli ci annunzia l'accomplimento delle spirituali promesse, et nous apprend que J. C. le Pontif des biens a venir, est venu enfin nous apporter sa grace, et son esprit, condurci p le sue vie alla celeste Patria e farci goder nel seno di Dio de beni riservati a suoi eletti. Ce n'est pas che il Vnglo si possa, e si debba anche esser letto da que' mondi, la vita de gli è sregolata: anzi bisogna invitarli a cercar in qsto S. libro i rimedi al loro accecamento, è alla lor concupiscenza. E chi sa, che Dio si abbia disegno di servirsi d'una di qste parole p aprir loro gli occhi, e convertirli a se, come è già fece con S. Antonio touché, et change tout à un coup par une parole del Vnglo qu'il entendit entrando in Chiesa. e come S. Agno le fu par une parole de S. Paul² Il faut donc, si l'on peut, [illegible] faire lire l'Evangle ma [illegible] [illegible] [illegible], dice S. Agno [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] del loro spirito affinche on puisse leur substituer de plus utiles [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], e affinche possino [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qste sante [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] //

129. Santifichiamo adunque i nostri cuori per la lettura de l'Evangle [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Santifichiamo i nostri costumi par respect a qsto S. libro, e qste [illegible] [illegible] [illegible], a de plus en plus. Ayons de l'ardeur pour cette parole [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] i nostri cuori [illegible] maniera che [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nostra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] parola del suo [illegible] e noi [illegible] che [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] di giorno in giorno de l'amertume dans tout ce, che il mondo chiama delizia, e divertimento enfin notre

entrerà

... come nostre instruction nostre force nostre salution nostre ... nostre ... et nostre protection in gsto tresoro che On a mis dans l'eglise, perche essa sia dispensato a ses enfans. Noi apprenderemo nella parola di J.C. ch'el sia p noi il cuore di J.C. e ch'el debba essere J.C. il cuor d'un xano. e la sapia divina renfermee sotto la scorza de cette lettre adorable, ve... nant dans nos coeurs toutes sortes de biens y amenent avec eux —

286. La sola vista del Vangelo, dice S. Crisostomo h. 2 de ..., e capace di portarci a regolare nos pensees, nos desirs, et de nous donner du degout des choses de cette vie. Quando gsto S. libro e in una casa, dice colui, si in ..., c'est come un arsenal rempli d'armes, qui met cette maison en seureté, il en eloigne tutta la potenza dell'inferno, e il demonio n'osa entrarvi. Jetter les yeux dessus avec respect c'est assez quelquefois pour nous empecher de tomber dans le peche: c'est assez pour remuer notre conscience, e farci arrossire ... vergogna de nos crimes, si nous sommes assez malheureux pour nous y etre laissez aller. Che se vi s'aggiunga una seria lettura, dice gsto S. Dott. l'anima si trovera come in un santuario dove Dio vien piu puro, e piu perfetto par les entretien et ella ha colsue ... le ... sa saints, ... Ce n'est pas seulement un santuario, c'est, selon S. Ag., un ciel ou Dieu ... fa vedere le meraviglie della sua gra, le richezze di sua misericordia, e i disegni adorabili di sua sapia, e potenza. Entriamo dunque ... in gsto santuario, ... col sangue del Salvatore. ... noi siamo ... con Esprit a ... ma ... terra. Apriamo gli occhi della fede, ... rispetto, ... amore ... tesori e i beni che sono il patrimonio, e l'eredità de' figli di ... emissione. et que chacun de nous fasse ... S. Ag.^no l. 13. confes. c. 15. cette priere p ottener il lume, e la gra di profittare de la lecture du livre de J.C.: fatemi la gra, o mio Dio, de voir a decouvert ce ciel che è l'opra di vostre mani. Dissipez de devant nos yeux les nuages qui nous le cachent. C'est dans ces livres divins que se trouvent ces oracles par ou vous communiquez la sapia agli umili. Portez votre gloire a son plus haut point p la bocca di que che ci parlano dans ces livres et qu'on peut appeller des enfans p la simplicita del lor linguaggio. Su noi ci conosciamo altri altro libro capace come gsto a distruggere l'orgoglio e ... abbattere i vostri nimici, cioè quelli che ... ne loro peccati, et qui par la ne font que eloigner leur reconciliation avec ... No, mio Dio, io ... altro libro comparabile a ces livres saints. Son essi che mi han fatto ... il collo sotto il vostro giogo, che mi hanno indotto a ... servi le mie miserie, che mi hanno insegnato a servirvi d'un culto tout gratuit ... ch'io ... ... delle misericordie, e ... ... la sommissione que je leur rends. Car vous n'en avez si solidement etabli l'autorite qu'en faveur de ceux qui s'y soumettroient

Silva.

331. Simplex et purus sit oculus, quo in Scris arcanis ɔspicit deus; neq. animus sit mundanis affectibus vitia- *Ex pref. Er. t. 7.*
tus, a quib. vertit Spiritus ille celestis. Alioquin publice tenebant sacras litteras Scribe, et Pharisei, et interrogati de Xto incunctant. proferebant e Prophetis testim.: rogati de precipuo legis precepto, apte respondebant. Sed videntes n videbant qd oculos haberent livore, odioq. vitiatos; audientes n audiebant qd aures haberent malarum cupiditatum sordib. obturatas: intelligentes n intelligebant, qd mentes haberent ambitionis, et avaritie tenebris obcecatas. Nec ulli ꝯ pertinacius obstitere Xto, qm qui precipue tenebant eos libros, in quib. et promissus fuerat, et adumbratus.

332. Non video cur idiote sint ab Evnglio precipue litteris, ceu profani a sacris, submovendi, que doctis pariter, et indoctis; que Grecis eque ac Scythis, que servis itidem ut liberis, que feminis simul et viris, que plebeis n minus atq. Regib. prodite s.: qd docent, ex equo ad oes ptinet, qd pollicent. parit. ad oes ptinet. Et ita prodite s., ut citius intelligant ab idiota pio, modestoq., qm ab arrogante Pho. Iudeorum e populorum celare sua misteria, qui in umbris versabant. Evnglica lux premi n sustinet. Olim in Sancta Sanctorum unus ingrediebat. sacerdos. At ubi Templi velum in morte Dni scissum e, ad ipsum usq. Xtum, qui vere sanctus sanctorum e, et sanctificator oium, datus e oib. aditus.

333. Exclamant indignum facinus, si mulier, aut coriarius loquat. de sacris litteris. At ego puellas quasdam de Xto loquentes audire mallem, qm quosdam summos de vulgi opinione Rabbinos —— increpat Jesus discipulos

qd

qd prohiberent pueros adire se = Talium ē n., inquit, Regnū
Celorū,,. Neq. nos ig. arceamus parvulos ab Evangelica le:
ctione. Fortasse Jesus* et illos complecti dignabit, sacrisq
suis manib. contingere, ac benedicere ...... Pro his par:
vulis grās agit Patri = Confiteor tibi Deus Celi, et Terre,, qd
abscondisti hec a sapientib., ac prudentib., et revelasti
ea Parvulis,,; h.e. iuxta mundi juditiū stultis. — — —
Sepenumero qui mundo contemptissimi s., apud Xtū sum:
mo in pretio sunt; et quos mundus habet pro do:
chissimis, Xto s. idiote. —

334 Neq. vero hec dixerim, quo boni Doctorib. adi:
mā auctoritatē suā, aut idiotis quilibet addā animos, ut
sibi vindicent sciā Sp̄e mystice, sueq. prudentie innitentes,
aspernent. Doctores Ecclesiasticos. Habet humana Sapia su:
percilium suum; ō habet et idiotarū inscitia n. minus ar:
rogans supercilium suū. Paulus n. patit. Mulierē loqui in
cetu Ecclesiastico, ne discendi quidē grā; taxatq. Mulier:
culas oneratas peccatis semp. discentes, nec unq. ad sciam
veritatis pervenientes) (vā ō Hieronymus et Virgines,
et Viduas, et Coniugatas hortatur ad Lectionē sacrorū
voluminū, et tn̄ queritr. huius scīe professionē passim
ab indignis arrogari. = Hanc, inquit, garrula anus,
hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc uni:
versi presumunt, lacerant, docent, antequ. discant,,.
Sancitū an. alibi ut in laico probē arrogant Sp̄e Drīe
professionē, ut mihi nec in eruditis videat. tolerabilis.
Quo n. arrogantius q. ut hō se profiteatr. Divinarū rerum
doctore. ? Sed ut professio nec ab eruditis usurpata satis
modesta, ita nulli n. permittendū arbitror sobriam ac

piam

piam vestigationē, præsertī eorū, quæ vitam reddunt meliorē.

335. Porro cū in ijs hortis varia genera nascant, delicia: rū, deligat sibi quisq. qd comodū ē.

336. Consideremus quos auditores habuerit ipse Xtus, Sine promiscuā multitudinē, et in hac cæcos, claudos, men: dicos, publicanos, centuriones, opifices, mulieres, ac pue: ros. An graves ab ijs legi, a quib voluit audiri. Me quidē auctore leget agricola, leget faber, leget lato: mus, legent et meretrices, et Lenones, deniq. legent et Turcæ. Si hos n submovit a sua voce Xtus, nec ego submovebo eos ab illius libris. Quî scis, an ijs quoq. ve: niat usu, qd accidit Eunucho.

337. Inter veteris Testam. libros fortassis s nonnulli, a quib sit cavē arceas Idiotas. Quales ē Ezechiel et Canticū Sponsæ, ac pene veteris libri Vet. Testam., qd in ijs frequenter offendit l historia in speciem absurda, l enigmatū obscuritas. Nec novū in lectione cuiq Xane Sive cupiō interdixero.

338. In libris Evangelicis dīa Sapia se mire demittit ad ca: ptū etiā infimorū, ut nemo tā indoctus ee possit, quin ad Evangelicā phiā sit docilis. Tantū adsit animus, qtūvis ru: dis, modo simplex, modo purus, ac vacuus ab ijs curis, et cupiditatib, quæ doctissimos etiā Xto reddunt indociles.

339. Priusq aūt Evangelia sumat in manū, precatiun: culâ se præparet ad lectionē, oret ut optimus ille Jesus, qui pro contemptissimis etiā homib mortuus ē, impartiri di: gnet spiritū suū, qui n requiescit nisi sup humiles, et mansuetos, et trementes verba ipsius. Ac confirmatur nitio Jacobi - qui indiget sapia, postulet a deo, qui dat omnib afflu: enter,

erit, nec exprobat ,, dicat cum Psalmographo : revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua ,, item illud : servus tuus ego sum, da mihi intellectum Domine ,,. Deinde nihil aliud veniet in hoc saltu, quam ut seipso melior evadat.

340 Laborat ignorantia, observet si quid alicunde lucis effulgeat. Torquetur odio, aut livore, tenetur libidine, avaritiâ, ambitione, aliove mentis morbo, hic remedium quaerat, et inveniet. Maeret aliquis, hic petat lenimen doloris, et discedat alacrior. Haeret, ac perplexus est quispiam, non alicunde melius suppetit consilium. Tentatur quis et periclitatur, ab Evangelio petat praesidium. Sitit aliquis iustitiam, hic reperiet fontem purissimum, unde qui biberit, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam, nec amplius sitiet aquas, quae promunt e cisternis contritis, ac turbatis ungulis variarum bestiarum serve. Si quis esuriet cibum vitalem, hic est panis de caelo descendens, unde qui ederit, vegetus ac robustus evadet in Christo, donec occurrat in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi. ~~Hic~~ Hic fons est ille paradisiacus, unde promanant quatuor amnes irrigantes universam faciem terrae. Hic est panis sermonis Dei, unde Jesus et hodie reficit promiscuam turbam ad se confluentem, et in desertis locis sibi haerentem.

341 Pastorum sunt partes, panem hunc a Christo fractum, ac traditum distribuere Populo. Horum est fodere puteos, et ex iis haustum liquorem doctrinae caelestis porrigere Populo, ne siti pereat in deserto.

342 Quaedam dilucidiora sunt, quam ut oporteat ambigere aut requirere interpretem. Et tamen his offenduntur, qui se totos dedicarunt mundo, non ob aliud, nisi quod officiunt institutis, votisque

suis

suis. Et n aliā ob cāā tād gravis erat Pharisæis, et Scribis Xtus, cuius doctrinâ nihil erat æquius, cuius vitâ nihil inno: centius, cuius potestati nihil beneficentius? Ni: id illi re: quod ydolā possidebant. Honorabant, ut docti, adorabant, ut sancti, ditabant, affati, cupiebant eum statuere ipse: tum, qui tū erat scelleratissimus. Et ideo n ferebant lucē Euangelicæ veritatis, p q videbant auctoritati suæ sæ: nā discutiendā.

343 Absit quidē pia curiositas, et curiosa pietas, sed absit temeritas, absit præceps, et procax sciē pruario. Qd legis, et intelligis, suma fide complectere. Frivolas quæstiunculas, aut impiē curiosas dispelle, si fors obviarint animo. dic: quæ supra nos, nihil ad nos. Qmōdo Xti corpus erexit clauso sepulchro, noli disceptare; tibi satis sit, qd exijt. Qmōdo in Sacra mensa sit corpus Xti; ubi ponebat, panis, noli di: squirere; tibi sufficit credere, qd ibi illic ē corpus dni. Qmōdo filius sit alius a Patre, cū sit unā na noli scrutari: tibi sa: tis ē credere Patrē, et filiū, et Spiritū tres Personas, d unū deū. sed illud imprimis cavendū, ne Spā lentis ad tuas cupiditates, tuas decreta detorquere, d ad huius regulas potius tuas opiniones, ac vitā, rone attempera

344 Legant ig oēs, d qui volet cū fructu legere, legat sobrie, legat n oscitant, velut historiā humanā ad sē nihil pertinentē, ō avide, d attentē, d assidue. Sanē pius lecn di: scipulus assectet illū p oia vestigia: observet quo eat quo lo: quat: subodoret, vestiget, scrutet singula, et respiciet in simplicissimā illā, ut dic Spā psilicet ineffabilē cælestis Sapiē, videbit in illā stultitiā Dei, si fas ē ita loqui, primā fronte, humilē et contemnendā, qd longe superet oē prudentiā humanam,

quis

{ q̄vis sublime, et admirabile.

345. Nihil au. illic parrat, qđ ad unumquemq. nostrū n̄ ptinet, nihil illic gerit, qđ quotidie n̄ gerit in vita nostra, tectius quidē, ꝯ verius. Nascit in nob. Xtus, nec desunt Herodes, qui tenerū adhuc, et latentē conant occidere. Scandit, et proficit gradib. ętatū. Sanat oē morborū genus, si quis modo cū fiducia imploret eius opē. N̄ repellit ille lepro sos, n̄ dęmoniacos, n̄ sanguinis profluvio impuros, n̄ cęcos n̄ claudos. Nullū ē animi vitiū tā tetrū, tā imedicabile, qđ ille n̄ tollat, si dicamus illi ex animo: Jesu fili David miserere //. et: Dn̄e si vis potes me mundare //. Quin et mortuos excitat ad vitā. docet, terret, minat, blanditur, consolat. Habet et nunc Judeos suos, qui n̄ ferunt illius luce obscurari suū Mosem. Habet Scribas, et Phariseos, qui insidient. Et utinā n̄ habeat plures q̄ duos Annā, et Caiphā. Habet Iscariotas suos, qui sanguinē inoxiū pecuniâ vendant. Nec dee Pilatus, et cohors p qs flagellat, conspuat, et crucifigatur. Habet interim et pusillū gregem suū ex ipso pendentē. Habent, qui dicant: Domine, quo ibimus, verba vitę ęternę habet //. In huiusmodi Phia prefuerit oib. versari, q̄libet idiotis, aut illitteratis. Nec deerit sobrie versantib. unctio, quę doceat illos de oib. quę ptinent ad salutē ęternā, iuxta vaticiniū Joelis: effundā de spiritu meo sup oē carne, et erunt oēs Diodidaxtoi,

346 Cupit Xtus suā Phiā q̄ latissime propagari pro oib. mortuus ē, ab oib. cognosci desiderat.

} 347 Iā qđ tā multos habemus Xanos adeo rudes, ut n̄ multo plus teneant sapię Xanę, q̄ illi qui sūt a Xana religione alienissimi, magna ex parte imputandū arbitror sacerdo.

Sacerdotib

346 Si mortales tal ardentib studijs amplectunt libros humana proditos industria, qui l tuendę, sarciendę, ve valetudinis rones, l augendę rei familiaris viam, l aliam aliq disciplinam. id terrena modo commoda iducibilem polli cey, qnto flagrantiorib studijs hic liber ē ab oib excipiendus, cuius utilitas ex eqno ptinet ad oēs, nec humana commoda, moxq. peritura promittit, d celestia. Phiā a celesti doctore Xto mortaliu generi tradita docet, et huius admirabile premiu pollicet, n opes, n regnu, n voluptates, d veram atq eternam felicitatem, atq. ad hanc expeditam ac facilem oib viam commonstrat, et auctorem indicat, p quem nulli nō parata salus, extra quem nulli ē speranda salus. Quis au. ē hom, quem n excitet tanti boni certa spes, qntuvis barbarus sit, et indoctus. Hanc munificam salutis, q nec humanus conatus, nec laboriosa Philosophorum industria, nec superstitiosa Gentium religio, nec mosaicae Legis q libet diligens observatio prestare potuerunt ad plenum, deus oium rerum et visibiliu, et invisibiliu conditor, servator, moderator, ac vindex, olim p oium Prophetarum ora, quos spiritu suo celesti afflaverat, toti quidem orbi, d peculiariter judaicae Genti, quae tunc eclae Xanę, mox p orbem universum propagandę, gerebat imaginem, promisit, varijs figurarum involucris, atq. umbris designans, ac veluti preludens, quod nunc p filium suum Xtum, sublatis enigmatis palam exhibuit mundo; qui sic huius gratuitę felicitatis nuncius fuit, dei Patris nomine legatum agens in terris, ut idem est et Philię salutiferę doctor, ipse exemplar, ipse premij

ex Paraph. e. in Evng. matt. c. 1. 1. 7.

premij et pignus, et sponsor et auctor —

349 Passus ē n. deus arcano suo, et humanis inge: nijs inscrutabili consilio mortaliū genus sue stirpis aucto rem primum ingenio repertum, et ad vetita proclive, diu falsis religionis, variisq. vitii, vitijs, et improbis cupidita tibus involvi, quo tempore hoc optatissimo, qd divina sapia rerum oium moderatrix sibi praescripserat, universi tanto magis sitientib, et consentientib animis hanc vere salutiferam et efficacē philosophiā amplecterent, postquam com perissent, sese, neq. per ea comoda, praesidiaq., quae, prum dus hic praecipue pollices, neq. per tot Rhorum accurata dog mata, neq. per tot religionum species, neq. per mosaicae legis antiquam observationem, ad veram pietatem, veramq. felicitatem potuisse pertingere, imo hoc magis involvi vi tijs, et cupiditatib, quo vehementius humanis prae praesidijs contenderent adipiscentiā, ac felicitatem —

350. Proinde si judei, quos maxime conveniebat amplecti, qd toties promissum, tot seculis expectatum of: ferti, soli negligunt tantū bonū, qd gratis exponit oib, malintq. soli carere, qm habere cū ceteris comune nō ē qd cuiq. imputent interitum suum, nisi sue incredu litati —

351. Ceterum quosqunq tedet vitij prioris, quotquot amant veram innocentiam, quicunq. desiderant veram, solidam, et purum apprendere felicitatem, hoc Evangeliū, h.e. optabile, ac laetum nuntium laeti et alacrib ani: mis excipiant, sive Graeci sint, sive judei, sive Roma: ni sive Scythae. Ut deus nō ē tantū judeorum deus, sed ex aequo comunis oium, quemadmodū sol unus, et idem

ē mundo

ẽ mundo cois, ita Xtus oib servandis venit, oib mortuus ẽ, oib resurrexit, oib ascendit in celu, oib suu emisit spiritu, nullu repellens neq. ob generis, neq ob etatis, sexus, conditionis, aut vitĳ discrimen.

352. Et hactenus quide circa voce tradidimus Euangeliu optima fide, comunicantes oib que vidimus oculis nostris, queq audivimus auri̇b nostris. Ceteru quonia periculum ẽ, ne negotio latius in dies sese dilatante, l variet narratio p multoru manus obambulans, l apud aliquos minus inveniat fidei sermo q liber, ad hec quo faulius manet ad oeis spa q vox, suma totius negotij, qd satis ẽ ad parandu salutem, hoc volumine complectemur, nativitatem, doctrina, miracula mortem, ac resurrectione.

353. Posteaq universus mundus utcuq preparatus eet oraculis Prophetaru, ac Mosi preceptis, simul et figuris, his novissimis temporib proditu ẽ illud vere letu et oib amplectendu Euangeliu, qd n Judeis modo veru etiam universis mundi nationib ultro defert abolitione oiu peccatoru: et ne quis dubitet de fide promissi, deus ẽ auctor, n ho quispiam. Nec huius legatus ẽ Moses, aut Prophetaru aliquis, s ipse filius dei Xtus, qui nostre salutis ca profectus e celis nostram carne mortalem induit, ut innocens p cruce, ac morte sua innocentia, ac vitam gratis offerret oib, qui credentes ipsius promissis spem ome in eo collocarent. . . . . Hoc nuntio quonia nihil potuit ee letius, optimo iure dicitur Euangeliu, ne rursus timeatis iugum Mosaice legis.

Ex initio Paraphrasis in Evang. Marci 1 7

Ex initio Paraphrasis in Euangelium Luce. 1.7.

334. Nec n. magni periculi sit, si quis ignoret, quis fuerit Annibal, aut Alexander, qd verum gesserit Epaminondas, aut Scipio, qd scripserit Solon, Lycurgus, aut Draco, qd docuerit Socrates, Plato, aut Aristoteles: qq̃ horum quoque rerum cognitio, iuxta modum humanae conditionis suum habet fructum. Caeterum quisquis ignoraverit Patrem, Filium, et Spiritum: quisquis non didicerit qd pro salute generis humani gesserit in terris Dei Filius J. Xtus, qd docuerit, qd promiserit constanter adhaerentibus Euangelicae doctrinae, qd comminatus sit hanc negligentibus, aut etiam adspernantibus, is vitare non potuerit, quin exclusus a sodalitate piorum, exclusus a gaudiis vitae caelestis, cum impiis gehennae suppliciis nunquam finiendis addicatur.

Ex ep. dedic. ad Paraphr. ad Euangl. Joan. 1.7.

335. Tanta fuerit olim Euangelicae doctrinae maiestas, l[ice]t ritus illi, quos ex antiquitate traditos etiamnum servat Eccla, docere nos poterunt. Codex habetur auro, ebore, gemmis pulchre ornatus: inter sacra religiose servatur, non sine veneratione ponitur, aut sumitur. Nulli a sacerdote pronuntiandi facultas. Fit sacer e thure, staete, myrrha et galbano suffitus: frontibus, et pectoribus signantibus crucis imagine: submissis cervicibus, Gloria Dno: assurgitur ab omnibus, adstatur erecto corpore, nudatis capitibus, arrectis auribus, venerabundis oculis. Mox magna religione pectori admotus codex circumfertur, osculo singulorum adorandus, tandem inter sacra reverenter reponitur. Hae caeremoniae qd aliud nobis loquuntur, qd aliud monent quam nihil oportere tanti antiquius esse, nihil carius, nihil venerabilius, quam caelestem illam Philosophiam, quam nobis Xtus ipse tradidit, quam tot iam seculis totius orbis consensus comprobavit, quae sola nos reddit adversus hunc mundum, et huius

mundi

mundi Principes, invictos. Sed quemadmodum optimo iure repre-
henduntur Iudaeorum inanis, ac praepostera religio, qui Legis
suae codices mira veneratione prosequuntur: ~~Et~~ substernunt
mundissima lintea, involvunt, adorant, nec contrectant nisi
puris manibus, cum ea, quae praecipue Lex docet, impie negli-
gant: ita nobis curandum est, ne qui sumus in ceremoniis re-
ligiosi cultores Evangelii, tamen reperiamur in eo observando
profani. Quorsum enim attinet codex ebore, argento, auro,
serico, gemmis exornatus, si nostra vita sordibus vitiorum,
quae execratur Evangelium, oblita sit? si animus noster nullis
Evangelicis virtutibus nitet? Quid prodest liber admotus pectori,
si quod docet, procul abest a pectore: si quod damnat, regnat
in pectore? Quid sibi vult suffitus odoratus, si nobis sordet
illius doctrina, si nostra vita odor est lethalis? Quid prodest sub-
missa ad codicem cervix, si nostrae cupiditatis erectis cervicibus
pugnant adversus eius praecepta? Quid profuit assur-
rexisse, nudo vertice adstitisse, si tota vita nostra talis est,
ut palam Evangelicae doctrinae contemptum prae se ferat? Qua
fronte codicem exosculatur Evangelicum, qui libidini, qui ava-
ritiae, qui ambitioni, qui gulae, qui iracundiae serviens,
conspuit Evangelica monita? Qua fronte dat osculum libro
nihil aliud docenti quam pacem, mansuetudinem et caritatem, qui
contempta Xti doctrina totus livore tabescit, odio madet,
ira fervet, ulciscendi libidine fertur, rapit, furit in pro-
ximum suum? Quo ore complectitur, et adorat Evangelicum
codicem, qui totis viribus, studiis huic mundo praedevotus est,
quem velut hostem execratur Evangelica Philosophia? Puris manibus
ac religiose contrectamus Evangelicum codicem, et impuris ani-
mis despicimus Evangelica praecepta?

356. Quidam Evangelii div. Joannis partem descriptam de collo suspensam circumferunt adversus morbos, aut tristis alioqui casus, remedium. Quin magis Evangelii doctrinam animo circumferimus, adversus omnes vitiorum morbos remedium futuram?

357. Hanc sapientiam maxime reperire licet in litteris Evangelicis, si quis ex animo, si quis pia curiositate rimetur. Alioqui quî factum est, ut Xanorum mores partim in vitam plusquam ethnicam reciderint, partim in judaismum quemdam degeneraverint, nisi ex Evangelicae doctrinae neglectu?

358. In moribus seculi tam corruptis, in tantis opinionum dissidiis, quibus nunc miscentur omnia: quo potius confugiendum est, quam, quod recte monet d. Hilarius, ad purissimos divinae Spei fontes, quorum purissima, et illibatissima pars sunt Evangelia?

359. Pacis Evangelium dicitur, primum Deo nos reconcilians, deinde nos inter nos mutua concordia copulans.

360. Expediebat autem in primis, ut orbis sciret, et crederet Xtum eundem et verum Deum, et verum hominem fuisse. Quorum prius plurimum ad amorem hominum in illum excitandum facit: libentius enim amamus nobis cognata: deinde stimulos ad imitandum acriores subjicit. Quis enim conetur emulari, quod ab Angelo sit speciali modo, nisi etiam vere gestum esset? Porro ut sunt ardua, quae praecipit, ita summa sunt quae promittit, oportebat non ignorari omnia eiusdem naturae, ut speraremus, illum haud dubie praesidio futurum suis, quos sic dilexerit, nec frustraturum in promissis, qui quidquid vult nutu possit efficere.

361. Hanc philosophiam licebit ex his haurire fontibus, ab hac Xani vocamur. Si nemo non gaudet vocari Xanus, nemo debet ignorare principis sui dogmata. Nullus autem se profitetur Augustinensem qui regulam Augustini non legerit, nemo Franciscanum … et tu ibi Xanum videris, qui nunquam scire curavit Xti regulam?

362

Siloa

1. modo simplex et purus sit oculus quo in Spis arcanis aspicit deus, neq. animus sit mundanis affectib. vitiatus, a quib. resilit Spiritus ille celestis. Alioquin pulchre tenebant sacras litteras Scribe, et Pharisei, et interrogati de Xto

362. Ad Xti purissimos fontes puros animos adferamus, neq. quicq. aliud sitientes, qi eam doctrinam que nos Xto preceptore dignos reddat. Non deerit ille conantib. Ubi semel degustaverimus huius vene, saltem, simulq. gustaverimus q suavis e Dnus, in nauseam abibit sophistica doctrina, nec unq. ab eo divelli poterimus, c dicemus cu discipulis: Dne quo ibimus Verba vite habes,,,

363 Obvium ee deret, qd oib. ex equo paratu e.

364 Hec e cois oium Xanorum regula. Ad hanc examinabunt oes cuiuscunq. status erunt, in illo iudicio dei.

365 Unius Xti doctrinam ad regulam pietatis, unius Xti vitam ad exemplum bene vivendi nobis satis e.

366. Qui fit ut hanc unam Phiam in his, quib. par e animus amplectamur quotqt ipso etm cognomine Xti nomen profitemur. Platonici, Acad. Platon, Stoici, Peripat. Epicur., sive quisq. secte dogmata, tum penitus habent cognita, tum memoriis tenent. At cur ii non multo magis tales animos prestamus Auctori nostro, et Principi Xto: Quis ii vehementer fedum censeat, Aristotelicam profitenti phiam, nescire qd oiv ille senserit de causis fulminum, de prima mã, de infinito: que nec cognita felicem, nec ignorata reddunt infelicem. Et nos tot modis initiati tot sacramentis adacti Xto, ii fedum ac turpe putamus illius nescire dogmata, que certissimam oib. prestant felicitatem ex adhortationes + 6
Xti solus e celo profectus e doctor, solus certa docere potuit,

cum sit

cum sit aeterna sapientia, solus salutaria docuit unicus humanae salutis autor, solus absolute praestitit, quicquid unquam docuit, solus exhibere potest quicquid promisit.

367 Si quid a Chaldaeis aut Aegyptiis adfertur, id ob hoc ipsum acrius avemus cognoscere, quod e peregrino sit orbe deportatum, et pretii pars est e longinquo venisse, et saepe numero insomniis homunculi, ne dicam impostoris, tam anxie discruciamur, non solum nullo fructu, sed magno temporis dispendio, ne quid addam gravius, tametsi iam hoc ipsum, ut nihil accedat, gravissimum est. At qui fit, ut huiusmodi cupiditas non item Christianos titillet animos, quibus persuasum est id, quod res est, hanc doctrinam non ex Aegypto, Syriave, sed ex ipso venisse coelo?

368 Cur non ita nobiscum cogitamus omnes? Novum et admirabile Philosophiae genus sit, oportet, quod ut traderet mortalibus is, qui deus erat, factus est homo, qui immortalis mortalis, qui in corde Patris erat sese demisit in terras. Magnum quiddam, et haudquaquam triviale sit, oportet, quicquid illud est, quod ille tam admirandus autor post tot excellentium Philosophorum familias, post tot insignes Prophetas docturus advenerit. Cur non hic pia curiositate singula cognoscimus, disquirimus, excutimus? Praesertim cum hoc sapientiae genus tam eximium, ut semel stultam reddiderit universam huius mundi sapientiam, ex paucis hisce libris, velut e limpidissimis fontibus, haurire liceat, longe minore negotio quam ex tot voluminibus spinosis, ex tam immensis, iisque inter se pugnantibus, commentariis, Aristotelicam doctrinam, utinam addam, quanto maiore cum fructu. Nihil enim hic necesse est, ut tot anxiis disciplinis instructus accedas. Simplex, et cuivis paratum est viaticum, tantum fac adferas pium ac promptum animum, et imprimis simplici puraque praeditum fide. Tantum esto docilis, et multum in hac Philosophia promovisti. Ipsa suppeditat doctorem spiritum qui nulli sese libentius impartit, quam simplicibus animis

animis.

369 Hic oīs ex equo sese accómodat, submittit se parvulis, ad eorũ modulũ sese attemperat, lacte illos alens, ferens, fovens, sustinens, oīa faciens, donec grandescamus in Xto. At rursum ita nō deē infimis, ut summis etiā sit admirabilis. Imo quo longius in huius opes progressus fueris hoc longius illius maiestati submoveris. Parvis pusilla ē, magnis plusq maxima. Nullā hec etatem, nullũ sexũ, nullā fortunā, nulla reiicit conditionē.

370. Regũ mysteria celare fortasse satius ē. At Xtus sua misteria q maxime cupit evulgari. - - - . Assequat quisq. qđ pt. exprimat quisq qđ pt.

371. Platonicus nō ē, qui Platonis libros nō legerit, et Theologus ē, nō modo Xanus, qui Xti litteras nō legerit? Qui diligit, inquit me sermones meos servabit,, hanc ipse notā prescripsit. Proinde si vere ex animo sumus Xani, si vere credimus illũ e Celo missũ, ut ea nos doceret, que Philosophorũ sapiā nō poterat, si vere expectamus ab eo, qđ nulli Principes quantūvis ~~opulenti~~ opulenti, donare queunt, cur ē nobis qđq huius litteris antiquius?

372. Sive qđ discere cupimus, cur alius auctor magis placet q ipse Xtus? Sive vivendi formā requirimus, cur aliud nobis prius ē exēplũ, q archetypus ipse Xtus? Sive pharmacũ aliquod adversus molestas animi cupiditates desideramus, cur alibi putamus remediũ eē presentius? Sive cupimus desidẽ dẽ, ac languescentẽ animũ exsuscitare lectione, queso, ubi reperias igniculos eque vivos, et efficaces? Sive visũ ē animũ ab huius vite molestiis avocare, cur alie magis placent delicie?

373. Qđ tandem

374. Qd tandē hoc rei e? Litteras ab amico scriptas cu
servamus, exosculamur, circumferimus, iterum atq iterum
relegimus, et tot s millia Xanorū, qui cū alioqui docti sint,
eūglicos et Apslicos libros ne legerint quidē unq in tota
oi vita. Mahumetani sua tenent dogmata: Iudęi et
hodie ab ipsis cunabulis suū edisunt Mosem; cur nos non
idē praestamus Xto?

375. Utinā fiat, ut quēadmodum Paulus scripsit, Mosi legē nō fuis-
se gloriosam prę gloria succedentis eūglij.

376. Qd vero eximiū habet Xtiana eūgliū supra Mosis legē. Multa
sane. Primū qd absoluta virtutis l pręcepta, l exempla, quę per
partes alia ab aliis prodita fuerant, hic unus et tradidit, et ex-
pressit oia. Nec tradidit solū, sed infixit, inculcavit, variisq pa-
rabolis sic impressit animis oiū, ut elabi nō possint. Et sic ex-
pressit moribus ac factis, ut tota vita nihil aliud sit, q absolutū
quoddā exemplar absolutę caritatis, modestię, tolerantię, clementię
ac mansuetudinis. Hanc harmoniā, hunc oiū virtutū con-
centū in nullo functorum reperies pręterq in uno Xto Jesu. Siqui-
dē hic erat vere sermo ille contractus, et in compendium
redactus, quē tandē fecit Dnus sup terrā, in quo recapitula-
ret oia, quę in cęlis, et quę in terris, ut quęcunq e tot libris,
e tot sanctis viris antea petebantur, nunc compendio ab uno
Xto longe tum expressiora, tum absolutiora compendio su-
mi possent. Ab hoc semina et velut elementa pietatis, ab
hoc progressus et auctus, ab hoc speculo rectissime sumitur, qui
e alpha, et omega verū oiū

377. Euangelium secundum Mattheum. Matth. 1 6

Ευαγγέλιον græce sonat bonum nuntium, quamquam Homerus in Odys. hoc verbo est usus pro premio, quod dari solet læti adferenti nuntium. Itaque historiam euangelicam nec prophetiam vocavit, nec aliud simile, sed rem novam novo vocabulo signavit, quemadmodum et Xtus Apostolis vocabulum innovavit

378. Liber generationis.

Nominativus est absolute positus vice tituli. Nam Mattheus et Marcus prophetico more ingressi sunt euangelicam historiam: siquidem Prophetæ solent a titulo exordiri ~ Visio Esaiæ filij Amos " et = et verba Hieremiæ filij Helciæ ". Ita et Marcus = initium euangelij Jesu Xti ".

379. Filij David, filij Abraham

Illud obiter adnotandum, Mattheum genealogiæ recensione accomodasse ijs, quibus scripsit hoc euangelium. Scripsit enim hebræis, nimirum ut crederent hebraice, quorum affectibus sciebat fore gratissimum, si comperissent Xtum esse filium Abrahæ ac David, quorum memoria apud illos erat sacrosancta, et ad quos de Xto processerat pollicitatio. Verum Lucas, quia gentibus scripsit euangelium, ab Adam ad ipsum usque Deum porrigit genealogiæ seriem: ut intelligerent Xti gratiam non ad judæos solum, sed ad universum quoque mortalium genus pertinere indicavit hoc et Xtomus

380. Auctore Hieronymo constabat olim hoc euangelium a Mattheo scriptum Hebraice fuisse, quod tamen Xtomus non audet asseverare, sed dubitanter inquit.

381. Initium Euangelij Jesu Xti filij dei. Marc. 1 6

Et hic Hebræorum more exorsus est ab ipso operis titulo, quemadmodum Mattheus, cuius epitomem scripsit Marcus, auctore Augustino.

Lucę 1. 1.6.

383 ~~48~~ = Quoniã complures aggressi sunt ee
solus Lucas, et prefatis operi suo, et nominatim dicat libros suos.
384 ~~49~~ = Conati sunt // ut intelligamus illos voluisse magis
q. prestitisse, et tentasse rem verius q. effecisse. Neq. n. Matthei
tantũ id temporis extabat Euangeliũ aut Marci, q multa fe-
rebantur Euangelia, Nazareorum, Thome, Matthie, 2dm Egyp-
tios, 2dm duodecim, Nicodemi, aliq. itm aliorum, que deinde
velut apocrypha reiecit Eccla.

385 ~~50~~ - Ordinare narrationem // siquidẽ id ẽ in ordi
ne disponere ~~que~~ ceteri carptim, aut n iuxta perpetuã verũ
gestarum seriem prodidissent quedam. Quin et Mattheus ~~ipse~~
ipse, qq ceteris ẽ plenior, et ab ipsa Xti natiuitate exorditur
historico more tñ totam ferè pueritiã, et adolescentiam
Xti prętermisit. Porro Marci Euangeliũ eius, qd a Mattheo
proditũ ẽ, videri possit epitome, multa pretermittens, et
historiã Euangelicã auspicans a predicatione Joanis. Joan
nes quedam attingit carptim, velut ab alijs omissa. Proin-
de Ambrosius tribuit Luce stilum historicum ceu peculia-
rem

386 ~~51~~ = Sicut tradiderunt nobis ee // Vel hinc liquet Lu-
cã Euangelistã ab alijs audita scribere. Tradith n. id, qd narra
tione transfunditur ab alijs in alios.

387 ~~52~~ = Theophile // Theophilus sonat amans dei, sive
gratus Deo, qd utrũ propriũ sit nomen, an epitheton pij
Lectoris, alij disputant. Ego propriũ hoĩs vocabulũ ẽe puto.

388. In pp̃io erat Verbũ // Illud in primis adnotan. dũ, qd indicavit et Xstomus, Joanẽ neq Matthei, aut Marci sumere exordium, more, neq. ad exemplũ Luce, q̃ ijsdẽ verbis ingressus ẽ histo: riam evangelicã, quibus Moses ingressus Genesim mundi. Cẽterũ qd illic quidã interpretant in principio i. ẽ in Filio, hic certe lo. cũ n̄ habet Joan. 1. 1.6.

~~In principio erat Verbum~~

389. = Initiũ evangelij J Xti, // Marci 1. La Legge di J. C. è la sola che si chiami Evangelio, cioè buona nuova, parce que c'est là que l'incarnation du fils de Dieu, la naissance du sauveur attendu, la remission des pechez, il regno dlla carità, et la jouissance des biens qui nous sont annoncés. E ql altra miglior novella potremmo noi aspettare? Quelque dures que nous paroissent certe verità dl trato, c'est toujours une bonne nouvelle, qu'il nous annonce, parce que c'est la voye de J C, et le moyen du salut.

390 Il Vnglo è l'istoria della fondazione del Rea: me di Dio, che è la Chiesa formee par la vocation et l'union des Juifs, et des Gentils, dans une meme foi. c est la relation de la vie voiagere de J C fondatore di qsta Chiesa. C'est le contract de l'adoption des Enfans de la promesse faite a David ed ad Abramo

391 Quoniã quidem multi conati sunt, Luc 1. 1. 11. Questo è una gran pruova della verità dlla Religione, e della certezza delle cose, che raccontano gli Evangelisti, de ce qu'elles ont eté ecrites par un grand nombre d'historiens sans appui sans protec. tions, sans complot, sans talens humains: ecrites dans le tems meme, qu'elles etoient toutes recentes durant la plus ardente opposition des Juifs a l'evangile, sans que personne en ce temps la ait ecrit le contraire, ecrites sans chaleur, sans

sans envectives, sans aigreur, tuttoche questa sia l'istoria dlla
pseuzione la più ingiusta, e la più crudelle, e della morte
stessa de leur maitre: appriés de temoins oculaires, vesués
de toute la terre, confirmées par des miracles sans nombre.

3y2. Luc. 1. c. 3. 4. 11. S. Luca est l'Evangliste particulier
de la naissance di S. GBatta, du detail dell'Incarne, de l'Infance,
e de' primi misteri di S. C. . On ne doit ni ecrire, ni parler dlle
cose di Dio, e dlla Religione, senza aver prima ricevuta un'
esatta instruzione da psone degne di fede, n p sodisfare alla
vanità, o alla curiosità, ma p far conoscere la verità.
La Scra, e la Tradizione sono le due sources delle verità tanè
tres conformes l'una all'altra, ma la tradizione a precedé
la Scra. Dio souvente si serve d'un' occasione particolare
pour eclairer tutta la Chiesa, et un ecrit fait pour une seu
le psone dans le dessein de l'ecrivain, est par la destination, la
suite, et l'inspiration de dieu un livre public, et un ecrit divin.
Adoriamo, ammiriamo, remercions la providenza dna pour le
soin, qu'elle prend de l'instruction, et des particuliers, et de
toute l'eglise. Profitons de tout comme ecrit pour chacun de
chacun de nous.

Natal. Alex. in Evang. sctm Matt. c. 1.

3y3 = Sanctū Jesu Christi Evangelium sctm Matthew". Hanc
titulū apposuit Eccla tum ut libro auctorē vindicaret, tum
ut Evangelium istud a tribus aliis et ab Apocryphis discerne
ret. Auctor Eccla, proponentis Evangelium velut sigilla
è quo designati = Evanglio non crederem monuit S. Au-
g.s, nisi me catholicae Eccle commoveret auctoritas. . . E-
vangelium hic usurpat pro historia quae Evangelium id est Xti ad
hoēs adventum et inter hoēs conversationem, ejus gesta miracula
que prodigia, ita passionem, mortem resurrectionem describit et narrat

394. E = Inter cet. divinas auctoritates quae sanctis litteris continentur, Evangelium merito excellit. Quod n. Lex et Prophetae futurum praenuntiaverunt, hoc redditum, atque completum in Evangelio demonstratur. Aug. " Evangelii finis est humani generis cum Deo reconciliatio per Xtum, perducto ad cognitionem veritatis, ad consecutionem beatae aeternitatis. = Ut q. ab imis ad summa revocemur, inquit S. Aug., atque id quod ortum est, recipiat aeternitatem, per fidem veniendum est ad veritatem. Et quia omnia, quae in contrarium sunt, per aliquod medium reducuntur et ab aeterna iustitia temporalis iniquitas nos alienabat. opus q. erat media iustitia temporali quae medietas temporalis esset de imis, iusta de summis, atque ita se nec abrumpens a summis et contemperans imis, ima redderet summis. Ideo Xtus mediator Dei et hominum dictus est, inter Deum immortalem et hominem mortalem Deus et homo reconcilians hominem Deo, manens id, quod erat, factus quod non erat. Ipse est nobis fides in rebus ortis, qui est veritas in aeternis. Hoc magnum, et inenarrabile sacramentum, hoc regnum, et sacerdotium Antiquis ~~[illegible]~~ per prophetiam revelabatur Posteris eorum per Evangelium praedicatur. Oportebat n. ut aliquando in omnibus Gentibus redderetur, quod diu per unam Gentem promittebatur. Proinde, qui Prophetas ante descensionem suam praemisit, ipse et Apostolos post ascensionem suam misit. "

395. Sanctum est Evangelium ratione auctoris et obiecti quia Xtus est Sanctus Sanctorum: ratione materiae, quia ipsius documentis et verbis constat adorandis: ratione finis, quia homines ad sanctitatem informat = Lex Domini immaculata convertens animas ps 18. " Qua de re a S. Matth. c. 4. vocatur Evangelium Regni Dei: quod quidem Regnum intra nos est per charitatem quae Spiritus in corda nostra diffundit: Evangelium gratiae Dei, a S. Paulo act. 20. Evangelium pacis Eph 6.

item

item Eph. 1. : Audito verbo veritatis Evangelio salutis vestrae, in quo
et credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pi-
gnus haereditatis nostrae. //

396. Evangelium est Jesu Christi, non solum quia eius gesta, mira-
cula, verba, documenta, passionem, mortem, resurrectionem, sepulturamque, no-
vi, ni. Ecclesiae ab illo regenerationem commemorat. verum etiam
quia ita suscipiendum, et colendum est, quasi ipsius Christi Domini manu
scriptum esset. : Omnibus n. discipulis suis ~~tamquam~~ per hominem, quem assumpsit,
tamquam membris sui corporis caput est. Itaque cum illi scripserunt quae
ille ostendit, et dixit, ~~nequaquam~~ nequaquam dicendum est, quod ipse non scri-
pserit, quandoquidem membra eius id operata sunt, quae dictante ca-
pite cognoverunt. Quidquid n. ille de suis factis, et dictis nos lege-
re voluit, hoc scribendum illis tamquam suis manibus imperavit. Hoc
unitatis consortium, et in diversis officiis concordium membrorum sub
uno capite ministerium quisquis intellexerit, non aliter accipiet,
quod narrantibus discipulis Christi in Evangelio legerit, quam si ipsam ma-
num Domini, quam in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit. ~~[illegible]~~
Quia Aug.s //. Quam ig. pudendum ut tam ad theatra-
lia spectacula confluant, fabulas, et res inanes a scenicis ho-
minibus et mimis auditum: ad Ecclesiam vero ire negligant,
Christum in Evangelio loquentem auditum? Quam indignum, ut libros
non solum inutiles legant, sed noxios, Evangelii vero lectionem prae-
termittant? : Sed non ego monachus, inquiunt, uxorem ha-
beo, et filios, et curam domus gero. Hoc est quod omnia quasi
una quadam peste corrupit, quoniam lectionem divinarum scripturarum
ad solos putatis monachos pertinere, cum multo magis vobis,
quam illis sit necessaria. Qui n. versantur in medio, et vulnera quo-
tidie accipiunt, magis indigent medicamine. Xtom. //.

397.

397 = Secundum Matthaeum. Matthaeus, qui et Levi, Gali:
laeus, ex Publicano Aptus, primus in Judaea Evangelium Xti
hebraicis litteris edidit, propter eos maxime qui ex circumcisione in
Jesum crediderant. Exemplar hebraicum S. Hieronymi aetate in
Caesareensi Bibliotheca adhuc servabatur, exinde periit. Versio
Graeca ab aliquo Apostolicorum temporum interprete facta habe
tur. Quis fuerit illius Versionis Auctor, incertum, ipso S. Hiero:
nymo judice. Minus non probavi, videlicet quod habet additio Sy:
nopsi S. Athanasii assuta, S. Jacobum Hierosolymorum Epum Evan:
gelium Matthaei interpretatum fuisse. Qua non necessitate, (qua
occasione ipse hebraeis regendis ab Aptis praepositus Evangelium
eorum lingua vernacula scriptum graeco sermone donasset. [2] -

398 = Matthaeus primus Evangelii scribendi provinciam
suscepit, inquit S. Epiphanius, quia oportebat eum ipsum, qui
ad conciliandam humano generi salutem advenerat, quique dixerat:
Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam; ac tunc qui
servandi erant exemplum, ei homini potissimum praedicandae salu:
tis munus injungere, qui ab innumeris peccatis revocatus, et a
Telonio suscitatus fuerat, ut ab illo, quantum sibi esset Adventu
Xti humanitas collata, mortales discerent. Quippe post pecca
torum condonationem huic illi reddit, ut et mortuos excitare posset
ad vitam, morbos depellere, purgare lepram, daemones propul:
sare. Ne dicendo solum, suaderet auditoribus, sed evangelicam doctrinam
factis etiam ipsis praedicaret, ac perditis hominibus nuntiaret, posse illos
poenitendo recuperari, et iis, qui ceciderant resurrectionem re
esse. [11].

Nat Alex Pref in Evang.
2dum Marcum

399. Marcus Evangelista cum Joanne Marco S. Barnabae con
sobrino et S. Pauli discipulo minime confundendus, Xti Jesu discipu-
lus n

hic fuit, ut Papias apud Eusebium, Tertul., Xtom., Aug.,
Theodoret. et Beda agnoscunt, d. S. Petri discipulus quem is
Ep. 1. c. 13. filium suum vocat. Hieronymo teste, Judaeus fuit,
se vidit, Cyrenensis ex ejus Provincia, cui nomen Pentap-
oli. Ex genere sacerdotali fuisse, Beda censet, ex iis, de
quibus scriptum est Act. 6. = multa etiam turba sacerdotum obedie-
bat fidei ||. Tot testibus postponendi S. Epiphan., Procopius Dia-
conus et dialogus Adamantii contra Marcionitas qui S. Mar-
cum Xti discipulum fuisse dicunt. Evangelium scripsit Romae,
rogantibus Xanis, prout a S. Petro praedicante, et narrante au-
dierat, ut tradunt Iren., Orig., Euseb., Hieron. Evangel.
a S. Marco scriptum S. Petrus probavit et Ecclesiae sua auctoritate legen-
dum tradidit, ideo S. Petro a nonnullis tributum est, Tertullian., et
Auct. Synopsis S. Athanasio tributae. Scripsit post S. Matthae-
um, cujus ut plurimum abbreviator est, an. post Xti passionem
circiter 43., cum S. Petrus Romam secundo profectus esset. Licet
ex veteribus S. Irenaeus scripsit Marcum post exitum Aptorum Petri
et Pauli scripsisse. Verum Eusebius ex Clemente Alex. refert, quod
extincto Simone Mago = tantus exortus fuit pietatis splendor in mentib-
us eorum, qui Petrum audierant, ut parum haberent semel audisse,
nec divini verbi caelestis doctrinam nullis traditam scrip-
tis accepisse. Sed Marcum Petri sectatorem enixe orarent ut doctri-
nae illius quam auditu acceperant scriptum aliquod monumentum apud se re-
linqueret. Nec prius destiterunt, quam hominem expugnassent, auctores-
que scribendi illius quod secundum Marcum dicitur Evangelii fuerunt. Quod cum Petrus
per revelationem Spiritus cognovisset librum illum auctoritate sua compro-
bans dicitur, ut deinceps in Ecclesia legeretur ||. At Clementis Alex. testi-
monio, Papiae Hierapolitani qui testem se probat Eusebius quod et S.
Hieronymus affirmat.

1400. Ab Evangelio incipit Novi Testamenti Canon, quia = inter omnes divinas Auctoritates, quae sanctis litteris continentur, Evangelium merito excellit. Quod n. Lex et Prophetae futurum esse praenuntiaverunt, hoc redditum, atque completum in Evangelio demonstratur. Aug. de Cons. Evang. l. 1. c. 1. Evangelium, si vis nominis, et aetate usus spectentur, Bonum est Nuntium, quo peccatoribus ad indulgentiam per Xtum vocantur. At 4 modis in N. Testamento usurpatur Evangelij nomen. 1.º pro re ipsa lata, quae nuntiatur, ut Matt. 4. = circuibat Jesus praedicans Evangelium Regni. 2.º pro Doctrina Xti Matt. 24. = praedicabitur hoc Evangelium in Universo Orbem. 3.º pro ipsa Praedicatione, quae significatio apud S. Paulum frequentissima est. Quo sensu usurpatur Evangelij nomen, ubi ait 1. ad Cor. 4. = in Xto J. per Evangelium ego vos genui. 4.º denique pro Historia, qua J. Xti ad nos adventus, et vita narratur, Matt. 1. = Initium Evangelij J. Xti Filij dei. Hoc sensu S. Paulus de S. Luca loquens, = misimus Fratrem, inquit, cuius laus est in Evangelio per omnes Ecclesias. Quod S. Hieron. et alij de Evangelio S. Lucae intelligunt. Hoc postremo sensu 4. Evangelia dicuntur. Atque latiori quadam significatione omne Testamentum N. Evangelium dici potest,

ea ni.

ia. nea rii; q dicimus, prout docna Xti significat. Quo sensu
Origenes in Prefat. Coment. in Jo. : aia, inquit, que Xti
spiumant adventu, et que stabiliunt presentiam illius, que
qs induunt ipsu in animos cupientiu suscipere sermo
ne dei stantu pro foris, et pulsanti, et ingredi volen
ti in animos, s. Evangeliu. Plura de Evangelii nomi
ne habet ibi Origenes:

401. Nec plura, nec pauciora q 4 Evangelia Ecclesia
initio approbat, admisitq. Heretici sacratu illud nume
ru pro suo quisque ingenio, l minuere, l augere au
si s. Quidam solu Evangeliu sec. Mattheu recepere, qu
oru Irenæus meminit l. 3. c. 11. Alij solu et Evangeliu
sec. Lucæ, idq. truncatu, et interpolatu, ut Marcionite
Alij solu Joannes, ut Manichei; Quidam Evangelistæ
pret Joanne, ut Alogi de quib Epiphan. hær. 51.

= Mattheus Xti Hebreis miracula scripsit:
= Ausonii Marcus: Lucas at doctus Achivis:
= Cunctis Joannes penetrans Cælestia mente. Greg. Naz. in Carm.

402. Origenes Pref. Coment. in Joan. ei Evangeliu ad cæte-
ris conferens, sic loquitur = Totius Scr. primitiæ e Evangeliu,
actionumq. oiu, que ex animi sententia nob cessere s,
primitias

primitias faciamus in primitijs Euangelij. Arbitror vero ego,
etenim quae sunt Euangelia, veluti elementa fidei ecclesiae, ex quibus
elementis totus constat hic mundus Deo per Christum reconciliatus,
---- Euangeliorum primitias Euangelium esse Joannis post proposi-
situm ... arbitror autem viderant genealogiam recen-
ses et insipientis ab eo, qui genealogia caret. Nam Mat-
thaeus quidem cum scriberet Hebraeis, qui venturum ex A-
brahamo, et Davide expectabant: Liber, inquit, Genera-
tionis Jesu Christi filij David, filij Abraham. Marcus vero sci-
ens id, quod scribit, initium enarrat Euangelij; fortassis quod
inveniamus finem ipsius apud Joannem, qui in principio
Verbum Deum fuisse, inquit. Lucas etiam, ut dixisset ----;
sed non maiores, perfectioresque sermones reservat ei, qui
supra pectus Jesu recubuit. Nullus enim illorum adeo pure
manifestavit divinitatem, ut Joannes. Audeamus igitur
dicere primitias omnium Scripturarum Euangelium esse: Euangeliorum
vero primitias, Euangelium a Joanne traditum, cuius sensum
capere nemo potest, nisi qui supra pectus Jesu recubuerit,
vel acceperit a Jesu Mariam, quae etiam ipsius Mater fiat: adeo
talis, tantusque esse necesse est, qui Joannes alius sit futurus,
ut quemadmodum Joannes, itidem etiam et iste a Jesu Jesus Chri-
stive,

...stre. ostendat. Nam si nullus e[st] Mariae filius, praeter Jesum,
dicit Jesus Matri: Ecce filius tuus; et tamen hic e[st] fi-
lius tuus: perinde e[st] ac si diceret: Ecce hic e[st] Jesus quem
genuisti ...

403. ... Eusebi. l. 3. Historiae: Relato iam in omnium, ipsiusque ...
deo Joannis notitia supradictis trib. Evangelistis (Matt. Marc. et Luc.)
~~[illegible]~~ approbasse ea Joannes et veritatis Scripturarum suorum
testimonio comprobasse, dicit. Solam vero narrationem eorum, quae
quas Xhs circa praedicationis initium gesserat, desiderasse.
Et profecto ita se res habet; nam superiores quidem tres Evang.
listae ea dictarat, quae post ... in ... Joh. Bapt.
unius anni curriculo a Servatore nostro gesta s[un]t, litteris
mandasse perspicuum e[st], idque ipsi in principio operis sui aperte signi-
ficasse. Matthaeus certe post quadraginta ieiunium, et post
illam tentationem, quae ieiunium subsecuta e[st], historiae suae
tempus designat his verbis: Audiens, inquit, quod Joannes
traditus erat, e Judaea secessit in Galilaeam. Similiter etiam
Marcus: postquam, inquit, quod Joannes traditus ~~erat, et secessit~~ est, venit Jesus
Jesus ~~secessit~~ in Galilaeam. Lucas etiam, qui antequam res a Xho gestas
ordiatur, eodem modo tempus designat, cum ait ... Herodes ...
hos Herodes, caeteris quae gesserat malis, et inclusit Joan-
nem in

nem in carcerem. His de causis, cuncti Joannis sub amicitia toga:
tis, et magna ipsorum, quod singuli evangelium scriberent, miserunt,
et res tunc a Christo gestas, ea vero quae Baptista carceratus praece:
serant, in evangelio suo conscripsisse, hoc sibi proprie indicare pri:
mum, ut dicit: "Hoc initium miraculorum fecit Jesus"; deinde
cum in ipso progressu narrationis rerum a Jesu gestarum men:
tionem inseruit Baptistae tanquam in Aenon prope Salem etiam
tum baptizantis. Et quidem apertissime testatur his verbis: "Non
dum, inquit, Joannes coniectus erat in carcerem." Atque Joan:
nes quidem res a Christo gestas, priusquam Baptista custodiae man:
cipatus fuisset, evangelio suo complexus. Reliqui vero tres
evangelistae res gestas, ex quo Baptista coniectus est in carce:
rem, persequuntur.... Et sermo quidem ipsa generationis Christi secundum
carnem, utpote a Mattheo, et Luca prius traditam, Joannes
merito praetermisit. Ab ipsa vero eius divinitate exorsus est
initio, quippe quae a Spiritu Sancto ipsi tanquam praestantiori fuisset
reservata".
904. De S. Marci evangelio, Euseb. l. 2. Hist. c. 15. haec ha:
bet: "Tantus veritatis fulgor effulsit in mentibus eorum,
qui Petrum audierant, ut parum haberent semel audisse,
nec scripta eam caelestis verbi doctrinam voce profitentis
traditam

traditam scriptis accepisse, à Marcum Petri sectatorem venerati quaerunt, ut doctrinae illius, quam auditu acceperant, scriptum aliquod monumentum apud se relinqueret. Nec prius destiterunt quam hoc expugnassent, auctoresque scribendi illius, quod adhuc Marci dicitur, Evangelij extitissent. Quod cum Petrus per revelationem S. Spiritus cognovisset, delectatus ardenti hominum studio, librum illum auctoritate suâ comprobasse dicitur, ut deinceps in Ecclesia legeretur. Refert id ac Clemens in sexto Institutionum libro; cui testis etiam accedit Papias Hierapolitanus Episcopus. Porro Marci mentionem fieri aiunt a Petro in 1a Ep. quam Romae scriptam esse contendunt; idque Petrum ipsum innuere, qui Romam figurate Babylonem appellat his verbis: salutat vos Babylonis Ecclesia, a Deo pariter ac vos electa, et Marcus Filius meus.

405 ... Euseb. l. 3. c. 24. = Lucas in ipso Evangelij sui exordio, quae sibi scribendi causa esset, exposuit. Ait enim, multos temere, atque imprudentius aggressos fuisse narrationem earum rerum, quas ipse exploratas haberet; ac proinde se necessitate adductum, ut nos ab incertis opinionibus liberaret, certissimam, ac fidelissimam narrationem earum

eam verò, quam ipse veritatem partim ex Sancti Spiritus [illegible], partim ex reliquorum Apostolorum sermonibus hauserat, Evangelio suo tradidisse. //

406. Obiectiones Fausti Manichaei contra Sanctum Matthaei Evangelium, quod ab ipso scriptum negabat, et contra Christi Genealogiam, quam Evangelium dicendam inficiabatur, aut Evangelij partem, sed Genesidem potius appellari volebat, eversas vide a Sancto Augustino l. 2. contra Faust. c. 6.; ubi ostendit, Evangelium vocari quasi bonum nuntium: nullo autem potius esse Generatione Christi admirandae, quam nostra sanata infirmitas. Sic ergo vocari non debeat Evangelium Matthaei liber, quia incipit sicut ille [illegible] Evangelij [illegible] //, patrocinio Joannis Evangelio hoc nomen esse negandum, cum illud vocandum esset, secundum Fausti Grammaticam Verbidium, quod a Verbi generatione incipiat, sicut illa Genesidium. //

407. Abgarum Principem Edessenorum, auditis Christi miraculis, ad ipsum Epistolam dedisse, qua rogabat, ut sibi sanitatem restituere dignaretur, scribit Euseb. l. 1. hist. c. 13. et Christum rescripsisse ad eum dedisse litteras, quibus se missurum ad ipsum unum ex Apostolis suis, pollicitus est, qui ipsum curaret, et vitam ipsi subditisque ipsius impertiret. Epi-

stola

stolis exemplar describit Euseb. loc. cit., missumq. narrat a
Thoma Apto post Ascensionem Xti Thaddeum, unum
ex 70. discipulis, qui promissa salvatoris impleret. De
harum Epistolarum fide controversia e' int. Eruditos. Sup-
positias tn. eas ee, et apocryphas definitum fuit in Con-
cilio Rom. a Gelasio Papa cum 70. Episcopis 494. his verbis: Ep-
pistola Jesu ad Abgarum Regem apocrypha. Epistola
Abgari ad Jesum apocrypha &c. Verum sed neq. ullus ab
... quisquam e' has Epistolas Xti [illegible] in canone sa-
crarum Scripturarum, qd sane factum eet, si vera illa putar-
etur fuisset. Ita si Xtus in ea missurum dicit unum ex suis
Aptis, quemq. n' misit, o aliquo Apto missum e' unum
ex discipulis. Adde his alias rationes quae hanc Episto-
lam supposititiam esse probant, quas afferunt Natalis Alex.
dissert. 3. in sec. 1., aliiq. [illegible] obijcius hanc Episto-
lam meminisse praeter Eusebium Darius Comes ep. ad S.
Augm quae extat int. Augustinianas 263., Evagrius
l. 4. Hist. Eccl. c. 26., S. Joan. Damasc. l. 4. de Orth. c. 17.,
Theodorus Studita Ep. ad Paschalem Pontificem, Baro-
nius ad an. Xti 31., Septima Synodus Actio [illegible], et Ce-
drenus in Compend. hist. t. 2., et S. Ephrem Syrus ante hos

eicta eae:

Eccl. Edessenae Diaconus. usque Auctores istos huius mo:
~~[illegible]~~ et in illius censura pui:
[illegible] decepti: cum vero Gelasius, et 70. Epi. Synodi Roma:
[illegible] mittere [illegible]; unde nulla nobis debet esse
religio cum illis desertis, Gelasij Synodique Rom. decreta
haereamus. Nam in ijs, quae, librorum delectum, et censuram
spectant, potior est Eccl. auctoritas privatorum Historicorum
[illegible] suffragijs. Porro Eusebium has Epistolas impru:
denter venditasse, ac si genuinae essent, subodoratus est S. Hie:
ronymus, qui in suo Script. Eccl. catalogo neminem
eorum praeteriat quorum meminit Eusebius, Abgari, et Christi
Epistolarum neque nomina memoravit. Cum autem Eva:
grius, alijque initio citati, Eusebium secuti sint, maiorem eo
fidem non merentur. Et S. Ephrem annalibus Edessenae Civita:
tis facilius credidit, quibus illud insertum id erat monu:
mentum. S. vero Jo. Damascenus, et Synodus VII. memi:
nerunt quidem imaginis a Christo missae ad Abgarum, non
Epistolae; imo S. Joannes Dam. id non tam asserit, quam inquit, hi:
storiae proditum est ei ... sicut et Darius ille Comes Rutur
inquit, ei. Praeterea VII. Synodus multa alia monumenta
apocrypha laudavit. Ad haec, qua ratione tam honorifica
Christo

~~[illegible] Sagittariorum et Regie decreto oes conquisitos [illegible]~~
~~[illegible] pari [illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible] Quintus invenit in [illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible] Stayburg [illegible] in [illegible]~~
~~Hist. Eccl. Eusebij l. 11. cap. 10 [illegible] significat [illegible]~~
~~[illegible] in oib. Eusebij codicib. inventas [illegible]~~
~~4056 [illegible] S. Aug. lib. de Cons. Evang. c. 6 [illegible]~~
~~mat. Xtum nihil scripsisse; S. vero Thom. 3. p. q. [illegible]~~
~~a. 4. huius rei convenientiam ostendit [illegible]~~
[illegible]

Natal. Alex. praef. in Joan. [illegible]

[illegible] patria Bethsaidam, Zebedaei, et Salomes filius, Jacobi maioris frater, inter Apostolos aetate iunior, ad Apostolatum cum fratre a Xto Jesu vocatus, relictis parentibus, et Patre, secutus ei [illegible] Apostolos Xto magis dilectus fuit Virginitatis merito; unde illi Xtus in cruce positus Virginem Virgini commendavit. Arcanorum Xti conscius fuit cum Petro, et Jacobo. [illegible] illud S. Joannis Apostoli privilegium, qui [illegible] ille, quem diligebat Jesus, et qui recubuit in coena super pectus eius [illegible]; de quo S. Greg. [illegible] = Verbi amavit ubera, qui supra pectus Dni in coena

recubuit

recubuit, et veluti qdā spongia cor suū apposuit fonti vitæ,
et ex ineffabili quadā traditione repletus Xti myste-
rijs nobis quoq. exhibet. mamillas a Verbo impletas, nosq.
implet bonis, quæ ei a fonte ĩ indita, magnâ voce prædi-
cans, qd semꝑ ē Verbū. . Persecutionē in Xanos
movente Domitiano Imꝑatore, Romæ missus in ferventis olei
doliū, purior, et vegetior exivit, q̃ intraverat. Ab eodem
in Pathmos insulā relegatus, ubi scripsit Apocalypsī infinita
futurorū mysteria ꝯtinentē. Interfecto aut. Domitiano, et actis
eius ob nimiā crudelitatē a senatu rescissis sub Nerva Impe-
ratore redijt Ephesū, ibiq maximā partē Ecclesiarū Asiæ
fundavit et rexit . Evangeliū scripsit Ephesi ex Pathmos
redux, novissimus oiū, rogatus ab Asiæ Epis, et Ecclesijs,
et a Spiritu impulsus adversus Cerinthū, aliosq Hæreticos,
et maxime tunc Ebionitarū dogma ꝯsurgens, qui Xtū
Jesū ante Mariā nō fuisse, impie asserebant. Unde diuā
eius generationē exposuit . Sed et alia causa illū ad
scribendū [illegible] movit, ut ni. suppleret, quæ aliorū
Evangelistarū historiæ deerant. Cū n tres alios unius tan-
tū anni quo passus ē Xtus post carcerē Joanis historiā
texuissent animadverteret, anno illo prætermisso, cuius acta a
tribus exposita

expositas fuerant, serioris temporis, et Joanis carcerem prae
cedentis, gesta narravit. Et seriem quidem ipsam genera
tionis Xti idest carnis, utpote a Mattheo, et Luca iam tradi
tam, Joanes merito praetermisit. Ab ipsa vero eius di
vinitate exordium cepit initium, quippe quae, ipsi a Spiritu tanquam prae
stantiori fuisset reservata //. Sic Origenes scribit,
= Primitias Scripturarum omnium esse Evangelium: Evangeliorum vero pri
mitias Evangelium a Joanne traditum; cuius sensum suscipere nemo
potest, nisi qui supra pectus Jesu recubuerit, (acceperit a Jesu
Mariam, quae etiam ipsius mater fiat. //:

416. Evangelium suum graece scripsit S. Joannes, cuius auto
graphum in Ecclesia Ephesina servatum adhuc fuisse sec. VII.
Chronicon Alexandrinum testatur. In hebraeam linguam ante
sec. XV translatum, et Tiberiade in Judaeorum secretioribus bi
bliothecis reconditum, testis est S. Epiphanius. Evangelium S.
Joannis, non modo emendatum, quod ad graecum sermonem attinet,
verum etiam cum summa elegantia tum in verbis, tum in argu
mentationibus, et in tota orationis compositione, obser
vat S. Dionysius Alex. apud Eusebium.

Silveira t. 1. Proem.

·111 Evangelium vox e greca, et comuniter ac pro
prijssime accipit pro iucunda sanctaq. nuntiare
= ecce sup montes pedes evangelizantis Nahum. c. 1,
id e bona annuntiantis. = quam speciosi pedes
evangelizantium pacem, evangelizantium bona.
Rom. 10, y Matth. 4. 23., Marc. 1. 14. . Et hac ra
tione factum e, ut notat Aug. l. 6. cra Fau:
stum c. 2. ut hoc nomen ad fidelium historiam
de adventu ac vita Xti significandam restrictum
sit, ita ut p antonomasiam Evangelium simpliciter
dicatur. Totum n. qd in eo continetur plenum e gra
misericordia, ac gaudio totius orbis. Et ideo di:
cit Angelus ad Pastores = Evangelizo vobis gau:
dium magnum quia natus e vobis hodie salva.
tor Luc. 2. 11. Ex quo fit qd tanta proprietate
hoc nomen Evangelium veniat codici quatuor E:
vangelistarum ut nulli alij libro sive prophano
sive sacro equaliter possit adaptari. Nullus n.
alius liber continet tam plenam ac latam annuntia.
tionem de adventu, vita ac rebus gestis Xti Dni
in quo et ex quo e summa felicitas ac gaudium,
sicut Evangelium. Et esto etiam aliqui alius liber,
ut Ep. Pauli ex g, late possit dici Evangelium, tn
in nullo alio ita plene resultat doctrina de
misterijs vitae, doctrina mortis ac resurrectionis Xti.

412. Qq. Evangeliorum libri quatuor sint Evan-
gelium tn̄ in se ē unum, ut multis probat Zacharias
Epūs in praef. Matt. e S. Hieron. sup. Marcum in
princip. = Quatuor Evangelia unum ēē, et unum
quatuor, n. Sic Aug. l. 2. c. 2. cont. Faustum, Hiero-
nymus in Ep. ad Gal. c. 1., Ambros. sup. Lucam in
princip. = Beda in prolog. Matt. et Luc. = D. Re-
migius in Matt. = sicut una ē fides, et unum bap-
tisma, ita et unum Evangelium, quia una ē doctrina.
Et qd ipse Dnus manifestat cum dicit: Sic praedi-
cate Evangelium oi creat. Et nos quotiescunq. plu-
rali numero dicimus Evangelia, nec doctrinam di-
vidimus, ō libros distinguimus, n. Nam licet
Scriptores sint quatuor, res tn̄ scripta in se ē u-
na, continens unam historiam, unam doctrinam, unum dog-
ma fidei. Ergo Evangelium in se ē unum miro ordi-
ne invicem consonantia ac concordia compositum, ut
videbimus in toto hoc opere, de quo circa con-
sensum Evangelistarum integros libros edidit Aug.

s. Mat. Marc. Luc. Joan.

413. Evangelistae sunt quatuor, et qq multi
conati sint historiam Evangelicam enarrare ac scribe-
re, ut ait Lucas c. 1., narrationes ac scriptiones
horum auctorum Gelasius Papa rejecit et ut apocri-
phas reicit c. Sancta Romana Eccla. Ita constat
ex perpetua et continua traditione Eccle, a tempore
Aplorum ita definitum ē in Cōs sive Illis Niceno
Chalce:

Chalcedonensi, Charthaginensi III c. 47. Floren: tino sub Eugenio IV. in unione Armen., Tridenti no sess. 4. Hoc tandem docuerunt oes Patres, qui oes citat Aug. l. 2. de doctrina sana c. 8. Hieron in prologo Matth et Luc. Ireneus l. 3 c 4., Atha nasius in synopsi, Ambros. in Luc in princ., Ori: genes hom 1. in Luc, Euseb. l. 3. hist. Ecl. c. 10. et alij comuniter.

414. Quare au. quatuor tantu extiterint nec plures, nec pauciores Evangelistae? Rò a priori e divina voluntas. Congruentia multiplex 1°. In ore duorum l trium stat oe verbum Deut. 19 11; ad magnam au. demonstratione veritatis quatuor testes èe voluit Xtus dnus ut notat Xtomus h. 1 in Matt. 2°. quia sicut quatuor s orbis partes, ita deus quatuor voluit èe Evangelia ex quib totus orbis spi: ritualis ostruret, ita Hieron. in prol. Matt. Aug. l. 1. de Concor. Evang. . 3° = Civitas in quadro posita è Apoc. 21 11. Sunt g. 4 Evangelia 4 columnae, quib hec speciosa domus sustentatur 1. en l 3 c 11. 4°. Sicut Arca Testamenti p quatuor circulos, seu an: nulos aureos portabat, ex. 25. et 30. ita Xtus qui p arcam figurabatur p 4. Evangelia debuit p totu or: be portari et publicari Hieron. in prol. Matt. 5°. Sicut ex Paradiso ab uno fonte 4. flumina egrediebant, ita ex uno fonte vitae Xto dno 4 E: vangelia, que totu orbem rigarent, et fecundare: rent

vent, Hieron in prol. matt. . 0° Hec quatuor e
unglia figurata s in 4. atis, que vidit Ezechiel
c. 1., et Joannes Apoc. c. 4.

45. S. Mattheus Aplus scripsit Euanglium
in Judea rogantibus fratribus, qui ex judaismo ad
fidem converterant, Hieron. in prol., et in pref.
matt., Theophilus, Euthymius, et alij.

46. Quo anno scripserit suum Euanglium S. Mat-
theus, maior difficultas e'. Nicephorus l. 2. hist.
eccl. c. 25. existimat, anno xmoquinto post ascensio-
nem. D. Ireneus l. 3. c. 1., eo anno quo Petrus et Pau-
lus Romæ prædicare ceperunt, s undecimo post
ascensione Xti. Communior et probabilior sntia e
qd scripserit Mattheus suum Euanglium anno octavo
post ascensione, quadragesimo primo Xti Dni, Cali-
gule Imperatoris an 3. ita Eusebius l 3. c. 4, Theo-
ph. Euth in Matt.

47 Mattheus scripsit Euanglium suum idiomate
hebraico Hieron in prol. Euangliorum ad Dama-
sum et l. de Script. Eccli'ci. ite Xtomus hom. 1.
in Matt. Euseb. l. 3. c. 1 et l. 5 c 10, Papias anti-
quissimus auctor apud eunde Euseb l. 3 c. ult,
Aug. l. 3 de consen Euang c 2, Epiphan her si
Dorotheus in Synopsi, Cyril Hieros. Catech 4.
Origenes

Origenes apud Nicephor. l. 2. c. 6 Theophyl. Euthym.

Arb. Sed Caietanus in prol. Matt. existimat Matthaeum suum evangelium scripsisse non hebraico, sed graeco idiomate; quia, inquit c. 1. n. 23. dicit = vocabunt nomen eius Emanuel, quod interpretatur, nobiscum deus, et c. 27. n. 4. = clamavit Jesus dicens: Eli Eli lamma sabacthani, h. e., deus meus deus meus, ut quid dereliquisti me". si v. Matthaeus scribebat Hebraice, et ad Hebraeos, ad quid explicaret illa vocabula quae Hebraica erant." R. quod si vero Caietani aliquid probaret, probaret etiam nullum librum Veteris Testamenti esse scriptum hebraice, quod non est dicendum et tales explicationes non sunt in Textu hebraico, sed a nostro Interprete ponuntur, ut notat Salmer. t. 1. in Proleg. 35. et passim hoc videtur in sacra Gen. 31. 49. dicitur = Galaad, id est tumulus testis ;; et c. 35. 18. = Benoni, id est filius doloris mei ;; et v. 19 = Beniamin id est filius dexterae, ;; Ex. 12. 11. Phase id est transitus Domini, et 16. 15. = Manhu, quod significat, quid est hoc". Deinde esto quod tales interpretationes essent in Hebraeo, nihil tamen facit, quia saepe in eodem idiomate nomen obscurum explicatur per clarius

419. Sanctus Marcus discipulus B. Petri Romae, rogantibus fratribus scripsit Evangelium, ut quae ille verbo praedicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendum scripto traderet Euseb. l. 2. c. 15. Hieron. de script.

de script. Eccl., Athanas. in synopsi, Euthym. in Marci proem. Epiphanius vero her. 51. ita ait: = statim post Matthæum insecutus est Marcus, iussus a Sancto Petro Romæ edere Evangelium". Fortasse utrumque fuit. nam cum Marcus rogaretur a fratribus, ut scriberet Evangelium, Petrus hoc videns, et eorum devotionem considerans, præcepit Marco Evangelium suum litteris mandare.

420. Tempus quo Marcus scripsit suum Evangelium, Irenæus l. 3. c. 1. putat fuisse post mortem Petri, et Pauli; sed Marcus prius mortuus est quam Petrus, ut tradunt communiter auctores. Euthym. Theophil. dicunt scripsisse anno Xmo post passionem, sed cum hoc pugnat, quod Petrus cum Marco non venit Romam nisi anno Christi quadragesimoquinto, id est duodecimo post passionem. atque hoc anno Marcum scripsisse Evangelium cum aliis tradit Baronius an. 45. Eusebius tamen in Chron. insinuat scripsisse anno quarto, vel quinto post adventum Petri in urbem, antequam is mitteretur a Petro Alexandriam.

421. Qua vero linguâ scripserit Marcus suum Evangelium, Hieron. ep. 123. ad Damas., Aug. l. 1. de cons. Evang. tradunt scripsisse sermone greco. Alii tamen multi tam Græci quam Latini tenent latino idiomate scripsisse, ita Greg. Naz. l. carminum, Damascen. in vita S. Petri, Armacan. l. 4. quæst., Fabric. in præfat. Novi Testamenti Syriaci, Genebrar-dus l. 3.

. dus l. 3. . Petrus de Natalibus ait: qd Romae scripserit suum Evangelium sermone Latino, et iterum postea Graeco eloquio exaravit, qd usque hodie in Aquilejensi Ecclesia demonstratur, ".

422. Et qd Marcus scripserit latine multis coniecturis. scripsit n Romae, et in gratiam Romanorum. deinde utitur multis verbis latinis ut c. 5. v. 9. = legio e mihi nomen ". 3°. Titulus Crucis inscriptus e Hebr. Graec. et Lat. ergo et Evangelium conveniens fuit ut scriberet, Hebraice quidem a Matth. Gr. a Luc. et Joan. et Lat. a Marco.

423. Marcus ab Aug.no l. de consensu Evang. c. 2 appellatur Breviator Matthei, n qd illius Evangelium in compendium redegerit nam multa narrat Marcus quae n habentur in Textu Matthaei ut historia ascensionis; d qd multa, quae Mattheus late narrat, brevi sermone is scribat.

424. S. Lucas Xti Discipulus, ut aliqui probabilius dicunt, scripsit suum Evangelium occasione, ac motivo sumpto ex precibus Theophili senatoris Viri ut ait Euthym. et sui amantissimi, Abulens. q. 20. in pref. Matth. Cois tn sentia e qd occasio scribendi Evangelij manaverit, ex eo qd Lucas videbat multa falsa ab aliquibus, ~~et corinthio~~ circa historiam vitae Xti scribi, ita ipse Lucas testatur initio sui Evangelij.

425.

425. Evangelium Lucae, ita probavit Paulus Apostolus, ut dicat Hieron. de Viris illustr. = quidam suspicantur, quotiescumque Paulus in suis Epistolis dicit, iuxta Evangelium meum, de Lucae significare volumine //.

426. Lucas scripsit in Achaiae, et Beotiae partibus, et Graeco sermone, ut est valde communis. ita Hieron. in praef. Matt. ; Vincentius Belovacensis l. 4. Hist. c. 90.

427. Quo tempore Lucas suum Evangelium scripserit, valde dubium; nam neque Eusebius l. 3. c. 3. neque Iuvencus l. 3. cum de hoc Evangelio faciant mentionem, illud assignant. Epiphan. haer. 51. putat Lucam scripsisse post novem menses ante Matthaeum. quod ita postea est intelligendum, quod exorsus sit suum Evangelium a Conceptione Christi. Theophilactus asserit factum fuisse an. decimoquinto post Christi Ascensionem. Baronius an. Christi 58. in Epit. Spondani n. 4. ait scriptum fuisse an. quinquagesimo octavo, eo argumento, quod tali tempore Paulus et Lucas versabantur in illis Regionibus Achaiae et Beotiae, ut ipse computat. sed contra hoc graviter urget, quod ipse Baron. dicit cit. loco n. 17. s. quod Paulus eodem anno scripserit 2dam Ep. ad Cor. et tamen in ea ut volunt Hieron. Origen. et S. Ignatius ep. 14. de B. Luca, ait Apostolus = misimus cum illo, id est Tito, fratrem nostrum cuius laus est in Evangelio per omnes ecclesias //. ut autem laus Evangelii Lucae iam esset per omnes

pi veis Ecctas ad minimum requirebantur tres l qua- tuor anni post eius scriptionem .. y. illa Epistola vl potuit ēē scripta eodem anno, ò tribus l quatuor postea.

428. Post Evangelium Lucas scripsit librum, cui titulus Acta Apostolorum, et ideo in ipso eius exordio ait: Primum quidem sermonem feci de oibus, quae cepit Jesus facere, et docere ".

429. Joannes 2dum oium sententiam ultimus scripsit suum Evangelium; primus tn̄ subtilitate, ac dignitate rerum, et altitudine misteriorum, velut altera Ezechielis Aquila altius sup ceteros evolavit, de quo eleganter D. Paulinus ep. 4 ad Amandum.

430. Occasio et motivum scribendi suum Evangelium triplex Joanni extitit. 1º quia cum is saepe ageret de divinitate ac Xti miraculis, rogatus ē ab Epis Asiae, ut illa scriberet, et sic ad oium notitiam pervenirent, Hieron in Prol. Matt. et de Script. Eccl. c. 19., Dorotheus in Synopsi, Thās in proem. Joan. 2º ut refutaret Cerinthum, Ebionem, et alios Xti divinitatem negantes, ac dicentes Xtum ante Virginem Mariam nō fuisse, unde compulsus ē divinam eius generationem enarrare. 3º ut refert Eusebius l. 3. hist c. 24. = cum ad Joannem trium Evangeliorum notitia pervenisset, probasse quidem dicitur fidem, et veritatem dictorum ". deēē tn̄ aliqua, et ea maxime,
quae,

que primo predicationis sue tempore dnus gesserat. Quia hec videbant omissa, rogatus dicit, ut ea, que preterierant priores, ante traditionem Joannis, et Salvatoris gesta scriberet. Unde quia nativitatem sc̄dm carnem Matthæus, et Lucas descripserant, retinuit hic Joannes, et a Trinitate, atque ipsa divinitate sumit exordium, quae pars sine dubio ipsi, veluti eximio, a Spiritu s̄cto reservata est // Hæc Euseb., similiter Hieron. de script. Eccl. c. 9.

431. Scripsit Joannes suum Evangelium Græco sermone, ac Ephesi in Asia, ut fere oēs conveniunt. Dorotheus in Synops., Niceph. l. 2. c. 42. dicunt in Insula Patmos. Cois tn sntia ē, qd edidit Ephesi, ita Hieron. de Viris illustr. c. 9., et in prol. Matt., Epiphan. hær. 41., Iren. l. 3. c. 1., Athanas. in Synopsi

432. De tempore quo Joannes suum Evangelium scripsit, recepta sntia ē, postquam ex insula Pathmos redijt Ephesum, et ideo eius inscriptionem ponunt an. Xti nonagesimo nono, et post eius passionem sexagesimo octavo. Epiphan. hær. 51., Athanas. in Synopsi, Isidorus de viris illustr. Hieron. in prol. Joan., Beda l. de sex mundi ætat., et communiter alij multi qui dicunt, qd primo edidit Apocalipsim in insula Pathmos, et postea Evangelium Ephesi; qd confirmat Ribera in proem. Apoc. n. 5. ex illo qd ibi dicitur Joanni c. 5 = oportet te iterum prophetare Gentibus, et Populis //

433. Tanta fuit auctas Evangly Joanis ut qui: dã Platonicus teste Augno l. 10. de Civ. c. 29. diceret, qd ã oẽs Eclas in locis eminentissimis aureis litteris eet scribendũ. Et Chrũ Antioch, et Xtomus h. 73. in Matt, et Hieron. in c. 23. Matt testant, qd multi Xani illũ de collo suspensũ gestarent

Silveira l. 6. Prefat.

434 Evangly dignitas cognoscit ex eius mã, et subiecto, quę ẽ vera ẽffa et facta ã Xti = Inter oẽs dnas auctate, inquit Augs de Cons Evang. c. 1., quę sacris litteris ẽtinent, Evangliũ merito excellit. quod n. Lex, et Prophete futurũ prenuntiarunt, hoc redditũ, et completũ in Evanglio demonstrat. Prophe tia q. ẽ Evangliũ revelatũ; Evangliũ vero ẽ Prophe tia revelata //. et Bernardus h. 16. ait: Ois Evan gliorũ vox religiosis oẽs Sctis spiritus preceptis e: minentior ẽẽ dignoscit. //. Et Origen. pref. in Joan. = totius Scrẽ, primitię ẽ Evangliũ //. Et Pelusius l. 1. ep. 31 = totius Scrẽ, epilogũ, oiũ mistriorũ pela: gũ // Evangliũ.

435. Evangly suprema dignitas bene etiã deprehendit, ex noĩs quis appellat, = Evangliũ dei Rom 1. Evangliũ Xti Filij dei Marc. 1. Evangliũ gratię dei Act 2. Evangliũ salutis Eph 1. Evangliũ pacis Eph. 6. Evangliũ eternũ Apoc 14

436. Evangly tanta ẽ altitudo et profundi: tas, ut ad illã nullus valeat ascendere, et pene: trare ã Paschas l. 1 in Matt // Et ideo SS. Patres varijs

varijs comentarijs explanarunt. Aug.^s duobus ll. qq.^m Evang., l. uno q.^m in Matth., ll. 3. de cons. su Evang., serm 13. de Verb. Dni, et tract. et comment. in Joan., Xtomus hh. 91 in Matth, et alijs hh. 27. ex varijs locis Matth., it. in Evang Joan., et varijs alijs hh. in Marcu, et Luca. S. Thas in sua Catena aurea, et prio coment. in Matt. et Joan.

437. Cu g. = quae s Dei, nemo novit, nisi Spiritus Dei 1. Cor. 2. 11, et cui ipse Spiritus Dei p. gra sua voluerit revelare, auxiliante sacratissima virgine Maria illuminatrice Evnglij, ac oium sciarum, cuius opem ex toto corde, et affectu invoco, et exoro, quae semp mihi in oib maxime nessa e, et praecipue in explanatione Evnglij, qd totu suu e.

438 Doctrina Xti dicit novu Testmtu quia facta e ibi nova pactio int nos et Deu de Regno Celoru

439 Simile e Regnu Celoru grano sinapis et. Praedicatio Evngly minima e oib disciplinis comparo huius modi doctrina dogmatib, Phoru, et libris eoru, et splendori eloquentie, et compositioni sermonu et videbis quanto minor sit ceteris seminib sementis Evnglij. Hieron in 13 Matt

Ad Prefationem:

S. Aug. de consen. Evang. L. 1.
~~cap.~~

441. Inter oes divinas auctates que sanctis litteris continentur, Evangelium merito excellit. Qd n Lex et Prophete futurum pronuntiaverunt, hoc redditum, atq completum in Evang demonstrat. Cuius primi Predicatores Apli fuerunt, qui Dnm ipsu et Salvatorem nostru Xtu etia presentem in carne viderunt — Conglom aliter.

442. Qui n solum ea, que ex ore eius audita l ab illo sub oculis suis operata, dicta et facta meminerant, verum etia que prius qm illi se discipulatui adhaererent, in eius nativitate, l infantia, l pueritia divinitus gesta, et digna memoria, sive ab ipso, sive a parentibus eius sive a quibuslibet aliis, certissimis indiciis et fidelissimis testimoniis requirere, et cognoscere potuerunt, imposito sibi evangelizandi munere, generi umano anuntiare curaverunt. Quoru quidam, h e. Mattheus et Joannes, etia scripta de illo, que scribenda visa s, libris singulis ediderunt —

443. Ac ne putaretur, qd attinet ad percipiendu, et predicandum Evangeliu, interee aliqd ss illi anuntient qui eudē Dnu hic in carne apparentem discipulatu famulante secuti s, an ~~aliqui~~ y, qui ex illis fideliter comperta crediderunt dna providentia procuratum

varijs comentarijs explanarunt. Aug. duobus

promeruit a Dno ut quidam etiam ex illis qui primos Aptos sequebantur non solum annunciandi, verum etiam scribendi Evangelium tribueret auctoritatem. hi sunt Marcus, et Lucas —

444 Ceteri aut. homines qui de Dni, vel Aptorum actibus aliqua scribere, conati vel ausi sunt, non tales suis temporibus extiterunt, ut eis fidem haberet Ecclia, atque in auctoritatem canonicam Sanctorum Librorum eorum scripta reciperet: nec solum quia illi non tales erant, quibus narrantibus credi oporteret, sed etiam quia scriptis suis quaedam fallaciter indiderunt, quae catholica atque aplica regula fidei 4.

Evangelistae quatuor et Ordo Evangelistarum et scribendi ratio.

et sana doctrina condemnat. Cap. [illegible]

445 Isti igitur quatuor Evangelistae, universo terrarum Orbe notissimi, et ob hoc fortasse quatuor, quoniam quatuor sunt partes Orbis Terrae, per cuius universitatem Xti Ecclam dilatari, ipso sui numeri sacramento quodamodo declararunt, hoc ordine scripsisse perhibentur. Primus Mat. deinde M., tertio L., ultimo Io. Unde alius eis fuit ordo cognoscendi, atque praedicandi, alius aut scribendi. Ad cognoscendum quippe, atque praedicandum primi utique fuerunt, qui secuti Dnm in carne praesentem, dicentem audierunt, facientemque viderunt, atque ex eius ore ad Evangelizandum missi sunt. Sed in scribendo Evango quod divinitus ordinatum esse credendum est, ex numero eorum quos ante passionem Dnus elegit, primum atque ultimum locum duo tenuerunt, primum Mat. ultimum Io. 5

timuit. Jo. pat religui duo, qui ex illo numero erant tanq filij amplectendi, ac per hoc in loco medio constituti, utroq ab eis latere munirent —

446. Horum sane quatuor solus Mat. hebreo scripsisse perhibetur eloquio, ceteri Greco. Et quis singuli sunt quendam narrandi ordinem ~~tenuerunt~~ secuti videantur, non tamen unusquisq eorum velut alterius precedentis ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata pretermisisse, que scripsisse alius invenitur; sed sicut unicuiq inspiratum est, non superfluam cooperationem sui laboris adiunxit —

4

447. Nam Mat. suscepisse intelligitur incarnationem dni secundum stirpem regiam, et pleraq secundum ~~hominem~~ presentem hominum vitam facta, et dicta eius. Mr. eum subsecutus tanq pedissequus, et breviator eius videtur. Cum solo quippe Joanne nihil dixit; solus ipse perpauca: cum solo Luca pauciora; cum Mattheo vero plurima, et multa pene totidem, atq. ipsis verbis, sive cum solo, sive cum ceteris consonante. Lucas autem circa sacerdotalem dni stirpem, atq personam magis occupatus apparet. Nam et ad ipsum David non regium stemma secutus ascendit, sed per eos qui Reges non fuerunt, exijt ad Nathan filium David qui nec ipse Rex fuit. Non sicut Mat. qui per Salomonem Regem descendens ceteros etiam Reges ex ordine persecutus est servans in eis, de quo postea loquemur, mistium ~~...~~ numerum. Cap. 2.

5

cum Marco Mattheus ad Regiam, Lucas ad sacerdotalem Xti personam intentionem retulit

8.

dnus

varijs comentarijs explanavrunt. Aug.s duobus

448. Dnus n. Jhus unus verus Rex, et unus Sacerdos, illud ad regendos nos, istud ad expiandos. Has duas Personas singillatim apud Patres comendatas suam figuram egisse declaravit — —

449. Cum q Mat.s circa Regis, Ls circa sacerdotis Personam gereret intentionem, utriq. humanitatem Xti maxime comendarunt. Secundum hoem quippe Xtus et Rex et Sacerdos effectus e. cui dedit Deus sedem David Patris sui, ut regni eius n. eet finis, et sua.. et esset ad interpellandum pro nobis mediator dei et Hom. 1 Tim 2. ho Xtus Jesus. cap. 3

Joannes ipsius divinitatem exprimendam curavit. 450. Tres tn isti Evglstæ in his rebus maxime diversati sunt, quas Xtus p humanam carnem temporaliter gessit. porro au. Jo. ipsam maxime divinitatem Dni, qua Patri e equalis, intendit, eamq. precipue suo Evglio, quantum inter hoes sufficere credidit, comendare curavit. Itaq longe a tribus istis superius fertur, ita ut hos videas quodmodo in terra cum Xto hoe conversari: illum autem transcendisse nebulam qua tegitur oïs terra, et pervenisse ad liquidum cœlum, unde acie mentis acutissima, atque firmissima videret in princ. Verbum Deum apud Deum, p quem facta s. omnia, et ipsum agnosceret carnem factum ut habitaret in nobis. qd accepit carnem, n quod fuerit mutatus in carnem ——.

451. — Ego et Pater unum sumus Jo 10 — Qui me vidit vidit et Patrem Jo 14 — Ego in Patre et Pater in me est

8. in me e ... ut sint unum sicut, et nos unum sumus Jo. 17. 11 – Quaecunq Pater facit, haec eadem et Filius facit similiter Jo. 5. 19., et si qua alia s, quae Xti divini:
9. tatem, in qua aequalis e Patri, vere intelligentibus insi:
mant, pene solus Jo. in Evglio suo posuit: tanq qui de pectore ipsius Dni, sup qd discumbere in eius convivio solitus erat Jo. 13., secretum divinitatis eius uberius, et qmo familiarius bibevit. Cap. 4.
452. Haec mihi videntur, qui ex Apocalypsi illa quatuor alia ad intelligendos quatuor Evangelistas interpretati s - . . . . Haec aut alia tria, sive Leo, sive ho, sive vitulus in terra gradiuntur: Unde isti tres Evglisti
10. in his maxime occupati s, quae Xtus in carne operatus e, et quae praecepta mortalis vitae exercendae carnem portantibus tradidit . . At vero Jo. sup nubila infirmitatis humanae, velut Aquila volat, et luce incommutabilis veritatis acutissimis, atque firmissimis oculis cordis intuetur, c. 6.
453. Inspirante atq adiuvante Dno deo nostro hoc o; pere demonstrare suscipimus.
454. Sed illud prius discutiendum e, qd solet nonnullos movere, cur ipse Dnus nihil scripserit, ut alijs de illo scribentibus necesse sit credere Cap. 7. Hoc magnum, et inenarrabile sacramentum, hoc Regnum, et sacerdotium antiquis p prophetiam revelabatur, posteris eorum
11. p Evglium praedicatur. Oportebat n. ut aliqndo in oibus Gentibus fieret, qd diu p unam Gentem promitte: batur ·) cur Xtus ipse nihil de se scripserit

varijs comentarijs explanavant. Huj.s duobus

Qd Evnglistæ scripserunt a Xto scriptum censeri debet.

batur. Proinde qui Prophetas ante descensionem suam premisit, ipse et Apostolos post ascensionem suam misit. Oib; autem discipulis suis, p hominem quem assumpsit, tanquam membris sui corporis caput est. Itaq. cum illi scripserunt, quæ ille ostendit, et dixit nequaq dicendum e, qd ipse n scripserit; quandoqui dem membra eius id operata s, qd dictante capi te cognoverunt. Qdqd n ille de suis factis, et dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manib; imperavit. Hoc unitatis consortium et in diversis officijs concordium membrorum sub uno capite ministerium quisquis intellexerit, n aliter accipiet, qd narrantib; discipulis Xti in Evnglio legerit, q si ipsam manum Dni, q in proprio corpore gestabat, scribentem conspexerit. Qobre illa potius iam videamus qualia sint, quæ putant Evnglistas sibimet scripsisse contraria (qd parum intelligentib; videri pt) ut his quæstionib; dissolutis, ex hoc quoque appareat, illius capitis membra, n solum idem sentiendo, verum etiam convenientia scribendo, in corporis sui unitate germanam servasse concordiam. cap ult.

Xto 415. 416.

415. Matheus i. nam iste Publicanus. Pudet ipsi ab arte sua nuncupare neque illud, neque alios. Hoc n. maxime et Spiritus gratiam, et eorum virtutem commendat. v. n. I.

416. Opus au. suum iure Evangelium inscripsit. Si quidem sublatam ultionem, peccatorum veniam, iustitiam, sanctificationem, redemptionem, adoptionem, caelorum hereditatem, et cognationem cum Filio dei, omnibus annuntiatum venit; inimicis, improbis, sedentibus in tenebris. Quod tali bono nuntio possit aequari? deus in terra, homo in caelo: facta q. omnium commixtione Angeli cum hominibus choreas agebant, homines cum Angelis, aliisque supernis potestatibus versabantur. Videreque erat diuturnum bellum solutum, et pacta a deo cum natura nostra inita, diabolum pudore affectum, demones fugatos, mortem devinctam, paradisum apertum, maledictionem ablatam, peccatum de medio sublatum, errorem depulsum, veritatem reversam, verbum pietatis ubique disseminatum, et vivens supernorum vitae in terra initam, virtutes illas familiariter nobiscum agentes, Angelos frequenter in terra versantes, magnamque spem futurorum. ideo historiam evangelium vocavit: quasi s. alia omnia verba vere sint vacua, ut opes multae, vires potentiae,

Evangelium bonum nuntium

varijs comentarijs explanarunt. Aug^s. duobus

potentie, principatus, gloria, honores, ceteraq.
q. oia, que apud hoes bona ee putant, que
au. a Piscatoribus promissa fuere, vere, ac pro
prie, Evangelia dicant, n solu quia summa ima
biliaq. bona sunt, nostraq. exsuperantia digni
tatem, d etiam quia cu oi facilitate nob data
sunt. Ns n. ex labore, et sudore nostro, n ex
ergonis, d ex dei erga nos amore. hec sup
se...

Cur quatuor tantu nec plures Evangelisti?

47. Cur porro cu tantus sit discipulorum nume 17.
rus, duo tantu ex Aplis scribunt, et duo ex eo
ru sequacib. Na alter Pauli, alter Petri discipulus
cu Joanne, et Matteo Evangelia scripserunt.
Quia nihil p ostentatione faciebant, d oia ad
utilitatem. Quid ig^r. an n sufficiebat unus Eu
glista qui oia narraret? Sufficiebat quidem,
ac licet quatuor scripserint, neq. eode tempore
neq. eodem in loco, neq. congregati simul, et
ex mutuo congressu, et in cu quasi ex uno ore
oia pronuntient, hinc magna emergit veri
tatis demonstratio.

Consensus Evangelistarum

48. Verum e contrario, inquies, ista res accidit. In 18
multis n. diversi inter se, ac dissoni inveniuntur.
Imo hoc ipsum maximum est testimonium veritatis. Si n.
ex toto, et in oib consonarent et cu nimia diligen
tia, atq. adeo et quantum ad tempus, et quantum ad
loca, et quantum ad ipsa verba, ex inimicis nemo
crediturus

creditorum erat. Dixissent mutuoque humano consensu
haec scripta fuisse putassent, atque huiusmodi conso-
nantiam non ex simplicitate sinceritatis procedere.
Nunc vero quae videtur in rebus exiguis dissonantia
dissonantia omni eos illorum suspicione defendit, scriben-
tiumque fidem clare diiudicat. Si vero aliqui de tem-
poribus, ac locis varie scripserunt dixerunt, id ni-
hil officit veritati narrationis: id, quod deo dante,
in sequentibus demonstrare conabimur. Verum an-
te praedicta illud etiam vos observare rogamus,
in rebus praecipuis quae ad vitam nostram, et in quibus
praedicationis summa consistit, nusquam aliquem illorum vel
in minimo discrepare reperiri. Quae vero ista sunt?
Nempe quod deus homo factus sit, quod miracula ope-
ratus, quod crucifixus, quod sepultus, quod resurrexerit,
quod ascendit in coelum, quod iudicaturus est, quod salutaria
praecepta statuit, quod non contrariam legem intulit prio-
ri, quod filius dei est, quod unigenitus, quod eiusdem cum
Patre substantiae: et quaecumque similia. In his quip-
pe omnibus maximam illorum inveniemus concordiam.
Si vero in miraculis, non omnes omnia dixerunt, sed hic
quidem illa, alius vero alia narravit, nihil te
omnino conturbet. Nam si unus universa dixisset,
superfluus esset reliquorum numerus: si vero om-
nia omnes in ipsa scripsissent, ac nova alia, nullum
potuisset convenientiae apparere documentum.
Propterea et communiter multa dixerunt, et nihilo-
minus quisque

varijs comentarijs explanarunt. Aug. duobus

minus ypusyae pprim aliqd ac specialr con
scripsit, ut neq. superfluus ee crederetur, et
itinere adiectus, ac simul veritati dicto-
rum probatione nobis preberet indiciem ——

Causae scribendorum Evangeliorum

459. Lucas etiam cum nobis propter quam eius scri- 19.
bendum inductus es = ut habeas, inquit, eorum
verborum de quibus indructus es, veritatem,,
Luc. 1. y. 4, ut saepe admonitus certus sis per
suasusq. maneas ——

460. Joannes vero causam scribendi tacuit. Ut au- 20.
iam olim a Maioribus, et Patribus accepimus, hanc
causa ad scribendum animum appulit, quia
priorum trium hic scopus fuerat, ut de assumpta
carne plurimum agerent, periculumq. erat, ne divi
nitatis dogmata taceren, Xto demum mouen
te ad Evangelium scribendum inductus e, illud
vero palam e ex ipsa historia, ac et Evangelij
exordio. Neq. n. sicut atq. alij ab inferioribus
ex p... a superioribus id quod sibi in scopo erat
ideoq. totum librum edidit. Neq. tantum in exor-
dio, sed etiam in toto Evangelij decursu ceteris su-
blimior e ——

461. Narrat porro Mattheum audientibus ijs qui 21.
ex Judeis Xto crediderant, et rogantibus, ut
quae verbis docuisset, hec eis in litteris servan-
da dimitteret, hebreo Evangelium scripsisse ser-
mone ——

462. Marcus quoq. in Egypto id ipsum rogantibus 22.
fuisse

fecisse discipulis—
463 ideirco Matthaeus, utpote qui Hebraeis scriberet, ni-
hil aliud ostendere studuit, quam quod ab Abrahamo, et Da-
vide ortum duceret. Lucas vero quippe qui omnibus si-
19. mul loqueretur, altius sermonem extendit, et ad Ada-
mum usque progreditur. Ille quidem a generatione du-
cit exordium: nihil quippe tam Judaeo placere poterat,
quam si Christum Abrahami et Davidis diceret esse nepotem:
Hic vero secus, nam multis prius commemoratis ad
20. genealogiam deinde procedit—
464. Illorum porro concordiam orbe toto testem probabi-
mus, qui illa suscepit. imo testes adhibent ipsi ve-
ritatis inimici. siquidem multae post illos haereses
pullularunt, contraria iis quae dicta sunt opinantes,
quarum aliae omnia quae scripta sunt acceperunt; aliae
vero partes tantum quasdam admiserunt, et apud
se mutilas servant. Quod si pugna aliqua in dictis
esset, illae, quae ex adverso loquuntur haereses, non omnia
recepissent, sed illam tantum partem, quae sibi favere
videretur; neque illae, quae partim acceperunt,
de illa parte disputassent adversus alias; quippe
cum illae excisae partes non lateant, sed quasi clamitent
21. suum cum toto libri corpore consensum - - - - - Si ve-
ro inter se Evangelistarum sententiae dissonarent, nequaquam
hoc receptum fuisset, sed iam olim totum dogma solutum
fuisset = omne n. Regnum, inquit Lucas, in se divisum
non stabit. Nunc vero in hac ipsa re Spiritus vir-
tus
22.

varijs comentarijs explanarunt. Aug. duobus

rus elucet, suadens hosti, ut circa illa magis nessa, et urgentia versantes, nihil ab his minutis ledantur ——

155. Ubinam autem illorum singuli scripserint, in e quoque multum disquiramus. Quod autem unus alius adversus alium scripserit, id per totum operis decursum demonstrare conabimur. Tu vero qui dissonantias illas obijcis, perinde facis ac si eadem ipsa verba, eosdem loquendi modos proferre iuberes. Neque dicam eos qui de rhetorica, et philosophia gloriantur, quique multos libros iisdem de rebus scripserunt, non modo mutuo dissensisse, verum etiam contraria dixisse. Nam aliud est diverse loqui, aliud pugnantia dicere. At nihil horum dico: absit ut ex illorum insipientia utar apparatu dam defensione, neque enim velim ex mendacio veritatem firmare. Sed illud rogare velim quomodo fidem meruissent ea, quae dissonarent? quo pacto superassent? quomodo si pugnantia loquuti fuissent admirationem, fidem, et celebritatem tantam per totum orbem obtinuissent? Atqui multi erant dictorum testes, ut et multi inimici, et adversarij. Neque enim haec in angulo scripta deposuerunt, quod alij servarent, et mariam omnibus audientibus publicaverunt: inimicis praesentibus haec legebantur, quemadmodum et hodie, et nemine unquam offenderunt, idque iure merito. Divina 25'. 466

quippe

[illegible] quippe virtus erat, que, hec oia opera: batur apud universos ——

466\. enim si vita se res habuisset, quod Publica: nus, Piscator, et Illetiratus hec potuissent phi losophari? Que n. ne per somnium quidem extra i: maginari potuerant, hec cum auctoritate magna hi anuntiant, et suadent: idq. non modo in vi: vis agentibus, sed etiam defunctis: non duobus, vel viginti hoibus, vel centenis, vel millenis, vel decies millenis; sed Urbibus, gentibus, Populis, terre, mari, Grecie, Bar: barorum regionibus, Orbi, et desertis; idq. cum de sceptris agereb. nas nostras admodum superantibus. Nam inmensam terram de celestibus oia docuerunt. a: lia nobis indumenta vitam, et vivendi normam, alias divitias, aliam paupertatem, libertatem, servitutem, aliam vitam, atq. mortem, aliud mundum, instituta, oia denique mutata: non sicut Plato, qui ridiculam illam Remp. instituit, non sicut Zeno, et si qui alij de Rep. scripsere, legesque edidere. Siquidem lex de ipsa inspicata fuit, malignum spiritum, demoneq. quemdam ferum, nec nostre hostem, castitatis inimi: cum, honestatis adversarium oia sua deq. vertens: non, hec illorum animis increvisse (cum n. uxores oibus comunes faciant, nudas Virgines ad spectaculum vi: rorum in Palestras ducant, clandestinas nuptias ap: parent, oia simul comiscentibus, et sturbantibus; neq. ijnos evertentibus, quid aliud de illis dici possit? Quod n. hec oia

varijs comentarijs explanarunt. Huj: duobus

his oia sint demonu inventa, et ne repugnan
tia, ipsa certe na testificat, que et superadictis ab-
horret; et illa in eu persecutionib, in eu periculis,
I prelijs, deu libertate oi, et securitate scriben
tio et ornatu sermonis multo sepe utentium,
emissa sunt. Cra vero hec, que predicata s
a piscatorib, pulsis, verberib cesis, int pericula ver
santib, ineruditi, sapientes, servi, liberi, reges,
milites, barbari, greci cum oi benevolentia ex
cepere—

467 Nec vero dicere possis, hec quod parva sint, 27.
et humilia, facile a cunctis suscepta fuisse. Siqui
de hec multo sublimiora s illis. Virginitatis n.
illi ne nomen quidem, somniu imaginati s,
n paupertatis, n ieiunium, nec qcumque aliarum rerum
sublimium. Magistri vero nostri n modo con
cupiscentias eliminant, sed modo malum opus casti
gant, sed etiam aspectum impudicum, verba contume
liosa, risum immodestum, habitum, incessum, clamo
rem, et usque ad minimum accuratam disciplinam
extendunt, atque universum orbem Virginitatis
germine repleverunt. De Deo nam, atque cele
stib ea philosophari suadent que nulli eorum
unquam in mentem venire potuerunt. Quomodo enim
hec cogitassent, qui ferarum, serpentium, aliorum
viliorum imagine in deorum numerum retulere?
Attamen hec sublimia dogmata, suscepta, et
credita

credita s. in dies florent, atq. ruescunt. illorum vero cultus abit, et perit atq. aranearum telis facilius evanescit. illudq. merito: demones n. hec predicarunt: quapp ad lasciviã multas habent caligines, maioremq. laborẽ

268 Qd n. magis ridiculum fuerit, q disciplina illa, ubi prets ea, que dicta s., imprimis prolatis versibus, [illegible], ut qd sit iustum ostendat, tantâ loquacitate, et obscuritate dicta sua replet, ut si q. etiã boni haberent, admodum tñ inutilia eent hois vite.

27. Si n. agricola, l ærarius faber, l architectus, aut gubernator, aut si quis alius eorum, qui diurno manuum opere cibum parat, vellet ab arte suâ, iustoq. labore abstinere, in eaq. re multos annos absumere, ut qd sit iustum edisceret, s.pe [illegible] edidisset, fame cruciatus obiret, iusti discendi causâ et nullâ comparatâ [illegible] disciplinâ violentam morte obiret. Nostra vero id eiusmodi s., o iustum, honestum, utile [illegible] paucis. Q. Sapiens verb. Xtus nos edocuit, modo dicens Matt 22. in duob. mandatis lex, et Prophetæ pendent, id e in dei et proximi caritate; aliquando au. Matth 7. Quecunq. vultis, ut faciant vob hoies, et vos facite illis. Hec ẽ n. lex, et Prophetæ. Que, et agricole, et servo, et Viduæ, et pueris, imò etiã ei qui admodum tardus ee videat, intellectu facilia oino s. Hec

ẽ n. ve.

varijs comentarijs explanarunt. Aug^s. duobus

e n. veritatis reditio. Illud au testificatur ipse verus exitus. siquidem oia, que agenda erant didicerunt, nec modo didicerunt, d exequuti sunt, non in urbis modo, et in medio foro, d et in montium verticib; ibi n. multos videas plusquam humano corpore fulgere, et institutu celestis militiae

469. Institutu vite nobis Piscatores scripserunt d a puero institui iubentes, ut illi Phi, d. sexus vite etatis virtutis studioso prescribentes d ceteris etatis instituentes. Illa n. puerorum ludus e, hec au. verus veritas. Huic instituto locus assignavere celum, deusq instruxerunt eius O. pificem, ac legum latorem, ut par erat. instituti vero premia, n laurei folia n oleastri corona, n ... in Prytaneo, n erea statua, n frigida ... et inania. d vita fine n habitura, et filiorum dei collata nobilitas, et conditio, ... cu Angelorum choris iungenda letitia, et ante regalem thronum secura presentia, et perpetuum cu Xto consortium

410. Quoniam igr de huiusmodi disciplina hic liber e scriptus, et nobis de ipsa disputare propositu est, diligentius audiamus Mattheum proxime nos eas de disserentem. N. n. eius e dicta d Xti, qui hanc disciplina instituit. Animum g adhibeamus ut in illa mereamur adscribi, ac fulgere cu ijs, qui hoc instituto emeriti imortales illas accepere coronas

multis 31

471 Multis certe haec facilia videntur esse Propheta:
rum vero dicta multum habere difficultatis. Verum
ita existimant ij, qui sententiarum ibi reconditarum
profunditatem ignorant —
472. Quapropter rogo vos, ut magno studio nos sequami:
29. ni, ut Christo duce in hoc scripturae pelagus ingredi
valeamus —
473. Ut porro facilius haec addiscere possitis, rogamus,
ut [illegible] praevenientes animo, atque antea volvatis et
legatis eum, qui a nobis elucidandus est locus, ut intel-
lectui lectio viam parans, id quod in Eunucho contigit,
multam nobis spondeat facultatem docendi —
474. De diversis gestis gratiae, in primo Matthaei capite haberi
possunt n. 6.
475. = Nolite sanctum dare canibus, neque proiiciatis marga-
ritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus
suis Matth. 7. || Quis est modo, inquis, qui ista concul-
cet? ille utique qui non ea pretiosa credit esse, et prae-
clara. et quis est, inquis, ita infelix, qui non haec pretio-
30 sa esse omnibus et clariora putat? ille sine dubio,
qui non tanto studio eis vacat, quanto in diabolicis
illis theatris meretricibus occupatur. Ibi non plu-
rimi totos dies eius circa theatralia spectacula [illegible]
eos qui ut iis vacent, audire verbum dei negli-
gunt; [illegible]

36 Homil 2

31

...[illegible] comentariis explanavit. Aug.^s duobus

. Itemque 2. incipit explicare c. 1. Matthei.

Sancti Joanis Xtomi hom. 1. in Joan. t. IX.

476. Itaq. non ut Piscatoris, nec ut Filii Zebedei, sed ut eius qui profunda Dei novit, Spiritus dico hanc lyram pulsantis audiamus. Nihil n. humanum dicet, sed quod loquetur ex spiritualibus abyssis haustum est ex arcanis illis, que ne Angeli quidem, antequam illa fierent, noverant. Nam et ipsi nobiscum Joannis voce, et per nos didicerunt ea, que novimus. Et hoc quoque significavit alius Aplus his verbis Eph. 3. v. 12 Ut innotesceat nunc Principatibus, et Potestatibus per Ecclam multiformis sapia Dei. ---- Certe non parvo hinc honore afficimur, quod Angeli ea nobiscum audiant, que ignorabant. (que in Celo Deus disposuit) ---- Hec porro cuncta accurate nobis ille enarrabit, quod Regis amicus sit, imo. quod Regem in se loquentem habeat, omniaque ab illo audiat, que ille a Patre accipit, nam ait Joan. 15. = Vos dixi amicos, quia omnia que audivi a Patre meo, nota feci vobis,, Quemadmodum igitur si quem e summo Celo pronum repente viderimus, qui promitteret, se nobis celestia accurate dicturum, omnes accurreremus. ita nunc quoque. affecti simus. Ex Celo nobis Vir ille nos alloquitur non n. est ex hoc mundo, ut etiam dicit ipse Xtus = Vos ex hoc mundo non estis Joan. 15.,, et Paracle-
tum in se

tus in se loquentem habet, alibi præsentius, qui ita novit ea, quæ dei s[unt], ut a[nim]a novit res suas—
/ In cælum nos transferamus, ubi Euangelista loquitur
iis, qui istic versantur: si in terra maneamus, hinc nihil lucri referimus. Joannis quippe disciplina nihil attinet ad eos, qui a vita porcis digna se absistunt, quemadmodum nihil attinent ad eum res humanæ — — — Ne itaque morbo affecti hæc audiamus, d[e]p[ost] expurgatum animum hunc cibum sumamus — — — Huius concionis auditores oblimatus — — — Huius concionis auditores nobis certe mensæ demoniorum esse participes. Quod n[on] consortium iustitiæ cum iniquitate? Stas Joannis auditor, et ille ea, quæ spiritus s[anctus], edisco; et postea abscedis meretrices auditurus, obscena loquentes, obscaniora representantes, et effeminatos qui se se mutuo alapis cedunt — — — Ecce prædico, et annuntio vobis. Nemo eorum qui huic mensæ præsunt, nam eam exitiosis illis spectaculis commisceat: illa quippe diabolica dicta, erga pacta, pompa scilicet: illa quippe tamen quotquot initiati estis, quæ pacta in baptismo inieritis. — — —

Sancti Jo[annis] Chrysostomi hom: 2: in Joannem: — — —
39. Si Joannes nos allocuturus esset et sua narratio:
418 vis. e re foret eius genus, patriam, et educationem recensere: quia vero se ipse, o p[er] illum deus humanam alloquitur nam, superfluum mihi videtur hæc

... commentariis explanavarunt. Hug. duobus

hec disquirere, imo vero id n. supervacaneum fue
rit, imo valde necessarium. Cum n. didiceris, quis, unde,
a quibus ortus, qualis vir fuerit, deindeque audieris
eius vocem, philosophiamque totam, tunc probe
scies hec verba n. eius esse, sed divine virtutis eius
animam moventis. Que g. fuit patria? Nulla
quidem patria, sed ex vico prodijt et regione abie
ctâ, que nihil alicuius pretij ferret. Galilea
n. contemnunt scribe, cum aiunt: scrutare, et vi
de, quod ex Galilea n. surgit propheta Jo. 7. 11. Ni
hili facit eam ille quoque israelita verus di
cens Jo. 1. Ex Nazareth pt aliquid boni esse? 11.
Neque ex insigni quopiam eius regionis loco e
rat, sed neque nomen eius ibi notum, patre pi
scatore paupere, quin ita paupere ut filios
eadem in arte erudierit .... Piscatoribus ve
ro nihil pauperius, nihil abiectius, imo nihil in
doctius ..... Ibi versantem cum patre, et iacobo
fratre, quibuscum retia reficiebat, quod erat extre
me paupertatis inditium, Xtus vocavit ....
Hic tm piscator, qui circa stagna, retia, et pisces
versabatur, ex Bethsaida Galilee, patre pisca
tore paupere, extrema inopia laborante, qui ru
dis erat, et summe imperitus, qui litteras nec ante,
nec postquam Xto hesit, edidicit, videamus quid
loquatur, et quibus de rebus edisserat. Num de cam
pis, de fluminibus, de piscium commercio? Talia n.
fortassis

fortassis ex piscatore audire quis expectet. Ve:
rum ne timeatis, nihil quippe eiusmodi audiemus:
ô cœlestia tantum, et quæ nemo hactenus edidicit.
Iam sublimia n. dogmata, tam præclarum vitæ insti:
tutum, tantamque philosophiam nobis affert, quantam par est eum,
qui ex thesauris Spiritus hausit, tanquam modo ex
cœlo descenderit, imo neque omnes qui in cœlo erant
hæc scivisse, verisimile est, ut iam dixi. Haeccine quæ
sunt piscatoris erant an Rhetoris, an Sophistæ, vel Philosophi
an cuiuspiam externam illam imbuti sapientiam? Nequaquam,
neque enim humanæ mentis prorsus est de immortali illa,
beata natura ita philosophari, neque de potestatibus, quæ post
illam sunt, vel de immortalitate, et vita æterna, quæ vel de cor:
poribus mortalibus, quæ immortalia postea futura sunt,
de supplicio, de futuro tribunali, de rationibus exigendis
operum verborum, cogitationum, sive quid sit homo, quid
mundus, quid illud quod videtur esse, cum non sit, quid nequi:
tia, quid virtus —
40 Horum quædam Plato, et Pythagorici rimati sunt, qui
1.379 de Rep. et de legibus, quædam scripsere, et tamen in omnibus
plusquam pueri (licet omnium Rhetorum principes habeantur)
ridiculi habiti sunt. quod mulieres omnibus communes fecerint,
vitam ipsam pessum dederint, et honorem connubiis detur:
parint, aliaque huiusmodi ridicula statuerint, et
in his totum vitæ tempus insumpserint. De anima vero
doctrinam omnium turpissimam statuerunt, dum animas hominum
muscas, culices, frutices fieri, deinde ipsam animam esse
dicerent

... commentariis explanarunt. Hug: duobus

dicerent, et alia quedam turpissima asserverent

480. Ac Graecorum quidem opiniones extinctae, deletaeq. s.: huius vero res quotidie splendidiores evadunt. Ex quo n. hic, et religionis piscatores fuerunt, Pytagorae, Platonisq. disciplinae, quae prius obtinere videbantur, silentio missae s., ac ne nomine quidem illos norunt pleriq. ......
Syri, Egyptii, Indi, Persae, Ethiopes, innumeraeq. aliae gentes dogmata ab illo inducta in linguam suam transferentes, barbari licet essent philosophari didicerunt. ....

481. Non caligine, et tenebris doctrinam suam involvit, ut illi, qui pravae doctrinae suae obscuritate ceu veluti quapiam obtegebant, quod huius dogmata s. radiis solaribus clariora, ideo omnibus per orbem terris patefacta s. Non n. quinq. annorum silentium accedentibus imperabat, ut ille; nec sic docebat, ut inservilibus lapidibus assideret: neq. numeris omnia definiri fabulabatur: quod abiectâ omni eiusmodi ingrata doctrinâ, et pernicie satanicâ tantam verbis admiscuit facilitatem, ut non modo viris, et sapientibus, quod etiam mulierculis et adolescentibus dicta omnia perspicua essent ___

482. Non verborum strepitum, non dictionis fucum, neq. nominum, verborumq. ornatum, et compositionem superfluam, inutilem videbimus, hic quippe procul s. ab omni stultitiâ; quod vim invictam, et divinam,

et verborum

et rectorum dogmatum immensam virtutis, innumera:
41. bilius. bonorum largitionem.

Jo. Xtomi coment. in Joan. incipiunt hom. 2 ad
fine n. 3.

Natal. Alex. pref. in marc.

483. Ex Papia refert Eusebius: marcum Petri interpre.
Quecumque memoriae mandaverat, diligenter scripsisse, non
ordine struxisse, quae a Dno dicta, aut gesta fuerant. Neque
n. ipse Dnum audierat, aut sectatus fuerat umquam. Dum Petro
42. nostra versatus est, qui pro audientium utilitati, non vero ut
sermonum Dni historiam historiam struxerat, evangelium predica
bat. Quocirca nihil peccavit marcus, qui nonnulla ita scrip:
sit, prout ipse memoria repetebat. id quippe unum studebat:
bat, ut nequid eorum, quae audierat, praetermitteret, aut ne
quid falsi eis affingeret //.

484. S. Greg. Naz. S. marcum Italis evangelium scripsisse
testatur. Nec tamen hunc sequuntur, ipsum latine scripsisse, sed graeca
lingua usus est ut SS Hieronymus, et Aug. asserunt. Sane
Graeca lingua Romae, adeo vulgaris ea etate erat, ut insimae
sortis feminae, graece loquerentur, teste Juvenali.

Natal Alex. pref in Luc.

43. 485: Lucas patria Antiochenus, professione medicus, pro:
selytus fuisse traditur, sive ex paganismo ad judeorum religi:
ne transierit, quae communior est vocis istius significatio; sive
ex gentilibus versus fuerit ad Xtum, quod verisimilius colligitur
ex epistola ad coloss., ubi eum S. Paulus nominat seorsum ab iis,
qui

qui è ex circumcisione. Ad Xti fidem adductus prior creditur a S. Paulo, cuius filium spiritualem illum nominat S. Hieron^s.
Ergo is fuit ex numero 70. discipulorum Xti, ut S. Epiphanio visum è, nec proinde unus ex duobus, quibus ipsa die Resurr. suae euntibus Emaus Dnus apparuit qd S. Greg. M. conjecit; sed Aplorum discipulus, præsertim Pauli, cuius peregrinationum comes, et laborum Apostolicorum socius fuit, ut S. Ireneus, Tertul., Eusebe., et SS. Aug. et Hieron. testantur.

486. Scripsit S. Lucas Evangelium post SS. Matth., et Marc. in Achaja, Beotiæque partibus an. Xti circiter 53.

487. Quædam altius repetit quam priores Evangelistæ, et audita magis quam visa describit, ut ipse in Proemio profitetur.

488. De illo hunc locum Apli 2. Cor. 8. plurimi Veterum intelligunt = misimus cum illo (Tito) fratrem, cuius laus è in Evangelio per omnes Ecclesias ". Et S. Paulum, cum de suo loquitur Evanglio Rom. 2. et 16., et 1. Thess. 1. intelligere Evanglium S. Luce, quidam existimarunt, qd a S. Paulo dictatum, et a Luca scriptum Auctor Synopsis S. Athanasio attributæ ait. Qd quidem eo sensu explicandum è, quo S. Ireneus scripsit = Lucas sectator Pauli, Evanglium a Paulo prædicatum libris mandavit ". Et Tertullianus = Paulus illuminator Luca .... licet et Marcus qd edidit, Petri affirmetur, cuius interpres Marcus. Nam et Luc. digestum Paulo adscribere solent. Capit Magistrorum videri, quæ discipuli promulgarint ".

489 Græce scripsit Evanglium S. Lucas, et stylo quidem elegantiori quam cæteri Evanglistæ.

301. Tres evangelistae Matth. Marc. et Luc. ideo nobis plu-
ra dederunt praecepta vivendi quam Joannes, quia eam maxime
secuti sunt partem, quae activa dicitur. Quia vero Joannes con-
templativam magis tenuit, ideo cum eius evangelium superem-
ineat ceteros, multo pauciora tamen in eo morum praecepta
comperimus. F

302 Unum loquentem audiebant et discipuli, et Ju-
daei: veritatem loquentem audiebant et veraces, et menda-
ces, caritatem loquentem audiebant et amici, et inimici;
bonum loquentem audiebant et boni, et mali. Illi audiebant
ille discernebat, et cui sermo prodesset, et profuturus
esset, videbat, et praevidebat. In illis qui tunc erant vi-
debat, in nobis qui futuri eramus praevidebat.

303 Non itaque sic audiamus evangelium, quasi praesen-
tem dominum: nec dicamus, O illi felices, qui eum videre
potuerunt: quia multi in eis, qui viderunt, et occiderunt:
multi autem in nobis, qui non viderunt, et crediderunt. Quod
enim pretiosum sonabat de ore Domini et propter nos scriptum, et
nobis servatum et propter nos recitatum et recitabitur etiam et
posteros

[illegible] et donec seculum finiatur, sursum est Dominus, sed etiam hic est veritas Domini. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse potest; veritas eius ubique diffusa est. Commendemus ergo quod audivimus, et quod ipse donaverit de Verbis eius, et nos dicamus. ‡

§ 4 Ecce, fratres mei, quale remedium posuit Dominus contra aegritudines animae. Quid ergo? Cum caput tibi dolet, laudamus, si Evangelium ad caput tibi posueris, et non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim perducta est infirmitas hominum et ita plangendi sunt homines qui currunt ad ligaturas, ut gaudeamus, quando videmus hominem in lecto suo constitutum, iactari febribus, et doloribus, nec alicubi spem posuisse, nisi ut sibi Evangelium ad caput poneret; non quia ad hoc factum est, sed quia praelatum est Evangelium ligaturis. Si ergo ad caput ponitur, ut quiescat dolor capitis, ad cor non ponitur, ut sanetur a peccatis? Fiat ergo. Quid fiat? Ponatur ad cor, sanetur cor. Bonum est, bonum, ut de salute corporis non satagas, nisi ut a Deo illam petas. Si scit tibi prodesse dabit illam; si non tibi dederit, non proderit habere illam. 3.

§ 5. Et apud Ezech. Prophetam c. 1, et in Apocal. Joannis c. 4, cuius est commemoratio animalis habentis quatuor

quatuor p̄sonas hoīs, Vituli, Leonis, Aquilæ. Qui ante nos Sparsi ssm mistria tractaverunt, pleriq. in hoc ali, l potius in his aliis quatuor Evangelistas intellexerunt. Leone pro Rege positum, quoniā videt, Leo Rex ee quodmō Bestiarum, ppt maiestatem, et terribilē fortitudinē. Hæc p̄sona tributa ē Matthæo, quia in generationib. Dñi regiā seriem prosecutus ē, quomōdo eet Dnus p̄ stirpē regiā de semine David Regis. Lucas autē quoniā cœpit a sacerdotio Zachariæ sacerdotis, faciens mentionē Patris S. Baptistæ, vitulo deputatus ē, quia magna victima vitulus erat in sacrificio sacerdotum. Marco hō Xhūs merito assignatus ē, quia neq. de Regia potestate aliqd dixit, neq. de sacerdotali cœpit, & tantum ab hoīe Xhō exorsus ē. Hi vero prope de terrenis, id ē de iis, quæ in terra gessit D. N. Ixhūs, n̄ recesserunt. Restat Aquila. ipse ē Joannes sublimium prædicator, et lucis intimæ, atq. æternæ, firmiculis contemplator. Dicunt, n. et pulli Aquilarum a Patribus sic probari, patris .s ungue suspendi, et radijs solis opponi: qui firme contemplatus fuerit, filius agnoscitur, si acie palpitaverit, tanq. adulterinus ab ungue dimittitur.

dimittit. sed q. videtr qd sublimia loqui debuit, qui est Aquilæ comparatur. - -

506 Et tn etiam nos humu repentes, infirmi, et vix ullius momenti int. hoïes, audemus tractare ista, et ista exponere; et putamus nos aut capere posse cu cogitamus, aut capi dum dicimus - -

507 Quare ista dixi? forte n post hec verba quisq mihi iuste dicat, Pone q. codicem. Qd excedit mensuram tuam, qd sumis in manu tua? qd ei committis linguam tuam? Ad hoc respondeo, multi heretici abundant, et in hoc deus eos abundare permisit, ne semper lacte nutriamur, et in bruta infantia maneamus. Quia n. n intellexerunt qmodo commendaret divinitas Xti, sapuerunt sicut voluerunt. n autem recte sapiendo, pVelis catholicis questiones molestissimas intulerunt. ceperunt exagitari, et fluctuare corda fidelium. Sed tunc necessitas facta e spiritualis viris, qui aliqd de divinitate i lb Xti, n solu legerunt in Evangelio, ŝ etiam intellexerunt, ut contra arma diaboli Xti arma proferrent, et de Xti divinitate adversus falsos, fallacesq doctores, quantis possent viribus, apertissima

disputatione

cflictatione pugnaverunt, ne cu ipsi tacerent, alij dicerent
Quecunq n senserunt d Xpto, aut diversæ substie ee,
q Pat è, aut tantu ei xpu solu, ut ipse sit Pat, ipse sit
Filius, ipse sit Spiritus quicunq. etm sentire voluerunt
hoẽ fuisse solu, n deu factu hoẽ, aut ita deu, ut in sua
divinitati mutabilem, aut ita deu, ut n et hoẽ; a q̃ nau
fragaverunt, et de portu Ecclæ proiecti s, ne inquietudine
sua naves secu positas frangerent . .

§08 Quæ res coegit ut etm nos minimi, et qntu ad nos ptinet prorsus indigni, qntu aut ad illius misericordia in aliquo dispensatoru eius numero cstituti, n oris taceamus, q̃ aut intelligatis, mecu gaudeatis, aut si intelligere ndu valetis, credendo securi in portu maneatis. Dica q., capiat qui pt, credat, qui n pt. tri dicam, q̃d ait Dnus. S.

§09 In quatuor Evangelijs, l potius quatuor libris unius Evangely S Jo Aptus n immerito sdu intelligentia spiritalem Aquilæ comparatus, altius, multoq sublimius alijs trib, erexit prædicatione sua; et in eius erectione etm corda nostra erigi voluit. Nã ceteri tres Evangelistæ,

tanq

tanq ad hoc Dno in terra ambulabant, de divinitate
eius pauca dixerunt: iste au. quasi piguerit in terra
ambulare, sicut ipso exordio sui sermonis intonuit, ere
xit se n solu sup terras, et sup oe ambitu aeris, et celi,
d sup oe etm exercitu Angelorum, oemq constitutione invi-
sibiliu potestatu, et pervenit ad eu, p quem facta s oia, dicen
do: In ppio erat Verbu ec //. Huic tante sublimitati
pcij etm cetera sua praedicavit, et de Dni divinitate
qmdo nullus alius e locutus. Hoc ructabat, qd biberat
Ns n. sine ca de illo in isto ipso Evangelio c 13 narratur
quia et in convivio supra pectus Dni discubebat. De illo q
pectore in secreto bibebat, i qd in secreto bibit, in ma
nifesto eructavit, ut perveniat ad oes Gentes n solum in
carnatio, filij dei, et passio, et resurrectio, i etm qd
erat ante incarne, Unicus Patri, Verbu Patris, coeter-
nus generanti, equalis ei, a quo missus e, d in ipsa mis
sione minor factus, quo n maior eet Pater. o

s10. Ea que dicturus sum Dno donante sic audituri
estis, ut magis recognoscatis q discatis. N ideo tm pigra
debet ee intentio, quia n e cogno, i recogno dicta
n s ibi nouerim ... storia, et magnam similitudinis

verum

verò pascentes ad esurientem, reficientes languen-
tes. Aug. tract. xv in Joan.

§11. Jo. Evangelista inter consortes et participes suos alios Evan-
gelistas, hoc praecipuum, et proprium donum accepit a Dño (super
cuius pectus in convivio discumbebat, ut per hoc significaret,
quia secreto altiora de intimo eius pectore potabat,)
ut ea diceret de filio dei, quae parvulorum mentes porta
sic intentas excitare possint, implere autem nondum capaces non
possint; grandiusculis autem quibusdam mentibus, et ad aetatem
quodammodo interiorem virilem pervenientibus, dat aliquid verbis his, quo
et exerceantur, et pascantur.

§12. Quod novi Testamenti in Lege velabatur, in Evangelio
revelatur. Velum removimus quo velabatur amovimus

§13. Marcus meruit istam dispensationem, cum in nu-
mero illorum duodecim non fuisset, quemadmodum et Lucas. Nam cum
sint 4 Evangelistae Matt. Jo. Mar. et Luc., duo sunt ex illis 12 A-
plis id est Matt. et Jo.; sed illorum praecessio infecunda non fuit,
ut consequentes comites non haberent Marcum, et Lucam A-
plorum non pares, consocii fuerunt. Ideo namque voluit Spi-
ritus etiam ex his, qui inter 12 non fuerunt eligere ad Evan-
gelium conscribendum duos, ne putaretur gratia evangelizandi
usque

usq ad Aptos pervenisse, et in illis fontē gratiae defecisse (absit

n. dicat Dñus Jo. 4. 14. de Spiritu suo, et de verbo suo,

qd si quis sumpserit, dignēq. habuerit, fiet in eo fons aquae,

salientis in vitā aeternā: fons utiq. manando se indicat,

n remanendo: p Aptos pervenit gratia ad alios, et missi

s Evangelizare. Quoniā qui vocavit primos, ipse vo-

cavit scdos: ipse vocavit etiā usq. ad novissimos [illegible]

corpus Unigeniti sui, id ē Ecclā toto orbe diffusā. 12

§13. Exercet mentis Evangliū Joannis, limat, excarnat, ut de deo n carnalit, d spiritualit sapiamus 13

§14. Qd[2] audivit ille, audivimus et nos. Os Xti Evangliū ē. In caelo sedet, ō in terra loqui n cessat [illegible] simus surdi, nā ille clamat. Nos n simus mortui nam ille tonat. [illegible]

§15 Unū instrumentū nobis factū ē. Evangliū instrumentū ē, ubi oēs empti sumus. Quia servi sumus instrumentū ē; quia filij sumus testamentū ē. 15

§16. [illegible] vero [illegible] quod [illegible] [illegible] in terra posuit, [illegible] Evanglio [illegible] in Evanglio [illegible]. Non n mentitus ē dicens [illegible] ego vobiscū sum [illegible] usq ad [illegible] saeculi [illegible]

segaere

(ut: quere dnm? Qd e, regnere dnm? Imitare dnm. Qd e

imitare dnm? Discite a me quia mitis sum et humilis corde.

§17 Non vos debet movere qd unus Evangelista dicit, si

qd alius pretermittit: quia et ille qui pretermittit, qd alius

dicat aliqd qd ille pretermiserat. Aliqua vero singuli

dicunt, et alij tres non dicunt, aliqua duo dicunt, et alij non

dicunt, aliqua tres dicunt et unus non dicit. Auctoritas

[illegible] ista e Evangelij sancti, ut quia in eis loquebatur Spiritus

unus [illegible] sit etiam qd dixerit unus. 20

§18 Alius aliud dixit, alius aliud. Pretermittere aliquis

potuit aliqd vera, non dicere aliqd falsum. Omnia ista computate,

unum dixisse, Vere non unus dixit, quia unus Spiritus in

[illegible] fuit. 20

§19. Inchoatio quaedam facta e sub pedagogo, ut magistro

[illegible] arcuaret, [illegible] ideo Deus et pedagogum parvulis dederit,

[illegible] illa. [illegible] famulum suum et magistrum grandioribus, id e Evangelium

filium suum Unicum suum. 22

§20 [illegible] Apli Evangelium scripserunt, [illegible]

[illegible] praedicaverunt. Narratores quippe Originis, [illegible]

[illegible] passionis [illegible] Evangelista. Na[illegible]

[illegible] nomen si quaeratur [illegible] Latine [illegible]

[illegible]

bonum nuntium, dicitur Evangelium, id est bona annuntiatio: quod
quidem cum aliquid bonum annuntiatur, commune dici potest: proprie tamen
hoc vocabulum obtinuit illa, quae dixi, annuntiatio ~~salvatoris~~
salvatoris. 25

§ 21 Ubi opportune Jo. 1. 41, dicitur etiam illud commemora-
vit quod vidit Jacob Gen. 28. Amen dico vobis, videbitis caelum
apertum, et Angelos Dei ascendentes et descendentes super filium
hominis. Sicut enim Jacob viderat, a terra in caelum scalam, per
quam ascendebant, et descendebant Angeli Dei, in quibus sig-
nificati sunt Evangelii praedicatores Christi, ascendentes etiam
ceu ad intelligendam eius supereminentissimam dignitatem exce-
dentem universa creata, ut eum invenirent in principio Deum V-
erbum Deum, per quem facta sunt omnia, descendentes autem ut eum
invenirent factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui
sub lege erant, redimeret. In illo enim scala, a terra usque
ad caelum, a carne usque ad spiritum, quia in illo carnales
proficiendo velut ascendunt in spiritales fiant: et ad eos lacte
nutriendos etiam spiritales quodammodo descendunt, cum eis non
possunt loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.
Aug. 26.

§22. Cunctarum avium visum acies aquilae superat, ita ut solis radius fixos in se eius oculos nullâ luminis sui coruscatione reverberans claudat. 27

§23. Per Evangelistas quatuor spiritorum viu numerus exprimitur, quia omnes qui in tanta modo spiritus sunt, spiritus sue rectitudinem, eorum Evangelia didicerunt. 27.

§24. Ut 4. pennata alia Ezechielis i. sanctos 4. Evangelistas designent, ipsa uniuscuiusque libri Evangelii exordia testantur. Nam quia ab humana generatione cepit, iure per hominem Mattheus. quia per clamorem in deserto, recte designatur per leonem Marcus: quia a sacrificio exorsus est, bene per Vitulum Lucas: quia vero a divinitate Verbi cepit, digne per Aquilam significatur Joanes, qui dicens: in principio erat V., et V. erat apud deum et d. erat V., deum in ipsam divinitatis substantiam intendit, quasi more aquilae, oculos in sole fixit. 27.

§25. Sive autem locum aquilae iuxta, o dexteram esse describitur Ezech. 10, quia Verbum Patris deum apud Patrem esse denuntiat, super Evangelistas ceteros contemplationis excreverit. cum quibus etsi simul de eius deitate loquitur, hanc tamen ceteris subtilius contemplatur. Sed si Aquila, cum hi: oru

bus alijs adiuncta quatuor alia eẽ memorans, mi:
rũ qmdo deniq ipvorũ quatuor eẽ desvibit, nisi quia
Joanes, ꝑ hoc, qd in pprio Verbũ vidit, etiã sup semetip
sũ transijt. Nã nisi et se transisset, Verbũ in pprio n vi:
disset. Quia q. et semetipsũ transgressus ẽ, et iã solum
modo sup tria, d adiuncto et se, sup quatuor fuit. 27.

s. 26. Quatuor facies uni s: quia si requires,
qd Matthæus e (habes de cõi Evang.) 28

s. 27. Excellentissimo filio nostro Adeloaldo
Regi transmittere phylacteria curavimus, id ẽ crucẽ cũ
ligno sancti Crucis Dñi, et lectionẽ S. Evngelij theca
ꝑsica inclusã. Greg. ep. 12. l. 14. Ad hunc locũ Gregorij
facit, qd ex Isidoro Pelusiota l. 2 ep. 150. refrunt de par:
vis evnglijs, quæ religionis cã gestabant Mulieres. 29.

s. 28. Nã ambiguũ ẽ oẽs sanctos et Prophetas
celesti desiderio Evngelicæ beatitudinis tempus optasse, Dño
dicente Matth. 13., Amen dico vobis, quia multi Prophe:
et justi cupierunt videre, quæ vos videtis, et audire,
quæ vos auditis. 30.

s. 29. Prestant sibi mutuã Evnglia plenitudinẽ, dũ alia
ex alijs, quia oiã unius Spiritus predicatio sit, intelli:
guntur.

gunt. 31.

§30. Scribens evangelium suum Joannes, scribendi debitum operae rationem, et videamus, quod ostenderit dicens c. 20: Haec autem scripta sunt ut credatis, quoniam Jesus est Christus filius dei. n. 32.

§31. Neque autem plura numero ~~evangelia~~ quam haec sunt neque rursus pauciora capit esse evangelia. Quoniam enim 4 Regiones mundi sunt et 4 principales spiritus (venti), et disseminata est ecclesia super omnem terram, columna autem et firmamentum ecclesiae est evangelium, et spiritus vitae, sequens est quatuor habere eam columnas, undique flantes incorruptibilitatem et vivificantes homines. Ex quibus manifestum est quoniam qui est omnium artifex Verbum, qui sedet super Cherubim, et continet omnia, manifestatus hominibus, dedit nobis quadriforme evangelium, quod uno spiritu continetur. quemadmodum et David postulans eius adventum ait ps. 79. Qui sedes super Cherubim, appare. Etenim Cherubim quadriformia, et formae ipsorum imagines sunt dispositionis filii dei. Primum enim ait, simile leoni, efficabile (actiuam) eius et principale (principatum) et regale (regnum) significans. Secundum simile vitulo, sacrificalem et sacerdotalem ordinationem significans.

ficans = Secundum habens faciem quasi humana eius, qui e' secundum hoc adventu eius manifeste describens. Quartum simile Aquilae volantis // Spiritum in Ecclesia advolantis gratiae manifestans. Et Evanglia iis his consonantia, in quibus insidet Christus Iesus. Aliud n. ? illa, quod e' a Iohanne principalem, et efficabile, et gloriosa generatione eius enarrat, dicens sic = In principio erat Verbum ec. // Propter hoc et omni fiducia plenum e' Evanglium istum, talis e' n. persona eius. Id vero quod e' secundum Lucam, quoniam quidem sacerdotalis characteris e', a Zacharia sacerdote sacrificante Deo inchoavit. Iam n. saginatus parabatur Vitulus, qui pro inventione minoris filii incipiet mactari. Matthaeus vero eam, quae e' secundum hominem generatione eius enarrat = Liber generationis I. C. ec. // et iterum = Xti au. Generatio sic erat // Humanae formae iis hoc Evanglium: propter hoc et per totum Evanglium humilis sentiens, et mitis homo servatus e'. Marcus vero a prophetico Spiritu, et alto adveniente hominibus initium fecit. Initium, inquiens, Evanglii, sicut scriptum e' in Isaia ec. // volatile et pennata imaginem Evanglii monstrans, propter hoc et compendiosa et

precurrente

praecurrente annuntiatione fuit: Propheticum n charac-
ter e hic. 33.

532 Adeo de numero 4 ~~Coactor~~ Evangeliorum
constabat Irenaeo, ut eidem ipsi: neq. plura numero q haec
s, neq. rursus pauciora capiat ee Evangelia,, sine, in ver-
ba W ita urgenda s, quasi sic necesse fuerit, quatuor
ee Evanglia, ut huic numero Deus nihil addere, aut
detrahere potuerit. Nam is e s. Doctoris sensus, in tantu
nu sapientissima dei providentia constitutu, ut 4. eent Evan-
glia, nec plura, nec pauciora. Cuius quidem providentiae,
multas affert rones petitas a 4. mundi regionib, ~~a 4.~~
et cardinib, a quatuor ventis pp̄alib, a 4 praecipuis,
quib aedificium quodq. fulcitur, columnis, a 4 Ezech. alibus
ec.; misticas certe rones, non demonstrationes, quibus
probare contendat, res ita fieri debuisse, nec alit, sed quib,
se, ... quib rem iam factam explicet, ostendatq, sapien-
tissimo Dei consilio ordinatam fuisse. 33

533. Exierunt in fines terrae ea, quae a Deo nob
vona sunt, evangelizantes, et caelestem pacem hoib
annuntiantes.

534.

§34. Evangelium sec. Matth. ad Judaeos scriptum e.,
Hi n maxime cupiebant, ex semine David Xtum ostend.
Matthaeus vero, qui eadem, nec remissiori q ipsi, cupidi-
tate tenereh, oi re ne stinuit plenam ipsis fidem facere,
qd Xtus sit e semine David, ppterea a Xti genealogia
initium duxit. 35.

§35. Evangelium ob hoc scriptum e, ut legatur; nec ob
aliud legit, q ut rationabilem consolationem, l desolationem
exinde capiamus.... Evangelium speculum veritatis ne-
mini blanditur, nullum seducit. Sed in eo se quisque repe-
riet, qualis fuerit ut nec ibi timore trepidet, ubi n est
timor, nec laetetur, cum male fecerit. Sed quod dicit Spa.
Jac. 1.: si quis auditor e verbi, et n factor, hic compa-
rabitur viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo,
consideravit n se et abijt, et statim oblitus e qualis fue-
rit,, Nos autem n sic: o consideremus nosmetipsos in ipsa
q audivimus, s evangelii lectione, ut proficiamus ex ea,
et corrigamus iterum ea, si qua in nobis deprehenderimus
corrigenda 36.

plena mensura / semiplena
§36. Plenitudo in Evangelio, semiperfectio in Lege
sicut legimus dicente Dno: n veni legem solvere,
seu

seu implere Matth. 5. 17. s'1.

§37. = Lex pedagogus noster fuit in Xto Gal. 3. 11 Pe-
dagogus cuius e', an adolescentis? utiq. aut adolescentis,
aut pueri; h.e. etatis infirme. Pedagogus n., sicut etiam
interpretatio latina habet, doctor e' pueri; qui utiq. inf-
fecti etati n. pt. perfecta adhibere precepta, que sustine-
re n. queat. ... Ipse aut Deus Eunglio perfectiora ser-
vavit, siquidem ait Matth. 5. = n. veni lege solvere, s'
implere, s'3.

§38. Sicut Eunglio, p q. etiam nos, qui oculis nostris
venientem in hunc mundum n. vidimus Xtum, videmus ei,
dum facta eius legimus, intuere, ut sicut illi, quibus appropin-
quabat, fide mutuabant de eo, ita nos, dum gestis eius cre-
dimus, appropinquet. s'1.

§39. Eademq. (V. maria) postea Joani Eunglistae tradita
e' coniugium nescienti. Unde n. mirum pre ceteris mysteria dña
loquuta, cui presto erat aula celestium sacramentorum s'7.

§40. Eunglium vocaverunt, q. bona hois nuntiet,
puta deum hoem factum; hoem vero dnum, demonum dissolutio-
ne, peccatorum remissionem, regenerationem, adoptionem, et
Regni celorum Hereditatem . Eunglisti vero dicunt non

n solum hi quatuor, verum etiam omnes simul Apostoli, de quibus pa-
riter antea loquutus est Isaias 52: Quam pulchri, inquiens, pedes
evangelizantium pacem, evangelizantium bona. Verum hi quatuor pro-
prie evangelistae vocati sunt, quasi qui per spiritum omnia narraverunt,
ac providerunt; caeteri vero omnes, tamquam qui hoc ipsum sine
scripto praeverunt. Bibl. 2.

44 Ex Auspicio ad Votum e modus ipse dicendi

§41. De excellentia evangelii, et differentia ipsius ac
legem, de figuris evangelistarum, et eorum modo scribendi, de
materia evangelii, intentione, fine, et ad quas partes plurie spectat,
dictat vobis praescribere. Materia evangelii est SS. Trinitatis my-
sterium, Christus secundum divinam et humanam naturam, dicta et facta
eius, aliorumque facta et dicta ad ipsum. Intentionem vero,
et finem aperit Joannes dicens c. 20. Haec autem scripta sunt
ut credatis, quia Jesus est Filius Dei, et ut credentes vi-
tam habeatis in nomine eius". Finis nempe (idest finalis
causa evangelii) est sane credere, perfecte diligere, sacramen-
tis insigniri. et horum finis finalis causa est vita aeterna. Ad
haec quippe adipiscenda fuit intentio Evangelica prae-
dicare et scribere ——

§42. Nunc de excellentia, et differentia evangelii
dicamus

dicamus. Aug. de cons. Evang.: int oẽs dĩnas auctates
Evangeliũ merito excellit. Qđ n. lex, et Prophetæ, futurum
prænuntiavent, hoc redditũ, atq completũ in Evanglio
demonstrat. Isidor. l. differenti: int Legem, et Evang.
liũ hoc interẽ, qđ in L. littera in E. gra. Illa habuit um:
bra, ista veritatẽ. Illa data ẽ pp transgressionẽ, ista
pp iustificationẽ. Illa ignoranti demonstrat peccatũ, ista
agnitũ iuvat ut vitet. Illa flagitijs deditos increpat,
ista peccantes bonitate propria liberat. Illa talionẽ de:
crevit reddere, ista etiã pro inimicis orare iussit. Illa
coniugio multas habere, crescere, et generare præce:
pit; ista continentiã suasit. Illic prædicat circumcisio car:
nis, hic lavacrũ in ablutionẽ cordis, et corporis. Illic
Chanaan Regnũ, et promissiones temporaliũ rerũ
continens, hic vita æterna, regnuq. cœlorũ promittit. Il:
lic sabbathi otiũ, et requies celebrat, hic sabbathi re:
quies in Xto habet, qui dixit Matt. 11. Venite ad me
oẽs qui laboratis &c. 11. Illic a sanctis alia imunda pro:
hibent, hic in corpore Xti, id ẽ in sanctis suis, ad admit:
tit quæ per illa imunda alia in mores hoũ significatur.

Illic

illic pecorib immolatis carnis et sanguinis hostie offerebant,
hic sacrificiu carnis et sanguinis offertur Xri, qd p illa
atia figurabat. illic ex carne Agni Pascha celebrat,
hic Pascha nostru imolatus Xtus, qui e verus agnus
imaculatus. illic neomenie, id e nove Lune, pria ce
lebrant, hic nova crea in Xto accipit, ut Paulus ait
2. Cor 5: si qua nova in Xto crea, vetera transierunt, ecce
facta s oia nova, 11. Qe plura in ~~lege~~ lege quippe re
gesta pro figura in significatione futurorum anun
tiabant; in gra vero Evangelice veritatis, que anun
tiata fuerunt, explent. Ibi in lege mandata, scripta
s, et promissa; d in lege mandata tenent, que lege
implere, l conservare iubent, promissa vero in Evange
lij plenitudine consumant. Ibi lex peccati monstra
vit, n abstulit, o sub suo terrore redactos hoies sua
vos effecit, et inde spiritu servitutis habuisse prio
rem Populum Aptus docuit Rom: 8. Evangelium
vero veniens crudelitatem legis amovit, pcta,
que lex puniebat p spiritu servitutis, laxavit,
p spiritu adoptionis filios ex servis reddidit, amo:
vem

vem i
comise
mai be
adiutor
paratio
diis
compa
Evangl
si
enigm
dinis
put
in se
solijs
Evang
deu
unu

...um, rem implendo, legis o[mni]b[us] donavit; et si deinceps punienda
... illa commiserint, p[er] eu[n]d[em] adoptionis spiritu[m] indulget. Jov:
...rat, mo[do] bene agendi p[rae]buit, et ut possint agi, quae docuit,
...gna adiutorem spiritu[m] infundit. Nam praecepta legalia, com:
...ia c[om]paratione Evang[e]lij, etiam n[on] bona dicunt[ur], Ezech. c. 20.
... ait dici[tur]: dedi eis praecepta n[on] bona, utiq[ue] n[on] bona Evanglio
...ece comparata; quia q[uae] praecipiunt n[on] p[er]ficiunt; gr[ati]a vero
...re ver Evangelij, q[uo]d exterius imperat, interius, ut p[er]ficiat, iuvat —
...un: §43 Veteris Testamenti intentio e[st], nova figuris, et
...nium: enigmatib[us] demonstrare: Evang[e]lij au[tem] ad ae[ter]nae beatitu:
...ri, ita dinis g[lori]as mentis humanas accendere —
... lege · 44. Hieronymus Paulae, et Eustochio in ep. ad Gal:
... Evang[e]lij puta
...ntra: §44. Non putemus in verbis Sc[ri]p[tu]rarum e[ss]e Evangelium,
... ser: in sensu: n[on] in superficie, s[ed] in medulla, n[on] in sermonum
... prio foliis, s[ed] in radice rationis, ex Hieronymo —
...lium §45 Ex Ambros, et Remig. Ecclesia cu[m] quatuor
...tà, Evang[e]lij libros habeat, unu[m] Evangeliu[m] habet, unu[m]
...vit, deu[m] docet, et sicut e[st] una fi[de]s, unu[m] baptisma, ita et
...amo: unu[m] Evangeliu[m], quia una e[st] doctrina Et q[uo]d unu[m] sit, Deus manifestat
...em

Matt: 10

manifestat, cum dicit: Ite: prædicate Evangelium omni creaturæ.
Et nos quotiescunq. plurali numero dicimus Evangelia,
id doctrinā dividimus, o libros distinguimus. Hinc Be-
da, cum sint, inquit, quatuor Evangelistæ, non tā quatuor
Evangelia q unum quatuor librorum veritate consonū edide-
runt. Sicut n. duo versus eadē prorsus habentes mā,
pro diversitate metri et verborum duo s., et tn̄ non nisi
una continent sntiā: sic Evangelistarum libri cum sint qua-
tuor, unū continent Evangelium, quia una doctrinā faciunt
de fide catholica, de comunione sacramentorum, ac de
premio virtutum. Juxta hoc dicit etiā Hieron. qua-
tuor Evangelia esse unum, et unum quatuor. Nā licet 4.
dicant, quia divisim et vario ordine quatuor ea pre-
scripsere, tn̄ unum s. in suma fidei catholicæ. Sic etiā
dicit Aug. qd plures eccliæ, s. una eccla. plures quidem
varietate tribuum, et linguarum, et populorum, una
s. participatione fidei et sacramentorum.

§46. Evangelium interpretatur bona annuntiatio. Græce
n. eu bonum, angelos annuntiatio dicitur. unde et
Angelus nuntius interpretatur.

§47.

ixi de figuris Evangelistarum adversas, diversas
Patrum sententias ponemus, ut lector eligat, quod sibi potissi-
mum videbitur. Hieronymus: Quatuor Evangelia multo ante
praedicta Ezech. volumen probat c. 1, in quo prima visio
ita contexitur: Et in medio sicut similitudo 4 Animalium et vul-
tus eorum facies hominis et facies Leonis, et facies Vituli,
et facies Aquilae. // Prima hominis facies Matthaeum significat,
qui quasi de homine exorsus est scribere. Liber Generationis etc. //
2dam Marcum, in quo vox Leonis in eremo rugientis auditur
- Vox clamantis in deserto //. Tertia Vituli quae Lucam
a sacerdote Zacharia sumpsisse initium praefiguravit. Quarta
Ioannem, qui ad altiora festinans de Verbo dei di-
sputat. Et in Apocal. quae eadem est significatio ubi dicitur,
et primum simile Leoni, 2dum simile vitulo, tertium simile
homini, quartum simile Aquilae volanti //. Sedulius = Hoc
Matthaeus agens hominem generaliter implet: Marcus ut alta
fremit vox, deserta Leonis: Iura sacerdotis Lucas tenet
ore iuvenci: More volans aquilae verbo petit astra Ioan-
nes //. Aliter Iuvencus Mattheo hominis, Marco Aquilae,
Lucae, Vituli, Ioanni tribuit faciem Leonis. Aug. vero in
Matthaeo

matthæo Leone in marco hoẽ, Vitulu in Luca, et Aqui
la in Joanne intelligit. Qui Hieronymi sequunt distribu
tione, magis de ipsis librorũ coniectura capere volue
runt, q de tota intentione Evangelistaru. Alij n. matthæ
multo convenientius matthæu regia Xti psona maxime
comendant, q Leonem significat. Unde et in Apoc cu ipsa
tribu regia Leo comemoratus e c.1. ubi dicit = Vicit Leo
de tribu Juda ,, et ãdu matthæu Reges narrant venis
se ab oriente ad rege quærendu et adorandu. Lucã
p vitulu significari neutri dubitaverunt qui quasi
ad hostijs deputatu circa templu maxime et Hiero:
solyma narrationis suæ versat incessu. In pñc n. col
locat sacerdote ad ara orante. mariã repleto Dño Hie
rosolyma mittit ad domu Pontificis c.2. Illic Baptista
natu refert, illuc Dñu natu cu hostia transfert, illuc
cum Parentib singulis annis ducit, duodenne in Templo
choris doctoru inserit, et post extrema c.24 discipulos
deu in templo laudantes in fine Evangelij claudit. Ideo
au marcus videt inquit Aug. hois demonstrare p
sonã, et matthæi comes ee, quia cu ille plura dicit.

psa regia

, ipse regiam personam, que sine comitatu esse non solet, l,
quod probabilius est, quia cum ambobus incedit: Nam quis
Mattheo in pluribus, tamen in nonnullis Lucas magis congruit, ut
hoc quo demonstret ad Regem, et ad vitulum Christi et
ad regalem quod Mattheus, et ad sacerdotalem quod Lucas imi
nerat, personarum, in quo utrius homo est, pertinere: quod figuravit Mar
cus gerit pertinens ad utrumque

§ 48. Nunc autem que ad scribendi modum congrue referri valeant, proponamus. Aug. ad Volusiam. Modus ipse dicendi, quo Evangelium constat, omnibus accessibilis est. Ea que aperta continet, quasi amicus familiaris sine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea vero, que mysteriis occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuscula, et inerudita, quasi pauper ad divitem; omnes invitat omni humili sermone, quos non solum manifesta pascat, sed etiam secreta exerceat veritate. Hic salubriter, et prava corriguntur, et ~~parva nutriuntur~~, et magna oblectantur ingenia.

§ 49. Hieron. in princ.: Quatuor sunt qualitates de quibus scripta Evangelia constant. precepta, mandata, testimonia,

nia, exempla. In preceptis iustitia, in mandatis cha-
ritas, in exemplis ſpetio —

§ 510. Quæ autem causæ extiterint, ut Evangelium scribe-
ret, videamus. Hieron. in prol.: Ob eorum maxime
causam, qui in Jesum crediderant ex Judæis, et nequaquam
legis umbram servabant, succedente Evangelii veritate,
Matthæus Evangelium edidit. Sic n. prius transiret ad
cum aliis Apostolis ad gentes, Ecclesiis de Judæa quibus prædica-
verat verbum pro mandavit scripto, ne fideles prædicatores, et Ec-
clesiarum pastores, aliquam super seminarent errores —

§ 511. Ioannes cum esset in Asia et Hæreticorum semina
pullularent Ebioni, et ceterorum, coactus est ab Episcopis
Asiæ de divinitate Salvatoris scribere. Hunc Ecclesia-
stica narrat historia, cum a fratribus cogeretur, ut scriberet,
ita facturum se respondisse, si indicto ieiunio in commu-
ne omnes Deum precarentur. Quo expleto, eructavit, in
principio erat Verbum etc. ~~[illegible]~~ ex Zacharia
~~[illegible]~~
gio Chrysopolitano Prefat. 1. tom. 19. Bibl. PP.

§ 512.

552. Unum ex quatuor Evangelistarum dictis Evangelium
claro studio composuit Amonius Alexandrinus, qui ca:
nonum quoq. Evangelij fertur inventor. Hoc Eusebius Ce:
sar. in ep. praescripta editioni, qua memoratos Evangelij
canones edidit, praefati viri imitatus studium, Capiamo
scripsit. Tatianus etiam vir eruditissimus, et eleganti elo:
quentia praeditus, cui commendationem B. Hieron. in l. de
Viris illustr. non tacuit, et unum ex quatuor, ut Ecclesia:
stica narrat historia, compaginavit Evangelium et magni:
ficos contra Gentes libros edidit. Hic B. Justini Phi et marti:
ris, dum adhuc viveret, discipulus fuit. dein vero doctrinae su:
fastu elatus ad haereses volavit. . . Hieron. in hom
de villico iniquo introducens Theophili expones hanc eius
laude abiicit: Theophilus Antiochenae Eccle. septimus
post Petrum Aplum Epus, quatuor Evangelistarum in unum
opus dicta compingens, ingenij sui nobis monimenta di:
misit. . Aug. in 2 de Cons. Evangelistarum quoad ei visum
e ex diversorum dictis unam narrationem faciens, dixit.
Hoc exemplo sive ut a me factum e, sive alio modo commo:
dius fieri possit, videat unusquisq. et in caeteris locis fieri
posse.

posse —

§373. Suscipe ergo Articula in hoc opere, et si commodius possis in alio, Verbum breviatum, quod Deus fecit super terram Isa. 10 Rom 9. Collige ergo Verbi incarnati historiam, mandata, promissa. In his habeto viam, veritatem, et vitam. Xti ejus exemplis nosce, quomodo bene vivere possis, præceptis, et promissis, bene vivere sciar, et velis. Zachari Epis Chrysopolitan. Præfat, III t. 19 Bibl. PP.

§374. Zacharias iste Episc. Chrysopol. similis ei, quod adhortor, opus elucubravit t. 19 Bibl PP

§375. = sicut tradiderunt nobis ec. Luc. 1. 11. Non solum Marcus, et Lucas audita didicerunt, quæ scribebant; sed etiam Joannes et Mattheus multa de infantia, pueritia, genealogia salvatoris aliis narrantibus didicerunt. = Theophilus interpretatur amans deum, vel amatus a Deo. Quisquis ergo amat deum, vel a deo se desiderat amari, obediat Evangelio tanquam sibi scripto —

§376. = et Verbum erat apud deum Jo. 1. 1, tanquam sapientia in ipso cujus est. At ne sapientia ista Dei aliud quam Deus putaveris, sicut hominis, vel Angeli sapientia aliud est quam homo ipse, vel Angelus

gelas cui p accidens inē, addit = et Deus erat verbum //.
= O'ia p ipsu facta s //. Ois crea, et corporea, et incorpo:
rea oē qd natis inē substijs, veluti quantitas, qualitas me:
rus eq p Dei Verbum reperiunt eē. Malu vero n ē fa:
ctu p ipsu, quia nulla specie stinet, nulla nā sua subsi:
stit, o solum privatio boni ē. sicut n. natis luminis absen:
tia cecitas dicit oculi, et sicut tenebre lucis absentia s,
ita malu dicimus absentia boni. Et sine ipso factu
ē nihil // Jdē ē, ac si dicat, extra ipsu nihil factu sub:
sistit, = sapia n attingit a fine usq. ad fine fortit Sap. 8 //
i. ē a minima crea usq. ad maxima. Unde Dns p Pro:
pheta = Celu et terra ego impleo Jer 23 //. Hieron.s: Qui
celu et terra implet, procul dubio nullus ē locus ab e:
ius presentia absens. Supra oē quippe creatm presidet re:
gendo atq. implendo = subtus oia ē, sustinendo, atq. por:
tando oia, n pondere laboris, o infatigabili virtute; quo:
niā nulla crea p se subsistere valet, nisi ab ipso sustin
ta, qui illa creavit. Extra oia ē, o n exclusus. Ut au. in:
telligas ortu, et mutatione creatu fieri absq. oi muta:
tione mentis dīe, que imutabilis et primeva veru ratio est,

est, supponit — "Quod factum est in ipso vita erat". Scien-
dum, quia improprie et figurate dicuntur effectus fuisse, ubi
eorum causae originales praecesserunt. sic n. dici solet: omnes
fuimus in lumbis Adae, id est, a causa ibi praecedente pro-
pagati sumus. Ita etiam dicitur arca fuisse in mente Artifi-
cis, quia eius dispositio, et ordo ibi praecessit. similiter quoque
dicitur: quod factum est, erat in ipso vita, h.e. a vita in Ver-
bo habita, pendebat quod factum est, et fieri, et subsistere. Li:
stas vero in Verbo nominat rerum rationes, et causas
immutabiles atque aeternas. Unde Aug. l. 83. q., omnia ratione
condita sunt et non eadem ratione homo, qua equus; hoc n. absur-
dum est existimare: singula igitur propriis sunt creata rationibus. Has
autem rationes arbitrandum est esse in ipsa mente Creatoris.
Non n. extra se quicquam positum intuebatur, ut secundum id constitueret,
quod constituebat. Quod si hae, rerum omnium creandarum creatarumve rationes
divina mente continentur, neque in divina mente quicquam nisi aeternum, atque
incommutabile esse potest, hae rationes rerum principales sunt, atque
incommutabiles manent, quarum participatione fit, ut
sit quicquid est, quoquo modo est. Has quidem rationes, sive i-
deas sive formas, sive species, sive rationes licet vocare, et

et multis

sciem. et multis creditis appellare, ô paucissimis videre qd ve.
ue, ubi vv e. = Et vita erat lux hom., id e, unde vates
: oes creae, ut beati fierent, illuminandae erant In futura
r pro. n. vita, quae vere vita dicenda e, cogn̄o sapiae dei, et vē:
absolutissi: nio eius p quas optime cuncta s̄ cōdita, et disposita, tan:
s quoq. te beatiore quemq. efficiet, quto amplius cuiq. et inō
n Dev. tuevit, et participatione sui magis illuminaverit eum
e. Ii: Nā sapore quodā spiritualis gustus id tunc experiendo co:
usa gnoscet, in ipsa rei specie, qd nunc teneb in p̄i. de qua co:
ā rone quē ipsa Veritas Jo. 17. ad Patrē: Hęc ē au. vita ęterna,
absus. ut cognoscant te verū deū, et quem misisti JXtū.
nis. Hoc = Et lux in tenebris lucet h.e., ubi etiā ipsa videtur,
toris. nec advertitur ab his, qui quasi cęci sub sole manent. Quis
stituerit, n. novit sensū Dñi? Rom. 11. h.e., eius sapere sufficit
rones rones, quas Deus habet in oīs condendis seu disponendis
, atq unde et subditur = Et tenebrę eā n comprehende:
, atq. runt. illi oio qui eorū p eā s̄ illuminati eā sapere
fit, ut nullatenus valent. Tenebras etiā vitā totā presen:
sive i: te extra futurā dei Visionē comparatione illius futu:
vocare, ve, claritatis intelligere possumus. Lucet itaq. Sapia dei
etiā
multis

etiā in hac vita, o lux eius tenebris ignorantiæ nostræ
n apparet; quia tā sapient a Deo oiā edita s̄, seu dispo
sita, ut in se ipsis ia habeant, unde hanc de se cognitionem
prævere queant, quæ futuræ beatitudini reservanda ē
At vero ut tenebræ illuminarent, a luce, missus ē Jo
annes, inquit Ambros., testiū p̄hibere veritati. Joannis
ig. nobilitas n̄ solū a Parentib, ꝯ etiā a Progenitoribus
monstrat, n̄ seculari potestate sublimis, o religione, ut
quasi hereditario iure in ipsū sibi p̄ adventus Xti præ
dicaret. Et hic Zachar. subnectit historiā Joanis ex c. 1.
Luc. : 1 Zacharias apud Chrisopol. t. 19. Bibl. PP.

§ 50. Sanctarū Scripturū utriusque adeo ē obscu
rata mysterijs, ut eā simpliciores n valeant intelligere,
neq. tā abstrusa, ut ad puerū, dū hic vivit, eā possit aliquis
penetrare. Verū magis tantā præeminet dignitate, ut
no se nisi cū pietati ac religioni affectu volentib acce
dere Dnū manifestat, o infra suas tenebras suo erro
ris vitio circumseptos, intrō vanos derelinquat.

§ 51. Evangeliū Græce dicit qd Latine bonū nuntiū
l bona anuntiatio. Qd quidē cū aliqd bonū anuntiat,

etsi

tve, etsi sem̄ oīno dici pt, proprie tn̄ hoc vocabulū prefato
dispo tenere debuit illa annuntiatio salvatoris in carne, quę, nob
m oē bonū stulit

daē   ssz. mattheus ideō patrior curis ex pprio libri no.
e/o. men indidit Eunglio suo dicens = liber generationis Jhs Xhi
rnis Ihs Xhi ea Paschas. Ratbertus Prefat in Matt t. 14.
ibus Bibl. PP.

e, ut   ssz. Et ideo medullitus cordis, Trinitas deus no.
pre, sh, tuā invoco eximius observando majestatē; ut sancti
c.1. Eunglj misteria, quiblibet ad profectū, eodē spiritu, quo
sunt divinitus revocata, ſſm Patrū ſ oīa vestigia sequen
obscu. do, caleam liquidius explicare. Imploro nāq; prius servus
ere, meos regas, ne oberrem a veritatis tramite de me quippiā
liqui presumendo; & tua suffultus grā qđq; in eo narrandū ē,
, ut totū ex te sentiā: et qđ minus ē; quia necdū capio, Spiri
s ace tui sancto duntaxat alteri reservandū commodius derelinquā,
erro. dū modis oīb ex pia devotione temeritatis audaciā ne incur.
rā. Tribue quęso, benignissime rector, dispensante grā, quę
untiū necdū intelligere queo, saltē fide integra capiā et qđq;
ntiat, eodē litteris enuntiat, totū credendo teneā; neq vita aut mo
etsi   ribus

vitę veritatis intelligentię eradicat. . . . .

500. Quapropter moneo lectorem diuinis spacium eloquiis operam dare, et si ob exiguitatem personę veritatem legendo subsidiant, o persona per veritatem sibi commendata accipiat, eademque veritatem intelligentię, non per alium, quam per scripturam deuotus legat . . . . . .

501. Veruntamen non adeo ignarus ut nesciam, quod nequeo digne quatuor Euangelistarum quadrigam sensu penetrare exiguo, neque ad liquidum unum eorum intelligere. Non dicam ego tantillus, verum etiam nescio etsi ullus eorum, qui magnos sese faciant virtutibus. Quoniam hęc quadriga dei currus dei est multiplex, in qua Xtus celestis auriga peragrat quadratum orbem modo uniuersum, nunc in tempore volans per omnia, nunc extra tempus super omnia et ultra celorum excelsa, super ad Patrem idem in una eternitate deus manens; nunc infra tempus deus homo perlustrat uniuersa, modo a summo celorum egrediens, excurrens usque ad inferos, modo ab inferis regrediens usque ad superos —

502. Ex eorum dictis est, et verum quoque est, quod recte sapimus et intelligimus, quia eorum verba verba sunt dei in-

quibus

quib; profecto verbis vi humana sapia o spiritus, et vita

lucet. Et ideo ipsa verba iure verba vitę dicunt, quia

in his flos eloquentię, vi redolet se, cularis, afferentur ē fru=

ctus vitę. Quapp etsi ad plenu nemo de talib; loqui pt,

vi ideo tn̄ et toto hō quilibet silere debet ——

· esse ipse impetrat

s. 03. Intelligentia Trinitatis vi in pcuariabilib; humane,

sapię verb; istat, o in sapia Xti. ---- Hęc sapia Xti

in mysterio abscondita ē in ipso, in quo s. oes thesauri sa

pię et scię Dei recondit. Et ideo ab ipso impetranda ē

ut oratio nostra emolumentu magis habeat pfecti,

intelligentię, q incitamentu vanitatis ——

s. 04. Sed quia hęc 4. alia varie describunt, quę

venirent, cui Joanes primu at similit, scdm dixerit Ap 1.

cu Ezechiel propheta 1., vi scdm speciē, o Triū primo ali

inee pribuerit. ----.. Quatuor facies uni et quatuor

pnne uni. Ubi patent, vi. Trinitatis demonstrat, cor.

dia, et unitas Trinitatis dei, dn qlibet eoru et sua, et

triu possidet forma, ita ut et in uno tria, atq in tribus

unu inveniat. Quia oiu eoru una facies ē et

pnnia

propria: ita ut et proprietas predicationis mirabiliter res-
plendeat in singulis, et unitas commendet in omnibus. Quia licet
singuli suam habeant proprietatem narrandi, non tamen aliam
invenies faciem in alio, quam alius non habeat, et ideo unum,
ut ita dicam, ineffabiliter quatuor facies sunt ——

5.65 De cetero precor lectorem meum, ne processus
sermonis vix sufficiens sensibus spatium, fastidiosa censeat,
prolixitas quando non oratio nostra verbis, sed sensibus dilatatur.
Licet enim plerisque legentium plus placeat sterilis brevitas in-
dicii, quam utilis explanationum prolixitas, tamen locupletior sen-
sus iure studiosis plus prestat quam commentum bre-
vitatis. . . . . Quod si nec ista, nec illa placuerint qui
quolibet ignavia pressi, legant que sibi dormitu, somnique
silentio pingunt, aut si sensus delectant, siliquas porco-
rum secularium litterarum adhuc pueri, vel cortices ro-
dant. Paschas. Ratbert. Prefat. in l. v sup. Matt. t. 14
Bibl. PP.

566. Quod si ad Evangelium refertur hoc granum
sinapis, tunc homo seminans verbum Evangelii est Christus,
quod ideo minimum dicitur ad comparationem humane

Phie

Phie, quia n credentib vile videt: sed cu seminatu pre
rit in corde fideliu, fit arbor eximia, du ascendit, et di:
latat ultra oe sapia mundana. Paschas. Ratbe . . .
l. 7. in Matth. c. 14. Bibl. PP.

507. Quia etsi quatuor s. Evnglia, unus e fons
surgens de terra, et qua ꝑ veritas orta e, qui oe
irrigat terram, et Paradisu a pncipio creationis dei.
Ipseque dividit in quatuor fluminu capita, et ine:
briat totu quadratu orbem sui fundens oia. Et ideo
n possunt, ut pravi hoes conant asserere, inter se ee
diversi, quia ab uno fluunt fontis impetu, nec aliunde
manare probant, q de Paradiso dei, unde ista iustitia
celestis de celo prospexit, et ad nos usq. venit, qua iusti:
ficamur oes. Constat igr quia n pt ee diversu, qd e
unum . . . Unde et postea a Joanne, cu esset
ipse unus ex eisde quatuor, in celo visi s ai si quatuor
alia; ubi cu darent illi gtia et honorem, et benedictio:
nem sedenti sup thronu, viginti et quatuor seniores
procedunt mittentis coronas suas, et adorant viventem
in secula seculorum. Qd si in celo visi s, et ad voces
eorum

eorum dicit surgere illius et pre Curie Senatus, id est omnis ordo Predicatorum, et adorare viventi in secula seculorum quanto magis nos audire oportet, et in eorum voces intendere, quia non sunt diverse, neque dissone, quoniam unus in eis spiritus, unusque fons. Et ideo communiter unum dicunt, cinumque sapiunt, quia ipsi nihil aliud sunt, quam organum Spiritus Sancti —

§ 8. Verum quia vivus non aliunde fluit quam de fonte, ideo non sunt audiendi qui astruunt, Christum potius sua quam per se scribere gesta debuisse, quam per alios, cum illi nihil aliud scripserunt, quam que ille ostendit, et dixit. Neque puto dicendum quod ipse Christus de se scribere noluerit et non fecit: quandoquidem membra eius, id est manus, et digiti corporis scripserunt, quod dictante capite Christo ipsi intus audiebant. Nam certum est quod quidquid ille de suis factis, et dictis nos legere voluit, hoc scribere Spiritus Deus suis manibus imperavit. Quapropter hoc unitatis consortium, et in diversis officiis concorde membrorum sub uno capite Christo ministerium, quisquis recte intellexerit, non aliter accipiet, istis unum narrantibus, quam si ipsam manum Domini, quam in

proprio

proprio suo corpore gestabat, scribente superavit.——

569. Nemo, etsi apta videntur, quae dicunt, totum se intelligere praesumat, quod ab eis est promulgatum. Non vili equidem, ut quidam aestimant sermone, sed divino, in quo eloquentia, et virtus veritatis superat ~~ad dictitatem veritatis~~ —— Inter tamen quos et ego tanti indignus videor operis, nec intelligam, mallem suavis esse sententiis, et efficax intellectu, quam facundus in verbis——— Unde licet in nullo horum me sufficere credam, tamen utrorumque. quia debitor sum tam Vobis quibus scriba, quam et fratribus quibus servitutis vota persolvo, precibus confido, et praesumo meritis quod ipse dabit dicendi effectum, qui dedit, ut facerem charitatis explendae votum. Paschas. Ratbert. praef. in l. x. sup. Matth. t. 14 Bibl. PP.

570. Unusquisque consideret, quomodo singuli Evangelistarum suum temperent ordinem, ut omnes unum dicant, et unusquisque eorum aliquid proprium habeat, licet alius excellentius in aliquo loquatur, alius vero submissius, omnes tamen et propria dicunt, et cum aliis communia, quae etiam quomodo sibi vicissim communicant, ut dicat unus cum altero, licet

iudo:

duobus; seu cum tribus, primum est opus considerare, et investiga:
re singulorum proprietates, in quo non modicus est fructus
laboris. Quia in his nihil invenies vacuum
a misterio, nihil superfluum, nihilque praetermissum de doctri-
Xti, quod Spiritus indicavit nobis necessum scire; quae omnia ita sunt
contexta, et ita figuris decorata gestorum, et dictorum,
ut ex una vestis incorruptibilis desuper contexta per totum vide
atur, et mira pulchritudo operum in singulis, ac multi:
plex variata sententiarum floribus cernatur. Paschas.
Ratb. praef. XI. in l. XI. Matth. t. 14. Bibl. PP.

§71. Sed quia Dominus recte quaerentibus sensus indeficiens
Verbi sensus adeo promittit; unde ait ipse Dominus
Oratori suo = aperi os tuum, et ego adimplebo illud,,
et ideo exiguus a me ipso, quod vestris impraevenientibus me
votis ex dono Largitoris praesumo. Paschas. Ratbert.
praef. XII. in l. XII. in Evang. Matth. t. 14. Bibl. PP.

§72. Quod aiunt Apostoli sancti Evangelium hoc erat, illi
caeterorum Apostolorum, et omnium fidelium dispensatorum tanti sa:
cramenti. Non omnes illi Evangelia scripserunt, omnes tamen Evan
gelium praedicaverunt. Narratores quippe dictorum, fa:
ctorumque

ctrinę, passionis, resurrectionis Xti ppri... sunt
Evangelia: Sedul. Hibernien in Ep. ad Rom. t. 6. Bibl. PP.

575. Hinc ē qd Dñus Moisi ait: sume tibi aromata, stacten, onicha, galbanem boni odoris, et thus lucidiss:simum, equalis ponderis erunt oia; faciesq thimiama com:positum opere unguentarii, mistum diligenter, et purum: cumq in tenuissimum pulverem universa tuderis, pones ex eo co:ram testimonio tabernaculi. Qd n. p has quatuor species o:doriferas, quarum virtute nati vulnera curant, et sanant, nisi quatuor Evangeliorum libros intelligimus, quorum virtu:te admirabili oēs languores sanant, oia vitia curant, et oēs infirmitates pellunt? Hęc au. quatuor equalis pon:deris s̄, quoniam unius, eiusdemq veritatis s̄, et authorita:tis. Miscent au oia simul, ut qd in uno Evangelio n habes, in alio reperias, atq. dum in quibusdam int se vicissim concordant, in nullo au. discordant, suaviorem reddant odorem: Et hęc quidem quo ordine, rone, et cum ea veritate, qua scripta s̄, populis exponunt, tunc ni. fit ex eis thymiama com:positum opere unguentarii, mistum diligenter, et purum. ... Tunc au in tenuissimum pulverem universa tun:dimus,

dimus, quo grado Evangeliorum sententias subtilius indagantes, et frequenti ruminatione frangentes, ad spiritualem intelligentiam redigimus. sicut n aromata quo teruntur, sua cius redolent; ita sacra scriptura quo plus ruminatur, et frangitur, tanto suaviore parat odore. Ponimus autem et hoc thymiamate coram tabernaculo testimonii, quo Evangeliorum verba ecclesiae nuntiamus. Euseb Emiss. Gallican. Homil. in Dedic. Eccl. t. 6. Bibl.

§ 74. Tatianus, qui erat primus auctor, et princeps Encratitarum, coniunctionem quandam et collectionem Evangeliorum nescio quomodo composuit, illudque diatessaron id e unum Evangelium ex quatuor collectum nuncupavit. Euseb. l. 4. Hist. Eccl. c. 22. Tatianus composuit etiam Evangelium quod dicitur Diatessaron, id e ex quatuor unum amputatis genealogiis, et aliis quaecumque ostendunt e Dnm natum ee ex ~~semine~~ David. secundum carnem Eo autem usi sunt solum ?, qui ? illius secte, ? hi etiam qui dogmata Apostoli ca sequuntur compositionis fraude non agnoscentes, sed simplicius eo tanquam libro compendioso utentes. Ego autem veni plus quam ducentos huiusmodi libros qui in honore ? ecclesiis

ki, habebant in nostris Ecclesiis quos ad res simul col
m: gissem deposui, et in eorum loco reposui quatuor Evan
sua. gelistarum Evangelia. Theodoret l. 1 haeret. fabular. Tatia
t. nus iste Sancti Justini Phi et Martyris cum adhuc viveret
an. discipulus fuit: deinde vero Domino sus[ceptus] elatus ac
gendo haereses ructavit. Zachar. Epus Chrysopolitan in 3.
iis ac monotessaron Ammonii praefat
: §75. Novum est Filium dei hoiem fieri: novum ad cor:
inceps pure in caelos ascendere. novum remissionem peccato.
n E. ex hoibus dari: novum sancto spiritu signari hoies. no
von ad sacerdotium accipere sacre observationis et regni
[...]avit expectare immensas repromissiones.
sunt e §76. Illum quatuor Evangeliorum Harmonia Amo.
or uno ... Alexandrino Auctore t. 3 Bibl. PP. Opus simile
dunt est ex quo meditanis.
solum §77. Rudi et duro populo lenes tradita sunt mandata in:
nostoli. ... ; perfecto autem et fideli populo Evangelica traduntur praecepta
ki, dum sum[m]a[m] consummati fidei et caelestis iustitiae. Hoc est quod dixit Dnus,
... non veni legem solvere sed adimplere. S. Chromat. in c.
... super S. Matth. t. 5. Bibl
... bebant

§ 778. Cum duo summa vitiorum genera sint, aliorum quod animo, et cogitatione rapitur: aliorum quod opere perpetratur, hoc quod opere perpetratur, statim per legem inhibitum, ac vindicatum est: illud autem quod in cogitatione positum est, per Consilium repressum atque coercitum. Consilium quippe id opus post flagitium vitiorum punit, verum et providet, ut ne vitia quispiam animo vitia capiat. Sed in manum, nunc ac lex data est. Isidori Pelus. ep. 243 l. 7. Bibl.

§ 779. Quid est igitur Consilium? Bonum nuntium, ut diximus, et quod est melius nuntium quam omnipotentem Deum scilicet habere in Personis unitatem in substantia. Patrem ingenitum, Filium genitum, tum Spiritum procedentem ab utroque annuntiare? Nativitatem quoque Christi 2dum divinitatem ante secula, 2dum humanitatem in fine temporum, miracula illius, passionem, resurrectionem, adscensionem ad celos, adventum illius ad judicium, resurrectionem generalem, gloriam electorum, damnationem reproborum?

§ 780 Lex promittebat terram dicens: si volueritis, et audieritis bona terrae comedetis. Consilium promittit celum dicens: penitentiam agite, appropinquavit enim regnum

celorum

celorũ. Illa prestabat vindictã de terrenis hostib, istũ prestat de spiritualib, illa promittebat longevã vitã temporalẽ, evangliũ reddit vitã sine fine mansurã. ... sicut Angeli dei in celo; et insup quod maius ẽ ut dicit, in Evanglio Ioanis. dedit eis potestatẽ filios dei fieri //

§81. Quatuor Evangliste in Ezech et in Apoc Ioan p quatuor alia designati s. Mattheus prefiguratur ẽ p hoẽ quia eius intentio in Evanglio ẽ circa Xti humanitatem unde et ab eius temporali generatione sumit ex ordiũ. Marcus leoni assimilat quia circa Xti Resurrectionẽ specialit versatur. unde in die Resurrectis Evangliũ eius ... ecclia recitat. Lucas significat in Vitulo quia circa nativ... humanationẽ Passionis specialit intendit. Vitulus n hostia sacerdotalis ẽ. unde et a sacrificio incipit. Ioanes designat p Aquilã quia divinã generationẽ quasi tuba incomprehensibili sublimiter intonat ceteris gradientib in terra cũ Xto, ipse tanq Aquila, imo plusq aquila volat. Et licet singuli speciales et proprias intentiones habeant circa Xtũ quadripartita tñ ẽ singulorũ intentio, quia omnes de Xti nativitate passione, resurrectione et ascensione loquuntur.

loquunt. Ideoq. hec alia quatuor facies habere vident. Shara-
erant, inquit, quatuor facies uni. Vel ideo dicunt ha̅ ẽ, quo
here 4. facies quia de illo tractant, illud predicant uni et vid
quatuor illas facies in seipso complexit. Ipse nasq est avari
hi nascendo, Vitulus patiendo, Leo resurgendo, aquila tri qui
ascendendo ——— jin nos
5162 Anima mea sturbata ẽ pp quadrigas vis Sh
Aminadab cant. 6 // Conturbata ẽ q Sponsa pro qua quadr
drigas Aminadab (Aminadab au. interpretat, sponta dicit.
neus, id ẽ Xtus qui pro nobis sponte se obtulit, oblatus salva
ẽ n quia ipse voluit. Porro huius quadrigae quatuor s
consiste, intelligunt 1. Nõ ẽ qui faciat verbũ consilii, votis,
et ẽ qui anuntiet pace populo, qui evangelizet bona, alia i
qui verbo et exemplo instituat ad eterna. ẽ q speciosi ad ce
pedes consilientium pacem consilientium bonum, dũ vero obe tunt
dicunt consilio, imo / pauci / nulli. Cũ n. consiliũ s
doceat mundũ contemnere, paupertatẽ diligere, vitam tri ab
presentem odio habere celestia et eterna tantum quaerere. ideo h
nos consilia proponentes et dereliti, quadrigis Ami. laun
nadab qui dicunt. Ad ottal, currimus in curribus quide
Shara:

dent. Pharaonis ac morti. Currus Pharaonis multiplices
ha è, quos in hac regione nostra saepe invenire possumus
uni et videre. è currus malitiae, currus luxuriae, currus
. et avaritiae, currus superbiae, currus invidiae. Verum
ula tamen quia scriptum è: hi in curribus, et hi in equis, nos aut.
in nomine Dei nostri invocabimus ps. 19.11, omissis cur
as ribus Pharaonis, in quibus è aeterna mortis, revertamur ad
gna quadrigas Aminadab, in quibus è salus, sicut Propheta
onta dicit. Qui ascendet super equos tuos et quadrigae tuae,
latus salvatio. Habac 3.11
tuor §583. hoc quod è quia dicitur quia Spiritus vitae erat in
nubsque rotis, nisi quia vita aeterna è in Contemplatione Spiritus Deo
bona alia ibant, et ii revertebantur quia spretis temporalibus
osi ad coelestia suspirantes, nequaquam iterum ad terrena rever
obe tunt. Petrus Blesens. serm. 51. t. 24. Bibl.
stiu §584. Cum eodem illud omnes modo non tractaverint quod
tur tamen ab alio praetermissum è, in litteris alius exaravit, quodque.
ssere. idem hic silentio suppressit, id ab eo, qui subsequutus è
mni. nunquam omissa è expressum, et historiae insertum è. Hi
rbis quidem Dei providentiae et administrationis opus hanc
rad: dubie

dubie prestantissimũ ē. Si n. quatuor Evangelistæ in oib
inter se consensissent ij, qui ad veritatis lumen accedunt
illos convenisse communiq. conspiratione, atq. sophistica consen
su, ea confixisse, et conscripsisse obiecissent, quæ nullo mo
do audissent. Nunc vero in illis concordia discordi elucescit
similisq. adeo ē ut ita dicam, Evangeliorũ Quaternio mu
sico organo tetracordo, quod perinctus personat modoque
hæc salutari cantico, modo illa sono vocis ornatissimo
hoïes, quotquot illud prorsus obstrenuerunt, percurrendo
consumit. Nicetas thesauri l. 4 c. 23. t. 25 Bibl

§ 55. At hoc scire oportet, inter ea quæ referuntur
ab Evangelistis alia dici a quatuor communiter, alia specialiter
a singulis Xob cāuˢ: ut simul et nobis esset necessaria reliquo-
rũ sacra lectio, et evidens inspicua fieret illorũ intus
ipsos consonantia: Si n. oēs oīa dixissent, nequaquam ad oēs
cũ studio animũ adiecissemus, cũ unus ad oia docen
da suffecisset: sin au. oēs diversa oīa, et variata pro-
tulissent ~~neququam~~ nequaq insignis illorũ appareret
concordia. Quapropter et oēs com̃ multa scripserunt, et sibi
quisq proprie sumsit nonnulla Xtom conc. 1. de Lazaro

§ 56

§80. Si Evangelia ~~[illegible]~~ dei capere oporteat, manibus lotis, et cum multa reverentia, et religione summus tremens, et timens: Evangelii vero nomen, et Dñi temere linguâ passim versari? ex de vitandi iurandi consuetudine Xtom 1.2. h.7. ad Pop Ant fine

§81. Caeteris ut mulieres et pueri pro magna custodia collo Evangelia suspendunt, et ubique circumferunt quocumque abierint. Tu Evangelii mandata, et leges mente describas: ni auro et argento hîc est opus, et pecuniis, nec librum emere: voluntate sola vobis est opus. et affectu animae exsuscitati, et securius habebis Evangelium, si circumferens extrinsecus, quam in animae penetralibus ipsum reponens. Exurgens igitur de lecto, et domum tuam egrediens hanc Legem repete, vid. - ego autem dico vobis non iurare omnino Matt 5 11, et erit idonea tibi disciplina verbum illud, nec n multo labore opus est, sed modicâ tantum attentione Xtom 1.2 hom.19 ad Pop Ant

§82. Similiter ut commenti suspicionem praecideret, permisit ut Evangelistae quae ad miracula Servatoris pertinent, brevissime describerent: curavit tamen, ut alius alium

aliud gemina prescriberet, ut signum esset, principum, ipsorumque
colliderent, deditaque opera, uno ore sensu, neque ac gratia Evang.
lia scripsisse, ita ut omnia, cum gemina in aliquo deesset, veri
tati sine fuco declararent. Xtom. t. 2. hom. in qua
trid. fag.

589 Lex uno in Orbis angulo unam Gentem coer-
cebat: sermo autem prædicationis Evangelicæ, ubique terrarum
resonuit et seipsum extendit, ut qui tantam pervaserit
regionem, quantam sol percurrit. Illa n. erat pædagogia
quædam institutio, et ministerium condemnationis, et mor-
tis: hæc autem gratia, et pax.

590 Sagittæ tuæ transeunt ps. 76.19 // Sagi[ttas]
hic Evangelistas decenter advertimus, qui prædicatio[nibus]
suis devotos populos usque ad cordis intima medicinalis
transfodiunt, in inflicto vulnere, de salute (...)

591. Paradisus est Eccl.a, 4. flumina sunt 4 Evanglia
Aug.s l 13 de civ c 21., et Ambros l. de Parad., et S Cy-
prianus ep. 73 . Quatuor Paradisi flumina sunt 4 Evangelia
ad prædicationem in cunctis Gentibus missa / Isidor c. 2 in Gen
592. Meliora sunt ubera tua vino prov.
vem scie

vem sci
fidei sse
ligi, qu
S Iher
nil 593
tiam m
abiectur
nevatio
(aiet. k
594
mastra
595
596
ita legi
s iuxta
s iuxta
potent
absort
illos Pe
evangl

vem scie legalis, ubera vero dixit rudimenta evangelii fidei sacra hic. Per ubera Xti dulcedo Evangelii intelligitur, quia velut lacte nutrit infantia credentium S. Theres. hic.

§93. Granum sinapis Matt. 13. // Evangelium est annuntiatio minima, s. Jesus crucifixus. Nihil minus, nihil abiectius hoc dogmate est, et idem maxime virtutis in regeneratione Eccle., velut arboris inter olera apparet Cornel. hic.

§94. = Ego sum vitis Jo. 15. // Vitis huius vinum Evangelii mustum est, mirifice lætificans cor hominis. S. Hildebert ep. 47.

§95. Tuba Xti est eius Evangelium. S. Clem. Alex. orat. ad Gent.

§96. Absorti sunt iuxta petram iudices eorum ps. 140. ita legit S. Aug., alias iuncti petræ. Quid est autem absorti sunt iuxta petram? Petra erat Xtus 1 Cor. 10. Absorti sunt iuxta petram. iuxta id est comparati iudices magni, potentes, docti. dixit hoc Aristoteles, adiunge illum Petro, et absortus est. dixit hoc Pythagoras, hoc Plato; adiunge illos Petro, compara illorum authoritatem authoritati Evangelii, compara inflatos crucifixo. dicamus illis:

Vos

Vos litteras vestras scripsistis in cordibus suis bonum; ille Crucem suam fixit in cordibus Regum. Aug. in ps. 140.

597 - Optime Theophile Luc. 1. 3. Theophilus interpretatur amans deum l amatus a deo. Quisquis ergo amat deum, l ab eo amari se cupit, sibi putet Evangelium hoc scriptum, et tamquam munus a deo sibi donatum accipiat. Dionys. Chart. hic.

598. - Plena oculis Apoc 4. 6. Quia Evangelium dat nobis multiplicem cognitionem futurorum quae ante nos sunt, aperit oculos ad expectanda premia, quae deus iustis pollicetur, et ut caveamus horrenda mala, quae impiis minatur. Plena oculis retro; ostendit n. nobis quod fuimus, ex pulvere terrae; ostendit exempla priorum. Plena in circuitu ad videndum, quae circa nos sunt, et recte ordinanda. Plena oculis intus ad videndum interna.

599. Hoc est Verbum Verbi, Sermo sermonis, Sapientia sapientiae, Innoc. III. de sacr. Alt. myst. c. 46.

Ecce si in quacumque domo Evangelium est, illuc diabolus ingredi non audet: quanto minus ad ea assiduis lectioni-

bus fami.

ous familiares, neque demon, neque peccatum attinget. Sanctifica igitur animum, sanctifica corpus; hoc contingit, si Evangelium semper et animo habueris, et lingua. Chrysost. hom. 31. in Joan.

601. Gregorius Turon. de vita PP. c. 6. narrat, quod cum Arverna Civitas incendio conflagraret, S. Gallus Ecclesiam ingressus, apprehenso Evangeliorum codice, eoque aperto obviam se igni obtulit, subitoque incendium extinctum est.

Nicephor. quoque l. 5. c. 22. narrat, quod Marcianus, cum iam flamma serpens Ecclesiae S. Anastasiae propinquaret, accepto in manus Evangelio per regulas in tectum ascendit, illesamque ab incendio servavit.

602 Judei sub Lege erant quasi Alphabetarii, Christiani vero sub Evangelio perfecti evadunt Rhei. Cyrill. l. 4. in Jo.

603 Evangelium Christi docuit mundum, quod ignorabat, persuasit ei, quod nolebat, compulit credere, et amare crucem.

604. Evangelium est lex contra temporalis promulgata. Divinae voluntatis est ostensio, reforma deformatae imagi-nis

nis, invisibilium amor, visibilium odium, terror dæmonum, clausura inferni, animæ speculum, vanis luminare splendidissimum.

605. Quatuor Evangelia instruunt nos de quatuor, credendis, faciendis, fugiendis, appetendis.

606. Tanta reverentia audiebant Evangelium S. Antonius, Basilius, Franciscus, quasi ipsum Xtum.

607. Synodus 8. Oecum. act. 10. can. 3.; Evangelijs honorem æqualem illi, qui Xto defertur, decernit: = sacram, inquiens, imaginem D. N. J. C. æquo honore cum libro SS^m. Evangeliorum adorari decernimus //.

608. Licet vis Sprâ divinitus inspirata sit, ut semper sancta, illa habet quasdam partes sanctiores, quas qui frequentant, id est, qui sæpius legunt sanctiores fiunt. Intelligo partem sanctissimam Sprarum esse Evangelium, quo continentur verba Xti, et summa doctrinæ ejus. Quotidie vacamus operibus, de quibus sermo Evangelij, ut summus Magister præmonuit, indicavit. Ergo opera nostra quotidie componenda cum Evangelio, ne impingant, declinando aberremus. Artifex semper præ manibus habet normam, qua

opus

opus dirigit. similiter singulis diebus legendum Evangelium, ne ulla pars anni illo vacet, h. e., ne ullum opus nostrum distortum sit.

604. Expositionem Evangelii sancti Marci, opitulante ipsa Evangelica gratia, scripturi, primo, quae praebuit eidem Marco causa Evangelii scribendi, breviter insinuandum esse censuimus.

610. Prout Dominus dederit scripturi, maxime quae in Patrum venerabilium exemplis invenimus, hinc inde collecta ponere curabimus.

611 Evangelii sancti Joannis initium, Platonicus quidam aureis litteris scribendum dicebat. Aug. de Civit. l. 10. c. 29.

612 ~~Lex veritatis~~

613. In Christi pectore recumbebat Joannes, ut de penetrali secretorum sapientiae hausisse divina proderet mysteria. Ambros. ep. 65 n. 4.

* Natal. Alex. in Luc. c. 1. Sensus litter.

615 = Quoniam quidem multi conati sunt et // Luca: tres primi ~~versus~~ capitis istius versus rationem habent praefationis ab ipsomet s. Luca scriptae, ut nihil suum exponeret, fidemque historiae a se scribendae conciliaret. Multi, inquit, homines conati sunt, quidem et malo animo, praeterea tamen insulso, et humana industria scribere historiam rerum quae, a Christo Jesu gestae sunt, ad implendum Vaticinium Prophetarum, eo quo gestae sunt ordine.

a. quae in nobis completae sunt verum //

616. Multi conati sunt // his verbis nunquam perstringit Matthaeum, et Marcum, qui id solum conati erant scribere Evangelium, et Marcum, qui id solum conati erant scribere Evangelium, quos eo tempore felicius jam erant executi. Neque pseudoapostolos, quos eo tempore felicius jam erant executi. Neque pseudoapostolos, quos eo tempore falsa, fabulosa, haeretica Evangelia jam scripsisse certum non est, quae falsa, fabulosa, haeretica Evangelia jam scripsisse certum non est, quae reprehendisset ac damnasset S. Evangelista. Quosdam et quos reprehendisset ac damnasset S. Evangelista. Quosdam iis

in Aptorum discipulos indigitare videtur; qui a magistris predicantibus, et dicentibus audita in pugillares retulerant, ac deinde continuam rerum, quarum certa, et explorata erat cognitio, narrationem ex collectaneis suis struere, et adornare aggressi erant, irrito tamen conatu, ut S. Ambrosius interpretatur. — Qui ordinare conatus est, inquit, suo labore conatus est nec implevit. Sine conatu n. sunt donationes et gratia dei, quae, ubi se infuderit, rigare suevit, ut non egeat, sed redundet scriptoris ingenium. // Non conati sunt sancti conscribere, sed dicente Spiritu ubertatem dictorum, rerumque omnium ministrante, sine ullo molimine cepta compleverunt //

Ibi. — Narrationem quae in nobis completae sunt rerum // Rerum πεπληροφορημένων verti etiam posset, notat S. Ambr. quae in nobis redundarunt. quod n. redundat, nulli defuit, et de completis nemo dubitat, cum fidem effectus astruat, exitus probat. Multi verterunt. Rerum, quae nobis abunde probatae sunt, quarum ita certa, et explorata nobis veritas est, ut de illis ambigi non possit.

Ibi. — Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis //. Multi conati sunt historiam scriptam Xti texere, mysteriorum, sermonum, ac miraculorum eius scribere narrationem, sicut nobis tradiderunt qui testes illorum fuerunt, Virgo praecipue deipara, et Apli: haec n. ab initio Nativitatis, et Nephonis Xti, et Praecursoris eius Joannis plenam omnium fidem fecerat. Apli vero ab initio predicationis ipsius, seu sermonis Evangelii, verum omnium a Xto gestarum, et traditorum ab eo doctrinae, non modo testes fuerunt, verum etiam ministri sermonis, id est Predicatores Evangelii a Xto electi, et constituti.

Ibi S. Aug. — quod Lex et Prophetae futurum prenunciaverunt, hoc traditum, atque completum in Evangelio demonstratur, cuius primi Predicatores Apli fuerunt, qui Dnum ipsum, et Sal

critores

ratorem nostrū Jxtū etiā presentes in carne viderunt. Qui
n solū ea que ex ore eius audita, vel ab illo sub oculis suis gesta:
ta, dicta, et facta meminerant; verū etiā que, prius quam illi
per discipulatū adheserant, in eius nativitate, vel infantia, vel pue
ritia, divinitus gesta, et digna memoriā, sive ab ipso, sive
a parentib. eius, sive a quibuslibet alijs, certissimis inditijs, et
fidelissimis testijs requirere, et cognoscere potuerunt, imposito
sibi Evangelizandi munere, generi humano annuntiare curaverunt. //

2º. Qui ab initio . ministri fuerunt sermonis //,
id ē Verbi incarnati S. Ambros. Unde S. Joanēs ep. 1. scribit:
= Qd fuit ab initio, qd audivimus, et vidimus oculis nostris, qd
perspeximus, et manus nostre contrectaverunt de Verbo vite;
et vita manifestata ē, et vidimus, et testamur, et annuntia-
mus vobis vitā eternā, que erat apud Patrē et apparuit nobis //.

3º. Visū ē et mihi, assecuto oīa a principio diligenter, ex
ordine tibi scribere, optime Theophile //. Visū ē et mihi
Spiritu sancto inspiranti, Ambros., quemadmodū Apli in Actis
aiunt: Visū ē Spiritu, et nobis //. Non ig. consilio tantū humano,
et propria voluntate, atq electione S. Luc. visū ē Evangeliū scri-
bere, sed sicut placuit ei, qui in ipso loquebatur, Xtus, qui ut id,
qd bonū ē, nobis quoq. bonū videri possit efficit. Sicut q. cū ali-
quis interrogatus, cur voluerit ei danie, respondet visum
ē mihi, n negat deo visū, a quo preparatur voluntas hoīs
ita Evangelista cū ait Visū ē ut mihi, n negat Spiritū afflantis
inspirationē, revelationem, et impulsū. Sed nec piā diligentiā
excludit in investigandis rebus, et iudiciū in seligendis, que
scriptis comendaret. = Visū ē et mihi assecuto oīa a principio dili-
gentr //, id ē rebus oībus, que ad historiā, et Vitā Xti pertinebant,
ab origine

ab origine repetitis, et accurate investigatis, ea scribere quae
Spiritu afflante et dirigente scribenda judicavi. Necessario n
omnia visum est non omnia scribere, quia quae fecit Jesus, si scribantur, omnia,
nec ipsum capere mundum posse arbitror (ait S. Joannes 21.25.).
elegit igitur ex omnibus quae judicavit apta, et sufficere consilio dispensa-
tionis suae: unde etiam plurima ab aliis scripta praetermisit.
= Ut diversa in Evangelio quae refulgeret, et propriis quibusdam sin-
gulis libri mysteriorum, gestorumque miraculis eminerent ,, ait S.
Ambrosius. Scribere autem se testatur ex ordine id est singillatim
et distincte, servatoque etiam quoad praecipua historiae capita ordine
temporis, quo res gestae sunt; non quod in omnibus plane rebus, ac verbis
temporis ordinem accurate magis servaverit, quam ceteri, ut
in Harmonia Evangelica reliqui ac fusa accomodanda omnino
censeant, quod nectriciis quibusdam Commentatoribus visum est.

620. Theophilo porro suum Evangelium suas inscribit, quo
nomine etsi quemlibet hominem Deum diligentem, aut Deo dilectum
ab illo designari, Origenes, S. Epiph.s, et S. Ambr.s existimave-
rint, certum tamen ac definitum hominem eo nomine significari, commu-
nior est opinio, hoc imprimis argumento nixa, quod Optimus
salutetur: Optime Theophile, qui titulus non nisi illustribus, et pri-
mariae dignitatis, atque auctoritatis viris tribui consueverat, ut Fe-
sto, et Felici in Actibus Apostolorum. Confer cum Act. c. 1.

621. = Ut cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es,
veritatem ,, Ut verum de quibus viva voce sive ante, sive post
Baptismum institutus es, veritatem, firmamque certitudinem vere
cognoscas, hanc legendo historiam. Quod tamen non in unius Theophi-
li, sed in totius Ecclesiae, omniumque deinceps utilitatem, et salutem a
S. Evangelista susceptum, et executioni mandatum est

622

622. Sic Evangelii historiæ suæ præfatus Lucas illius exordium ducit a Joannis Præcursoris X̄ti nativitate admirabili, in quo adimpletum Malachiæ c. 3. vaticinium = Ecce ego mitto Angelum meum, et præparabit etc. //

Natal Alex In Luc. c. 1. Sens. Mor.

623. "Quoniam quidem multi - - , ministri fuerunt sermonis //
Nihil iis, quæ in Evangelio narrantur, credibilius; cum a diversis scriptoribus nullo patrocinio humano nullo Principum aut Magnatum favore fultis, nullâ ingenii, aut sciæ secularis claritate celebribus, nullâ spe mercedis, aut premii temporalis, nullâ cupiditate, nullâ ambitione ductis, diversis temporibus ac locis scripta s̄, cum Judæi Evangelio maxime renitterent, e quibus tñ evariâ scribere nemo ē ausus, atrocissima persecutione in X̄anum nomen grassanti. Quæ cum SS Evangelistæ scripserunt, aut viderunt ipsi, aut ab oculatis testibus acceperunt: eorumque veritas innumeris signorum miraculis, toto terrarum orbe prædicantibus Aplis, et Aplicis Viris agnita, et recepta ē = Testiâ tua, Dñe, credibilia facta s̄ nimis ps. 92. //; eoque maiori digna s̄ fide, quo id = quod Lex et Prophetæ futurum prænuntiaverunt, redditum atque completum in Evangelio demonstrant Aug.s //

624. Optime Theophile //. Theophilus, quem Deus diligit, et qui diligit Deum. Si Deum diligis, ad te scriptum ē Evangelium, si ad te scriptum ē, suscipe munus Evangelistæ.

625. = Totum Genus humanum quodammodo s̄ hoēs duo, primus, et 2dus; quia ad illum ptinet oīs, qui ex illo successione propaginis nascit: sicut ad istum ptinet oīs, qui in illo grè, largitate renascit //. Aug.s l. 2 Op. Imp. contra Julian.

626.

623. Publice profiteor. tanta est Christianarum profunditas litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. Aug. ep. 3.

624. Mira profunditas eloquiorum tuorum! quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis; o mira profunditas, Deus meus, mira profunditas! Horror est intendere in eam, horror honoris, et tremor amoris. Aug. l. 12 Conf. c. 14

625. In principio erat Verbum — Hoc doctus Plato nescivit, hoc Demosthenes eloquens ignoravit. Hieron. ep. ad Paulin.

626. Oro te, inter haec vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quaerere — discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in caelis. Hieron. ep. ad Paulin.

627. Veteri Testamento novum successit, i.e. umbrae lux, imagini corpus, figurae veritas. Hoc ut ait Aug. de cons. Evang. c. 1, inter omnes divinas auctoritates merito excellit, quod in eo venientia, et completa sunt, quae Lex et Prophetae praenuntiaverunt.

Mons. Braida Sebastiano

Studi

sulla lezione scritturale

negli Evangeli.

Introduzione ai quattro SS Evangelisti. 33. 1. cu appos.

Di S Mattro

1. Padre, Patria, nome, e professione di San Mat tro. 34. 1. 2. 3. 5.

2. Se S. Matteo sia lo stesso che Levi 4.

3. Dell'odioso impiego di Pubblicano. in appos. ad n. 1.

4 Dei viaggi, della vita, predicazione, e morte di S Matteo. 6. 7. cu appos. o

5. S Matteo fu il primo a scrivere il Vangelo. 35. n 1 2. cum appos ♀, et n. 3. cu appos †

6 Da qual motivo sia stato indotto S Matteo a scrivere il suo Vangelo 4 cu appos. et 5.

7. S. Matteo ha scritto il suo Vangelo in lingua ebraica. 35

8 Dell'autografo ebraico di S. Matteo 37.

9. Della Gr. Vers del Vangelo di S Matt 38

10. Della divolgazione del Vang. di S Matt 39

11 Fine che ebbe S Matt. nello scrivere il suo Vangelo. 40.

12 Obiezioni di Fausto manicheo contro il Vangelo di S. Matt 41.

di[3] San Marco.

1. Se S. Marco sia quello che S. Pietro chiama suo figlio spirituale. 42. 1. cum appos. θ

2. Se S. Marco fosse Ebreo, o Elenista in appos. φ

3. S. Marco discepolo, e interprete di S. Pietro. 2. 3.

4. Se S. Marco sia stato del n.º de 70. discepoli. 4. cum appos.

5. Se S. Marco sia lo stesso che Gian-Marco. 5. cum appos. φ

6. Degli Atti di S. Marco stampati dal Bollando. 6.

7. Dove abbia scritto il suo Vangelo. 43. 1. cum appos. X. δ. et n. 3. cum appos. ‡ et φ

8. Il Vangelo di S. Marco perche sia detto il Vangelo di S. Pietro. n. 1. cum appos δ., et n. 2 cum appos. θ.

9. In qual lingua S. Marco abbia scritto il suo Vangelo. 45. n. 1. 2. 3. 4. 5. cum appos

10. Del Vangelo di S. Marco conservato in Aquileja, e in Venezia. n. 4 5. cum appos. θ φ.

11. In qual tempo S. Marco scrivesse il suo Vangelo. 44. n. 1. 2. cum appos.

12. S. Marco come sia stato detto Breviatore di San Matteo 46. n. 1. 2. 3. 4 5 cum appos.

13. Alcuni eretici ricevevano altro Vangelo, che quello di S. Marco 41. n. 1.

14. Dei luoghi dove S. Marco predicò il Vangelo n. 2.

15. De' primi discepoli di S. Marco n. 3.

16. Dell' Apostolato di S. Marco in Aquileja. n. 4.

4.

Di San Luca.

1. Del nome, Patria, e professione di S. Luca. 48. n. 1. 2. cu' apposit.

2. Se S. Luca sia stato uno de' 72. discepoli. n. 3. et 4. cu' appos. et n. 5. et 6 cu' apposit.

3. S. Luca discepolo, e compagno di S. Paolo. n. 7. cu' apposit. et n. 8 cu' apposit ×

4. Se il Vangelo nominato da S. Paolo sia il Vangelo di S. Luca n. 8 cu' apposit.

5. Della lunga età di S. Luca. n. 9. cu' apposit.

6 Della predicazione, e della morte di S. Luca n. 10. cu' apposit. et n. 11.

7. Delle Pitture attribuite a S. Luca. n. 12. cu' apposit.

8 Dei libri scritti da S. Luca 49. n. 1.

9 Se il Vangelo di S. Luca sia quello che S. Paolo dice Vangelio suo, e come ciò. n. 2. cu' apposit. et n. 3. et 4. et 5. et 6. cu' apposit

10. Ragioni per cui S. Luca intraprese a scrivere il Vangelo dopo S. Matt., e S. Marco 50 n. 1 cu' apposit

11 In qual luogo S. Luca abbia scritto il suo Vangelo. 51. n. 1. cu' apposit.

12. In qual anno n. 2 3. cu' apposit., et n. 4. et 5. cu' apposit

13. In qual lingua. 52. n. 1.

5!

di San Giovanni Evangelista. [5]

1. della Patria, Origine, e chiamata di San Giovanni Evangelista. §3. n. 1. 2. 3. 4. cum apposit
2. della vita, martirio, e morte di S. Giovanni. n. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
3 S. Giovanni il diletto di S. Ntro. n. 6. cum apposit
4 degli Scritti di S. Giovanni n. 13.
5 del tempo in cui S. Giovanni scrisse il suo Vangelo §4 n. 1 2. cum apposit, et n. 4 §. 6 cum apposit.
6 del luogo dove S. Giovanni scrisse il suo Vangelo. n. 2 cum apposit. et n. 3.
7. Motivi per cui S. Gio. scrisse il suo Vangelo n. 1. cum apposit. et n. 8 et 9. cum apposit
8 del modo con cui S. Gio si dispose a scrivere il suo Vangelo. n 10. cum apposit
9 delle circostanze che v'intervenero n 11
10. dell'Autografo del Vangelo di S. Gio. n. 12. cum apposit.
11. Eccellenza del Vangelo di S Gio. §5. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. et 7. cum apposit et n 9. cum apposit. et n. 10.
12 del titolo che si da a S. Gio. di Teologo. n 8
13 Antica divozione di portar appeso al Collo il Vangelo di S Gio n 11
14 della morte di S Gio §6 n. 1. 2 cum apposit
15. degli eretici Alogi §7. n. 1.

6.

Varie cose degli Evangeli, e degli Evangelisti. §8. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6.
dell'Evangelio di S. Paolo n. 1

1

Testamento. 1

1 Significato di questo nome. 1. 2 3.

2 Testamento Vecchio, e Nuovo. 4. 5.

3. Quanto bene al nostro si convenga il nome di testamento, e di Nuovo. 5. 7. 8. 9. 12

4. Eccellenza del N. Testamento 10.

5. Il N. Testamento comincia dai Vangeli. 11.

2.

Evangelio. 2.

1. Significato di questo nome 1.

2. In quanti modi si usi il nome di Vangelo, e di Evangelista. 2.

3. Tutto il N. Testamento può dirsi Vangelo; propriamente però non si dice se non la storia della Vita di Xto. 3 4 5. 6. 7.

4. Questi quattro Testamenti si dicano Vangeli i quattro libri della storia di Xto 8 9. 10 11.

3

Eccellenza della S. Scrità. 28

1. La S. Scrità è l'arte di ogni arte, la scienza di ogni scienza. [illegible]

2. La S. Scrità utile alla chiesa in tutti i tempi; e in tutti i modi. 2. [illegible]

3. Il Vangelo è il compendio di ogni scienza, e di ogni dottrina. In add. ad 1.

4
Eccellenza del Vangelo. 3

1. Testi dei SS. Padri. 1.
2. Tutto ciò che si può dire di tutta la S. Scrà, spezialmente si viene ai Vangeli. in add. ad 1.
2. Il Vangelo è la parte più santa di tutta la sacra Scrà. 3.
4 Virtù del Vangelo 4. et in add.
5. Materia del Vangelo. 5. et in add.
6. Fine del Vangelo. 6
7. Figure della virtù del Vangelo. 7. 8.
8 Cenni e introduzioni a questo punto 4.

5
Paragone del Vangelo colla letteratura profana. 24.
Vedi n. 1. 2. et in addit.

6.
Rito di onorare il Vangelo. 9

1 divozione de' santi al Vangelo, e rito di portarlo al petto, o al collo come la croce, e le reliquie. 1. 2. 3. 4 5
2 il libro de' Vangeli egualmente onorato che la croce e le imagini di Xto. 4. 6
3 Al Vangelo si accendono i lumi. 7
4 Al Vangelo si leva in piedi. 8
5 moralità intorno a questi riti. 9 10. 11. 12

Sanctum Xti Evangelium secundum etc 5.

1. Se questo titolo sia stato posto a ciascun Vangelo dal suo Vangelista, oppure dopo dalla chiesa. 1. et in add.

2. Argomento dell'autorità delle Tradizioni contro i Novatori. 2. 3. 4. 5.

Sanctum

3. Questo nome specialmente si conviene al Vangelo, e perche 2 6. 7. 8. et in add.

4. Quanto questo nome si convenga più al Vangelo che a tutta la legge mosaica 9

Evangelium

5. Ciò che in questo luogo significa il nome di Vangelo. 10.

Iesu christi.

6 In quanti modi il Vangelo sia, e si dica di Xto. 11. 12.

7. novatità contro di quelli, i quali fan poco conto dello studio del Vangelo. 13.

Secundum.

8 Perche si dica Evang. secundum Matthaeum piuttosto che Matthaei 14 15 16. et in add

8.
Ragioni, perche furono scritti i Vangeli 6

1. Sxto impiegò gli ultimi anni della sua vita in predicare, e nulla scrisse. 2 3. 4 et in add.

2. Gli Apti e i discepoli di Xto predicarono per molti anni, senza nulla scrivere. 6.

3. Prima ragione di scrivere il Vangelo le istanze de' Fedeli. 7. et et

4. Seconda ragione l'istruzioni de' Fedeli mdmi. 9. et

5. Terza ragione la confutazione delle nascenti Eresie. 1. et , et 10.

9.
Perche SXto nulla abbia scritto da se stesso. 7.

1. ~~Opere falsamente attribuite a Gesu Xto et 1~~

2. ~~Perche SXto non abbia scritta cosa alcuna. 3. 2. et~~

3. ~~Gli Apti e i discepoli nel corpo mistico di Xto sono la di lui mano, con cui egli ci scrisse il suo Vangelo. 4.5.6.7.~~

4. ~~Necessità del debito di riconoscere il Vangelo come un opera di SXto medmo~~

10
Nel Vangelo è Xto presente che parla 8.

1. Il Vangelo è la tromba di Xto 1.

2. Il Vangelo è la bocca di Xto. 2.

3. Non furono niente più felici di noi quei, che ebber la sorte di ascoltar Xto, se noi ascoltiamo il Vangelo. 3. 4.

4. Xto è con noi nel Vangelo. 6. 7.

5. i Santi ascoltavano il Vangelo con egual riverenza come se fosse stato Xto in carne 5. 7

11.

Canone degli Evangeli. 11.

1. i Vangeli son dal principio della Chiesa furono sempre quattro, nè più, nè meno. 1 2 4.

2. Gli altri Vangeli non sono mai stati dalla Chiesa riconosciuti per canonici. 3.

3. Con quanta diligenza siano stati prima riconosciuti, e poi servati e custoditi i 4 Vangeli. 2. et in addit.

4 Antichità del libro de' 4 Vangeli in uno. 5

5 Indice di tutti i libri, i quali formano il canone del N. Testamento. 6.

6 Delle varie versioni dei libri del Nuovo Testamento. 7

Degli Evangelj Apocrifi. 12

~~9. Scoperta dell'antica Chiesa~~

1. Il demonio suscitò non solo falsi Profeti e Sacerdoti, ma ancora altri impostori di Evangeli, e di altre sorte. 1. et in add., et in add. ad 3, et 17.

2. Anche alcuni buoni, ma poco prudenti Cristiani lavoravano, e pubblicavano sotto il nome di alcuni degli Apostoli, e di altri celebri autori, molti Evangelj e molte scritture 2 3. et in add.

3. Danno recato alla Chiesa dagli Evangelj, e scritti apocrifi. 4. 5.

4. Catalogo degli Evangelj Apocrifi 7 et 17 fine

5. Gli Evangelj apocrifi per la maggior parte sono perduti. 8. et in add. et 17

Del Vangelo secondo Hebreos et Nazareorum, e se fossero due o un solo. 9. 10 11 12 13. 14 15 et φ et θ

7. De' Nazareni. 15

8. Del Vangelo secondo Egyptios φ, et θ

9. Del Protevangelio di S. Giacomo minore. 16

10.

Del[13] numero di quattro Vangeli. 13.

~~1. Gli Evangeli perche più di uno. in adl. ada.~~

1. Gli Evangeli perche più di uno, e non più di quattro. 1. et in add.

2. Gli Evangelisti come si diano mano l'un l'altro. 2. 3. et in n. aciunto

3. Tanto è vero quel che dice un solo Evangelista quanto quel che dicono tutti quattro 2. 3.

4. Gli Evangeli sono 4, e un solo. 4. et in add.

5. Ragioni perche Dio abbia voluto, che gli Evangeli fussero quattro. 5. 6. 7. 8. 9. 10. et in add. 6. et 13. et θ

6. I 4 Evangelisti sono il carro del Signore 11. et σ, et 12.

Dei[14] quattro Ati di Ezech, e dell'Apoc. 14.

1. In questi 4 Ati sono simboleggiati i quattro Vangelisti. 1. et σ

2. Applicazione della figura di questi Ati a ciascuno degli Evangelisti. 2. 3. 4. 5. et in add. et n. 6. et in add. φ θ et n. 7.

3. Questi 4. Ati significano i 4 principali attributi di Christo. n. 6. et σ

4. Come ciascun di abbia 4 facce in ad. + ac n. 10

5. Come l'Aquila stasse sopra i 4 Ati 1

15

Consenso degli Evangelisti 15

1 tutti è espresso nelle 4. faccie dei 4. ali di Ezech. 1. et in add θ, α

2. Gli Evangelisti nello stile, e nella maniera sono differenti, ma sono d'accordo nella sostanza dell'istoria. 2. et in add φ et 11

3 L'apparente loro discordia serve mirabilmente a sfermare la verità evangelica 3, et in add. et 9. 10. 11.

4 Perche Dio abbia disposto che tutti non dicano le stesse cose 5 et in add et 4 5 . et 7. et 8. et in add. et 12. .

5. Dimostrazione del consenso degli Evangelisti α in n 9 et φ in n 11 et seq. θ

16

Dell'ordine degli Evangelisti . 17

1 Gli Evangelisti sono disposti secondo l'ordine de' tempi in cui furono scritti 2 et in add φ

2. Perche primo S. Matt. 2do S. Mar. 3zo S. Luca, quarto ed ultimo S. Gio. 1. et in add α

et vide 204

17

Evangelisti perche due Apostoli, e due discepoli 16

1 Questa tutta fu disposizione divina. 1. 2. et in add. φ

2 Ragioni perche Dio abbia così disposto 3. et in add α θ

3 Come abbiano scritta l'istoria di Xto quei, che non l'hanno veduto. 4.

18
Quanto sia da stimarsi la sposizione degli Evangeli. 17.

1. Ella si conta tra le due grazie. 2
2. Essa è una grande impresa. 3 et in add. φ
3. L'intendimento del Vangelo non istà nelle parole, ma nel senso ascoso. 1.

19
Interpreti degli Evangeli 18

1. Gl'interpetri degli Evangeli sono più in numero che di ciascun'altro Libro della Scrittura. 1
2. Anche tra gli Eretici v'è un gran numero d'interpetri degli Evangeli. in add. ad 1 φ
3. Indice de' più rinomati interpetri. 2. 3.

20
Dei modi d'interpetrare gli Evangeli 20.

1. Doppio modo usato dagli Antichi, e da moderni nella sposizione degli Evangeli 1. 2.
2. Del monotessaron o sia diatessaron. 1 et in add. φ. ⌒ ∂, θ δ φ ⌒ + ‡ et n. 4. 5. et 6. et in add. ✕. ✕
3. del 2do modo. 3
4. Regole per ben'interpetrare i Vangeli 7.
5. Ciò che si ha da schivare 8. 11.
6. Il discostarsi dal sentimento de' Padri in add. ad δ φ et θ
7. Impetrare il lume da Dio 10. et in add. ⌒
8. Regole per profittare. 9
9. Necessità di esporre i Vangeli. 12 et in add. Φ, et 13

21.
Stile e metodo degli Evangeli 21.

1 Il Vangelo quanto è più umile nello stile tanto è più profittevole, e più prodigioso. 2. et in add. θ

2. Il metodo, e lo stile degli Evangeli è così ben disposto, che servono a tutti, a' grandi, ed a' piccoli. 1. et in add. α q. b.

3 Importa a tutti, lo studio de' Vangeli 3

22
Sublimità, e demissione de' Vangeli. 22.

1 La sublimità degli Evangeli, è più grande che non si pensa 1. et in add. α q. θ

2 Quante e quanto sottili questioni s'incontrano nel solo primo capo di S. Matteo in add. +

3. La sublimità, e la demissione degli Evangeli figurata nella scala di Giacobbe 2.

23.
Necessità dello studio del Vangelo 30

1 È impossibile conoscere Cristo senza lo studio del suo Vangelo. 1. et in add. q. b

2 Poco importa sapere chi sia stato Annibale ecc., ma importa assaissimo ecc. 2.

3 Costumi de' Cristiani peggiorati per mancanza dello studio del Vangelo. 3. et in add. α

4 Maniera facile come ogni Cristiano debba attendere allo studio del Vangelo 4 et in add. θ

il V...

Utili...

il V...

il V...

il [24] Vangelo è per tutti. 31

1 Non è vero Xano, chi pensa o di n esser abile, o di n dover attendere allo studio del Vangelo. in add. θ ad 1.

2 Allo studio del Vangelo debbon'ammettersi anche i più idioti. 1. 2. 3 s'et in add φ b. †. ✱. ✱. et 8. 9 10: et in add. σ

3 il Vangelo è per tutti, dotti, e idioti 4. et in add. ✱

4 Tra i libri del Vecchio Testamento ve n'è alcuno che ne è per tutti; il Vangelo è per tutti 6 7

5. Lo studio del Vangelo sia assiduo. in add. ad 6 e bis et σ

Utilità [25] dello studio del Vangelo. 29

1. Il Vangelo è una sorgente di vita. 1

2. Nel Vangelo v'è tutto quello che occorre a ben regolare la nostra vita in add. φ

il [26] Vangelo è la forma di ogni virtù. 27

1 Dal Vangelo tutti i Santi hanno prese le regole de' loro istituti. 1.

2 Tutto ciò che è di buono, è nel Vangelo in add φ

il [27] Vangelo medicina delle anime 26

1. Il Vangelo è il rimedio sovrano per guarire tutti i mali dell'anima 1. et in add φ δ θ σ et 3.

2. il Vangelo mette in fuga i demonj. 2.

3. Tutto il male nasce dalla trascuranza del Vangelo in add ad 3 †

28.
Virtù dl Vngto. 25.
1. Nella conversione de' Popoli. 2.3
2. Nella vita de' santi 1. et in add. φ

29.
Esortazione allo studio de' Vngti. 32.
1. n 1. 2. 3. et in add. et n. 4. 5.
2. Perche molti fuggano lo studio dl Vangelo. 6. et in add. φ

30.
dello Spirito, con cui de' esser letto il Vngto. 23
1. Vedi θ
2. Anche gli eretici studiano il Vngto. 1. et in add. φ
3. il Vngto odor di vita, e odor di morte 1 et in add. +
4. Vi vuole lo spirito di dio. 2 et in add. θ
5. Allo studio dl Vngto de' esser prima il tenor della vita. 3. et in add. φ
6. novalità contro i giuramenti, e gli spettacoli. 3. et in add. 6. φ
7. il Vngto de' studiarsi p cavarne profitto n 4. 5. et in add. ×
8. disposizioni a ritrar frutto dallo studio degli Vangeli 4. 5. et in add. × et 1 cu add. + ×
et 8. cu add. θ et 10.
9. Non vi vuol molta curiosità 9

31 Antitesi del Vangelo, e della Legge. 4.

1. Eccellenza del Vangelo sopra la Legge 1 et in add φ
2. 1.ª Antitesi nell'autore 2 cum add. ⊕ et 3 4. et 5 6 8 9 cum add ♭ φ ⊕
3 Il Vangelo è il libro, e la dottrina di Xto 7
4. 2.ª Antit. la dottrina del Vangelo è più ampia di quella della Legge. 10. 11 cum add φ ⊕ et 12. et 13.
5. 3.ª Antit. Nella L. la figura, e l'ombra, nel Vang. la verità 14. ~~cum add~~ 15 16. cum add +.‡ x.X.
6. 4.ª Antit Nella L. il timore, nel V l'amore. 17 18. e
7 5.ª Antit. nelle promesse, e nei doni. 20. 21. 22. 23 24
8 6.ª Antit. nella gravità, e nella leggerezza 26 27
9. 7.ª Antit. La legge era via, il V. è il termine. 29 30
10 8.ª Antit La L. per li Giudei, il Vangelo è per tutti. 32 cum add. φ ⊕. ♭ et 35
11 La L. fu ad tempus, il V è eterno 33 34
12 9.ª Antit. La L imperfetta, il V perfetto. 37 38 39 cum add. φ 41. 42. cum add θ
13 Xto riformò in molte parti la Legge 40 cum add 8
14 La L fu a guisa di pedagogo, il Vangelo a guisa di maestro. 44 cum add +
15 xma Antit La L nuda precetto, col Vangelo la grazia. 45 cum add. x
16 La L segnata col sangue di capri, il V col sangue di Xto. 46
17 La Chiesa tiene i libri della L, e del Vangelo 47.

Prefazione di S. Luca. 10.

1. San Luca solo ha fatta la prefazione al suo Vangelo in add. ad n. 1. φ δ φ et θ et y cu add. oo
2. = Quoniam quidem multi, chi sieno da intendersi sotto questo multi 1. 2. et in add. ad 3 + X et n 5.
3. Sul principio della Chiesa molti furono, che intrapresero di scrivere il Vangelo 3. 8. et in add. φ
4. = Conati sunt // 4 6. 7. cu vide. cu add. ad n. 4. ⁂, et ad 5. ⁂, et ad 6. ‡
5. S. Luca scrisse il Vang. dopo S. Matt., e S. Marco in add. ad n. 8. 8
6. = Ordinare narrationem // 11.
7. = Quae in nobis completae sunt rerum // n 12. 13. cum ad. + et 14. 15.
8. = Sicut tradiderunt nobis // S. Luca non vidde Xto, ne conversò con Lui. 16. et in add. φ
9. Anche S. Matt. e S. Gio. scrissero molte cose di Xto, le quali essi non avean vedute. 17.
10. = Qui ab initio ipsi viderunt // 18. 19 20. et in add. δ
11. = Et ministri fuerunt sermonis // 21 22 23. et in add. θ
12. Gli Evangelisti hanno scritte non solo quelle cose, che videro; ma quelle ancora, che appresero da altri degni di fede. 24
13. = Visum est et mihi // 25 26 27 cu appositis
14. Assecuto già a principio diligenter // 28 29 cu appos.
15. = Ex ordine tibi scribere // 30. cu appos et 31.
16. Moralia. 32 33. cu appos. x ✕
17. S. Luca ha molte cose particolari in add. ad 32 θ

18. Optime Theophile // e Theophilus idem ac diligens deum, seu deo dilectus n. 34. cu appos. φ. ϕ. et ϕ.

19) Probabilius e, hunc Theophilu fuisse Virum quemdam primariu 34. cu app. n. φ ϕ ♀. et 37. 39. cu appos ‡. ×. ×. ×. ‡. et 40 [illegible]. et appos. + et 38.

20. Cur vocetur optimus 35. 36.

21. Moralia ad istud Optime Theophile n. 41. 42 ~~44~~. c appos. ⊖ et 43

22. Ut cognoscas eorum verboru, de quibus eruditus es, veritatem //. n. ~~44~~ 44 45. 46 cu appos. * ad n. 44., et n. 47.

/.

Testamento

1. Quello che noi parlando de' sacri libri, diciamo Testamento, nell'Ebreo è בְּרִית, che dai Settanta fu in Greco tradotto nella voce Διαθήκη, e da Aquila, Simaco, e Teodozione in quella di Συνθήκη. p. 82. il 2°. — [illegible] 239.

2. Διαθήκη propriamente significa Testamento, cioè ultima volontà nella quale l'uomo si costituisce l'erede. e Συνθήκη è lo stesso che patto, alleanza, convenzione. ibid — [illegible] hominis voluntas, quâ de rebus suis disponit

3. Checchè sia dunque del rigoroso significato del nome di Testamento presso i profani scrittori, nell'uso sacro egli si adoperava tanto in significato di alleanza, e [illegible] convenuto, come [illegible] insegna S. Girolamo, e da più luoghi della Santa Scrittura si raccoglie: quanto di ultima volontà, come l'interpretarono e lo usò S. Paolo nella Epistola agli Ebrei. Il perchè tanto si dice Testamento di Dio, quanto il dire, la scrittura dell'alleanza [illegible] contratta [illegible] della divina alleanza fra [illegible], il libro dei patti, e delle leggi divine, e quanto altresì il dire — Hebr. 9.15.16

il dire l'istrumento della eredità di Dio. ibid. Calm. dict. v. Testamentum

4 Siccome poi di due tempi, e di due sorte sono le alleanze, e i patti, e le leggi da Dio stabilite cogli uomini, e le eredità da esso loro promesse: le prime per mano di Mosè e riguardo agli Ebrei; e le seconde col mezzo di Xto e riguardo ai Xani: così due sono, e si dicono i testamenti cioè vecchio, e nuovo. (l'alleanza &c.)

4. Siccome poi di due tempi, e di due sorti sono le alleanze, i patti, e le leggi (scritte) che Dio ha stabilite cogli uomini, e le eredità ch'egli ha loro promesse: Le prime riguardano agli Ebrei, i quali una volta furono il Popolo di Dio; e le seconde riguardano ai Xani, che sono il Popolo acquistato: così due pure sono, e si dicono i testamenti, cioè primo, e secondo, vecchio, e nuovo.

=Vos aut. Genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, Populus acquisitionis. 1. Pet. 2. 11.

5. I libri che contengono i patti, e l'alleanza e le leggi, da Dio e le promesse da Dio fatte agli Ebrei per mano di Mosè e rinovate per quelli degli altri Profeti, si chiamano l'antica alleanza, la legge di Mosè, il testamento vecchio. E i libri che contengono l'alleanza, le leggi, e le promesse da

di

dio fatte ai Xani per mezzo di Xto, e da suoi Apostoli scritte, e pubblicate, si chiamano la nuova alleanza, la legge di Xto, il Testamento nuovo.

6. Se non che è da osservarsi che questo nome di Testamento, in quanto che si prende nel vero significato di ultima volontà nella quale l'uomo prima di morire si costituisce l'erede, non si conviene a quello degli Ebrei se non per figura, e allegoricamente, perocchè quello non fu confermato con altra morte ne con altro sangue, che con quello di alcuni immolati Animali, il sacrificio de' quali fu una figura della morte, che per noi aveva a sostenere Xto; laddove il nostro sì che propriamente, e rigorosamente parlando egli è un vero Testamento siccome che insegna anche S. Paolo nel capo nono della sua lettera agli Ebrei, perche esso è veramente, che contiene l'ultima volontà di Xto e la disposizione della eredità del Regno suo a noi lasciata e confermata colla sua vera morte

7 Nuovo poi si chiama il nostro Testamento tanto prendendolo ~~come~~ in ragion di patto, e di alleanza,

= Et ideo novi Testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redemptionem earum praevaricationum, quae erant sub priori Testamento repromissionem accipiant qui vocati sunt aeternae haereditatis. Ubi enim Testamentum est mors necesse est intercedat Testatoris; Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet dum vivit qui testatus est. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua, et lana coccinea, et hyssopo ipsum quoque librum, et omnem populum aspersit, Dicens: Hic sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Heb. 9.11.

quanto

Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel, et domui Juda foedus novum: non secundum pactum quod pepigi cum Patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti: pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: dabo Legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam: et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Jerem. 31.

quanto in ragione di ultima volontà testamentaria. Nè tale solamente si dice ~~perchè~~ per ordine di tempo, e perchè il nostro è stato fatto ~~acquistato~~ molti secoli dopo di quello degli Ebrei, ma ancora, e molto più perchè in esso contengonsi nuovi patti, nuove leggi, nuova alleanza, nuove promesse, nuova eredità: patti, promesse, leggi, alleanza, ~~eredità~~ che non saranno mai irriti, Testamento eterno che non verrà mai che possa esser rotto. 240

§ Così ... riguardo a questo Testamento nel primo significato di alleanza disse Iddio per bocca di Geremia c. 31., che sarebbe venuto tempo in cui avrebbe egli stabilita co' suoi veri fedeli un'alleanza nuova, e tutta diversa da quella che già aveva fatta cogli Ebrei carnali: alleanza che non si sarebbe mai rotta; e nel 2do significato Cristo medesimo nella sera precedente alla di lui morte spiegando la sua ultima volontà in dispositione Regni sui Luc. 22. 29. la chiamò nuovo ~~ed eterno~~ testamento, Luc. 22. 20., frase di poi usata dagli Apostoli, e mantenuta nella Chiesa ... segnalata distinzione del nostro, e del Testamento degli Ebrei

Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus Regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in Regno meo, et sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel. Luc. 22.

Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo. Luc. 22. = Hic est sanguis meus novi Testamenti. Matth. 26.

9. Un'altra ragione anco è addotta da S. Paolo, perche il nostro si chiama Testamento nuovo, e vecchio quello degli Ebrei. dicendo au. novum, veteravit prius; quod autem antiquatur, et senescit, prope interitum est. (Hebr. 8, 13), dove il nostro si dice nuovo et eterno, perche non cesserà egli mai, ne verrà mai vetto.

et quia eterna haereditas Domini.

10. Siccome per molti sono i volumi che contengono il primo, e antico Testamento; così pure molti sono i libri del nuovo: cioè quattro libri de' Vangeli, uno degli Atti Apostolici, quatordeci lettere di S. Paolo, due di S. Pietro, tre di S. Giovanni, una di S. Jacopo, e un'altra di S. Giuda Taddeo, e l'Apocalissi, cioè a dire il libro delle rivelazioni di S. Giovanni.

. ell. 231

11. Sumo ab Evangelijs incipit Novi Testamenti canon, non solamente perche i Vangeli l'ordine de' tempi furono scritti; non tanto pero per l'ordine de' tempi, in cui fu cominciato a scrivere il Vangelo, quanto e specialmente perche, stendendosi in esso la storia distesa della vita, della predicazione, e della morte di Cristo, id inter omnes divinas Auctoritates, quae sanctis litteris continentur, meritamente si pone nel primo luogo il Vangelo. August. 400

12. Unum instrumentum nobis factum est (e nostrum instrumentum e', abi oès empti sumus - -/. Quia servi sumus instrumentum e', quia filij sumus testamentum est. Aug. serm. 317. n. 3.

2
Evangelio.

Evt. ut. ... 340 ... inventus pacis 384 ... 340 343 46 ...

1. Questo nome Evangelio è un nome greco composto dalla particella ευ che vuol dir bene e dal verbo αγγελλω, che significa annunzio: quare Evangelium, si eis nominis spectetur, bonum est nuncium e il nome di Evangelista si è lo stesso che ~~...~~ [annunziatore] apportatore di buone nuove.

2. Nell'uso però così profano (283. 317. 38.1) che sacro, questo nome variis modis usurpatur, e lasciando da parte quel che spetta al profano, nell'uso Ecclesiastico quatuor modis usurpatur

1° pro ipsa lettera quae nuntiatur, ut Matth. ... circuibat Jesus praedicans Evangelium dei ...

2° pro doctrina Xti, Matth. 24: praedicabitur hoc Evangelium in universo orbe ...

3° ... tio ap... senza ... in ... e con... me d... quell... di S... allora... vang... e que... corda... gelis... di ...

qua ... nare ... Xi ... tutta ... [illegible] ... pasi... dice... menti... de ... e ha... d Eu...

3.° pro ipsa predicatione, quæ significa
tio apud S. Paulum frequentissima e'. Quo
sensu usurpat Evangelij nomen, ut ait 2. Cor. 4
in Xto I. Evangelium ego vos genui.

e così pure il ~~nome~~ verbo di Evangelizare, e il no
me di Evangelista, una volta adoperavano
quello in significato di prediciare, [pure la parola di Dio] e questo
di Predicatore, come a cagione d'esempio
attende, e'ssi S. Paolo Rom. 10 [e non] "non e-
vangelizzavero, do prediciavero, " . . .
e quando scrivendo al suo Timoteo lui vi
cordava di far bene le parti sue di Evan-
gelista opus fac Evangelistæ, ~~[illegible]~~ cioè 2. Timoth. 4.
di Predicatore ~~[illegible]~~

4.° Evangelium sumitur pro historia [predicatione]
qua Xti ad nos adventus, vita, et mors
narrantur ~~[illegible]~~ Evangelij
~~Xti filij dei~~ ~~[illegible]~~ per quodam
~~tale istoria [illegible] questo si è il significato~~
~~[illegible]~~
~~[illegible] nell'uso della Chiesa il nome~~
~~di Evangelio, e di Evangelista~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ e così pure Evangelisti si ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ chiamano quelli che una tale istoria
ci hanno scritta, cioè S. Matteo, S. Marco,
S. Luca, S. Giovanni. 400. 283

Nomen Evangelistæ Philippo
uni ex septem Diaconis Act. 21. 8.
tribuit. S. Paulus Eph. 4. 11 Evan-
gelistas inter Apostolos, et Prophetas
enumerat. Qui nullis Ecclesiis ad-
dicti, pro Spiritus Sancti ductu Re-
giones Evangelica predicatione per-
currebant, Evangelistæ dicebantur.
Vid. ad Act. 21. 8. Calm. Dict.
v. Evangelista.

3 Quamvis per se ipsum quidem [i primus qui ipse]
significatione ex Instrumenti novi, Evangelium
dici possit, ea omnia, proximus, praedi-
cationem Xti significat, quo sensu Origenes
dixit, ea, quae Xti adventum praenuntiant, et
quae stabiliunt praesentiam illius, quaeque
inducunt eum in animos suscipientium
sermonem dei, esse Evangelium;
tuttavia l'uso della Chiesa ha da gran
tempo ristretto il nome di Evangelio alla
sola storia della vita di Xto e quello
di Evangelista a quei soli, che da Dio
furono scelti e ordinati a scrivere una
tale storia. 400. . . .

4 Nè alcun altro libro ebbe mai
il titolo di Evangelio se non questi quattro.
~~titolo che da S. Marco medesimo fu dato~~
~~ed avea cominciato con queste precise~~
~~parole Initium Evangelii~~

5 Che se poi si ricerchi quando sia
stato fissato a questi libri un tal nome; po-
trei dirvi, che S. Marco medesimo così inti-
tolò il suo avendolo cominciato con queste
precise parole Initium Evangelii J. Xti
Filii Dei n. . . .

Anzi il titolo stesso, quo singula
Evangelia inscribuntur, nimirum Sanctum J. Xti
Evangelium secundum Matthaeum, sec. Marcum,
sec. Lucam, sec. Joannem, sunt quidem
[tolerit?]

tant p
ex de
vit q
7.
simul
rum
inscrib
flumina
quasi
è
9.
catorum
videm
ditali
anim
dentis
10.
Deo
suffrat
Parad
catio
sum,
ubiq
vom
vit, ne
turg
turp

tant praescriptu fuisse ab ipsismet Evangelistis, (140.) ac de illo Matthaei ipse Xtomus id puta vit 456

7. Comunque ciò sia, certum è antiquissimum ee hunc titulum in singulis Evangeliorum libris. 140 et usq a primis Saeculis, in [illegible] singulis [illegible] conscriptatores fuisse 4 Evangelia 241

8. Quare vero ipsae singula haec opera inscribant Evangelia, quid opus è dicere? Evangelium secundum, si Evangelium è bonum nuntium. Quinam aliud bonum nuntium potuit e. [illegible] quam [illegible] nobis in Evangelio [illegible] è, et afferetur? —

9. Siquidem sublatam ultionem, peccatorum veniam, iustitiam, sanctificatione, redemptionem, adoptionem, caelorum hereditatem, et cognationem cum Filio dei, omnibus anunciatum venerunt, inimicis, improbis, sedentibus in tenebris, et umbra mortis. —

10. Diuturnum bellum solutum, et pacta a deo cum nostra iniqua; diabolum pudore suffectum, demones fugatos, mortem deleta, Paradisum apertum, maledictione ablata, peccatum de medio sublatum, errorem depulsum, veritatem reversam, Verbum pietatis ubique disseminatum et crescens, supernam vitam [illegible] in terra initam, Virtutes illas familiaris [illegible] nobiscum agentes, Angelos frequenter in terra versantes, magnamque spem futurorum. —

11 Ideo

[illegible] nomen Evangelii invenit [illegible] ideo [illegible] libros qui [illegible], quia in eis annuntiatur Xtus, qui è totum bonum, et solum nostrum, et universalitè è bonum, ac [illegible] Deus. Secundo annuntiant bona [illegible] in eis annuntiatur Xtus, ut Salvator noster, qui nos liberavit a morte, a peccato, a diabolo. Tertio annuntiant bona in eo, quia [illegible] eius [illegible] et hoc [illegible] Quarto annuntiant in eis [illegible] [illegible] [illegible] gratia dei [illegible] gratiae dei Act. [illegible] gloriae Xti 2. Cor. 4., Evangelium salutis [illegible] 1. Tim. [illegible] Evangelium aeternum Apoc. 14. [illegible] Et multis aliis modis in Evangeliis annuntiatur [illegible] in aliis [illegible]; et ideo vocantur omnes Evangelia. 197.

[illegible] dicitur Evangelium Regni dei [illegible] 241.

Igit historiam Euangelicam nec propheticam vocavit, nec aliud simili quod rem novam novo vocabulo ... aut, ... et ... fijistis vocabulis innovarunt. ...

Euangelium graece dicitur, quod latine bonum nuntium, seu bona anunciatio. Et quidem cum aliquid bonum anunciatur, etsi ... omnino dici pt, proprie tamen hoc vocabulum ... tenere debuit, illa anunciatio Salvatoris in carne, quae nobis re bona ... dit. ...

Hac ratione factum, ut notat Aug. l. 6. contra Faustum, ut hoc nomen ad fidelium historiam de adventu ac vita Xti significanda restrictum sit, ita ut per antonomasiam Euang. ... simpliciter ... soli ... ... gratia ... ... , ... gaudijs 411

~~... historia ... ... alia ... sint ... multis, ... potentie, ... honores, ceteray ... bona ... putantur ... promissa fuere, ... et proprie Euangelia ... , non solum ... plurime ... gratia, misericordia, et gaudium ... non solum ... bona, ... dignitati ... , ... facultate ... ex labore et sudore nostro, nec ... Xtom. 4..~~

Ideo huiusmodi historia Euangelium vocatur, quam ... alia ... verba velsint ..., ut opes ... potentie, ... gloria honores, ceteray omnia, quae ... bona ... putantur, quae ... promissa fuere, ... et proprie ... dicuntur ... solum, ... quod in ... plurima gratia, misericordia, et gaudium ... ... bona, ... dignitate ... non ex labore, et sudore nostro, nec ... Xtom. 4.6.

3

Eccellenza del Vangelo sopra tutte le altre Scr.

1 Fin qui abbiamo trattato del nome, ora passiamo a dire di quello che è il Vangelo.

2 Inter oēs divinas auctoritates, quae sacris litteris continentur, Evangelium merito excellit. Qd n Lex, et Prophetae futurum praenuntiaverunt, hoc redditum et completum in Evanglio demonstrat, Aug. 11. –

Cui Evangeliorum vox religiosa oīs, Spi ... Sancti spiritus processus emanavit ... cognoscitur ... 11 –

Totius Scrae primitiae è Evangelium. Orig. n 4.

Hoc è Verbum Verbi, Sermo Sermonis, Sapia Sapiae. ... III n 599

Totius Scrae epilogus, oim mysteriorum pelagus Evangelium ... 11. 424

3 Licet ois Scra divinitus inspirata sit, ut Templum sanctum illa habet quasdam partes sanctiores, quas qui frequentant, id è, qui saepius legunt, sanctiores fiunt. Intelligo partem sanctissimam Scripturarum eē Evangelium, quo continentur Verba Xi, et summa doctrinae eius. ...

4 Evangelium Xi docuit mundum qd ignorabat, suasit ei, qd nolebat, compulit credere, et amare ... 603

Qd Scrae et veteres et novae uno ore toti s. Spi. tribuunt, in illa ē oīa librorum, et scripturarum, carum certissima, augustissima, efficacissimam, sapientissimam, utilissimam, et maxime necessarium, hoc proprie et primo sibi vendicant Evangelia, sive materiam, sive auctorem, sive dicendi rationem, et modum spectes. 6

Vedi. 195. 394. 528.

Evangelium è lex aeterna temporaliter promulgata, divinae voluntatis testamento, reforma deformati, imaginis ... rationis luminare splendidissimum 604

4 De excellentia Evangelii, et differentia ejus ad legem, de figuris Evangelistarum, et eorum modo scribendi. de materia Evangelii, intentione, fine, et ad quam partem Philosophiae spectet, dictat vo pre-scribere—.

5. Materia Evangelii est summi, ... mysterium, Xhus deus, et humana natura, dicta, et facta eius, aliorum facta, et dicta ad ipsum—

6 Intentione vero, et fine ... Joannes ... dicens Haec autem scripta sunt ut credatis, quia Jesus est filius dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine eius 11. finis ... finalis causa Evangelii, est sane credere, ... diligere ... in ... : et ... finalis causa est vita aeterna. Ad haec ... adipiscenda fuit intentio Evangelica praedicare, et scribere. 541

7 Evangelium ... vedi 434. 566. 593.

8 Evangelium comparatur libro ... 592. 594

Materia est deus ... quae ... Evangelia describunt acta, et dicta Xhi, quibus ... nos videmus, ... qui ... vita beata ... hic agit de praeceptis ... de ... sacramentis de ... caritate, de ... Evangelia ... possit ... Hieron. ... compendium totius ... et divinae, vitae. Xame. 7.

Quatuor sunt qualitates, de quibus ... praecepta, mandata, testimonia, exempla. In praeceptis justitia, in mandatis charitas, in exemplis perfectio. Hieron. in marc. 549

Antitheses Legis et Evangelii

¶ Vide et excribe c. 42.

1. Nunc de excellentia Evangelij, et eius differentia ad Legem dicamus. Aug. Int. oes divinas auctoritates Evangeliu merito excellit. Qd n lex, et Prophetae, futurum prenuntiaverunt, hoc redditum, atq. completu in Evangelio demonstratur, et inter Legem au. et Evangeliu hoc interest. 542.

In Auctore

2. Prima antithesis Legis, et Evangelij e in Auctore, qd Legis auctor sit Moses merus ho. Evangelij vero auctor sit Xtus verus deus et ho. ita illud Iren. ser. 4 Evangeliu unus N. Xtus dei filius ppria ore primum promulgavit. —

3 Lex, ait Aptus Galat 3., ordinata e p Angelos in manu mediatoris. Mosis, qui medius, et mediator fuit inter deu, et Populu —.

4 Quare quantu Xtus Mose, et Angelis, quantu Creator creaturis antecellit, tantu Evangeliu precellit Legi. Xtus n. ut ait Aptus Hebr 1. — cu sit splendor glie, et figura substie eius , sedet ad dexteram Maiestatis in excelsis, tanto melior (prestantior) Angelis effectus quanto differentius pre illis nomen hereditavit. Cui n dixit aliquando

O idem deus e, qui dedit utrumq. Testamentu, ideo n e distinctio dignitatis [illegible] in N et veteris Testamti p auctore [illegible] conditorem. Nec pot ee differentia dignitatis ex humanis [illegible] qd utrumq. tradidit, et [illegible] qui utrumque [illegible] e [illegible] revelator e [illegible] habitum e, ut ait Aptus Heb 1 [illegible] olim deus Patribus p Prophetas [illegible] in novo [illegible] nobis deus p filium. Quantu [illegible] ad hoc n pot ee differentia dignitatis int. N et V Testamtu, [illegible] dignitatis utrumq. e. Novum tn Testamtu excellit Vetus ex parte auctoris immediati. Nam licet utriusq. Testamti auctor mediatus sit deus qui utrobiq. loquitur [illegible] et in hoc n differunt; fuerunt tn auctores immediati in Testamto V Prophetae, [illegible] legislator [illegible] au fuit Xtus. Et ad significandam dignitatem N Testamti Aptus Hebr 1 [illegible] istam differentiam dicens [illegible] Et ad magis significandam istam differentiam dignitatis Aptus [illegible] Xti [illegible] excellentiam [illegible] maiorem [illegible] Aptus comparando Xtum ad Mosen. Ergo maior dignitas novi Testamti quantu ad immediatu conditore [illegible] 174

5

6. La riconfessione che Dio ha fatta agli uomini per Xto suo Figliuolo è altrettanto superiore a quella che è fatta già ora col mezzo de' Profeti [illegible] della [illegible] di Xto [illegible] quella de' Profeti e de' Patriarchi. [illegible] [illegible] degli Angeli, e de gli uomini per farsi intendere, e con [illegible] le [illegible] verità [illegible] [illegible] in questa [illegible] [illegible] del suo unico Figlio = quem constituit heredem universorum, per quem fecit et secula

9. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Xaverio "non giudicò [illegible] comunicare con un [illegible] più magnifico questo = multifariam = cioè a dire che non è [illegible] con [illegible], né Mosè né un Angelo [illegible] mezzo di cui egli voglia trattare con noi, e farci intendere le sue volontà, ma il suo [illegible] [illegible] [illegible] è il [illegible] [illegible] della [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Angelo dell'eterna alleanza, il dottore della giustizia, che è venuto in persona ad insegnarci [illegible] le strade, ne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] o con voci [illegible], o per segni o [illegible] [illegible] [illegible] ma [illegible] [illegible] agli uomini di sua propria bocca, come un amico all'amico, un [illegible] al [illegible] un Padre a suoi figli, un Maestro a suoi Discepoli. 320

10. [illegible] temporibus [illegible] ut [illegible] [illegible] Prophetarum [illegible] Mosis praecepta, sicut et [illegible], his novissimis temporibus [illegible] aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te // et c. 3 Amplioris enim gloriae iste (Xtus) prae Mose dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius, tamquam famulus in testimonium eorum, quae dicenda erant, Xtus vero tamquam filius in domo sua // 10

5. [illegible] Dei Filius deitatis suae nostram carne vestivit, ut per illam ore suo Evangelium dictaret —

6. Lex per Moisem data est: gratia, et veritas per Jesum Xtum facta est. Jo. 1. 17 // —

7. Quid est Evangelium? est liber Xti, [illegible] Xti, [illegible] Xti: est [illegible] nuntius de redemptione, gratia, et [illegible] salute generis humani e Celo per ipsum allata, ipsis credentibus collata. Unde [illegible] sublimior, et dignior Xtus ore suo locutus est, quam per Mosen, et Prophetas locutus erat. //

8. Multifariam etc. // Ergo non Moses, non Prophetae, non Reges, ~~[illegible]~~ Unigenitus qui est in sinu Patris, qui est mentis Patris arcana sequitur, dixit, quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], unde hic in Evangelijs nobis com[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], hic revelat mysteria [illegible] temporibus tanta 16

9 Locutus est Deus ad Patres nostros in V. Testamento, locutus est et in N. Moyses vetusti foederis conciliator et Prophetae, ministri illius legem rogavit, hi Messiae adventum praenuntiarunt.

proditum est illud verae fidei, et omnium plenitudinem Evangelium, quod non Iudaeis modo, verum etiam universi mundi Nationibus ultro defert abolitionem omnium peccatorum et ne quis dubitet de promissis, deus est auctor in hoc quisquam. Nec huius Legatus est Moyses, aut Prophetarum aliquis, d ipse Filius dei Christus, qui nostrae salutis iam perfector est [illegible] morte sua innocenti et innocens per crucem, ac mortem suam innocentiam [illegible] vitam gratis offeret omnibus, qui credentes ipsius promissis spem omnem in eo collocant. [illegible]

In doctrinae praestantia

10 Secunda Antithesis consequens ex prima petitur a doctrinae praestantia. Evangelii n. doctrina longe excellit eam, quae n. Moyse, et lege, ac Prophetis reperitur, et deum unum [illegible] credendum, colendumque proponit. Siquidem deum unum in essentia, trinum in personis amari, adorarique praedicat [illegible] Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine P. et F. et Spiritus Sancti Matth. c. [illegible]

11. Saltem in lege, et Prophetis extat [illegible] umbra mysterii [illegible] mysterium veritas illud declaravetur. Christi ortum. [illegible]

q. deitas una praedicatur in lege a Moyse Audi Israel, Dominus deus noster, Dominus unus est Deut. 6.4. Trinitas personarum a Prophetis, qui praenunciant et praedicant Patrem missurum filium in mundum pro salute hominum. In Evangelio Trinitas docetur omnes gentes etc. Matth. 28. Non quod in Lege et Prophetis nullo modo Christus proponatur, sed raro, tenuiter et obscure; in Evangelio vero crebro, disserte et clare: deitas una, itaque et Trinitas in Mose maxime [illegible], Trinitas in Prophetis vehementer praedicat Trinitas, ut in Evangelijs manifestatur, utrumque iuxta temporum occasiones ac generationes exigentias [illegible] et fidem n. 13.

Le prime rivelazioni erano imperfette, e mancanti di molte cose; esse si comprendevano che un piccol numero di verità, e ol n'era una quantità riservata al tempo del Messia. Questa poi è compiuta e perfetta, ne ci resta che sperare di vantaggio in questo Mondo: essa è la perfezione, e il fine di tutte le rivelazioni. 232.

... ortam, passionem, crucem, ascensionem, missionem Spiritus, vocationem Gentium, et obscure vaticinantes Prophetæ; at longius solide, et clare hæc ipsa annuntiat. Dei præscientiam, providentiam, prædestinationem, copiam charitatis immensam, distincte ac aperte pandit, ut Lex et Evangelium —

12. = Deum nemo vidit unquam: Unigenitus Filius, qui è in sinu Patris ipse enarravit Jo. 1. 11. Deo n. [illegible] e sinu Patris in sinum matris descendit, ut secreta, [illegible] arcana Patris ipsi soli cognita nobis manifestaret. 14.

13. Vedi. 007.

In Umbra, et Veritate.

† Lex et Prophetæ, illiò plane præ[illegible] [illegible] illud unius prioris tantum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] advenit Lex [illegible] [illegible] [illegible] ipsi [illegible] qui tantum promittebant, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] luti delineatum repræsentabant. Hominum vota promovebant tantum, ut implebant —

† Isti in Mundum tandem venien[te] et novo [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] statim umbra, depictæ, et figuræ, et Prophetarum evacuata [illegible]

14. Lex è velut umbra, Evangelium vero è ipsa veritas, [illegible] typus adumbrata. Quantum umbræ [illegible] tot veritas [illegible] corpus, tantum [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum Hebr 10. 11. Et 1. Cor. 10. = Patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes in Moise baptizati in nube et [illegible] [illegible] [illegible] in figura contingebant illis 11 —

15. Nimirum tot Patriarcharum gesta, tot

tot Prophetarum oracula, tot Visionum sim=
bola, tot Hostiarum sacrificia, tot baptisma
tum, et ceremoniarum sacramenta, tot le
gum decreta sanguine aliarum sancita, erant
umbrae, figurae, et typi, quae Xto praelu
derent, eumque quasi in enigmate, et sub
velamine rudi Populo repraesentarent.
Evangelium manifeste nobis Xtum, eiusque
misteria et sacramenta exhibet. Unde
2. Cor. 3. Nos vero omnes revelata facie
gloriam Dni speculantes in eadem imagine
transformamur tamquam a Dni Spiritu v. 18.

16. Le antiche Rivelazioni erano oscure
e velate sotto figure, e parabole, che nascon
devano i misteri, e le verità. Questa è evidente
e scuopre chiaramente le più sublimi ve
rità, e i più profondi misteri.

implevit Lex scripta, novus Pontifex
pro veteri, novumque tempus successit
quo iuxta [illegible] [illegible]
vias, dicit Dnus, domui Is., et domui
[illegible]
cum Patribus eorum in die, qua apprehen
di manum eorum [illegible]
[illegible]
[illegible]
leges meas in visceribus eorum, et in cor
de eorum scribam eas, et ero eis in
Deum, et ipsi erunt mihi in Popu
lum 11. 177

× Sed N. Testamenti in lege velabat,
in [illegible] [illegible]

** Vedi. 63

In timore, et amore

17. [L]ex erat nuntia timoris, E[van]
gelium amoris.

18. Quare lex erat [illegible] [illegible]
[illegible], ac [illegible].

a Spiritus timoris et servit [illegible]:
rem Lege [illegible] [illegible] [illegible]
cus, et privilegiu

In Promissis.

20 Lex bona terrena, et caduca promittebat. Evangelium celestia, et eterna. In lege non audis nisi pollicitationes ~~et~~ abundantie, olei, vini, frumenti, pecorum, et huiusmodi. In Evangelio visionis et possessionis dei, gaudiorum, et bonorum sempiternorum. 17. [illegible]

21 Lex promittebat terram dicens: ~~si audieritis~~ si volueritis, et audieritis bona terre comedetis. Evangelium promittit celum dicens: penitentiam agite, appropinquavit regnum celorum —

22 Illa prestabat victoriam de terrenis hostibus, istud prestat de spiritualibus —

23 Illa promittebat longevam vitam temporalem; Evangelium reddit vitam sine fine mansuram —

24 Erunt sicut Angeli dei in celo, et insuper, quod maius est, dedit eis potestatem filios dei fieri. s'bo.

ura pro
na.
es
peco.
visionis
Bono
tiens;
dieritis
romittit
ngro.
e Terre
tualis,
ra vita
ta sine
in Te
eis po:

In gravitate, et levitate

20 Lex erat onus grave Christianis ... de Lege Act 15 jugum ... quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus ... de Evangelio Matt 11 = Venite ad me omnes, qui laborati et onerati estis, et ego reficiam vos ... jugum enim meum suave est, et onus meum leve. 11. 30

22 Lex in plurima sancit leges morales, cæremoniales, iudiciales, quarum plerasque transgressoris morte decernunt. At Evangelium pauca decalogo addidit præcepta, eaque ac sacramenta. Insuper eis annexuit copiam gratiæ, Spiritus et Consolationem cælestium. 18.

In Via, et Termino

24 Lex erat via ad Christum et Evangelium; hic vero Legis est meta et terminus. Finis Legis Christus. Rom 10 4.

26 In Christo ut signum collimant Moses et Prophetæ; quare Evangelia pariter eorundem finis et signum ... cum illi ad Evangelium manuducunt, Evangelijs finem,

stinenti, et explicanti. 19.

In Judæis, et Gentibus

¶ - Prædicat Evangelium in Græc. Matth. 10. 11. 2° in aure audistis prædicate super tecta Matth. 10.

a. Lex uno in orbis angulo una gente claudebat: sermo autem prædicationis Evangelii, ubique terrarum venit, et signum extendit, ut qui tantum sonuerit Regione quanta sol fuerit. illa n. erat pedagogica quædam institutio et ministerium condemnationis et mortis. hæc autem gratiæ, et [illegible]

ℓ Le prime erano che, il Popolo Ebreo era il primo conosciuto, che da quella Regione, e furon sempre ristretti nella sola Giudea, il resto della Terra non aveva alcuna cognizione fino alla venuta di Xto. questa si è dilatata per tutto il mondo e per tutte le Regioni, et lux è quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. 132.

32. Lex data fuit solis Judæis: Evangelium cunctis Gentibus —

33. Prima Lex fuit temporaria, duravit n. duntaxat usque ad Evangelium: hoc vero perpetuum permanebit, usque ad consum—

34. = Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius et inutilitatem; nihil n. ad perfectum adduxit Lex. Introductio vero melioris spei per quam proximamus ad Deum et Lex eum, qui dixit juravit Dominus et non pœnitebit eum tu es sacerdos in æternum. Hebr. 7.

35. Porro ita miro modo a Xto compositum e Evangelium ut cuiusque hominis status sexus gradus veniat. Evangelium n. normam cuiusque, iustis, errantibus, omnibus perfectis, præscribit Laicis, feminis, conjugatis, Virginibus, Monachis, Saecularibus, Doctoribus, et [illegible] Episcopis. 20.

37 [illegible] imp[er]fecta, ~~[illegible]~~ Cong: lii vero quaqua versu, sive p[illegible], sive mo: res spectes, integru[m] e[st], et p[er]fectu[m] ———

38 = [illegible] parvuli sub ele: mentis mundi eramus servientes. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deu[s] Filiu[m] suum . . . . ut adoptione[m] filioru[m] reciperemus. Gal. 4. 11. Judei q. sub le: ge fuerunt quasi alphabetarij: Xani vero sub Cong[eli]o p[er]fecti evadunt Thei——

39. = Oportebat p[er] Mosem tanq[uam] pue: ru[m] erudiri Israelem, qui puerilis adhuc, et rudioris mentis erat; at p[er] Xtu[m], in quo o[mn]es s[unt] thesauri sap[ientiae], et sci[entiae] recon[di]ti, descripta cura, et sumatissima nobis afferri [illegible]. Cirillus. 11.——

40. Quinimo Xtus Matt 5. multa legis decreta reformavit et ad meliorem [illegible] [illegible] forma normamq[ue] revoca vit. Audistis quia dictu[m] e[st] Antiquis &c. 11. 21

41. Ego su[m] via, veritas, et vita. Sed via incipientiu[m], veritas proficientiu[m], vita p[er]fectoru[m]. Sum via sancte [illegible] [illegible] veritas [illegible], [illegible], vita beati tudinis sempiterne. 22.

42. Claritudo in Congelio semp: [illegible] in lege, sicut legimus dicente Do: mino

9 = Rudi, et duro Populo Legis tra dita s[unt] mandata justitie: p[er]fecto au. et fideli Populo Cong[eli]a tradunt pre cepta summa fidei, et Celestis justi: tie. Hoc e[st] q[uo]d dixit D[omi]nus Matt. 5: = non veni Legem solvere, s[ed] adim: plere 11 S. Chromat. 11. 5[illegible]

8 = Cum duo ~~[illegible]~~ summa vitiorum genera sint alteru[m] q[uo]d animo et co: gitatione signit, alteru[m] q[uo]d op[er]e [illegible] [illegible]; hoc q[uo]d op[er]e p[er]petrat[ur] olim per Legem interdictu[m] ac vindicatu[m] e[st]: illud au. q[uo]d in cogitatione positu[m] e[st], p[er] Con: gliu[m] repressu[m] atq. coercitu[m]. Congelis quippe n[on] opus post flagitiu[m] editu[m] punit. [illegible] providet, ut ne or tu[m] quide[m] o[mn]e vitiu[m] capiat. Lune [illegible] [illegible] nunc o[mn]e, lex data est. Isidor Pelus. 11. 578

[illegible] Q[ui]d iq. eximiu[m] habet[2] (e. supra [illegible]) multa sane. Primu[m] q[uo]d absoluta vir: tutis praecepta, exempla que, p[er] par: tes alia ab alijs p[er]dita fuerant, hic unus (Xtus) [illegible] tradidit, et expressit o[mn]ia. Nec tradidit solu[m], s[ed] inscripsit, insi: nuit [illegible] parabilis sic impressit animis o[mn]iu[m], ut elabi n[on] possint. Et ut expressit moribus ac factis ut tota vita nihil aliud sit q[uam] absolutu[m] quoddam ex: e[m]plu[m] absoluti, charitatis modestie, tolerantie, clementie, ac mansue. tudinis. Hanc harmonia[m], hunc o[mn]iu[m] virtutu[m] [illegible] in nullo Sancto [illegible] [illegible] in uno Xto. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sumere ille con trahitur

tractus, et in compendium redactus, qui tandem fuit omnium sub terra, in quo recapitularet omnia, quae in coelis et quae in terris, ut quaecumque e tot libris, e tot sanctis Viris ante petebant, nunc ex compendio ab uno Xto longe sub expressione, sub absolutione omnia commode sumi possent. 376.

mino Matt. 5. non veni Legem solvere sed adimplere 11. 370

Lex Paedagogus.

44. Lex paedagogus notata fuit in Xto Sal. Paedagogus enim est custos adolescentis lectionis aut adolescentuli, aut servi, h. e. status infirmae. Paedagogus n. sicut etiam interpretatio latina habet, ductor est pueri quidem imperfecti, status ut perfecta exhibere praecepta quae insti... nere n. queat. [illegible] Christus in evangelio perfectiora servaret, unde ait Matth. 5. non veni legem solvere sed implere 11. 377.

+ Indicatur quaedam facta est sub Lege, ut magistro pro puero servaret, cum tandem ad perfectionem proveniret dedit, Legem [illegible] et [illegible] Evangelium, plenius [illegible] 514.

Lex nova. Praeceptum in Consilio Xi.

45. Lex nova praecipue intellectui proponit, Consilium cum praecepto voluntati gratiam ad illud implendum aspirat. Xtus n., qui in Consilio loquitur, ut tantum extrinsecus sonat aures, sed et interius menti illabitur,

X Inter [illegible] et [illegible] hoc interest, quod in [illegible] est littera, in [illegible] gratia. Illa data est propter transgressionem, ista propter justificationem. Illa ignoranti demonstrat peccatum, ista agnitum [illegible] vocat ut [illegible]. Illa peccantibus [illegible] increpat, ista peccantes benignitate propria liberavit. 542.

stabit, illiq. soni externi sermo gustuiq insi-
nuat, ut qd vox suadet hoc Spiritus sua-
deat. = Verba mea, ut scrib. Jo. 6., spiri-
tus, et vita s.. Et Jerem. 31. quae citat
Paulus Hebr. 10. hoc testamentum, qd testa-
bor ad illos, dicit Dominus; dabo leges meas
in cordibus eorum et in mentib. eorum su-
perscribam eas. 1. 25.

4. Primum fidus obsignatum fuit cru-
ore arietum, et taurorum: novum filij dei
sanguine.

47. Cista Sacra promissorum omnium, quib. deus
fidel sua obstrinxerat hincque haeres pretiosum ubi omnis
sui sparavit Vet. testamenti depositum sancti, custodit, veluti instru-
mentum possessionis suae, et electionis, sicut [illegible] seu repro-
bationis. Sic et nunc quadam cura et veneratione servat
libros N. testamenti, quib. veluti sibi constet adoptionis suae, et tanquam
pignus felicitatis, veluti publicas aliquas tabulas late demon-
strantes Dei, et Parentis sui voluntatem, tanquam codicem vitae,
prodigiorum, et donorum dei sui, et tandem tanquam regulam verae,
morumq. directricem. 178

5.

Gli libri portano ne' loro titoli i nomi de' loro Autori, ma non è già cosa certa, che questi titoli siano degli Autori medesimi, ed è più probabile, che nol siano. Perciocchè qualora gli Autori mettevano il loro nome alla testa delle loro opere, lo inscrivevano nel testo medesimo, come hanno fatto i Profeti, e S. Paolo. Ma non è così dei nomi degli Evangelisti, che non hanno alcun ligamento col resto del discorso. Ciò tanto più si mostra giusto che il [illegible] [illegible] [illegible] il nome [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] titolo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] S. Matteo [illegible] [illegible] [illegible] titoli, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] siano degli Evangelisti medesimi, sono però questi così antichi, [illegible] [illegible] .42.

Hunc titulum apposuit Ecclesia, ut libri authenticitatem conciliaret [illegible] ut Evangelium istud a [illegible] aliis, et ab Apocryphis discerneret. Auctoritas Ecclesiae proponentis Evangelium velut sigillum est, quo illud obsignatum. 393.

Vide 125. 136

Evangeliorum inscriptio.

1 – Sanctum Jesu Christi Evangelium secundum [illegible] Putant nonnulli hunc titulum suo Evangelio esse praefixum a S. Mattheo eique ac suum a S. Marco [illegible] et Joanne, sic [illegible] Prophetae, [illegible] [illegible] nomen suum praefixerunt, ut: Visio Isaiae, Visio Abdiae, Verba Jeremiae etc. Verum longe verius est, titulum cujusque Evangelio praefixum esse non ab ipsis Evangelistis, sed ab Ecclesia. Id [illegible] indicat similitudo inscriptionis, eadem quippe est inscriptio [illegible] titulus cujusque Evangelii, mutato dumtaxat nomine Evangelistae. [illegible] clarius indicat inscriptio tituli Syriaca, quae sic habet = In [illegible] [illegible] nostri [illegible] incipimus [illegible] librum [illegible] [illegible] primum Evangelium Matthaei [illegible] [illegible] Sic et Arabica Evangelium Christi sicut scripsit Mar[illegible] Matthaeus unus ex duodecim [illegible] [illegible] —

2. Hinc colligitur irrefragabile argumentum pro auctoritate Traditionis; [illegible] [illegible] S. Scripturam ad veram fidem movere, [illegible] [illegible] [illegible] traditionis Apostolicae [illegible] [illegible] negari ab Haereticis. Dic [illegible] [illegible] [illegible] Evangelium hoc v.g. esse Matthaei, esseque canonicum [illegible] potius quam Evangelium Thomae, [illegible] [illegible] quae olim circumferebant, nisi ex traditio

ex traditione sensu, et mens Ecclia. Multi n. Libri falsos habent titulos falsoq aliis autorib inscribuntur. sic etiā nonnulla Evanglia ab Hereticis cōficta inscribebant nomine S. Bartholomei, S. Thomę &c. qui potuere eadē arte, et fraude falsa adscribere S. Matthęo ut fecerunt Ebionitę cum illius Evanglium suis additionib imutarunt et vitiarunt—

3. Ut q. sciamus, librū vere adscribi S. Matthęo, ac magis ut sciamus illud totū esse Evanglium a spiritu S. dictatū accedit oportet declaratio ac definitio Eccle, quę hunc librum a Pseudepigraphis secernat et canonicū ē declaret. Unde sapienter Aug. Evanglio inquit n̄ crederem, nisi me Ecclę catholicę comoveret auctoritas.—

4. Ad q. dignior, aut maior sit Eccla, autoritate Scriptura, cum hęc sit Verbum et oraculum dei ipsius; R. q Eccla sit verā sacrā Scripturā a falsā secernere et suppositititiā, et quę ea sit, indicare eiusq germanum sensum declarare.

5. Ad q. dicimus ait quidā gravis Autor Evanglistas et ceteros Scriptores sacros eo modo quo dictū ē ab Eccla Catholica auctoritatē habere, nullus offendi merito debet, quasi deo Ecclā antep̄onamus. Sic n. dicimus Ecclā Scripturis auctoritatē dare q eas a deo datas esse declaret, et ab ipso dictatas ē cōfirmet. Ab eodē sensu proponunt qui vulgo dicunt litteras Regias a Notario factas qui sigillū adponit auctoritatē habere. Eccla profecto dei sigillū habet illudq

Licet n. isti Evanglio ut et aliis s.ca sit fides, ea autem in illa nobis n̄ liqueret, nisi ex declaratione Eccle.

illud ipsum Spiritum, qui Ecclesiae promissus, et donatus est, ut ad illam maneret in aeternum, cujus suam manum, scripturasque recognoscit. Hic est qui quatuor haec Evangelia primum dictavit, deinde nobis eadem a se dictata fuisse, per Ecclesiam declaravit. 140.

Sanctum.

Nota quod in nullo alio alicuius libri titulo apponitur Sanctum.

Sanctum est Evangelium ratione auctoris, et objecti qui Christus est Sanctus sanctorum: forme [illegible], quia ipsius documentis, et verbis constat adversandis: ratione finis quia hos ad sanctitatem informat. Colore est S. Matth. c. 4. vocatur Evangelium Regni Dei, quod quia est Regnum intra nos est per charitatem quam Spiritus in corda nostra diffundit: Evangelium gratiae Dei Act. 20. Evangelium pacis Eph. 6. et Eph. 1. Evangelium salutis vestrae, in quo et credentes signati estis spiritu promissionis sancto qui est pignus haereditatis vestrae [illegible]

6. Evangelium est et dicitur Sanctum, quia omnia quae continet sancta sunt per eminentiam; 5. sancta est Christi nativitas ex Spiritu Sancto, sancta doctrina, sancta opera, sancta miracula, sancta passio, sancta resurrectio, ascensio, missio Spiritus —

7. Alludit ad illud Dan. 9. 24., ubi dicitur, consumandas esse 70. hebdomades usque ad Christum, ut ungatur Sanctus sanctorum. —

8. Ideoque sicut olim Judaeo Patriarchae, sic et nunc omnibus suis Christus dabit scientiam Sanctorum; Christus enim eius est sanctificatio nostra, ut serviamus illi in sanctitate et justitia coram ipso omnibus diebus nostris Luc. 1. —

9. Porro quanta, et quam admirabilis sit sanctitas, et perfectio Evangelii prae lege naturae, et Mosaica liquet ex Coelestibus praeceptis, et consiliis quae sancit Christus in Evangelio, atque ex vitis SSm. Novi Testamenti. In his enim videre est quantus fuerit zelus S. Pauli et Apostolorum, quam coelestis vita et contemplatio Monachorum, et Religiosorum, quam incredibilis fortitudo Martyrum, quam angelica puritas Virginum,

ginum, quae heroici labores confessorum, sponsum, Pontificum. 137.

Evangelium

10. Evangelium hic usurpatur pro historia, quae Evangelium id est Christi ad homines adventum, et inter homines conversationem, vitam, gesta, miracula, legem, praecepta, passionem, mortem, resurrectionem, ascensionem describit, et narrat 343.

Evangelium hic metonimice usurpatur pro libro Scripturae, quae nuntium de Christo eiusque praedicatione, et salutis historiae narrat. 124.

Jesu Christi

11. Evangelium est Jesu Christi, non solum quia eius gesta, miracula, verba, documenta, passionem, mortem, resurrectionem populis novi, non ficte, ab illo veneratione commemorat. verum etiam quia ita suscipiendum et colendum est quasi ipsius Christi Domini manu scriptum esset —

12. = Christus discipulis suis per hominem quem assumpsit, tanquam membris sui corporis caput est. Itaque cum illi scripserunt quae ille ostendit et dixit, nequaquam dicendum est quod ipse non scripserit quandoquidem membra eius id operata sunt quae dictante capite cognoverunt. Quidquid enim ille de suis factis, et dictis nos legere voluit hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperavit. Hoc unitatis consortium, et in diversis officiis concordium membrorum sub uno capite ministerium quisquis intellexerit, non aliter accipiet quod narrantibus discipulis Christi in Evangelio legerit quam si ipsam

manum

manu Dni, q in proprio corpore gestabat, scriben:
tem sppexerit. Aug. 11. 396.

13. Moralia ad eos qui parvi pen: dunt, et negligunt studium E: vangel. ex S. tomo. 396.

Secundum.

14 Vox secundu notat primo, qd primus, et primarius Evangelii Auctor sit Spiritus, 2darius vero Evglsta. Hic n fuit quasi organum, instrumentu, et calamus Spiti scribens ea, quae Spiritus dictabat iuxta illud ps. 44. lingua mea calamus scribae. —

15. Idē notat, unu idēq esse Evangeliu, quod diversimode, et quadrupliciter, a 4 Evglistis scriptu. Sic to 2dum indicat Evangeliu ex g. ~~[illegible]~~ S. Matthei n esse aliud ab Evanglio S. Luc., Marci, et Joannis; nec aliā afferre historiā, sed eandem, q tantu aliu fuisse Scriptorem, aliuq. scribendi modū. Unu n e Evangeliu, q a 4. Evglistis quadruplici modo, ordine, et stilo scriptu. —

16. Sexto notat Spiritu sc̃ti, et ingenio cuiusq. Evglistae attemperasse. Illuminabat n, excitabat, et dirigebat eu Spiritus, ut ea quae partim viderat, l ab Aplis audierat partim quae Deus ei revelabat scriberet illa methodo ordine, sententia, stylo, et phrasi, quae eius genio, et ingenio congrue

Quantunq. si potesse semplicemente ~~dire~~, chiamar gli Evangeli col nome de loro Autori e intitolarli Evangelio di S. Matt., di S. Mar, di S. Luca, di S. Giovanni, pure s'è giudicato più a proposito il servirsi di un altra espressione intitolandoli l'Evangelio 2do S. Matt. 2do S. Mar &c., [illegible] dimostran punto dalla maniera di parlare degli Apli, e specialmente di S. Marco da chi era il suo Vangelo, [illegible] Egitto e la ragione per cui si e [illegible] ta [illegible] questa espressione [illegible] secundum — Egli è vero, che 2do

nio ignaverat. Non opus erat nova revelatione Dei intus, que, quasi Conscitaria nicbat, qua ea viderat, audierat. d tantu assistentia, excitatione et directione Spiriti, ne ex oblivione, aut lapsu mentis similive fragilitate humanâ, in puncto a veritate aberraret neve alia, aliis scriberet, quam Spiritus volebat. Hinc S. Lucas initio sui Evangelii, ait, se scribere ea que ab Aplis audierat. Hinc rursus aliusque stylus alia plerasque, alia methodus S. Luce, alia S. Matthei, alia S. Marci demum alia S. Joannis, sicut cuique suus è dicendi scribendique genius, et ingenium. 139.

pdò il senso della frase greca l'Evangelio sdo S. Marco significa sempli cemente l'Evangelio di S. Matteo. ma vi si può dare anche questo senso. l'Evangelio di Sto sdo ch'egli è stato scritto da S. Matt da S. Mar da S. Luc. 243.

O.

Causae scribendi Evang

1 Necesse fuit scribi Evangelium ut sciremus que credenda esent et ne eliberarent de memoria nostra ea, que, predicata fuerant. et ut Heretici non haberent locum calumniandi nos 106. +

+ Scribens Evang. d. suum Joannes, scribendi debuit af ferre causas, et videamus quae ostenderit, dicens: hec au. scripta s, ut credatis, quoniam Jesus è Christus filius Dei 10. ult. n. 530.

2 Il Figlio di Dio essendo venuto in Terra p annunziare agli huomini le verità che il Divin suo Padre voleva che loro fossero rivelate egli im piegò gli ultimi anni di sua vita a predicar. le nella Giudea, donde la luce di Cristo doveva esser portata a tutti le Nazioni –

3. Finche Egli si trattenne qui in Terra, non era

Et hactenus quidem viva voce tradidimus Evangelium, optimâ fè comunicantes ea que vidimus oculis nostris, queque audivimus auribus nostris —

[illegible] periculum è, ne negotio fatius in dies

vi era qui difficile d'apprendervi qual si fosse la di lui dottrina; tuttavia indirizzarsi a lui, ascoltarlo, e comprender il senso delle di lui parole. Egli egualmente istruiva tutto il Mondo; sol che fosse interrogato rispondeva con dolcezza a tutti quelli, che a lui si accostavano, e intenzione di restar istruiti; al contrario e' confondeva coloro, che ad interrogarlo, che si scorrendevole. —

4. Ma richiedendo ch'Ei avesse a fermarsi un poco tempo in questo Mondo, ebbe egli cura d'istruire più particolarmente i suoi Apostoli, e i suoi Discepoli di tutte quelle verità ch'Ei voleva, ch'essi annunziassero dopo la sua morte a tutto il Mondo. Egli non tenne loro celata alcuna di queste cose che il Divin Padre voleva, che fossero rivelate agli uomini: ... ecco, et Jo. 15. 11. e poco dopo, Jo. 17, parlando al Padre: Verba quae dedisti mihi dedi eis, et ipsi acceperunt. —

5. Gli Apostoli, e i Discepoli in tal guisa istruiti dalla stessa bocca di Cristo potevano altresì render conto e testimonianza della di lui dottrina. Ma perchè anche essi la capissero pienamente né mai potessero prender errore, e ingannarsi, dopo d'essere asceso al Cielo, li confermò, e lor diede nuovo ... inviando loro il suo Divin Spirito, che finì di ammaestrarli di tutte le verità della Religione ch'ei saper dovevano. Questa economia ci viene rappresentata nelle ultime parole di Cristo a suoi Apostoli.

in dies sese dilatante, variet narratio, et multorum manus obambulant, et apud aliquos minus inveniat fidei sermo qui libere ad haec usque paulius promanet ... sumam totius negotii, quod satis est in narratione salutem, hoc volumine complectar nativitatem, doctrinam, miracula, mortem, resurrectionem. —

Christus nihil ipse per se posteritati scripsit, neque vitam suam, et doctrinam, ut litteris mandarent, Apostolis unquam praecepit. Contentus tantum voce populares, sive pro concione, ... colloquiis instruere, ceteros neglexit —

Antequam tamen hominibus praesentia sua discederet, missurum se invisibilem quendam praeceptorem spopondit Jo. 14, et 16, qui interius docenti, et veritatem discerent omnes, tum et quae maxime quisque et praestare, et dicere ... pro nostra quamque occasione, illos instrueret —

Cujus promissionis fides impleta est. Spiritus quinquagesimo post ... die ... Apostolos misit, cujus illi ... subito lumine irradiati, novoque ardore incalentes et ... uncti

Apli Gesù ordina di andare p tutto il Mondo a predicar il Vgelo, a istruir i Popoli e a battezzarli nel nome ecc. Gesù promette di mandar loro lo Spirito e gli assicura, che nō gli abbandonerebbe giamai. 233.

~~6 Tertullian~~

5 Nec maior Aplis scribendi sollicitudo. ...n illi Preceptoris sui exemplū secuti, docendos sibi, instituendosq. Populos vivâ voce susceperunt. Alte n. menti impressas habentes quas ore loquentis Preceptoris veritates audierant futurū ut aliquādo illarū oblivisceventur, nunqā timebant p̄ios insuḡ tutos in ea re faciebant eiusdē Magistri promissiones, de asserendo nūquā pe illis Spiritu suo a quo nunqā deserverentur. 180.

7. Successu vero temporis pia fideliū studia ab illis tandē extorserunt ut quecunq ab illis vivâ voce auscultaverant, hec litteris mandata de scripto legerent —

8 Huius rei grâ S. Mattheus scribere aggressus e', nec finite alio illio S. Marcus si bi suscepit ut synopsim opis eiusdē S. Matthei daret, simullis adiectis que, ipse aliorū relatione haberet explorata. -

9 S. vero Lucas, que sibi sui Consilij scribendi cā fuerit in proœmio indicat —

10 Orant tandē Patres Iren. Hieron. Victorin. Pictav. S. Ioanē ad Consiliū suum scribendi exortes Cerinthū et Nicolaitarū illi...

Divinitatē

...anctas conotici et celevo ... istimati nover ccribere ... aggiunti s. 179

Gesù insegnò la sua dottrina di viva voce senza voler scrivere cosa alcuna - egli ha lasciata questa cura a suoi Apli, ed a suoi discepoli, e con una providenza particolare fa disposto che alcuni di essi, dopo di aver colla voce annunziato la dottrina che avean appresa da lui, dopo di averla confermata con miracoli e sparsa p tutta la terra, scrivessero fedelmente l'istoria della di lui vita p che servisse di modello a tutti, e di monumento perpetuo della dottrina che p la maggior parte essi avevano insegnata. e che scrivessero anche alcune Epistole nelle occasioni, che loro si presentavano p servir d'istruzione alla Chiesa 236

4 ... predicare, at ... bo, ... scripto, ne falsi predicatores, et ecclesiarum ... aliquos 180

divinitatis negantium impulisse. 181.

7.

Cur Xtus nihil ipse scripserit.

1 S Aug. l. 1. de cons. Evang. c. 7. et 9. [illegible] [illegible] affirmat, [illegible] nihil [illegible] —

2 [illegible] Thom. 3. p. q. 42 a. 4. huius [illegible] sapientiam ostendit. 405.

3 [illegible] illud prius [illegible] dicendum est, quod solet nullos movere, cur ipse Dominus nihil scripserit, ut aliis de illo scribentibus necesse sit credere [illegible] 414

4 Hoc magnum et inenarrabile sacramentum, hoc Regnum et sacerdotium Antiquis per Prophetiam revelabat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut aliquando in omnibus gentibus red[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] una [illegible] promittebat, —

5. Proinde qui Prophetas ante descensionem suam praemisit ipse et Aplos post Ascensionem suam misit

6 Omnibus autem discipulis suis per hominem quem assumpsit tanquam membris sui corporis caput est. Itaque cum illi scripserunt, quae ille ostendit et dixit, nequaquam dicendum est quod ipse non scripserit quandoquidem [illegible] [illegible] eius [illegible] est quod dictante [illegible] [illegible] cognoverunt quod [illegible]

Vide ipsum Aug. l. 1. de cons. Evang. c. 7. et 9, et l. [illegible] [illegible] c. 4, et [illegible] [illegible] [illegible] edit. 179

a Syngliomistis
Isto [illegible] Hymnus et opus [illegible] ad S Petrum et Paulum, de quibus Aug. in locis citatis. 179

Eusebius [illegible] l. [illegible] Hist Eccl c. 13. profert duas Epistolas alteram Abgari Edessae Regis ad Xtum, alteram responsivam Xti ad eundem eas [illegible] [illegible] [illegible] Edessae, [illegible] [illegible], et [illegible]. [illegible] [illegible] plus exhibet Calmetus [illegible] [illegible] et Abgarum. Addit [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] (Alexandrum, [illegible], et Tillemontium) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nulla [illegible] [illegible] [illegible] —

Quae de hac re dixerit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 214

quia qui illi de suis factis, et dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tamquam suis manibus imperavit.—

Hoc unitatis consortio, et in diversis officijs concordium membrorum sub uno capite ministerium quisquis intellexerit, aliter accipiet, quod narrantibus discipulis Christi in evangelio legerit, quam si ipsam manum domini, quam in proprio corpore gestabat scribentem inspexerit. Aug. l. 4. 4. 508.

§. Riceviamolo adunque con rispetto, e con riconoscenza: leggiamolo con amore, e con religione: poniamo in esso le nostre delizie, e facciam quei santi usi, che debbon farsi di un libro scritto da Cristo, perche egli è, ne ceuvi dubitarne, il vero autore del Vangelo. 324

doctrina Christi [illegible] 3° ut ordine quodam ab ipso doctrina ad nos perveniret que discipulos suos imbuerat, et eiusdem scripto docuerunt. Unde et de scriptis Christi doctrina [illegible] [illegible] Anall. suas ut convenit [illegible] ordine—

Evangelio sic audiamus quasi praesentem Dominum

1. Tuba Christi è Evangelio Clem. Alex. 3ys.

2. Quod audivit ille audivimus, et nos de Christi Evangelio è. In caelo sedet, in terra loqui non cessat. Nos surdi simus nisi ille clamat. nos insimus mortui nisi ille tonat Aug. serm. [illegible] n. 1. 11 314

3. Nos itaque sic audiamus Evangelium quasi praesentem Dominum, nec dicamus, o illi felices, qui eum videre potuerunt; quia multi ex eis qui viderunt, et occiderunt. multi autem in nobis qui non viderunt, et crediderunt

Doctrina sua non scripsisse [illegible] dignitatem ipsius excellentiori; in doctori excellenti [illegible] doctrina debet, et ideo Christo tamquam excellentissimo [illegible] ut in mentis [illegible] doctrina sua auditorum cordibus imprimeret. 2° propter excellentiam doctrinae Christi, quae litteris comprehendi non potest, secundum illud Jo. ult. = Sunt et alia multa etc. nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros [illegible] suos sicut Aug. dicit [illegible] in se [illegible] spatio locorum credendum est mundum capere non posse, sed capacitate legentium comprehendi non posse. Si autem Christus doctrina sua scripto mandasset, nihil altius de eius doctrina [illegible] crederent, quam quod [illegible] scriptura continet—

Et quia lex vetus a Deo fuit scripta. Dabo tibi tabulas duas lapideas, et legem ac mandata quae scripsi [illegible] [illegible], quia lex vetus in sensibilibus [illegible] [illegible] [illegible] doctrina autem Christi [illegible] scribi debuit [illegible] spiritu Dei vivi in tabulis lapideis in tabulis cordis carnalibus. 2 Cor. 3 [illegible] p. 3 42. a. 4

Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

crediderunt. quod non preterisset sonabat de ore Domini, et propter nos scriptum est et nobis servatum, et propter nos recitatur, et recitabitur etiam propter posteros nostros, et donec seculum finiatur. Sursum est Dominus; sed etiam hic est veritas Domini. Corpus enim Domini in quo resurrexit, uno loco esse potest; veritas eius ubique diffusa est. Dominum ergo audiamus, et quod ipse donaverit, de verbis eius et nos loquamur. Aug. ... 363

4. Sicut Evangelio, sed quod etiam nos, qui oculis nostris venientem in hunc mundum non vidimus Christum, credimus ei quod facta eius legimus, intelligere; ut sicut illi quibus propinquabat fidem mutuabant ab eo, ita nos qui gesta eius credimus, ... propinquet. Ambros. l. de Viduis c. 10 n. 538.

5. Tanta reverentia audiebant Evangelium S. Antonius, Basilius, ..., quanta ipsum Christum. 606

Semper ante te habes, quem sequaris. Dominus ... in terra posuit, cum Evangelium ibi reliquit; in Evangelio ... est. Quod non est mentitus dicens Matt. 28: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Aug. serm. 142. n. 516.

1. Confugiens ad Evangelium tanquam ad carnem Christi, et ad Apostolos velut ad Ecclesiae Presbyterium. S. Ignatius Martir. 187.

9)

9.

Evangeliorum cultus

1. S. Cecilia semper Evangelium Xri gerebat in pectore 28.

2. S. Hilarionis hereditas Evangelium propria manu descriptum quod moriens legavit Hesychio discipulo ut narrat sanctus Hieron. 24

3. S. Barnabas Evangelium S. Matthei propria manu descriptum per quaque versum circumtulit, et tandem pro eo moriens, cum eodem sepeliri voluit. 33.

4. Excellentissimo filio nostro Adaluvaldo Regi transmittere philacteria curavimus, id est Crucem cum ligno sanctae Crucis Dni et lectionem S. Evangelij theca persica inclusam. S. Greg. M. 11. 527.

5. Isidorus Pelusiota refert, mulieres solitas pueris religionis ca gestare parva Evangelia. 527.

6. Synodus VIII Oecum. act. 10. can 3 Evangelij honorem equalem illi, qui Xto de[illegible] decernit, sacrae imagini D. N. I. X. eque honore cum libro Evangelio [illegible] adorare decernimus. 11. 101

7. Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium accendunt luminaria iam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum laetitiae demonstrandum [illegible] ut sub typo illius luminis corporalis illa lux ostendatur de qua in ps. legimus lucerna pedibus meis verbum tuum et lumen semitis meis. S. Hieronymus [illegible]

8. Quod audientes Evangelium stant, et non sedeant, significat quod homo debet esse promptus ad implenda ea, quae dicuntur

qui dicunt in Evangelio, sicut dicit Eph. 6. estote succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica iustitie, et calciati pedes in preparatione Evangelii pacis; per quod significatur promptitudo obediendi, et exequendi verba Evangelica. 207.

9 De vinibus alendi Evangelii cum moralibus habes n 555 356

10 Innocenzo III e dopo di lui il Sacerdote dicono, che si segna il libro del Vangelo dal Celebrante, quasi ch'egli voglia dire: questo è il Libro del Crocifisso. Segna di poi il Sacerdote se stesso nella fronte, nella bocca, nel petto. nella fronte giusta il detto di Sto Agno in ps.141: usq. adeo de Cruce n erubesco, ut n in occulto habeam Crucem Xti, & in fronte portem. nella bocca e nel petto, Rom 10. corde n. creditur ad iustitiam, ore aut. confessio fit ad salutem.

11 Sacre Religionis erat, ut sancta Evangelii sacra codex, in quo Evangelii lectio veritata e cultus inserebat; hoc cuius est nisi illius, cuius verba de credunt, agimus. Iones Episc Aurelianen prof et l. 1. de cultu imag.

12 Antichissimo è l'uso, che leggendosi il Vangelo il Popolo stia in piedi, p dinotare, che è pronto ad eseguire i comandi del Sigre, che si leggono nel Vangelo. Amalarius.

Ad

Sancti Luc. Prefationem

1 Quoniam quidem multi conati sunt // Intelligitur fortasse de notanti Matthaeum, et Marcum Evangelistas. Vero hi sunt pauci non multi, tantumque duo. Quare Lucas videtur hic ~~[illegible]~~ sugillare Evangelia Apocrypha Matthie, Thomae, et aliorum Apostolorum, item Nicodemi etc. 158

2 Egli era così nesso a tutti i temi il [illegible] la storia della vita di G.C., e della di lui predicazione, che vi è da stupirsi, che ne' primi secoli della Chiesa molti intraprendesser a re a scriverla. E questo è ciò che S. Luca ci mostra nel principio del suo Vangelo Quoniam quidem multi &c. // Varj Interpetri vogliono che S. Luca in questo luogo intenda di dire degli Evangeli apocrifi degli Eretici. Altri applicano queste parole ai soli due Vangeli di S. Matt. e di S. Marc., i quali erano già stati scritti, quando S. Luca scrivea il suo. A me sembra però tenersi una strada di mezzo tra queste opinioni, e dire, che S. Luca parli generalmente di tutti quelli, che prima di lui avevano intrapreso a scrivere la storia della vita, e delle predicazioni di G. C., poiche sembra assai verisimile che molti Cristiani, viventi ancora gli Apostoli

ò Solus Lucas et prefatur operi suo, et nominatim dicat libros suos.

† = Lucas in ipso Evangelii sui exordio, quae sibi scribendi causa esset exposuit. Hic n. multos temere atque imprudenter aggressos fuisse narrationem earum rerum, quas ipse exploratas haberet. ac proinde se necessitate adductum ut nos ab incertis opinionibus liberaret, certissimam, ac fidelissimam narrationem earum rerum, quarum ipse veritatem partim ex Pauli sermonibus, partim ex reliquorum Apostolorum sermonibus noverat, Evangelio suo tradidisse. Euseb. // 405.

φ Quatuor primi capituli istius versus vorant habent prefationis ab ipsomet S. Luca scriptae, ut consilium suum exponeret, fidei historiae a se scribendae conciliavit. [illegible]

φ Cur unus sit Lucas solus praefatione, causa cur alia, nisi quod ita placuit, incerta e. ~~[illegible]~~ Rationem vero instituti, et cur scripserit Evangelium, ipse affert praefando. Sovran

gli Apli, e molti dopo la loro morte, scrivessero tutto ciò che aveano udito a predicare della vita, e della dottrina di G.C. dagli Apli medesimi, e dai discepoli che lo avevano veduto e seguito [illegible]

[illegible] può dunque credersi, che nel principio della chiesa vi siano stati varj Evangeli, e più ancora gli Antichi abbiano conosciuti, e gli ha citati anche oltre questi antichi Vangeli, giammai la Chiesa ne ha riconosciuti canonici, e divinamente ispirati più di 4, cioè di S. Mat. di S. Mar., di S. Luc. e di S. Giov. 244

4 Multi, inquit, hucusq. conati sunt, qui non malo animo privato tn̄ consilio, et humanâ industriâ scribere historiam verum quae a Xto Jesu gestae (quae in nobis completae sunt) ad implendum vaticinium Prophetarum 13.

2.- Multi conati sunt, his verbis non [illegible] Matthaeum, et Marcum qui non solum conati erant scribere Evangelium, sed perfecte id erant executi. Neque Pseudoapostolos, quos eo tempore falsa, fabulosaque Evangelia jam scripsisse, certum est et quos [illegible] dixisset ac damnasset Sanctus Evangelista. Quos de iis Aptorum discipulis intelligere videtur, qui ex magistris praedicantibus, et docentibus audita in pugillares retulerant, et deinde [illegible] verum, quam certa, et explorata erat cognitio,

narrationem

+ Qui praeierunt, praeter Matthaeum, et Marcum, qui ante annum [illegible], quo scripsit Lucas, Evangelia scripsere, ad [illegible] [illegible] pt. Seridon

X [illegible] 244

X Causas reddit cur Evangelium [illegible] susceperit scribendum [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] aut minus [illegible] [illegible] [illegible] conati [illegible] valde [illegible] [illegible] Evangelistarum [illegible], [illegible] significare [illegible], nimirum Matthaei, et Marci [illegible] prius scripserant [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] hanc historiam exploratam habuerat, et Theophilo amico [illegible] [illegible] [illegible]

4 [illegible] [illegible] [illegible] litteras, et [illegible] Evangeliorum, quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dicere, eos id [illegible] quod conati [illegible] [illegible]

XX Fortasse quoque, quia eos qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

narrationem ex collectaneis suis struere et ador: nare aggressi erant

6. Invito tamen conatu, ut S. Ambros. interpreta tur = Qui ordinare conatus est, inquit, suo labore conatus est, nec implevit. Sine conatu n. s. donationes, et gratia dei, quae, ubi se infuderit, rigare suevit, ut non egeat, ō redundet scriptoris ingenium // Qui conati sunt consilii, ō divino spiritu ubertatem dictorum, rerumque omnium ministrante sine ullo molimine cepta compleverunt. // 614.

Conati sunt // Orig. et S. Ambros. hic animadvertunt, quia hoc in eo effectum ... hors quae et spiritus dei. Congilii, adlaboraverunt ... et scripserunt, verum sine ullo molimine cepta compleverunt. 170

Vide. 364

9 Jam Religionis initio plurimi fideles aggressi sunt vitam et miraculorum Christi historiam scribere, quia in re quilibet pro ingenio, zelo, et captu suo se gessit. Verum in magna scriptorum messe pauca fidelis et accurati inventa sunt, seu quod aliorum nimia simplicitas, aliorum ingens credulitas, causa fuerint, ut ea quae, impostores duntaxat noverant, enarraverint. seu quod in ... atque Hostium jam Religionis negotia illorum scriptis plurimam labem offundit: ut statim ac in lucem prodierunt Orig. Ambros. Beda, Theophylact; Eutym. etc.

9.

operis consilii scribendi suscipiunt. Maldon., Suet., Sculter. Casaub. 168.

† Salva autem Ambrosii nihil obstat, quominus etiam Lucas conatus sit. Atque id significat subiungens = visum est et mihi assecuto omnia // quae conatus sed et ego. ... scriptores scripserunt inspirante, sive dictante Spiritu, et tamen sine meditatione, studio conatu, et diligentia humana. ... manifeste patet, Auctor 2di libri Machab. c. 2. = Nobis, in- quiens, non facile laborem, imo ... negotium plenum vigiliarum, et sudoris assumpsimus //; et infra = libenter laborem sustinemus //. Est. Verbum Graecum επεχειρησαν tam de bono conatu, quam de malo in usu ... pt. Sordon

8 Hic ferebatur vulgo in eâ sententia, S. Lucam Evangelio suo manum admovisse post SS Matthaeum, et Marcum, et quibus, nullus fere dubitandi superest locus, quin hauserit multa, imo et ... quam pluribus in locis eadem exscripserit verba. Sin autem novi aliquid afferre et supplere iis, quae, antecessores decerent, nostri excogitaverunt ... ta, hoc ad consilium ... alienum ... erat; ō maiori usus est delectu, diligentia et ordine quam scriptores ceteri, quorum opera ... aliqua specimen duntaxat erant, partim Vitae Salvatoris, cum alii de eius nativitate, pueritia, alii vero de ipsius morte tantum ... 164.

o—o (ut alij Scriptores, sive q[uo]d non erat fusius, sive q[uo]d fieri posset brevius, minus exa[cte] commentarios suos digessissent. 34

9 Hinc oborta e[st] S. Lucæ cupiditas [quam]libet diligentius inquirendi cognoscendiq[ue] ex ijs, qui d[omi]n[u]m viderant, et cu[m] eo versati fuerant, Ap[osto]lis scil[icet], atq[ue] discipulis, quos ille ministros sermo[n]is, et singulis p[rae]siones appellat, atq[ue] inde ...rum, [com]pletam, authenticamq[ue] historiam luce[m]... Grandi. 166.

Ordinare narrationem, quæ, in nobis completæ sunt, rerum //.

11 Ordinare narrationem //, historiam texere ... significat, suas velle se o[mn]ia eo or[di]ne recensere, quo gesta s[un]t, na[m] hanc sibi ... in id imponunt, quemadmodum ... completæ. Menoch

+ Περὶ τῶν ἐν ἡμῖν πεπληροφορημένων πραγμάτων. Verbum πληροφορεῖν duo signi[fi]care solet, s[cilicet] ... atque complere alia rem: ... et ... exploratam fidem facere. Utraque significatio huic loco ...erit. P[rim]a ... exprimit nobis ..., quasi ... dicere ... fuerit velle se historiam texe[re] eorum rerum, quæ, in nobis [com]pletæ s[un]t, quæq[ue] X[rist]us gessit ut tanti

12. = Quæ, in nobis completæ s[un]t rerum // Vel rerum, quæ, in X[rist]ia[n]a Religione ab ipsis ejus primordijs transactæ, s[un]t. Autographi verba Περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων plures in sensus explicantur, qu[ae] ... alludunt ab eo, quod statim attexuimus, significant n[on] complere, exequi, ut ... Ambros. Theophy[lact].

lact., mus, vata. li, ince vatc aimo ut poti ... bio ... que, i... defiut... effectu... vunt... quav... ut de... ca de... tavr... fuit ... venne... et eu... dixer...

lact, Euthym. Maldon. Evam. i. Ea scripsi mus, quae nobis certissima fuerunt, atque explorata. Neque enim opinata transmisimus, ut alii, sicut li, incerta colligentes rumoribus, ambiguis nar rationibus; et eos ridemus qui pro se ipsis nos admonere potuerant de his, quae, finxerunt, utpote Verbi ministri, et ipsi Salvatoris se cti. 171.

13. Completis, s. i. certissime sine du bio stiterunt, id πληροφορέω significat. Maldon.

14. Verti etiam posset, ut notat Ambros., quae in nobis redundant, quod n. redundat nulli defuit, et de completo nemo dubitat, cui fides effectus astruat, exitus prodat. Multi verte runt - verum, quae nobis abunde probatis sunt, quarum ita certa, et explorata nobis veritas est, ut de illis ambigi n possit. bis

15. in nobis de se loquitur, deque ipsis omnibus, quorum de ipsis rebus quas scribere aggrediebatur, ii dubi tarent cui hi crederent. Menoch.

ut tamen alludat ad Propheta rum vaticinia quae, ex Christum impleta sunt, multa n. egit Christus quae in Prophetarum scriptis praedicta, et adumbrata fuerunt. secun dum sermonem alii interpreti red diderunt quasi dicat Lucas, scripturam earum rerum fu turarum ... quae ii habent ... quasi prophetis cognitas, et exploratas habe ret. sensus q. Vulgati interpre tis est scripturam historiam earum rerum, quas, in nobis ... facta, ...

sicut tradiderunt Nobis,

16. Non q. quod putat Theophylactus, Lucas fuit unus e 70. discipulis Christi, et post eius As censionem ab Apostolis, et discipulis Christi fidem suscepit, et ea quae scribit ab eis accepit, ut verissime dixerit Hieronymus Lucam conscripsisse sicut audierat

q. Vel hinc liquet Lucam Evangelistam ab aliis audita scribere; nimirum quod narratione tran smissa ab aliis in alios. 3[?]6.

audierat, scripsisse. Illa vero Apostoli, sicut vide-
rat, composuisse. Est.

17. Non solum Marcus et Lucas auditu di-
dicerunt quae scriberent, sed etiam Matthaeus et Jo-
annes multa de infantia, pueritia, ~~genealogia~~
genealogia salvatoris aliis narrantibus didice-
runt. S.

„Qui ab initio ipsi viderunt„

18 Graece eleganter et nervose qui
fuerunt oculares spectatores. 11. 159.

19 Apostoli oculis propriis majorem partem
rerum quae in Evangelio narrant, viderunt; nam
et viderunt Christum, et miracula ipsius: doctrinam
eius audierunt, passionis, mortis, resurrectionis testes
oculati fuerunt; caetera ab ore ipsius [illegible]
runt, quod satis est ut dicant vidisse, nam verbum
[illegible] latius sumitur, prout idem significat quod cogno-
scere sive cognitione [illegible] [illegible] oculis [illegible]
per aures. Menoch

20 [illegible] tempora, et Apostoli
haec ab initio Nativitatis, et conceptionis Christi,
et Praecursoris eius Joannis, plena[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Apostoli vero ab initio ~~praedicationis~~ praedica-
tionis ipsius. [illegible]

b. [illegible] de [illegible] in [illegible] de infantia Christi, de cantico eius [illegible], colloquio cum Angelo, profectione ad Elisabeth, praesentatione in templo narrat, satis insinuant illa familiari [illegible] [illegible] et aliis tum de rebus ipsius, tum de [illegible] didicerit. 94.

Apro[illegible] 3/7

Et primi

Et ministri fuerunt sermonis

21. Apti verum non a Xto gestorum, et tra-
ditorum, ab eo doctrinae, ut modo testes fuerunt, verum
etiam ministri sermonis, id e predicatores con-
stituti a Xto electi et constituti. 516

22. [illegible] desunt (ex antiquis Aug., Ambros.
Euthym. Hieron., et ex recentioribus Budaeus,
Cajetan. [illegible] alijq.) qui Sermonem ita cepe-
runt. Qui ab initio fuerunt ministri Verbi, id
e Xti. Designat Aptos, discipulos ac servos
Xti. 172 [illegible]

23 Sed plerique existimant, id magis cum ve-
ritate quadrare, ut verbis illis designare Aptos,
atq. discipulos Xti, ministros, et Predicatores
Sermonis eius, qui illud ab initio fuerunt sub
secuti, et eum cum in terra viderunt, et cogno-
verunt. 172

24 Quod lex et Prophetae futurum praenun-
tiaverunt, hoc traditum, atq. completum in Evanglio de
monstrat, cuius primi Predicatores Apti fuerunt,
qui Dnum ipsum et salvatorem nostrum Xtum etiam prae-
sentem in carne viderunt. Qui id solum ea, quae, ex
ore eius audita, [illegible] ab illo sub oculis suis operata, di-
cta, et facta meminerunt; verum etiam quae, prius
q. ille [illegible] [illegible] adhaeserunt [illegible]
[illegible] [illegible] dicuntur gesta, et digna
memoria, vel ab ipso, sive a Parentibus eius, sive
a quolibet

O Sermonis primum de Xto
accipias, ipse n. e Verbum Pa-
tris eterni, q. d., sicut tradide-
runt nobis Apti qui Xtum ipsum
viderunt, illiq. ministrave-
runt. Secundo de eius ser-
mone, et predicatione q. d.
sicut tradiderunt qui vide-
runt gesta Xti, et ab eo
missi ministraverunt ipsi
in sermone, et predicatione
Evanglij. Hoc e quod ait
Joanes 1. c. 1. = Quod fuit ab ini-
tio, quod audivimus, quod vidi-
mus oculis nostris, quod per-
speximus, et manus nostrae
contrectaverunt de Verbo
[illegible] [illegible] [illegible]
S. Hieronymus, postremo
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], etsi eo
[illegible] redeat. 159.
et 614

a quolibet alijs, certissimis indicijs, et fidelissimis testimonijs requirere, et cognoscere potuerunt, imposito sibi Conscribendi munere iuxta humanae [illegible] curaverunt Aug. [illegible] 441 442

Visum est et Nobis ".

25. Spiritu tamen sancto inspirante, [illegible], quemadmodum Apostoli in Actis aiunt — Visum est Spiritui et nobis ". [illegible] non tantum, [illegible] et [illegible] voluntate et electione sua, visum est [illegible] scribere; sicut placuit ei, qui in ipso loquebatur, Xto, qui, ut id, quod bonum est, nobis quoque bonum videri possit, operatur —

26. Sicut quoque [illegible] aliquis interrogatus, cur voluerit esse [illegible] respondet Visum est mihi [illegible] negat deo visum, a quo preparatur voluntas [illegible] ita [illegible] [illegible] visum est et mihi, [illegible] negat Spiritu afflanti inspirationem, revelationem, et impulsum. Sed nec piam diligentiam excludit in investigandis rebus, et iudicium in seligendis, quae scriptis commendaret — [illegible]

27. [illegible] est [illegible] ductu Spiritus sua [illegible] scripsisse, nec tamen defuit eorum conatus et diligentia [illegible] [illegible] Eorundem

1. Lucas hoc loco minime commendat Spiritus afflatum, quo loquitur, ut alius quilibet de grege scriptor, qui humanam [illegible] [illegible] affert [illegible] ad scribendum [illegible] fuerit. et qui suam [illegible] diligentiam, et [illegible] earum rerum quas narrat cognoscendi maxime profitetur. Verum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scribebat, [illegible] [illegible] tiam, ac [illegible] [illegible] sibi demere videbatur [illegible] flagitaret, ut [illegible] [illegible] veritati, qui [illegible] [illegible] erant

[illegible] Spiritus afflatus scriptoris [illegible] probitatem, diligentiam et [illegible] excludit. Quo [illegible] [illegible] illius dignitas et [illegible], [illegible] ipsi [illegible], magis [illegible] sunt, atque supra [illegible] ordinem posita eo, maiorem impendat [illegible] et [illegible], ut omnia intelligat, omnia cognoscat — 173

[illegible]

Auctoritas

„Assecuto oia a pprio diligenter„

28. Id ē, rebꝫ oibꝫ quæ in historiam veniunt, illi inhæserint ab origine repetitis, et accurate investigatis ea scribere, quæ, Spiritu afflante, et dirigente, scribenda iudicavi.—

29. Assecuto n. oia, visū ē ñ oia scribere, quia quæ fecit Jesus, si scribant, oia, nec ipsū capere mundū posse arbitror, ait Joanes c. 21. Elegit sg. ex oibꝫ, quæ iudicavit apta, et sufficere officio dispensationis suæ, unde etiā plurima ab alijs scripta præterisit. Ut diversa in Evanglio gra refulgeret, et propijs quibusdam singuli libri mysteriorū, gestorumq. miraculis eminerent, ait S. Ambros. 11. huj.

In Græco est παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, id ē: oibꝫ rebus alte petito pprio investigatis„ ac proinde qd inde sequitur, oia cognoscenti, et explorata habenti. Menoch.

Oia ñ omō oia, d oia, quæ pro rone temporis erant mortalibꝫ tunc revelanda, et ness͠ia ad salutem, nisi velis, hoc ñ subtilis ee, d cōi modo loquendi, et popularis ee dictū sermon

„Ex ordine tibi scribere„

30. Siquidem id ē in ordinem disponere, qd ceteri ceptū, aut ñ iuxta seriem verū gestarū serial prodidissent quidam. Quin et Matthæus ipse qi q ceteris ē plenior, et ab ipsa Xti nativitate exorditur historico more, tñ totā fere punctim, et adolescentiā Xti prætermisit. Porro Marci Evangliū eius qi a Matthæo scriptū ē epitome possit epitomis multa prætermittens, et historiā Evanglicā auspicans a prædicatione Joanis. Joanes vero attingit cepta, velut ab alijs omissa. Proinde Ambrosius tribuit Lucæ, stilo historiā ex proposito …

Scribere qd testatur ex ordine, id ē, in collectis et distin ctis, serie atq. etiā quadā præcipua historiæ capita ordine temporis, quo res gestæ sunt.

Non qd in oibꝫ plene rebꝫ ac suis temporū ordinē accurate magis servaverit q ceteri, ut in Harmonia Evangelica religiosæ a Jansenio … sunt, qd noster [illegible] commentatoribꝫ visum est. …

31 Aplorum propositi ei eodem presus ordine quo res gestæ sunt, in conspectu se scribere, et in toto historiæ complexu, et rebus præcipuis, si id in minoribus, ordinem servare. Menoch. Eorum

Moralia

" Nihil ijs, quæ in Evangelio narrantur credibilius, cum a circumspectis Scriptoribus, nullo patrocinio humano, nullo Principum, aut Magnatum favore fultis, nullâ ingenij, aut sui singularis claritatis celebritate, nullâ spe mercedis, aut præmij temporalis, nullâ cupiditate, nullâ ambitione ductis, diversis temporibus ac locis scripta sint; cum fides Evangelio maxime conciliaverit, et quibus tanta in scribendo nemo è aurus: atrocissimâ persecutione in Christi nomen grassante ——

33. Quæ autem sancti Evangelistæ scripserunt, aut viderunt ipsi, aut ab oculatis testibus acceperunt; eorumque veritas innumeris confirmata miraculis, toto terrarum Orbe prædicantibus Aplis, et Aplicis viris, agnita et recepta est. Istiusmodi tua Dne credibilia facta sunt nimis ps. 92 Heb. sog. magnum digna est fide, quod id quod Lex, et Prophetæ futurum prænuntiaverant, eadem, atque completa in Evangelio demonstrantur Aug. ll. 023.

= Optime.

⊖ S. Luca è l'Evangelista particolare della nascita di S. Gio. Bista, delle circostanze della incarnazione, dell'infanzia, e de' primi misteri di Gesù Cristo —

× Non si deve nè scrivere, nè parlare delle cose di Dio, e della Religione senza aver prima ricevuta un'esatta istruzione da persone degne di fede; e ciò non per sodisfare alla curiosità, e alla vanità, ma per far conoscere la verità ——

✳ La Scrâ, e la Tradizione sono le due sorgenti di tutte le verità Xtiane, assai conformi tra di loro, ma la Tradizione ha preceduta La Scrittura. 392

= Optime Theophile,,

34. Theophilo suu' Evangeliu' Lu: cas inscribit, sicut et Acta Aplorum; quo nomine etsi quelibet hoēs deum diligen tem, aut deo dilectu' designari Orig. S Epiphan. et S. Ambros. existimaverint; certu' tn̄ et definitu' hoēm eo nomine si: gnificari, communior ē opinio; hoc in primus argumento nixa, qd Optimus salutetr = Optime Theo phile,, qui titulus n̄ nisi illustribus, et primariæ dignitatis, atq. Auctoritatis Viris tribui suueverat, ut Festo, et Felici in Actib Aplorum. 20.

35. Optime Sv. κρατιστε; qd præs: tantissimu', excellentissimu' significat. Ita Act. 23. = Claudius Lysias Optimo Pre sidi Felici salutē,, ubi Erasmus potentissi me; et 24. Optime Felix,, ubi Erasm præstantissime; et 26 = Optime Feste,, ubi Erasm optime, ut et hoc loco —

35. Porro nulla assentatio ē, neq cu' Lucas Theophilu', neq cu' Paulus Festu', neq cu' Lysias et Tertullus Felicem opti me vocant, na' hoc Epithetum vulgo so: let Viris primariis ac potentib ascribi in inscriptionib salutationib, ut et hodie quida' vocant excellentissimu'. Actam quoq. ē

φ Theophilus sonat amans Dei sive gratus deo, qd ex proprii sit nomen, an Epithetum pii Lectoris, atq dis utunt. Ego proprium hōis vocabulum eē puto. 307

ꝺ Theophile Hoc nomine deum a: mantes oēs generatim designari, plu res int Veteres autumarunt Orig. Am bros. Salvian. Epiphan. . Alii vero quo ru hodie opinio invaluit, certu aliquē Viru' insinuari credunt, Viru'que am: plissimu', sive Provinciæ Præsidem, qui nomen dedisset int Xanos, Au: gt. Xtom. Theophilact.

ƀ Per Lucam, adfit Xti doctri sequuntur Luca, vertit Origenes. 93.

ꝗ Quærit, quinam fuerit hic Theophi lus? Quia (Orig Ambros. Epiphan Beda) in dubiu' revocarunt, an hic ve ra fuerit Psona credentes, S. Lucam dica. re Evangeliu suum oīb fidelib, quos Theophili nomine, id ē amatoris dei designaverit. Veru' longe probabi lius ē (Maldon. Suet. Brug. Lyr. Erasm. aliiq.) Theophilum quem: dam Xanum fuisse Viru genere, et honore insignem, cui Lucas n̄ Evang lium solu' Acta etia' Aplorum inscri bit. Epithetu', qd illi offert, Optime ostendit illu' Viru fuisse excellen tis conditionis et dignitatis. Oecume nius in Acta coniectando asserit, hunc Provinciæ Præside fuisse, eo qd additur Optimi vulgo Præsidib, Præfectis in Præfectis dedit (Act. 23. 24. et 26.). 174.

quoq. e' sigflatione Graecis, et Latinis [illegible] tam significare sumitatem, q. praestantiam in aliqua re. Doctissimos n. vocamus quis iu vulgarit docti, et ita in aliis. Et illud κάτινοι [illegible] tam ad mores, q. ad dignitatem referendu e'. Ita dixerunt [illegible], Patriarcha Alexandrinus, in [illegible] Reverendissimus vocatus. Est.

37. [illegible] eidem Theophilo tunc scribens, sive [illegible] hoi diligenti ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ deus. Epiphani.—

38. Abulensis putat fuisse Antiochie Principem, et ut quidam putat post discessu Petri, eius loci Epiu; eoq. hortatore Evangelium et Acta scripsisse S. Lucam. - [illegible]

39. Fuit q. hic Theophilus e prima [illegible] nobilitate, dignitate. Na' optimi nomen sol[illegible] optimatibus, et q. Praesidib. Provinciaru, tribui solebat, ut Tr. Traianus Imperator titulo Optimi prae aliis omib. titulis gaudebat, teste Dione. Unde et Paulus suis mandavit, et [illegible] dicebat Praesidib. Syriae Optime Felix, optime Festi, [illegible] [illegible] sunt [illegible] —

~~40. Baronius ad an. [illegible] [illegible] [illegible]~~ ~~[illegible] addit hunc Theophilum~~

40. Baronius ad an. 58. addit ex S. Clemente, hunc Theophilu videri fuisse Optimatem illu, qui Antiochiae, a S. Petro [illegible]

[illegible]

† Putant alii Theophilum hunc fuisse ~~[illegible]~~ Antiochenu' Epu'. Sextus quidem [illegible] Antiochene [illegible] [illegible] Theophilus [illegible], verum [illegible] [illegible] flo[illegible] —

‡ Autumat Grotius, hunc fortasse fuisse [illegible] [illegible], [illegible] in Achaja, quem S. Lucas [illegible] [illegible]. At [illegible] esset, hunc potius opulentu aliquem Antiochiae civem, S. Luce amicum, et civem, et ab eodem ad [illegible] religione [illegible] sui. [illegible] conjectura, . 174.

× L'Autor delle Recognizioni par la [illegible] Teofilo ricco e potente in Antiochia [illegible] 100. et [illegible].

× [illegible] [illegible] questo Teofilo il [illegible] do di Governatore: 300.

⁑ Theophilactus, et Euthymius censent hunc Theophilu fuisse Senatorem, aut Principem [illegible]

‡ Vide [illegible] 161

Domum exinde suam in Ecclesiam vertit, in qua S. Petrus qdiu cathedra Antiochiae fuit, conventus agere solebat. Sivin.

Moral.

41 Theophilus, qui Deum diligit, et qui diligit Deum si Deum diligis ad te scriptum è Evangelium: si ad te scriptum è suscipe munus Evangelii. 624

42 Se non amate Dio, il Vangelo è scritto per voi. Convien dunque ~~dunque~~ che si dispensi di amar Dio, chi si persuade di non essere tenuto alla lezione del Vangelo. 218.

43 Iddio sovente si serve d'una cagione particolare per illuminar tutta la Chiesa, e uno scritto permette nell'intenzione, e nel disegno del lo Scrittore, per una sola persona, diviene per il disegno, per la condotta, e per la provvidenza di Dio un libro publico, e uno scritto diventa generale. Ammiriamo, ringraziamo, amiamo la provvidenza divina per la cura ch'essa si prende, e gli insegnamenti dei particolari, come di tutta la Chiesa; e profittiamoci di tutte, come se fossero primieramente scritte per ciascuno di noi. 392

Qui ingenue amat Deum, se Deo se dedicaverat amare, obediat Evangelio exhortanti sibi scripto 555. S. Gr. putet Evangelium hoc scriptum, et tanquam munus a Deo sibi donatum accipiat 594 392.

Al compimento

Ut cognoscas eorum Verborum,
de quibus eruditus es, veritatem ./.

De quibus eruditus es
Gr. περὶ ὧν ~~κατηχ~~ κατηχήθης
de quibus oretenus eruditus es
quem dicit, scripto etiam [illegible]
quae oretenus verbo acce-
pisti. Menoch.

44 (Cognoscas) pro agnoscas: Agnoscimus alias cognita. Eruditus es, Graece ~~κατεχ~~ κατηχήθης q. d. catechizatus es i. e. catechismo doctus. Veritatem Graece ἀσφάλειαν, i. e. certitudinem, ~~fo~~ firmitatem [illegible] Menoch.

45 Ut supra commonitus, certus sis, firmus semper maneas. Xtom 459.

46 Ut verum de quibus oretenus, sive ante, sive post baptismum institutus es, veritatem, firmamque certitudinem recognoscas, hanc legendo historiam. Qu[illegible] unius Neophyti in toties facta, cuius [illegible] utilitatem, et salutem a S Evangelista ~~[illegible]~~ susceptus, et executioni mandatus e. 621

47. Sic Evangelista, Historiae suae, praefatus, incipit, illius exordium ducit a Joannis Praecursoris Xti Nativitate admirabili, in qua adimpleta Malachiae c. 3 vaticinium Ecce ego mitto Angelum meum, et praeparabit etc. ./. 622.

Canon Evangeliorum

1 Quatuor Genuina Evanglia, nempe Matt. Marc. Luc. et Joan., sola ab Aptis probata, et ab universis Ecclesijs recepta ab ipsis fuerunt. ...

2. Et quamquam multi conati sint historiam Evangelij scribere, ut ait Lucas c. 1., illa tantum quae, diximus, quatuor Ecclesia recepit Evangelia, aliorum historias ut apocryphas rejiciens. Ita constat ex perpetua et continua Eccle. traditione a tempore usq. Aptorum, ita definitum a Gelasio Papa e Sancta Romana Eccla ita in Concilijs Nicen., Calchedon., Chartaginen, Florent., et Trident.. Id tandem docuerunt Patres per omnes aetates, Aug., Hieron, Iren, Athanas, Ambros, Orig., Eusebius, et alij passim 413. Clemens Alex. Titus Bostren. 244 Epiphanius. 284

3 Rejecti autem hoc, qui de Dni, vel Aptorum actibus aliqua scribere conati, licet antiqui, vetustatis suis temporibus extiterunt, ut eis fidem haberet Eccla, atq in auctoritatem canonicam Sacrorum librorum eorum scripta reciperet nec solum quia illi vetustatis erant, quibus narrantibus ... opus erat, sed etiam quia scriptis suis quaedam fallaciter inciderunt, quae catholica, atq apostolica regula

Canon eam ejus rei (Librorum apocryphorum) intelligentes SS Patres, ... sibi committendam censuerunt, ut sacros libros religiose servarent, cauto vero libros intra canonicos, ... auctoritatem receperunt. Factum inde, ut Eccle. quamplures diu ancipites deliberaverint, num quosdam spurios libros quibus multe singulares ... diversa sunt, reciperent. Factum pariter ut Ecclesia, et SS. Patres tum frequenter sanctorum librorum catalogos instruerent, tum ea scripta abjicerent, damnarent, supprimerent, sive quae Hereticorum fraus, dolusque procuderat, sive quae praepostera ... pietas ... et inscitia, sub amplissimorum nominum, Aptorum nempe, ac Discipulorum titulo supposuerat. 43

gula Fidei, et sana doctrina condem
nat Aug.s ... 444

4. Cum ab Asiaticis Epis tria Evanglia Matt, Mar, et Luc., scripta iam, et divulgata S Joanni Evanglistæ exhiberent, recepisse illa, et probasse, narrat Eusebius. Supplendis aut quæ, illis deesse videbantur, alterius per scribere aggressus è, ut addit ... Eusebius, quæ gesta era in exordio prædicationis Xti, ab alijs omissa expressa s. Ita Canon quatuor Evangliorum stitit. Insuper illa priora Evanglia laudantur in ep. S Clementis ad Corinthios, quæ Evanglio S Joannis vetustior e. 185.

5. Habebat Ecclia iam inde ante Marcionem in unum corpus collecta Evanglia, et Epistolas, eiusq exemplo Hæreticus ille procudit Codicem suum Evanglicum, et Apostolicum, remque Epistolarum Apostolicarum. 186.

6. Indice de' Libri, che formano il canone del nuovo Testmnto. 182. 183. 237

7. Delle Versioni dei Libri del nuovo Testmnto. 190

1. Mendacii Pater,[a] qui plures pseudo-Xtos, et pseudo-Prophetas falsis prestigiis imponentes suscitaverat, quo veri Xti prodigiis fidem detraheret; eodem astu impostores partim supposuit, quorum fraude genuina Sps, corrumperent; comentitia plures producerent, ut minor esset auctoritas operi Spiritus id nisi verba vitae, et supremae veritatis oracula stinentium ——

2. Quod autem in ea re stupori esse debet, et admirationi, illud est, viros, aliquin pios, et bonae fidei plenos, instructos parum in sibi,[x] pessimo plane exemplo, suscepisse, ut libros producerent, quos Religioni utiles autumabant, id reputantes, ut pia hac fraude Judeos, et Paganos incredulos in suas partes ~~adducerent~~ pertraherent ——

3 Quare nomine celebriorum apud illos Auctorum libellos quamplures obtruserunt, velut, Esdrae, S. Jacobi, S. Petri; eodemque more ingesserunt Paganis Carmina Sybillarum, Oracula vel Xane, adeo savientia, ut siquidem cum veritate starent, nullius in fide, credulitatique extorquerent. 41

4 Plus tamen ab illis, qui ut persuaderi potuerint vel dans, comodi derogatum est. Ita n

infertur

[a] Idipsum notant Origen hom. 1 in Luc. 264 et vide infra n. 17.

[e] Fermentum etiam supposuerunt Eveangelia presertim Heretici, illaque Aplis ~~supposuerunt~~ suppsuerunt, eorumque nomine inscripserunt, ut illis, indeque sue, hę resi auctoritatem conciliarent. 112.

[x] Pseudo Evangelia impostorum fraudibus processere, et tum a ctu quodam Aplorum, et Justitia Xti, quos Pagani Aplorum, ut tam ... Apostolis ... multi. 48.

infecta mendaciis veritas, certaque dubiis corrupta arma prebent Religionis [illegible] ve vas, germanasque [illegible] [illegible] creandi, sed etiam plura pro suo arbitrio cudendi, quibus sub amplissimorum nominum obtentu veræ Spæ, et nostræ Religionis ssma misteria, et dogmata [illegible] —

[illegible] Hæc [illegible] delectandi [illegible] [illegible] ad nos [illegible], [illegible] [illegible] Apostata; nec ab his [illegible] desistunt [illegible] nostræ ætatis, qui Religionis [illegible], et librorum sacrorum auctoritati bellum indixerunt. 42.

[illegible] En Catalogus Pseudo-Evangeliorum, quorum ad nos scripta nomina in operibus Patrum pervenerunt. Extant nulla nostrâ etiam ætate, alia vero penitus interciderunt. 43

[illegible] [illegible], et [illegible] Pseudo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Apostolorum. [illegible] tamen, [illegible] [illegible], denique habenda esse, varias licet præseferant inscriptiones. 16 41. [illegible] [illegible] ad historiam [illegible] Pseudo Evangeliorum pertinentia. 44.

[illegible], quo scripta illa [illegible] [illegible] præsenta est, et tempus quo se [illegible], ii tandem offerverint, ut [illegible] tradita oblivioni interierint. 50

Nullo ætate fidelis [illegible] [illegible] [illegible] libros apocryphos [illegible] [illegible] [illegible] instructi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] defraudanda esse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et oblivioni tradita sunt adeo, ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Inveniturque nullum aliquid ex Evangeliis ante S. Lucæ scriptis (cœteri [illegible] illa canonica S. Matthæi, et S. Marci) nostrâ ætate [illegible] [illegible]

9. Origenes et S. Hieronymus citant subinde Evangelium iuxta Hebreos, quasi sancti Matthei, quare illud idem fuisse videtur cum Evangelio eiusdem S. Matthei, additionibus varijs ijs insertis sive inde depravatum; unde auctoritas eius dubia et incerta —

10. Transtulit tamen illud ex Hebreo in Grecum, et Latinum S. Hieronymus —

11. S. Ignatius martir de hoc Evangelio iuxta Hebreos ponit testimonium suum, persona XLI —

12. Beda quoque hoc Evangelium laudat, et a Veteribus probatum asserit —

13. Sed ut tamen sit, certum est, istud Evangelium non esse canonicum, nec habere auctoritatem sancti, Spiritus 113

14. Verum Evangelium hoc iuxta Hebreos vocatum fuit a nonnullis Evangelium Nazareorum, quod eo Nazarei uterentur, cuius rei testis est idem Hieronymus. 114.

15. Nazareni qui fuere Iudei ad Christum versi qui cum Evangelio servantes legem Mosis ab ecclesia reiectis, et Evangelium hebraicum S. Matthei, quod primo purum, integrumque servarunt, additionibus quibusdam ut haeresis viderentur, eque ac fuere Ebionei, et corruperunt. 114

° Gli Antichi fanno menzione di due Vangeli, che se non sono di quella autorità, che hanno i 4 Canonici, nessuno sono da rigettarsi quasi menzogneri, fabbricati dagli eretici per autorizzare i loro errori. Il primo, e il più antico, si è il Vangelo de Nazarei. Il 2° è il Vangelo secondo gli Egiziani citato da S. Clem. Aless.. Origene, e S. Girolamo fanno altresì menzione di questo Vangelo secondo gli Egiziani ancor questo si è perduto egualmente che quello de Nazarei, e ne ci resta più alcun esemplare nè dell'uno, nè dell'altro. 275

S. Clem. Aless. rispondendo all'eretico Cassiano, che gli opponeva un passo cavato dal Vangelo secondo gli Egizj si stimava non esser egli obbligato a prestar fede a questo passo opposto, perche esso non si trova nè punto nè poco in alcun de' quattro Vangeli ricevuti dalla Chiesa. II. 244

° Se l'Evangelio de Nazarei fosse differente dall'originale di S. Matteo. du-pin 257

~~16 Oltre a due Vangeli degli Ebrei, e degli Egizj, non di presente abbiam.~~

16 Oltre i due Vangeli degli Ebrei, e degli Egizj, celebri tra gli Scrittori, noi abbiam di presente un libro intitolato "Proto Evangelio sulla generazione di Gesù, e della di lui madre Maria sempre Vergine, di S. Giacomo minore". Questo libro fu portato dal Levante da Guillelmo Postel, che lo tradusse in latino. Questa è un'opera piena di racconti di favole, e di istorie bandite intorno la Natività, la vita, e il parto di Maria Vergine. Eustathio nel suo commento sull'opera de' sei giorni porta un passo cavato da questo libro; si conosce però che egli non è veramente dell'Apostolo, di cui porta il nome. S. Greg.o Niss. ha altresì cavato da questo libro qualche storietta nel suo discorso della Natività della Vergine. 214.

11 Niuna cosa fa vedere maggiormente la verità del detto della Scrittura che il Padre della menzogna si trasforma in Angelo di luce, quanto il gran numero di libri, che in altri tempi furono supposti dagli Eretici, ai libri degli Apostoli, e de' discepoli del Signore. Lo Spirito Santo avendo dei Personaggi da lui inspirati Vangeli, Atti, Lettere, Apocalissi, e il demonio per oscurare la verità

ha fatto

ha fatto comporre da' suoi Discepoli Vangeli, e
Atti, e Lettere, e Apocalissi, che essi attribuivano
agli Apostoli, o ai Uomini Apostolici. Il numero
è stato assai grande ne' primi secoli. Ma ciò
che mostra quanto la menzogna è debole a
fronte della verità si è, che la falsità di questi
monumenti è stata ben presto conosciuta.
I cattolici non han potuto restar ingannati;
le Chiese tutte gli han rigettati: si sono
scoperti gli Autori. Essi n'ebber giammai
l'onore d'essere citati dagli Autori Ecclesiastici.
Il loro stile affatto differente dalla semplicità
Apostolica, e la dottrina opposta a quella degli Apostoli
han chiaramente dimostrata la lor falsità.
Non poterono aver corso per lungo tempo, e
finalmente perirono insieme colle sette che
essi autorizzavano, di maniera che di essi
non ci resta ormai più altro che il nome.
Ecco [illegible] il catalogo, ~~[illegible]~~ e tutto
ciò che intorno ad essi si sa. Il Vangelo di
S. Pietro ec. [illegible] [illegible]
Pseudo [illegible] 217.

13

De quaternario Evangeliorum numero

Si unus Evangelista tantum scripsisset, is esset Mattheus, aut Joannes. Isti n. scripserunt multum diverse, s. Mattheus quasi totaliter de ijs, quae pertinebant ad humanitatem Xti; Joannes vero de his, quae ad divinitatem. Si haberemus solum Joannem deficerent nobis quae sunt de humanitate Xti, ea vero, quae de divinitate, si solum Mattheum. Erant ergo nobis necessarij ambo Evangelistae. Quatuor quoque et quamvis non erant repetendi, quia isti quoque aliquid addiderunt super Joannem, et Mattheum. Item dato, quod unus Evangelista complete scripsisset omnia, adhuc utile erat esse alios Evangelistas, ut esset major fides evangelio ex concordia multorum. 200.

ed. [illegible]

1. = Cur porro cum tantus sit Discipulorum numerus, duo tantum ex Apostolis scribunt, et duo ex eorum sectatoribus; nam alter Pauli, alter Petri Discipulus cum Joanne, et Mattheo Evangelia scripserunt? Quia nihil per ostentationem faciebant, sed omnia ad utilitatem. Quid igitur? Non ne sufficiebat unus Evangelista, qui omnia narraret? Sufficiebat quidem, cum licet quatuor scripserint, neque eodem tempore, neque eodem in loco, neque congregati simul et ex mutuo congressu, et tamen quasi ex uno ore omnia pronuntient, hinc magna est [illegible] veritatis demonstratio. Xtom. n. 45 [illegible]

2 Istud nos debet movere quod alius Evangelista dicit, si quod alius praetermittit; quia et ille, qui praetermittit, quod alius dicit, dicit aliquid quod ille praetermiserat. Aliqua vero singuli dicunt, et alij tres non dicunt. Aliqua duo dicunt, et alij non dicunt. Aliqua tres dicunt et unus non dicit. Auctor autem tanta Evangelij sancti, ut quia in eis loquebatur Spiritus unus, verum sit etiam quod dixerit unus. Aug. serm. 246. n. 517.

3. Alius aliud dicit, alius aliud praetermittens, aliquis potest aliquid verum, non diversa aliqui falsum. Omnia ista compactati unus dicens

3 = Praestant sibi mutuo Evangelia plenitudines, dum alia ex alijs, quia omnia unius Spiritus praedicatio sit, in [illegible] Hilar. de Trin. l. 10 n. 524

unu[s]
Spirit[us]
desi[...]
unu[s]
sicut
nul[...]
unu[s]
dicit
nos [...]
Evang[...]
magn[...]
tuor
quat[...]
sunt
mat[...]
[...]
sic [...]
[...]
pr[...]
ac d[...]
Stie[...]
unu[s]
dive[...]
sev[...]
Sic

unus dixisse. Vere n. unus dixit, quia unus Spiritus in istis fuit. Augus. serm. 246. n. 318

4 ~~Eccla~~ Ex Ambros. et Hierony. [a] Ecclesia cum quatuor Evangelij libros habeat, unum Evangelium habet, unum Deum docet, et sicut e una fides, unum baptisma, ita et unum Evangelium quia una e doctrina. Et quod unum sit, Dnus manifestat Matt. 16. cum dicit ille, praedicate Evangelium omni creature. Et non quatuor [illegible] plurali numero dicimus Evangelia, et doctrina credimus, sed libros distinguimus. Hinc Beda, cum sint, inquit, quatuor Evangelistae, non tm quatuor Evangelia, [illegible] unum quatuor librorum veritate sonum ediderunt. Sicut n. duo versus eadem pronunc habentes materiam, pro diversitate metri, et verborum duo s, et tn non nisi unam continent sententiam; sic Evangelistarum libri, cum sint quatuor, unum continent Evangelium, quia una doctrina faciunt de fide catholica, de comunione sacramentorum, ac de praemio virtutum. Juxta hoc dicit etiam Hieronymus, quatuor Evangelia esse unum, et unum quatuor. Nam licet quatuor dicant, quia diversim, et vario ordine quatuor ea praescripsere, tn unum e in summa fidei catholicae. Sic etiam dicit Augs., quod plures Eccla s una Eccla

[a] item Augus. et Chrysostom. 412.

[θ] Nam licet Scriptores sint quatuor, res tm scripta in se est una, continens unam historiam, unam doctrinam, unam fidei dogma. Ergo Evangelium in se e unum mire ordine, mira consonantia, et non dicta compositum, ut videremus in toto libro opere, de quo circa consensum Evangelistarum illos libros edidit Augs. 412

† Quia etsi quatuor e Evangelia, unum tn e fons surgens de terra, ex qua veritas orta e, qui de terra venit Terras, et Paradisum a spirio creationis dei. Inde dividit in quatuor flumina capita, et inebriat totum quadratum orbem suspendens eia et ideo non possunt, ut quidam hoc conantur asserere, inter se esse diversi, quia ab uno fluunt fonti in [illegible] [illegible] demonstrare probantur

bcini, q° de Paradiso Ubi constat ig quia id ipse dicit sed, qd e una - : quoniam unus in eis spiritus, unusq fons. Et ideo coniuncti unum dicunt, multa sapiunt, quia ipsi nihil aliud sunt quam organum ... Paschas. Ratbert. " 568

Ecclesia plures quidem varietate tribuum, et linguarum, et populorum, una s participatione fid., et sacramentorum. Jach. Chrysopol. " 545

Evangelium praedicandum erat p 4. mundi partes, ideo 4. Evangelia ee debuerunt, ut inquit Stevon. in Prologo. Qd tn n e ita intelligendum, qi pro quali libet parte mundi eet unum Evangelium, quia oia 4 Evangelia requirunt, in qua cunq parte mundi, ubi e Ecclia. 209.

Adeo de numero 4 Evangliorum constabat ... ut fidei ipsi, nec plura, nec vursus pauciora capiat ee Evangelia. qd in verbi dictis ita accipienda e, quasi sic necesse fuerit ee 4 Evang. ... ut huic numero deus nihil addere ... detrahere potuerit ... e S. doctoris sensus; si tantum vult, sa pientissima dei providentia constitutum ut 4 eent Evangelia, nec plura, nec pauciora. Cuius quidem providentiae multas affert rones petitas, a 4. mundi Regionibus et cardinibus; a 4 ventis ... ; a 4 ... praecipuis quib corpora ... ; a 4 ... columnis, a 4 ... aliis. Has ... rones, ... demonstrationes quib probare intendat ... ita fieri debuisse nec aliter potuisse, ... quib verum ... explicet, ... sapientissimo dei ... ordinata fuisse. 532 Vide ipsum Surctul ... 53...

Ob hoc forte ... 4. quia 4 s partes Orbis terrae, Cuius universitatem ... Eccla dilatari ... deberent. Aug. 545.

5. Quatuor s Evanglia, inquit S. Gregorius velut quatuor columnae Ecclae, in quibus velut in quadrato lapide sancti fidei structura consurgit " Edificia n qua ... quadrata forma fiunt, ut sint firma ... caelestis Hierusalem ... Apoc ... in quadro posita dicit. 115.

6 Quaternarius e numerus solidus et quadratus Hic q significat Evangliorum soliditatem, et perfectionem. ex Hug. 115.

7. Alij huius numeri Evangliorum aliam assignant ... s qd totidem quatuor litterae sint in nomine dei tetragrammaton יהוה, quatuor primaria dei attributa, quae Evanglia explicant, repraesentantes.

8. Verum haec oia mystica s, et simbolica, unde hunc similes causas, potius analogias symbolicas ... refert Joannes de la Haye in suo apparatu Evanglico. [illegible] ...

9. Ergo ad litteram, propria et genuina

4 Qui si singuli suum quendam narran-
di ordinem tenuisse videant, non tn unusquis-
q. eorum, velut alterius praecedentis ignarus
voluisse scribere reperitur, vel ignorata prae-
termisisse, quae scripsisse alius invenit, sed
sicut unicuique inspiratum est, non superfluam
cooperationem sui laboris adiunxit. Aug. 44.

5. Nam Matthaeus suscepisse intelligit
incarnationem Dni secundum stirpem regiam et pleraque
secundum hominem praesentem vitam, facta, et dicta
eius. Marcus eum subsecutus tamquam pe-
disequus, et breviator eius videtur. Cum
solo quippe Ioanne nihil dixit, solus ipse
perpauca. Cum solo Luca pauciora, cum
Matthaeo vero plurima, et multa paene
totidem, atque ipsis verbis sive cum solo, sive
cum ceteris consonante. Lucas autem circa sa-
cerdotalem Dni stirpem, atque personam magis
occupatus apparet. Nam et ad ipsum David
non regium stemma secutus ascendit, sed per eos
qui reges non fuerunt exiit ad Nathan
filium David, qui nec ipse rex fuit. Non
sicut Matthaeus, qui per Salomonem regem
descendens ceteros etiam reges ex ordine
persecutus est. Aug. 447.

6 Cum ergo Matthaeus circa regis,
Lucas circa sacerdotis personam gererent
intentionem

6 [illegible]
[illegible] gendum nos istud ad expan-
expandis. Hic duas personas sigillatim
apud Patres commendatas, suam ignorat
regis declaravit Aug. 448

[illegible]

Matthæus maxime divine, ac verb. Xti, ad mores hom. recte forman dos idoneus, suæ, ordinatiq recensen do instit. sicut vero magis facti gesting Xti in [illegible], et Marcus fuit thei e abbreviator et subinde in [illegible]. Joannes vero maxime [illegible] [illegible] Scribis, et Pharisæis disputationes et miracula ostendat, Xtu verum ee Deum, Dei filium 134

intentiones, atq humanitati Xti maxime comendaverunt. Secundum hoc quippe Xtus et Rex, et Sacerdos effectus e, cui dedit Deus sedem David Patris sui, ut Regni eius n eet finis [illegible], et eet ad interpellandu pro nob. mediator Dei, et hom. [illegible] Tim. 2 ho Xtus Jesus —

1. Tres tri isti Evangelistæ in his rebus maxime iversati s, quas Xtus p humana carne temporalit. gessit —

5. Porro au. Joannes quod maxime divinitatem Xti qua Patri e æqualis, intendit, eaq præcipue suo Evanglio, quantu inter hoes sufficere credidit, comendare curavit. Itaq longe a trib. istis sublimior fertur ita ut hos videas quodamodo in terra cu Xto hoe iversari, illu au transcendisse nebulam, qua tegit. ois terra, et pervenisse ad liquidu cælu, unde acie mentis acutissimam, atq firmissimam videret. In pricipio erat Verbu Deus apud Deum, p quem facta s oia, et ipsu agnosceret carnem factu, ut habitaret i. nob. qui acceperit carnem non quod fuerit mutatus in carnem Aug. [illegible] 449 450

i ma
ed quip
are,
u, ut
t ad
ei, et

vel
hu

rime
natis,
c, qu
endum
ssius
terra
rsecen
, et p
e men
erat,
quod
rnem
quent
s in
q

a

... Verum e contrario, inquies, ista res accidit. In multis n. diversi inter se, ac dissoni inveniunt. Imo hoc ipsum maximum est testium veritatis. Si n. ex toto, et in omnib. consonarent, et cum nimiâ diligentiâ et quoad tempus, et quoad ipsa verba, ex inimicis nemo crediturus erat, quod ex mutuo, humanoque consensu, hec scripta fuisse putassent, atque huiusmodi consonantiam non ex simplicitate, sinceritateque procedere. Nunc vero, quae videtur in re quaque exiguis dissonantia, ab omni illos suspicione defendit, scribentiumque pro clare vindicat ——

10. Si vero aliquid de temporib. ac locis varie dixerunt, id nihil officit veritati narrationis: id quod deo dante, in sequentib. demonstrare conabimur——

11. Preter au. supradicta illud etiam vos observare volumus, in reb. precipuis quae ad vitam nostram, et in quib. predicationum summa consistit, nusquam aliquid illorum, in minimo discrepare cognoscet. Quae vero ista sunt? Nempe quod deus homo factus sit quod miracula operatus quod crucifixus, quod sepultus quod resurrexit, quod ascendit in Celos, quod iudicaturus est, quod salutaria precepta instituit quod non contrariam legem veteri intulit, quod filius dei est

a

Illorum porro concordiam Orbe toto testem probabimus, qui illa susceperunt, imo testes adversum ipsi veritatis inimici. Siquidem multi, post illos heretici pullularunt, contraria iis quae, dicta sunt opinantes, quarum alie, omnia, quae, scripta sunt acceperunt; alii, vero partis tantum quam cum admiserunt et ceteras mutilas servant. Quod si pugna aliqua in dictis esset, illi, quae, ex adverso loquuntur heretici, non omnia recepissent, quod illam tantum partem, quae sibi favere videretur. neque illi, quae, partem acceperunt, de illa parte disputassent adversus alios: quippe cum illae, earum partis non lateant, o quasi clamitent suum cum toto libri corpore consensum. . Si vero inter se Evangelistarum sententie dissonarent, ne quaquam hoc receptum fuisset omnino Christianum totum dogma solutum fuisset: omne n. Regnum in se divisum non stabit etc. Nunc vero in hac ipsa re Spiritus virtus elucet, suadens homines, ut circa illa magis necessaria, et urgentia versantes, nihil ab his minutis Ledantur. Xtom. ii. 464

¶ Quod au. non alius adversum alium scripserit, id pro totum opere decursum demonstrare conabimur. Tu vero qui dissonantie illam obiicis, finde fuisse, ac si eadem ipsa verba, eodem loquendi modo proferre iuberes. Aliud est diverse loqui, aliud pugnantia dicere. Xtom. 405

[illegible]

Et illud rogare velim, quomodo si non meruissent ea quae dissonarent quo pacto superassent? quomodo si pugnantia loquuti fuissent, admirationi non fuissent, et tam tantam per totum orbem obtinuissent? Atqui multi erant dictorum testes, ut et multi inimici, et adversarij. Neque enim haec in angulo scripta defoderunt, sed ubique terrarum, et marium, omnibus audientibus publicarunt: inimicis praesentibus haec legebantur, quemadmodum et hodie, et nemini unquam offendiculo fuerunt, idque iure merito. Divina quippe virtus erat quae haec omnia operabatur apud universos. Xtom. 465

Deus est quod unigenitus, quod eiusdem cum Patre substantiae, et quaecunque talia. In his quippe omnibus maximam illorum invenimus concordiam.

12 Si vero in miraculis non omnes omnia dixerunt, sed hic quidem illa, alter vero alia narrarunt, nihil te omnino turbet. Nam si unus universa dixisset, superfluus iam fuisset numerus reliquorum; sin varia omnes inter se scripsissent, ac nova omnia, nullum potuisset concordiae apparere documentum. Propterea et communiter multa dixerunt, et nihilominus quisque propriale quid ac speciale conscripsit; ut neque superfluus se videretur et temere adiectus, ac simul veritatis dictorum exactam nobis praeberet iudicium [probationem]. Xtom. 11. 415 b.

Evangelistarum duo Apti, duo Discipuli

1. Deus e qui dedit in Ecclia quosdam quidem Aptos, alios autem Prophetas, alios vero Evangelistas. Eph. 4, nec quisque eorum sibi hoc officium usurpavit

2. Mattheus, et Joannes s. Apti, et Evanglsti. Ee n. Aptum l Evangelistam e donum dei, sicut dicit Eph. 4, et 1 Cor. 12. Sicut g. donavit deus Marco, et Luce, qd eent solum Evanglsti; ita donavit Joanni et Mattheo ut simul eent et Apti et Evanglsti, quia oes istas gras Deus donat, dividens unicuiq. sicut vult, sive multum, sive parum 203 205.

3 Ac ne putaret, qd attinet ad suscipiendum, et predicandum Evanglium, int ee aliqd, ut illi annunciarent, qui eundem Dnum, hic in carne apparentem, discipulatu famulante sequuti s., an illi, qui ex illis fidelit comperta crediderunt, Dnâ providentiâ procuratum e p Spiritum, ut quibusdam etm ex illis, qui primos Aptos sequebantur, n solum annunciandi, verum etm scribendi Evanglium tribueret auctoritatem, i Marcus, et Lucas. Aug. 443.

4. Evanglistarum 4 ... crediderunt ea que scripserunt s. Matt. et Jo., et aly

Evangelistarum duo Apti, duo Discipuli

Non oes Apti Evanglium scripserunt, d ti oes Evanglium predicaverunt

La Dna providenza ha ordinato, che de 4 Evanglsti due siano del numero degli Apti S. Matt., e S. Gio., testij oculari della Vita e delle azioni di Xto, e due altri discepoli degli Apti, S. Mar. e S. Luc., i gli hanno scritti il loro Vangelo sull'altrui relazione, affinche s'intenda, n esservi differenza tra qllo, che scrissero gli Apti, e qllo che predicarono di viva voce. 247

+ Marcus et Lucas Aptorum ro pares, e superiores fuerunt. ideo nequaquam voluit S. Spirit. etm ex his, qui int 12 n fuerunt eligere ad Evanglium scribendum duos, ne putaret gram Evangelizandi usq. ad Aptos pervenisse, et in illis fonte gre defecisse --- Qui operavit p imos, ipse operavit e+ 2101

2dos: ipse vocabit etiam usque ad novissimum tempus corpus Unigeniti sui, id est Ecclesiam toto orbe diffusam. Aug. serm. 234 n. 3 12

alii non viderunt, s. Marcus, et Lucas. de Mat
theo patet, quod vidit, quia ipse fuit Apostolus Domini
sub eo vocatus, cum sederet ad telonium, et dein
ceps mansit semper cum eo, quia Apostoli semper man
serunt cum Christo usque ad mortem. Vos estis, qui
permansistis mecum in tentationibus Luc 22. De
Joanne etiam patet; imo et planius, quia ipse eo
carior fuit magis ac spectator quam Mattheus. ideo
et qui vidit, testimonium perhibuit Jo. 19. Et ipse Jo
annes in persona Domini plures actus inspexit. Alii
quia tamen fuerunt, quae non viderunt nec Mat
theus, nec Joannes, ut quae de Nativitate Christi,
et de [illegible] conversationis eius, et praedicationis,
cum nondum aliquis vocatus esset. Item postquam vocati
sunt, multa fecit Christus, quae ipsi vel aliqui eorum non
viderat, ut de transfiguratione, quam refert Mat
theus c. 17. etsi non vidit. de istis tamen, quae non
viderunt, potuerunt ea cognoscere, inquit
Aug., quae vendo illa a Saventibus Christi, ab ipso
Christo sicut ab aliis, qui versabantur cum eo a principio.
De B. Marco dicendum, quod ipse nihil vidit de ge
stis Salvatoris, o post non erat Christi a S. Petro bapti
zatus Evangelium [illegible] sed nec S. Lucas [illegible]
dit [illegible] quod non is fuerit ut aliqui volunt, unus ex
[illegible] in itinere Emaus [illegible]
xit [illegible], [illegible]. Et ipse Lucas initio sui
Evangelii dixit, se illud conscripsisse non sicut viderat, sed
sicut traditione acceperat. 201.

Evangelistarum inter se Ordo

1. Evangelistae hoc ordine scripsisse perhibentur, primum Mattheus, deinde Marcus, tertio Lucas, ultimo Joannes. Unde alius eis fuit ordo cognoscendi atque predicandi, alius autem scribendi. Ad cognoscendum quippe, atque ad predicandum primi utique fuerunt, qui secuti Dominum in carne presentem, dicentem audierunt, facientemque viderunt, atque ex eius ore ad Evangelizandum missi sunt. Sed in scribendo Evangelio, quod divinitus ordinatum esse credendum est, ex numero eorum, quos ante passionem Dominus elegit primum atque ultimum locum duo tenuerunt: primum Mattheus, ultimum Joannes [illegible] illo numero non erant [illegible] tenerent [illegible] in loco medio [illegible] ab eis latere munirentur. Aug. 11. 445

L'ordine [illegible] li quattro Evangeli sono stati scritti [illegible] degli Antichi (Ireneo, Eusebio, [illegible], Agostino [illegible]) è [illegible] con cui sono disposti. Ciò da noi si mostrerà più [illegible] allorchè tratteremo di ciascuno Evangelista in particolare. 250

Evangelia ordinata sunt, non secundum dignitatem Evangelistarum, quia Joannes, qui dignior omnibus erat, ultimo loco ponitur [illegible] imitatione [illegible] argumenti, quia idem in omnibus [illegible] secundum ordinem scriptionis eorum. ideo primo loco Mattheus ponitur, quia prior scripsit: 2do loco Marcus etc. 204

Mattheus primus Evangelij scribendi provinciam suscepit, inquit Epiphanius, quia oportebat eum ipsum qui ad reconciliandum humano generi salutem advenerat, quique dixerat: non veni [illegible] justos, sed peccatores [illegible] eorum qui salvandi erant [illegible] ei [illegible] hos potissimum [illegible] muneris iniungere, qui ab immensis peccatis reversus, et a Telonio [illegible] ille [illegible] sibi esset Adventus Xti humanitas collata, mortales discerent. Quippe pos peccatorum damnationem hoc illi [illegible] ut et mortuos excitare posset ad vitam, morbos depellere, purgare leprosos, daemones propulsare. Ne dicendo solum suaderet Auditoribus Evangelia [illegible] possit illos [illegible] iis, qui crediderant resurrecturos [illegible] 394

Vedi. 104

Comentariorum scriptores

¶ Novatores quoq. ac sectarij plurimi comentarios in Evangelia ediderunt. Juxta ii Evangelium apud oẽs ... fuit veneratio, ut Lu-ther. ausde, ... vol...runt Evangelia. Nemo ... Evangeliorum auctoritatem in dubium revocare ē au-sus post ... Chemni-tius, Casparus, Marchionem, et nostros Catharinum ... et Jeron ... Evangelia ... comentarij ... aut ... 14

¶ 1. Plurimi prisci temporis, eque ac posterioris, et moderni comentarios scri-psere in Evangelia. Alii in oia, plures in unũ aliqd. Ni. Hieron., Aug. Ambros. Cyrillus, Rom. Beda, Greg., Theophilact. Euthym. Audi Hieronymũ in Matth. proem. ... me ... annos plurimos in Matthaeum Origenis ... ... et ... homiliis ... ... interpretationis genus ... et Theophi-li ... comen-tarios Hyp... Martyris, et Theod. ... Apollinarij Laodiceni, ... Alexandrini ... Hi-larij, Victorini, Fortunatiani opuscula ... parva ... aliqd memoriae scriberet. 120.

2. Index magnus ex recentioribus interpretibus in Evangelia, ex ... 121.

3. Vedi il Dizion. di Calmet.

Quid sit Expositio Evangelica

1 Non putamus in verbis Scripturarum esse Evangelium,
sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in ser-
monum foliis, sed in radice rationis. ex Hieron. 144

2 - Ut sim minister Christi in Gentibus, sanctifi-
cans (ἱερουργοῦντα, id est sacrans, sacrificans.)
Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta et
sanctificata in Spiritu sancto. Rom. 15. Evangelii, et Evangelii
predicatio, atque interpretatio est sacrificium. Mihi
omnium sanctorum minimo data est haec gratia, in Gentibus evangeli-
zare investigabiles divitias Christi, et illuminare om-
nes, quae sit dispensatio sacramenti absconditi a saecu-
lis in Deo Eph. 3. 11. - Quam speciosi pedes evangelizan-
tium pacem, evangelizantium bona. Rom. 10. ex
Isa. 52. 11. 34

3. Verumtamen non adeo ignavus sum, ut nesciam, quod
nequeo digne quatuor Evangelistarum Quadrigam sensu penetrare
exiguo, neque ad liquidum unum eorum intelligere. Non
dicam ego tantillus, [illegible] etiam nemo etsi illustr[illegible] eorum
qui maxima sese faciant virtutibus. Quoniam haec Qua-
driga currus est Dei multiplex in quo Christus celestis au-
riga [illegible] [illegible] [illegible] universum, nunc in tem-
pore [illegible] omnia, nunc extra tempus [illegible] omnia, et ultra
celorum excelsa sese [illegible] Patre [illegible] in una [illegible]
[illegible] manens nunc infra tempus [illegible] lustrat uni-
versa, modo a summo celorum egrediens [illegible]
ad inferos, modo ab inferis [illegible] usque ad su-
[illegible] [illegible] [illegible]

¶ Quapropter moneo Lecto-
rem [illegible] Scripturam ele-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] legendo [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] intelli-
gendo [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] legat
[illegible] Rat. 560

[illegible]

4 [illegible] Evangelistarum [illegible] evangelia claro [illegible] composuit Ammonius, qui canones quos evangelistis [illegible] invenitur — ~~Hoc [illegible] pro[illegible] [illegible] studiosis [illegible]~~ —

Tatianus etiam vir eruditissimus, et eleganti eloquentia praeditus cum commendatione S. Hieron. (de Vir. Ill.) accedit, unum ex quatuor compaginavit Evangelium, et magnificos contra Gentes libros edidit. Iste B. Justini Phi. et Martyris, dum adhuc viveret, discipulus fuit. Deinde vero [illegible] [illegible] elatus [illegible] haeresim [illegible] —

S. Hieronymus [illegible] Theophili expositionem, hanc et laudes adiecit = Theophilus Antiochenae [illegible] septimus post Petrum Aplum quatuor Evangelistarum in opus [illegible] compingens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] —

S. Aug. in [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Hoc [illegible], sive ut a me factum est, sive alio modo commodius fieri possit, videat unusquisque et [illegible] [illegible] fieri [illegible] - 532.

S. [illegible] [illegible] [illegible] mono-

[illegible] [illegible] [illegible] Evangelium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] multo[illegible] [illegible] et [illegible] ut quatuor sancta Evangelia [illegible] in [illegible] inter [illegible] [illegible] pulchra harmonia [illegible]. [illegible] primus [illegible] [illegible] a S. Petro Antiochiae [illegible] ut [illegible] S. Hieronymus [illegible] [illegible] Ammonius [illegible] ut S. Hieron. [illegible] [illegible] [illegible] Recentiores multi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] laude Cornelius [illegible] —

2. Scribitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prosequimur —

Scriverus [illegible] [illegible] [illegible] quia hic [illegible] plana [illegible] et [illegible] [illegible] n. [illegible] locus, quem quivis in Evangelio quolibet [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] quatuor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] quia mei muneris [illegible] ut ea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] harmoniam inde. ve. ita

... ita tu id exequar, ut cum scriptura illa que alij commemorant inserere ad eum in alijs lectore remittam, ne ideo bis, vel et ... repetere oportuat ——

4 Chronotaxim ... ordinem et seriem eiusdem quatuor ... ac angelorum nunc paucis subiungo et commentario, velut ... synopsi preponere. 124.

5. Monotessaron, ... chronotaxis amorum, et gestorum Xti, in qua 4. euangelia vero ordine temporis ... ... se ordinant, ut una vita, Xti hystoriam efficiant 130. 191.

6 Ait dominus Moisi sume tibi aromata ... onicha, galbanum ... et thus lucidissimum equalis ponderis erunt omnia ... thymiama compositum opere unguentarij, mixtum diligenter, et ... sanctificatione ... tabernaculi ... species odoriferas, ... neruo ... et sanant, ... quos libros intelligimus, quorum virtute ad ... omnia ... curant ... ita ... quatuor equalis ponderis quoniam ... eiusdem veritatis ... et auctoritatis

monotessaron simile conseruit, et unam euangelij expositionem ad omnia quatuor ... simul ... elucubrauit. 534.

♀ 15m 4 euangeliorum Harmonia Ammonio Alexandrino Auctore 376.

— e Tatianus, qui erat primus auctor et princeps Encratitarum ... et collectionem euangeliorum nescio quomodo ... diatessaron, ... unum ... ex quatuor collectum ... diatessaron ... ex quatuor ... genealogias, ... carnem ... illius secte, ... qui dogmata apostolica sequuntur, ... posterioris ... eo, tanquam libro ... ecclesiis ... huius modi libros, qui in ... sciens ... et in eorum loco reposui ... euangelia. Theodoretus. 574.

† ... commentarijs.

† ...

× S. Mattheus maxime docuit et ... [illegible] ... mundos idoneis, fuse ordinatis ... [illegible] ... ceteri vero magis ... [illegible] ... intexeret ... [illegible] ... abbreviator, et usque inde subjunxit. Joannes maxime divinitatem ... [illegible] ... ejus ... [illegible] ... disputationes et ... [illegible] ... alias vero ... [illegible] ... plures 134

× Multa silet unus, quae alij exprimunt. 132

... [illegible] ... Miscentur autem omnia simul, ut quae in uno Evangelio habet, ab alio exponantur, atque dum in quibusdam inter se consensu concordant, in nullo autem discordant, suaviorem reddant odorem. Et haec quidem, quae ordine, ... [illegible] ... ne, et ad eam veritatem, quae scripta est, populo exponamus. ... [illegible] ... et eis ... [illegible] ... unguentarius, ... [illegible] ... diligenti, et ... [illegible] ... Tunc autem ... [illegible] ... pulchre universa ... [illegible] ... Evangelio ... [illegible] ... et frequenti ruminatione ... [illegible] ... ad spiritualem intelligentiam redigimus. Sicut enim aromata quando teruntur suavius redolent: ita sacra Scriptura quanto plus ruminatur, tanto suaviorem prebet odorem. Ponimus autem ex hoc thimiamate coram tabernaculo testimonij, quando Evangeliorum verba ... [illegible] ... Cyrill. ... [illegible] ... 373.

7. Canones ad Evangelia interpretanda habes 131. ad 136.

ne n...
plan...
S. Hie...
neo ...
in pr...
genti...
fiber...
rare ...
vine...
Cath...
no di...
chier...
mim...
suavi...
in sa...
strio ...
thesa...
ideo ...
stra ...
ch, in...
nitat...
suavi...
licet ...
... ideo,
8. ... fa...

ul, et
exphas
concordant
verdant
ime, rò
riptae
cu thi
arrs,
nec au.
a stur.
ubti
natura
entiam
hrung
gnto
ewat
imia
monij
num
" 573.
ipsi

8. Cavenda in Sacr. Spr. explaratio- ne nimia subtilitas, et arguties, eque ac plana nimias crassities et ruditas. Unde S. Hieron. Prudentis, inquit, est sermo- nem extremum, ut nec superstitiosus aquiriat interpretationis et quae, ornatus pro fin gentium dicunt, arbitrio ,, ~~ob~~ 135.

9. S. Ireneo assegna questa regola p ben leggere la S. Scrà cioè di profit- tare di quelle cose, che s'intendono e di rimettere a Dio quelle che no s'intendono l'altrove dice essere proprio di ogni dà- no di nutrirsi delle SS. Scre nel sen della chiesa in ejus sinu educari, et Spris do- minicis enutriri ,, 213

10. Intelligentia eloqij di in per- manbilibus humane, sapie, verbis istat, d in sapia Xti. ---- Haec sapia Xti in mi- sterio absondita e in quo in quos oes thesauri sapie, et sci, dei reconditi U ideo ab ipso impetrandu è ut oratio no- stra emolumentu maius habeat p sp- cie, intelligentie, q incitamentum va- nitatis. Sarchar. Rat. 563

¶ Ad coercenda petulantia in- genia, S. Synodus decrevit, ut nemo suae prudentiae innixus in rebus fidei, et morum ad edificationem doctrinae, pti- nentium, S. Spras ad suos sensus istor- quens, et c. a sensu, que tenuit et tenet S. M. Ecca, cuius è iudi- care de vero sensu et interpreta- tione Spraru SS., aut etiam contra unanimem cons. us Patrum ipsas Spras sacras interpretari audeat: Conc. Trid. , 310

Erunt [illegible] debent [illegible] maxime, quae de Patrum venerabilium exemplis invenimus, hinc inde col- lecta ponere curabimus. 610

Unirò ciò che i SS. hanno scritto di più bello, e di più toccante, e ne fa- rò un estratto il più luminoso, e il più edificante, che mi sia possibile. Le difficoltà le spiegherò con chia- rezza, e le sublimi verità della Reli- gione saranno da me trattate con tal forza, e chiarezza di spirito, che si ven- dan gustose ~~agli~~ ai cuori anche più duri. Voi ci troverete di che in- struirvi, e di che edificarvi. Il pa- ne della parola di Dio talmente proporzionato alle vostre disposizioni, che [illegible] latte delle an[ime] deboli, che alimento sodo delle più forti: 314

11. Interea quin et ego tanto indignus, videar opere, mallem suam ei sententiis, et efficax intus q faciunt in cordis. Unde licet in nullo horum me sufficere credo, Ti[...] ~~[illegible]~~. vestrarum precibus confido, et presumo meritis, qd ipse dabit dicendi effectum, qui dedit, ut faceremus affectum. Sarchar. 564

12

D. Quo res cecidit ut etiam non minimum et gratiae ad nos pertinet prorsus indigni; gratiae autem ad illius misericordiam in aliquo dispensatorum eius qui merito stimulis [illegible] teneamus quo[illegible] aut intelligatis [illegible] gaudeatis aut si intelligere videre vanitas, credendo securum in pectus [illegible] dicat; capiat qui potest, credat qui non potest. in dicam [illegible] Aug. s. 108.

In 3° pr[illegible] Heretici abundant et ad hoc Deus eos abundare permittit, ne semper lacte nutriamur, et in bruta infantia remaneamus. Quia non intellexerunt quomodo commendaret divinitatem Christi, quod sapuerunt, sicut voluerunt: sed aut [illegible] recte sapiendo, fidelibus catholicis [illegible] questiones molestissimas intulerunt; ceperunt exagitari, et fluctuare corda fidelium. Jam tunc necessitas facta est spiritalibus viris, qui aliquid secundum divinitatem [illegible] Christi non solum legerunt in Evangelio, sed etiam intellexerunt, ut contra arma diaboli Christi arma proferrent, et de Christi divinitate adversus falsos fallacesque doctores, quantis possent viribus, apertissima conflictatione pugnarent, ne cum ipsi tacerent alii perirent. Aug. s. 107.

13. Pastorum est partes panem hunc a Christo fractum ac traditum distribuere [illegible]. Horum est frangere pueris, et ex iis haurire humana doctrina, caelesti nonnumquam [illegible] pulo ne sit, jacat in deserto. [illegible]

Evangelistarum stilus, et methodus.

1. Nunc au. quae ad scribendi modum ... refrm valeant proponamus. Ita ... gs ... Volus - modus quae dicendi, qui e ... au. englica... sit ... accessibilis e. Ea quae, ... continet, quasi amicus familiaris sine fuco ad cor loquitur, indoctorum, atq doctorum; ea vero, quae misterijs occultat, nec ... eloquio superbo erigit, quo n audeat accedere mens tardiuscula et ineruditi ... quasi pauy ... ... sermone, quos n solum manifesta pascat, ... etia secreta exerceat ... Hi ... stili salubriter, et prava corrigunt, et parva nutriunt, et magna oblectant, ingenia. 245.

2. Celso filosofo pagano disprezzava i SS Libri ... gli sembravano esse ... ... uno stile troppo semplice e ... ... paragonava alla bellezza dello stile dei Filosofi Gentili. Ma Origene ... contra Cels. ... ... argomento di provare ... ... a tutte le più eloquenti ... de Greci, e che ... con esse più ... ... alla portata de' più semplici di popolo, ciò che n han potuto fare, ... egli, ... raccontatori di favole, tanto stimati da Greci. ... ... per egli ...

Quo humilior e stilus Evangelistarum, eo magis prodigium Evangelicae praedicationi ... ut ... sit ... in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, d in doctrina spiritus ... 189.

O Evangelica sapientia methodus ita e a Spiritu ordinata, ut et rudes et simplices ... ... n destituant, et magna et erudita ingenia ... multa, obscura, in quibus exerceri, et ... valeant, inveniant. quia nec semp aperta e, nec sepe obscura.

Divinus n. sermo, ait S. Greg. sicut misterijs prudentes exercet, sic plerumq. superficie simplices refovet. Habet in publico, unde parvulos nutriat, servat in secreto, unde mentes sublimium in admiratione suspendat. ... ... et altus, ... et elephas natat. 4. 9

Siccome la dottrina dell'Evangelio è scritta a pro di tutto il mondo, così la di lei maniera d'istruire è proporzionata ad ogni ... di ... ai fanciulli, agli idioti, al volgo ai servitori alle ... 214. di modo che un artigiano, un contadino, una povera donnicciuola, e i più ignoranti di tutto il mondo, possono cavar utile da questa lettura. Perciochè quelli, cui Dio ha ispirato di scrivere i Vangeli, n gli hanno già scritti, come i Pagani p ritrarne p se stessi gloria, e vantaggio, ma p la salute de' popoli, che ... gli ...

o gli avrian letti, o sentiti leggere —
[illegible] avendo stabiliti i suoi Apli per dottori di tutte le [illegible] . Ragioni [illegible] hanno avuto la mira di esporre chiaramente a tutti gli uomini ciò che loro insegnavano, acciocchè ognuno con tutta facilità apprendesse [illegible] la loro dottrina, [illegible] Sec [illegible] 221

sopra qst'argomento siegue a dire. Se un Greco volesse istruire gli Egiziani e i Siriani di ciò che atto fosse a guarire le malattie delle loro a[nime], egli si prenderebbe cura d'imparare il loro linguaggio, amando più di [illegible] barbaramente, tuttochè ciò sembrasse [illegible], che parlando la sua bella natural lingua divenir inutile a que' Popoli. Così la div. Sapienza volendosi render profittevole non solo a' Sapienti ma ancora ai semplici, ella si è abbassata sino al basso intendimento di qlli, che sono i più, e che essa si è presa la cura di addottrinare. Essa con ciò ha voluto allettare e la moltitudine d'ignoranti [illegible] loro linguaggio ordinario. Con tanto maggior ragione lo ha fatto, qnto che ha tenuta una tal condotta che nel suo modo stesso di dire adattato alla capacità di tutto il Mondo, vi sono compresi sentimenti i più sublimi. Imperciocchè tutti que' che leggono le SS. Scre, riconoscono a pruova, che esaminandole con attenzione, vi si scoprono in esse più verità, e assai più rilevanti di qlle, che si scorgevan da prima; e tanto più se ne scoprono, qnto più si applica a rileggerle. Egli è dunq. certo, esso aver assai più giovato agli uomini questo stile, che Celso chiama rustico che [illegible] giovò Platone tutta la sua eloquenza —

3 Ella dunq. sarebbe un'ingratitudine, [illegible] Origene [illegible] la grazia che Dio ci ha fatta di abbassarsi a balbettar con noi per insegnare a tutti le verità di eterna salute in una maniera proporzionata alla capacità de' più semplici. 216.

22.

Evangelij sublimitas, et demissio

1. Evangelij tanta è altitudo, et profunditas, ut ad illam nullus valeat ascendere, et penetrare. Suchas. 11. Et ideo SS. Patres varijs comentarijs illa explanarunt, Aug.^s duob. ll. qq.^m Evangeliorum, l. uno q.^m in Matth, et ll 3. de cons. Evangelistarum, serm. 13 de verb. Dni, et plurimis tract in Joan., Xtom.^s hh. 91 in Matth, et alij hh. 22 in varia Matth loca, ite in Evang. Joanis, et varijs homilijs in Marc. et Luc, D. Thom. in Catena, et proprio coment. in Matth., et Joan. 436

2. Sublimitas et demissio doctrinae Evangelicae figurata in scala Jacob, et in ascendentibus ibi, et descendentibus Angelis. Ex Aug.^no 121.

θ Multi crederent hec facilia credentes è, Prophetarum vero dicta multum habere difficultatis. Verum ita existimant ij, qui sententiarum ibi reconditarum profunditatem ignorant. 11. Xtom. 471.

† De varijs q̃tis quae in primo Matthei c [illegible] Xtomus 414

⊂ Sublime, ... tantam esse Xanam profunditatem litterarum, ut in eis quotidie proficere, si eas solas ab ineunte aetate pueritia usq. ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. Aug. 11. 626.

¶ . Mira profunditas eloquiorum tuorum! quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas deus meus, mira profunditas! Horror è intendere in eam, horror honoris, et tremor amoris. Aug. 11 627

23

Evangelium quo spiritu legendum

1. ... Dni loquentem audiebant ... dixipuli et Judei. Veritatem loquentem audiebant et veraces et mendaces. Charitatem loquentem audiebant et amici et inimici. Bona loquentem audiebant

¶ in ambigua Evangelorum lectio ... Theoria de uno Philippo Melanchthone celebre è ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ...

θ [illegible]
et 554. 571

+ Il Vangelo egli è stato, dice S. Pao lo 2. Cor. 2., e sarà sino alla fine del mondo ad altri odor di vita, e ad altri odor di morte = Xti bonus odor sumus Deo in ijs, qui salvi fiunt, et in ijs qui pereunt: alijs quidem odor mor tis in mortem: alijs aut. odor vitæ, in vi tam // [illegible]

Vide. 36. 37.

Nolite sanctum dare canibus, neque [illegible] [illegible] porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis Matt. 7. Quis e nostris inquies, qui ista conculcet? Ille utique qui id ea pretiosa credit esse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lix, qui in hæc pretiosiora esse omnibus, et clariora fateatur: Ille sine dubio, qui in tanto studio eis vacat, quanto in diabolicis illis theatris meretrici bus occupatur. Sic nonnulli plurimi totos dies eis circa theatralia spectacula et eos, qui ut ijs vacent Verbum Dei audire nesciunt [illegible] tom. 41[illegible].

Si Evangelium quidem capere opor tuat manibus lotis, et cum multa reve rentia et religione sumis tremens ac timens: Evangelij vero nomen, et [illegible] [illegible], ac passim [illegible] ei. De vitanda iurandi consuetudine Xtom. s. 86.

bant et boni, et mali. Illi audiebant, et ille discernebant et quis sermo proderet et profuturus esset, videbat, et prævide bat. In illis enim qui tunc erant, videbat in nobis, qui futuri eramus, prævi debat. Aug. 11. 502.

2. = Quæ Dei sunt, nemo novit nisi Spiritus Dei 1. Cor. 2. 11

3. = In Cælum nos transferamus u: [illegible] Conglista loquuti, ijs, qui istic versant, si in terra maneamus hinc nihil lucri referemus. Joannis quippe disciplina nihil attinet ad eos, qui a vita porro [illegible] quam se abstinent, quemadmodum nihil atti nent ad eum res humanæ. Ne itaque morbo affecti hæc adeamus, deinde ex purgati animum hunc cibum suma mus. Simus consores Auditores illi cet mense, demonorum esse participem quo in [illegible] veritatis, et iniquitatis? Itaque Joannis Auditores [illegible] illud ea quæ Spi ritus est edisseris, et postea abscedis meretrices auditurus, obscena loquentes, obscœnora representantes, et effemi natos, qui sese mutuo alapis cædunt. Ecce prædico, et annuntio omnibus vobis: nemo eorum qui hanc mensam frequen[illegible] ad

...rant ad suam exitosum illi spectaculi concurrum
...vedect punt. Illa quippe oia dicta, et facta pom
...orde pa satanica s. Sibi au quotquot ini
...idebat hati estis, que pacta in baptismo renū
...veu. vitis. Tom. 11. 411.

4. Conglium ob hoc scriptum ē, ut legat, nec ob aliud legit, q ut rationabilem solationem l desolationem ex inde capiamus. - - - Conglium speculum veritatis nemini blandit, nullum seducit. Tale in eo se quisq. reperiet, qualis fuerit, ut nec ibi timore trepidet, ubi n ē timor, nec laetet, cu male fuerit —

5. Sec quod dicit Spā: Si quis au ditor ē Verbi tantum et n factor, hic comparabit Viro considerante vultum nativitatis sue, in speculo, considerant n se et abijt, et statim oblitus ē qualis fuerit Iac. 1. Nos au. n sic, d consideremus nosmetipsos in qua, q audimus sancti Conglij lectione ut profiteamur ex ea, et castigemus ideō ea si qua in nob deprehendimus corrigenda. Bernard 1. 555.

6. delle disposizioni p approfittare nello studio de. ss. Vngeli. 326. ad 331.

× Ois actio, ois item sermo salvatoris nostri J. Xti excolende, pietati, ac virtutis obeunde, regula ē. Ipse hoc n. humanā nam suscepit, ut in se, velut in tabula quadam veram nob pietatis, ac virtutis depingeret, eaq. ante oculos oib nol statuta ... pro viribus imitarem ... revet. Basil. 11. 380. ×. ... 412. 413.

‡ de modo proficiendi in Spē sacre lectione. Cassian. collat. 14. c. 10. et 11.

✻ Perche uno possa nello studio di Scritto trovar quegli avantaggi, che in esso vi sono, vien ch'egli lo intraprenda con una grande purità interna, senza di cui, come diceva un Padre non s'incontrano che tenebre, e precipizj, in questa stessa sorgente di lume, e di vita. e vien pure, ch'esso v'entri nel conoscimento delle due veri tà con una fede semplice, e viva, con un'umile pietà, e sopra tutto con desiderio sincero d'imparare a conoscere, e ad amare G. C. ... endere la sua dottrina, e le sue ... zioni conformi alle di cui tutte ... ne. 16

‡ ... c. ... 30. post medium ex Au...

7. Simplex et purus sit oculus, quo in Scripturis arcanis spiritus deus, neq. animus sit mundanis affectibus viciatus a quibus resilit Spiritus ille celestis. Alioquin ... lectitabant sacras litteras Scribae, et Pharisei, et interrogati de Xto incunctanter, prosperabant e Prophetis testim: rogati de praecipuo legis praecepto apte respondebant. sed videntes n videbant, quia oculos habebant livore, odioq. viciatos: audientes n audiebant, quia aures habebant malarum cupiditatum sordibus obturatas: intelligentes n intelligebant, quia mentes habebant ambitionis, et avaritiae tenebris obcaecatas. Hic illi ... obstinatius obstitere Xto, q. qui praecipue tenebant eos libros, in quibus et promissus fuerat, et adumbratus. 331.

8 Priusq. codice tempore sumat in manus, precatiunculâ se praeparet ad lectionem; oret ut optimus ille Jesus qui pro contemtissimis etiam hominibus mortuus e, impartiri dignetur spiritum suum, qui requiescit nisi sup humile, et mansueta et trementem ... ipsius. Ac sponsatus ... lio Jacobi qui indiget sapientia postulet a deo qui dat omnibus affluenter, nec exprobrat. dicat cu Psalmographo - revela oculos

oculor ...
ye tu ...
da mi ...
nes in ...
dat. 3 ...
viosa ...
ceps, ...
intelli ...
questi ...
si fors ...
nihil ...
su sep ...
qd ex ...
Xti, ...
tibi su ...
Quod ...
nā, ...
re, e ...
unu ...
ne S ...
tuay ...
gule ...
vone ...
ad p ...
osit ...
nihi ...

quem oculos meos, et considerabo mirabilia de le:
nimus ge tua ": ill illud = servus tuus sum ego,
reulit da mihi intelligentiam dne ". deinde nihil aliud re
re le: nes, in hoc saltu, q ut se ipso melior eva:
vicegi, dat. 339.
respere 9. Absit quidem, pia curiositas, et cu:
reçii: riosa pietas; abasit temeritas, abasit pre:
ant. ceps, et pervicax sui persuasio. Quod legis, et
habe intelligis, summa fide complectere. Frivolas
tus w quaestiunculas, aut impie curiosas disjecte
latam si fors oboriant, animo; dic: quae supra nos,
lligen nihil ad nos. Quomodo Xti corpus exierit clau
erent so sepulcro, noli disceptare; tibi satis sit,
ecatu. quod exiit. Quomodo in sacra mensa sit corpus
to, q Xti ubi conebat, panis, noli disquirere,
, in tibi sufficit credere, quod illic e corpus dni.
adum. Quomodo Filius sit alius a Patre, cum sit una
na, noli scrutari; tibi satis e credere Pa:
sumat re, et Filius, et Spiritus tres Personas, ac
erret unum deum. Sed illud imprimis cavendum,
seras ne Spiritus sancti ad tuas cupiditates,
evtum tuas decreta detorqueare, ac humus re
ui, re: gulam potius tuas opiniones, ac vitas
ta et vere attemperare. 545.
tus 351: 10. Legant ... ...
ulet cum fructu legere, legat sobrie, legat w
expro: osirantes velut historiam humanam ad se
evela nihil attinentem, d avide, d attente, d assidue.
ulos Sane

tamq; pius jesu discipulus assectetur illius omnia vestigia, observet quae agat, quae loquatur; subodoret, vestiget, scrutet singula. et reperiet in simplicissima illâ, verbi Spûs [illegible] silio ineffabile celestis sapiae: inveniet in illâ ~~[illegible]~~ stultitiâ dei, si fas est ita loqui, prima fronte humili, et abjectâ [illegible] quae longe superet oes prudentiâ humanas, quis sublimes, et admirabiles. 344.

24.

[illegible] cum [illegible] comparatio

1. Xtianus 400 an 411. et 419 ad 483.

Tanta è S. Spûs dignitas, utilitas, maiestas, ut oes Theorû et Theorutas Hebræorû, et Græcorû, et Latinorû libro tantum superet, quantum diva sapia oem humanam transcendit. Quæ, mens avida cognitatis, virtutis [illegible] promota [illegible] hu[illegible] autoritas [illegible] humanæ [illegible] quæ [illegible] quæ [illegible] libet Theorû, quæ [illegible] quamlibet Civitatum ductus præcepta, ex quibus Xtus dicit, totam Legem, Propheta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

His salutaris et prava corrigunt [illegible] [illegible] illa hanc [illegible] pri[illegible] miâs et animus qui [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

2. Absorti s' juxta petram judices eorû. a [illegible]

[illegible] ita legit S. Aug^s. alicui [illegible] petræ; sic [illegible] [illegible] absorti juxta Petra [illegible] [illegible] Xtus 1. Cor. 10. Absorti s' juxta petra, ~~[illegible]~~ juxta [illegible] [illegible] magni [illegible] [illegible] [illegible] Aristoteles [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] posui [illegible] [illegible] compara [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] inflatos [illegible] [illegible] illos, vos litteras [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] permi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Aug^s. 546.

25

1.

chs ei[illegible]

juvene[illegible]

tongtu[illegible]

vestigi[illegible]

mortal[illegible]

in tervi[illegible]

2

Sagitta[illegible]

qui p[illegible]

ad cor[illegible]

in fli[illegible]

25

Evangelij virtus.

1. Potuit una vox Evangelij [illegible] ... magnum illum Antonium ita tum juvenem nobilitate et opibus inclitum, tantum ita Evangelicae paupertatis amore incendere ut a vestigio bonis omnibus quibus ita in [illegible] mortales inhiant sese exueret et [illegible] [illegible] vitam [illegible] stitueret. 20

Heidelbergae? q. Istaec verba (sed verbis [illegible] 224) inquit Bernardus, quae [illegible] in universo [illegible] et voluntariam suaverem paupertatem. Haec sunt quae [illegible] Claustra replent, deserta [illegible] Haec classica in [illegible] et [illegible] Hieronymo Antonios, Francisco, [illegible] nimas et nobilissimas Principes [illegible] las Melanias, Selagias, et mille [illegible] mina corporeorum Angelorum 21

2. = Sagittae tuae [illegible] [illegible] 11. Sagittas tuae Evangelistas decenter advertimus qui praedicationibus suis devotos [illegible] ad cordis intima medicinalibus [illegible] inflicto vulnere in salutem Cassiodorus 5 [illegible]

3. Exierunt in fines terrae, ea, quae a Deo nobis bona sunt, Evangelizantes, et [illegible] [illegible] pace hominibus annuntiantes. 533.

26.

Evangelium medicina morborum animi.

1. [illegible] fratres mei quiddam remedium [illegible] posuit Deus [illegible] [illegible] caput tibi dolet laudamus si Evangelium [illegible] caput tibi posueris. [illegible] caput [illegible] pereunt, et quiescat dolor capitis, ac [illegible] [illegible] pereunt, et sanctus a peccatis. Fiat. Fiat

q. [illegible] il rimedio [illegible] alla guarigione e salute [illegible] peccatori, [illegible] ma gli ammalati [illegible] [illegible] 227

[illegible] 340

θ S. Gregorius Turonen. narrat... cu Arverna Civitas incendio conflagraret, S. Gallus Ecctam ingressus, apprehenso Evangeliorum codice, eog aperto obviam se igni obtulit, subitog. incendium extinctum est. Item Nicephorus narrat, qd Martianus, cu iam flamma serperet tecta, S. Anastasiæ propinquaret, accepto in manus Evanglio per tegulas in tectum ascendit ille, eamq ab incendio servavit ...

o = S. Sptâ e ois curationum animi officina, e qua medela quisq. suo morbo salutare et accom. ... [illegible]

+ ... ex hoc fonte manant, qd mortales clarâ, si ... ne, et seriâ meditatione ... [illegible]

~~fiat~~ fiat. Donatq̃ ad cor, sancta cor. Bonu est bonu et de salute ... nisi at a Deo illa petas (et ... non vales). Si scit tibi prodesse, dabit illam, si n tibi dederit, non proderit habere illam. Aug. 504.

2. = Si in quacunq. Domo Evangeliu ... illuc diabolus ingredi n audet. quanto minus aa. et assiduus lectionis familiarem nec dæmon nec ... attinget. Sanctifica ig. aa. sanctifica corpus. Hoc attinget, si Evangelium semper et animo habueris et linguâ. Xtom. 11. 600.

(vevis et mulieres, et pueri pro magna ... Evangelia appendunt, et ubiq ... quocunq abeunt ... Xtom ...

27.

Evanglium forma ois virtutis

† Ex eorum dictis e et verbis ... , verba Dei, in quibus ... humana ... et virtus lucet. Et ... quia in his flos eloquentiæ ... secularis, sed ... virtutis ...

1. Cœnobitæ, Anachoretæ, Sancti ocs ab Evangelio sua vitæ formam hauserunt. Multis n alius erat codex. S. Joannes Calybita librum unu Evangelij pro suo ... habuit, nec alium vitæ Ducem, n alium Doctorem. SS. Benedictus, Franciscus, Aug. Basilius regulas suas et institutiones Monasticas ab Evanglio mutuati s. S. ... Evanglio accepta ... a conversione sua. 30. 31.

28

Sacræ Spæ dignitas

1. Sacra Spâ è ars artium, sciâ sciarũ et encyclopedia sapĩæ. Ipsa è apotheca velꝫ oĩꝫ instructissima quæ singulis tempo rib, locis, psonis, difficultatiꝫ, periculis morbꝫ malis pellendis bonis arcessendis errorib jugulandis orthodoxis dogmatiꝫ statuendis virtutiꝫ inserendis vitys pro pulsandis pharmaca arma instrumenta suppeditat —

2. Scala a S. [illegible], cui innixi erant [illegible] haurit standa et [illegible] [illegible] scala Doctorum ac facultas [illegible] [illegible] sapĩæ lum ma eloquentiæ flumi na, dum tempora Hæreticorum, fidei fir mamenta, quib errorei [illegible]. In pro [illegible] ea didicit humilitatem et modestia [illegible] adversus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] denique si quid tot labentiꝫ annis [illegible] [illegible] [illegible] deformatꝫ, et ea [illegible] [illegible] restitu tionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tatem, et statuũ sibi adscivit. 2

Hîc agitꝫ dè præceptis dnis de con [illegible] de sphæræ vitæ Xanæ, de virtutibus de vitys, de sacramentis, de fide, [illegible], chari tate, de Deo, de Xto, ideoq de oĩ mã Theoria ut recte Evangelia definire pos sis cu S. Hieronymo Breviaria vel compendium totius Theolog et dõne, ut [illegible] Xanæ. 7.

Quatuor s̃ qualitates, de quib sunt i Evangelia [illegible] [illegible]. præcepta, mandata, [illegible], exempla. In præceptis [illegible] in [illegible] [illegible] charitas in exemplis [illegible] [illegible] Chrysol[illegible]

29.

(Cognitii Studij utilitas.

¶ La parola di Dio, dice S. Clem. Aless. è la salute della nostra anima. Anticamente essa per mezzo di Mose, e poi de' Profeti ci era in luogo di Pedagogo. Ma poi ultimamente il Padre eterno ci ha dato il suo diletto Figliuolo cui Egli bram noi ascoltare. E questo divin Maestro che ci propone nel suo Vangelo tutte le maniere d'istruzioni, d'esempj, di Parabole per ritirarci dal male, e portarci al bene. 214

1. L'anima che gusta, come dee, della Lettura de' Santi libri ha in se stessa un nutrimento, che per essa è una semenza di vita divina. La lezione della Sante Scritture è una sorgente di vita, bisogna leggerla, e meditarla per vivere. Applichiamoci dunque allo studio de' SS. Vangeli. Occupiamoci a conoscere in essi ciò che Dio ci esprima, e chiede da noi e procuriamo col regolamento della nostra vita tutto ciò che la di lui Legge ci prescrive. S. Ilario. 217.

30.

(Cognitii studij necessitas.

¶ [illegible] di [illegible] [illegible] il vantaggio che avevano i suoi discepoli di vederlo co' loro occhj e di sentirlo colle loro orecchie. Gesù Cristo trovò il modo di rendersi sempre presente a noi con tutti i misterj della sua e morte, e tutte le sue [illegible] istruzioni. [illegible] ci ha lasciato il suo corpo adorabile nel Sacramento dell'Eucaristia, la sua Vita e le sue parole nel libro de' Santi Vangeli —

b Lucem

1. Se è vero come dice S. Agostino che il Vangelo è a noi riguardo a Gesù Cristo, ciò che la di lui Umanità SS.ma era rispetto al Verbo; e che ci è tanto impossibile il conoscerlo senza il soccorso di questo prezioso deposito quanto sarebbe stato agli uomini dopo il peccato [illegible] conoscere il Verbo eterno se egli non si fosse degnato di farsi uomo come noi. [illegible] certamente che una [illegible]

delle
nista
occhj
nutri
nostra
quis
Lexan
aut
aut
stat
comu
sium
ynov
quis
ri ye
dome
ling
glige
pohi
sti
finie
ri ec
curios
ut
plug
raw

delle sgrati obligazioni della vita vma
sista nell'avere incessantemente sotto gli
occhi questo santo libro, si ritrae da esso la
nutritura delle nostre anime, e la massima della
nostra scotta. 315

2. Nec n. maxima periculo sit si
quis ignoret, cui fuerit Anibal aut A-
lexander, qui bellum gesserit terrarum orbem
aut Scipio, qui scripserit Solon, quaeque
aut Draco, quid docuerit Plato, Socrates,
Stato, aut Artes, quaeque harum quaeque rerum
cogn. iuxta modum humanae scientiae
suum habet fructum. Caeterum quisquis i-
gnoraverit Salvatorem filium et S. Filium: quis
quis non didicerit, qui pro salute generis huma-
ni venerit in terram Dei filius, Iste qui
docuerit, qui promiserit constans adhaerentibus
Evangelio, quae comminatus sit hanc ne-
gligentibus, aut etiam adspirantibus, is vitare non
poterit quin Evidenter a gaudiis coelestibus, coele-
stis, cum magna Scientiae scientiis, numquam
fruendis arceatur. 554

... Item e Spiritu reddere licet in litte-
ris Ecclesiasticis, si quis ex animo si quis pia
curiositate viniet. Aliquando qui factum
ut Veterum mores partim in vitam
plurimi Christiani receperint, partim in Iudaeo-
rum quamdam degeneraverint, nisi et Evan-
gelio,

b L'incomparabile Autore del libro
dell'imitazione di Cristo ci può tenersi
dal dichiarare apertamente la santa
passione del suo cuore per questi due og-
getti nel c. 11. del 4. l., il di cui titolo
si è intitolato essere più necessarie all'anima
fedele che il corpo di G. C. e la di lui
parola, io so, dice, questo Signore
essermi due cose le quali mi sono
così assolutamente necessarie che senza
di essi io non saprei come fare
che la vita mia si rendesse affat-
to insopportabile. Rinchiuso nella
prigione di questo corpo io ho bisogno
di lume, e di ... ... mi date
la vostra santa Carne per nutrimento
della mia anima, e del mio corpo
e voi mi donate la vostra S. parola
perchè mi serva di lampada a' mi
stessi miei passi. Io non potrei vivere
... ... mancassero queste due cose
perchè la vostra parola si è la luce
dell'anima mia, e il vostro sacramento
è il pane della vita. 321.

a In mezzo di tanti pericoli,
in tante opinioni ... ...
... ... quae potius fugiendum
è ... ... vede ... ... Hilarius
... purissimos eius Spiritus fontes, quorum
purissima et illibatissima fluenta sunt
Evangelia ...

gtee docine neglectu. 357.

θ Quotidie vocamus a libri, de quib semo Evangelij, ut sumus magi sti prem omnis incidabit. Ergo opera nostra quotidie componenda cum ter ilio ea imprudent, declinare ... Apl. r sen, pre ma nib havet normam qua opus di rigit. Similit singulis diebus Le gendis conatio, ne ulla pars an ni illo cadet, h e. ne ullum opus nostrum distortu sit. 608

4. Hanc Stia luebit et pe hauri: re fontib ab hac Dam vocamur. Si ne mo nati gaudet vocari Darius nemo de bet imorare Sunagus sua dogmata. Null lus au se uapho Augustinense qui regu la Aug. ... Legens nemo franciscanus qui e. Et tu tibi Darius videris, qui nunq scive auvaris Xli regulas. 361.

θ S. Clemente Aless. = ma voi direte: noi ci siamo tutti capaci di gstà dna Stia. Ed io vi rispondo dunq. dite, noi ci siamo tutti capaci di arrivare alla vera vita. che mi dite voi dunq.? Come può dursi che voi tutti ... seguite il ... della fede ... Se ... amar dio e il prossimo, se tutti vi siete capaci della Stia di cui vi parlo. ... 11. e altrove dice = che il sacrificio di un Dario sono le preghiere le lodi di dio e la let tura de SS. libri, 11 215

Cong. Seum studiu propositu oit

1 Non video cur idioti sint ab Eva ngeliis precipue litteris, ceu profanum a sacris submovendi, quae docti pariter et indocti quae Graecis eque ac Scythis, quae servis iti dem ut liberis quae feminis simul et vi ris, quae pleveis a sumus atq. Regib pro dita s. Quo docent et ipso ad eos pertinet, q. pollicent, pariter ad eos pertinet. Et ita p dita s, ut citius intelligant ab idiota pio modestoq q ab arrogante Phō.

2 Insignu e populu celare sua mistoria, qui umbris cessabant. Evang. lia lux proemu ir sustinet. Olim in san cta sanctoru

cta sanctoru

cta Sanctorum unus ingrediebat Sacerdos. At ubi Templi velum in morte Dñi scissum est ad ipsum usq. Xtum, qui vere sanctus Sanctorum, et sanctificator omnium, datus est omnibus aditus. 332.

3 Increpabat Jesus discipulos, qd prohiberent pueros adire se. Talium ê n. inquit Regnum Celorum, i. Reg. nos ig. arceamus parvulos ab Euangelica lectione. Fortasse Jesus et illos complecti dignabit. Pro ... parvulis gratias agit Patri. Confiteor tibi deus Celi et Terre, „ 332.

4. Sovro cum in jis hortis varia genera narrant deliciarum, decerpat sibi quisq. qd comodum e. 335.

5. Consideremus quos Auditores habuerit ipse Xtus. sine promiscuam multitudinem et in hac cecos claudos mendicos publicanos centuriones, opifices mulieres, ac pueros. 336.

6. Int Veteris Testamenti Libros fortassis è nulli a quibus sit, cur arceas Idiotas, ¶ quali, è Ezechiel et Canticum Sponse, ac pene oes libri Vet. Testmnti, qd in jis frequens offendit l historia in spetie absurda l enigmatum obscuritas. In libris tamen ... Legatur se ... dimittit ... certum etm in ... ut nemo ... indoctus ... quin

¶ Iddio p bocca di Davidde, e di Salomone dice, che la sua Legge è fatta p donar la sapia ai piccoli, ai semplici e agli innocenti—

§ Xto dice che il Santo Spirito l'hà inviato à predicare l'Euangelio ai Poveri; ed egli rende grē al Padre, quia abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis. 225.

+ = Quod in aure audistis predicate sup tecta. Matt. 10. 11.

+ Predicate Euangelium oi creature. Matt. 16. 11 ai grandi, e ai piccoli, agl' innocenti, e ai dotti, ai semplici, ed agl' illuminati

✱ S. Hieronymus (seu potius S. Paulinus ut stilus indicat) Celantie, prenobili Matrone, pie vite regulam tradit ... ep. 14 eidem respondens ...

Idem Hieronymus ad Gaudentium eum qua ... filiolam educaret instruens: Cum Virguncula aut septimum annum exceperit, discat memoriter psalterium, et Euangelium sui cordis thesaurum faciat. 11. 22

Concilium in solum fidei doctrina, sed etiam morum e magisterium, et speculum conversationis Ambros. 11. 4

& S. Hieronymus Eustochio Virgini ... diuina et nocturna

nocturnas hanc lectionem, adeo ut te-
nenti codicem somnus obrepat, et ca-
dentem faciem pagina sancta su-
scipiat. 1. 32.

σ = Ea quae dicturus sum, deo do-
nante, sic audituri estis, ut magis re-
cognoscatis quam discatis. Non ideo tamen pi-
gra debet esse intentio quia non est co-
gnitio sed recognitio. [illegible] sibi
magna mysteria, et magnarum simi-
litudines rerum pascentia ad esurien-
tes, reficientia languentes. Aug. 11. 510

Θ Obvium esse decet quod omnibus ex aequo
paratum est. Haec est communis omnium Christianorum
norma regula. Ad hanc examina-
buntur omnes cuiuscunque status erunt
in illo judicio dei. Unius Christi
doctrina ad regulam pietatis, unius
Christi vita ad exemplum bene viven-
di nobis satis est.

✱ Hic omnibus ex aequo sese accommo-
dat submittit se parvulis ac eorum
modulo sese ~~[illegible]~~ attemperat
lacte illos alens, fovens, ferens, su-
stinens, omnia faciens, donec grandesca-
mus in Christo. At rursum ita pro deesse im-
primis ut summis etiam sit admirabi-
lis. Immo quo longius in huius opere
progressus fueris hoc longius illius
maiestati submoveris. Parvus nulla
est; maximis plus maxima. Nullam
hic aetatem nullum sexum nullam fortu-
nam, nullam reiicit conditionem.

quam ad Evangelia Christiana sit doctus. Tantum,
[illegible] modo simplex,
modo pure, ut erravimus ab ys curis et cu-
piditatibus, quae doctissimos etiam Christo reddunt
insulsos 331-338

1 Nihil autem illic narratur quod ad unum-
quemque nostrum non pertinet nihil illic gerit, quod
quotidie non geritur in vita nostra - - - - -
In huiusmodi plena profuerit omnibus versari
non solum doctis aut illiteratis; nec deerit
sobrie versantibus unctio quae doceat illos
de omnibus quae [illegible] ad salutem aeterna [illegible]
ta [illegible] effundam de spiritu
meo super omnem carnem et erunt omnes
θεοδίδακτοι. 345.

8 Curat Christus sua omnia quam latissime
propagari. Pro omnibus mortuus est ab omnibus co-
gnosci desiderat. 346.

9 [illegible] quod tam multos habemus Christia-
nos ideo [illegible] quam multo plures [illegible]
aut [illegible] quam illi qui se [illegible] Re-
ligione alienissimi, magna ex parte
imperitiae arbitror faciendum. 341.

10 Regum mysteria celare fortasse
satius est. At Christus sua mysteria quam maxime
cupit evulgari. Assignatis quisque quod
sit, exprimat quisque quod sit. 310.

Adhortatio ad studium Evangl.

1. Vedi 348 ad 352.

2. Vedi 366 · 367 · 368 · 371 · 372 · 374

3. Ad Xti purissimos fontes puros animos adferamus, neq. q[ui]sq[ue] aliud sitientes, q[ua]m eas doctrinas que nos Xto preceptore dignos reddat. Nec deerit ille conantibus. Ubi semel degustaverimus huius vere latine, semelq[ue] gustaverimus q[uam] suavis e[st] D[omi]nus in nam seas abibit sophistica doctrina et nec unq[uam] ab eo divelli poterimus, dicemus cu[m] Discipulis D[omi]ne quo ibimus? verba vite eterne habes. n. 362.

4. Quoniam ig[itur] de huiusmodi disciplina hic liber e[st] scriptus et nobis de ipsa disputare propositum e[st] diligentius audiamus [illegible] eade[m] discurrente. [illegible] Xti qui hanc disciplina[m] instituit. [illegible] in illa [illegible] ac fulgere ad eos qui hoc institutu[m] [illegible] immortales illa aurea corona. Item [illegible] [illegible] in luce [illegible] Dominum in alio [illegible] ut sup[ra] [illegible] Collige [illegible] historia, [illegible] habet via, [illegible] tatem et vita Xti exemple nostre [illegible] vivere possi[t] precepti et promissi. [illegible] et celo [illegible]

Ore te inter hec vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quaerere. Discamus in terris, quorum scientia nobiscum perseveret in celis. Hieron.

Vedi 317 · 318 · 319 · 329 · 334.

Q = Aña mea conturbata ē ꝓꝑ quadrigas Aminadab Cant. 6 // Conturbata ē ẏ Sponsa pro quadrigis Aminadab (Aminadab au[t] interpretatur spontaneus, id ē Xtūs, qui pro nobis sponte se obtulit. Porro huius Aurigae, 4. Evangelisti intelliguntur). Nō ē qui faciat verbū Evangelistis; nō ē qui annuntiet pace [illegible] qui verbo, et exeplo instituat ad eterna. Ocļ spe cuisi [illegible] Evangelistae pace [illegible] bona sed nō oēs obediunt Evangelio, imo l pauci, l nulli. Cu'n Evangelium doceat mundum contemnere, paupertatem diligere, vita [illegible] odio habere celestia, et eterna tantu quaerere; nos Evangelium postponentes, et derelictis quadrigis Aminadab [illegible] currimus in curribus Pharaonis ac [illegible] currus illa [illegible] res ē quos in hac regione nostra se[illegible] possumus, et [illegible] ē currus malitiae, currus luxuriae, currus avaritiae, currus superbiae, currus invidiae - - - . Veru tū quia scriptu ē: hi in curribus, et hi in equis, nos au[tem] in noē dei nostri invocabimus ps. 19. omissis curribus Pharaonis, in quibus ē [illegible] nimarum perditio, revertamur ad quadrigas Aminadab, in quibus ē salus, sicut Propheta dicit Habac. 3. = et quadrigae tuae salvatio [illegible]

[illegible] De [illegible] pectore meo ne mores, [illegible] sermonis [illegible] sufficiens sensibus [illegible] fastidiosa censeatur prolixitas, quando in oratio nostra [illegible] sensibus dilatatur. [illegible] plerisq. [illegible] plus placeat [illegible] brevitas [illegible] utilis ex planationum prolixitas; tū locupletior sensus [illegible] studiosis plus praestat quam commentum brevitatis - - - . Quod si nec ista, nec illa placuerint quilibet ignavia pressis, [illegible] sibi dormientes, somniaq. [illegible] fingunt, aut si [illegible] delectant, siliquas porcorum [illegible] litteras [illegible] Hierony[mus] [illegible]

[illegible] quaedam obscuriora [illegible] ambigere, aut requirere interpretis. Et tū hi offendunt qui se totos dedicaverunt mundo, nō ob aliud, nisi quod officiunt institutis, votisq. suis. Qn aliud ob cā tā gravis erat pharisaeis, et scribis Xtūs cuius doctrinā nihil erat aequius, cuius vitā nihil innocentius, cuius potestate nihil beneficentius? Ni quia illi [illegible] gloria [illegible] [illegible] ut [illegible] ut Sancti, ditabantur opibus, cupiebant [illegible] statu [illegible] qui tū erat [illegible] [illegible] [illegible] 34.

33

De [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] non illoturum est et [illegible] [illegible] [illegible] e re [illegible] eum [illegible] [illegible] et educationem recurrere. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] humana [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Imo vero [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] imo valde [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] unde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: [illegible] probe scies, hæc verba [illegible] [illegible] ee [illegible] virtutis eius ad movendos. Rom. 11. 4[illegible]

Expone [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: primo, quæ præivit eidem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ee [illegible] [illegible]

34.

De Sancto Matthæo

1 [illegible]. Matthæus. Alphæum habuit parentem, patria Galilæa. Religione fuit Judæus, et professione Publicanus. [illegible]

2 Cognomen Alphæi, sive filii Alphæi [illegible] [illegible] Marcus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fr. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habuisse [illegible] [illegible] Alphæi sive Minoris, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Publicanus erat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vectigalia [illegible] [illegible] quo populus gravaretur, tributi erat exactor. Judæi Ethnicorum loco publica[nos] habebant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et publicanos [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] justitia etiam, et a toto prorsus remotos [illegible] [illegible], et [illegible]. [illegible] [illegible] mussabant [illegible] Publicanorum, [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Publicanis [illegible] se ipsis adeo male sentiebant, et se indignos [illegible], [illegible] oculos in cœlum attollerent [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] dict. V. Publicanus

[illegible]

Vide 45[illegible].

Sublicam [illegible] egisse [illegible] Evangelistis [illegible] exprimunt, [illegible] ostendant, qui [illegible] Judeos [illegible] et [illegible]. Sibi tamen [illegible] cautione [illegible] nomen [illegible] et [illegible] quo [illegible] nempe magis magisque commendaret; suoque monstraret exemplo de [illegible] et [illegible] Dei [illegible] 51 [illegible] et Xtom. 4[illegible]

4 Grotius tamen conjecturis quasdam [illegible] hanc [illegible] Matthaeum [illegible] Dubius Grotius, [illegible] genuisse [illegible]. Matthaeum [illegible] vero [illegible] tamen conjecturae, minus habent ponderis, ut [illegible] sequendam opinionem [illegible] et communem [illegible], historiae [illegible] ut [illegible] Grotius [illegible], [illegible] valeant. 53[illegible]

5 Urbis Capharnaum [illegible] habebat extra urbem positum in littore maris [illegible] Jesus [illegible] ad sui sequelam vocavit. 51.

Grotii [illegible] putatione [illegible] et [illegible]

hone[illegible] Grevit[illegible] Ha[illegible] [illegible] [illegible] Matt[illegible] [illegible] [illegible] Scrip[illegible] ma[illegible] qua[illegible] [illegible] [illegible] Ins[illegible]

2. De itineribus, vita, et predicatione S. Matthaei. 252

1. Ubi et quo genere mortis obierit. 253

Vedi 252 254.

[illegible] 35

De tempore loco, et ca scripti a S. Matthaeo Evangelii

1. Cum primus scripsit Evangelium Mattheus quod tradunt SS. Patres et ipse [illegible] ordo quem [illegible] S. [illegible] ac semper tenuit primus in ordine Evangelista [illegible] ponitur et vide 261

2. Eundem locum inter Evangelistas tenere Mattheum ait Petrus Damiani, quem Moises inter scriptores [illegible] primas [illegible] ille inter [illegible], hic inter Novi [illegible] Scriptores 60

3. Opus hoc suum [illegible] Mattheus an. VIII post [illegible] Christi et quidem [illegible] primus [illegible] vulgavit. [illegible] discriptionem servant in [illegible] tota [illegible] Inscripta [illegible]

4. Matthaeum [illegible] scribendi provinciam suscepit, quia oportebat, eum qui [illegible] generi salutis adesse fuerat, qui [illegible] non venisse [illegible], sed peccatores ad poenitentiam, [illegible] exemplum [illegible] predicandae [illegible] mundi [illegible], qui ab [illegible] meris [illegible] reversus, et a Telonio [illegible] fuerat [illegible] ab illo [illegible] Adventus Christi [illegible] [illegible] 395

vide 261

+ Vide n. 261. et 416

Narrat, Matthæus succedentib. y, qui ex Judæis Xum crediderant, et [illegible] ut quæ, [illegible] docuerit [illegible] eis in litteris servanda dimitteret, [illegible] [illegible] sermone [illegible]

4 Ant[illegible] e Judæa [illegible] egrediens in re [illegible] Evangelij [illegible] [illegible] præsens est, quæ prelium Palestinæ, [illegible] anus et, ea quæ viva voce præ dicaverat, [illegible] litteris mandare aggressus, Evangelium scripsit. 54.

5 Apto [illegible] precibus et [illegible] Evangelium scribendum Matthæum impulit [illegible] Patres multi asseruerunt, 54. et 142.

36. De linguâ scripti S. Matth. Evangelij

φ Vedi n. 255. 256. et 309 inst et 417.

1 Summo veterum consensu traditum est, Evangelium a S. Matthæo Hebraico sermone [illegible] Syro [illegible] temporis [illegible] vernaculo scriptum fuisse Chaldaico Syroque sermone, o Hebraicis litteris scriptum, ut S. Hieron. [illegible] et S. [illegible] hanc [illegible] [illegible] traditionem fidem fuit. [illegible] et 360.

σ Vedi n. 256. 258. 259

Copia e S. Girolamo [illegible] de di alcuni esep[illegible] testo ebraico [illegible] 39 et 341

2 A multis tamen nostræ ætatis Criticis in dubium vocatum, qui eidem, Græce potius fuisse scriptum, atq. his argumentis nituntur.

δ Vedi n. 259. et [illegible]

1° quia Graeca lingua vulgaris in Palestina eâ aetate erat, ita ut si fides ha beatur Isaacio Vossio, Chaldaica, l Syriaca unis tantum Viris doctis reservaretur. s. 4

[illegible] maxime fuit S. Matthe [illegible] lingua Evangelium [illegible] illud Populus e vulgo potius [illegible] scriberet. s. 8.

Sed temporis adeo vulgaris erat [illegible] Graeca lingua, usus in familiaribus consuetudinibus, ut S. Paulus Graece ad Romanos scriberet, et SS. Pe trus et Jacobus epistolas [illegible] [illegible] S. Pau lus ad Judaeos Palestinae [illegible] S. Matthaeo [illegible] Hebraeo [illegible]

2° quia vix fieri potuit ut opus a S. Matthaeo Hebraice scriptum Graecas inter pretationes nominum Hebraeorum praeseferret, et quae tamen in Evangelio Matthaei [illegible] semel occurrunt. Atque etiam eunde auctor textûs Graeci e graecâ ut Versione laudavit. s. 8

Vedi n. 304. med

3° Antiqui Patres Hebraicum S. Mat thaei Evangelium [illegible] semel reperiunt, ejus Grae cum praeferunt. s. 8

Vedi n. 304 fin

3. Resp.

ad 1m Quae de Graeco sermone tamquam in Palestina eo tempore vernaculo opponun [illegible] [illegible] proverui [illegible], cum Hebraice loquentes [illegible] Evangelij textu in telligimus.

Hebraeus. Vide Matt 21 46, Marc 5 41
Act 14 3. Ad haec S. Paulus ad Judaeos
in Templo pro concione loquens Hebraice
vel Syriace jurat Act 11 40, 22 2, 20.14
tandem Paraphrases Chaldee, paulo
post 5th statu in favore Linguae Graecae
eloquens viden adornatas, sunt sic

ad 2m. Graeca Hebraeorum nominum
[illegible] ey. [illegible] scriptae vera familiam
[illegible] probant y nomina Hebraea Graece,
sive Latine in Genesi reddita scriptae sunt
vel Latine libri Genesis suadent.
Quum et graeca ora [illegible] hos argumenta
probant si in Hebraicorum nominum
in altera lingua interpretatione alio nihil
addit q. [illegible] veri [illegible] ad vim nomi-
[illegible] de quib. in Originali, tota [illegible]
[illegible] pandere volunt. 60...

ad 3m. [illegible] Patres qui Hebraicum
[illegible] textu S Matthaei primo improbant
de [illegible] [illegible] Hebraico illo [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] primo [illegible] integrum [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] primo
[illegible] corruptum [illegible] mala [illegible] ab [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
Et [illegible]

et nullius auctoritatis reiectum est ab Ecclesia. 60

4. Magis quidem ad intentum Adversariorum in speciem serviunt ea quae in ista obiectione adiecta sunt de lacunatis in Evangelio Matthaei [illegible] et [illegible] Graeci textus 70 [illegible] quanto si veritati staret aliquis sane [illegible] quidem [illegible] conceperunt, cum [illegible] optime potuisset [illegible] textu 70 velut [illegible] probatissimo [illegible] eo quod S. Matthaeus Hebraeum lacunaret. Sed haec veritati [illegible] tant. S. Matthaeus [illegible] verba plerumque [illegible] sensum [illegible] et [illegible] sententijs [illegible] ab eo [illegible] Hebraeo [illegible] 70 [illegible] tantummodo 70. respondent. [illegible] sed cum Hebraeo congruunt ut proinde cum 70, et cum Hebraeo venisse [illegible] habeantur. Certe S. Hieronymus luculenter observat S. Matthaeum [illegible] 70, [illegible] Hebraico Codice uti. 61.

Cum de facto aliquo, ut in praesentia, atque unanimis Veterum omnium [illegible] suscepisse, revocasse in examen Vetus illud Originale Hebraicum asseverant maioris ponderis habendum est, quam [illegible] scripturae nostrae aetatis ratiocinationes. Neque intentum vincit, si quis dicat, vetus illum Hebraeum Textum, Origeni, S. Hieronymo, aliisque visum, e Graeco Originali expressum fuisse, neque [illegible] solidis adductis rationibus fuerant demonstranda. 64

37.

De Autogr. Hebraico S. Matthaei.

1 (De autographo Hebraico S.

Matthaei autem nec equivocatio ... collatum ... [illegible]
tempora et ... sedulo [illegible] ... [illegible]
... sunt ... [illegible] ... et [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible] ... plu[illegible]
... autographo ... inde ab initio ... ipsi p[illegible]
... [illegible] ... deinceps vero ... [illegible]
Hebraeum ... (...) nec praepostero ... [illegible]
... nec ... nec praesumptione ... si ma[illegible]
... [illegible] ... tandem [illegible]
... [illegible] ... et ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible]
et ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] Matthaei ...
... [illegible] ...
... lingua ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... Matt[illegible]
... 62. ... Al[illegible]
... [illegible]

2 Hinc vero nil ... [illegible]
... [illegible] exemplar nostra aetate ... [illegible]
... [illegible] ...
... adeo

... 68
...

culo ...
... [illegible]
... [illegible]

videcaderet sparsit ... contrarium
proinde corrupta ... multis produxit tandem
multi ... ob taeta non ... partim
... illi aliqui authores ... de
... con gli pagani ... in turba
... endatione eet infrequens ... Hebraea
... ipsi porrò habuerint ... legalis ceremonijs
... plus nimio inhaererent, tandem factum est ut
... ipsi porrò ... eorum ... evanescerent.
... erant ... Hebraea istuc erant
... plus adhaererent ... illo possent ...
... adij. si maxime possent ... ecco notiar
... inhaerendi sibi ... cuius incerta e:
... rat auctor seu Versionis, e ecco avornalis
... visa è ... et ac Hebraeae ...
... corrupte ... maxime ...
... de ... fugerent. 63
... uceye
... 4. il Chimistride ... fuora un ... ... mi
... la Siriaca ... Matteo è ... dimostrare che
... ... provider le croci
... terre e ... portati nel Greco di San
... Matteo sono differenti da quelle di questo siriaco.
Al ... in luogo di Haceldama ... è Ayuma
... in luogo di Cepha Cepho in luogo
... di Eli ... in luogo di Golgotha Golgotho ...
... etate di ... si mostra una quantità ...
... Greche ... e ciò mostra che questo si è
... deo ... un Greco,

un [illegible] che ha tradotto il Greco di S. Matteo, in siriaco, e non già l'originale medesimo di S. Matteo. 310.

55.

Greca Versione S. Matthei

1. Versio Graeca S. Matthei, quae sola nostra aetate superest post Hebraici Originalis amissionem [illegible] loco habet ad ipsa Historiae [illegible], ut et [illegible]

2. [illegible] illam tribuant S. Jacobo Episcopo Jerusalem, qui S. Joanni [illegible], qui S. Paulo, S. Barnabae, S. Lucae; atque ipsi tandem S. Mattheo qui opus suum Hebraicis Graecis litteris [illegible]. Id vero [illegible] temere dicunt et [illegible] nisi divinando. 63. Id cumque istud, Versionis huius sine controversia antiquissimae, auctorem ignoramus. Legimus apud Eusebium tradit plures fuisse qui pro modulo suo vertendum sibi Graece opus susceperint.

3. Incertus adhuc reputandus est Auctor [illegible] Versionum ex [illegible] ab [illegible] [illegible] dio adornatae. 65

7ee 51.

[illegible] n° 170 fine et 147 initio

φ Vedi 143. fine.

Vedi n° 171 fine et 14[illegible] 20

9

39

Vulgatio Evangelii S. Matthaei

S. Bartholomaeus in Indiis propria manu [illegible] scriptum Evangelium S. Matthaei [illegible] [illegible] [illegible] Eusebio et S. Hieronymo. 141

[illegible] S. Barnabae [illegible] [illegible] excavatum asportavit in Cyprum. 141.

40.

Scopus Evangelii S. Matthaei

[illegible] maxime videndi [illegible] [illegible] S. Matthaeus [illegible] servavit, ut [illegible] Christi genus et humanam ejus [illegible] hoc [illegible] describeret. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dixit et gesta [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] imbecillitati homi[num] accomodatum. 66

[illegible] ex [illegible] [illegible] S. Matthaei [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] nes maxime [illegible] humanae, [illegible] formes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

sisse [illegible]

Evangelium S. Matthaei [illegible] Judaeos scriptum [illegible] maxime [illegible] [illegible] probant, ex semine David Christum ortum. [illegible] Matthaeus [illegible] [illegible] eorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et Christum 41.

41.

Obiectiones Fausti manichei
[illegible] Evangelium S. Matthei

[illegible] Obiectiones Fausti Manichei contra [illegible] Matthei [illegible] [illegible]
et contra [illegible] [illegible] [illegible] Evangelium [illegible] [illegible]
[illegible] aut Evangelii partem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], aversas [illegible] [illegible] S. Aug. [illegible]
[illegible] contra Faustum c. 6. ubi ostendit [illegible] [illegible]
[illegible] quasi bonum nuntium, nullum [illegible] nuntium
[illegible] esse generatione [illegible] [illegible] carne [illegible]
nostra [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Matthei liber, quam
incipit sicut ille Marcus [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Ioannis [illegible] [illegible] nomen esse [illegible]
[illegible], ac illud [illegible] [illegible] elegantis [illegible]
grammatica [illegible] [illegible] a Verbi generatione
[illegible] incipiat sicut ille [illegible] [illegible]

De Sancto Marco

Quis sanctus Marcus

1 Quid de Sancto Marco statuatur dissidia [illegible] inter Authores. Eumdem esse Virum, quem S. Petrus in primâ ep. c. 5. v. 13. suâ spiritualem filium appellat (facile quia eum ipse [illegible] baptismate initiavit) Veterum plures (Hieron, Theophilact. Orig.) autumarunt. 67

2 [illegible] Euseb. et S. Irenaeum [illegible] et [illegible] Petri consellant [illegible] sufficiunt [illegible] suo probarunt Veteres plures [illegible] Theophilac et recentiores Auctores. 67.

3 [illegible] Petri interpretem in eo agebat Marcus [illegible] sive Latinè explicans, [illegible] alterutro sermone idem Apostolus loquebatur. Vel tum dictantis Petri epistolas [illegible] stylumque exequebat, 67

a Vedi 262

φ Et Marcus genere fuerit Hebreus an Hellenista. Vedi 262 et 147. et 309. [illegible]

Vedi 290. et 145. 544 [illegible]

[illegible] et Hippolitus Ni[illegible] aliq. [illegible] anno 10 [illegible] in [illegible] repreunt S. Marcu, quæ in re [illegible] Veteres [illegible]. Adjunt tn̄ illi S. Mar[co] [illegible] scandalo una cu [illegible] erit [illegible] minus [illegible] illa [illegible] [illegible] cavam et [illegible] a [illegible] una cu [illegible] [illegible] S. Petru. Deinde ad [illegible] reduxit eorq. comitis [illegible] fidissimo in itinere suo Romam [illegible] est. Hæc de S. Marco verisimiliora [illegible].

Vedi 262. et 141. et 311.

[illegible] sunt etiā qui Marcu Evangelistā [illegible] cu Joanne Marco, qui [illegible] in Actis [illegible] Marii, [illegible] vocitatum, act. 12. 12. [illegible] evat S. Barnabæ, et S. Paulu una [illegible] Barnaba [illegible] primu [illegible] [illegible] Marcu [illegible] est [illegible]

[illegible] a rapporta alcuni Atti di S. Marco Greci e Latini. [illegible] opera di qualche [illegible] di Egitto del VII o VIII secolo, il qual poi è stato seguito dall'autore della Cronica Orientale

vientali . In Siccha e du Martiri antichi
Gli atti sono palentemente pieni di favo
le e tutti gli autori recenti sono di ni
a autorità. Palladio et Eutichio lo fan
no martire, senza di che ne Eusebio
... nè ... dicon parola 10.

48

De loco sepulturae s. Marco Evang.

... Petro Romam eunti circa an
num 44. comes ... ta ac illo Romanis rogantibus scriptis ut ea, quae ab Apostolo praedicante audierant lit... ab ipso tradita sibi et ... ... plerique ex Patribus asseruerunt. Clem. Alex, Epiphan. ... Hieron. ... aliique. 70

× ... 397, fin et 404 et 419

et ... 299 med et 146 et 312

... ... Alessandria ... ... Hieronymus ... et opus probavit et legendum Ecclesiis omnibus tradidit 10.

et ... ... tribuit, Tertul et Auth. Synop. S. Athanasio tribut. 299 et ... fin et 196 fine et ... fin et 22.

... Item opus in Egypto adornatum aliqui ... 264 et 412.

C̃ . di 162

~~{ali ea apud Xtum acceperunt . 11.}~~

44

de tempore scripti a Marco Evangelii

In assignando scripti a Marco Evangelii tempore non mirum etiam ex re difficulta- tem exoriri. Cum anno V Claudii commo- rit Eusebius de [illegible] IV revocant MSS. ... Evangelii Marci quibus ad calcem ad- jungitur adscriptum, hoc proinde adornandi [illegible] illuc notam, ut, si inclusit, ... sia in scriptum fuerint XII. anni post Ascensionem; et majori numero alia, eadem lectionem sequentia, Euthimio et Theophylacto, habent decem. Plures et Ga- lli scriptum praesente Apostolo Petro quare ... anno 43. ... quo Evangelista una cum Apostolo Petro Romae versabatur.

Irenaeus Iustinus quidem auctorem ... scriptum quae post obitum SS. Apostolorum Petri et Pauli ... tempore Christi ... stat difficultatem hanc solutam nulli ... satis viderunt, ut innuat ... post obitum Apostolorum, post eorum ex urbe Roma discessum ad scribendum ... cum

+ Vedi 344. med. et 410

Vedi ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

11\. cui statuisse. Opponunt alii ad lectionem quo vindices MSS. quia contineat Concilium sub post Concilium S Martini. Sed plane negotium non tollit, et nihil certi ex de re docemus. 73

q Vide n. 264. med

45

De lingua scripti a S Marco Evangelii

1 Quo vero sermone scripserit Evangelium suum S Marcus, nunc disquirendum. Graeco fuit communis sententia, testibus, S Hieronymo, ... assensu suffultus. Nulla tamen extant Graeca MSS Evangelii S Marci quae, Latine scriptum illud testantur, ... sententiae ... sibi validis ... Baronius et ... secuti sunt. Favent Syriacus et Arabicus. Quin et nonnulli ... arbitrantur, eius sententiae assertores, ut scriptum Romae, opus Latine scriberetur. Verum et eadem plane ratione ... aliquid ... S Pauli ad Romanos epistolam Latine ... et Hebraice SS Petrum et Jacobum, eo quod ad Hebraeos scriberent, ... illos Graecum sermonem adhibuisse.

2 Etiam exploratum Romanos S Marci aetate Graece ... Latine familiarem, ut

uti invenisse ne feminarum quidem ex-
ceptis 74

3. Nullus vetaret ambigendi locus si inde nostra aetate Authographus Con[-]
ctum scriptus comperta fuisset: hic, inde ambigua inter Eruditos -

4. Baronius ac an 45 J.C. tradit de scripto Latine a S Marco Romae, Evangelio, deinde ad Aquilejam a S Petro missus venisset. Graecis litteris ab ipso traditum fuisse; quod Graecum Authographum longa aetate Aquilejae servatum Venetias tandem delatum, ibi religiosissime ad haec usque tempora custoditur. Sic ora an tenere si dixit de scriptor traditione potius et proprio forsque Latinae pium ore q certis aliquibus vetustatis monumentis -

5. Narrant insuper (auctor iv) Impostore deprehendisse Aquileiae an 1555. Authographum ipsius scapis compactum quorum duas partes, nec sine precibus a Nicolao Sacha Aquileiensi fratri suo impetravit: Servant hic scriptorum pustula Sfaerae, et ex epistola decem illius vitae descripta illa Latino sermone tradunt. 75.

S. Marcus / Matthaei breviator

Quia ex collatione utriusque Euangelii S. Marci et Matthaei intelligimus, illud S. Marci sumam ex hunc ... jejuno ... inde dum voce velint eadem ... historia ... quae pre colorati expressas. Addit etiam simul ... quib. lucis aliqua ... S. Matthaei affirmat ... tandem duo [illegible] prodigia in ... Matthaeo omisse. [illegible]

... Quod autem animadvertendum in Marci Euangelio maxime, illud est, ut quod in reliquis omnibus Matthaeum secutus in ordine tri narrationis a cap. 4. 12 usque ad 14. 13; ... et ... tempore est, et ... adhaereat. —

... de ... vere ... de eius ... attingit, ... erroris a praedicatione ...

4 Sanabelas etiam ... omittit ... a S. Matthaeo in cap. 3 ... et 13. 78

... S. ... Marci ... Matthaei ... in ... habent ... Hebraeum S. Matthaei ... S. Marcus ... vere t. 60.

Quo sensu dicendus S. Marcus breviator S. Matthaei. Vide 149. et 266 il. 1° et 423

... Vide 48;

... du ... putat ... Vide 265 il. 1° pre

47

Varia de Evangelio S. Marci.

1 Annis hoc Evangelium recepisse Hæreticos [illegible], testatur S. Irenæus. fo. 79

2 Ferunt S. Marco demandatum fuisse munus prædicandi Evangelii in Ægypto [illegible], et [illegible] quo scriptum [illegible] se in Italia [illegible] detulit fo. 70.

3 [illegible] de [illegible] Philo primos fuisse S. Marci discipulos plurimi sententia ferunt Euseb. Hieron. [illegible]

~~4 Al. [illegible] [illegible] fundavit [illegible] vero de [illegible] Aquilejæ narrant [illegible] [illegible] vocant.~~

[illegible] De Sancto Luca

...tyre

Quis Sanctus Lucas.

[illegible]
...pus [illegible] hom [illegible]
...to [illegible] Antiochia [illegible] Syrie metropoli [illegible]
...ipta [illegible] ab Hieron. [illegible] sine magna laude
... [illegible] e. ‡

[illegible]
...ilo ulla [illegible]
...uni

...n [illegible] sunt qui [illegible] religione [illegible]
[illegible] Antiochiae
...t [illegible] [illegible]

[illegible] alij [illegible] ex numero [illegible]
[illegible] arbitrantur [illegible] et
[illegible] illa [illegible]
Dilentem [illegible] Qui [illegible]
[illegible]
[illegible] ad pristinam [illegible] revocatu

Alij [illegible] Theophilact et [illegible]
[illegible] illa [illegible]
[illegible]
[illegible]
die / 81.

a. Vide 83. init. et 297

b. Vedi 292.

c. Vedi 292.

‡ [illegible] de [illegible] 155. 153

q. Vedi 266. fin. et 298. init.

t. [illegible] 94

q Vedi 42 et 152 et 485

[illegible] Scribit [illegible]
[illegible]
[illegible] et traditione [illegible]
[illegible]
[illegible] Angulo [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] proselyto ad [illegible] traductus
[illegible]

o Vide 152 pr

[illegible]
eum comitem et socium [illegible] nemo [illegible]
[illegible]
[illegible]
ab Apto Antiochiae, versante ad [illegible]
[illegible] ab eo [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

o Vedi 45 et 152 [illegible]

o Vedi 295.

§. Apostolus ut semel in suis Epistolis
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Evangelium [illegible] de quo [illegible]
[illegible]
[illegible]

o [illegible]

x Vedi 296.

[illegible] ille [illegible] in [illegible]
[illegible] 293

9. Post S. Pauli excessum diutius vitam pro[illegible] [illegible] 164 [illegible] excessit [illegible]

10 S. [illegible] [illegible] ab illo [illegible] in [illegible], Galliis Italia [illegible] [illegible] medio aevum compendio [illegible] Nicephorus [illegible] in [illegible] et [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible] Brixiam. Alii alibi eum mortuum et sepultum [illegible]

11 [illegible] [illegible] [illegible] naturalmente [illegible] 299

12. S. Lucam pingendi [illegible] imperitam quidam memoriae tradiderunt. Nicephorus et Theodoretus, et [illegible] plures [illegible] hodie eius nomine insignitas ostentant. Notandum [illegible] nemo veteres ante Nicephorum [illegible] [illegible] et verum

o Vide [illegible]

θ Vide 266. fin. et 298 et 299

φ [illegible] 292 [illegible]

c Vedi 292

et verè restaurasse S. Lucam per tres alibi quae vendam exhibuerit. 82. et 85

79 De Libris S. Lucae.

1. Ex scriptis S. Lucae innotuit Evangelium et Acta Apostolorum. Eidem etiam a quibusdam tribuitur versio graeca Epistolae ad Hebr. Sunt etiam qui eam Epistolam exarasse Lucam ex verbis et scriptis Pauli, asseruerint. 88

vide 301

2. [illegible] veteres qui ab [illegible] de Paulo dixit [illegible] exciperent quia Evangelium Lucae autumaverint ut Athan. et Synopsis, et alii [illegible] tanto nomini sententiarum

3. Eusebius, et Hieron. ex Origene [illegible] [illegible] hunc meum, sancti Lucae Evangelium designare —

4. [illegible] [illegible] Lucam [illegible] quae ait S. [illegible] Naz. —

5. Scripsit [illegible] Paulus [illegible] ait S. Irenaeus —

6. Dorotheus

In Antiochia in Syria ... traditum scriptum a ... Evangelium ... Sancto ... et alibi sive in A... chis sive in ... ... historiam ... Pauli ... Evangelium ... Sancto ... [illegible] Menologium Basilii asseruerit. 91

Lib. 1 q. ...

§ C

De causa scripti a S. Luca Evangelii

1. Causa, cur post Matth. et Marc. Lucas scripserit Evangelium ... [illegible] in Syria, et ... [illegible] et ... [illegible] ... [illegible] et pietati

Vide n. 151

... ut habeas, inquit, eorum Verborum, de quibus instructus es veritatem; idest ut saepe commonitus, certus sis, ... maneat Xtum, 459

et petiit [illegible] et [illegible] commendant ita [illegible]. Adhæc, Lucas plenius q̄ cæteri enarrat [illegible], et [illegible] XI. 154

51.

De loco et tempore scripti a S. Luca Evangelii

1: S. Girolamo dice, che S. Luca compose il suo Vangelo nell'Achaia, o nella Beozia, in Achaiæ [illegible] partibus [illegible] che S. Luca compose il suo Vangelo [illegible] Cutaurna [illegible] qualche [illegible] Le iscrizioni [illegible] di qualche Codice [illegible] e [illegible] Vangelo sia stato scritto da S. Luca in Alessandria, Suttavia [illegible]

○ Vedi 90. med.

[illegible] et melio [illegible] tenet, [illegible] litteris et in Achaia [illegible] fuisse opus [illegible]

[illegible] intendere suo [illegible]

[illegible] dubit [illegible] post [illegible] Matth[illegible] et [illegible] [illegible] plures [illegible] conati fuerant . 92.

[illegible] plenius [illegible] antiq[illegible] [illegible]

Vedi ad

[illegible] et a[illegible]

[illegible]

mone[illegible]

e in [illegible]

pistol[illegible]

stitu[illegible]

Acha[illegible]

liu[illegible]

Roma[illegible]

[illegible] li[illegible]

medi[illegible]

et a[illegible] ecclesiae illae [illegible] [illegible]dam

[illegible] (cum Ambros[ius] Hieron[ymus] [illegible]) [illegible] autumantibus, de concilio [illegible] ser[illegible] mone ex illis [illegible] verbis 2 Cor 8 [illegible] laus [illegible] in [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Corinthi in [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et Hieron[ymus] autumavrunt

[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] et [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] historia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Roma [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

vedi 267. med

52

de lingua scripti a [illegible]

[illegible] [illegible] scritto in Greco [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] era un dotto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ch'egli ha [illegible] [illegible] nel suo [illegible] [illegible] [illegible] scritto in Greco [illegible]

53

53

De S. Joanne

Quis S. Joannes.

Vedi. 261. init. et 404 init

1 S. Joannes [illegible] e Bethsaida [illegible] [illegible] [illegible] fratrem [illegible] habuit [illegible] [illegible] et Salome: Piscatoriam exercebat, antequam vocaretur à Xto. 95.

... 304

2 [illegible] (item [illegible]) [illegible] [illegible] incerta e [illegible] [illegible], adhesit e discipulus, antequam à Xto vocaretur [illegible] mavirit. 95.

3. Ipse cum fratre Jacobo majori a Xto cognominati [illegible] [illegible] [illegible] tonitrui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vocarunt [illegible] [illegible] [illegible] e coelo ignis in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

4. Junior omnibus accessisse creditur ad A[illegible] postolatum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hieron. Salm. 97.

... 100

5 Celibem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ambros. Paulin. 97

amory in terra dedit inscrimina in eo ma

nem ... contra ... 91.

... parit et morte descendum ...

sustinuit 97.

... annuntiare ...

Aug. atq maiorem Asie, minores Ecclesias

partim fundasse, parit et rexisse, Hieron 97

... Dicant ... et ... mandat ...

nam. 98.

10 sub ... Roma ... Hieron ...

11 ...

Patmos ubi et Apocalypsim, Apoc. 1., Tertul

Hieron, et ...

12 ...

ibidem

[illegible] clausit extremum [illegible] 9

1 [illegible] Evangelista Joannes scripsit tres Epistolas, et Apocalypsim. 109

5 A.

De loco, tempore, et ca[usa] (et modo) scripti a S. Joanne Evangelii.

1 [illegible] [illegible] etate evangelia scriptorum. [illegible] [illegible] de anno [illegible] et loco [illegible] [illegible]. 94.

[illegible] [illegible] post solutu[m] [illegible] [illegible] [illegible] Epiphan[ius] [illegible] alijs. 94.

[illegible] Evang[eliu]m [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 94

[illegible] [illegible] 99

4 [illegible] [illegible] [illegible] multa post scriptum ejus 32. an. post Ascensione[m] Xti; alia legimus post 30. post 31. alia. 91

[illegible] 2.

... Eius epocham statuunt alij sub im[peri]o Domitiani : quidam sub Traiano. 99.

...nt

6. Ea in re est satis quid certi, nostros chronologos querunt. Plerique tamen sentiunt ... Ephesum se dedisse Apostolum Ioannem post solutum exilium circa annum ... Irenaeus ... et ... S. Ioannis. 99 — Vide 41.

...iqnis. ... 99. ... tabulet.

7. ... tradunt Veteres, Clem. Alex, Hieron, quo suboriente heresi Cerinthi et Ebionis, Verbi divinitatem negantis ... — Vide ... et 262. libri mei et 409. a ms. et 430

8. Nec abs re credimus voluisse ... Iudaeos incredulitate ... et ... Stoicorum. Etenim illorum dogmata et errores ... in priori ... capite ... catholicae ...

...runt ... ti. a.

9. Nec tamen ... quae ... est ... laudata et probata ... — Vide ... et 403 ...

trium precedentium Evangelistarum scripta Luc. [illegible] Clem. Alex. Epiphan. alii [illegible]
que; susceptumq. [illegible] supplendi, que
ab illis pretermissa deprehenderat, eaq.
potissimum [illegible] ad [illegible]
[illegible] divinitatis eius [illegible] Erat n. [illegible]
aliorum historias potius [illegible] prodigiorum [illegible]
secreta eius arcana revelasse, ac [illegible]
[illegible] tantum rei nosse, [illegible]
gerent. 101

Autumavrunt e Veteribus nulli, Athan. in Synop. Dorothe [illegible] Epistola [illegible] est 103. [illegible] Vedi 309 et 551

10. Non prius au. ad scribendum se [illegible]
[illegible] ieiunijs [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

11 [illegible] et [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
a fulgore

d fulgore quodam serenitatis plen[us] cum lumi ni beneficio S. Ioanis secreta in ipso latens sincera patuerint. 106.

12 Manusse adhuc Evangelij huius Auto graphum in Ecclesia Ephesina sec. VII. [illegible] docet [illegible] ambigue [illegible] Alexandrum [illegible] Alexan. [illegible] 101 .ect 410

55

Excellentia Evangelij S. Ioanis

1. Simplici licet stylo (si eius stylo [illegible] [illegible]) scriptum Evangelium Ioan nis divinum [illegible] et [illegible] promeruit— Sect 410 [illegible] 171 477. 478. 513. 12

2. Si Evangelia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ioani [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] potuit [illegible] [illegible] hic Evangelista [illegible] .ect 419 et 509 et 513

Vide. 156. 206. 402. et 430 et 40[illegible]

[illegible]

[illegible] est [illegible] Oriens quo [illegible] columna [illegible] [illegible] Deus [illegible] 104

Vide [illegible]

[illegible] munitus [illegible] conservatur [illegible] [illegible]

[illegible] tentias. Ambros. 104.

Vide [illegible]

[illegible] [illegible] ipsisse reperiunt, ea quae de Maiestate Verbi in [illegible] [illegible] [illegible] 10[illegible]

[illegible] admirati [illegible] nec sibi dixerunt probro [illegible] [illegible] devoraverent 10[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ipsius caput. 110.

Vide. 612.

§. Unigenitus, qui e in sinu Patris S. Joannis Evangelist velut castissimo, sibique amoenissimo in sinu

in sinu suo recubuerit hauserit secreta et sacra-
menta divinitatis abscondita a constitutione mundi —

19 Ioanes ait S. Epiphan[ius] vere tonitrui
filius [illegible] propriam suam grandiloquentiam velut ex
quibusdam nubibus [illegible] nobis de filio
intelligentiam [illegible] et S. Hieron[ymus] clarius tubae
ingens filius tonitrui quem Iesus amavit pluri-
mum, qui de pectore Salvatoris doctrinarum flu-
enta potavit. 157

10. Evangelium Ioannis olim multi de collo
ex devotione suspensum gestabant 423

56.

de S. Ioanis Evangelisti morte

S. Ilario, S. Ireneo, S. Atanasio, Eusebio
S. Girolamo, S. [illegible], il Sinodo d'Efeso, e tutti gli
antichi asseriscono che S. Gio sia morto, e se-
polto in Efeso —

2. Eusebio lo dice morto il terzo anno dell' Imperio di Traiano ec. 305 — de 270

57

de Alogis

1 Heretici qui S. Ioann[is] Evangelium repuebant,
S. Epiphanius Alogos id est adversarios Verbi
appellat 108.

58

[illegible]

p. 558

Varia de Conciliis et Concilus

1. Vide ac sanandæ prefat. de Hæret. et libri in Calmi in Dict. et Itinerarium in Comment.

2. Quib. temporibus singula Concilia scripta. 401

3. Hæretici, quæ, Concilia sanxerint quæve repudiaverint 401

4. Liber generationis Xti ex 11 152 153 318 319 463 558

5. Initium Concilii Xti. Samaritan. Bernardi, etiam 104 551 559

6. In quo erat Verbum [illegible] et 388. 550. [illegible] 627

7. Concilium Pauli. 192 301, [illegible] 572

Calm. dict. v. Concilia

ruina cū ē, qđ sicut in aula Cœlesti erant quatuor Cherubim quasi Principes, et Sapientes Dei: sic in Ecclā terrestri Dei sunt quatuor Evangelistæ, quasi Principes, et Cherubim Xti. Et ita ex patet ex Ezech. 1, ubi ipsi quatuor hosce Cherubinos cum quatuor signaculis quatuor Dei attributa representantibus depingit ——

10. Hodie duos Evangelistas initio sui Evangelii duas describere Xti naturas, s. Matthæus humanā, Joannes Diuā: duo vero reliqui duplicē Xti dignitatē, s. Marcus Regiā, Lucas sacerdotalem: ita Rupertus. 118.

11. Hic quatuor currus Cherubicus ē quadriga Evangelij a quatuor equis, id ē a 4. Evangelistis agitata, et toto orbe circumacta. Quatuor ꝑ 4 Cherubinos quos vidit Ezechiel c. 1, et Joannes c. 4. Apoc., quatuor Evangelistas significari docent, Hieron., Aug., Athan., Iren., Greg., Ambros., Beda, cæteriq Patres et Interpretes unanimi sensu. 119.

12. = Matthæus, Marcus, Lucas, et Joannes, quadriga Dni, et veri Cherubim, qđ interpretatur scię multitudo: ꝑ totum

Paradisus ē Ecclā, 4. flumina s 4. Evangelia ad prædicationem in cunctis gentibus missa. Aug., Ambros., Cyprianus, Isidorus. 591. Ab uno Paradisi fonte 4. flumina, a Xto vitæ fonte 4 Evangelia. 414

Quatuor Evangelia instruunt nos de 4 credendis, faciendis, fugiendis, appetendis. 605.

Quare 4. Evangelia nec plura nec pauciora? Rō a priori ē Dīna voluntas, congruentia vero multiplex. In ore duorum, l trium stat oē verbum Deut. 19. 11. Ad magnā aū demonstrationē certitudinis quatuor testes ē voluit Xtus Dnus, ut ne tot Xtum. 414 Ad hæc appositas quæ habes. 391.

Sicut Arca Testamenti ꝑ 4. circulos, seu angulos aureos portabatur, Ex 25 et 37 ita Xtus qui ꝑ arcā figurabatur, ꝑ 4 Evangelia debuit ꝑ totū orbem portari, et publicari. Hieron. 414.

Quatuor Evangelia, inquit Hieron., sunt quasi quatuor Rotæ in Quadriga Dni. [illegible] Xtū ꝑ prædicationē portant ꝑ totū orbem in una Quadriga quatuor Rotarum, quæ s 4. Evangelistæ; quia ꝑ prædicationem 4 Evangeliorum Xtus ꝑ totum orbem vehitur, ad hoc qđ [illegible] ab oībs gentibus suscipiatur. In tantum n. Xtus cognoscitur, in quantū Evangelium annunciatur. 110

[illegible] qđ [illegible] erat in Rotis, nisi quia vita æterna ē in Evangelistarum [illegible] 11. 583

Isti Evangelistæ [illegible] quatuor [illegible] omnium munera exprimunt, quia omnes, qui in Ecclā modo ꝑficiuntur, ꝑfectionis suæ rectitudinē ꝑ eorum Evangelia didicerunt. Greg. 11. 523.

tota cubum corpus oculatis, scintillae emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, et in sublime pendentes, terga pennata, et ubique volantia. Tenent se mutuo sibique perplexi sunt, et quasi rota in rota volvuntur, et pergunt quocumque eos flatus Spiritus perduxerit. S. Hier. " 120

13 La ragione precisa, per che nella Chiesa non sono stati ricevuti, che i nostri 4 Vangeli, si è, perche questi 4 soli furono scritti per ispirazione dello Spirito. 244. fine

Ma e perche mai non ve ne sono più di 4. rimanendo ingnorati? Dio ha voluto così, ed è superfluo il voler cercare altra ragione oltre la sua volontà. Tutto quello, che si può rimarcare col Tirino, si è, che egli era a proposito, che vi fosse più d'uno Evangelista per maggiormente autorizzare l'istoria di Gesù. Sarebbe certamente bastato un solo, ma 4. persone differenti avendo scritte le stesse cose in differenti tempi, e in differenti luoghi senza parlar uno coll'altro si accordino perfettamente, senza dubbio una assai più gran prova della verità. 245.

Quatuor Ezech. et Apoc. Alia.

1 Gli Antichi^o sono andati ravvisando una figura dei 4. Evangelisti nel principio della Profezia di Ezechiele, e nel c. 4 dell'Apocalissi, dove si parla di 4. Ani, il primo de' quali aveva la faccia d'uomo, il 2do di Leone, il terzo di Bue, e il 4. di Aquila. Questi sono i simboli che ordinariamente si danno agli Evangelisti —

2 I Padri però non van tra loro d'accordo nell'assegnare a ciascuno degli Evangelisti il suo simbolo; né sopra le ragioni, per cui a ciascuno tal simbolo piuttosto, che altro, si convenga. 246.

3. S. Ireneo attribuisce a S. Matteo l'uomo, poiché esso descrive l'umana generazione di Cristo, e per tutto parla di Lui, come d'uomo. —

A S. Marco l'Aquila, perché egli comincia il suo Vangelo collo Spirito profetico, che vien dall'alto —

A S. Luca il Bue perché egli descrive la schiatta sacerdotale di Cristo —

A S. Giovanni il Leone, perché egli parla di Cristo come Dio, e come Re, e [...]

^o :et apud Ezech. Proph. c. 1., et in Apoc. ipsius Joan. c. 4. commemoratur Ani quadruplex habens 4. personas Hominis, Vituli, Leonis, Aquilæ. Qui ante nos Sacrarum Scripturarum mysteria tractaverunt, plerique in hoc Ani, vel potius in his Anib. quatuor Evangelistas intellexerunt. —

Leonem pro Rege positum, quoniam videtur, Leo Rex esse quodammodo bestiarum propter potentiam, et terribilem fortitudinem. — Hæc persona tributa est Mattheo, quia in generationibus Domini regiam seriem prosecutus est, quomodo Dominus est de stirpe regia David Regis. Lucas autem quoniam cœpit a sacerdotio Zachariæ sacerdotis, faciens mentionem Patris Joannis, Vituli deputatus est, quia magna victima Vitulus erat in sacrificio sacerdotum. Marco homo merito assignatus est, quia neque de regia potestate aliquid dixit, neque de sacerdotali cœpit, et tantum ab homine Christo exorsus est. Isti omnes propemodum de terrenis non recesserunt. Restat Aquila, ipse est Joannes sublimium prædicator, et lucis internæ atque æternæ fixis oculis contemplator. Jam qui videret quam sublimia loquitur, dicunt quia est Aquilæ comparatus. Aug. tract. 36 in Joan. n. 505

Vedi tutto il n° 547

— Quia ab humana generatione cepit, iure per hominem Matheus: quia per clamorem in deserto, recte designatur per leonem Marcus. quia a sacrificio exorsus è, bene per vitulum Lucas. quia vero a divinitate Verbi cepit, digne per aquilam significatur Joannes, qui dicens = in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, dum in ipsa divinitatis substantia intendit, quasi more aquilae, oculos in solem fixit. Greg. 11 524

✕ — Matheus prefiguratus è per hominem, quia eius intentio in Evangelio è circa Xti humanitatem; unde et ab eius temporali generatione sumit exordium. Marcus leoni assimilatur, quia circa Xti resurrectionem specialiter versatur; unde in die resurrectionis Evangelium eius in Ecclesia recitatur. Lucas significatur in vitulo, quia circa narrationem passionis specialiter intendit. Vitulus in hostia sacerdotalis è, unde et a sacrificio incipit. Joannes designatur per aquilam, quia divinam generationem quasi tuba incomprehensibilis altius intonat. Ceteri incedentibus in terra cum Xto, iste tamquam aquila, ime plus quam aquila, ceteris altius volat. S. Petrus Blesensis.

✕ Stat cum illa tria sive leo, sive Homo, sive vitulus in terra gradi-untur: unde isti tres Evangelistae, in his maxime

e sin dal principio del suo Vangelo egli fa vi: narrare la sua di lui grandezza. 285.

4 I Scolastici assai diversamente attribuiscono l'uomo a S. Matteo, perché egli ha cominciato il suo Vangelo colla umana Genealogia di G. Xto —

Il Lione a S. Marco, perché l'ha cominciato colla Profezia di S. Gio. Battista, che ruggiva come un Lione nel deserto /

Il Bue a S. Luca, perché l'ha cominciato coll'istoria del Profeta Zaccaria —

L'Aquila a S. Giovanni, perché nel principio il suo Vangelo si è sollevato sino alla divinità 285

5. S. Agostino dice, che quelli, che attribuiscono il Lione a S. Matt., l'uomo a S. Mar., il Bue a S. Luc., e l'Aquila a S. Gio. hanno meglio rincontrata la Profezia, che quelli, che danno l'uomo a S. Matteo, e il Lione a S. Giovanni. perché non riguardano al principio de' loro Libri, ma a ciò che in essi si tiene. E di fatto S. Matteo sta più attaccato a ciò, che riguarda il Regno di G. Xto, S. Luca al suo sacerdozio, S. Marco all'umanità e S. Giovanni alla divinità. Beda ha abbracciata l'opinione, e il sentimento di S. Agostino

di S. ...
et sov...
...
...mile
et ve...
...tulo,
...honen...
quai...
...ventu...
Quav...
in Eu...
et Eu...
del X...
...ne p...
...esa...
...sic...
et ci...
...lin...
Luca...
...dev...
...Dio i...
...Vit...
...incipe...
...que...
vat...
et ...
hoc ...

à vi: / 85. / mnti / hi' & / a 4: / ba co / ta,; / le ser. / comin / e net / valla / a altra / oas. / S'ic / ga, / altre / norma / . ma / o S. / e vi. / ata / anità / ha ab / to di / jro

dì S Ag^ne 285

G ℞ 6: Cherubim quadriforma, et forme ipsorum imagines 2 dispositionis filij dei. Primum n. aut, inquit Apoc. 4, simile Leoni, efficaciam eius, et principatum, et regnum significans. Secundum simile Vitulo, sacrificale et sacerdotalem ordinationem significans. Tertium habens faciem quasi humanam, eius qui e 2dum hoc, adventum manifeste ~~[illegible]~~ describens. Quartum simile Aquile volanti, spiritus in Eccl. advolantis gratie manifestans. Et evangelia ig. his consonantia, in quib. insidet Xtus Iesus. Aliud n. illud, quod e a Patre principalem, et efficabilem, et gloriosa generationem eius enarrat, inquiens sic In principio erat Verbum etc. 11. Propter hoc et cu fiducia plenum e Evangelium istud, talis n e persona eius. Id vero quod e 2dum Lucam, quoniam quidem sacerdotalis characteris e, a Zacharia sacerdote sacrificante Deo inchoavit. Iam n. saginatus parabat Vitulus, qui pro inventione minoris filij inciperet mactari. Mattheus vero eam, que e idem hoc generatione eius enarrat [illegible] generationes Xti filij David, et Abrahe. Xti aut generatio sic erat 11. pp hoc et p totum Evangelium humili sentiens, et mihi

maxime occupati s, que Xtus in carne operatus e, et que precepta mortalis vite exercende carnes portantib tradidit. At vero Joanes sup nubila infirmitatis humane velut Aquila volat, et lucem incommutabilis veritatis acutissimis, atq firmissimis oculis cordis intuetur. Aug. 11 452.

Porro 4 hec alia significant primaria 4. Xti attributa, et quasi stemata; ni. Leo fortitudinem regiam, Vitulus sacrificium, ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ et holocaustum, Xto humanitatem, dictaq eius, et facta, Aquila divinitatem, et ascensum in Celum. 122.

φ Leo denotat Marcum, cuius facies, id e initium Evangelij, e clamor et rugitus S. Baptiste in deserto = penitentiam agite etc 11. 121.

θ : Mattheus precipue commendat regiam in Xto humanitatem, Marcus Propheticam, Lucas Sacerdotalem, Joanes divinitatem 11 124

✝ Licet singuli Evangeliste speciales et proprias intentiones habeant circa Xtum, quadripartita tn e singulorum intentio, dum de Xti nativitate, passione, resurrectione, et ascensione loquuntur, e Deo. hec alia quatuor facies habere dicuntur = erant, inquit, 4. facies uni 11. Vel ideo dicuntur habere quatuor facies, quia de illo tractant illum predicant, qui 4 illas facies in se ipso complectit. ipse namque e homo

è hò nascendo, vitulus moriendo, seo resurgendo, Aquila ascendendo. Petr Bles 11 s. 61

et malis hio servatur è. Pravus vero a prophetico spiritu ex alto advenienti hinc, imbutus fuit, = Initius, dicens, Evangli, sicut scriptus è in Isaia c. 11, volatiles, et pennatas imagine, Evangli demonstrans; pp hoc et compendiosam, et precurrentem anuntiationem fecit Propheticus n. characteris è hic. Irenaeus 11. s. 37.

7. Sive au. locus Aquile, n inxta, d desup ee describitis Ezech 1 10., quia Verbu Patris deus apud Patrem ee denuntiatur, sup Evangelistis celeros civitatis contemplationes excrevit, cu quib etsi simul de eius divinitate loquit, hunc tn oib sub tilius insinuat. Sed si Aquila cu tribus aliis adiuncta quatuor Alia ee memorant, mirù quidò desup ipsorum quatuor ee describit, nisi quia Ioanes p lux, qd in eius Verbu vidit, etn sup semetipsu transmist. Na nisi et se transisset, Verbu in pio n vidisset. Quia y et semetipsu transgressus è, n ia solumodo sup tria, d adiuncto et se, sup quatuor fuit. Sve gor. 11. s. 251.

Sedi ind.

Evangelistarum Consensus.

1. Quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni. — Ubi patenter, nisi Evangelistarum demonstratur concordia, et unitas temporis? Dic, cui quilibet eorum et suam, et totam possidet formam; ita ut et in uno tota, atque in totis unum inveniatur ... Quia enim eorum una facies est, et propria; ita ut et proprietas prædicationis mirabilis resplendeat in singulis, et unitas eum commendet, in omnibus. Quia licet singuli suam habeant proprietatem narrandi, non tamen aliud invenies fere in alio, quod alius non habeat, et ideo una, ut ita dicam, ineffabilis gratia quatuor facies sunt Paschas Radbert. 564

2. Unusquisque videret quomodo singuli Evangelistæ suum tenuerint ordinem, ut ex omnibus unum dicant, et unusquisque eorum aliquid proprium habeat. Licet non alius excellentius in aliquo loquatur, dum vero submissius, omnes tamen et propria dicunt, et in aliquo communia, quæ, vice quodam sibi vicissim communicant ut dicat unus ad alterum, [illegible] pium est opus videre, et investigare singulorum proprietates, in quo non modicus est fructus laboris. Quia in his nihil invenies contrarium a mysterio, nihil

1. — Quatuor facies uni, quinsi re[illegible] quæras et habes in Breviario

† Non vi sia qui per intraprendere a mostrare, che non v'abbia alcuna vera contradizione tra gli Evangelisti; nè ad accordare le varietà, che possono riscontrarsi tra loro; nè a far un' istoria compiuta de' 4. Vangeli. Molti e Antichi, e Moderni l'hanno già fatto, e ~~con ammirabile successo~~ mirabilmente eseguito. 749

4. Sic quisque scribit, ut ab aliis stylo dissonet, et sensu, et re ipsa consonet. Quod non unus tacet, alius supplet, quod hic [illegible] stringit, alius [illegible] enucleat, exponit: quod ille obscure indicat, hic clare enunciat. Plura hæc de re dicam in Concordiis, ubi quod dispar sit eorum [illegible], concors dissonantia, ostendam, ut simul [illegible] suavis hæc discors eorum concordia efficiat historiæ melodiam, et [illegible] Kircher [illegible] 125

Et hoc scire refert, inter ea, quae,
reperiunt ab Evangelistis, alia dici a 4.
communiter, alia specialiter a singulis.
Quod ob causam Ut simul et nobis esset necessaria
reliquerit sacra lectio, et evidens
figura fieret illorum inter ipsos concordan
tia. Si enim omnes omnia dixissent, nequaquam
ad eos tanto studio animum adtendisse
mus, cum unus ad omnia docenda
sufficeret. Si autem omnes diversa omnia,
et variata protulissent, nequaquam ipsi
quis illorum apparuisset concordia.
Quapropter et omnes communiter multa
scripserunt, et alii quaeque propria
scripsit unusquisque Xtom. 11. s. 85

Spectans, ut communem suspicio
nem praecideret, permisit, ut Evangelistae,
quae ad miracula Servatoris pertine
bant, novissime describerent, in
variis tamen et alius aliud quodammodo refe
reret. Si enim quidem esset permissum, ipsos
inter se collidi, veritatemque, quam probe
noverant, nec ad gratiam consilia fuisse
putare, ita ut omnia unde quodammodo in aliquo
dixerint, veritatem sine fuco declarasse
Xtom. 11. s. 503

} valde scriptum, valdeque praestantissimum
} de doctrina Xti, quod singulus judicavit nobis
necessarium scire, quod omnia ista sunt concerta, et ita
summo decorata gestorum, et dictorum, ut
et una cum inconsultis dicentibus concerta per
totum videantur, et mira pulchritudo effulgeat
in singulis, ac multiplex varietas senten
tiarum floribus exornata. Euchar. Rat. 6. s. 70

Ea quae eodem illorum omnes modo narrata
fuerunt, quod tamen ab alio praetermissum est, id litte
ris alius exaraverat, quodque idem hic silentio
suppressit, id ab eo, qui subsecutus est, haud
quaquam omissum, sed expressum, et historiae, inser
tum est. Quod quidem Domine providentiae, et ad
ministrationis opus haud dubie praestan
tissimum est. Si enim 4 Evangelistae, in omnibus inter se
convenissent, ii, qui ad veritatis lumen
caecutiunt, illos convenisse, communique conspi
ratione atque sophistico sermone, ea confi
nxisse et composuisse, obtrectarent, quae, nul
lo modo audissent. Nunc vero in iis
concordia discors eluxit, similisque adeo est,
ut ita dicam Evangeliorum Spirituum musico
musico organo et concordi, quod singulis
personat modosque suis salutari cantico, modo
illo sono vocis ornatissimo homines, quotquot
aures praeviis obsurduerunt, pervenienda
assumit. Nicetas 11 s. 64

I
Sacrae Scripturae, dignitas et utilitas.

1 Tanta e S. Spae dignitas, utilitas, maiestas, ut oes Sbovium, et Sheorum, tam Hebreorum, q. Gre. corum, et Latinorum libros tantum superat, quantum Dña sancta oe humanam transcendit - -

Sacra enim Spa e ipsum verbum dei, e ipsa dei loquela, et vox qua s. Deus sua sapia nobis enun tiat, viamq ad civitatem, salutem, et felicitatem ete. nam demonstrat ——

Quae [illegible] avida exquisitio, [illegible] praesentis levitate permota, cum huius Dnae auctoritatis culmen lumenq. scindat. Quae disputationes, quae litterae, quorumlibet Sbovum, quae leges quarumlibet Civitatum duobus praeceptis, ex quibus Xtus dicit, totam legem Prophetasq. pendere, ullo modo sint comparandae? diliges Dñu Deu tuu ex toto corde tuo, et ex tota aa tua, et proximu tuu sicut teipsu

Hic salubris, et prava corrigunt, et parva nutriunt, et magna oblectant ingenia. Ille huic Dnae inimicus e animus qui l errando eam nescit ee saluberrimam, vel odit aegrotando medicinam. Aug. 11. 1. .14 [illegible]

2 S Spa e ars artiu, scia scientiu, et encyclopedia Sapiae. Ipsa e apotheca rebus oibus instructissima quae, singulis temporibus, locis, psonis, difficultatibus, periculis, morbis malis pellendis, bonis accersendis, erroribus ingulandis, orthodoxis dogmatibus statuendis, virtutiq. inserendis, vitiis premendis [illegible], pharmaca arma, instrumenta suppeditat - - -

Ecta

Ceita a S. Spta, dum agones erant martirum, hausit constantiam, et fortitudinem; dum secula doctorum, ac facultas docendi, dicendiq., sapientiae lumina, eloquentiae flumina; dum tempora Hereticorum, fidei firmamenta, quib. errores revelleret —

In prosperis ex ea didicit humilitatem, et modestiam: in adversis magnaminitatem: in tempore diligentiam, et fervorem —

Deniq. si quando, tot labentibus ~~seculis~~ annis, senio, maculis nevis, deformes, ex ea morum perditorum restitutionem reditumq. ad pristinam virtutis dignitatem, et statum sibi adsciscit. 2.

214. 3. – Sacra Spta è vis curandarum animarum officina, e qua medelam quisq. suo morbo salutarem, et accomodat queat seligere. S. Basil. // —

Omnia mundi damna ex hoc fonte manant, quod mortales claram, solidamq. cognitione, et seriam considerationem penetrent veritatis S. Spte. S. Theresia. 3.

II
Evangelij præcellentia.
Vedi 318. ad 3..

1. Inter oēs d̄inas auctates, quæ sacris litteris ɔtinent, Evangliū merito excellit. Qđ n. Lex, et Prophetæ futurū pronuntiaverant, hoc redditū et complētū in Evanglio demonstratur. Aug. 11 ——

= Oīs Evangliorū vox reliquis oīb. Sspiritus præceptis eminentior eē dignoscitur. Basil. 11. ~~343~~

= Totius Sp̄ē primitiæ ē Evangliū Orig. 11. 4. ~~344. 604 434. 435. 342 343~~

2. Qđ Thēi et veteres, et moderni uno ore toti s. Sp̄ē tribuunt, ni. illud eē oiū librorū disciplinarum, scientiarū, certissimā, augustissimā, efficacissimam, sapientissimā, utilissimā, et maxime nessā, hoc ppriè, et primo sibi vindicant Evanglia sive mam sive auctorum, sive dicendi rones, et modū spectes. 6.

3. Mā Evangliorū ē Deus ipse tū qua deus, tū qua hō; s. Evanglia describunt acta, et dicta Xti Dni, quib. tū nos redemit, tū docuit, quæ credenda s, quæ agenda, quib. itineribus ad beata vitā tendamus —— ~~318 341 344~~

Itaq. hic agit de præceptis dnis, de ritibus, de ppriè viti Xanæ, de virtutib. de vitiis, de sacramentis, de fide, spe, charitate, de Deo; ideoq. de oi mā Theoca, ut recte Evanglia definire possis cū S. Hieronymo: Breviariū, compendiū totius Theiæ, et doctrinæ, vitæque Xanæ. 1. 345

320 4 Autor ipse Evangelior̄ē Xtus, sapia & ... otius

pna. Multifariam, multisq. modis olim Deus loquens

Patrib in Prophetis, novissime diebus istis locutus est ... disti

nobis in Filio, quem rstitut heredē universorū, p quē ... parv

fecit, et secula. Hebr. 1. 1 ——

Ergo nō Moses, nō Prophetæ, nō Reges, ... Unige

nitus qui e mente Patris arcana sapie One, ipsaq.

inrevealata sapiâ ... , quâ ... ē, cū divinitate hau 466

sit, eadē hic in Evangelijs nob comunicat. Ipsum, ingf,

Verbū ... Intellectus Dni ... hic sonat,

hic loquit, hic eructat mysteria e ... temporib taci- ... tra

ta, et tot figuris legis, et Prophetarū adumbrata. &.

5. Evangelie sapie methodus ita ē a Spiritu

... , ut et rudes et simplices fructu lectionis ejus

nō destituantur. et magna et excelsa ingenia dif-

ficilia multa, obscuraq., in quib exerceri, et desuda-

re valeant, inveniant; quia neq. semp aperta ē, nec

semp obscura ——

548. Divus sermo, sicut mysterijs prudentes exer-

cet, sic plerumq. superficie simplices refovet. Habet in

publico, unde parvulos nutriat: servat in secreto,

unde mentes sublimium in admiratione suspendat.

Quasi quippe quidā ē fluvius, ut ita dixerim, pla-

nus, et altus, in ... et Agnus ambulet, et Ele-

phas natet. Greg. M. 11 ——

Nimirum doctrina Xti facilis et pia ē ...

lis, et studiosis difficilis, et impia mentib superbis,

otiosis,

otiosis, sibiq. presidentib——

: Confiteor tibi, Pater Dñe Celi, et Terre,, quia abscon disti hec a sapientib, et Prudentibus, et revelasti ea parvulis 11. 9.

6. Evangelij doctrinę cum prophana comparatio 466. 467. 468.

7. Evangelica doctrina vel aliam prophanam doctrinam illustravit. 479. 480. 481. 516.

8. ~~Idem Deus Auctor utriusq Testamenti~~ ~~194.~~

9. Evangelij supra legem prestantia ~~194. 316~~

10. Evangelij dies ab antiquis PP. exoptati. ~~526~~

11. Evangelij supra alios Ri 7. libros prestantia · ~~195.~~ ~~434. 435.~~

12 Medicina ad Evangelium 227. 228. 504.

III
Antitheses Legis et Evangelii

~~333~~ ~~221~~ ~~222~~ ~~541~~ ~~545~~

1. Legis Autor fuit Moses merus hō: Evangelii vero Autor ē Xtus verus Deus et hō —

Lex ordinata ē p Angelos in manu Mediatoris Gal. 3. 11, s. Mosis, qui medius, et Mediator fuit int Deum et Populum —

Quare quantū Xtus Mose, et Angelis, quantum Creator creaturis antecellit, tantū Evangeliū præcellit Legi —

Xtus, ait Apostus Hebr. 1., cū sit splendor gloriæ et figura substię eius - - - , sedet ad dexteram Maiestatis in excelsis; tanto melior (id ē præstantior) Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit. Cui n. dixit aliquando Angelorū: filius meus es tu, ego hodie genui te 2. et c. 3. Amplioris n. gloriæ Xtus præ Mose dignus ē habitus, quo ampliorem honorem habet domo, qui fabricavit illā. Et Moises quidē fidelis erat in tota domo eius tanq famulus in testiū eorū, quę dicenda erant; Xtus vero tanq Filius in domo suâ 11. 10.

2. Verbo Dei Filius deitatem suā nostra carne vestivit, ut p illā ore suo Evangeliū dictaret —

Lex p Moisem data ē. Gra, et Veritas p Jesū Xtū facta ē 11 —

Evangeliū ē liber Xti, philia Xti, Thia Xti, e Cœlo p ipsū allata, et credentib collata —

Longe sublimiora, et digniora Xtus ore suo locutus ē, q p Mosem et Prophetas locutus sit. 11.

3.

3. Secunda Antithesis sequens ex primâ pe:
titâ a doctrinæ præcellentia. Evangelij n. doctrina longe excel:
lit eam, quæ in Lege, et Mose reperitur —

Lex deum unum credendum, colendumque proponit: 133.
Evangelium deum unum in essentia, et trinum in Personis a:
mandum, adorandumque, primo prædicat. = Euntes docete
oēs Gentes: baptizantes eas in noẽ P. et F. et Spiritus —

Fateor in Lege, et Prophetis extare umbras mi:
sterij summi Trìs; at misterij veritas apertè non declaratur —

Xti ortum, vitam, passionem, crucem, ascensio:
nem, missionem Spiritus, vocationem Gentium tenuiter, et ob:
scure vaticinantur Prophetæ. At Evangelium solide, et
clare, hæc ipsa annuntiat. Dei præscientiam, providen:
tiam, prædestinationem, copiam, charitatis immensam, distin:
ctè, et apertè pandit non lex, sed Evangelium —

= Unigenitus Filius, qui ē in sinu Patris, ipse e:
narravit. Jo. 1. 18. 11. Ideo namque Xtus e sinu Patris
in sinum Matris descendit, ut factus hō arcana Patris
ipsi soli cognita nobis manifestaret. 14.

4. Lex ē velut umbra: Evangeliū vero est ipsa veritas p̄ Legis typū adumbrata—

Umbram habens lex futurorū, n ipsā imaginem rerū Hebr. 10. 1. Et 1. Cor. 10. = Patres nostri oēs sub nube fuerunt, et oēs in Moyse baptizati sunt in nube - Hæc au. oiā in figura cōtigebant illis,—

Ni: tot Patriarcharū gesta: tot Prophetarū oracula: tot Visionū symbola: tot Hostiarū sacrificia: tot Baptismata, et Ceremoniarū secreta: tot Legū decreta sanguine Aliū sancita, erant umbræ, figuræ, et typi, quæ Xtū præludebant, eūq. quasi in enigmate, et sub velamine rudi Populo repræsentarent—

Evangeliū au. manifeste nob Xtū, eiusq. misteria, et secreta exhibet—

- Nos vero revelatâ facie gloriā Dñi speculantes, in eādē imaginem transformamur, tanq̄ a Dñi Spiritu 2. Cor 3. 11. 15.

5. Lex erat nuntia timoris. Evangelium amoris -

Quare Lex erat servorū: Evangeliū ē liberorum, ac filiorū. 16.

6.

6. Lex bona terrena, et caduca promittebat: Evangelium celestia, et eterna— ~~580~~

In Lege nil audis nisi pollicitationes abundantiae, olei, vini, frumenti, pecorum, et huiusmodi. In Evangelio Visionis, et Possessionis Dei, gaudiorum, et bonorum sempiternorum. 17.

7. Lex erat onus grave: Evangelium vero leve ~~592~~ = Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis. Matth. 11. 28.—

Lex plurimas sanxit Leges morales, ceremoniales, iudiciales; quarum plerisque transgressoribus mortem decreverunt

Evangelium pauca decalogo addidit praecepta, et quae ad sacramenta. Insuper eis annexuit copiam gratiae spiritus, et consolationum celestium. 18.

8. Lex erat via ad Xtum et Evangelium. Hoc vero legis est meta, et consummatio: finis Legis Xtus. Roman. 10. 11.—

In Xtum enim ut scopum collimant Moses, et Prophetae. Quare Evangelia parili modo finis et scopus; omnes illi ad Evangelium manuducunt, Evangelium continent, et explicant. 19

~~544.~~ 9. Lex data fuit solis Iudeis: Evangelium omnibus Gentibus.

Porro ita miro modo a Xto compositum est Evangelium, ut cuique homini aetati, sexui, gradui conveniat. Evangelium n. normam vitae iustae, et sanctae, imo perfectae, praescribit Viris, feminis, coniugibus, Viduis, Virginibus, monachis, Pastoribus, Doctoribus, Episcopis. 20.

10. Lex fuit temporaria; duravit n. duratura usque ad Evangelium. Hoc vero perpetuum permanebit, eritque aeternum. —

– Reprobatio quidem fit praecedentis mandati propter infirmitatem eius et inutilitatem. Nihil n. ad perfectum adduxit lex. Introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum etc. Per eum qui dixit iuravit Dominus et non poenitebit eum: tu es sacerdos in aeternum. Hebr. 7.18 11. 20.

~~547.~~ ~~550.~~ ~~557.~~ ~~577.~~ ~~576.~~ ~~601.~~ 11. Lex fuit imperfecta. Evangelium vero quaquaversum, sive fidem, sive mores spectes integrum est, et perfectum —

Cum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes. At ubi venit plenitudo temporis,

misit

misit Deus filium suum . . . , ut adoptionem filiorum
reciperemus. Gal. 4. 11. —

Judei q. sub lege fuerunt quasi Alphabetarij: Xani sub Evanglio effecti evadunt Thei. —

"Oportebat p. Mosem, tanq. puerum, erudiri Israelem, qui puerilis adhuc et rudioris mentis erat. At p. Xtum, in quo oes s. thesauri sapie, et scie reconditi, descriptam veram, et consumatissimam nob. afferri sciam. Cyrill. 11. —

Quinimo Xtus Matth. 5. multa legis decreta reformavit, et ad meliores virtutis, pietatisq. formas, normasq. revocavit. = Audistis quia dictum e antiquis ec. 11. 21.

12. Lex nouum preceptum intellectui proponit: Evanglium cum precepto voluntati gratiam ad illud implendum aspirat —

Xtus qui in Evanglio loquitur, n tantum extrins insonat auribus, sed et intrins menti illabitur, illisq. sonis extrini sensum, gustumq. insinuat, ut qd vox suadet, hoc spiritus persuadeat —

"Verba mea, ait Jesus Jo. 6, spiritus, et vita sunt " . . Jerem. 31., quem citat Paulus Hebr 10. hoc testamentum, qd testabor ad illos, dicit Dnus: dabo leges meas in cordibus eorum, et in mente eorum superscribam eas 11. 25.

IV.

1. Docet Xtus se a Patre missum in terram triplici ex cā; ut ni. hoīs eet Redemptor, Doctor, et vitæ exemplar. Hæc ē suma Evangly —

IV. Evanglium Regula omnis virtutis et scientiæ.

Evanglia, inquit S Basil., Xtum ipsum nobis repræsentant, quasi spirantem, docentem mira patrantem, dira patientem —

Evanglium, ait S. Ambros, n solum fit doctrina, ē etiā morum ē magisterium, et speculum conversationis. 24. 345.

2. = Ego sum via veritas et vita „ sum via incipientium, veritas proficientium, vita perfectorum. Sum via sanctæ conversationis, veritas doctrinæ divinæ, vita beatitudinis sempiternæ. 23. 340. 305.

3. Cenobitæ, Anachoretæ, Sancti oēs ab Evanglio suam vitæ formam hauserunt. 30.

IV.

V.
Evangelium
Speculum
ois veritatis.

1. = Evangelium speculum veritatis, nemini blandit, nullum seducit. Talem in eo se quisq. reperiet, qualis fuerit, ut nec ibi timore trepidet, ubi nō ē timor, nec lætet ud male fecerit. Bernard. 11 —

Spā sacramentis oculis quasi qddā speculum opponit, ut interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi n. fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus: ibi sentimus qntū proficimus; ibi, a profectu q̄ longe distamus. S. Greg. m. 11. 24.

1. Sonuit una vox Consilij = si vis perfectus esse etc., VI.
magnum illum Antonium, iam tum juvenem nobilitate, et o: Virtus Consilij
pibus inclitum, tanto Evangelicae paupertatis amore incendere, 439
ut e vestigio bonis omnibus, quibus ita impense caeci mortales
inhiant, sese exueret, et caelestem in Eremis vitam insti:
tueret: ~~xxx~~ 26.

2. Intonat Christus Matt. 19. = si vis perfectus esse etc., 455.
= Haec sunt verba, inquit Bernardus, quae contemptum mundi 457.
in universo mundo, et voluntariam persuasere pau: 533.
pertatem. Haec sunt, quae Monachis claustra replent, 3 566.
deserta Anachoretis. Hoc classicum in Bethlem, et 590
mandras ad vexilla Crucis excivit Hieronymos, An: 593.
tonios, Franciscos, teneriores, et nobilissimas Principes 603.
Paulas, Melanias, Pelagias, et mille agmina corpo: 600.
rum Angelorum. 27. 601.

VII
Istmnto Nuovo.

1 Qstà parola Istmnto, qualora s'adopera a significare i sacri libri si de' intendere per una promessa, e una alleanza solenne, con cui Dio fa conoscere agli huomini la sua volontà —

2/82.

2. Si de' più avvertire, che qsto nome di Istamento si viene con un più particolar modo, e più proprio al Nuovo, che non all'Antico Istmnto. Perocchè se si prende per ~~indicare~~ significare un alleanza, l'alleanza che Dio ha fatta cogli huomini col mezzo di qsto suo Figliuolo ha tutte le condizioni che si ricercano per una stretta alleanza; ~~et solamente~~ essendo egli qsto non solamente un patto solenne che Dio ha convenuto cogli uomini, ma di più essendo confermato col sangue di G.C. mediatore di qsta nuova alleanza —

In oltre essa può dirsi anche Istamento in un modo più speciale dell'antica alleanza, essendo nella Nuova intervenuta la morte di Colui, il qle ha ordinata qsta alleanza; e però, come si dice Hebr 9. essa è propriamente parlando un Istmnto, perchè essa è l'ultima volontà di G.C. confermata colla di lui morte. ~~239~~

3 Questo sia poi dell'epiteto di Nuova alleanza o nuovo Istmnto, questo lui viene attribuito nel Vangelo e nelle Epistole degli Apli, per contrapposizione all'alleanza che Dio aveva fatta cogli huomini per mezzo di Mosè, e che di tanto tempo aveva

Quia facta e' ~~438~~. ibi nova pagina in s. 45. non est deus de regno cetorum.

= Feriam dicit Dnus, domui Israel et domui Juda foedus novum. Non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris. Jerem. 36. 31-11.

ancora precedita gstà nuova. Quella si vien chiamata prima Allianza, Allianza antica, antico Testamento: e gsta si chiama Allianza nuova, Testamento nuovo.

Egli è nuovo in ordine di tempo e p ordine ancora delle cose che in esso si trovano. Pertanto la legge di gstà nuova Allianza, le ordinazioni di gsto nuovo Testamento, e le ricompense altresì che sono promesse a chi le adempie sono nuove e assai più grandi, e più perfette.

Le differenze di un Testamento e dell' altro sono chiaramente spiegate da S. Paolo nell' epistola agli Ebrei.

4. Quot quibusve libris constet. ~~375~~.

5. Incipit ab Evangelijs ~~400~~.

6. Versiones. 190.

~~Spirid. pastor ser. ....~~

Novum e' Filius dei homine fieri: novum ei corpore in celos ascendere: novum remissionem peccatorum dari: novum Sancto Spiritu signari hoc. novum sacerdotium accipere, observationi et regnum expectare immensi, repromissionis. 575.

177. De his ubi de
178. Antithes. Legis, et
572. Evangelij.

VIII. Evangelio

1. Il nome Evangelio che generalmente si dà primi[tivamente?] a tutta la legge nuova, e particolarmente all'istoria della Vita, e della predicazione di G.C., ad litteram significa buona nuova, e felice —

Gli Apostoli, e i discepoli di Gesù Cristo si sono serviti di questo nome per significare la predicazione di Gesù Cristo, la quale veramente è una nuova felice a tutto il mondo. —

319. Essi l'han chiamato Evangelio di pace, Evangelio del regno di Dio, espressioni presso gli Ebrei usate per significare la prosperità, e la felicità — —

S. Marco comincia la sua storia con queste parole — Initium Evangelij Jesu Christi filij Dei, cioè a dire — Istoria della felice predicazione di Gesù Cristo, perchè questa predicazione si è quella che fa la principal parte della di lui istoria —

447. Quindi è che i primi Cristiani han preso il nome di Evangelio per significare particolarmente l'istoria della Vita di Gesù Cristo, in cui si raccontano le di lui predicazioni —

Il nome di Evangelista, che da principio si dava a tutti quelli che annunziavano la parola di Dio, dipoi non si è dato nè si dà che ai quattro Storici della Vita di Gesù Cristo le istorie de' quali ~~sono~~ furono da primi Cristiani riconosciute per autentiche e sin da' primi

primi secoli furon chiamati i quattro Evangeli ~~2411.~~

2. Evangelium pacis ~~274.~~

3. Evangelii nomen soli Legi novae venit. ~~411.~~

4. Evangelium instrumentum e et Istrumentum ~~515.~~

IX.
Euãglia
Quatuor

1 Mendacii Pater qui plures Pseudo-Xtos, et
Pseudo Prophetas falsis praestigijs imponentes, suscita-
verat quo veris Xti prodigijs fidẽ detraheret, eodẽ
astu impostores partẽ supposuit, quorũ fraude gemi-
112. ne, spẽ, corrumperent commentitie, plures prodiere:
244. verũ, ut minor esset auctorum spiritu ~~[illegible]~~
254. S. Spiritus, id nisi verba vitę ęt̃ne, et supremę ve-
ritatis oracula continentia ——

Qd au. in ea re stupori eẽ debet, et admi-
rationi, illud ẽ: nĩ. Viros alioqui pios, et bonę fidei ple-
nos d̃ introductos parum id sibi pessimo plane exem-
plo suscepisse ut libros proderent quos Religioni
utiles autumabant; id reputantes, ut piâ hac frau-
de Judaeos, et Paganos incredulos in suas partes per-
traherent

Variae nomina celeberrimorum apud illos
Auctorum libellos quosdã obtruserunt veluti Esdre,
S. Jacobi S. Petri. Eodẽ q. consilio ingesserunt Paganis
carmina Sibyllarum, Oracula Rei Xanę adeo perspicua
ut liquide cũ veritate consentirent, nullius ni pi credu-
litatemq. extorquerent. 41.

2. Plus tñ ab illis qut persuaderi potuerint,
Rei Xanę commodi derogatũ ẽ. Illa n. imposturarum
detectis veritas certa. ~~[illegible]~~ dubijs corrupta ama-
nuent Religionis Xianę tũ in veris genuinis.
que ipsas invidiã creandi cum etiã plura pro-
suo

suo arbitrio cudendi, quib sub amplissimorum nominum obtentu vere Spe, et nostre Religionis summa dogmata subverterit ——

Hac sibi oblata detrectandi opportunitate usos in nos istat Celsum, Porphyrium, et Julianum Apostatam; nec ab his armis desistunt increduli nostre etatis, qui religioni, veritati, et Librorum sacrorum auctati bellum indixerunt. 42.

3. Incomodum eius rei intelligentes SS. Patres id sibi 164.
committendum censuerunt ut sacros libros religiose ser- 165
varent; caute vero libros intra canonice auctatis ar- 180.
cem, pareq. recipeverent —— 244.

Factum inde ut Ecclesie, que plures diu ancipites deliberaverint num quosdam sparum libros quibus nonnulle, singulares Ecclesie adversabantur, reciperent ——

Factum pariter ut Illia et Patres tum sequentes 401.
sacrorum librorum catalogos instruerent, tum ea scripta 413
abjicerent damnarent, supprimerent, sive quae Here- 444.
ticorum fraus, dolusve procuderat; sive quae praepostera Xanorum quorumdam pietas pariter, et inscitia sub amplissimorum nominum, Apostolorum ~~non~~ nempe, et Discipulorum obtentu supposuerat. 43.

4. Nostre etatis Fideles in iis, quae ad Libros apocryphos

criptos ptinent, satis, supq. instruunt. Quotusquisq. n. illorum defendenda ejus generis scripta suscepit? Contemptui id illa, et oblivioni tradita s̀ adeo, ut qui vel nomine libros illos novint, rari occurrant ——

Absit hoc au. a nob. ut auctorit. illorum relevandā suscipiamus. sed cum nullius discriminis res sit scripta illa nosse, ut argumentum illud tractemus fusius, quis prohibet? 44.

5. En catalogus Pseudo Conciliorum, quorum ad nos scripta nomina in libris Patrum pervenerunt. Extant nonnulla nostra etiam aetate, alia vero penitus interciderunt. 45.

Calmetus recenset et nominat triginta circiter Pseudo Concilia, quorum pleraq. inscripta s̀ nominib. Aptorum. 46.

Idem vero Calmetus observat plura ex recensitis Pseudo-Conciliis unum, idemq. habenda ee, varias licet praeseferant inscriptiones, ut proinde multo breviorem eorum catalogum conficiendum credi: verum, inquit, addit, eorum scriptorum numerum sane amplum ea quae inferius dicenda s̀ demonstrant. 47.

6. Post Pseudo Concilia impostorum fraudibus procusa, s̀ etiam Acta quaedam Aptorum, et Epistolae

Xti

Xti SS. Virginis, Aptorum, ac tande Apocalypses etiam. Le, de quibus in Proleg. ad Acta, ad Apocalyps, et ad Aptorum Epistolas. 48.

7. Hæc habuimus, quæ de Apocryphis Scriptis apud Veteres occurrentibus diceremus. Odium, quo scripta illa Eccla semper prosecuta est, et contemptus, quo semper ea reiecit, id tande effecerunt ut e prae tradita oblivioni in[...]irent. 50.

8. Evangelium unum, libri quatuor. 412. 545. 546. 562. 572.

9. Evangelistarum duo Apti, duo non. 201. 205. 443. 513 il primo

X.
De Quaternario numero Euangeliorum

1. Quatuor genuina Euangelia, nempe S. Matthei, S. Marci, S. Lucae, et S. Joannis, sola ab Apostolis probata, et ab insignibus ecclesijs recepta sunt.

115. 116. 117. 118. 209. 210. 414. 445. 457. 523. 531. 585. 584. 532. 605.

2. Si unus Euangelista tantum fuisset, is esset Mattheus, aut Joannes. isti enim scripserunt multum diverse. S. Mattheus quasi totaliter de his quae pertinebant ad humanitatem Christi; Joannes vero de his, quae ad divinitatem. Si igitur haberemus solum Joannem, deficerent nobis, quae sunt de humanitate Christi; ea vero, quae de divinitate si solum Mattheum. Erant igitur nobis necessarii ambo isti Euangelistae.—

Marcus quoque et Lucas non erant repellendi, quia isti quoque aliquid addiderunt super Joannem, et Mattheum—

Item dato quod unus Euangelista complete scripsisset omnia, quae pertinebant ad Christum adhuc utile erat esse alios Euangelistas, ut esset maior fides Euangelio ex concordia multorum Euangelistarum. 200.

3. Spiritus autem sanctus fuit, qui impulit Euangelistas ad scribendum et in scribendo direxit ut non possent errare. Deus enim est qui dedit in tanta quosdam quidem Apostolos. alios autem Prophetas: alios vero Euangelistas Eph. 4, nec ipsi sibi hoc officium usurparunt. 202

1. Quatuor Evangelia sunt quasi quatuor Rotæ, in Quadriga Domini, ait Hieron.; et ista è alia causa figurata de numero 4. Evangeliorum, ut intelligamus Xtum per nostram prædicationem portari per totum orbem in una Quadriga quatuor Rotarum, quæ sunt 4. Evangelistæ; quia per prædicationem 4. Evangeliorum Xtus per totum orbem vehitur ad nos, quod idem est ab omnibus gentibus suscipiatur. In tantum n. Xtus cognoscitur in quantum Evangelium prædicatur. 210.

XI. De Ezech. curru et Quatuor Anim.

118. s61. s82. s83.

2. Gli Antichi si sono imaginati di ravvisare una figura de' 4. Evangelisti nel principio della Profezia di Ezech., e nel c. 4. dell'Apoc. dove si descrivono 4. animali. il primo de' quali aveva la faccia d'Uomo, il 2do di Leone, il 3zo di Bue, e il 4to di Aquila —

Questi sono i simboli, che ordinariamente si danno a' 4. Evangelisti —

119. 120. 123 45.. s05. s24. s25 s25. s31. s81. s98.

I Padri però non van d'accordo nell'assegnare a ciascuno il suo simbolo ne sopra le ragioni per cui a ciascuno tal simbolo piuttosto che un'altro si convenga. 246.

121. 122. 124. s64

3. S. Ireneo attribuisce l'Uomo a S. Matt. perciochè egli descrive l'umana generazione di G.C. e per tutto parla di Lui, come Uomo —

A S. Marco l'Aquila, perchè egli comincia il suo Vangelo collo Spirito profetico, che vien dall'alto —

A S. Luca

A s. Luca perche egli descrive sacerdotali se:
nis Xto —

E a S. Giovanni il Lione, perche egli considera Xto come Dio, e come Re e sin dal pp̃io del suo Vangelo ci fa rimarcare la di lui grandezza —

4. S. Gerolamo attribuisce l'uomo a S. Matt., perche egli comincia il suo Vangelo colla humana Genealogia di Xto. Il Lione a S. Marc. perche comincia colla profezia di S. Giovanni che ruggiva come un Lione nel deserto. Il Bue a S. Luca perche comincia colla storia del Profeta Zacharia. L'Aquila a S. Giovanni, perche egli s'inalza sino alla Divinità di Xto —

5. S. Ag.no dice che quelli che attribuiscono il Lione a S. Matt. l'uomo a S. Mar., il Bue a S. Luca, e l'Aquila a S. Gio., han meglio divisato, che quelli, che danno l'uomo a S. Matt. e il Lione a S. Gio.; imperoche dice egli, non viene formarsi al pp̃io de' loro Vangeli, ma a ciò che in essi pp̃al-mente dicono. Or S. Matteo si ferma più intorno [illegible] il Reame di Xto, S. Luca intorno al sacerdozio, S. Marco all'umanità e S. Gio come un'Aquila si solleva in alto, e sino alla Divinità di Xto —

Beda ha seguito la sentenza di S. Ag.no 255.

1. S. Mattheus Alphei habuit Parenti, Natione Galileus —

Religione fuit Judeus, et professione Publicanus —

Publicanum egisse celevi Evangelistæ, ni satis exprimentis, Levi tantummodo appellant; qd. s. invisum eet apud Judæos Publicanorum nomen et munus —

Sibi tñ Div. Sanctus eâ cautione utendum n censuit. ð nomen suu et munus pala enuntiat quo beneficij a Xto acceptu, Nariolatus nempe, magis magis commendaret. suoq. monstraret exẽplo de miseratione Dei nemini desperandu

Urbis Capharnaum incola telonium habebat extra urbem positu in litore maris Tiberiadis. unde transiens Jesus Civem ad sui sequela evocavit. s. 1.

2. Cognomen illud Alphei, sive Filij Alphei, qd apud S. Marcum obtinet, suspicionem movit Veterib nonnullis, cui fidem addunt recenti recentiores, fratrem habuisse S. Jacobum filium Alphei, sive minore, cuius tñ opinionis nulla species ê veritatis. s. 2.

3. Conjecturas quasdam protulit adversus receptam illam opinionem, quae S. Mattheu ipsum eẽ Levi Filium Alphei tenet. Duas protius personas distinguit alt Levi Telonii Præfectus fuerit, Mattheus vero illius ministro —

[illegible] tñ [illegible], [illegible] pendere ut cũ veterem 13. seculorum opinionem [illegible] adeo, et commune

XII
Evangelium Sancti Matthæi.

25. 1.
25. 2.
25. 3.
45. 5.

397.
398

muni' oib; historie, circumstantijs consequenti, quemadmodum ipse etiam Grotius fatetur, valeant. § 3.

4. Antequam e Judea digrediens in remotas provincias Evangelij annuntiandi gratia, proficisceretur, quo fidelium Palestine coetus anueret ea, que viva voce predicaverat litteris mandare antequam e[illegible] scripsit ergo Evangelium ——

142 415. 534. Apostolorum precib, et iussionib ad eam rem Virum sanctum impulsum Patres plurimi asseruerunt ——

57. ad 65. 254. ad 260. 276. 279. 380. 417. 418. 5. Scripsit Jerosolyme, usus sermone Hebreo sive Syriaco Palestinis Judeis tunc temporis vernaculo. Ea res tam ex tra a, usu oib; scriptoribus traditur § 4.

261. 416. 6. Opus hoc suum suscepisse perhibetur Mattheus anno octavo post Christum [illegible], et 41. Ere vulgaris. Ejus temporis ascriptionem servant in calce operis vetera oia Greca Manuscripta. § 5.

144. 145. 7. Cum primus scripsit Evangelium Mattheus, quod tradunt SS. Patres et confirmat ordo quem in oib; Exemplaribus N. T. tenet, est n. oium Evangelistarum primus.

8. Illum maxime scribendi finem spectasse S. Mat=
theum observat S. Aug., ut Regale Genus Xti, et hu=
manam eius int. hoës conversatione describeret. Id n. sua=
rum eè partium potissime duxit, si gesta eiá, et institutiones
Xti referret, in quib. sapiam ipse suam, cum maiestate adeo
temperasset, ut exemplum preberet imbecill.tati nost.ae
modum ——

Neminem ex Evangelistis pre illo sigillatim singula
scrutavisse S. Ambros. animadvertit; addens simul, nemi
nem vitae normam, et morales institutiones, maxime rè
humane, Xti formes pre S. isto Evangelista expressisse. 66.

9. de authographo. 62. 63 64. 274.

10. de Versione. 65. 143. 188. 260.

11. de divulgatione. 141. 143.

XIII
Evangelium
S.
Marci.

1. Qui de S. Marco statuatur, dissidium est inter Auctores, sitne eidem esse Virum, quem S. Petrus 1. c. 5. 13. spiritualem filium appellat (facile, quod ad fidem conversum baptismo ini-
147. tiaverit.), Veterum plures autumarunt —
399. 262
483. 280.
484 404.

Discipulus, et interpres Petri appellatur tum a Veteribus tum a Recentioribus. Porro interpreti in eo agebat, lic sanctus Graece, sive Latine explicans, quae alterutro
72. sermone ipse Apostolus loquerat. Vel saltem dictan-
146. tis Petri epistolas cultiori phrasi, styloque exigebat. Gr…

2. Sancti Epiphanius, et Hippolitus, Nicephorus aliique in censu 70. discipulorum Marcum Evangelistam referunt, qua in re dissensisse Veteres videt —

Addunt tamen illi, S. Marcum scandalo una cum Capharnaitis erit affectum, namque poenituit illa Christi verba Jo. 6: nisi manducaveritis carnem Filii hominis et … secedens postea a Christo Jesu, exemplum illorum secutus, S. Petrus deinde ad fidem reduxit, eoque comite fidissimo in itinere cum Romano erat …

3. S. Petro Romam eunti circa an. 44. comes Mar-
419 cus adhaesit, ibique scriptum ab illo Evangelium, rogantibus fratribus, ut ea quae ab Apostolo praedicante audierant, scriptis ab ipso tradita, sibi et Posteritati servarent, plerique ex Patribus asseruerunt —

Id factum a discipulo S. Petrus dnã vestre intelli:
gens, et opus probavit, et legendum Ecclesijs oīb tra:
didit. 70.

Idem opus in Egypto adornatum aliqui apud Xtianos
asservuerunt. Elucubratum aū. fuerunt in grã Judeorum
Alexandrinorum. 71.

~~[illegible]~~

4. In assignando scripti a Marco Evangelij tempore, n 263.
conveniunt int auctores. Cum anno V. Claudij componit 204.
Eusebius, alij ad IV. revocant — 420.

Manuscripta Græca Evangelij S. Marci, quib ad calcem
adscripti leguntur notæ temporis adornati huius Evang.
lij, int se n cohærent. Alia n. scripta fuerunt 12 an:
nis post Ascensionem. ā maiori numero alia, quo:
rum lectionem sequunt, Euthymius, et Theophilactus ha:
bent decem —

Plerique ex Patribus tradunt, scriptum mandato præ:
sentis Apto Petro; quare eius Epocha componi pt cum
an. 43. J.C., quo Evangelista una cum Apto Romæ versa:
batur. 73.

5. Quo vero sermone Evangelium suum scripserit S. 285.
Marcus, nunc disquirendum — 421 422.

Græco fert cois sntiã tatio / satis tacito assensu
Veterum suffulta.

Nonulla tn extant MSS Græca Evangelij Marci,
quæ

quę latine adornatum illum testantur, eadem sententia tanquam sibi validis asstisque rationibus suspectat Baronius, et Seldenus seculi s. . favent Syriacus, et Arabicus. Quin et maxime roborare arbitrantur eius sententiae assertores, ut scriptum Romae, opus Latine scriberetur ——

Verum et eadem plane ratione, si quid evinceret, autumandum esset S. Paulum ad Romanos Epistolam suam Latine scripsisse, et Hebraice SS. Petrum et Jacobum, eo quod ad Hebraeos scriberent. Scitum est autem, omnes illos Graecum sermonem adhibuisse ——

Est etiam exploratum, Romanos S. Marci aetate graeco perinde ac Latino familiariter usos fuisse, ne foeminis quidem exceptis. 74.

§. Nullus restaret ambigendi hac de re locus, siquidem nostra aetate Autographum Evangelii superesse constaret; at haec perinde ambigua sunt, eruditos ——

Baronius ad an. Xi 45. tradit descriptum Latine a S. Marco Evangelium in Urbe Roma, deinde ubi Aquileiam a S. Petro missus venisset Evangelista, Graecis litteris ab ipso traditum fuisse. Quod Graecum Autographum longa aetate Aquileiae servatum, Venetias tandem delatum religiosissime nostra adhuc aetate custoditur. Haec omnia autem tenere se ait idem Scriptor, traditione petitum, et sparso longe lateque rumore, ac certis aliquibus vetustatis monumentis ——

Narrant

Narrant insuper, Carolum IV Imperatorem deprehen-
disse Aquilejae an. 1355. Authographum S. Marci septem
scapis compactum, quorum duos ipse, nec sine precibus, a
Nicolao Pca Patriarcha fratre suo impetravit. Ser-
vantur haec scriptorum fragmenta Pragae, et ex epistola
Decani ejusdem Ecclesiae, descripta illa latino sermone luci-
dunt ——

Sumunt etiam sibi Venetiarum Cives Ms. originale
S. Marci Authographum, quod Venetias Aquileia delatum
sec. XV. affirmant. Canonicus ille, cui pretiosi deposi-
ti cura demandata fuerat, suis ad Cornelium Ill. episto-
lis ab eo consultus respondit, Graecum esse codicem. Quamquam,
ait idem Cornelius, alii, quos antea ea de re interrogaveram
suis ad me litteris certiorem fecerint, codicis vetustate ca-
racteres adeo obliteratos fuisse, ut ne litteram quidem expri-
merent. Ciaconius in Vita S. Petri Latinum esse exhibet —

Venetum codicem inspicere datum fuit P. D. Bernar-
do Montfaucon, et plura ad nostram rem pertinentia is ob-
servavit. Hic majoris momenti ex illo reprimus.
Codex est Ms. ex Papyro Egyptiaca, membranaceum alii cen-
suerunt (quod bombicinum esse, nemo ultra ambigit post se-
dulam illius inspectionem factam a Cl. Scipione Maffeio teste
earum rerum maxime idoneo). Vetustati, et loci ubi
asservatur humiditati valde corruptus est. Raro quaedam
litterulae hinc illinc integrae, quod latinae omnes exhibent. 16.

Sunt etiam qui et Apostolatum S. Marci Aquilejae ne-
gant, et Evangelium, quod Venetiis est codicem qui-
dem antiquissimum agnoscunt, quod Originale esse S.
Marci

marci, ii sentiunt. 72

7. Quod ex collatione utriusq. Evangelij SS. Matthæi,
149. et Marci intelligimus, posteriorem hoc sumasse illius
423. suspicamur. Sæpe n. easdem voces retinet, easdem refert historias iisdem sive contractis expressas. Addit etiam nonnulla, quibus lucis aliquid textui S. Matthæi afferat. Refert tandem S. Marcus duo vel tria prodigia in S. Matthæo omissa —

Quod autem animadvertendum in eius opere maxime illud est, nimirum quod in reliquis omnibus Matthæum sequitur, in ordine tamen narrationis a c. 4.12. usq. ad c. 14.13. illum deserit, ut S. Lucæ, et S. Joanni adhæreat —

Nec de Generatione Xti secundum carnem, neq. de eius crepundiis quidquam attingit, sed exorsus a prædicatione S. Jo. Baptistæ —

Parabolas etiam plures omittit relatas relatas a S. Matthæo c. 20. 21. et 25.; sicut et sermones nonnullos ad discipulos, et Pharisæos legendos in capitib. 5 6 7. 16. et 23 S. Matthæi. 78.

Sunt Hæretici, qui solum S. Marci Evangelium recipiunt. 79

XIV.

4. Gli antichi Padri sono andati cercando di:
versi misterj sopra q.sto quadernario numero degli
Evangelisti —

S. Ireneo: siccome quattro sono le parti del mon
do, e quattro i venti princ.pali; così era altresì conveniente
che quattro fossero i Vang.li nella Ch., come 4. colonne,
che la sostenessero, e quattro spiriti vitali che la ren:
dessero immortale —

S. Ag.no usa anch'egli l'allegoria delle 4 parti
del mondo, p. le quali è sparsa, e dilatata la Ch.

S. Girolamo li paragona con più verisimi: s. 91.
glianza ai 4. fiumi che uscivano dal Paradiso terrestre,
e ai 4. angoli o ai 4. anelli dell' Arca —

Queste allegorie però non hanno altro fonda:
mento che l'imaginazion nostra, e la vera ragione
perchè la Chiesa non abbia nè più, nè meno di 4.
Vang.li si è, perchè questi quattro soli sono in tutti i
tempi stati riconosciuti p. divinamente ispirati —.

Ma perchè mai non son'essi più di 4? Dio ha
voluto così, ed è superfluo voler andar cercando al:
tra ragione oltre la div.na di lui volontà —

Osserva però ancor qui, il Xtomo, essere stato
molto a proposito che vi fosse più d'uno Evangelista,
per dar più autorità alla storia di G.C.; poichè è ve:
ro, che un solo sarebbe bastato, tuttavia 4. Per:
sone

sono differenti, avendo scritto le stesse cose, in diffe-
renti tempi, e in differenti luoghi e senza sapere l'uno
coll'altro, s'accordino perfettamente, sono senza dubbio
una pruova sempre più grande della verità. 245.

S. La div.a Providenza ha ordinato che di
q.sti 4. Evang.sti due siano del numero degli Ap.ti,
S. Matt. e S. Gio, e due altri discepoli degli Aposto-
li S. Mar. e S. Luc.; i q.li hanno scritto il loro Vang.lo
sull'altrui relazione. E ciò perchè intendessimo, che
non vi era differenza di sorta tra q.llo, che avevano
scritto gli Ap.ti, e q.llo che avevan predicato colla
viva voce. 247.

XIV.
Conglium
S.
Lucae.

153. 445
155. 446
200. 447
281. 448
449

1 S. Lucas sive Lucanus ut in nonnullis MSS., S. Lucius ut in ep. ad Rom. 15.21, oriundus erat Antiochiâ urbe Syriae metropoli, et medicinâ non sine egregia laudis fama professus e ——

Sunt qui eum Paganam Religionem credidevint, cui tandem S. Paulus Conglium Antiochiae anuntians fidem sua: cevit —

Judaeis in alij et ex numero 70. discipulorum ar: bitrant . Narrant S. Hypolitus, et S. Epiphanius, Sive illum, cum audisset Jesum dicentem = Qui non manducat meam carnem etc. ,, abalienatum recessisse . Iterum deinde Pauli concionibus ad pristinam fidem revocatum ——

Unà cum Cleopha iter egisse ad Emaus, cum Jesum habuerunt in comitatu, alij ex Patribus testantur, Greg. M., et alij apud Theophilact. 81.

2. Quidam memoriâ prodiderunt, S. Lucam pingendi scientiâ non imperitum tabulas plures, quas monstrant, Posteritati tradidisse. Nicephor Theodoret. 82 . Itemtamen ne: mo Veterum ante Nicephor dixit . Quod autem hanc de eo o: pinionem inducere potuit, illud facile reputandum e, quod plura de Infantia Xti, et rerum gestarum B. Virginis, frustra alibi quaerenda exhibuerit. 83. 242.

3 Quod S. Lucas sit ipse Lucius, de quo S. Paulus ad Rom. 16.21, quidam dixerunt apud Origenem 83.

qu[illegible] Rosarii S. Lucae et p[illegible]

4 Q[uo]d tn̄ S. Lucas n[on] fuerit de numero 70. discipu: lorum colligit ex eo q[uo]d ipse de se scribit c. 1. v. 1., ni[si] n[isi] [illegible] [illegible]latorum testium [illegible] et revelatione Evangelium suum scrip: sisse. Tertulianus pariter velut exploratissimum [con]stituit, [illegible] nunq[uam] illum int[er] LXXII discipulos fuisse cooptatum. 84.

5. Ap[osto]li Pauli discipulum, et itinerum socium fuisse S. Lucam, nemo negat. ~~eius~~ —

Eius meminit Ap[osto]lus in suis ep[isto]lis. 2. Tim. 4., Philem., Coloss. 4. —

Nonnulli quoq[ue] autumant Ap[osto]lum familiari eâ phra:

425. si Rom. 2. 16 = "iuxta Evangelium meum", scriptum a Luca Evangelium designare. De quo pariter interpretant[ur] il: lud eiusdem Ap[osto]li 2. Cor. 8. "Misimus etiam cum illo fra: trem, cuius laus est in Evangelio per omnes ecclesias". 83.

6. Ex operibus S. Lucae, insunt Evangelium, et Acta Apo: stolorum. Eidem etiam a quibusdam tribuitur Versio Grae: ca ep. ad Hebr. Sunt etiam, qui, eandem Epistolam exarasse, [q]ua ex verbis, et [con]ceptibus eiusdem Ap[osto]li, asseruerint. 86

1. N[on] desunt int[er] Veteres, qui ab Ap[osto]lo Paulo di:

203. ctatum, excipiente Luca, Evangelium illud autumaverint.

425. Asseruerunt alij, Ap[osto]lum illis verbis "iuxta Evangelium meum"

S. Lucae

S. Lucæ Evangelium designare. S. Pauli ope ipsum ad scri: bendum Evangelium se statuisse quidam, ait Greg. Naz. Scriptis mandasse, quæ Paulus verbis Gentibus annuntia: vet, ait Irenæus. Dorotheus tradit, scriptum a S. Luca Evangelium dirigente S. Petro, sicut et Acta sub Pau: lo magistro —

Verum nullibi sive in Actis, sive in Evangelio insinuat Lucas, scribenti sibi Historiam adfuisse Aptum Paulum; sive Evangelium sub Petro ab ore dictantis Petri excepisse, quod id Menologium Basilij asseruerit. 91.

8. Quæ de gestis B. Mariæ V, de Infantia JC, de cantico eiusdem virginis, colloquio cum Angelo, profectione ad Elisabeth, præsentatione in Templo, narrat, satis insi: nuant illum familiari Mariæ consuetudine usum; unde plura tum de rebus ipsius, tum de JC didicerit. 94.

9. S. Lucas ad scribendum se statuit tum post vulgata SS Matthæi et Marci Evangelia, cum etiam postquam alij plures conati fuerant tale opus. 92.

Quo vero tempore scripserit, non satis convenit. Eius Epocha constituunt Græci plerique Mss an JC 51, nempe 48 Ære vulgaris, triennio antiquam comes S. Paulo accessisse legatur, quod satis argumento est ad Epocam illam prorsus abijciendam — 267. 425 427 428.

Si Patrum fides habeatur, autumantium de Evangelio S. Lucæ, sermonem esse illis Apti: cum de verbis cuius laus est

lucas e in Evangelio ꝑ vers Lucas 11, scriptu opus censen-
dum e ante an 51. JC. quo s ea Epistola ad Cor data,
et Pauli etiam certa eius Epocha substituenda circa an. 53.
cum Paulus Corinthi in Achaja versaretur. Ibi n scriptum
opus JJ Greg. Naz. et Hieron. autumarunt. 89

Estius et Sixtus suspicant, annu scripti Evangelij
et actorum ipsum, eunde ꝗ reputandum ee, in quo eorum
Actorum Historia claudit, circa an nempe 63. JC., cum S. Pau-
lus Româ digressus in Hispaniam iter suscepit —

suspicat, scholiu, s Lucam ex Urbe in Achajam se re-
cessisse ibiq litteris tradidisse Evangeliu —

In pluribus inscriptionibus Syriacu, Persici, et Graeci
adnotatu postum Alexandriae, qd satis sonat cu recep-
ta apud auctores mediae aetatis traditione —

In alijs vetustis MSS. Latinis Romae, scriptum narra-
tur —

258. Recepta tn et melior sntia tenet, Graecis litteris, et in
Achaia digestum fuisse opus circa an 53 JC. 90.

10 Pro Gentilibus cu fim Xti ductis scripsisse Lucam
suum Evangeliu, sentit Origenes. 93

XV. Evangelium S. Joannis

1. S. Jo. Evangelista e Bethsaida Galileae oriundus, Parentes habuit Zebedeum et Salome —

Piscatoriam exercebat —

Non desunt, Xtom Epiphan., quorum in p. multa ... Pet. adhaesisse discipulum antequam a Xo vocaretur, 269. 409.
autumarunt ... 95. 270. 410.
282.

Ipse cum fratre Jacobo Maiori a Xo cognomento appellati sunt Boanerges (filii tonitrui) mem ..., quia facile ardentiori zelo essent, cum etiam quod Jesu semel rogaverunt, ut sibi descendendi e coelo ignis in Urbes quamdam Samariae, unde exclusi fuerant, potestatem sederet, Luc 9. 96.

2. Iunior omnium accessisse creditur ad Apostolatum, cum aetatem ageret 25. / 26 annorum circiter —

Caelibem duxisse vitam Patrum traditione certum est, receptumque.

Eius, quo in illum singularis amoris Jesus tenebatur, non levia dedit specimina, in eo maxime, quod e cruce pendens, eius tutelae Virginem Matrem ~~commendaverit~~ commendatam reliquit Io 19 —

Unicus inter Aptos ... Praeceptorem in passione et morte deserendum non sustinuit. 97

3. Affecta iam aetate Evangelium scripsisse satis convenit de anno tamen, et loco non constat — 185

Sunt qui Ephesi post solutum exilium insulae Pathmos, 429.
ubi relegatus fuerat, scriptum autumaverint — 432.

Sunt qui maluerint in ipsa insula Pathmos unam ex Sporadibus in mari Egeo —

mss

4. Mss. Sveca sane multa ferunt scriptu opus post Ascensionem Xti 32. annis. Alia legunt post 30, alia post 31 —

Eius Epocham constituunt alij sub Imperio Domitiani, quidam sub Traiani —

Ea in re n satis quide int nostros Chronologos conve: nit. Plerique tm consentiunt, ea scribendu Evangelii se de: disse Aptum Ioanne post solutum exilium circa an. 98. IC, Traiani primum, ab Ascensione 65., et ętatis Sancti Ioan: nis 95. 99.

176. 5. In eum potissimum fine Aptus laborem hunc susce:
185. pisse tradunt Veteres, ut hæreses suborientes Cerinthi, et
271. ebionis, Verbi divinitatem negantium, revinceret —
403. Nec abs re credimus, voluisse pariter Aptum Iudeos
[illegible]. incredulitatis arguere; sicut et obstruere ora Phorum
430 qua Platonicorum, qua stoicorum. Eorum illorum dogma:
530. ta et errores nunquam n sternit in suo Evnglio, ac potissi:
mu c. 1. quo sublimissimorum Ecclę catholicę dogmatum
sumam complectitur 100

Nec tm tantu opus prius aggressus e, q post lecta, discussa laudata, et probata trium precedentiu Evnglista: rum scripta —

Opus vero eo consilio suscepit, ut qd alii illi prętermis: sum reprehenderat, potissimum vero, quę ad Divinam Xti ad mistvia incarnis, et divinitatis eius ptinerent. Narrat n, alios historiam potius dedisse prodigiorum Xti, qm

secreta

secreta eius arcana revelasse ; eo facile consilio, qui nondum capere fideles tantas res posse, intelligerent. 101.

7 Testatur S. Greg. Turon, aetate sua adhuc spectari in ipso montis non longe ab Epheso, cacumine locum, ubi scriptum a S. Jo. Evangelium, traditione receptum tenebatur. Locus erat sub dio, parietum septo clausus, quem impluvium toto eo tempore mansisse ferunt, quo Apostolus scribendo Evangelio substitit. Et tunc etiam eundem ipsum locum imbres revereri, quum undas ferebant. 102.

8 Autumarunt e Veteribus nonnulli, Caio, olim discipulo S. Pauli, amanuense S. Joannem usum. Nec facile alius Caius erat iste ab illo, ad quem tertia Epistola S. Joannis data est. 103.

9. Non prius ad scribendum se retulit Apostolus, quam post divinam s.s.1.
opem jejuniis, publicisque institutis precibus exoratam. Post s.34.
altam deinde verum contemplationem, in ipso adhuc colloquii cum Domino calore prima Evangelii sui verba pronuntiavit In principio erat Verbum &c. —

Nec desunt, qui inter fulgura et tonitrua emissa verba illa asseverent. Cuius rei asserendae facile in causa fuisse potuerunt Patrum quorundam phrases, qui ad nomina Boanerges, seu filiorum tonitrui, Joanni, eiusque fratri tributa spectantes, nominis illius veritatem maxime impletam fuisse dicunt, quando Evangelii sui exordium effudit.

Quod

Qd sinde habendu e, quasi ex alta quadā nube vobo-
ans tonitru, ~~confusque~~ ꝺ fulgore quodā sreritatis ple-
nū, cuius luminis beneficio S. Joanni secreta in ipso Pa-
tris sinu patuerint. 106.

10. Simplici licet stylo (si cū Rhetorū, Oratorumq.
Gentiliū stylo spvas) scriptū Evangliū Joanis, Virorum
insigniū, et sapientissimorū elogia promeruit —

Si Evanglia veluti primitiæ, et selecta sacrarū
Sparū portio censenda ē, ait Origenes, profecto S. Joanis
Evangliū ipsū ē Evangliorū, et totius N. T. selectissima
portio —

Nemo sane potuit profunditatem eius scripti attin-
gere, nisi qui sup ipsū JC. ssmū pectus, velut S. hic Evan-
gelista, quiesciat. Orig —

Sigillū ē, ait idē Pater, quo cæterorū Evanglia ob-
signant: columna, q fulciendæ, regendæq. Ecclæ, sue,
Deus ꝯstituit —

Tot claudit mistria, quot sntias. Ambros —

Jure proinde, meritoq. apud Patres Joanes Evanglista
Aquilæ comparatus est, quippe qui ad thronū usq. Dei
volando pveniat. 104

11 Obtinet ꝗ infrequenter apud Veteres SS. elogium
,hei, qd illi promeruit scriptū a se Evangliū, in maxi-
me primū eius operis caput. 110.

12. Platonicū quēdā dicere solitū fuisse, refe[r]unt:
ea, quæ

ea, quæ de maiestate Verbi in Evangelio Joanis narrantur, aureis litteris exaranda fuisse in superliminaribus Templorum, quo ab omnibus legerentur. Aug.s ——

Plures alij Doctores celestem Joanis sapientiam admirati ... nec sibi duxerunt probro, si ex eius opere plura in sua ... transferent scripta. 105.

13. Mansisse adhuc Evangelij suum Autographa in Ecclesia Ephesina sec. VII. saltem IV, docet ... ambiguus textus S. Petri Alex. in Chron. Alex. . 107.

14. Quicunque ex Hæreticis autoritatem suius Evangelij elevarunt, eos S. Epiphanius Alogorum i. e. Adversariorum Verbi nomine tradunt. 108.

15. Post Evangelium Joanes scripsit tres Epistolas, et Apocalypsim. 109

16. S. Joanes Græcè scripsit suum Evangelium. 431.

17. Dignitas et precellentia Evangelij S. Joannis. 155. 157. 206 402. 433. 418 479 481. 482. 509. 511. 513. il 210. 522. 525. 611. 612.

18 S. Jo. Evangelij sublimitas quomodo tractanda. 506. 507. 508. 511.

XVI

Ad S. Lucæ Præfationem.

	244.	207.
165.		284.
166.		383.
167.		384.
168.		391.
169.		
170.		
171.	152.	385!
172.	201.	386.
	301.	
	302.	392.
	405!	555!

613. ad 624

1 Quoniam quidem multi // Maldonatus censet hic denotari Matthæum, et Marcum Evangelistas. Verum hi sunt pauci, non multi, tantum duo —

Quare Lucas videtur hic sugillare Evanglia apocrypha Matthiæ, Thomæ, et aliorum Aplorum; item Nicomedi, Nazaræorum, Egyptiorum, Hebræorum. 158.

2. = sicut tradiderunt nobis, qui ab initio etc. // Sr. elegant, et nervose = qui fuerunt oculares spectatores et ministri Verbi // sermonis. Quod primum de Xto accipias, qui n. e Verbum Patris æterni: q. d., sicut tradiderunt nobis Apli qui Xtum ipsum viderunt, illique ministraverunt —

Secundo de eius sermone, et prædicatione, q. d. sicut tradiderunt, qui viderunt gesta Xti, et ab eo missi ministraverunt qui in sermone et prædicatione Evangelij. Hoc e quod ait Joannes ep. 1. c. 1. = Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ; // —

Priorem sensum affert S. Hieron.; Posteriorem cæteri qui et planior, ac simplicior e priore; etsi eodem utroque tandem redeat. esse.

3 = Visu e et mihi //. S. Lucas hoc loco minime com 442.
mendat Spiriti afflatu, d loquitur, ut alius quilibet e 446.
grege scriptor, qui humanas voces affert, quibus ad scri: 476.
bendum compulsus fuerit et qui suam fidem, diligentiam, 477.
et perspectam perstitit. earum verum quas narrat, cognitionem
maxime profitetur —

Verum hoc fuit ca, quod pro Ethnicis praesertim scribebat,
quorum benevolentiam, ac fidem primum sibi demereri de:
bebat, antequam flagitaret, ut eas crederent veritates quibus
assueti non erant —

Ceterum Spiriti afflatus scriptoris suam probitatem,
diligentiam, et fidem non excludit - Quo maior e illius di:
gnitas, et ea, quae, ab ipso referuntur, magis divina sunt, atq.
supra rei ordinem posita, eo maiorem impendat, opus
e, sedulitatem, et curam, ut omnia intelligat, omnia cognoscat —

Cum aut: visu e et mihi // Spiriti operationem
non negat. Ambros. Beda. 173.

4. Optime Theophile //. Quaeritur quinam fuerit 387. 93. 100
hic Theophilus? 300.
597.

Quidam in dubium revocarunt, ut hic vera fuerit
persona; credentes, S. Lucam dicare tempus suum opus fi:
delibus quos Theophili nomine, h. e. Amatoris dei de
signavit —

Verum longe probabilius est, Theophilum quendam Romanum fuisse Virum genere, et honore insignem, cui S. Lucas id Evangelium scribit, verum Acta etiam Apostolorum inscribit Act. 1. —

161 Euthetus, qui illi apposuit Optime, ostendit illum Virum fuisse non vulgaris ditionis et dignitatis — —

Oecumenius coniectando asserit, hunc Provinciae Praesidem fuisse, eo quod additum Optimi vulgo Praesidibus et Procuratoribus Praefectis adscribebatur Act. 23. 26. 24. 3. 26. 25 —

Putant Alij Theophilum hunc fuisse Antiochenum Episcopum. Sextus quidem Ecclesiae Antiochenae Episcopus Theophilus dicebatur. Verum hic multo post S. Lucam floruit —

Autumat Grotius, hunc fortasse fuisse Magistratum alicuius Urbis in Achaja, quem S. Lucas sacro Baptismate abluerit.

At Gagnaeus censet hunc potius fuisse opulentum aliquem Antiochiae civem S. Lucae amicum, et civem, et ab eodem ad Sanctam Religionem conversum. Pierre, coniecture. 174.

S = Ut cognoscas &c. 151. 154. 424.

XVII

J. C. cur nullum à se scriptu' nobis reliquit

1. Cur Xtus nihil de se ipse nobis scripserit, vide S. Thã 3 p. q. 42 a 4

2. Sed illud prius diluendu' qd solet nonnullos movere: cur ipse Dñus nihil scripserit, ut alijs de illo scribentib' necesse sit credere —— 174 568.

Hoc magnu' et inenarrabile sacramentu', hoc regnu', et sacerdotiu' antiquis p Prophetia' revelabat, posteris eorum p Evangeliu' prædicat. Oportebat n. ut aliqndo id oib' Gentib' redderet, qd diu p una' gentem promittebat. Proinde qui Prophetas ante descensione' suam præmisit ipse et Aplos post ascensione' suam misit ——

Oib' eni' Discipulis suis p hoc' quo' assumpsit tanq' membris sui corporis caput e' ——

Itaq' cu' illi scripserunt quæ ille ostendit, ac dixit, nequaq' dicendu' e', qd ipse n' scripserit, qndoqde' membra eius id operata sunt, qd dictante capite cognoverunt quicqd n. ille de suis factis et dictis nos legere voluit, hoc scribendu' illis tanq' suis manib' imperavit ——

Hanc unitatis nostræ, et in diversis officijs concordiu' membrorum sub uno capite ministeriu' quisquis intellexerit, n' aliter accipiet, qd narrantib' discipulis Xti in Evangelio legerit q si ipsa' manu' Dni qa' in pprio corpore gestabat, scribentem inspexerit. Aug' 454.

2. de J Xti Epistola ad Abgarum. 272. 273 274 407.

XVIII
Evangelium
sic audiamus
quasi
presentem Dñi

1. Nos itaque sic audiamus Evangelium quasi praesentem Dnum, nec dicamus: O illi felices, qui illum videre potuerunt! Quia multi in eis, qui viderunt, et occiderunt; multi autem in nobis, qui non viderunt et crediderunt —

321. Quod enim pretiosum sonabat de ore Dni, et pro nobis scriptum est et nobis servatum, et pro nobis recitatur, et recitabitur etiam pro posteris nostris, et donec saeculum finiatur —

Sursum est Dominus, sed etiam hic est veritas Dni. Corpus enim Dni in quo resurrexit, uno loco esse potest: veritas eius ubique diffusa est —

Dominum ergo audiamus, et quod ipse donaverit de verbis eius et nos dicamus. Aug. 503.

2. Quod audivit ille audivimus et nos. Os Xti Evangelium est. In caelo sedet, sed in terra loqui non cessat. Non simus surdi, nam ille clamat. Non simus mortui, nam ille tonat. 514

3. Immo vero semper curre si habes quem sequaris.
187. Dominus exemplum in terra posuit ad Evangelium sibi reliquit. In Evangelio nostro est —
315 Non est mentitus dicens Matth. 11: Discite ego quia mitis sum etc. Ergo sequere Dnum. Quod est sequere Dnum? imitare Dnum. Quod est imitare Dnum? Discite a me, quia mitis sum et humilis corde. 516

4 Gratias Evangelio, quia etiam nos qui oculis nostris venientem in hunc mundum non vidimus Christum, videmur ei, dum facta eius legimus, intueri, ut sicut illi, quibus appropinquabat, post mutuabantur ab eo ita nobis, dum gestis eius credimus, appropinquet. 558.

5. Tanta reverentia audiebant Evangelium 11. Antonius, Basilius, Franciscus, quanta ipsum Christum. 606. 607.

6. Evangelij Auctor Christus. 233. 236. 439. 442. 446.

XIX.
Adhortatio
ad
studium Evangelii [?]

217;
218.
222.
317. ad 331.

1. Si mortales tam ardentibus studiis complectuntur, li[illegible]
quod humana prorsus industria, qua tuendae, augendae
re valetudinis [illegible] augendae, rei familiaris causa,
aliud aliqui disciplinam ac doctrinam modo commodam condu-
cibilem pollicet; quanto flagrantioribus studiis hic
liber est etc. 348.

Quis autem est homo quem non excitet tanti boni certa
spes quantumvis barbarus sit et idiota? —

hanc mirificam salutem quam nec humanus conatus,
nec laboriosa [illegible] industria nec superstitiosa gentium
religio nec [illegible], cuius quaelibet diligens observatio,
praestare nequiverunt ad plenum; deus omnium verus et unus,
visibilium et invisibilium conditor servator moderator ac
conder [?], dedit per omnium prophetarum ora etc. 348.

2 Fuit enim deus arcano suo et humanis inge-
nis inscrutabili [illegible] mortalium genus [illegible]
ac [illegible] primum ingenio referens et ad [illegible]
[illegible] et impedimenta
[illegible] quo tempore hoc optatissimo [illegible]
sapientia verum omnium moderator [illegible] praescripserat, [illegible]
ac tanto [illegible] ac sententia [illegible] hanc
[illegible] et [illegible]
nostraque compererint etc. 349.

3

3. Ceterum quoniam videt omnes, priores quotquot amant verum innocentiam quicunque desiderant veram, solidam et nunquam amittendam felicitatem hoc Evangelium lætis et alacris animis excipiant, sive Græci sint sive Judæi sive Romani sive Scythæ. — —

Ut Deus non est tantum Judæorum deus, sed et gentium omnium, quandoquidem solus unus et idem est mundo omni, ita Christus omnibus servandis venit, omnibus mortuus est, omnibus resurrexit, omnibus ascendit in cælum, omnibus suum emisit spiritum nullum repellens neque ob generis neque ob ætatis seu conditionis aut aliud discrimen. 351

4. Hanc Christum licent ex his haurire fontibus: ab hac Christiani vocamur——

Si nemo non gaudet vocari Christianus, nemo debet ignorare Principis sui dogmata — —

Nullus autem se profitetur Augustinensem, qui nunquam Augustini non legerit; nemo Franciscanum qui ... Et tu tibi Christianus videris, qui nunquam curas Christi evangelium? 361.

5. Quoniam igitur de huiusmodi disciplina hic liber est inscriptus, et nobis de ipsa disputare propositum est, diligentius audiamus Mattheum, ipsius eandem disserentis. Non enim eius sed dicta est Christi qui hanc disciplinam instituit. Animum igitur adhibeamus ut in illa mereamur adsciri, ac fulgere ut ii qui hoc institutum emersi mortales illas acceperunt coronas. 470.

3

6 semper 9. tota in hoc opere I se commodum possis in dio, Verbum Breviatum qd Dnus fecit super terram Isa. 10. Rom. 9. . Colligo 9 Verbi incarnati historiam, man data, promissa . In his habeto viam, veritatem, et vitam. Xti 19 exemplo nosce quā bene vivere possis praeceptis, et promissis : Bene vivere scias, et debes . ss3.

7. Licet ois Spā divinitus inspirata sit, ut Scriptura sanctiores illa habet quasdam partes sanctiores, quas qui frequentant, id ē, qui saepius legunt sanctiores fiunt. Intelligo partem ssmā, quam ex Evangelio quo continentur verba Xti, et summa doctrinā eius —

Quotidie oramus optimis de quibus sermo Evangelii ut sanctus Magister praemonuit, indicabit . Ergo opera nostra quotidie componenda ad Evangelio, ne imprudenter declinando aberremus —

Artifex sese pro manibus habet normam qua opus dirigit . Similiter singulis diebus legendum Evangelium, ne illa nos, cum illi caret, h. e., ne ullum opus nostrum distortum sit. 608.

8 Hac de re I Hieron. (I potius I Paulinus, ut stylus indicat) Celantiae, praenobili matronae, piae vitae regulam flagitanti, ep 14. eidem respondens Evangelii tramitem ut legat ac amat eius. qui dicit Ego sum via, veritas et vita —

idem

idē S. Hieronimus ep. ad Gaudentium eū qua ratione Pacatulā filiolā educaret, instruens . cū Virgunculā erit septimus annus excipiet, discat memoriter psalterium et consiliū sui cordis thesaurū faciat. 22.

Sancta Caecilia semp̃ Evangeliū Xti gerebat in pectore, q̃d nec ignes nec gladij, neq. aculei ei extorquere potuerunt. 28. [illegible]

S. Hilarionis hereditas erat Evangeliū propria manu descriptū, q̃d proinde moriens legavit Hesychio discipulo. 29

S. Joannes Calybita librū unū Evangelij pro suo censu habuit nec aliā vitę ducē vel aliū doctorē .

SS. Benedictus, Franciscus, Hier.s, Basilius, regulas suas, et institutiones monasticas ab Evangelio mutuati sunt. 30.

S. Isidorus Evangelio accepto refert ob unū profectū a conversione sua. 31.

S. Hieron.s Eustochio Virgini scribens, precipit diurnas, et nocturnas hanc lectiones adeo ut tenenti codicem somnus obrepat, et cadentē faciē pagina sancta suscipiat. 32.

S. Barnabas primus cū S. Paulo gentiū Apl̃us ad eas iturus Evangeliū S. Matthęi propria manu descripta quaquaversū circumtulit; ac tandē sub uno eodē in Cypro moriens cū eodē quasi cū pignore celestis honoris sepeliri voluit. ——

S. etiā Bartholomeus Matthęi Evangeliū ad ~~Indos detulit. 33.~~ Indos detulit. 33.

9 In assidua Concionum lectione etiam Helvetii sunt. de uno Philippo Melancthone celebre e' nunq eu' pro-ditu' e' nusq sedisse, n' cenasse, n' prandisse, nisi a la-tere ei adeet Codex Consilij. 38

10. Ad sacerdotes. 313.

11. Increpatio neglectus. 366. ad 376.

12. Cave, ne negligas Concionum studium. 475.

13. Concionum audiendarum gratiam notata. 510.

XX.
Evangelium studiis propositum. C. 19.

215.
216.
219. ad 236.
345.
346.
347.
350.
351.
363.
364.

1. Non video cur idiotae sint ab Evangelii praecipue litteris seu scripturam a sacris removendi, cum, Christus pariter et indoctis, quae, Graecis aeque ac Scythis, quae, servis itidem ut liberis, quae, feminis simul et viris, quae, plebeis non minus atque Regibus proditum sit ——

quod docent et aeque ad omnes spectet, quod pollicent, pariter ad omnes spectet ——

Et ita prodita sunt ut citius intelligantur ab idiota pio, modestoque quam ab arrogante philosopho —

Judaeorum est populum celare sua mysteria, qui in umbris versabantur. Evangelica lux premi non sustinet —

Olim in sancta sanctorum unus ingrediebatur sacerdos. At ubi Templi velum in morte Domini scissum est, ad ipsum usque Christum, qui vere sanctus sanctorum est et sanctificator omnium, datus est omnibus aditus. 332.

2. Increpat Jesus discipulos quod prohibuerent pueros ire ad se: talium est enim, inquit, Regnum caelorum // ——

Neque nos ita arceamus parvulos ab Evangelii lectione. Fortasse Jesus et illos complecti dignabitur, suisque manibus stringere, et benedicere ——

Pro his parvulis gratias agit Patri (confiteor tibi deus etc. et revelasti ea parvulis // h.e. iuxta mundi iudicium stultis.

Saepe numero qui mundo contemptissimi sunt apud Christum summo in pretio sunt; et quos mundus habet

pro

pro doctissimis Xtõ ì idiotis. 332.

3 Neq. vero hoc dixerim, quo vonis Doctoribus adimã auctitã suã, aut idiotis quiqlibet addã animos ut sibi vindicent sciã Spũ mysticè, seu q. prudentiæ, inì tentis aspirent Doctores Ecclesiastici —

Habet humana sapiã suspiciũ suũ; et habet et idiotarũ insctia id minus arrogans suspiciũ suũ ——

Paulus nõ patit mulierẽ loqui in cœtu Ecclesiastico, ne discendi quidẽ grã; taxatq. mulierculas onevatas peccatis, semp discentes, nec unq ad sciã veritatis pervenientes —

Grã d. Hieron. et Virgines, et Viduas, et Coniugatas hortatur ad lectionẽ sacrorũ Voluminum; et tñ queritr huius sciẽ professionẽ passim ab indignis arrogari. Hanc, inquit, garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt lacerant docent, antq discant ——

Sentiũ au. abẽ ut in fuco probẽ arrogantem spũ dñe professionẽ ut mihi nec in eruditis videatur tolerabilis —

Qd n. arrogantius qut hõ profiteat, dnarum verũ Doctorẽ —

sed ut professio nec ab eruditis usurpat, satis modestè. ita nulli id frustrandũ arbitror sobriã in piã vestigationem, præsertĩ eorũ, quæ vitam reddunt

meliorẽ

meliorem. 334.

4. Porro cum in ijs hortis varia genera nascant, de: litiarum decerpat sibi quisq., qd comodu e. 335

5. Consideremus quos Auditores habuerit ipse Xus. Nonne promiscuam multitudinem, et in hac cecos, claudos mendicos, publicanos, centuriones, opifices, mulieres, ac pueros? An graveb ab ijs legi, a quib voluit audiri?
Me quide Autore leget agricola, leget faber, leget latomus, legent et meretrices, et lenones, deniq. legent et Turce. ——
Si hos nō submovit a sua voce Xus, nec ego sub moverē eos ab illius libris. Qui scis an ijs quoq. veniat usu, qd accidit Eunucho. 336.

5. Int. Veteris Testamenti libros fortassis e consulti, a quib. sit cur arceas Idiotas. Qualis e Ezechiel et Canticu Sponse, ac pene oes libri Vet. T. qd in ijs frequent. of fendes historia in specie absurda, enigmatum obscu: ritates. Nec horum tñ lectionem cuiq Xano, Xtū cupi: do int.dixero. 337.

6

220 184. 6. In libris Evangelicis divina sapientia se mire demittit ad
221 216. ad captum etiam infimorum ut nemo tam indoctus esse pos-
225 219. sit, quin ad Evangelicam Philosophiam sit docilis —
224. 220.
333!
369. Tantum adsit animus qualiscunque vacuus, modo sim-
370. plex, modo purus, ac vacuus ab ijs curis, et cupidita-
436. tibus, quae doctissimos etiam Xto reddunt indociles. 338.
471.
472.

223.

7. Priusque codicem Evangelicum sumat in manum, precatiuncula se praeparet ad lectionem. Oret, ut optimus ille Iesus, qui pro stultissimis etiam hominibus mortuus est impartiri dignetur spiritum suum, qui non requiescit nisi super humilem et mansuetum et trementem verba ipsius —

Ac spiritualis consilio Iacobi · qui indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, nec exprobrat,, dicat cum Psalmographo · revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua,,: item illud · servus tuus sum ego; da mihi intellectum domine,, —

Deinde nihil aliud venetur in hoc cultu, quam ut se ipso melior evadat: 339.

8. absit ignorantia observet si quid aliunde lucis affulgeat · Surget odio, aut livore, tenetur libidine, avaritia, ambitione, aliove mentis morbo huic remedium quaerat, et inveniet —

Inveret

Ingret aliquis? hic petat lenimen doloris, et discedat alacrior —

Hæret, ac perplexus ē quispiam? vel aliunde melius suppetit consilium —

Tentat quis, et periclitatur? ab Evangelio petat præsidium —

Sitit aliquis iustitiam? hic reperiet fontem cui[...]simum, unde qui biberit, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam; nec amplius sitiet aquas, quæ promanant e cisternis contritis, ac turbatis, ungulis ovium Bestiarum Terræ —

Si quis esuriet cibum vitalem? hic ē panis de Cælo descendens, unde qui ederit, vegetus, ac robustus evadet in Xto, donec occurrat in Virum perfectum in mensuram plenitudinis Xti —

Hinc fons ē ille Paradisiacus, unde promanant quatuor amnes irrigantes universam faciem terræ —

Hic ē panis sermonis Dni, unde Iesus, et hodie reficit promiscuam turbam ad se confluentem et in desertis locis sibi hærentem. 340.

y. His offendunt, qui se totos dedicarunt mundo, non ob aliud, nisi quod officiunt institutis, votisque suis —

Quam n. aliam ob causam tam gravis erat Pharisæis et Scribis Xtus, cuius doctrinâ nihil verius, cuius vitâ nihil innocentius, cuius potestate nihil beneficentius? Ni. iam illi Regnum quod possidebant

Hen:

Honorabant ut docti, adorabant ut sancti, citaban-
t affatim; cupiebant eum statum esse spretum, qui tam
erat sceleratissimus. Et ideo non ferebant lucem con-
gtie, cogitatis, ... videbant, auctoritatis suae, ... di-
ruendam. 342.

10 Legant igitur omnes, qui volet ... legere,
legat sobrie, legat non oscitanter, velut historiam
humanam ad se nihil attinentem; sed avide, sed attente,
sed assidue —

Sane pius Jesu discipulus ... illud per
omnia vestigia, observet, quid agat, quid loquatur, subo-
doretur, vestiget, scrutetur singula, et reperiet in simplicis-
sima illa ... inaffabile coelestis sapientiae.
Videbit in illa stultitia Dei si fas est ita loqui, prima
fronte humili et contemnenda, quod longe superet omnem pru-
dentiam humanam, quamvis sublimem, et admi-
rabilem. 344.

11 In moribus seculi tam corruptis in tantis opi-
nionum dissidiis, quibus nunc miscentur omnia, quo potius con-
fugiendum est quam, quod recte monet S. Hilarius, ad puris-
simos ... fontes quorum purissima et liberalissi-
ma pars est Evangelia? 358

12. Alioqui, qui factū ē, ut Xanovī mores par: tī in vitā pluiq ethnicam reciderint, partī in judais: mū quedā degeneraverint, nisi ex Evangelie doctrine neglectu? 357.

13. Qui fit ut hanc unā Philā̄ ī his, quib̄ par ē, animis amplectamur, quotquot ipso etiā cognomine Xti nomen profitemur? —

Platonici, Acad., Stoici, Peripat., Epicur., sive quisq. sectē dogmata, tū penitus habent cognita, tū memoriā tenent —

At cur ī multo magis tales animos prestemus Autori nostro, et Principi Xto — —

Quis ī vehement, pudū censeat Aristliā profitenti Philā̄ nescire qd vir ille senserit de causis fulminū, de prima mā̄ de infinito: que, nec cognita feli cem, nec ignorata reddunt infelicem —

Et nos tot modis initiati, tot sacramentis adacti Xto ī̄ pudū ac turpe putamus, illius nescire dogmata, que, certissimā oib̄ prestent felicitatē? — —

Hic solus e cęlo profectus ē Doctor; solus certa docere potuit, cū sit eterna sapia, solus salutaria docuit unicus humane salutis Autor; sit solus absolutē prestitit qdqd unqḡ docuit; solus exhibere pt qdqd promisit.. 366 ——

14. Si qd a Chaldęis aut Ęgyptiis adfertur, id ob hoc ipsū avius animus commovere, qd e peregrino sit orbe deportatū et pretii pars ē, e longinquo advenisse.

venisse. Et sæpe numero insomnijs homunculi, ne di cam impostori, tam anxie distorquemur, et solum nullo fructu, d magno temporis dispendio, ne quod addam gravi. ter tametsi hoc ipsum, ut nihil accedat, gravissimum est.

At qui fit ut huiusmodi cupiditas Wilo Xa nos tam titillet animos, quibus suavis est id, quod verum est, hanc doctrinam ex Ægypto, Syriave sed ex ipso venisse Cælo. 361. ——

Cur n. ita nobiscum cogitamus oportet: Novum et ad mirabile Philosophiæ genus sit oportet, quod ut traderet Mor talibus is, qui Deus erat, factus est homo, qui immortalis mortalis qui in corde Patris erat sese demisit in ter ras ——

Magnum quiddam, et haudquaquam triviale sit, oportet, quidquid illud est, quod ille tam admirandus Auctor, post tot excellentium Philosophorum familias, post tot insignes Prophe tas docturus advenerit ——

Cur n. hic pia curiositate singula cognoscimus, discutimus, excutimus?

Præsertim cum hoc sapientiæ genus tam eximium, ut semel stultam reddiderit universam mundi sapientiam, ex paucis hisce libris velut e limpidissimis fontibus, hau rire liceat, longe minore negotio, quam ex tot volumi nibus spinosis et tot immensis ipsis inter se pugnantibus comentarijs Aristotelicam doctrinam ut ne addam quanto ma iore cum fructu ——

Nihil n. hic necesse est ut tot anxijs disciplinis instructus accedas ——

Simplex, et cuivis paratum est viaticum, tantum per adfereas pium, ac promptum animum et inprimis

simplicii

simplici puraq praeditus si . Tantus esto docilis, et multus in hac Phiâ promovisti ——

Ipsa suppeditat Doctores Spiritus, qui nulli sese liberalius immittit, q simplicibus animis . 368.

XXI
Necessitas
Exponend.
Evangelioru

471.
472
474.

1. Pastoris partis, panes hunc a Xto fractu ac traditu distribuere populis . Itemq e fodere puteos, et ex iis haustu liquore divina celestis perrigere populo ne siti pereat in deserto. 341.

2. Id qd tot multos habemus Xanos adeo rudes, ut n multo plus teneant sapie Xane, qm illi qui s a Xana Religione alienissimi, magna ex parte impu tandu arbitror Sacerdotib. 347.

3. - Ut sim Ministri Xti in Gentib, sanctificans (Gr. ἱερουργοῦντα, id e sacrans, sacrificans) Evangeliu Dei ut fiat oblatio Gentiu accepta et sanctificata in Spiritu, — Evangeliu q. et Evangelij predicatio, ac interpretatio est sacrificiu —

Mihi oiu Sanctoru minimo data e gra hec in Gentib evangelizare investigabiles divitias Xti, et illuminare oes, que sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo. Eph 3. 11 —

Q speciosi pedes Evangelizantiu pacem, evangelizantiu bona. Rom 10, Isa 52 11 34.

217. 224. — 4. Quo spiritu 38. 213. 230. 316. 326. ad 332. 334.
128. 343. — 344. 362.
5. Preparatio 473. Precatio. 36. 37. 330. 437. 559. 571.
6. N. exponentis Persona 560. 561. 562.
7. N. in persuasibilib humane sapie Verb. 563.
8. N. in Verb. d in sensu. 544.
129. 131. ad 136. — 9. Oeconomia. 565. 569. 314.
10. Monotessaron. 130. 191. 552. 554 574. 576.
11. ~~[illegible]~~ Mysteria. 126. 127. 128.
12. Evangeliu ipse complendu. 35.

XXII.

XXII
Ritus
colendi Evangelij

1. Grata fuerit olim Evangelij divinae maiestas, ritus illi quos ex antiquitate traditos etiamnum servat Ecclesia docere nos poterunt —

Codex habet auro, ebore, gemmis pulchre ornatus —

Inter sacra religiose servat, nec sine veneratione ponit, aut sumit —

Petitur a sacerdote pronuntiandi facultas —

Fit sacris e thure, storace, myrrha, et galbano suffitus —

Frontes, et pectora signant crucis imagine —

Submissis cervicibus defertur gloria Dno. —

Assurgit ab omnibus, adstant erecto corpore, nudatis capitibus, arrectis auribus, venerabundis oculis —

Mox magna religione pectori admotus codex circumfertur, osculo singulorum adorandus —

Tandem inter sacra reverenter reponit —

2. Hae caeremoniae, quod aliud nobis loquuntur, quod aliud monent, quam nihil oportere Xanis antiquius esse, nihil carius, nihil venerabilius, quam caelestem illam Philosophiam, quam ore Xtus ipse tradidit; quam tot iam seculis totius Orbis consensus comprobavit; quae sola nos reddit adversus hunc mundum et huius mundi Principem, invictos —

Sed quemadmodum optimo iure reprehenditur Iudaeorum inanis et praepostera religio, qui legis suae codices mira veneratione prosequuntur, substernunt mundissima lintea, procidunt, adorant, nec tractant nisi puris manibus; cum ea, quae praecipue lex docet, impie negligant: ——

Ita nobis cavendum est ne qui sumus in [illegible] religiosi cultores Evangelii, iidem reperiamur in eius observando prophani ——

Quorsum enim attinet codex ebore, argento, auro, serico gemmis exornatus, si nostra vita sordibus vitiorum, quae execratur Evangelium, oblita sit; si animus noster nullis Evangelicis ornatus virtutibus niteat? ——

Quid prodest liber admotus pectori, si quod docet procul abest a pectore; si quod damnat regnat in pectore? ——

Quid sibi vult suffitus odoratus, si nobis sordet illius doctrina, si nostra vita odor est lethalis? ——

Quid prodest submissa ad codicem cervix, si nostrae cupiditatis erectis cervicibus repugnant adversus eius praecepta?

Quid prodest assurrexisse, nudo vertice adstitisse, si tota vita nostra talis est, ut palam Evangelicae doctrinae contemptum prae se ferat? ——

Qua fronte codicem exosculatur Evangelium, qui libidini, qui avaritiae, qui ambitioni, qui gulae, qui iracundiae serviens, spernit Evangelica monita?

Qua fronte dat osculum libro nihil aliud docenti quam pacem, quam mansuetudinem, quam charitatem, qui contempta Christi doctrina totus livore tabescit, odio nocet, ira fervet, obtinendi libidine fertur, rapit, furit in proximum suum? ——

Quo ore

Quae ore complectitur, et adorat Conztiu co:
dicem, qui totis vitae studijs huic mundo providerat:
lux e', quem velut hostem execratur Conztica S[ec]ta.—
Lavis manibus ac religiose streetamus Ev:
lux Codice, et impuris animis despicimus Evan:
gelicae praecepta. 355.

4. Ad Conztij cantum lumina accendunt. ~~5.~~

3. Ad Conztij lectionem assurgunt omnes ~~13. 207.~~

5. Conztius de collo suspensus fertur. 356 ~~527. 587.~~

7. Lotis manibus capitur. ~~566~~

XXIII
De Evangelistarum inter se ordine. 204. 250. 445. ad 452. 529.

Consensu, 125. 248. 249. 458. 404. 405.

Scriptura. 463. 501. 517. 518. 548. 570. 584. 585. 588.

Fine 131. 179. ad 184. 208. 352. 360. 374. 459 ad 463. 535. 550.

= Haec an scripta sint ut credatis etc. Jo. ult. 11.

XXIV.
De Evangeliorum titulis 126 ad 141. 150. 242. 243.

393. ad 397 = Liber generationis Jesu Christi Matt. 1. 102. 163. 378. 379. 558

Initium Evangelii Jesu Christi Marc. 1. 104. 381.

In principio erat Verbum etc. Jo. 1. 175. 176. 185. 550.

XXV.

XXV. de Congiis Apocriphis.

1. de Congiis Apocriphis. 49 ac 51.

2. de Cong. Hebreor et Nazareor 113. 114. 257. 275.

3. de Cong. Jacobi et Nicodemi. 276.

4. de Congl. confictis ab Hereticis. 277.

XXVI. de Antiquis Congtum figuris.

1. Scala Jacob. 521.

2. Thimiama. 573.

3. Aliæ figuræ et praeroga... 547. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 599 600. 603. 604. 605.

XXVI. de Conglstarum Varia3.

1. Quib locis scripta singula Congtia. 465.

2. de Congtum Varia, Seneve 3. 478.

ècrita[illegible]
qui [illegible]
Leya[illegible]
vat[illegible]

chia[illegible]
e la [illegible]
seyn[illegible]
chia[illegible]
Istm[illegible]

pecc[illegible]
Rey[illegible]

loyu[illegible]
è P[illegible]
vent[illegible]

cui[illegible]
uny[illegible]
N d[illegible]
vis a[illegible]
vit[illegible]
sed [illegible]
tri[illegible]
phe[illegible]
lu [illegible]

fu[illegible]
s'vi[illegible]

Istrumento Nuovo

1. Facta è hic nova pactio inter nos et deum: nova lex data è nobis nova ì promissa exhibita, novus intercessit Mediator qui mortis sue interventu celestem nobis hereditatem promeruit, et legavit. ac spiritu adoptionis sue sibi nos tamquam Filios dei, fratresque suos et coheredes asciuit.

2. La legge data da Dio ^mezzo di more^ agli Ebrei sul monte Sina, si chiama alleanza prima alleanza antica. Istrumento vecchio: e la legge data a noi da Xto, e da esso sul monte Calvario segnata, e firmata col suo sangue e colla sua morte si chiama alleanza nuova, Istrumento nuovo = Hic ^est^ calix novum Istrumentum in sanguine meo. Luc. 22. 20. //.

3. Novum è, Filium dei hominem fieri: novum, remissionem peccatorum hominibus dari: novum, S. spiritu signari homines: novum, Regnum expectare immense, re promissionis s.ts.

4. Loquutus è deus ad Patres nostros in Vet. Istrumento, loquutus è et in Novo. Moises veteris fœderis conciliator è Prophetæ ministri: ille legem rogavit; hi Messie adventum prenuntiarunt.

Le differenze dell'uno, e dell'altro Istrumento.

5. Lex et Prophetæ alio plane spectabant, nec illud cuius priores tantum umbras, lineasque duxerunt, perficere unquam potuissent. = Nihil ad perfectum adduxit Lex Hebr. 7. 19. //. Nec datum ipsis sentire quæ tantum promittebant, neque omnes numeris absolvere quæ veluti delineata representabant. Horum vota promovebant tantum non implebant.
Sed Xto in mundum tandem veniente et novo fœdere in veteris locum succedente statim umbre, figure, et figure, Prophetarumque oracula impleta. Lex perfecta: novus Populus pro vetere, novumque tempus successit.

6. Rex in monte Sinai initum uni tantum domui Israel jurabat. novum eque omnes Filios hominum complectitur.
Primum obsignatum è cruore Arietum et Taurorum: novum Filij

Filij Dei sanguine.

5. Spiritus timoris et servitutis vetere Legem tenebat: amoris novo, e' Deus, et privilegium. = Hoc erit pactum et foedus meum quod feriam cum domo Israel - - - dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam. Jeremia 30. 31. - 372 -

9. Sua N. Testamenti in Lege velabatur, in Evangelio revelatur.

10. La Rivelazione che Dio ha fatta agli uomini col mezzo di G.C. suo Figliuolo è altrettanto superiore a quelle ch'esso aveva fatte col mezzo de' Profeti quanto la dignità della Persona di G.C. sorpassa quella de' Profeti e de' Patriarchi. Nelle prime Rivelazioni Dio si servì degli Angeli e degli uomini per far intendere e conoscere agli uomini le verità ch'egli voleva ch'essi apprendessero: in questa egli si è servito del suo proprio Figliuolo quem constituit heredem universorum, per quem fecit et saecula

11. Ma non è solamente la dignità della Persona sua che rende il N. T. più degno del primo: esso ha in oltre altri vantaggi sopra di lui. 1.° perchè le antiche Rivelazioni erano oscure e velate sotto figure, e parabole che nascondevano i misteri, e le verità. questa è evidente e scuopre chiaramente le più sublimi verità, e i più profondi misteri. 2.° Le prime erano imperfette e mancanti di molte cose; esse non rinchiudevano che un piccol numero di verità e una quantità di esse era riservata a manifestarsi alla venuta del Messia. Questa è compiuta, e perfetta, nè ci resta più che sperar di vantaggio in questo Mondo. Essa è la perfezione e il fine di tutte le Rivelazioni. 3.° Le prime non erano che per il Popolo Ebreo. le seconde sono per tutte le genti di tutto il mondo. Allora Dio non era conosciuto e adorato che nella Giudea ora la di lui luce illumina tutto il mondo.

12. Nec humanus legatus è Moses aut Prophetarum aliquis, ipse Filius Dei, Rex, quo nostrae salutis causa propitius e Celo nostra carne mortalem induit

13

13. Quae et Prophetae futura pronuntiaverunt, hoc redditum atque completum in Concilio demonstratur.

14. In Lege littera, in Concilio gratia. Illa ignoranti demonstrat peccatum; ista agnitum iuvat ut vitetur. —

15. Illic Chanaan Regnum, et promissiones temporalium rerum continentur: hic vita aeterna Regnumque Coelorum promittitur. —

16. Illic a Sanctis alia immunda prohibentur: hic in corpore Christi, id est in Sanctis suis non admittitur quod per illa immunda alia in moribus hominum significatur —

17. Illic pecorum immolatis carnis et sanguinis hostiae offerebantur: hic sacrificium carnis et sanguinis offertur Christi, quod per illa alia figurabatur. Illic ex carne Agni Pascha celebratur: hic Pascha nostrum immolatur est Christus qui est verus agnus immaculatus. —

18. Quid plura? In Lege quippe res gestae pro figura in significationem futurorum annuntiabantur: in gratia vero Concilii, veritatis quae annuntiata fuerunt, explentur. —

19. Lex peccatum monstravit non abstulit, quod sub suo terrore redactos homines servos effecit et inde spiritum servitutis habuisse priores loquitur Apostolus docuit Rom. 8. Concilium vero veniens crudelitatem Legis amovit; peccata, quae Lex puniebat per spiritum servitutis, laxavit, per spiritum adoptionis filios ex servis reddidit amore implendo, legis omnibus donavit et si deinceps punienda comiserint, per eundem adoptionis spiritum indulget. Formam bene agendi praecipuit, et et ut possint agi quae docuit, adiutorem Spiritum infundit. Zachar. Chrisop. ex Iudaeo. & 542.

20. Deitas una in Mose maxime denuntiatur: dualitas Personarum in Prophetis (Prophetae n. predixerunt et predicant Patrem missurum Filium in mundum). Trinitas autem in Concilio manifestatur. Epiphan. 132.

21. Dedit eis potestatem filios dei fieri. Io. 1. 11.

22. Meliora sunt ubera &c. Cant. 1. 1. Vinum priorem sui legalis: ubera vero dicit rudimenta Concilii, fidei Beda. Sive ubera

Christi

Xti videdo Evangelii intelligit, quia velut lacte nutrit infirma Cre-
dentium. S. Thom. 592

23. Inchoatio quaedam facta est sub Pedagogo, ut Magistro perfe-
ctio servaretur. 514.

24. Postquam universus mundus utcumque preparatus esset Oraculis Prophetarum, ac Mosis preceptis simul et figuris, his novissimis temporibus prodiit est illud vere Lex, et omnia amplectendum Evangelium

25. Rudi et duro Populo tradita sunt mandata iustitiae: perfecto autem et fideli Populo Evangelia tradunt precepta summae fidei, et celestis iustitiae. Hoc est quod dixit Dominus = non veni Legem solvere, sed adimplere ,, S. Chromat. 577.

26 Judaei sub Lege erant quasi Alphabetarii. Xani vero sub Evangelio perfecti evadunt ,, S. Cyrill. 602.

Evangelii Praecellentia

27. Multifariam et... Ergo non Moses, non Prophetae, non Reges, sed unigenitus qui ex mente Patris arcana Sapientiae Dei, ipsamque increatam sapientiam totam, quanta quanta est, cum divinitate hausit, eadem Ille in Evangeliis nobis communicat. Ipse, inquam, Verbum omnium Patris Dei ore proprio hic sonat, hic loquitur, hic evolvit mysteria aeternis temporibus tacita, et tot figuris legis et Prophetarum adumbrata.

28. Non ambiguum est omnes Sanctos et Prophetas caelesti desiderio Evangelii beatitudinis tempus optasse Domino dicente Matth. 13. Amen dico vobis, quia multi Prophetae, et iusti cupierunt videre, quae vos videtis et audire quae vos auditis ,, 528.

Evangelii Praecellentia.

29. Quod Patres et veteres et moderni uno ore toti S. Spiritui tribuunt nihil illa est inter libros disciplinarum scientiarumque artium certissima augustissima, efficacissima sapientissima, utilissima et maxime necessaria hoc pariter et primo sibi vendicant Evangelia.

30. Materia Evangeliorum est Deus ipse tum qua Deus tum qua homo. Evangelia describunt acta et dicta Xti Domini quibus totum nos redemit, totum docuit, quae credenda sunt, quae agenda, quibus itineribus ad beatam vitam tendamus. Itaque hic agit de preceptis Domini de consiliis, de Specie vitae Xanae, de virtutibus de vitiis, de sacramentis

fi spe. charitatis de Deo, ideoq. de omni nostra Theoria ut recte Evangelia definire possis cum Hieronymo = Breviarium, l compendium totius Theologiae, et doctrinae vitaeq. Vane 11. 7.

31. Nihil illic narratur, quod ad unumquemq. nostrum non spectet; nihil illic geritur, quod quotidie non geritur in vita nostra

32. Quid itaq. eximium habet Evangelium? multa sane. Et quidem primum quod absolutae virtutis l praecepta l exempla quae per partes alia ab aliis prodita fuerunt, hoc unum et tradidit et expressit omnia. Nec tradidit solum, sed inspirat, inculcavit, variisq. parabolis sic impressit omnium, ut elabi non possint. Et sic expressit (Xtus) moribus ac factis, ut tota vita (eius) nihil aliud sit quam absolutum quoddam exemplar absolutae charitatis, modestiae, tolerantiae, clementiae ac mansuetudinis. Hanc harmoniam, hunc omnium virtutum concentum in nullo Sanctorum ~~vero~~ reperies praeterquam in uno Xto Jesu. Siquidem hic erat vere sermo ille abbreviatus et in compendium redactus, quem tandem fecit Deus super terram in quo recapitularet omnia quae in coelis, et quae in terris ut quaecunq. e tot viris, e tot Sanctis ~~libris~~ libris anti peti: rant, nunc compendio ab uno Xto longe tum expressiora, tum absolutiora compendio sumi possint. Ab hoc semina, et velut elementa pietatis, ab hoc progressus, et auctus ab hoc perfectio rectissime sumitur, qui est Alpha, et Omega rerum omnium.

33. Cum Evangelium legitur cerei accenduntur. Vetus fuit iste mos ante tempora S. Hieronymi: ita n. ille scribit contra ~~Vigilantium~~ Vigilantium = Per totas Orientis ecclesias quando legendum est Evangelium accenduntur luminaria iam sole rutilante non utiq. ad fugandas tenebras, sed ad signum laetitiae demonstrandum . . . ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur de qua in Psalterio legimus = Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine et lumen semitis meis, et quod clamat Xtus = ego sum lux mundi. utiq. per Evangelium quod quasi lumen ad universum orbem illuminandum diffunditur ut Evangelium sit sol universae terrae; s

Evangeliorum Lectio

34.

Xti dicitur Evangelii intelligit quasi velut lacte nutrit infantia credentium. S. Thar. 592

23. Inchoatio quaedam facta e sub Pedagogo, ut Magistro Xpo: chio servaret. 594

24. ~~Postq universus mundus utrumq preparatus erat Oraculis Prophetarum ac Mosis praeceptis simul et figuris, his novissimis temporibus proditum e, illud vere Lethi, et oibus amplectendum Evangelium~~

25. Rudi et duro Populo tradita s mandata iustitiae: Apto autem et fideli Populo Evangelia tradunt praecepta summae fidei, et coelestis iustitiae. Hoc e quod dixit Dnus = non veni Legem solvere, sed adimplere,, S. Chromat. 577.

26. Judaei sub Lege erant quasi Alphabetarii: Xani vero sub Evangelio perfecti evadunt,, S. Cyrill. 602.

~~Evangelii Praecellentia~~

27. ~~Multifariam etc.~~ Ergo non Moses, non Prophetae, non Reges, sed unigenitus qui e mente Patris arcana Sapientiae Dne, ipsaq increata sapia tota quanta e in divinitate hausit, eadem Ille in Evangelii nobis communicat. Ipsum, inquam Verbum oisium Patris Dni ore proprio hic sonat, hic loquitur, hic eructat mysteria a primis temporibus tacita, et tot figuris gesta, et Prophetarum oraculis tecta.

28. Non ambiguum e, oes Sanctos et Prophetas coelesti desiderio Evangelii beatissimi tempus optasse Dno dicente Matth. 13. Amen dico vobis quia multi Prophetae, et iusti cupierunt videre, quae vos videtis et audire quae vos auditis, 1. 578.

Evangelii Praecellentia.

29. Quae Xti et Litteras et Mores uno ore toti S. Spus tribuunt ... illa e ora librorum disciplinarum ... artium certissima augustissima, efficacissima sapientissima, utilissima et maxime necessaria hoc primo et primo sibi vendicant Evangelia.

30. Mia Evangeliorum e Deus ipse ... qua Deus ... qua hic s. Evangelia describunt acta et dicta Xti Dni quibus tum nos redemit, tum docuit, quae credenda s quae agenda, quibus itineribus ad beatam vitam tendamus. Itaq hic agit de praeceptis Dnis de consiliis de perfectione vitae Xianae, de virtutibus de vitiis, de sacramentis etc

fi spe charitate de Deo, ideoq. de oi mà Theoria, ut recte Euangelia definire possis cum Hieronymo = Breviarium, l compendium totius Theologiae, et doctrinae vitaeq. Xane, 11. 7.

31. Nihil illic narratur, qd ad unumquemq. nostrum n pertinet; nihil illic geritur, qd quotidie n geritur in vita nostra

32. Sed q. eximium habet Euangelium? multa sane. [illegible] primum qd absoluta virtutis l precepta l exempla quae p partes alia ab aliis prodita fuerunt, hoc unum et tradidit et expressit omnia. Nec tradidit solum, d inspirit, inculcavit, variisq. parabolis sic impressit omnium, ut elabi n possint. Et sic expressit (suis) moribus ac factis ut tota vita (eius) nihil aliud sit q absolutum quoddam exemplar absolutae charitatis, modestiae, tolerantiae, clementiae ac mansuetudinis. Hanc harmoniam, hunc omnium virtutum zentum in nullo SSm [illegible] reperies praeterq. in uno Xto Jesu. Siquidem hic erat vere sermo ille abbreviatus et in compendium redactus, quem tandem fecit deus sup terram in quo recapitularet omnia quae in coelis, et quae in terris ut quaecunq. e tot virtutis, e tot sanctis libris antea petierant, nunc compendio ab uno Xto longe tum expressiora tum absolutiora compendio sumi possint. Ab hoc semina, et velut elementa pietatis, ab hoc progressus, et auctus ab hoc perfectio rectissime sumitur, qui e Alpha, et Omega rerum omnium.

33. Dum Euangelium legitur cerei accenduntur. Vetus fuit ille mos ante tempora S. Hieronymi; ita n ille scribit contra Vigilantium = Per totas Orientis Ecclesias quando legendum e Euangelium accenduntur luminaria iam sole rutilante n utique ad fugandas tenebras, s ad signum laetitiae demonstrandum ... ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur de qua in Psalterio legimus = Lucerna pedibus meis verbum tuum Dne et lumen semitis meis ps 118 et qd clamat Xtus = Ego sum lux mundi, utique p Euangelium qd quasi lumen ad universum orbem illuminandum diffunditur ut Euangelium sit sol universae terrae. s — Euangelium Cultu

34.

34. A. Euangelium assurgant oẽs quasi Xũ in eo venerantes simulq. ad celum qđ in eo promittit anhelantes. Ex S. Clemen. et S. Isidoro .13.

35. Qđ audientes Euangelium stant, et n̄ sedeant significat, qđ hō debet eē promptus ad implenda ea quæ dicunt in Euangelio., sicut dicit Eph. 6. 2 estote q. succincti lumbos vestros in veritate, et induti lorica justitiæ, et calceati pedes in præparatione Euangelij pacis, p qđ significat promptitudo obediendi et exequendi verba Euangelica. 207.

36. Initia Euangelij aduĩ scañe parte descripta de collo superiam circumferunt adversus morbos aut hostes aliosq. casus remediũ. Quin magis Euangelij dogmata animo circum ferimus adversus oẽs vitiorũ morbos remediũ futura. 356.

37. "Excellentissimo Filio nostro Adulouvaldo Regi transmittere philacteria curavimus. id ē Crucem cu signo S. Crucis Dñi et lectione S. Euangelij theca Persica inclusa. S. Greg. 11. Ad hunc locũ Severij facit, qđ ex Isidoro Pelus. refert, de parvis Euangelijs quæ religionis cā gestabant mulieres. 527.

38. Cernis ut mulieres et pueri pro magna custodia collo Euangelia suspendunt et ubiq. circumferunt quocumq. abierint. Tu Euangelij mandata et leges menti describe. N. auro et argento hic ē opus et pecunijs nec librũ emere: voluntate illã vo. q ē opus et affectu aẽ exsuscitati, et securius habebis Euangelium n̄ circumferens extrinsecus q in aĩe penetralib. ipsũ reponens. Exurgens ig. de lecto et domu tua egrediens hanc legem repete. scil. 2 ego au. dico vob. n̄ iurare oĩo Matt. 5, et erit idonea tibi disciplina verbu illud. nec n. multo labore opus est, c modica tantu attentione. Xtom. 587.

Crõ i Giuramenti.

39. Si Euangelium quidẽ capere oportet manib. lotis et cum multa reverentia et religione sumi tremens et timens. Euangelij vero nomen et Dñũ temere lingua passĩ versar ec. Xtomus de vitanda iurandi consuetudine t 2. h 7 ad Pop. Antioch fine.

40. I primi Xani hanno usato il nome di Evangelio p significare particolarmente l'istoria della vita di S. C. 241. Evangelio Evangelista

41. Istud nomen Evangelii venit p excellentia istis quatuor libris qui tribuit de Xto. q 1º quia in eis annuntiat Xtus qui è totu bonu et solu nostru & universalis è bonu ut sit deus. 2º quia annuntiat et salvator nos qui nos liberavit a morte, a pctò a diabolo. 3º annuntiat nobis bona in eo quia verba eius è vita, et hoc verificant 10.. . 4º annuntiat in eis vita eterna, ei Regnu dei. et multis aliis modis in Evangelis annuntiat bonu specialius q in aliis Sptis et ideo vocantur proprie Evangelia 117

42. La Legge di S. C. è la sola che si chiama Evangelio cioè buona nuova, pche in essa sola ci viene annunziata la nascita dell'aspettato salvatore la remission de' pcti il Regno della pace e della carità e il godimento de' beni eterni. e qual altra miglior novella potremo noi aspettarci?

Per quanto dure ci potessero sembrar certe verità del Vangelo, tutto esso è e sarà sempre p noi pel mondo tutto una buona novella ciò ch'egli ci annunzia poiche questa è la strada di S. C. e il mezzo di acquistare l'eterna salute.

43. Arectiones Fausti Manichei cra Xti genealogiam q Evangeliu dicendu inficiabat, aut Evangeli partem o genesidiu potius appellari volebat. adversus vide apud S. Aug[in] l 2 cra Faustu c. 1 . ubi Evangeliu ostendit verum quam letum nuntiu, nulla aut letius ee generatione Xti secd carnem, qua nostra sanat infirmitas. 406

44. 19. Historia Evangelica nec Prophetia vocavit nec aliud simile: rem novam novo vocabulo signavit. quemadmodum et Xtus Aptis vocabula inovavit. 577.

45. Evangelisti dicunt n solu hi 4. verum etm oes simul Apti de quibus paulus contra loquitur è Isaia 52. = Q speciosi pedes

Quid sit Evangelium.

pides Evangelium pacis, Evangelium bona". Vere hi 4. proprie Evangelistae vocati sunt, quasi qui per spiritum omnia narraverunt, ac praedicaverunt: ceteri vero omnes, tamquam qui hoc ipsum sine spiritu fecerunt. 540.

45. Il Vangelo è l'istoria della fondazione del Reame di Dio che è la Chiesa formata ex vocatione judaeorum et gentium in unitatem fidei. Il Vangelo è la storia della vita operatrice di G. C. fondatore di questa Chiesa. Il Vangelo è il strumento dell'adozione dei figli della promessa fatta a Davide e ad Abramo. 390.

47 = Unum instrumentum nobis factum est. Evangelium instrumentum est, ubi omnes empti sumus .... Quia servi sumus instrumentum est: quia filii sumus Testamentum". 515.

48 "Evangelium Regni dei".

"Evangelium aeternum"

"Evangelium pacis = et in terra pax hominibus". Pacis dicitur, primum deo nos reconcilians; deinde nos inter nos mutua concordia copulans. . . . .

49. Il Vangelo è il titolo originale che tiene le promesse e il dono dell'eredità celeste: il contratto della nuova alleanza tra Dio e l'uomo: il divin Codice per così dire, in cui sono registrate le leggi fondamentali del Reame di Dio

50. Non omnes Apostoli Evangelium scripserunt: tamen omnes Evangelium praedicaverunt. Narratores quippe originis factorum, dictorum, passionum Domini Jesu Christi proprie dicti sunt Evangelistae. Nam et ipsum nomen si quaeramus quod latine interpretatur, bonum nuntium dicitur Evangelium, bona annuntiatio. Quod quidem cum aliquid boni annuntiatur, sed proprie tamen hoc vocabulum obtinuit illa quae dixi annuntiatio quae nobis attulit omne bonum salvatoris. 520

51.

§1. Testamentum in Scriptura pro foedus designat et Hebr. Berith et gr. diatheke respondet quod vocis suprema decedentis hominis voluntas qua de rebus suis disponit exprimit. Sic nomen Testamenti in eo sensu nusquam gentium sic in V. et N. legis sensu pactum, et foedus sonat. In Hebr. 9. verbi gr. diatheke uno suprema decedentis hominis voluntatem exprimunt disserens nec habet ad Hebr. 9.15.17: Ideo novi Testamenti Mediator est ut morte intercedente in redemptione earum praevaricationum quae erant sub priori Testamento repromissionem accipiant qui vocati sunt aeternae hereditatis. Ubi n. Testamentum est mors necesse est intercedat Testatoris. Testamentum n. in mortuis confirmatum est alioquin nondum valet dum vivit qui testatus est. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est &c. Quis sane verbis de Christi novo foedere Apostolus agit, quasi de supremis decedentis hominis tabulis. Testamentum

§2. In eodem sensu de foedere dei cum Abrahamo idem Apostolus disserit in Gal. 3.15.: Fratres (secundum hominem dico) hominis confirmatum Testamentum nemo spernit aut superordinat. Abrahae dictae sunt promissiones et semini eius &c. Lex 17. post 430. annos ab eodem Testamento confirmato nimirum lata nihil contra illum [illegible] luisse unquam sive eius [illegible] abrogasse, censenda est.

§3. Verum in utroque Testamento nomen Testamenti plerumque foedus legem et promissiones exprimit. Ita Arca Testamenti Ex. 30. est Arca ubi tabulae legis foederis recondebantur: Testamentum meum tibi est foedus meum: Testamentum Regni Eccl. 47. promissiones a Deo factae de Regno: Respice Testamenti tui ps. 73. id est promissiones et foederis tui: Ne prophanabo Testamentum meum id est promissionem meam de liberatione: Sedebo in monte Testamenti Isa. 14. ubi s. templum et Arca foederis: Angelus Testamenti Malach. 3. Filius dei est a quo foedus innovandum: Sanguis novi Testamenti Matth. 26. sanguis novi foederis obsignans: Dedit illi Testamentum circumcisionis Act. 7.8. circumcisionem mandatam cum ea Abraham foedus percussit.

§4.

54 Testamentu, designat interdu legē dei: inique W eximus in testamento tuo ps. 43. leges tuas W violavimus: = quare assumis testamentu meu, p os tuu ps. 49. verba Legis meæ p os tuum pronuntias.

55. Testamentu inferoru Eccli. 14. id est inferni sententia in hoēs pronuntiata qua oēs ad sepulcru damnant. = fratres mei sub testamento (in spe) æternæ vitæ effecti s. Machab. 7. 14.

56. Plura in S. Spā federa sive testamenta a deo cu hoīs inita occurrunt. Primu quo deus cu Adamo venit, felici- tatem illi et imortalitatem promittens eâ conditione, si vetito fructu abstinuisset Gen. 2. Secundu, quo deus fide sua cu Noe et eius posteris obligavit nunq se inundantis sup Terræ faciem pluvias imissuru Gen 9. Tertiu, quo deus circucisione obsignatos Abrahamu eiusq. posteros sibi federe coniunxit Gen 17. Quartu, qd deus cu Populo Israelis agente Moise ad radices Sinai firmavit. Ex. 19. et 20. Porro fœdus istud sæpius inovatu ē, a Moise aliq diu ante obitum Deut. 29., a Josue 110. anoru grandævo Jos. 24.; a Josia Nehemia et Machabæis.

57. Libri N T. s Quatuor Ev. s. M. M. L. et J. Acta Aptoru: Epis S. Pauli s. ad Rom. duæ ad Cor. ad Gal. ad Eph. ad Phil. ad Col., ad Thes. 2., ad Tim. 2., ad Tit. ad Philem. ad Hebr.: septē ep. canonicæ s. Jacobi, Petri duæ Joanis tres, Judæ Apti et Apocalypsis i e revelatio seu Liber Revelationu S. Joannis Evangtæ.

58 Biblia sacra [illegible] Volumina deo autore scripta qui enarrant mundi creatione [illegible] hoīs [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ... [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] glorium federis Media tor et [illegible] [illegible] futuru, inservit deus p manu Moi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eos [illegible] [illegible]

eius et eo ultra illi devenerunt quae Messiam praesupponit postea
Deus mittebat prophetas qui eum praedicarent adventum Messiae.
Ista sacra primum hoc continet quod elegerunt Hebraei atque adven-
tum Messiae in eiusdem adventus typum ideo nam illa appellat Vetus
[illegible] quod continet historiam [illegible] Deus iniverat cum Israeli-
tis et respectu [illegible] novum Messiae quod
et dicitur [illegible] quia morte Xti confirmatum est sicut Vetus sanguine
[illegible]. sic ista dividuntur in Vetus et Novum Testamentum.
[illegible] Evangelium quia attulit bonum nuntium Messiae ad-
ventus qui a creatione mundi expectabatur
[illegible] Evangelium continet primo qua-
tuor Evangelistas [illegible] a quibus [illegible] descriptus est adventus
D. N. Xti ideoque in opere eorum maxime describitur Evangelium, nempe illud
bonum nuntium quod a tot saeculis expectabatur de Adventu Messiae in
terras. [illegible] prima pars Evangelii id sibi vindicat ut proprie Evangelium
nominetur. Post Evangelium [illegible] Actus Apostolorum s. Historia A-
postolorum a morte Xti per annos circiter triginta. Postea sequuntur Ep.
[illegible] ad Rom. [illegible] ad Cor. [illegible] ad Gal. ad Eph. ad Phil. ad Col. 2 ad Thes.
2 ad Tim. 1 ad Tit. ad Philem. ad Hebr. Postea sequuntur Epi-
stolae catholicae [illegible] Omnes [illegible] ad quemdam [illegible] aut Gen-
tes quaedam. Una est Jac. 2 Petri 3 Joan. una Judae Apost. Denique
in ea [illegible] quae novum foedus [illegible] Apocalypsis
B. Jo. Evangelistae h.e. revelatio arcanorum quae Deus illi revela-
vit. Lamy l. 2. c. 1.

[illegible] duas partes complectitur nempe [illegible]
quod Deus [illegible] Vetus et Novum. [illegible] perfectissimum [illegible]
[illegible] sicut [illegible] Novi

1 Anni quibus singuli Novi [illegible] libri scripti sunt. Lamy p. 405
2. De Harmonia Evangeliorum. Lamy p. 400.

[illegible] tota [illegible] divinitus inspirata sit [illegible] illa
habet quasdam partes sanctiores quas qui frequentant [illegible]
[illegible] intelligunt partes [illegible] Evangelium quae continent
[illegible] Xti, et summa doctrinae eius.

It [illegible]

che [illegible]
dine [illegible]
ne [illegible]
acri[illegible]
a con[illegible]
perv[illegible]
stran[illegible]
~~favore~~ [illegible]
parv[illegible]
Inc[illegible]

tra V[illegible]
tam [illegible]
ceri[illegible]
me [illegible]
primi[illegible]
secon[illegible]
il ev[illegible]
Sicce[illegible]

p. list[illegible]
uo [illegible]
ope[illegible]

I. 1760.

Sanctum Jesu-Christi Evangelium secundum Mattheum.

1. Prima di entrare nel testo de' ss. Evangeli, che io mi sono proposto di esporvi, il buon ordine ricerca, che io vi ~~commenti~~ spieghi il loro titolo, ne sarà mal'impiegata questa lezione, ne a voi riuscirà stucchevole, se in essa io prendo a comentarvi una per una le di lui parole, perciocchè oltre che per se stesse ci somministrano molte, e molto belle cose da dire, ci apriranno l'~~[illegible]~~ adito ad una quistione quanto da una parte curiosa altrettanto dall'altra morale. Incominciamo.

2. Il titolo o sia l'iscrizione de' santi quattro Vangeli è la medesima in tutti ~~[illegible]~~ Sanctum Jesu-Christi Evangelium, e solo c'è la differenza del nome dell'autore di ciascheduno, sicchè il primo s'intitola il santo Evangelio di G.C. secondo Matteo, il secondo secondo Marco, il terzo secondo Luca, e il quarto secondo Giovanni.

3. Cercano però gli espositori se gli Evangelisti medesimi praefixerint hunc titulum [illegible] [illegible], o pure se essi siano stati aggiunti dopo dalla Chiesa.

Cmuua 130 150.

4. Putant plurimi hunc titulum esse præfixum suo Evangelio a S. Matthæo, atque ac eo a SS. Marco, Luca et Joanne.

5. Sic n. Prophetæ suis Libris nomen suum præfixerunt, ut - Visio Isaiæ, Visio Abdiæ, Visio Jeremiæ, etc. ...

6. Verum longe verius est titulum cuiq. Evangelio præfixum esse n. ab ipsis Evangelistis, sed ab Ecclesia. ...

7. Id n. indicat similitudo inscriptionis; eadem quippe est, ut diximus, inscriptio, sive titulus cuiusque Evangelii, mutato dumtaxat nomine Evangelistæ cuiusque.

8. Nè l'argomento dell'esempio de' Profeti addotto in contrario fà alcuna forza. Perciocche qualora i Profeti e a loro imitazione gli Apostoli S. Paolo nelle sue lettere mettevano il loro nome alla testa delle lor opere, lo inserivano nel testo medesimo ...

9. Laddove non è così dei nomi degli Evangelisti che non hanno alcun ligamento col seguito del discorso

10. Ciò tanto più si mostra quanto che il principio del Vangelo di S. Marco porta il nome di Gesù Cristo e non quello dell'Evangelista - Initium Evangelii Jesu Christi, e non altro. 242.

Omnia [illegible]

40.

[illegible]

[illegible]

pre:

ac sicut viaca,

sent

cung

suum: num

Visio sicut

unus

cuiq.

sed ab il nov

nis; ea vani

titulas gnt

mine

libro

e di

x' Pro: pro

irordre illu

Apo:

no il

inserì:

li (com

so col

il primo

Ito e

jeni

11.

11. Idem clarius indicat inscriptio tituli sy:
riaca, quae sic habet = In virtute Dni nostri
Jesu Christi incipimus scribere librum sacrosancti
Evangelii primum Evangelium, Matthaei praeco:
nium 11. Sic et Arabica - Evangelium Xti,
sicut scripsit Mar (id est dominus) Matthaeus,
unus ex duodecim discipulis 11. 140.

12. Quantunque però gli titoli che portano
il nome degli Evangelisti non siano degli E:
vangelisti medesimi, sono però quasi tanto antichi,
quanto gli stessi Evangeli. 242.

13. Porro hos titulos apposuit Eccla, tum ut
libro auctoritatem conciliaret, tum ut Evangelia inter
se discerneret, et ab Apocryphis. Auctoritas n. Eccla
proponentis Evangelium veluti sigillum est, quo
illud obsignatur. 293. Ad haec videsis de auctorit. traditionis. 140.
sive 5. n. 2. 3 4. 5.

14. Sed iam ad ipsa tituli huius verba accedamus.

15. Sanctum Xti Evangelium. Ac primum nota
quod in nullo alio ~~aliorum~~ totius Spi Libri titu:
lo apponitur sanctum.

16. Evangelium autem est et dicitur sanctum, ratione eminentia
auctoris et obiecti i.e. Xtus est sanctus sanctorum. Alludit ad illud Dan. 9. 24 ubi ait numerantur 70 heb: domades usque ad Xtum ut ungatur Sanctus sanctorum 11.

17. ratione materiae quia ipsius documenti et
verbis istud adornandis.

18. ratione finis

18. Secundo prius quia hoies ad sancti-
tatem informat. finis n. Evangelij e sanctifica-
tio nostra = ut serviamus illi in sanctitate
et justitia coram ipso omnibus diebus nostris. Luc. 1.
(395) 19. Secundo quanta et quam admirabilis sit
sanctitas, et perfectio Evangelij prae lege naturae,

Videas antithesim le-
gis et Evangelij in p̃cedente.

et mosaica, liquet ex celestibus praeceptis et con-
silijs quae sanxit Xtus in Evangelio, atque
ex vitis sanctorum Novi Testamenti. In his
enim videre e quantus fuerit zelus s. Pau-
li et Apostolorum: quam celestis vita, et contemplatio
~~[illegible]~~ Anachoretarum et Religiosorum; quam
insuperabilis fortitudo ~~[illegible]~~ Marty-
rum, quam Angelica puritas Virginum; quam
varii labores Confessorum, ~~[illegible]~~ Episcoporum
Pontificum. 137.

20 Quamobrem a s. Mattheo c. 4
vocatur Evangelium Regni ~~[illegible]~~ dei s., quod
quidem Regnum intra nos est per charitatem
quam Spiritus in corda nostra diffundit: Evan-
gelium gratiae Dei Act. 20. Evangelium pacis

Vide ii. aliqua alia
epitheta Evangelio tri-
buuntur in Ipsis

Eph. 6. et Eph. 1. Evangelium salutis vestrae
in quo et credentes signati estis spiritu
promissionis sancto qui e pignus hae-
reditatis vestrae. 11. 395.

21. Evangelio: derivativo del significato di questo nome Evangelio abbastanza si è detto nella precedente lezione, in quanto che egli significa un buono, e felice annunzio.

22. Hic vero Evangelium metonimice sumitur pro libro, historia, seu historia quae nuntium de Christo, deque eius ad homines adventu, et inter homines conversatione, vita, gestis, miraculis praedicatione, lege, praeceptis, passione, morte denique, resurrectione, ascensione describit, et historice narrat. Ne di ciò mio avviso divui di più. 13. 393.

23. Jesu Christi Evangelium è Christi, non solum quia eius gesta, miracula, verba, documenta passionem, mortem, ortum, populique novi, id est Ecclesiae, ab illo regenerationem commemorat, verum etiam quia ita suscipiendum, colendumque est, quasi ipsius Christi Domini manu scriptum esset. Più di ciò post paucis. Nunc reliquam vocem exponamus. 394

24. Secundum. Qualunque si potesse semplicemente chiamare gli Evangeli col nome de' loro Autori e intitolarli Evangelio di San Matteo, di S. Marco, di S. Luca, di S. Giovanni, pure si è giudicato più a proposito il servirsi d'un' altra espressione intitolandoli Evangelio secondo S. Matteo, secondo S. Marco, secondo San Luca, secondo S. Giovanni, per non discostarsi punto

Quivi è da servare perchè si dica l'Evangelio di Cristo secondo S. Matteo, piuttosto che di S. Matteo. Nel Greco è κατὰ e quanto [illegible] si potesse ecc.

punto dalla maniera di parlare degli Apti (qui Evangelii ixti, et qre dei appellarint), e spe=
cialmente di S. ~~Pietro~~ Marco il qle chiama
il suo Vangelo l'Evangelio di Gesù Cristo. Questa si è
la ragione perchè fu religiosamente tra=
dotta la parola greca κατὰ con la latina
secundum - 243.

25. Egli è vero che sdo il senso
della frase greca l'Evangelio per causa d'e=
sempio sdo S. Matteo significa semplicemen=
te l'Evangelio di S. Matteo; ma vi si può dar
anche questo senso, l'Evangelio di Gesù Cristo sdo
che egli è stato scritto da S. Matteo, da S. Mar=
co, da S. Luca, da S. Giovanni. 243.

26. Vox ig. sdm notat primo,
qd primus, et primarius Evangelii Auctor sit
Spiritus, sdarius vero Evangelista. Hic n. fuit
quasi Organum, instrumentum, et calamus
Spiritus, scribens ea quae Spiritus dictabat,
juxta illud ps. 44: lingua mea calamus
scribae. 11. —

27. Secundo notat unum idemque esse
Evangelium, quod diversimode, et quadrupliciter a
quatuor Evangelistis scriptum. —

28. Ig. τὸ sdm indicat Evangelium
ex. g. Matthaei non esse aliud ab Evangelio Lucae,
Marci et Joannis, nec alia afferre historia, aut
doctrina, quod tantum aliud fuisse scriptorem,
aliumque

aliuq scribendi modus. Unum n. ē Evangelium, a quatuor Evangelistis quadruplici modo, ordine, et stylo scriptum. —

29. Tertio notat Spiritum Sanctum se [illegible], et ingenio cuiusq. Evangelistae attemperasse. Illuminabat n., excitabat, et dirigebat eum Spiritus, ut ea quae, partim viderat, vel ab Apostolis [illegible] audierat, partim, quae deus ei revelabat, scriberet illa methodo, ordine, sententia, [illegible], et phrasi, quae eius genio, et ingenio congruebat. —

30. Nec vero opus erat nova revelatione dei in his, quae [illegible] Evangelistarum sciebat, quia ea viderat, vel audierat; tantum assistentia, excitatione, et directione Spiritus, ne ex oblivione, aut lapsu mentis, similive fragilitate humana, vel in puncto a veritate aberraret, neve alia, vel aliter scriberet quam Spiritus volebat...

31. Hinc S. Lucas initio sui Evangelii ait se scribere ea, quae ab Apostolis audierat. —

32. Hinc diversus alius ē stylus, alia phrasis, alia methodus S. Lucae, alia S. Matthaei, alia S. Marci, demum alia S. Joannis, sicut uniuscuiusq. ē dicendi, scribendique genius, et ingenium. 134.

133. Spiegato sin qui il titolo degli Evangeli, ora passiamo ad esaminare quella quistione, che sul principio io vi promisi di esporvi.

134. La quistione si è questa: se G. Xto abbia lasciato alcun suo scritto, e perchè non l'abbia lasciato.

~~21. S. Augustino.~~

~~35. Gli Eretici Priscillianisti~~

~~36. S. Agostino (407. 408.)~~

~~38. Gli Eretici al tempo~~

35. Gli Eretici Priscilianisti, a' tempi che visse S.to Ag.no (409. 404.) spacciavano per iscritti di G. Xto un certo loro inno, ed un'altra opera diretta a san Pietro e a S. Paolo; ma egli meritamente si ride della loro grossa impostura che da se stessa manifestavasi per quella che era, e però ~~non~~ come avrebbe potuto un po' fare il tempo in vetustà, così si contenta di solo accennare tutti e due, e, trattando questo perchè fossero come le riferimmo da tutti derise.

36. Non così però sterilibile egli si è un altro scritto attribuito istessamente a G. Xto, di cui ci fa menzione Eusebio nella sua storia l. 1. c. 13. e di cui i critici

hà conserv.

ha conservata la copia. Està è una lettera scritta, come si dice da Gesù Cristo al Re, che allora regnava in Edessa città detta - - - - da alcuni detto Abgaro, e da altri Abagaro in risposta di una, che lo stesso Re avea prima scritta a Cristo, easque Eusebius profitetur se fideliter exscripsisse ex Edessenae Ecclesiae monumentis; e senza ch'io ~~ve le~~ ~~scriva, che~~ mi dilunghi in recitarvele, chi ne avesse la curiosità di vederle, può facilmente soddisfarsi o presso lo stesso Eusebio, o nel Dizionario del Calmetto v. Abagarus o nella storia dell'Alessandro 401., o in quella del Dupin 272. 273. 274., o del Tillemont.

37. Che ~~gli~~ i codici di queste lettere si conservassero negli Archivi della Chiesa di Edessa, e che di là Eusebio fedelmente ne estraesse la copia, ciò non è da mettersi in dubbio

38. Dirò bene però essere una meraviglia che un tanto uomo non ~~conosces~~ avesse conosciuta la falsità, e l'impostura di que' codici, ma che anzi abbia pubblicato per vero,

e poi

e per autentico uno scritto inventato, e sup:
posto dalla cupidità non meno, che dall'igno:
ranza de' Cittadini di Edessa.

39. Perochè oltrechè presso niun
altro antico scrittore si legga fatto alcun cen:
no di queste lettere, nè de' fatti in esse scritti,
tali e tante incongruenze, ed inconvenienze
in esse stringonsi, che da se stesse si manifesta:
no per quello, che sono opera apocrifa, ed
impostura ut merito ~~vengano~~ dagli eruditi
Critici comunemente universa haec Eusebij
narratio reprobetur, denique velati epistolae re:
lati nullius fidei, ac facti rejiciantur, et inter
fabulas amandentur.

40. Concludendum igitur, Xtum nihil
ipse per se nobis scripsisse, quod luculenter
asseruit S. Aug. l. 1. de cons. Evang. c. 7 et 9.
et l. 28 contra Faustum c. 4. et epist. 237. novae
edit. e che S.to Agostino ha comune cogli
Eretici, ~~e gli altri vero diluciendum~~ e co:
gli Storici.

41. Illud vero diluciendum subit
ide Aug.s, quod solet nonnullos movere cur ipse
Dominus nihil scripserit, ut alij de illo
scribentibus necesse sit credere. 4:4.

42. E oltre S. Ag.no trattò di que:
sta qui:

sta quistione ex professo anche l'Angelico D.r S. Tomaso 3. p. q. 42. a. 4., et huius convenientiam osten:dit per tria.

43. Primo quia conveniens fuit, inquit, Xtum non scripsisse doctrinam suam per dignitatem ipsius. Excellentiori n. doctori excellentior do:cendi modus debetur. Et ideo Xto tanquam excellentissimo Doctori hic modus compe:tebat, ut doctrinam suam Auditorum cordibus impri:meret.

44. Secundo propter excellentiam doctrinae Xti, quae litteris comprehendi non potest iuxta illud Joan. ult. : et alia multa etc. nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros, quos, sicut Aug. dicit tract. ult. in Joan., non spatio locorum credendum est mundum capere non posse, sed capacitate legentium comprehendi non posse. Si autem Xtus doctrinam suam scripto mandasset, nihil altius de eius doctrina homines aestimarent quam quod scriptura contineret.

45. Tertio ut ordine quodam ab ipso doctrina ad omnes perveniret, dum ipse discipulos suos immediate docuit, qui postea alios verbo

et

et scripto docuerunt. Unde et de Sapia dei dicit Prov. 9. – misit Ancillas suas, ut vocarent ad arcem. 11.

46. Et quidem lex vetus a Deo fuit scripta = dabo tibi tabulas duas lapideas, et legem, ac mandata quae scripsi. Ex. 24. 11. Sed nota, quod quia lex vetus in sensibilibus figuris dabatur, conveniens etiam sensibilibus signis scripta fuit. Doctrina autem Xti, quae est lex spiritus vitae, scribi debuit non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. 2 Cor. 3. 11. Così San Tomaso [illegible]

47. At vero S. Aug. in altra maniera risolve questa questione, e dice; che ad ogni modo non è da farne alcun caso se Gesù Cristo non ha voluto egli stesso scrivere le cose sue, ma anzi le volle scritte da suoi Apostoli e Discepoli. perche finalmente a ben riflettere ni egli era tutt'uno se la Vita di Gesù Cristo si fosse scritta o da lui medesimo, o da' suoi.

48. Imperciocche, siccome la ca discorrendo il S. Dottore, cum discipulis suis

per hoem

per hoiem, quem assumpsit, Xtus tanquam membris
sui corporis caput est. Itaque cum illi scripserunt,
quae ille ostendit et dixit, nequaquam dicendum est,
quod ipse non scripserit quandoquidem membra eius
id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt.
Quidquid enim ille de suis factis et dictis nos legere
voluit hoc scribendum illis tanquam suis manibus
imperavit. // —

49. = Hoc unitatis consortium, et in diversis
officiis concordium membrorum sub uno capite mi-
nisterium quisquis intellexerit, non aliter accipiet,
quod narrantibus discipulis Xti in Evangelio lege-
rit, quam si ipsam manum Dni, quam in corpore
proprio gestabat, scribentem inspexerit. // 4.4.504.

Infatti gli Antichi Xani Evangelium
sic semper audiebant, quasi praesentem Dnum

Anzi S. Agostino esorta tutti a avere
la stessa considerazione. Nos itaque, inquit, ...
audiamus Evangelium quasi praesentem Dnum;
nec dicamus: "O illi felices, qui eum videre po-
tuerunt! quia multi in eis, qui viderunt et
occiderunt: multi autem in nobis, qui non viderunt,
et crediderunt. Quod enim ... sonabat de
ore

Vedi Segn. 45. il 200, e 77.

ore Dni, et ppt nos scriptu è, et nob servatu
è, et ppt nos recitatur, et recitabit etiã ppt
posteros nostros, et donec saeculu finiatur.
Sursum è Dnus; q etiã hic è veritas Dni. Cor-
pus n. Dni, in quo resurrexit, uno loco eè potest; sed
Veritas eius ubique diffusa è. Dnus g. audia-
mus, et qd ipse donaverit, de verb eius et
nos dicamus. 11. 503.

52. E S.to Ambrogio l. de Viduis c. 10.
Servatias, inquit, Consilio, qd etiã nos, qui ocu-
lis nostris venientem in hunc mundum non
vidimus Xtum, videmus ei, dum facta eius le-
gimus in hce; ut sicut illi, quib appropinqua-
bat, fidem mutuabat ab eo; ita nob, dum ge-
stis eius credimus, appropinquet. 538.

53. Questo religioso costume di ri-
spettare il Vangelo quasi praesentem Dnum, deriva-
rono altresì quei riti e singolar culto, che si
davano, e tuttavia si danno ai libri de' Santi
Vangeli e a nessun'altro di tutta la Dña. vi.

54. Il Vangelo, o una porzione di
quello anticamente si portava al petto come si
porta la Croce, o insieme colla Croce. 28. 33. 517.

55. Syno-

§5. Synodus VIII. Oecum. act. 10. can 3. Sacram, inquit, imaginem D. N. Jesu Christi equo honore cum libro Evangeliorum adorari decernimus. 607.

§6. Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium accenduntur luminaria. S.

§7. Ad Evangelij cantum seu lectionem omnes assurgunt et stant

§8. sacrae religionis usus est, ut sanctam sancti Evangelij lectione sedet, in quo Evangelij lectio recitata est osculis veneretur: de hoc enim non causa, nisi illius, cujus verba esse credunt, a: legimus. Joan. Epis Aurelianen praefat. l. 1 de cultu imag.

De ritibus colendi Evangelij cum mora: libus habes n. 355. 356.

TTI.

canor

et e

quili

etmn

sibi

notis

a f.

voni

et c l

dedio

stu

vet

elate

vu f

veng

III. 1760. "Quoniam quidem multi &c. qui.

~~Non sia chi si stupisca &c~~

1. Divinitus fuit et est Evangeliorum exsti: amicorum modus et vo.

2. i. e. Deum qui quatuor Evangelia sigillatim, et ex ordine s prosecuti, et etiam prose: quenti. —

3: Scriptores, qui et multorum olim, et etiam e: ut s. quatuor sancta Evangelia in invicem apte inhaerentes, ex quibus unam pro: nuntiarem pulchram armoniam struxerent

4. Fuit u primus Theophilus septimus a s. Petro Antiochiae Episc, ut de eo in laude refert s. Hie: ronimus (129. tom. iii 2).

5. Deinde Tatianus Vir eruditissimus et clarissimi eloquentia praeditus cui commen: dationem s. Hieronymus / de vir ill adjicit iste S. Iustini Phi, et martyris dum adhuc vivie, ut Discipulus fuit, dein vero Docens singulo elatus in haeresim prolapsus e et Encratita rum haeresis et princeps. erant. (iii. 4. 129.)

6. Sectio Ammonius, quem ut ait S Hie: ronymus, secutus e Eusebius Caesariensis. (129.)

7.

7. S. Aug.s in 2do de cons. Evang.

Istarum, quam ei visum e ex diversorum dictis unam narrationem faciens dixit. Hoc exemplo sive ut a me factu e sive alio modo commodius fieri possit videat unusquisque. et in ceteris locis fieri posse. (552.)

6. Zacharias item Epus Chrysopolitanus Monotessaron simile composuit, et unam Evangelicam expone ad viā quatuor Evangelia simul coordinata elucubravit. (554.)

7. Recentiores multi id imitati s., sed magna prae ceteris laude Cornelius Jansenius. (129).

8. Posteriores horum ego sequar; tum quia (quicquid sit de commentationibus quae scriptis libris edunt,) per l'uso di lezioni hic methodus, qua quatuor Evangelia recto ordine temporis digerunt et inter se ita ordi~~nent ut unam Vitae Xti historiam efficiant~~ nent ut unam et perpetuam Vitae Xti seriem et commentarium, atque historiam efficiant, magis plana uberior et delectabilior est.

9. Cum enim plura sint, quae sin: guli

, uti Evangelisti narrant, ac repetunt; verumq
plura quae, silet unus, et alij exprimunt.
si eorum eos commentarios suscipias praeter..
qd opus in infinitum excresceret: ~~aut~~ eadem
repetere tibi bis, ter et quater necesse erit; si unum, non oia
habebis quae, ad vitam et predicationem Xti
pertinent.

10. Quod si simul quatuor Evangelia
coniungas et recto ordine inter se inseras,
plenam eiusdem vitae Xti et predicationis
seriem habebis

11. Ac praeterea illud facile praestabis
ut quae ~~tria~~ Evangeliorum loca, sane plura,
inter se discordare videantur, in concordiam
et armoniam facile reducas.

12. E questa maniera di esporre i quat-
tro santi Evangelj ~~viene~~ venne, secondo il pa-
rere di un antico padre (Euseb. Gua. Bethl.
an. 573) figurata sotto quel mistico timia-
ma, che Iddio comandò a Mosè di comporre,
~~di quattro elette specie di aromi e~~
e di porlo coram testimonio tabernaculi.

13.

13. Sume, ait Dnus Moisi, sume tibi aromata stacten, Onicha, galbanu boni odoris, et thus lucidissimu' equalis ponderis erunt oia, facies thimiama compositu' ope unguentarij, mistu' diligenter, et purû. Cumq. in tenuissimu' pulverem universa contuderis pones ex eo cora' testimonio tabernaculi //.

14. Qd vero, soggiunge il lodato Padre per has quatuor species odoriferas quaru' virtute nati vulnera curant, et sanant, nisi quatuor Evangeliorum libros intelligimus, quoru' virtuti admirabili oes languores sanant; oia vitia curant, et oes infirmitates pellunt? Hec au. quatuor equalis ponderis s', et auctoritis —

15. Miscent au. oia simul ut qd in uno Evanglio n' habet, in alio reperiat, atq. dum in quibusda' int. se vicissi' concordant, in nullo au. discordant, suaviore' reddunt odore'

16 Et hec quidem, quando ordinatione, et 2du' ea' veritatem, qua scripta sunt populis exponunt, tunc ni. fit ex eis thimiama

humana composita ex unguentarij, n.i
studiis diligenti, et purum

17. Tunc au. in tenuissimum pulverem
universa stringimus, quo congloria sitas
subtilius inducamus, et frequenti rumina-
tione [illegible] ad spiritualem intelligen-
tiam redigimus. sicut n. Aromata quo
teruntur, suavius redolent: ita sacra S.ra,
quanto plus ruminat, tanto suaviorem parat
odorem

18. Ponimus au. ex hoc thimiamate
coram Tabernaculo Testimonij, quando Evan-
gelica verba [illegible] nuntiamus.

19. Sin qui Eusebio, il quale non
poteva mai meglio suffragari al divisamento
a cui io mi sono appigliato, nella intrapresa
esposizione de' Santi Evangeli.

20. Ora dunque che vi ho esposto insie
me, e provato il metodo delle mie Evangeliche
lezioni, mettiam pur subito la mano all'o:
pera.

21. E poiche S. Luca, tuttoche egli per
ordine sia il terzo tra gli Evangelisti, solo però tra
gli

di altri ha fatta la prefazione al Vangelo,
da lui ci tocca a cominciare i nostri comen:
ti. Recitiamo per tanto il testo.

22. Quoniam quidem multi
conati sunt ec. E vuol dire, che essendosi mol:
ti adoperati ec.

23. Qui come ciascun intende S.
Luca, quae sibi consilij scribendi causa fuerit,
quoniam quidem multi, multi
exponit affert; consiliumque suum exponit, ac
e et mihi etc.
fidem historiae, ac sui scribendo, conciliat.
secondo ciò a suoi diligenti; scrivermo per ...
24. Cum an Lucas solus praefatio
ne usus sit, cum in alia, nisi quod ita placuit,
incerta est.

23. Quivi siccome ciascun intende
S. Luca quae sibi consilij scribendi causa fuerit
22. In questa breve prefazione
tria
S. Luca quatuor praestat: 1° quae sibi consilij
scribendi causa fuerit exponit: Quoniam quidem
multi etc. 2° consilium suum

23. In questa breve prefazione
quatuor praestat
S. Luca quae sibi consilij scribendi fuerit, cau
sam, consiliumque suum exponit. Quoniam quidem
multi ec. Visum est et mihi; ... fidem
Historiae,

...o, Autore, a se scribendo, consultat. assecuto
...en.' om̃ia a, pro diligenti ex ordine tibi scribere,.
~~et postremo~~ libri ...s nominatim dicat
...ti :,Optime Theophile ,, quo et postremo fine
...m! scribendi ~~hoc~~ legendaeq. huiusce historiae
promit Ut cognoscas eorum verborum, de
...f quibus eruditus es, veritatem ,,
...it 24. Cur autem Lucas solus praefatus sit ~~praefationem~~
... operi suo, ~~...~~ cum omnis alia, nisi quod ita placuit, incer
...ta e':
...tio 25. Intanto ~~materia~~ argomento egli ci somministra
...uit di trattare molte ed assai belle, e assai inte
ressanti quistioni, ~~...~~ la prima
...rde delle quali si è, chi fossero quei molti, ... come dice S. Luca
...it da principio si accinsero a scrivere ed a moltiplicar ~~la vita~~
... il Vangelo cioè la storia della vita e della
...glij predicazioni di Xto: Quistione che da se ci
...ide' porterà a dire degli antichi Evangeli apocrifi,
e del legittimo canone degli Evangeli
...ione 26 E benché materia sia questa,
..., cau intorno a cui gli Espositori, e i Critici d'im
...idem piegano lunghe, e astruse dissertazioni.
...em ... tanto io mi adombrerò di esporvela
...ne, con

con quella brevità insieme, e chiarezza che si richiede ad una mia lezione.

27. Dunque il Maldonato con alcuni altri (col. 244.) censet hic denotari à Luca solos Mattheum, et Marcum Petri discipulum, qui ut vulgo in Ecclesia increbuit sententia, Evangelia sua ante adornarunt, quam S. Lucas suo scribendo manum admoverit.

28. Verum hi non multi s, d pauci, tantumq. duo. Di altri dunq. oltre di questi, convien dire che inteso abbia di parlare S. Luca; ed è assai verisimile, che molti Xani, viventi ancora gli Apli, e prima dell'an. 60, quo suum scripsit Lucas, Evangelia scribere, aggressi fuerint cioè quello che essi o avean in parte veduto, o avevan sentito a predicare della Vita, e della dottrina di Xto.

29. Anzi con quella parola multi si può dir che di ogni altro abbia inteso di parlare S. Luca fuorche di S. Matteo, e di S. Marco

30. Imperciocche, siccome comin

ta qui

ra qui S. Ambrogio (614.[170]), qui ordinare conatus è, suo labore conatus è, nec impleverit. sine co natu n. s. donationis, et gratiæ Dei, quæ ubi se infuderint rigare consueverunt, ut nè egeat, sed redundet scriptoris ingenium. Non conati sunt sancti Evangelisti, à Dño Spiritu ubertatem dictorum, rerumq. omnium ministrante, sine ullo mo limine scripta compleverunt.

Matthæus, et Marcus nè scilicet conati erant scribere Evangelium, o tali cioè erant assenti.

31. Rursum et hi multi, qui ante Lu. cam et de quibus ipse Lucas, conati fuerant ordi nare historiam rerum Xti, fuerint Pseudo-Aposto li, et Heretici an Xàni qui privato quidem consilio et humanâ industria, nè tri malo ani. mo et fraudolento conati fuerint scribere Hi storiam rerum quæ a Xtò Jesu gesti fuerant, certo non definirei, ed io inclinerei più a dire che fossero stati di questi 2di, che di que' primi

32. Nam prætergò verbum Græcum textus Originalis quæ ἐπεχείρησαν conati sunt tam de bono conatu, quam de malo intelligi pt, (Sord.) eo tempore extitisse Pseudoaptos, qui falsa fabulosa, et Heretica Evangelia iam scripse vint

vint, certum non est; imo dixerim certum non extitisse; nam si extitissent, eos S. Evangelista non tantum obscure sugillasset, sed apertè et reprehendisset, et damnasset. (614.)

33. Comunq. ciò sia: certo è, Xa-ne Religionis initio, plurimos fideles aggressos fuisse, Vitæ, et Miraculorum Dñi Historiam scribere; qua in re quilibet pro ingenio suo, zelo, et captu se gessit. Ma chi sieno stati qsti, e dove sieno andate a finire le loro opere, non si sà niente affatto.

34. Egli è ben vero, che presso gli antichi noi troviamo la memoria di molti di qsta sorte di Evangeli, che si chiamano apocrifi, sien poi eglino stati scritti o in parte prima che S. Luca scrivesse il suo, o tutti dopo.

35. Molti e Interpreti, e Istorici indicem nobis texerunt horum Pseudoevangeliorum, secondo che han potuto raccoglierlo dalle memorie, che di tali scritti ci han lasciate gli antichi Padri.

36. Calmetus (46 41.) Du-pinius

(277.)

(217.) alijq. diligenter nobis hanc indiligentiam con-
scripserunt Pseudo Evangelia, e chi ne avesse
la curiosità di riconoscerli adeat ipsum Cal-
metum in sua [illegible], ubi ea refert, et re-
censet usq. ad triginta novem, quorum ille
aque inscripta i nominibus A. [illegible]

37. Ne meraviglia di un si gran nu-
mero d'inventati Evangeli. Imperciochè ~~il demo-~~
~~nio, siccome sotto l'antica Legge suscitò~~
~~nio~~ in primo luogo, siccome osservò Origene
hom. 1. in Luc. (264.) il demonio mendacij
pater, qui plures Pseudo Prophetas in vet. i
lege, et Pseudo Xtos falsis vestibus impo-
nentes suscitaverat, quo veris Prophetarum,
et Xti prodigijs fides dethraheret; eod. ratione
impostores pariter surrexerunt, quorum plures
[illegible] Spiritus corrumperent, commentitiis
[illegible] pervaderent, ut minor esset auctor
operum Sancti Spiritus, [illegible] nisi verba vitae, et
[illegible], et supreme veritatis oracula continen-
tia.

[illegible] In secondo luogo, [illegible] in hac re
[illegible] esse debet et admirationi [illegible] alio
quan

qui pij, et boni, sed pleni, ô parum instructi, id sibi, pessimo sane exemplo, susceperunt, ut libros promerent, quos Religioni utiles autumabant, id reputantes, ut piâ hac fraude Judæos, et Paganos incredulos in suas partes pertraherent. (41.)

39. Quare nomine celebriorum apud illos Autorum libellos quosdam obtruserunt, quos evangelia inscripserunt, veluti sub nomine [illegible] ec., eodemque consilio prodiere Pseudo-evangelia impostorum fraudibus procusa [illegible] Acta quædam Aptorum, et [illegible], SSmæ Virginis, et Aptorum, ac temere [illegible] conscripta. (46.)

40. Plus tamen ab illis, qui in Ecclesiam [illegible] irruerint, Rei Xanæ comodis derogatum est. Ita non infecta mendacijs veritas, certaque dubijs corrupta, arcanæ perverse [illegible] Oraculis, sed in veras, genuinasque [illegible] did creandi: sed etiam plura pro suo arbitrio cudendi, [illegible] sub amplissimorum nominum obtentu [illegible], et nostræ Religionis ssma mysteria et dogmata subverterunt.

41.

ati, id 41. Hâc sibi oblatâ detorquendi oppor:
t, ut tunitate usos in nos, istat, Celsus, Porphyrium
les et Julianum [illegible] ab his animo de
ae sistunt increduli nostre etatis, qui Religioni,
in veritati, et Librorum sacrorum auctoritati bella
indixerunt. (42.)

quid 42. Odium [illegible] cuiusmodi
runt, [illegible] semper prosecuta, et contemptus quo
t suo semper ea reiecit, id tandem effecerunt, ut eterna
endo- tradita oblivioni inserviret (50.)

sunt 43. Molte altre cose avrebbonsi a dire
di questi Evangeli apocrifi, ma il tempo non lo
permette; e solo vi aggiungerò che tra gli
Evangeli apocrifi quello intitolato κατὰ Ἑ-
iae βραίους, il quale poi fu anche denominato l'Evan-
uatu gelio de' Nazareni, (114.) perchè di lui si servivano questi
cutay che erano Giudei convertiti a Xto, e che al Van-
ioni, gelo praticavano l'osservanza della
imi legge mosaica, (114.) et ideo iure ab ecclā eiecti,
urbi. questo Evangelio detto κατὰ Ἑβραίους, e quello al-
rr i. trei detto secondo Egyptios, (175. 244.) che non è lo
gionis stesso con quello κατὰ Ἑβραίους, (251) ebbero una
volta presso gli antichi una specie di auto-
rità

41.

vità canonica, e Origene, S. Girolamo, S. Igna:
gio Martire, Beda, ed altri lo citano, e ne por:
tano i passi (113 ...), anzi S. Girolamo lo
trasportò dall'ebreo in Greco, e in latino (113.)
e del sdo egiandio ne fan menzione gli stes:
si Origene, e S. Girolamo, e ancora S. Cle:
mente Alessandrino (... 114)

44. Di ciò più non è maraviglia, ch'e:
gli è da sapere che in origine gli Vangeli
erano lo stesso che quello di S. Matteo; sed
postea additionibus variis, ipsis insertis hinc inde
depravatus fuit, unde auctoritas eius evasit du:
bia et incerta

45. Sed tandem de canone Evange:
liorum videamus.

46. Quatuor germana ... tenemus
... et ... ab Apostolis
... et ab insignibus ... recepta
ab initio ...

47. Et ... multi conati sint historia
... scribere, ut diximus et ait S. ...
illa tantum quæ, diximus, quatuor recepta ...
sit Evangelia aliorum historias ut apocryphas
reiciens.

1..

na: 48 Ita stat ex Scriptura, et trina (?) de

uor. traditione a tempore usq Apostol. id docuerunt

Patres, p. oes etates Aug. [illegible]

us.) tranas Ambros Aug. Eus. et de passim

thi. (413) Clem Alex, Athan (444) [illegible]

e: phan. (2864).

49. et tandem [illegible]

e (: [illegible] eccla et a [illegible] Chal.

di ched chedtay, Florent. et Trident

er [illegible] au. hoes qui de Dni [illegible]

nde

du: actib aliqua scribere conati sunt ita

[illegible] temporib extiterunt, ut eis fide haberet

ige: eccla atq in [illegible] canonica [illegible]

[illegible] scripta reciperet nec alia quia illa

nem [illegible] sunt [illegible] credi oporteret

du ctn quia scriptis suis quaedam fallacib miscuerunt

ta que catholica atq Aplica regula, et [illegible]

condemnat. Aug. 11 444.

toria

mas 51. finis [illegible] Ego [illegible] crederes.

eci.

thas

r.

IV 1760
IV 1760

1 La lezione di questa sera la divi-
deremo in quattro parti.

2. Nella prima diremo delle ragioni
per che Dio abbia voluto che gli Evangeli sieno
nè più, nè meno di quattro.

3 Nella seconda parleremo brevemente
di ciascun Evangelista in particolare non già di tutta
la loro vita ... ma di ... che riguarda il modo e
3. Nella terza cercheremo perchè ... l'uffizio di Evangelista
tra gli Evangelisti due sieno stati del numero degli
Apostoli, e due fuori di quel numero.

4. Nella 4ta tratteremo delle figure
degli Evangelisti. Incominciamo

... Cum ... tantus ... discipu-
lorum numerus, duo tantum ex Apostolis scribant,
et duo ex eorum sequacibus, ... Pauli, ...
Petri ... cum Joanne et Mattheo Evangelia
conscripserunt. Quia (... ...)
nihil p ostentationem faciebant, sed oia ad
utilitatem ...

... Tutti predicarono il Vangelo, per-
che tutti ebbero questa missione da Xto. ma tut-
ti lo scrissero ... che furono da Dio
eletti, e chiamati a questo officio

1.

1. ✠ Quid ig, siegue adire il Xtõ mo us'i, an non sufficiebat unus Evanglsta, qui oia narraret? Sufficiebat quidem, ac li: cet quatuor scripserint, neq eodem tempore, neq. eodem in loco, neq syn gati simul, et ex mutuo gressu; et tn cu q... ex uno ore omnia pronuntient, hinc magna emergit ve vitatis demonstratio.

Sed cur quatuor nec plura, nec pauciora sint Evanglia disquirendu.

9. Adeo de hoc quaternario nume ro Evangliorum stabat Ireneo (§32.), ut edu ipsu nec plura, nec pauciora capiat ec Evan glia. Qd tn Irenei dictu ita accipiendu e', quasi sic necesse fuerit ee quatuor Evang. lia, ut huic numero Deus nihil addere, aut detrahere potuerit. Ns is e' S. Doctoris sensus, it tantu vult, sapientissimâ Dei providentiâ ..., ut quatuor sint Evanglia, nec plura, nec pauciora.

10. Cuius quidem Providentiæ mul tas ipse affert rones (§32.) petitas a qua: tu... mundi regionib, et cardinib: a qua tuor ven:

tuor evangelistis praedicta a quatuor praecipue quibus ecclesia [illegible] columnas a qua tuor Evangelistis [illegible]

11 [illegible] demonstrationi [illegible] nec aliter potuisse; quibus [illegible] explicet, [illegible] divinitatem [illegible] 532

12 Irenaeus in [illegible] quatuor [illegible]

13 Quatuor Concilia, inquit Gregor. [illegible] (115) velut quatuor columnae, [illegible] in quibus velut in quadrato lapide [illegible] dei structura surgit // [illegible] quadrata forma sunt [illegible] Apoc. 21. in quatuor partes [illegible]

14. Ob hoc fortasse quatuor, inquit Au: g. (445), quia quatuor sunt partes orbis terrae, per cuius universitatem [illegible] dilatari, ipso sui numero [illegible] declaravit

15 [illegible]

sius, inquit, predicandum erat per quatuor mun-
di partes, ideo quatuor evangelia esse debuerunt, nimi-
[illegible] intelligendum, quod pro qualibet
parte mundi, est unum evangelium [illegible]
[illegible] evangelia recipiunt in omni, et singu-
lis mundi partibus, ubi est Ecclesia

16. Sicut Arca Testamenti per quatuor
circulos seu angulos aureos portabatur (Ex. 25 et
36) ita Xtus, qui per Arcam figuratus est, per qua-
tuor evangelia debuit per totum orbem portari
et publicari. ita Theron. 414.

17. Paradisus est Ecclesia, quatuor flu-
mina quatuor evangelia in predicationem
in cunctis gentibus missa. Ab uno Paradisi fonte
quatuor flumina, a Xto vite, fonte [illegible]
Evangelia. Aug. Ambros. Cyprian. Theron 414.

18. Tutte queste ragioni, o per me-
glio dire figure, spiegano assai bene il miste-
ro del quaternario numero. o de [illegible]
[illegible] la più [illegible] e più comunemente
adottata da Padri, e dagli interpreti si è quella
del rinomato carro di Ezechiele portato su
quattro ruote e tirato da quattro cheru-
bini. Theron. Aug. Athan. Iren. [illegible] Am-
bros.

...ma ... una ... Interpret. una
...umi, nimi iservu. 114.

114 Quatuor Concilia inquit Hieron:
(.10) quasi ... atuor rota, in Quadriga Di
... s. Xtus per praedicationem portat per to:
tum orbem in una Quadriga quatuor rotarum;
per i quattro ... Evangeli, ...
et quatuor ... cum
... et toto orbe circumagente; quia per ...
dicationem quatuor Evangeliorum Xtus per totum
orbem vehitur, ad hoc, quod ... ab omnibus
... Xtus ...
ut, ... Evangelii ...

20 Ma di questo misterioso carro, e
di questi quattro simbolici ... via ...
... in ... luogo. Nunc videa:
mus chi sieno stati questi quattro Con:
...isti

21. E quanto ai loro nomi questi sono
già notti a tutti, cioè Matteo, Marco, Luca, e
Giovanni, ... rispetto però alla loro qualità,
alla vita, al tempo, alla morte, e alla lingua in
cui ciascuno di essi scrisse il suo Vangelo, e ad altre

e in altre cose tali molte, e assai difuse questioni si fanno dagl'interpreti, e a dir tutto non basterebbe un intera lezione per ciascheduno di essi, io però dirò brevemente quel solo che basti a formarne una giusta idea di quel che intorno ad essi è più necessario da sapersi rispetto ai Vangeli.

22. Per ragion d'ordine tra gli Evangelisti il primo si conta S. Matteo, perchè fu egli il primo, che per divina ispirazione mettesse la mano a scrivere l'Evang[e]lo.

23. S. Mattheus Alphei ut habent ex hoc communiter Alphei, sive Filij [illegible] ventrem, onde alcuni e antichi, e [illegible] ... qui habinet ... [illegible] opinione ch'egli fosse fratello di S. Giacomo il minore, il cui Padre altresì chiamavasi Alfeo, cuius tamen opinionis nulla species est veritatis. [illegible]

1. Certo egli è certo, che Natione Galilaeus, religione fuit judaeus, et professione publicanus ~~Publicani~~ qui Graece Telonae, erant ~~publici~~ [illegible], seu [illegible] fisci, seu

si de mesio au apud jugos Publica
novo nomine, et munere, vd e hic agere
hec tantu notanda. Publicanu, ...
nes, publice, pecunie, seu vectigaliu, sive
... quo Populus gravaret, tributi e
vat exactor. Judei Ethnicoru loco Publica
nos habebant, Matt. 18. Pharisei Xtu incu
sabant, qd Publicanoru amicitiâ, et videre
uteret, ... Ipsi Publicani de se ipsis adeo
male sentiebant, ut se indignos dicerent
qui oculos in Celu attollerent. Luc. 18

26 Vobis Capharnau incola Teloniu
habent extra Urbem positu in littore Ma
vis Tiberiadis, unde transiens Jesus Virum
... sui sequelam vocavit. ...

1. Publicanu tñ egisse certi Consilii,
vd satis exprimunt, ... tantummodo eum
appellat. Sibi tñ Vir sanctus ea cautione
iterum ... nomen suu ...
nus palà anuntiat, quo beneficii a Xto
accepti Apostolic ... Consilii, magis,
magisq. commendaret, uos mostraret ex
exemplo de misericordione et gra dei ...
de pe

... mor. si. et vide Thomu 451.

26. Anzi soggiunge S.to Grisostomo (...) questa si fu la ragione perche dio dispose che S. Matteo fosse il primo a scrivere il Vangelo. Matthaeus primus Evangelii scribendi provinciam [illegible], quia oportebat, eum ipsum, qui ad reconciliandum humano generi salutem advenerat, quique dixerat non veni vocare justos sed peccatores ad penitentiam, ab eorum, qui servandi erant exemplum, potissimum praedicandae salutis munus inciperе, qui ab innumeris peccatis versus et a Telonio suscitatus fuerat; ut ab illo quantum sibi est adventu Xti humanitas collata mortales discerent.

29. Che se mi ricercaste il tempo preciso scripti a Mattheo Evangelii [illegible] hic sane incognitum [illegible] an octavo post Ascens. Xti et quadragesimo primo Aerae vulgaris [illegible] temporis ad vigilantiam servant [illegible] va ora [illegible] ~~[illegible]~~ Pag Manuscripta .51

30 Anti [illegible]

remotas

IV 1860.

remotas Provincias Conglij annuntiandi cū profuisset, quo fidelium tum Asiam, qui ex Iudeis Xtō crediderant, votis annuerit, ut que, verbis dixisset, hec eis in litteris servanda dimitteret, Hierosolimis Conglium conscripsit, cū Xtōmo coi e̅ sententia. (461 34)

31. Aplorū etiā precibus, et iussionibus ad Conglium scribendū Matthaeum ... Levitum, Scribae ... acquieverunt. (34. 142.)

32. Summo au. Veterū assensu tradi tur ē, Conglium a S. Mattheo Hebraico sermone, l syro tū temporis Palestinis vernaculo scriptum fuisse: Chaldaico, Syrog. sermone ḋ Hebraicis litteris scriptum, ait S. Hieronymus (57), et S. Ioxtonius hanc fuisse communem traditionem fidem facit (461 360)

33. Adversus ig. totius Antiquitatis testimonium, nō ē qd vos imoveri quorum dam Recentiorū notis qui Graece potius fuisse scriptū a S. Mattheo Conglium frustra nobis persuadere conati sunt. (58)

33. Perchè chi volesse ora cerca re l'Originale ebreo di S. Matteo, invano colui si affaticarebbe

34. Cum in hac . notandum . . . unum quidem jureq. ex Evangelij, primus exijt primo Authographus Hebrai cus S. Matthei et ex puro pariter proba teq. fidei authographo ita inde ab initio . . . . Latineq. Versiones facte sunt.

35. Idem vero Xani hebraizan tes (Nazareni), sive præpostero zelo sive inscitia, sive presumptione adiicienda si . . quedam censuerunt.

36. Sanctè priori seculo exeun te, et ineunte 2do ingens Hæreticorum turba divinitatem Xti, et Mariæ Virgi nitatem negantium, errori sui fulcien dis, innovemus sibi detrahendisq. in Evan gelio Matthæi susceperunt .

37. Itaq idem prorsus Evangelium Hebraica linguâ scriptum, ut erat lectis, a Nazarenis interpollatum, a Patribus tolera batur, imo etiam quodoq. laudabatur;

ab e

ab Ebionitis corruptas Patres illud omnino rejecerunt.

38. Hinc vero nil mirum, si Hebraicum Evangelium [illegible] nostra etate penitus interciderit, cum interpolatum illud diluendo adeo stringerit. semel vero Ebionitarum pravis corruptum, cum nullis prodesset Xanorum usibus, neglecti ab Ecclesia iure, meritoq[ue] [illegible]

39 Interpollatum vero illud, et corrumpi facili fuit. Pauci vero erant Catholici Hebreum exemplar intelligerent, sive qui uti illo possent, si maxime possent, voluissent Graeco potius intelligendum sibi censuerunt cuius aserta erat auctor, [illegible] Versionis Graeco adornatum [illegible] indubitum [illegible], qui ut in Hebraicos Codices corruptos plane, [illegible] maxime suspectos effugerent. 6;

40 [illegible] Matthei, que nostra etate supe[rest], post Hebraicum Originalis amissionem, Originalis loco habetur, ad ipsa Apostolorum tempora spectat [illegible]

41 Sunt, qui illam tribuant S. Jacobo [illegible] qui [illegible] Concilii, qui S. Paulo,

S. Paulo, S. Barnabe, S. Luce, atq ipsi tand. in sancto Matthæo in opus cum Hebræis, græcisq. litteris signavit. id vero res temere dicunt, ni nisi divinando. 61

42. Id unu' stat, versiones huius sine controversia antiquissimæ Autorem ignorari. 62.

43. Incertior adhuc reputandus est Autor Latinæ Versionis ex Græco ab Ecclesiæ exordio adornatæ. 63

44 Illud cu. maxime fuisse spectasse S. Matthæum, S. Aug. (66.) observat ut Regale Xti genus, et humana eius inter homines conversatione describeret. id n. suam esse partem duxit, si gesta eius, et institutiones Xti referret, in quib. sapientia ipse sua' cu' maiestate adeo temperasset, ut exemplum præberet imbecillitati homi' accomodum

45 S. itid Ambrosius (66) notat, neminem ex Evangelistis præ S. Matthæo in gestis ... et ... nostri vit. normam et morales institutiones, maxime quæ humanæ vitæ ... Sancto isto ... S. Matthæo satis laudem.

m 1 A. S. Marco qô tratuali, ?
ive. cint Auct... (... ... vera, ... S. Se
d: ... in ... ... altri
... ...
ius ... capitinali ... ...
gno. Hieron Theophilact Orig. autorra
vent. 61
Hippolito
us v' 41 At S. ... ...
te, e. illu' in cenud septuaginta Discipulo ... ...
... ... veteri ...
spec 41 ... ... S. ...
vat, ... Caphaurnatis oib affectud minus piven
i... tem illa Xti verba so 6 nisi manducaverit
d ee hi carnem eq ... subditur ... a nostro Jesu
... Xti postea a S. Petro ... ...
estah ... ... pdissimai in itinere ... Romam
imbe ... ...
40. ... ...
t, ... chiamato ... figliuolo spirituale ... con
... ... Italia ...
ma' et quella prima ... S. ... genere ... ...
ne sti liora prount.
essione.
?0
40

so ... et f. ... marcum marcu

appellant S. Petri ... aliquo

... Veteres plures seu von, C

tat Xtum Theophil. et ... designa

runt. 62.

51. ... in eo a marci

gebat marcus, qd vice, ave Latine explica Autor

... quae, alterutro sermone ... fin. 14

cabat, l saltem qd dictante Petri Epistolas

cultiori phrasi stylo exprimebat 51. a) m

52. Jam vero de loco scripti a ... de

cto marco Evangelio. In Egypto scriptum, aliqui

anno Xtum ... [illegible] opus

... magis ...

probatur ..., marcum S. Petro Romae et leg

cunt circa an. 44. comitem adhaesisse, ibique

Evangelium suum scripsisse rogantibus fratribus intelle

ut ea quae ab Apto praedicante audierat, lit. ... e

tum ab ipso tradita sibi et posteritati serva[illegible]

vent. ita Clem. Alex. ... [illegible], Hie

ron. Theophil, et plerique alii veterum Pa[illegible] C

rut. 70. ms.

54 ... Sequ

...um marco S. Petrus dnã ventre intelligens iuxta
... aliquos Autores Clem. Alex, Theophil. Hie.
...er vom, Euseb, et opus probavit, et legendum
... o. Ecclesijs [illegible] - 10
... Atq hec ea ee potuit, ut cum [illegible]
...eo a marci S. Petro tribuerint Irutli, Tertul, et
...ica Auctor Synop. int. Athanasij opera [illegible]
... pin. 14. pin., 32. pin., 72
...las 56 Qd si tempus itim quaeras scripti
a S. marco Eu[illegible], huic in [illegible] minus [illegible]
...fin ea difficultate [illegible].
...di... [illegible] opinio autumantis scriptum
opus post obitum SS. Petri et Pauli non [illegible]
...yis [illegible] adu[illegible], qd S. Petrus
...oma et legerit, et probaverit marci Evangelium
...biq [illegible] assererent [illegible]
...bus intelligendum ee vl de obitu Apostolorum, ode eo
...t, lit. vel ex Urbe Romã discessu [illegible] ma [illegible]
...erva [illegible] il da noi [illegible] tempo.
..., Hie [illegible] Eu ano quinto Claudij illius compo.
...r. Por [illegible] alij in quarto revocant
[illegible] Evangelij S. marci, post ea eadem
Sequent. [illegible] [illegible]

illius noti, inter se n' cohaerent. Alia n. scriptu primum XII. annis post Ascensionem; e mane: vi numero aiia ... lectione sequentibus Euthimio, et Theophilacto, habent .. cem—

60. Verum, ut innuimus, plerique ex Patribus scriptum praesenti Apto asserunt. Quare eius Epocha componi pt ad annum quadragesimotertio Xti, quo Evangelista una cum Apto Petro Romae versabatur: 13.

61. Demum restat, ut quo sermone scripserit Evanglium suum Marcus, diligi vamus

62 Graeco post cois sntia, tertio, l alterm tanto virorum asserua suffulta —

63. Nulla tn extant Graeca MSS. Evanglij S. Marci, quae, Latine scripta illud te-, stanth, eadem sntiae tanq sibi validis assingerenth, spectat Baronius et Seldenus secuti sunt faveant Syriacum et Arabicum.—

64. Quin et maxime ... cui arh ciu; sntie, alia tamen, ut scriptum Romae, quae lat... scriberet —

65. Verum haec eadem ratione, siquide

aliq.

ubi prius crimeretur autumandum est, S. Pau-
lus Romanis scribens Latine scripsisse et
Hebraice SS. Petrus et Jacobus eo quod ad He-
breos scriberent. Sicut e autem oes illos Graecum
sermonem adhibuisse —

66 Item e exploratum Romanos S. Mar-
ci etate Graeco sinde ac Latino familiariter uti
suevisse, ne feminis quide exceptis. 14

Nullus restaret ambigendi locus,
siquidem nostra etate Authographum [illegible]
ipse compertum fuisset, [illegible] hec, unde ambigun-
tur eruditos

Favonius tradit descriptum Latine
a S. Marco Rome, Evangelium deinde cum Aqui-
leiam a S. Petro missus, venisset Graecis lite-
ris ab ipso traditum fuisse —

69 Graecum vero Authographum, sub-
dit idem Favonius, longa etate Aquileie ser-
vatum, Venetias tandem delatum, ibi religiosissi-
me ad hec usque tempora custoditur —

70 Hec autem omnia terrore se dicit idem Scriptor,
traditione potius, et [illegible] loquor, literis vero
minus quam certis aliquibus vetustatis monumentis —

11. Narrant insuper Carolum IV imperatorem deprehendisse Aquileiae an 1355. Authographum huius Concilij septis sca pis compactum, quod duos quae, nec sine pre cibus a Nicolao Patriarcha Aquileiensi fratre suo impetravit. Servant hoc scriptorum [illegible] statuta [illegible], et ex epistola Decani illius Eccle, descripta in Latino sermone tra dunt. 15

12. Addas, quae, de S. Marci ac Aquileiam adventu, huiusq Eccle fundatio ne deq. eius Concilio Authographo [illegible] tus [illegible] ibi servato, tradunt, nec tota adeo firma ac [illegible] ut in veritatem iurare debeamus, nec adeo in firma, ut inter fabulas amandanda sint quod eruditis quibusdam, et Eccle Aquileiensis [illegible] in vulgus spargere, visum est.

13.

13 Lucas sive Lucanus, ut in ... quem ut in ... Rom ... eorum. ... à Urbe Syriæ Metropoli, et medicinam art ... manu ... opsum ...

14. Sunt qui Lucam ... Antiochiæ, annuntiare ... persuasevit 61

15. Sidequam tri alij, et ex numero septuaginta discipulorum arbitrantur, et SS. Hippolitus, et Epiphanius narrant, illud, cum audisset ... dicentis. Qui ... manducaverit ... abalienatum ... deinde ... vistina ... revocatum. 61

16 Alij vero apud Theophilactum quibus adde ... dicunt illum fuisse ... cum Cleopha iter egit ad Emaus cum ... habuerunt in comitatu ipsâ eius Resurrectionis die 61

... Lucam ... fuisse ex ... tradition ... scripsisse. 64.

76 Apti Pauli [illegible] et [illegible] [illegible] comitem et socium fuisse nemo negat. 86.

77. Et quidem Apostolus ter semel in suis Epistolis meminit S. Lucæ, [illegible] suorum comitis. 2 Tim. 4, Philem, et Col. 4.

80 [illegible] Rom. 2. [illegible] [illegible] scriptum a Luca Evangelium designare. 83. [illegible] 91

83. [illegible] Luca [illegible] illud eius de Apto 2. Cor. 8 [illegible] [illegible], cuius laus est in Evangelio per omnes ecclesias. 83.

85. [illegible] Paulus [illegible] suum appellet, fortasse erit, quod Luca [illegible] Sancto [illegible] scripserit, quod Paulus Lucæ Evangelium et [illegible] disseminavit [illegible] [illegible] [illegible] Evangelium dirigente S. Petro, et [illegible] dictante [illegible] asserant. 91.

84 [illegible] nota [illegible] Lucas [illegible] Pauli [illegible] [illegible]

[illegible]

Quod Paulus Lucæ Evangelium dictaverit tradunt Athanas. in Synopsi, et alij apud [illegible] — S. Pauli ore [illegible] maxime [illegible] scribendum [illegible] [illegible] ait S. Greg. Naz. — Scripsis [illegible] quæ Paulus Gentibus annuntiasset tradit S. Irenæus. 94

IV. 60

tiru ... quas scripta a se Cor. ... hauserit sicut
... 86. ... tradiderunt nobis, qui eg ...

... ... vero Evangelium
... Antiq. ... idem etiam a quibusdam tribuitur
... ... graeca epistolae Pauli ad Hebraeos ...
... qui eadem epistolam exarav... et ...
... ... conceptis Pauli asseruerint ...

66. Porro ipse Lucas ad nos pro-
fert ... post Matth. et Marc. ... ipse
... ... fuit duplex, prior ut ... facta
... ... in Syria, et graecia ...
... ... destinavit
... et scribere dicta et facta Xti, ab
alijs duobus Evangelistis praemissa, quod et prae-
stitit. ...

... ... verbo
rum de quibus instructus es, veritatem, id est ut
... ... ma:
neas ... X tom. 459

66. Scripta a S. Luca Evangelio
graeca lingua, ... Hieronymus ...
... sed quo loco, et anno non ...
... iscrizioni di qualche codice
siriaco

Siriano, e Persiano pretano, che gli Evangelo sia
stato scritto in Ebraica [illegible], ma egli è [illegible]
[illegible] l'attenersi all'opinione di S. Giro-
lamo, il quale dice, che S. Luca compose il
suo Vangelo nell'Acaja, o nella Beozia. in
Achaje, Beotieq partibus [illegible]: e S. Greg.o Naz.
espressamente dice nell'Acaja. [illegible]

89. Anche circa il tempo ella è
più incerta, e migliore la sentenza di questi

90. Circa poi il tempo, eius Epo-
cham statuunt Graeca, syrac Mss. an. Xti [illegible],
nempe 45. [illegible] [illegible], [illegible] antiqui comes
S. Paulo accessisse [illegible], [illegible] satis argumento è
ad Epocham illam morsus abjiciendam. 90.

91. Estius et Grotius suspicantur
anno scriptum a S. Luca Evangelium, et Acta [illegible]
[illegible] [illegible]. ee, in quem eorumdem Actorum
historia clauditur, [illegible] an. [illegible] 3. Jesu
Christi. 91.

92 Ma neppure questa sentenza si
accorda coll'antica tradizione de' Padri [illegible]
Paulus in suis Epistolis ante illud annum scrip.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
minitte

to sia miriisse tradunt. 90

... 93. Recepta ig. et melior sententia h:
ivo: net, Graecis Pittorem, et in Achaja digestum
il fuisse omnes an ... 90, ... fin., 486

in 94. Non resta altro a cercar di S.
Vaz. Luca se non se oltre la professione di medico,
che tutti gli accordano, egli sia stato anche
lla è Pittore.

etti 95. S. Luca pingendi scia ... immortali, et Veteriques primi
no: memoriae tradiderunt, Nicephorus, et Theo
i s., dorus: tabulasq plures ursq nostre ... no:
mes mine ... ostentant.

tre' 96. Non ... qui ... quispiam severio:
vis (vitiis ... talis picturarum, et devotio:
ntur ri detrahat, quin eam augeo, et augebo semp.
... solum hoc addo S. Lucam ... nomen sibi
orum ut ex manufactis picturis tantum promeruisse,
su Q etiam et maxime, quod in suo Evanglio, Fu:
va de infantia ..., et rerum gestarum Bea
ya ... tae Virginis, ... ut velut
... in tabulā depicta nobis exhibuerit ...
seta
me

97. S. Joannes Evangelista, e Bethsaida Galileae, Parentis habuit Zebedeum, et Salome. Piscatoriam exercuit, antequam vocaretur a Xto. 97.

98. Junior autem dicitur accessisse credibili ad Apostolatum in s. aetatis anno 25, vel 26. agebat. 97.

99. Caelibem traduxisse vitam suam tradițione constat ex veteribus. 97.

100. Maxime eius dilectus a Xto fuit, et eius, quo in illum semper tenebatur, singularis amoris ei terra dedit specimina in eo maxime quod in Caena effecit et quod e Cruce pendens eius tutelae, Virginem Matrem commendatam reliquit.

101. Scripsit Evangelium Joannes, insuper tres epistolas et Apocalypsim id est [illegible].

102. Affecta iam aetate Evangelium scripsisse aliis venit, de anno tamen, et loco non constat. 99.

103. Sunt qui Ephesi post solutum exilium [illegible] ... a Joanne Evangelio [illegible]

104.

104 Sunt qui maluerint in ipsa insula Patmos; è qua Patmos una ex [illegible] in mari Egeo. 99.

105. ~~et sane in hoc~~ plerique sentiunt, ad scribendum Concilium se dedisse Aplum Joannem post solutum exilium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 99. Veteres tradiderunt 99

106 Anno vero circiter 96 Xti [illegible] [illegible] primo, ab [illegible] sexagesimoquinto, et nonagesimoquinto etatis sue. 99

107 Porro in eo [illegible] [illegible] Aplum laborem hunc suscepisse, tradunt [illegible] [illegible], quo [illegible] hereses Cerinthi Ebionis, [illegible] Divinitatem negantis revinceret. 100

108 Nec abs re credimus, voluisse [illegible] Aplum Judeos incredulitatis arguere, [illegible] obstruere ora Phorum qua Platonicorum, qua Stoicorum. Omnia illorum dogmata et [illegible] [illegible] [illegible] in suo Consilio, ac potissimum in priori [illegible] illius capite quo subtilissi[illegible] [illegible] fidei catholice dogmatum summam complectitur.

complectitur 100.

109. Nec tamen prius tantum opus aggressus est, quam post lecta, discussa, laudata, et probata trium precedentium evangelistarum scripta, Euseb., Hieron., Clem. Alex., Epiphan. aliique; susceptum consilium supplendi quae, ab illis praetermissa deprehenderat, eaque potissimum quae, ad doctrinam magistri, ad mysteria incarnationis, et divinitatis eius pertinerent. Noverat enim alios historiam potius dedisse prodigiorum Christi, quam secreta [illegible] arcana revelasse, eo facile consilio, ut videre capere fideles tantas res posse intelligerent. 101 [illegible]

110. Autumaverunt e veteribus nonnulli, Athan. in synops., Dorotheus, aliique, quo, cum discipulo S. Pauli, amanuensi S. Joannem usum; nec facile aliud erat causae istum ab illo cui quem totum S. Joannis epistola data est. 103 [illegible]

111 Non prius autem ad scribendum, sive dictandum suum Evangelium Joannes se accinxit, quam post [illegible] opem ieiuniis, publicisque universitatis precibus imploratam. 105

thego

[illegible]

prim

send

lo

gill

Con

reye

Joan

de c

Con

id e

~~112. praeterea adhuc Conceptionis ... Ortho: thographia in Ecclesia Gether. sec. VII 1 sd~~

112. Porro de praecellentia Concilii ... aliis sit qd ait Origenes: Si Concilia, inquit, primitiae, et selecta sacrarum Scripturarum portio censenda, ... Joannis Conceptiones, quae e' Evangeliorum et totius N. T. selectissima portio. Et si. gillum e', addit ipse Origenes, quo ceterorum Evangelia obsignantur: ... ea qd faciendae, ... Ecclesiae, sive Deus stituit. 104.

113. Tanta autem fuit olim fidelium erga Joannis Conceptionis religio, et devotio, ut multi de collo suspensum illud gestarent. 155

114. Demum, Haereticos qui S. Joannis Conceptionem respuebant; S. Epiphanius Alogos, id e' adversarios Verbi, appellavit. 104.

115. Deus e qui dedit in Ecclia sua
quosdam quidem Aptos, alios au Prophetas,
alios vero Evangelistas Eph 4. nec quemq
eorum sibi hoc officium usurpavit

116. Matthæus et Joannes s. Apti,
et Evangelisti. Cæn Aptus, l Evangelista e do-
nu Dei, sicut dicit Eph 4, et 1 Cor 12. Si-
cut y donavit Deus Marco et Lucæ, qd essent
solum Evangelisti; ita donavit Joani et Mat-
thæo, ut simul eent et Apti, et Evangelisti,
quia oes istas gras ~~dividit~~ Deus [illegible],
videns unicuiq sicut vult, sive multum,
sive parum: 205

117. Ac ne putaret, qd attinet
ad suscipiendu et prædicandu Evangeliu, interesse
aliqd, utrum illi annuntient, qui eunde Dnu hic
in carne apparentem, discipulatu famu-
lante secuti, an y qui ex illis fideliter com-
perta crediderunt, Dna providentia procura-
tu e p Spiritum ut quibusdam etm ex illis qui
primos Aptos sequuti sunt, nd solu annuntian-
di, verum etm scribendi Evangelij tribueretur
auctoritas. Sti Marcus et Lucas. Aug. 443.

118

ta sue 118 Marcus et Lucas Aptorum ...
thetas) suspecti fuerunt. Ideo neq. voluit Spiritus
...q etiā ex his, qui ... duodecim ... fuerunt eli
... ... duos, ne putaveris
Apti, quia Evangelizandi usq ad Aptos pervenisse, et in
... illis fortem quae defuisse ...
. ... 119. Qui vocavit, eunos ipse vocavit
... et ... ipse vocabit etiā usq ad novissimi
... temp. ... corpus ... ... ecclia toto
... orbe diffusa. Aug. serm 239. n 5 ...
... om
...
...not
, inde
... hic
...mu:
... com.
...usa
... qui
...
... 143.
...

120 Apud Ezech. Proph. c. 1, et in Apoc. quiuy Joanis c. 4 commemorat, ut quadruplex, habens quatuor personas Hom., Vituli, Leonis, Aquilae. qui ante nos sparunt Scria mysteria tractaverunt, plerique in hoc Ali, l potius in his Alis quatuor Evangelistas intellexerunt. Aug. tract. 36 in Joan. // cos.

= Cherubim quadriformia, et formis imoriū imagines s dispositionis filij Dei. Iren. s 31 //

121. Gli stessi Padri però nō variano tra loro ò [illegible] in tutto ò [illegible] nell' assegnare a ciascuno degli Evangelisti il suo simbolo come [illegible] nell' assegnar la ragione p cui a ciascuno tal [illegible] [illegible] piutto sto che un' altro si venga

122. S. Ireneo significa [illegible] qui: a. Primum At inquit Apoc. 4., simile Leoni [illegible] eius (Xti) et principatū, et regnū significat. Secundū simile Vitulo [illegible] sacrificalem et sacerdotalem ordinationem significat. Tertium, habens faciem quasi humanam, eius qui è ē'dū hoc adventū manifeste describit. Quartū simile Aquilae, volanti spiritum in Eccla advolantis gre manifestat ——

123.

... in ... 19. in nonantia in genea
... insidet Xtus Jesus ...
... 1.4 Altius illa quae ... positur
... specialiter ... generationem eius ...
... narrat ... in ...
... in. Propterea hoc et ... Quaternum ...
... filius ... persona eius
... 118. ... quam ... quoniam
... quidem sacerdotalis character ... a Zacharia
... sacrificante ... sum ...
... saginatus parabatur Vitulus qui pro inventione
... minoris filii ...
... 120. Matthaeus vero ea quae est ...
... qui. hoc ... generationem eius enarrat ... generationes Xti filii David ... Abraham: Xti
... autem generatio ... erat ... Propterea hoc et
... ... sententia ... et ...
... homo servatus est
... 121. Marcus vero a prophetico Spiritu,
... ex Alto advenienti ... initium fecit ...
... Agni ... in ...
... ntis ... et ...
... Evangelii demonstrans. Propterea hoc et compendiariam

23.

ierum et praecurrentis annuntiationem post
supplationem characterem. c. alten. s.

128. La seconda maniera di pre
gità a situazione è di Sto Agno.

129. Conem, inquit Aug. pro hi
ga posttu, quoniam Zeo Rex et primo cidet
Bestarum, per pia et humilitem sollicitudinem.
The, ... locuta è Mattheo, quia in Gene
rationib. Dni Regiam seriem, ... est
prodiens est Dnus, p stirpem regiam de
semine David Regis —

130. Lucas au. quoniam cepit a
sacerdotio Zachariae sacerdotis faciens men
tionem ... ... titulo deputatus est,
quia magna ... ... erat in sacro
suo sacerdotum —

131. Marco homo merito assigna
tur q quia neq. de regia potestate aliqd di
xit neq. de sacerdotali cepit. o tantu ab
hoe. Xto. ... e' — ...

132. Sti oes prope de ...,
id è de ... , quae, in ... ...
recesserunt —

133.

IV. 1760

133. Restat Aquila: ipse è Joanne sublimus Predicator, et lucis interne, atq. eterne, fixis oculis contemplator. sed q videtur q sublimia loqui debuit, qui è Aquile comparatus. Hum. n. 50.

134. La terza e la più comune, e oggi di la più approvata maniera di q[ue]sta applica: zione è di S. Girolamo e di S. Gregorio [illegible]

135. Quia [illegible] ab humana generatione cepit iure p[er] hominem Matthæus [illegible] Quia p[er] clamorem in deserto recte designatur p[er] Leonem Marcus. Quia a sacrifitio exorsus e vene p[er] vitulum Luca. Quia vero a divinitate Verbi cepit digne p[er] Aquilam significatur Joannes, qui dicens [illegible] in principio erat Verbum et [Verbum erat apud] Deum in ipsa divinitatis substantia intendit quasi more Aquile, oculos in solem fixit. [illegible] 24. Theron. 50.

136. [illegible] Joan. Aquile, non iuxta, q[uo]d deus [illegible] describitur [illegible] Quia Verbum [illegible] Deum apud Patrem eè demonstravit [illegible] contemplationis [illegible] virtute contemplationis excreverunt cu[m] [illegible] simul de eius divinitate loquuntur, huic tamen [illegible] subtilius contemplatur —

1. Sed si Aquilâ cum tribus alijs ad adiunctâ quatuor alia esse memorantur, mirum quando de eis ipsorum quatuor esse describitur; nisi quia Ioannes per hoc, quod in principio Verbum vidit, etiam super semetipsum transijt. Quam enim et se transisset Verbum in principio non videret. Quia ergo et semetipsum transgressus est, in ea solummodo super tria, quae adiuncto et se super quatuor fuit. // Greg. 525.

135. Si dice in oltre nella Profezia di Ezechielo Quatuor facies uni, et quatuor pennae uni // Ubi pateant m. tenghiamo d. monstrata novita et unitas totalij di, dum quilibet eorum et sua et trium possidet formas; ita ut et in uno tria, atque in tribus unum inve[niatur]niatur ——

1. Quia enim eorum una facie et propria: ita ut et proprietas praedicationis mira tibi resplendeat in singulis et unitas comendetur in tribus omnibus. Quia licet sui cuiusque suam habeant proprietatem narrandi, in tri alia inveniet faciem in alio quod alius non habeat et ideo

uni

uni, ut ita dicam, ineffabiliter quatuor facies sunt.
Paschas. Ratb. 564.

140. = Quatuor facies uni: quia si requiras quod Mattheus de incarnatione Domini sentiat, hoc nimirum sentit quod Mar. Luc. et Jo. Si quaeras quid Joannes, hoc procul dubio quod Luc. Mar. et Matt. etc. Quatuor igitur facies uni est, quia notitia Christi, qua cognoscitur a deo, ipsa est in uno, quae est simul in quatuor. Quidquid enim in uno inveneris hoc in omnibus simul quatuor cognosces.

141 Et quatuor pennae uni: quia dei unigenitum filium dominum nostrum Jesum Christum simul omnes concorditer praedicant —

142 - Quia itaque una est Christi incarnatio et quia sublevatio divinitatis est eius in omnibus, et ... in singulis vestigiis nunc dicitur: Quatuor facies uni, et quatuor pennae uni. Greg. Magn. hom. 3. l. 1 in Ezech.

143 Sic quisque scribit, ut ab aliis stylo dissonet, sensu et reipsa sonet. Quod n. unus tacet alter supplet; quod hic nisi perstringit, alter enucleatius exponit; quod ille obscure indicat

dicat, hic clare enuntiat. Plura dicerem, in sin
si tempus eet, et q dispar sit eorum paritas, plurib
concors discordia, ostenderem, ac simul quã
maxime hęc . . . eorum scordia efficiat
historię melodiã et sentũ ostenderem. c. s.

144 Unusquisque ssideret qmdo
singuli Evangelistarũ suũ temperent ordinem
ut oẽs unum dicant. et unusquisq. eorum
aliqd ppriũ habeat. Fiet n. alius excel:
lentius in aliquo loquatur, alius vero submis
sius, oẽs tñ et ppria dicant, et cũ aliis com
munia; quę, oĩa qmdo sibi invicẽ comuni
cent, ut dicat unus cũ altero, l cũ duobus,
l cũ tribus, quum ẽ opus ssiderare, et investi
gare singulorum proprietatis, in quo nĩ mo.
dicus ẽ fructus laboris —

145 In his n. nihil invenies, oĩa
cum a mist. . ., nihil superflui, nihilq. pre
termissũ de doctrina Xti, qd Sp̃ritus indica.
vit nobis. . ., ĉ oĩa ista s̃ texta, et
ita figuris decorata gestorũ et dictorum
ut et una vestis inconsutilis desup̃ stexta
p̃ totã videatur, et mira pulchritudo operũ
in singu

em, in singulis ac multiplex variata sententiaru
aritas, plerib cernas si chas Ratb c 10.
l quà
iat
is.
quùo
inem
orum
erel:
ubrus
is com
nuni
uotru
nvesh:
d mo.

s va
. pnc.
udica.
ta, et
vum
Rxta
operu
singu

pev
se d
smo
dl'c
clove
(No
vam
e m
pev
essv

intv
tuvr
sion
que
vou

dell
e'lo
mer
est
[illegible]
N. el
Sitov
[illegible]

9. Sebbene in questa stessa perfettissima Armonia dell'uno e dell'altro Testamento vi sono molte, e assai notabili ~~differenze~~ antitesi le quali senza renderli tra di loro in alcuna parte contrarj, e Novi supra Vetus mirum excellentiam ostendunt; e meriterebbe il pregio dell'opera a impiegarvi intorno ad esse un'intera lezione.

altro qllo che etiam indicato parlanto di discrimine novi et veteris

Ma poiche nel decorso della intrapresa sposizione de' Vangeli tornerà più d'una volta l'occasione di trattar di proposito sopra questo argomento, per ora dirovvi poche cose, e concise.

Dunque la prima Antitesi della Legge, e del Vangelo, che è lo stesso che a dire del Testamento Vecchio, e del Nuovo est in Autore. etsi enim idem Deus è qui dedit utrumque Istrmntu, quippe qui utrobique loquevatur et ideo n. possit esse distinctio dignitatis N. et V. Istrmnti, i. autorem sive p. conditorem, è tn discrimen in medio p. quod illa dedit

ethni

Etenim Lex, ait Apl.us Gal. 3, or-
dinata e' p. Angelos in manu media-
toris, scilicet Mosis, qui medius et
mediator fuit int. Deum et Populum.
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Post ve-
ro multifariam multisq. modis locu-
tus e' Patribus in Prophetis. Novissi-
me aut. locutus e' nobis in filio..

Quare q.tum Xtus Mose et
Angelis, q.tum Creator Creaturis, an-
tecellit.

22. Porro ab Evangelijs incipit Novi Istrumenti Canon tanto per l'ordine di tempo in cui furono scritti, poichè di tutti i Libri del N. T. il primo ad scriversi fu il Vangelo di S. Matteo, quanto è molto più perchè contenendosi ne' santi Evangeli tutta distesa la storia della Venuta, della Vita, e de' costumi delle azioni, e predicazioni di Cristo, però inter omnes divinas auctoritates, quæ sanctis litteris continentur, meritamente dice S. Agostino (400) ebbe egli sempre nella Chiesa il primo luogo il Vangelo.

Sicome poi molti sono et. J. ... e vedi 237.

23. Ora dunque secondo l'ordine preso, seguita di dire, che cosa sia Evangelio.

24. Evangelio è un nome greco formato dalla particella ευ, che vuol dir bene e dal verbo αγγελλω che è lo stesso che annunziare. Quare Evangelium, si vis nominis spectetur, vuol dire bonum nuntium. E per la stessa ragione Evangelista ~~est~~ sarà lo stesso che a dire scrittore e apportatore di buone nuove.

25. Non per tanto vario si è l'uso di questi nomi così presso i Greci, che presso i Latini, e lasciando da parte ciò che s'appartiene alla letteratura profana, nelle sacre carte, e nell'uso degli scrittori Ecclesiastici, questo nome Evangelio quatuor modis usurpatur.

26. Primo pro re ipsâ lætâ, quæ nuntiatur, come là, dove si dice in S. Matteo al 4to, che Cristo

Xto circuibat predicando la buona nuova del Regno di Dio = circuibat Jesus predicans Evangelium Regni.

27. Secondariamente il nome di Evangelo universim sumitur pro doctrina Xti; onde lo stesso Xto di essa sotto il nome di Evangelio ebbe a dire in S. Matteo al 24to, che sarebbe ella annunziata in tutto il mondo = predicabitur hoc Evangelium in universo orbe."

28. Hoc vero modo, et latiori quadam significatione oë Istrumentum novum, cioè tutti i libri scritti dagli Apli, e dagli Evangelisti Evangelium dici pt, siccome osservò Origene (400) prout s. doctrina Xti significat, perocchè null' altro contengono tutti i libri del N. T., se non la stessa dottrina di Xto, da lui predicata, ò in altro modo da lui rivelata à suoi Apli, e discepoli, e da medesimi à noi scritta.

vedi 198. 29. In terzo luogo Evangelium sumitur pro ipsa predicatione doctrine Xti, que significatio apud S. Paulum frequen[illegible] est. Hoc n. sensu ab eo usurpatur Evangelii nomen, cu 1. Cor. 4. ait, ch' esso aveali rigenerati in Xto col suo Vangelo, cioè colla sua predicazione = in Xto J. per Evangelium ego vos genui," e così più altre volte.

30. E in questo senso anche la parola Evangelizare fu dal medesimo usata in significato

ficato di predicare, come allorchè disse Rom 10. guai a me se io ~~tra~~ intralasciassi il mio uffizio di evangelizzare, cioè di predicare " vae mihi, si nō evangelizavero ".

31. Anzi pure il nome stesso di Evangelista ne' primi tempi della Chiesa si dava a tutti qlli, i qli erano incaricati di predicare la parola di Dio, intanto che lo stesso S. Paolo scrivendo al suo Timoteo, 2. Tim. 4., e volendo lui ricordare di essere attento nell' adempiere alle parti princip.ali del suo Episcopal ministero di predicare, lo avvisa, e gli incarica di far l'uffizio di Evangelista " opus fac Evangelistae ". Nomen Evangelistae, cf. 2. in ad ad, Vedi s. 40. et s. 72.

32. Il 4to, ed ultimo modo, con cui si adoperava nella Chiesa il nome di Evangelio si è, qndo sumitur pro historia, qua Xti ad nos adventus, predicatio, vita, mors, et resurrectio annuntiatur.

33. E questo si è il solo, o almeno il princip.ale significato, con cui oggigiorno, e da grandissimo tempo nella Chiesa si ~~usa il~~ usano i nomi di Evangelio e di Evangelista; in modo che il titolo di Evangelio ormai propriamente non si dà, che a que soli quattro libri del Nuovo Testamento, che contengono la storia intera, e distesa della vita, e predicazione di Xto, e ~~sono~~, ~~siccome si è ben visto~~ che furono siccome si è ben noto scritti da S. Matteo, da S. Marco, da S. Luca, e da S. Giovanni. Vedi 2. 3. 4.

34.

Vedi 119.

34. E similmente il nome di Evan-
gelista propriamente non si dà più, che a questi
soli quattro, che da Dio prescelti, ed ordinati a
tanto ufficio scrissero la storia di Xto (400 283).

35. Che se ora mi addomandaste
come, e da quanto tempo queste istorie, o diciam
qsti quattro Libri della Vita, e della Predicazione
di Xto sieno stati intitolati Evangelj; vi dirò, es-
sere opinione di alcuni (450.) sostenuta dal
Xtorino, che S. Marco medesimo intitolasse il suo
con queste parole = Sanctum JXti Evangelium =.
Nè vi mancano alcuni altri, i qli sostengano,
che una simile iscrizione fosse pd egual modo
prefissa al loro e da S. Luca, e da S. Giovanni. (140)

36. Io non m'impegno a sostener
ciò, che da molti altri vien combattuto; dirò bensì,
che comunque siasi qsta cosa, egli è certissimo,
prefatos titulos antiquissimos esse in singulis qua-
tuor Evangelistarum libris, atq. ab ipso A-
postolorum tempore Evangelium fuisse appellatam
historiam vitæ, et prædicationis Xti (140 e 241). Ed è pur cosa
certa di fede, che S. Marco incominciò il suo con
qste parole = Initium Evangelij JXti filij dei =.

37. Quoto vero iure singula hæc
opera inscribantur Evangelia, id è Bonus nuntius, qsto
è ciò che si resta ancora a vedere, e che sarà
il suggetto della 2da parte

38. Non occorre molto studio à mostrare quanto bene sia stato chiamato Evangelio, cioè buon annunzio la storia della vita, e della predicazione di Xto. Siquidem sublatam actionem, peccatorum veniam, iustitiam, sanctificationem, redemptionem, adoptionem, Celorum hereditatem, et cognationem cum filio dei, ois annuntiatum veniat, impiis, sedentibus in tenebris, et umbrâ mortis — Vedi 197. Vedi 389. 390. Evangelium pacis, regnum, Regni dei. 196. 359. et 241.

39. Quo tam bono nuntio possit equari, deus in terra, hic in Celo, factâque comixtione Angeli cum hominibus choreas agebant, homines cum Angelis, aliisque supernis Potestatibus versabantur — Vedi 340. et 379. Evangelium Xti. Segn. 33

40. Videreque erat, diuturnum bellum solutum, et pacta a deo cum nâ nostrâ inita: diabolum pudore affectum, demones fugatos, mortem devictam, Paradisum apertum, maledictionem ablatam, peccatum de medio sublatum, errorem depulsum, veritatem reversam, verbum pietatis ubique disseminatum, et crescens, supernam vitam vere in terrâ insitam, Virtutes illas familiariter nobiscum agentes, Angelos frequenter in terra versantes, magnamque spem profuturam. —

41. Deo historiam Evangelium divino spiritu vocarunt, quasi s. oia alia verba vel sint vana, ut opes multe, vis potentie, principatus, gloria, honores, ceteraque oia, que apud homines bona esse putantur — Vedi 377. Vedi 411. e 197. e 557.

42. Que autem a Piscatoribus promissa, et annun:

evangelium gloriae, Xti. 33-34

annuntiata fuerunt, vere, et proprie Evangelia dicantur, non solum quia firma, immobiliaque bona sunt, nostraeque exuberantia dignitatem, sed etiam quia cum omni facilitate nobis data sunt. Non enim ex labore et sudore nostro, non ex aerumnis, sed ex dei erga nos amore haec suscepimus. (X tom. 456.)

~~43 e stato~~

43. Initium Evangelii Xti: questo è il titolo del libro, e questo è il nome del N.T.; nè questo è nome di poca considerazione ef. 4. 5. 6. Zucc. et deinceps vide ~~[illegible]~~ ibidem 17. et 19.

44. Quid è Evangelium è liber Xti, Filio Xti, Filia Xti: è laetissimus nuntius de redemptione gratia, et aeterna salute generis humani per ipsum de coelo allata, ipsisque credentibus collata.

~~... Xti dei ...~~

Christi Filij dei. Mar. 1.

Evangelium.

— Circuibat Jesus ... docens in sinagogis eorum, et predicans Evangelium Regni. Matt. 4. 23. et 9. 35.

— Predicabitur hoc Evangelium Regni in universo orbe in testimonium omnibus Gentibus. Matt. 24. 14.

— Ubicunque predicatum fuerit hoc Evangelium. Matt. 26. 13. Mar. 14. 9.

— Initium Evangelij Xti. Mar. 1. 1.

— Venit Jesus in Galileam predicans Evangelium Regni dei, ~~...~~ et dicens ~~...~~ ~~...~~ --- penitemini, et credite Evangelio. Mar. 1. 14. 15.

— Respondens Jesus ait: nemo est qui reliquerit domum ... propter me, et propter Evangelium qui non accipiat centies ... tantum ... Mar. 10. 29.

— Et in omnes Gentes primum oportet predicari Evangelium. Mar. 13. 10.

— Predicate Evangelium omni creaturae. Mar. 16. 15.

— deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Evangelij et credere. Act. 15. 7.

— Testificari Evangelium gratiae dei. Act. 20. 24.

— Segregatus in Evangelium dei — cui servio in spiritu meo in Evangelio filij eius — Non erubesco Evangelium. Rom. 1. 1. 9. 16.

— Secundum Evangelium meum per Xtum. Rom. 2. 16.

— Non omnes obediunt Evangelio. Rom. 10. 16.

— Secundum Evangelium quidem inimici propter vos. Rom. 11. 28.

— sanctificans Evangelium dei. Rom. 15. 16.

— Repleverim Evangelium Xti. Rom. 15. 19.

— In abundantia benedictionis Evangelij Xti. Rom. 15. 29.

— juxta Evangelium meum, et predicationem Xti. Rom. 16. 25.

anuntiata
canti, w só
nostrady ex
ói facilitat
dove nostre
amore hec

tolo dl libro,
nome di pó
et deinceps

Xti, Ihià Xt
· grà, et eßne
(ęló allata, ir

encyclica gloria, XII. 33-34.

— tra le cose mortali la ... vitale
et tutta chi ven l'esti [illegible]

De iis qui, videntes opera, non potue-
runt intelligere eum, qui est, neque operibus
attendentes agnoverunt quis esset artifex ---- Quorum si specie delectati
deos putaverunt, sciant quanto his
dominator eorum speciosior est: speciei
n. generator haec omnia constituit. Aut si
virtutem et opera eorum mirati sunt, in-
telligant ab illis, quoniam, qui haec
fecit, fortior est illis. A magnitudine n.
speciei, et creaturae, cognoscibiliter poterit
Creator horum videri. Sap. 13.

= Invisibilia n. ipsius a [illegible] mundi
creatura mundi, per ea quae facta sunt intel-
lecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius
virtus et divinitas. Rom 1.

508	3 2
197	3 2
960	4 11
1394	4 11

Severch
origine
si può
Religion
ad Condi
e netta

a magnitudine speciei et creaturae ... ingi
na del primo stato dell'uomo
Divinitas cognitionem eius
mus, quanta bona dederat nobis
in quae mala nos praecipitavit
scientia exponitur.

at inde exoriremur ubi verum ori
ratur ingens. hois nedu origo, et pri

li:
nt
ú
su
or
ù
li:
ė
hò
ne
e

Iesu Ch
si —
es, Xti
a tian
a —
b, —
le
he
tú.
a
io
e
alt

Iesu Christi filii dei. Matt. 1.
— in Xto. J. evang. ego vos genui 1 C. 4.15
— Ne quod offendiculum demus evangelio Xti. 1. C. 9.12. — Qui evangelium nun[tiant] de evangelio vivere. 14. 18. 23.
— evangelium quod predicavi vob. 1. C. 15. 1.
— illuminatio evangelii glorie Xti 2. C. 4. 4.
— Cuius laus è in evangelio. 2. C. 8. 18.
— in aliud evangelium. Gal. 1. 6. — Conver[tere] evangelium Xti. 7. — evangelium quod e[vangelizatum] è a me 11
— Contuli cum illis evangelium. Gal. 2. 2.
— Creditum è mihi evangelium preputii. Gal. 2. 7.
— evangelium salutis vestre. Eph. 1. 13.
— in Xto. J. evangelium. Eph. 3. 6. — in preparatione evangelii pacis 6. 15.
— Vigilantes in omni instantia, et obse[cr]atione pro omnibus sanctis et pro me, ut [detur] mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere misterium evangelii. Eph. 6. 19
— Sicut patri filius mecum servivit in evangelio. Philip. 2. 22., 4. 3.
— Evangelium nostrum non fuit ad vos in ser[mone] tantum 1. Thes. 1. 5
— Qui non obediunt evangelio 2. Thes. 1. 8.
— Evangelium glorie dei. 1 Tim. 1. 11.
— Evangelium eternum. Apoc. 14. 6

Evangelista

— Jerusalem evangelistam dabo. Isa. 41. 27.
— ~~Philippi evangeliste. Act. 21. 8~~
— intrantes domum Philippi evangeliste, qui erat unus de septem. Act. 21. 8
— Alios vero evangelistas. Eph. 4. 11
— Opus fac evangeliste 2 Tim. 4. 5

Evangelizare

— Dabit verbum evangelizantibus virtute multa. Ps. 67. 12.
— Qui evangelizas Sion. Isa. 40. 9.

euangliu glorie, Xhi. 33. 34.

anuntiata
cant, ro so
nostrary e
oi paillita
dove nostre
amore hec

tolo d. libro
nome di pro
et deinceps.

Xhi, Shià Xh
gra, et euna
celo allata, i

. Piv le cose mortali,
Che son scala al fattor, chi ben l'estima

— de his que videntr bona, no po:
tuerunt intelligere eu, qui e
— neq. opibs attendentes, agnove:
runt, quis eet artifix. Quorum
— sciant quanto his dominator eoru
speciosior e. speci sior est
— si virtute et opa eoru mirati
sunt intelligant ab illis, quonia qui
hec fecit fortior e illis. ~~Dispensator~~
— A magnitudine speciei, et cree
cognoscibiliter poterit creator horu vi:
deri.
— inuisibilia ipsius a creâ mundi
p ea que facta s, intellecta conspiciuntr.
sempiterna quoq eius virtus, et divi:
nitas.

inissus su' ngc hoi euangelizare. Luc. 1. 19.
— euangelizo vobis gaudiu magnu. Luc. 2. 10.
— euangelizabat populo. Luc. 3. 18.
— euangelizare paupib misit me. L. 4. 18.
— euangelizare Regnu dei. L. 4. 43.
— paupes euangelizantr. L. 7. 22.
— predicans et euangelizans Regnu dei. L. 8. 1.
— euntes euangelizantes. L. 9. 6
— docente et euangelizante L. 20. 1.
— docentes et euangelizantes Xhu. Act. 5. 42.
— euangelizantes verbu dei. A. 8. 4.
— euangelizantiu pace, Rom 10. 15.

13 . 28. La prima cosa che come prelì-
minare delle Lezioni sopra i Santi Vangeli, che
sono il primo libro del N. Testamento, si dee da me
esporre, si è intorno alla nozion generale del vec-
chio, e nuovo Testamento, e della differenza, che pas-
sa tra uno, e l'altro: in secondo luogo debbo dir-
ci del nome di Evangelio, e in terzo luogo quanto inre
hoc nomen conveniat quatuor Matt., Mar., Luc.,
et Joan. Libris.

29 Tutti i libri della S. Scrà generalmente
si comprendono sotto questo nome di Testamento; sì, che
quelli che furono scritti prima della Venuta di Cristo,
sono, e si chiamano il Testamento Vecchio, e quelli, che
furono scritti dopo, sono, e propriamente si dicono il
Testamento Nuovo.

30. Non è già così facile a tutti l'intende-
re il vero significato di questa voce Testamento nell'uso
della Santa Scrà, e la ragione per cui una tal vo-
ce venga adoperata a significare tutti i libri della santa
Bibbia dal primo, che fu scritto da Mosè, cioè dal
Genesi, sino all'ultimo ch'è l'Apocalissi di S. Giovanni,
e però ci da sapere, che

31. Quello che noi parlando de' sacri Libri, diciamo Istrumento nell'Ebreo è ברית, che dai Settanta fu tradotto nel Greco ~~Δια~~ Διαθηκη, e da Aquila, Simmaco, e Teodozione Συνθηκη. (282. il 2°). [illegible]

32. La voce Διαθηκη propriamente significa Testamento, cioè ultima volontà nella quale l'uomo si costituisce il suo erede, de quo rebus suis disponit; e Συνθηκη è lo stesso che patto, alleanza, convenzione (282. il 2°)

33. Quanto sia poi alla nostra voce Istrumento, che che sia del rigoroso di lei significato presso i profani scrittori, nell'uso della santa Scrittura ella si adopera nell'uno, e nell'altro di questi due significati, cioè così di alleanza, e di patto, come di ultima volontà (vedi Hebr. 9. 15 16, et 282. il 2°, et Calm. Dict. v. Istrumento.)

34. Il perchè tanto si è il dire Testamento di Dio quanto il dire le tavole e l'istrumento pubblico e solenne della divina alleanza cogli uomini, il libro dei patti, e delle Leggi divine; e quanto altresì il dire l'istrumento, e la scrittura, e le carte della eredità di Dio.

34. Siccome poi di due tempi, e di due sorti furono non solo le alleanze, i patti, e le leggi, che Dio ha stabilite cogli uomini, ma le eredità ancora, che loro ha promesse: le prime riguardo agli Ebrei, i quali un tempo già furono il Popolo di Dio; e le seconde riguardo ai Xani, i quali ripudiati ~~gli Ebrei~~ e diseredati gli Ebrei sono ora Genus electum, regale sacerdotium, Gens sancta, Populus acquisitionis, 1 Pet. 2.11.; così due pur sono e si dicono i Testamenti del Signore, cioè il primo, e il secondo: il vecchio, e il nuovo.

35. I libri che contengono l'alleanza, le leggi, e i patti, e le promesse da Dio fatte agli Ebrei per mezzo, e per mano del suo fedel servo Mosè, e rinovate poi di grado in grado per quella degli altri Profeti, si chiamano l'antica alleanza, la Legge di Mosè, il Testamento vecchio. E i Libri che contengono l'alleanza, le leggi e le promesse da Dio fatte ai Xani per mezzo del suo unico Figliuolo Gesù Sig. Nostro, e di poi scritte e pubblicate dai di Lui Apostoli, si chiamano e sono l'alleanza nuova, la Legge di Gesù, il Testamento nuovo. (vedi 234.)

37. Se non che è da osservarsi, che questo nome Testamento in quanto che egli si prende nel significato di ultima

di ultima volontà, nella qle l'uomo prima di mori-
re si costituisce l'Erede, non si riviene a qsto degli
Ebrei se non p figura e allegoricamente; perocchè
siccome, parlando al nostro proposito, discorre S. Paolo, Hebr. 9., ubi Testamentu è, mors
necesse è intercedat Testatoris; Testamentu n. in mortuis
confirmatu è, alioquin nondu valet, dum vivit, qui Te-
stator è. Ora il primo, cioè il vecchio Testamento de-
gli Ebrei, nec illud quidem sine sanguine dedicatum
est.; lecto n. omi mandato a Moise universo Populo,
accipiens sanguinem Vitulorum, et Hircoru cu aqua
et lana coccinea et hysopo, ipsu quoque librum, et
oem Populum aspersit dicens, hic sanguis Testamenti, qd
mandavit ad vos Deus, ibi., . Ma tutto qsto non fu
più che in figura, e in mistero di ql nuovo Testa-
mento, che p noi conditurus erat Deus, e che doveva
essere confermato collo stesso sangue, e colla vera, e
real morte di G. Xto.

35. Dunque l'antico Testamento degli E-
brei non fu che un testamento figurato. [illegible]
laddove il nostro p ch'egli è un vero, e proprio
Testamento, perchè esso è che veramente contie-
ne l'ultima volontà di G. Xto nella disposizione da
esso lui p noi fatta dell'eredita sua propria, cioè
del eterno

dell'eterno suo Regno, da noi disposta, e confermata colla sua stessa, e vera morte: = Et ideo novi Testamenti Mediator è, ut morte intercedente, in redemptionem earum praevaricationum, quae erant sub priori Testamento, repro:missionem accipiant, qui vocati s[unt], aeternae hereditatis, come parla S. Paolo, ibid.

39. Nuovo poi si chiama assai propriamente il nostro Testamento, ~~tanto prendendolo~~ o si prenda in ragion di pat:ti, e di alleanza, o si prenda in ragione di testamento. Nè solamente si dice egli tale per ordine di tempo, e perchè il nostro sia stato fatto molti secoli dopo di quello degli Ebrei; ma ancora, e molto più, perchè in esso stringonsi nuovi patti, nuove leggi, nuova, e più perfetta alleanza, nuove e più sublimi promesse, nuova, e più eccelsa eredità.

40. Nuovo in oltre, ed eterno si chiama il Testamento di Cristo, e per contrario si dice vecchio quello di Mosè, per significarci, come insegna S. Paolo, Hebr. c. 8, che coll'introduzione del Testamento di Cristo resti abrogato quello di Mosè = dicendo ait. novum veteravit prius; quod autem antiquatur et sene:scit, prope interitum est. Dove il nostro si dice nuovo, ed eterno, perchè non cesserà egli giammai, ne verrà

ne verrà mai rotta = Cælum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.//. Che l'alleanza stabilita mediante G.Xtò tra Dio, e gli Uomini, sarà eterna e ne per furia d'inferno, ne per eʒ. et portæ inferi non praevalebunt adversus eam. siccome altresì la Figliuolanza, e l'eredità disposta da G.Xtò nel suo Istrumento, e ~~per~~ da Lui confermata col suo sangue e colla sua morte, sarà immancabile, et nemo rapiet eas de manu mea.

41. E però di questa nuova alleanza disse già Dio per bocca di Geremia, c.31.; che sarebbe venuto tempo, in cui egli avrebbe stabilita co' suoi veri fedeli un alleanza nuova, e tutta diversa da quella, che prima aveva egli fatta cogli Ebrei carnali = Ecce dies venient, dicit Dñus, et feriam domui israel, et domui Juda fœdus novum, ~~non secundum pactum~~ alleanza che mai più si sarebbe rotta = non secundum pactum quod pepigi cum Patribus eorum - - - ; pactum quod irritum fecerunt - - - sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo israel, dicit ~~Dñus~~: dabo Legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam; et ero eis in deum, et ipsi erunt mihi in Populum.//

42. E così parve di questo suo nuovo,

e eterno

e chiamò Testam.to Xto medesimo nella sera precedente
alla sua morte spiegando la sua ultima volontà
in dispositione Regni sui Luc. 21. 29., la chiamò
Testam.to nuovo = Hic è calix novum Testam.tum in
sanguine meo. Luc. 21 // = Hic è sanguis meus
novi Testam.ti Matth. 26 //

43. E con ciò eccovi pienamente spiegate
le ragioni perche i Libri scritti dopo la venuta di
Xto si chiamino nuovo Testam.to, frase già usata
dagli Ap.li medesimi, e mantenuta poi sempre nella
Chiesa p. segnalata distinzione del nostro, e del Testam.to
degli Ebrei.

44. Siccome poi molti sono i volumi, (vedi 237.)
che formano il primo, e antico Testam.to, così pure
molti sono quelli del Nuovo: cioè quattro Libri de'
Vangeli, uno degli Atti Ap.li, quattordeci Lettere
di S. Paolo, due di S. Pietro, tre di S. Giovanni,
una di S. Giacopo, e un'altra di S. Giuda Taddeo,
e l'Apocalisi, o voglia dire il Libro delle Rivelazioni
di S. Giovanni.

45. Porro ab Evangelijs incipit Novi Te:
stamenti Canon, nè tanto p. l'ordine di tempo, in
cui fu cominciato a scriversi l'Evangelio, quanto, e
segnatamente

e pptmnte pche, ritrovandosi in esso la storia di-
stesa della Vita, della Predicazione, e della mor-
te di Xto, pp intr oes dnas auctates, que
sanctis litteris stinent, meritamente si pone
nel primo luogo il Vangelo. (Aug. 400.)

Qd in lege promissu, hoc in evangelio prestitu 42. 43. 44. 45.
evangelio sic audiamus quasi presente dnu. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 62.
juarici Aquila. 59.
multifariam multisq. modis § 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70.
De iuramentis. 75.

I.

1. Testimonio
n. 1. ad 9.

2. Testimonio V. e N.
n. 9. ad 16.

3. Testimonio Nuovo
n. 16 ad 22.

4 Consiglio
n. 22 ad 38.

Consiglio excellit ceteras alias
spes. 3.

5. Consigli nomen q. bene veniat ej.
n. 38. ad ult.

6.
Rito di oncver il Consiglio
Pro epilogo Vedi 324

II

32.

Per l'esordio, o sia l'introduzione vedi 3.4

1. Quoniam quidem multi ec.
n. 4. 5.

vedi 8.

8.
Ragioni per cui furono scritti i Vangeli
et Vide 7.4.5.

2. Se S. Ito abbia scritto.
n. 7. ad 24.

III.

11.
Canone degli Evangeli

12
degli Evangeli apocrifi

3. Quoniam quidem multi
n. 24. ad 30.

4. Conati sunt.
n. 31. ad 34.

12
degli Evangeli apocrifi.

5. degli Evangeli apocrifi
n. 34. ad 39.

13.
del n.° de' quattro Vangeli

6. de quaternario Evangeliorum numero.
n. 39. ad 50.

n.

n

n

n

n

7. Congtiw unus, et quadruplex
n. 50. ad ult.

XII.

1. de Sancto Mattheo.
n. 3. ad 20.

2. de Sancto Marco
n. 20. ad 40.

3. de S. Luca.
n. 40. ad 65.

4. de S. Joanne
n. 65. ad 94.

numero.

dei quattro [14] ani di Ezech. — s. de quatuor Anim. n. 94. ad 111.

Consenso [15] degli Evangelisti — 6 Evanglstarum consensus n. 111.

Rito di onorare il [6] Vangelo

Santità [7] degli Evangelisti

Evangelia sic audiamus [10] quam Xtum.

dell'ordine degli Evangli.

~~Evanglsti due [17] Apti, e due disc.~~

Evanglsti due [17] Apti, e due discepoli — sicut tradiderunt nob.

Evangeliorum [18] interpretes

Quali sit expo [19] Evangeliorum.

modus [20] interpretatio Evangl.

Stile e metodo [21] degli Evangli

Sublimità, [22] e dimissione de' Vang

Necessità [23] dello studio Evanglic

il Vangelo è [24] per tutti

utilità [25. 26. 27. 28. 29.] dello studio Evang.

modo di [30] studiare il Vangelo

14.
dei quattro ati di Ezech.

15.
Consenso degli Evangelisti

6.
Rito di onorare il Vangelo

7.
Santità delli Evangelii 2dus est

10.
Evangelium sic audiamus quasi Xtu

dell'ordine degli Evangeli.

~~Evangelisti due Apli, e due disce~~

17.
Evangelisti due Apli, e due discepo

18.
Evangeliorum interpretes.

18.
Quis sit expositor Evangeliorum.

20.
modus interpretandi Evangel.

21.
Stile e metodo degli Evangeli

22.
Sublimità, e dimissione de' Vang

23.
Necessità dello studio Evangelico

24.
il Vangelo è per tutti

25. 26. 27. 28. 29.
utilità dello studio Evang.

30.
modo di studiare il Vangelo.

Et fluvius egrediebatur &c. Gen. 2. v. x. ad xv.

Gen. c. IV.

Calmet. Coment.

v. 1. Adam vero cognovit eã.

1. Doctores Judæi asserunt primos Parentes simul ac viridarium eden ingressi s. paruisse mandato dei, quo illis præceperant, ut crescerent, et multiplicarent —

2. Sed Patres universi atq. Interpretes aiunt ipsos e Parad. virgines egressos ee —

3. Nonnulli etiã opinantur, diu permansisse, quin filios haberent —

4. Auctor Historiæ scholasticæ ait, S. Martyrem Methodium, ubi in carcere pro fide cã jaceret, visionem habuisse ex qua didicit, primos Patres quindecim annos, postq. egressi s e Parad., in lacrimis et squallo-

At in hac opinione Rabbinis accessit etiã Helvetios nostrorum temporum.

Hinc illud Hieron. l. 1. ctã jovin. = nuptiæ terram replent, Virginitas Paradisum. //

Salian. pro hac ipsa opinione, seu fabula, stare, dicit, Hebreos etiã.

Farbkarte
Sachverständigen-Zubehör.de
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White Grey Black